

BETHLEN ISTVÁN GRÓF BESZÉDEI ÉS ÍRÁSAI

MÁSODIK KÖTET

VÁLOGATOTT BESZÉDEI

BUDAPEST
GENIUS KÖNYVKIADÓ R.-T. KIADÁSA
1933

A MAGYAR ÚJJÁÉPÍTÉS RŐL
(FELSZÓLALÁS A NEMZETEK SZÖVETSÉGE KÖZGYŰLÉSÉN
GENFBEN 1924. SZEPTEMBER 11.)

A Nemzetek Szövetsége Genfben 1924. szeptember 11-re tűzte ki tárgyalásra Magyarország talpraállításának kérdését. A magyar delegációt *Bethlen* István gróf miniszterelnök vezette, akit *Motta* elnök meleg szavakkal üdvözölt.

Az ülés elején a Népszövetség tagjai között szétosztották a második bizottságnak a magyar újjáépítésről szóló jelentését. Ezt a jelentést *Cavazzoni* olasz delegátus, a bizottság előadója ismertette.

Camzzoni bejelentette, hogy a Nemzetek Szövetsége második bizottsága meglepéssel vette tudomásul azt a haladást, amelyet Magyarország pénzügyi és gazdasági téren tett és kiemelte, hogy ez a magyar nép és a Nemzetek Szövetsége együttes munkájának az eredménye. Megemlítette, hogy a magyar pénzügyminiszter megkapó képet festett arról, hogyan sikerült a Népszövetség közbelépésével, a pénz értékvesztése folytán beállott helyzetet orvosolni. Megállapította egyúttal azt is, hogy Magyarország tökeszegénységben szenved és pénzügyi újjáépítésünk valamennyi európai ipari állam érdekében áll.

Az olasz delegátus ezután párhuzamot vont Magyarország és Ausztria rekonstrukciós műve között és hozzátette, hogy amíg Ausztria szanalását az egész világ általános rokonérzése kísérte, Magyarországnak nemzetközi nehézségekkel kellett megküzdenie. Hogy ezt sikerült legyőzni, abban a Nemzetek Szövetségének nagy érdeme van. Sikerült rávenni Magyarországot hitelezőit, hogy szorítsák háttérbe követelésüket az ország újjáépítése érdekében. Egyébként azzal, hogy Magyarország jóvátételi kötelezettségének elvét elismerte, megnyugtatta azoknak a többi országoknak a közvéleményét, amelyek a háború csapásait szenvedik.

Cavazzoni szerencsét kívánt a magyar kormány számára ezekért a megegyezésekért, amelyeket a Nemzetek Szövetségének főbiztosával létesített és hangoztatta, hogy az államháztartás egyensúlya és a szilárd pénzügyi berendezkedés csak az előfeltételei Magyarország felgyógyulásának. Beszéde végén elfogadásra ajánlotta a második bizottság határozatát.

Az olasz delegátus után *Bethlen* István gróf miniszterelnök Magyarország pénzügyi újjáépítése ügyében a következő beszédet mondotta:

Mint a napirenden lévő tárgyban közvetlenül érdekelt állam képviselője, becses figyelmüket néhány pillanatra rá akarom irányítani arra, hogy a Nemzetek Szövetségének magyar akciója az ország gazdasági újjáépítésének szempontján túlmenően milyen nagyjelentőségű egész Közép-Európa konszolidációjára és békéjére. Azt hiszem, hogy ha e kérdést elemzem és álláspontomat igyekszem nyíltan kifejteni, ezzel jobban szolgálom a Nemzetek Szövetségének nemes és nagy céljait, de egyúttal

méltóbban is rovom le Magyarország háláját e kiváló testülettel szemben, mintha kizárólag ama köszönet és hála tolmácsolására szorítkoznám, melyet a magyar nemzet a Nemzetek Szövetsége iránt érez.

Magyarország pénzügyi újjáépítése – és ezt gyakran vagy nem tudják, vagy elfelejtik – többet jelent egy legyőzött kis ország megsegítésénél a Nemzetek Szövetsége részéről. Magyarország gazdasági talpraállítása nemcsak humánus cselekedet volt a nyomor és a szenvedés enyhítése érdekében, nemcsak a helyes gazdasági politika követelményeinek érvényesítését szolgáló tett volt. hanem az osztrák akcióval együtt az első komoly és nagyszabású lépés azon az úton, amely Közép-Európa politikai konszolidációja és békéjének biztosítása felé vezet. Annál jelentősegteljesebb ez az akció, mert hiszen ennek keresztülvitelénél elsősorban sikerült a háború óta a közép-európai politikában érdekelt valamennyi nemzet együttműködését barátságos alapon biztosítani és -Inert tanulságai ma már kétségtelen tanúbizonyosságot tesznek ama módszer helyességéről, amelyet a Nemzetek Szövetsége a maga békepolitikájában követ és amellyel egyedül képesek leszünk a feldúlt lelkeknek újból megnyugvást, a népeknek igazi békét adni.

A kis nemzetek a Nemzetek Szövetségétől az igazság, a méltányosság szellemeinek érvényrejuttatását várják, tekintet nélkül arra, hogy milyen politikai vagy katonai erőket tudnak igazságuk érdekében felvonultatni. A legyőzött nemzetek ezenfelül a nemzetek szabadságának és egyenlőségének érvényre juttatását várják a nemzetközi életben a Nemzetek Szövetségétől. Ezek az államok belső életében is minden polgári demokráciának alapjai. E várakozásukban meggyőződésük szerint csak akkor nem fognak a kis népek csatározni, ha sikerül a Nemzetek Szövetségének a háborús gondolkodás helyett, amely a háború nyomán fakadt végtelen pusztulást, a nyomort és szenvedést a szomszédnál kárörvendve nézi, a népek összetartásának érzetét, az egymás megsegítésére való készség szellemét újból felébreszteni; ha sikerül ama politika helyébe, amely a szenvedésekből fakadó elkeseredés parancsszóval való elhallgattatásában és elfojtásában keresi a megoldást, olyan politikát (ismertetni el általánosan, amely a jogos elkeseredés okainak eltávolításán fáradozik; ha ezentúl is bátran azon lesz, hogy ne hagyja tovább genyvedni, hanem húzza ki a népek testéből a töviseket, amelyeket a háború és a háborús szellem döftek belé. Nézetem szerint ez az egyedül helyes békepolitika, amely egyúttal a legtöbb biztosságot nyújtja valamenynyünknek és éppen ezért – noha látszólag áldozatokat kíván – a legjobb érdekepolitika is.

A közép-európai politikában az, első, igazán nagyszabású és komoly tett ezen az úton az az akció volt, amelyet a Nemzetek Szövetsége Ausztria talpraállítása, Magyarország pénzügyi és gazdasági újjáépítése érdekében megindított és szinte célhoz tudott vezetni. Amikor ezeket a szavakat kiejtem, máris fülemben cseng a kritika is, melyet már egyes helyeken hallottam. Hallottam a kishitűeknek és pesszimistáknak és hallom a rosszindulatúaknak a szavát is. Egyik részük ezt mondja: Mi segítettük gazdaságilag lábra állani a Volt háborús országot, de ezzel politikai téren még semmit sem tettünk.. A másik részük azt mondja: íme, megerősítettünk egy háborút viselt legyőzött nemzetet, de valóban szolgáljuk-e ezzel a béke érdekéti Nem fog-e az így elért erőgyarapodás csak arra szolgálni,

hogy még nehezebbé válják azoknak az ellentéteknek békés úton való rendezése amelyek Közép-Európában még mindig fennállnak?

Eltételezve attól, hogy még ha ilyen félelem jogosult is lenne, akkor sem lenne egyikünk részéről sem helyes valamely más nemzetnek megsemmisülését akár kívánni, akár előidézni, vagy akár csak tétlenül nézni is, – én azt hiszem, hogy ez a félelem, szerencsére, nemcsak nem jogosult, hanem ellenkezően, már most könnyen kimutatható, hogy Magyarország megsegítése Közép-Európa békéjét lényegesen előrevitte.

Őnök bizonyára alig ismerik azt a végtelen nyomort és szenvedést, nem ismerik a kétségbeesésnek azt a komor hangulatát, amelybe az Osztrák-magyar monarchia összeomlása után Közép-Európa legyőzött országainak társadalmá jutott. Érthető, hogy e súlyos szenvedések gyűlöletet és bosszúálló vágyat fakasztottak és a háborús szellemnek örökösse tételéhez nagy mértékben hozzájárultak. A Nemzetek Szövetségének föllépése Magyarország érdekében az első gyógyító balsam volt ezekre a sebekre, az első komoly tett a lelkek megnyugtatója irányában, amely biznyságul szolgál egy szenvedésektől sújtott nemzet fiainak, hogy nincs teljesen elhagyatva mindenkitől.

Ezzel a felismeréssel, a lelkek megnyugvásának e lassú visszatérésével, az ország belső megerősödésével, az üzleti élet fellendülésével, más országokkal való érintkezés sűrűbbé válásával párhuzamos és attól el nem választható a háborús szellemnek kölcsönös lelohadása. Párhuzamosan ezzel erősödött napról-napra a bizalom aziránt, hogy a legyőzött nemzetek is következetes békemunkával érhetik el legjobban egyenlőségre való joguk elismerését, valamint jogos érdekeik érvényesítését. Gazdasági erősödésünkkel és nemzetközi állásunk javulásával természetesen csak erősödhetik az az akarat, hogy békés úton jussanak elintézésre mindazok az ellentétek, amelyek Közép-Európában még fennállnak és megoldásra várnak.

Jó lélekkel merem állítani tehát, hogy a Nemzetek Szövetségének akciója nemcsak nem ad jogos alapot az említett félelemre, hanem ellenkezően, egyenesen a Nemzetek Szövetségének magyarországi akciója indította meg Közép-Európában mindegyik részen az erkölcsi leszerelést, a lelkeknek azt a leszerelését, amely nézetem szerint előfeltétele a fizikai leszerelés sikeres végrehajtásának. Mert hiszen nyilvánvaló, hogy akármennyit vitatkozunk is ma róla, akármennyi formulát dolgozunk is ki érdekében, ez mindaddig pium desiderium marad, amíg nincs meg a morális leszerelés a lelkekben, mert hiányzik a lelkekből az animus contrahendi.

Annak az állításomnak illusztrálására, hogy az erkölcsi leszerelés folyamatát Közép-Európában a Nemzetek Szövetségének akciója indította meg, két körülményre óhajtom felhívni figyelmüket. Az egyik az, hogy azok a törvényjavaslatok, amelyek a Nemzetek Szövetségének akciója folytán a magyar parlament elé kerültek, noha Magyarország pénzügyi ügyvitelének szigorú ellenőrzését tartalmazzák, mégis túlnyomó nagy többséggel szavaztattak meg. Nyilvánvaló bizonyítéka ez annak, hogy a magyar népképviselő a szuverenitás időleges csorbulása ellenére készséggel ragadta meg a Nemzetek Szövetsége által nyújtott segítséget és tüntetően nyilvánította bizalmát a szövetség békepolitikája iránt, amelytől egy jobb jövő virradását várja. A másik körülmény

még, érthetőbb szavakkal beszél. Amikor erre rámutatok, legyen szabad tanúságtételre a Magyarországgal határos államok jelenlévő képviselőit felhívnom. Ők bizonyára igazat fognak nekem adni, amikor állítom, hogy csakis a Nemzetek Szövetségének akciója és egyidejű közvetítése tette lehetővé, hogy sikerült békés és méltányos alapon elintézni Magyarországot és szomszédai között az ellentéteket okozó és függőben lévő kérdések egész tömegét, amelyek száma – és ez nem túlzás – a százat is jóval meghaladta. A Nemzetek Szövetségének közbenjárása nélkül ez bizonyára nem lett volna lehetséges. Vagy szóljak-e arról, hogy a Szövetség akciója óta kezd Közép-Európában a nemzetközi forgalom és a kereskedelmi politika terén is a rideg elzárkózás egyre enyhülni; és ha eleinte még csak bajok tárultak fel és talán még csak a mellékbejáratok, lehet-e kétség az iránt, hogy a kölcsönös gazdasági érintkezés az üzletkötés sűrűsödésével, az érdekek bevonódásával napról-napra mindjobban tágulnak majd a rések, amelyek a rideg gazdasági elzárkózás rendszerén – a háborús szellem e maradványán – máris üttettek és amelyek a jövő békéjének fenntartására további biztosítékokat adni a legalkalmasabbak lehetnek?

A Nemzetek Szövetségének a Magyarország pénzügyi újjáépítése érdekében kifejtett nagy munkája egyúttal politikai tett, sőt több ennél: béketett volt, amelyért hálával hajtom meg e percben Magyarországot zászlóját én is és kérem önöket, hogy fejezzék ki elismerésüket ezért önök is mindnyájan, még ha egyénileg nem is látszanak érdekelve lenni, mert a Nemzetek Szövetségének e munkájával mindnyájunknak egyformán tett szolgálatot, amikor a világbékét szolgálta.

Én a Nemzetek Szövetségétől csak azt kérhetem, hogy haladjon bátran tovább ezen az úton, tekintet nélkül a gáncsra vagy kritikára. Hiszen még igen sok a tennivaló. A világ mindenütt tele van gyűjtőanyaggal. A kérdéseknek egész tömege rendezetlen még Közép-Európában is. Amíg látható tettek nem bizonyítják és amíg ezek világánál a népeket valóban át nem hatja annak biztos tudata, hogy a szabadság és az egyenlőjogúság elve a nemzetközi életben is újból uralomra juthat, amíg még kételyek merülhetnek föl, hogy a Nemzetek Szövetsége igazán hatásos eszközzé akar és tud is válni a népek közt fennálló egyéb ellentétek békés és egyúttal igazságos elintézésére, addig a bizalom a népek között nem lesz kielégítő módon helyreállítható és addig a béke véglegesen biztosítottak nem mondható. De amint Magyarország újjáépítésének példájával illusztrálni törekedtem: két dolgot a Nemzetek Szövetségének akciója már is elért. Egyfelől hatalmas lépést tettünk előre Közép-Európában a lelkek erkölcsi leszerelése felé; másfelől a Nemzetek Szövetsége a maga akciójának sikerével döntő bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy az általa követett módszer a békepolitika terén helyes és hogy ezen az úton további következetes munkával célhoz juthatunk.

Lényeges biztosíték lehet ez azoknak is, akiknek további elhatározásaitól függ Európa jövője, annyiival inkább, mert azok az áldozatok, amelyeket a béke helyreállítása érdekében hozniuk kell, csak látszólagosak; hiszen mindnyájunk biztosságának – leghatalmasabbakénak éppen úgy, mint a legkisebbekének is – végeredményben csak egy

Igazi garanciája van és ez a népeket izgató, súlyos függő problémának a méltányosság szellemében való megoldása.

A Nemzetek Szövetsége egy ilyen problémának megoldására sikerrel adott példát. Üdvözlöm ezért a szövetséget szívem egész melegével. Kérem, hogy férfiasan és bátran haladjon tovább ezen az úton és fölajánlom cserében a béke ilyen szolgálatára hazám tettekreész közreműködését a jövőben is.

BÚCSÚBESZÉD NAGYATÁDI SZABÓ ISTVÁN SÍRJÁNÁL (ERDŐCSOKONYA, 1924 NOVEMBER 3.)

1924 november 3-án mondotta *Bethlen* István gróf miniszterelnök Erdőcsokonyán, nagyatádi *Szabó* István temetésén, az itt következő beszédet:

Mélyen tisztelt gyászoló közönség! A kormányzó úr Öfőméltósága képviselőjében és a magyar kormány nevében jöttem búcsúsztót intézni nagyatádi Szabó Istvánhoz. Búcsúsztót intézni ahhoz a férfiúhoz, aki életében derék szolgálja volt nemzetének, aki rendíthetetlen híve volt kormányzójának és pótolhatatlan munkása a magyar kormánynak.

Vezető szerepet töltött be közéletünkben, hiszen már a háború előtt ő volt az, aki megszervezte gazdatársait, aki megalkotta a kisgazdapártot és abban az időben, amikor mindenki közjogi kérdésekről beszélt, ő a szociális igazságok legfontosabbika érdekében tett lépéseket. Igazi vezető szerephez a háború után jutott. Mint tözsgyökeres képviselője saját fájának, népének és társadalmi osztályának, senki sem szerette jobban a magyar hazát és ezt a nemzetet, mint Nagyatádi.

Szerette népét, amellyel összeforrt és amelynek javára demokratikus politikát folytatni kívánt, amint ő maga mondotta, népies politikát. Szerette a magyar hazát, a magyar földet, amely magyar földre eresztette le életének, gondolkodásának gyökerét és a népnek szeretetéből, a magyar föld szeretetéből kelt ki az a törzs, amely gyümölcsöt volt hivatva hozni: a nagy reformmú, amelynek életét szentelte.

Nagyatádi Szabó István a magyar földreform megalkotója és megtestesítője, ennek a munkának szentelte egész életét. És amikor ezt tette, nem azért tette, hogy százakat és ezreket koldussá tegyen, hanem hogy a szegényeket fölemelje a szociális igazság révén arra a polcra, amely őket is részesévé teszi ennek az egész nemzetnek.

Nem azért tette azt, amit tett, hogy demagógiát hirdessen, mert nála ezt senki jobban meg nem vetette. Nem azért tette, hogy a történelemben magának nevet szerezzen, nem a dicsőségért, nem is a népszerűségért tette, mert a népszerűséget csak annyira becsülte, amennyire magyar politikusnak ezt becsülni kötelessége. De sohasem volt népszerűsködő, ezeket mindig megvetette, mert nagyobbra becsülik a népszerűséget a nemzet amaz érdekeinek szolgálatánál, amelyre hivatva vannak. Nagyatádi Szabó István azok közül a ritka emberek közül való volt, akik nagy általános emberi ideálokért küzdöttek, de ezt a küzdelmüket kapcsolatba tudta hozni a reális étellel. Ezt az általános, emberi ideálokért vívott harcot mindig megfontolással és önmérséklettel vezette azon az úton, amelyen végre is el kell jutni a boldoguláshoz. Éppen ezért sok

volt az ellensége is. Az egyik oldalon elnevezték földosztónak Dózsa Györgynek. Összehasonlították más hasonló európai államférfiakkal, a másik oldalon pedig, mert nem valósított meg mindent úgy, ahogy ők szerették volna, az elért eredményeket kéréseiket, elnevezték grófok barátjának, aki a miniszteri tárcához ragaszkodik. Csak mi, munkatársai, tudjuk, mekkora veszteség érte a nemzetet. mi tudjuk ezt. akik hosszú ideig küzdöttünk vele együtt. hogy a nemzet testéből kiküszöböljük a szociális bajokat. mivel e bajok kiküszöbölése nélkül a nemzetet meggyógyítani nem lehet.

Csak mi tudjuk, hogy mit veszítettünk el, amikor nagyatádi Szabó Istvánt elragadta tőlünk a halál. Ő az, aki elsőnek lépett fel annak a társadalmi osztálynak a képviselőjében, amelyhez tartozik, arra az útra, hogy a kigazdatársadalomnak együtt kell haladnia a magyar történelmi intelligenciával, mert ez az egyedüli út. amelyen a nemzet megmenthető olyan botlásoktól, amelyeket más nemzetek elkövettek.

Mi tudjuk, munkatársaid, hogy pótolhatatlan veszteség érte ezt a nemzetet. Vajjon lesz-e még a kigazdatársadalomnak olyan képviselője, aki megérti a történelemnek ezt a súlyos szavát és bölcs mérséklettel, de mégis a szociális kiegyenlítődés útján haladva, mindnyájunkkal együtt képes lesz ezt a nemzetet magasra emelni. Nagyatádi Szabó István, sírodnál fogadalmat teszünk. Azt a munkát. amelyet megindítottál, amelyet a gondviselés nem engedett bevégezned, mi becsülettel fogunk igyekezni végrehajtani úgy, ahogy azt te átgondoltad és ahogy remélted magad is, hogy elérkezel ahhoz a naphoz, amelyen elmondhatod, hogy, Uram Istenem, betöltöttem pályafutásomat. Isten veled, nagyatádi Szabó István! Emléked éljen örökké a magyar nép lelkében!

A HÁZSZABÁLYOK MÓDOSÍTÁSÁRÓL

A második nemzetgyűlés működését. tárgyalásainak zavartalanságát a folytonos botrányok, személyeskedések és támadások megakadályozták. Az ellenzék mindent elkövetett. hogy az idejétmúlt házszabályokkal elhúzza a törvényjavaslatok tárgyalását és lehetetlenné tegye a normális parlamenti kormányzást. Segítségére jött az úgynevezett Esküdt-ügy is, amelybe alaptalanul belekeverték nagyatádi Szabó Istvánnak a nevét is. Nagyatádi *Szabó* István ugyan a legteljesebb elégtételt megkapta, mégsem maradt tovább tagja a kormánynak és helyét a kabinetben *Mayer* János foglalta el.

A méltatlanul meghurcolt és az országnak nehéz időkben a legnagyobb szolgálatot tevő nagyatádi *Szabó* István lemondása után néhány hétre meghalt. Koporsójánál a búcsúbeszédet *Bethlen* István gróf miniszterelnök mondta el.

Időközben a kormány, látva, hogy a nemzetgyűlés képtelen feladatát teljesíteni, elkészítette a házszabályok revíziójáról szóló törvényjavaslatot. amelyet előbb egy erre a célra kiküldött. 33 tagból álló bizottság kezdett tárgyalni. A bizottsági tárgyalások szenvedélyessége odáig fajult. hogy az ellenzék a bizottságból egyszerűen kivonult. blokkot alkotott és kijelentette, hogy a legélesebb küzdelmet veszi fel a Bethlen-kormánnyal szemben.

A törvényjavaslatot 1924 december 1-én kezdte tárgyalni a nemzetgyűlés. *Örffy* Imre előadó ismertette a javaslatot. Utána *Karafiáth* Jenő beszélt. Ugyanazon az ülésen *Hegymegi Kiss* Pál a demokratikus ellenzék nevében deklarációt olvasott fel, amelyben tiltakozik a házszabályrevízió ellen és követeli a szabadságjogokat. az általános titkos választói jogot stb., stb. A nemzetgyűlés másnap

ülésen ismét többen szólaltak fel a törvényjavaslatához. December 3-án *Apponyi* Albert gróf, akinek egyébként *Bethlen* István gróf röviden rögtön válaszolt. 4-én *Rassay* Károly beszélt.

A nemzetgyűlésen 1924 december 5-én *Bethlen* István gróf miniszterelnök beszélt a házszabályok revíziójának elkerülhetetlen szükségességéről. A következőket mondotta:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk? Halljuk!*) Amikor a szőnyegen levő tárgyhoz hozzászólok, kerülni kívánom a vitát azokról a kérdésekről és azokról az eseményekről, amelyek a legutóbbi időben a parlamentben előfordultak és amelyek diskusszió tárgya voltak. Nem kívánok tehát foglalkozni a pénteki incidenssel, sem annak következményeivel, a kitiltások kérdésével, vajjon igazságosak voltak-e azok, vagy nem, sem pedig azzal a kérdéssel, hogy az ellenzék magatartása ennek következtében helyes volt-e vagy nem. Szigorúan a tárgyhoz kívánok szólni és beszédem témájául azt választom, hogy a magyar parlament működése kibírja-e a kritikának azt a mértékét, amely mértékkel kell egyáltalán minden parlament működését bírálni és ha nem bírja ki, mik az okai annak, hogy a magyar parlament működése nem olyan tökéletes eszem felel meg a közérdeknek oly mértékben, mint ahogyan az kívánatos volna és melyek azok az orvosszerek, amelyeket ezzel a jelenséggel szemben alkalmaznunk kell.

Ha keresem azt a mértéket, amellyel minden parlament működését bírálni kell, kissé – remélem, rövid időre – teoretikus fejtegetésekbe kell bocsátkoznom. A modern parlamenti alkotmányok egy alaptézisből indulnak ki, amely szerint a szuverenitás tulajdonosa a nemzet, amely nemzet maga akarátát a választott népképviselő útján, mégpedig a házszabályok keretében meghozott határozatok révén gyakorolja. Nézetem szerint ez a parlamentarizmusnak alaptétele. Ha ez az alaptétele, akkor mindjárt megjelölhetjük a parlamentek működésének azt a főrészt, amely magából a fogalommeghatározásból következik és ez a határozathozatal. A határozathozatal tulajdonképpen az a működése a parlamentnek, amely a nemzetgyűlés szuverenitásából folyik és ezt a szuverenitását érvényesíti is, amely maga akarátával megindítja a többi alkotmányos faktorok működését: a kormányzatét, a végrehajtóhatalomét, a bíraskodását stb. és kiéli magát ezeknek a faktoroknak működési körében.

Természetes, hogy ehhez a működéshez hozzájárul azután, mint akcesszórius működés – de nem a fogalommeghatározásból következő működés –, amely a történelmi tapasztalatok alapján fejlődött ki: a vita. A vita és a szólásszabadság a vita rendjén a garanciája annak, hogy a határozatok helyesen hozatnak meg. De ez nem magából a fogalommeghatározásból következik, mert nyilvánvaló, hogy el lehet képzelni parlamentet, amely maga alkotmányos fogalmából kifolyólag tisztán és kizárólag határozatokat hoz és ebből a szempontból megfelel hivatásának, de viszont nem lehet elképzelni parlamentet, amely csak szónoklatokkal foglalkozik, de határozatokat sohasem hoz. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Természetes és magától értetődik, hogy a határozatok helyes meghozatalának előfeltétele az, hogy a szőnyegen lévő kérdések komolyan megvitattassanak, megérleltessenek és e megérlelés révén a többség a parlamentben kialakulván, a helyes határozatok meghozhatók legyenek. Ebből

kifolyóan a komoly vitának megszervezése – és a házszabály tulajdonképpen mást nem céloz – és ennek rendjén a szólásszabadság biztosításaidé azokon a korlátokon belül való tartása, amelyek a közérdeknek megfelelőnek, alkotmánybiztosítékot képez. De csak akkor felel ez meg ennek a fogalommeghatározásnak és csak akkor képeznek ezek a szabályok és maga a szólásszabadság is alkotmánybiztosítékot, ha biztosítják, hogy a vita a közérdeknek és azoknak a szempontoknak megfelelően folyjék le és érje el a maga célját, amely magának a parlamentarizmusnak is a célja, hogy a nemzet életében fontos határozatok hozhatók legyenek. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Ebből a szempontból a vita megszervezésénél három főszempontot kell figyelembe venni. Az egyik – nézetem szerint – az, hogy a szólásszabadság általában biztosíttassék. Azért mondom, hogy általában, mert kritika nélkül, a kritika szabadsága nélkül komoly vitát folytatni természetesen nem lehet. A második szempont az, hogy a szólásszabadság egyenlősége biztosíttassék, hogy a parlamentben mindenkit egyenlő szólásszabadság illessen meg. A harmadik pedig az, hogy a szólásszabadság korlátai úgy állíttassanak fel, hogy egyfelől a vita kitűzött célját ne veszélyeztessék, másfelől pedig a szóban lévő közérdekeket feltétlenül biztosítsák.

Itt megint három kérdés van, amelyet el kell dönteni. Az egyik az, hogy a parlamentben is csak az és csak úgy legyen elmondható, amit akár büntetőjogi szempontból, akár pedig a társadalmi illem szempontjából bárhol másutt is el lehetne mondani. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) A parlament nem lehet azilum arra, hogy a büntetőjoggal, vagy a társadalmi illemmel szembenálló beszédek itt elmondhatók legyenek, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) a parlament nem lehet azilum azok számára, akik különben a parlament falain kívül a büntetőjoggal kerülnének összeütközésbe. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

A másik az, hogy a vita valóban a közcélt szolgálja; nem privát, nem egyéni vagy kizárólag pártcélokat, hanem valóban azt a célt szolgálja, hogy a vita rendjén a kérdések objektív szempontból mélyrehatóan megvilágíttassanak, hogy azután a vitából kifolyólag a határozat meghozható legyen.

Végre a harmadik korlát, amelyet fel kell állítani, az, hogy a vita olyan keretekben mozogjon, amelyek a közérdeknek megfelelnek. Teoretikus szempontból véve az a vita és a vitának az a megszervezése a legtökéletesebb, amely annak mélyreható voltát biztosítja, de a legrövidebb idő alatt érleli meg a kérdéseket. Mert hiszen nem lehet az időpazarlás a vita célja, hanem csakis az, hogy a kérdések alaposan, de lehetőleg rövid idő alatt érleltessenek meg.

T. Nemzetgyűlés! Ha a házszabályok ezeknek a nagy szempontoknak érvényesülését nem biztosítják, akkor a nemzet életében két irányban következhetnek be olyan bajok, amelyek úgyszólván irreparabilisek. Lehetséges az, hogy a házszabályok nem adják meg a bírálatnak és a kritikának a kellő mértéket, nem adnak alkalmat arra, hogy a kérdések kellően megvilágíttassanak. Ebben az esetben nagyon súlyos következmények jöhetnek, mert az a kritika, mely a Házban nem érvényesülhet, természetesen az utcára szorul. Ennek a következménye az, hogy az a propaganda, amely itt

a parlamentben nézetei mellett síkra nem szállhat. síkraszáll a parlament falain kívül ezen eszmék mellett; természetes következménye az is, hogy benn a parlamentben nem érvényesülhetvén, helytelen határozatok hozatnak hogy itt a parlamentben kormányönkény következhet be, aminek természetes következményei azután odakinn olyan zavarok és olyan bonyolult helyzet. amely a nemzetet forradalom felé terelheti.

De ne higgyük azt. hogy a kritikának korlát nélkül való alkalmazása itt a Házban az az állapot. amely azáltal áll elő, hogy a közérdekű korlátokat is leromboljuk a vitában, hasonló nagyobb bajokat a nemzet részére nem jelent. Ennek mások a következményei. Ennek következménye elsősorban az, hogy a parlament olyan pódiummá válik, ahonnan a viták elfajulása folytán folytonos izgalom vitetik ki a közönségbe. (*Úgy van! jobbfelől.*) A parlament egy hordóvá válik, amelyről demagógok izgató jeliszavakat dobnak a közönség közé; (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) nap-nap után egyoldalúbbá válik a parlament működése, aminek természetszerű következménye ugyanaz, amit már említettem: abban az esetben, ha a kritika lehetősége sincs meg, egy kisebbségi terror fejlődik ki, amely kisebbségi terror következtében a többség vagy engedményeket kénytelen adni jobb meggyőződésének rovására, vagy ha ezt nem teszi, akkor ez az állapot felbujtás a kormányokra nézve, amelyek felelősséget éreznek a nemzet nagy javaival szemben, arra, hogy saját akaratukat a parlament akaratá helyébe tegyék. Ennek megint az a következménye, hogy az alkotmányos faktorok egészséges együttműködése lehetetlenné válik; következményei azok a botlások és azok az ugrások a nemzet életében, amely éknek szemtanúi már voltunk a múltban.

Ha mármost keresem, hogy ezzel a mértékkel mérve a magyar parlament jelenlegi működése megfelel-e azoknak a követelményeknek, amelyeket felállítottam, akkor sajnálattal kell megállapítanom azt – és azt hiszem, mindazok, akik csak némi objektivitással is nézik a helyzetet. meg kell hogy állapítsák –, hogy a magyar parlament működése ezeknek az objektív követelményeknek egyáltalában nem felelt meg. (*Úgy van! jobbfelől.*) Az általunk eddig érvényben tartott házszabályok nem biztosítják a vita komoly voltát. nem biztosítják, hogy a vita azok között a közérdekű keretek között marad, amelyeket megjelöltem, nem biztosítják azt. hogy a szólásszabadság valóban alkotmánybiztosíték legyen, hanem sajnos, éppen ellenkezőleg, odavezettek ezek a házszabályok, hogy a szólásszabadság az alkotmányrombolás felé vezetett. (*Úgy van! jobbfelől.*) Mindnyájan megállapíthatjuk, hogy itt ebben a teremben egy tömegpszichózis uralkodik, amelynek folyamánként a képviselőknek igen tekintélyes része nem tiszteli az ellenvéleményt. nem tiszteli másnak a meggyőződését. becsületlen szándékait. sőt még becsületét sem; (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) megállapíthatjuk, hogy a vitának úgyszólván minden körülmények között személyes éle lett. hogy nem azt keresik az egyes képviselő urak, hogy a kérdéseket komolyan megvilágítsák, hanem hogy miképpen lehetne az ellenvéleményű képviselőket valamiképpen becsületükben érinteni, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) miképpen lehetne őket a publikum előtt egyénileg diszkreditálni, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) mert nem az argumentumok, hanem a személyes fegyverek harcának színhelyévé vált a magyar parlament. (*Úgy van! jobbfelől.*) A magyar parlament tárgyalásaiból – hogy

úgy fejezzem ki magam – elveszett az erkölcsi alap, a politikai erkölcs veszett ki a vitákból – sajnosán kell ezt megállapítanom –, ami a magyar parlamentarizmus végzetes hanyatlását jelenti. De elveszett a viták közérdekű mértéke is. Nap-nap után látjuk, hogy az elsőrangú szónokok, a pártok vezetői, a pártok vezéregyéniségei alig jutnak szóhoz; ehelyett – hogy úgy fejezzem ki magam – vihart keltő közlegények harcának színhe-lyévé vált ez a parlament. (*Úgy van! jobbfelől.*) amelyben a komoly szo meghallgatásra alig talál és csak azok a viharos jelenetek töltik be az időt. amelyek semmiféle kérdést előbbre nem visznek, hanem azokat a szakadékokat. amelyek pártok és pártok, osztályok és osztályok, felekezetek és felekezetek között forradalmak és történelmi fejlődés folytán felépültek, részben mesterségesen tágitják, erősítik anélkül, hogy a nemzetnek ebből bár- miféle haszna lenne. (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon.*)

Nem azt mondom, hogy obstruálni akarnak folytonosan. Ezt nem állítom, de azt igenis állítom, hogy nem tudnak nem obstruálni. A vitának a jellege az, mintha itt állandó obstrukció folynék. Ha az ellenzéki oldalról azt mondják most. hogy hiszen egyetlen javaslatot sem obstruáltak meg, ebben igazuk van, a viták jellege azonban mindig és állandóan az, mintha obstrukció folynék, (*Úgy van! jobbfelől.*) nemcsak abból a szempontból hogy milyen hangot használnak a vitáknál, hanem abból a szempontból is, hogy mennyi időre van szükség abból a célból, hogy egyik vagy másik javaslat végre-valahára dűlőre kerüljön. Hiszen láttuk, hogy egyes képviselő urak újból és újból keresik a módot arra, hogy ugyanahoz a kérdéshez a legkülönbözőbb jogcímenek hozzászóljanak. Hozzászólnak az általános vitánál, hozzászólnak a részletes vitánál, hozzászólnak személyes kérdés címenj félreértett szavaik megmagyarázásának a címén, a házszabályok: címén és ha ez még mindig nem elég, akkor hozzászólnak ugyanahoz a kérdéshez, amelyet már százszor agyoncsépeltek, a napirend címén is és soha sincs végük azoknak a kérdéseknek, amelyeket ennek a Háznak jobb- érzésű tagjai lelkük mélyén már megutáltak és tőlük már megundorodtak. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Ha pedig az elnök azután kísérletet tesz arra, hogy a rendet helyreállítsa, hogy a képviselő urakat a házszabályok tiszteletéhez visszavezesse, akkor következik a renitencia, akkor következik az elnöki tekintély sárbatiprása, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) akkor kö- vetkezik az, hogy kimondják, hogy az elnök igazságtalanul járt el; akkor következnek azok a házszabályviták, amelyek szomorú bizonyítékai annak, hogy a képviselők túlnyomó többsége még az elnök tekintélyét sem méltatja annyira, hogy ezt a vita tárgyává ne tegye, holott maguk a házszabá- lyok is ebből a szempontból intézkednek.

Ennek mélyreható következményei vannak nemcsak parlamentáris életünkre, hanem a nemzet egész életére is. Első és közvetlen következmé- nye az időpazarlás, (*Úgy van! Úgy van!*) amelyre már oly sokszor voltam bátor rámutatni. Elég ebben a tekintetben, ha kimutatom, hogy most. ami- kor a házszabályokat tárgyaljuk és ezzel kapcsolatban természetsszerűleg és a házszabályoknak megfelelőleg is a kormány összes beadott törvényja- vaslatait visszavonta, ezeknek száma 62 volt. 62 törvényjavaslatot voltunk kénytelenek visszavonni. Már magában ebben a tényben is elegendő bizo- nyíték rejlik arravatkozólág, hogy a parlament az eléje terjesztett tör- vényjavaslati anyagot nem intézte el, hogy nem foglalkozott kellő időben

azokkal a kérdésekkel, amelyeket a kormány meggyőződése szerint a parlament elé kellett, hogy vigyen, mint megoldandókat. De magyarázata ez annak is hogy miért nem terjesztettünk mi a parlament elé olyan törvényjavaslatokat, amelyek az úgynevezett nagykérdéseket oldották meg. Az én meggyőződésem szerint ezeket a kérdéseket nem lehet viharos időkben tárgyalni. E kérdések elintézésére – legalább is *úgy* való elintézésére, hogy abból a nemzetre nézve megnyugvás származzék – bizonyos nyugalmi időszak szükséges. (*Helyeslés.*) De kérem, mikor azt látjuk, hogy sokkal jelentéktelenebb kérdések, úgyszólván napirendi ügyek, vagy belső adminisztratív ügyek is a legnagyobb viharokat keltik a parlamentben – olyan viharokat, amelyeket a képviselők többsége egyáltalán nem is tud megérteni –, amikor semmi kilátás nem lehetett arra, hogy az érvényben lévő házszabályok segítségével nagy kérdéseket egyáltalában belátható időn belül le lehessen tárgyalni, hanem ellenkezőleg csak az lehetett a kormány meggyőződése, hogy e kérdések előtérbe tolásával még azokat a mindennapi ügyeket sem lehet elvégezni, amelyeket úgy, ahogy az utolsó időkben mégis «l lehetett a parlamenttel intéztetni: akkor nézetem szerint igazán jogtalan a vád, amellyel egyes képviselő urak jöttek, hogy a kormány az utolsó időkben nem kísérelte meg dűlőre vinni az olyan nagy kérdéseket, mint akár a választójog, akár a főrendiház kérdése. (*Igaz! Úgy van!*)

Még egy másik szempont is van, amelyet az önök figyelmébe ajánlok, amikor az időpazarlás nagy hátrányaira mutatok rá. A modern államok nem olyan ügyekkel foglalkoznak, mint foglalkoztak az államok ezelőtt 50 évvel. Ezelőtt 50 évvel az állam működési köre is sokkal szűkebb volt, mint ma. Abban az időben az újonckiállítás, az adómegszavazás, a bíróságok és rendészeti hatóságok működése az állam működését úgyszólván kimerítette. Ma kérem – mindnyájan tudjuk – az államok működési körükbe *őz* élet minden megnyilvánulását belevonták. Nincs az a gazdasági kérdés, nincs az a kicsi gazdasági érdeke egyetlenegy állampolgárnak sem, amelyet a kormány az ő működésével valamilyen formában ne érintene. Ilyenek a szociális kérdések, az ifjúság tanítása a tankötelezettség folytán, de nincs az életnek egyetlen egy fázisa sem, amelybe a kormány akár támogatólag, akár más formában bele ne szólna. Ennek következménye az, hogy a modern parlamenteknek sokkal több ügygel kell foglalkozniuk; s ha azt akarják, hogy az intézkedések az idővel lépést tartsanak, hogy az intézmények a kor szellemének megfelelő átalakulásokat is megtegyék, amelyet a korszellem tőlük kíván, akkor a parlamentnek működése úgyszólván állandó és olyan sok ügyre kiterjedő kell, hogy legyen, hogy az egyes kérdésekben való hosszú vitákat ez az állapot alig bírja meg.

De kérdem, t. Nemzetgyűlés, nem éppen ennek a nemzetnek érdeke-e az, hogy abban a helyzetben, amelyben vagyunk, felesleges vitákkal az időt ne töltsük? (*Úgy van! Úgy van!*) Hiszen a mi feladatunk sokkal nehezebb, mint bármely más nemzeté. Hiszen a békeszerződés, a háború után kötött trianoni szerződés e nemzet. összes életviszonyaiban olyan kardinális változásokat létesített, mint egyetlenegy más nemzetében sem. (*Úgy van! Úgy van!*) Ott van a forradalom, amely ebben az országban a demokratikus fejlődés követelményeinek zsilipjeit százszámra nyitotta meg; itt van ennek a nemzetnek gazdasági helyzete, az a pénzügyi helyzet, amellyel

komolyan foglalkozni kellett és nap-nap után kell ezentúl is foglalkozni. Ezek mind olyan körülmények, amelyek abszolúte kötelességévé teszik ennek a nemzetgyűlésnek, hogy ne fecséreljen el egy pillanatnyi időt. egy pillanatot sem abból & célból, hogy olyan vitákat folytasson, amelyeknek értéke talán pártszempontból jelentős, de amelyeknek értéke a nemzet szempontjából abszolúte null. *(Úgy van! Úgy van!)* Nekünk igenis mindnyájunknak kötelességünk gondoskodni arról, hogy ez a parlament nap-nap után megoldhassa a maga feladatát. hogy komoly, mélyreható viták után azok felett a nagy problémák felett, amelyek a nemzet életét közelről érintik, döntünk, de egy percet sem engedjük meg és teljesen lehetlenné tegyük, hogy ebben a parlamentben tovább is olyan viták folyjanak, amelyek a nemzet életében semmi jelentőséggel nem bírnak. *(Helyeslés és taps.)*

Egy további következmény az, hogy formailag megvan a szólásszabadság egyenlősége ebben a nemzetgyűlésben, de az úgyszólván csak formailag áll fenn. Formailag azért. mert hiszen azok a képviselő urak, akik több felelősségérzettel bírnak a rendelkezésre álló idő kihasználása tekintetében, azok a maguk részéről inkább háttérbe vonulnak olyanokkal szemben, akik az időpazarlás tekintetében semmiféle felelősségérzettel nem bírnak. Ennek természetes következménye – anélkül, hogy erről bármiféle írott szabály volna –, hogy ebben a parlamentben csakis a szélső jelszavak jutnak szóhoz; *(Úgy van! Úgy van!)* ennek következménye az, hogy azok a nézetek, azok a meggyőződések, azok az irányok, amelyek a forradalomban születtek, amelyek a forradalom révén nőttek nagyra, ma sem tudnak megnyugodni egy új érának és egy nyugodtabb időnek bekövetkeztében, s hogy azok jutnak nap-nap után szóhoz és itt egyoldalú propagandát csinálnak, amely propaganda annál veszélyesebb, mert olyan téren hangzik el, ahonnan továbbhangzik a legutolsó faluba és a legutolsó kunyhóba is. *(Úgy van! Úgy van!)*

T. Nemzetgyűlés! Ha ezzel szemben azt mondják, hogy hiszen a parlament arra való, hogy itt a képviselők és a pártok a maguk meggyőződésének csináljanak propagandát és csak ott baj az ilyen propaganda, ahol mélyreható bajok vannak a nemzet testében, mert ennek folytán ezek a sebek felszakíthatnak, akkor rá kell mutatnom egy körülményre. Azt hiszem, a nemzet ma olyan körülmények között él, amelyek részben nem megváltoztathatók, mert a legtöbb téren vis majossal állunk szemben, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* amely gazdasági életünket megrontotta, amely összes szociális viszonylatainkba is belejátszik és amelynek javulása csak hosszú idő folyamán azon munka révén érhető el, hogy a nemzet magát új helyzetéhez adaptálja, az újonnan teremtett életkörülményekhez hozzáidomítsa. Akárki lesz a kormányon, számolnia kell ennek folytán azzal, hogy a nemzetben, a nemzet egyes osztályaiban, rétegeiben olyan elégtelenség van és lesz hosszú ideig, amelyet semmiféle kormányzati tevékenységgel kiküszöbölni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Vanak fájó sebek, amelyeken segíteni senki sem tud; ha szívükre teszik kezüket azok az urak, akik ezeket a sebeket nap-nap után piszkálják, be kell, hogy lássák és meg kell, hogy mondják, hogyha ezen a helyen ülnének, ők sem tudnának segíteni *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és nem a mi érdekünk és senkinek ebben az országban nem érdeke, hogy ezeket a sebeket piszkáljuk, az ellentéteket mélyítsük, és feszítővasat sze-

rezzünk az egyes társadalmi osztályok közé, hogy támogassuk azokat a részeket amelyek a történelmi események folytán ebben az országban, sajnos, annyira megvannak és annyira fájdalmasan tapasztalhatók mindnyájunk részéről. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ilyen helyzetében a nemzetnek egy ilyen egyoldalú propaganda a legnagyobb veszélyt rejti magában, mert azt a konszolidációt, azt a rendcsinálást, amelyet becsületesen akarattal követ a magyar kormány most már három év óta s amely sikerekre is rámutathat, nemcsak veszélyeztetheti, de ezt a nemzetet újból olyan forradalmi állapotba viheti bele, mint amilyenek szemtanúi voltunk a múltban. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. – Felkiáltások a jobboldalon: Ez a cél! Ezt akarják!)*

Természetes, hogy ez a parlament tekintélyének lesüllyedésével és gyengülésével jár. De még egy másik veszéllyel is jár, t. i. azzal, hogy a kormány felelőssége is gyengül, mert ha a kormány azt látja, hogy bizonyos események nem az ő hozzátevésének, hanem a parlament magatartásának következményei, akkor ezekért a kormányt felelőssé tenni nem lehet. Figyelmeztetem azokat az urakat, akik talán elérkezettnek látják az időt arra, hogy ebben az országban újabb felfordulást idézzenek elő, hogy a történelem ítélőszéke előtt a felelősség ezért kizárólag őket fogja terhelni *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és az fel fogja menteni a felelősség alól azt a kormányt, amely velük szemben erősebb rendszabályokat fog alkalmazni. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Kereszük mármost, hogy melyek az okai a helyzet ilyen kifejlődésének, milyen körülmények okozták azt, hogy a magyar parlament működése ilyen képet nyújt, amilyenek azt megrajzoltam, mi volt az a történelmi fejlődés, amely idehozta a magyar parlamentet.

Ebből a szempontból az ellenzéki kritika természetesen elsősorban a kormányt teszi felelőssé. Ahogy tegnap Rassay Károlyt t. képviselőtársam magát kifejezte, szerinte a kormány deposszedálta a parlamentet és quantité negligeeable-nak deklarálta, vagy mint olyant kezelte, és rámutatott arra, hogy a költségvetés nélküli kormányzat most már évek óta tart, hogy a szabadságjogok úgy, ahogy azok törvényeinkben foglalvák, visszaállítva nincsenek, hogy a kormány a kivételes hatalmat ma is gyakorolja, hogy a választójogot csak rendelet útján intézte el és ezt ma sem szankcionálta a parlament. stb.

Én azt hiszem, hogy ez a vád nem egészen igazságos. Elismerem? hogy abnormis helyzet van. Abnormis helyzet, hogy évekig nem tárgyalt költségvetést a parlament. abnormális helyzet, hogy a szabadságjogok terén a kivételes hatalom gyakorlása teljesen még mindig nem szűnt meg és az is, hogy a választójog életbeléptetése csak rendelettel történt. Ezt azonban ne méltóztassék a kormány akaratára visszavezetni. A kormány mentségül kell, hogy azokra a közállapotokra hivatkozzék, amelyekben voltunk hosszú éveken keresztül *(Úgy van Úgy van! a jobboldalon.)* és amelyekben részben még ma is vagyunk, amelyek lehetetlenné tették, hogy a kormány akaratának, meggyőződésének megfelelően viszatérjen abba a normális mederbe, és visszavigye a Ház működését abba a normális mederbe, amely a Házat természetesen megilleti.

Hogy mi költségvetés nélkül kormányoztunk, az igaz, de benyújtottunk volt költségvetést, amelyet azonban nem tárgyaltunk a következő okok miatt. Először azért nem, mert az indemnitási vita minden egyes esetben két-három hónapot vett igénybe, *(Úgy van! a jobboldalon.)* úgy, hogy azután megint egy költségvetés tárgyalása legalább hat hónapot vett volna igénybe. De ez még nem riasztott volna vissza, mert ez a körülmény nem menti fel a kormányt az alól, hogy a költségvetést letergyaltassa. Már a bizottsági ülésekben is rámutattam azonban arra, hogy a költségvetéseknek akkor van értelmük, ha a bennük szereplő számok tényleg és effektíve betartatnak a kormány által, vagy legalább a szándék megvan arra, hogy betartassanak és ha a költségvetés legalább egyes tételeinek viszonylataiban képet ad a költségvetésben kifejeződő terveiről. Aki azonban ismeri a körülményeket, tudhatja azt, hogy elsősorban a költségvetés matematikai részét illetően a kiadási és bevételi részen szereplő számok egyáltalában fiktív számok voltak addig, amíg a korona devalvációját meg nem állítottuk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Azon a napon, amelyen beterjesztettük a költségvetést, azok a számok igazak voltak, de már a következő héten semmit sem jelentettek *(Úgy van! a jobboldalon.)* és felvilágosítást senkinek sem adtak.

Ami a másik kérdést, az egyes tételek közötti viszonyokat illeti, olyan időben, amidőn eleinte ezerszámra tódultak a tőlünk elszakított területekről a magyar tisztviselők Csonka-Magyarország területére, és itt részben alkalmazást, részben nyugdíjat adni nekik kénytelenek voltunk, mert hiszen szerzett jogokkal állottunk szemben, s később azután, mikor ez a betódulás megszűnt, ellenben a B-listák kezdődtek, amikor egy takarékosági irányzat folytán a tisztviselői elbocsátás napirendre került: akkor igazán nem lehetett ezeknek a költségvetéseknek oly komolyságot tulajdonítani, mint rendes költségvetéseknek kell és kötelesség tulajdonítani. Hogy ezek tárgyalása elmaradt, az nézetem szerint a nemzetre nézve semmiféle kárral nem járt. Ellenkezőleg, azt hiszem, csakis politikai viták folytatására adott volna alkalmat, amelyekből – sajnos – a múltban is csak kevés hasznot láttunk. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Éppen így vagyunk a szabadságjogok kérdésével. Rámutathatok arra, hogy ezen a téren a fokozatos fejlődés utolsó étape-jaihoz¹ értünk el. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Hiszen elég, ha rámutatok arra, hogy a cenzúrát a sajtó s a posta terén, a katonai bíraskodást civilek felett, a gyorsított eljárást, stb., mindazokat az intézkedéseket, amelyek eddig is, vagy a háború alatt s közvetlenül a háború utáni időkből mélyen beleváltak az egyes polgárok szabadságjogaiba, fokozatosan megszüntettük s ma már ott vagyunk, hogy a legutóbbi napokban megszüntettük az internálótáborot; reméljük, hogy a legközelebbi jövőben visszatérhetünk a szabadságjogok terén azoknak a jogoknak összességére, melyekkel a magyar polgárok a múltban bírtak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Hogy ezt nem tettük, az nem jelenti azt, hogy a magyar kormány ok nélkül abszorbeált bizonyos jogokat és hogy ezáltal a parlamentben oly helyzetet teremtett, amely indokoltsággal bír azokra a jelenetekre, melyeknek szemtanúi voltunk. Ez nem ok nélkül volt. Vagy meri-e va-

laki állítani, hogy a magyar közéletben megvolt eddig a megnyugvás az egész vonalon? Ellenkezőleg, nem voltak-e oly irritációs centrumok, amelyek abszolúte szükségessé tették, hogy a kormány még bizonyos ideig a kivételes hatalom atributeumaival éljen, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* mert csak így volt képes a közrendet biztosítani és vállalni azt a felelősséget, amellyel a közrenddel szemben tartozik. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Itt van a választójog kérdése. Rendelettel intézkedtünk. De rámutatok arra, hogy a múlt nemzetgyűlés mondta ki azt, hogy a Friedrich-féle választójogi alapot elégtelennek tartja, akkor, amikor parancsolólag előírta, hogy törvényjavaslatot kell előterjeszteni. A múlt nemzetgyűlés volt az, amelyen az általunk betervezett választójogi javaslatot a bizottságban tárgyalván, a választójog mérvére vonatkozólag, ha nem is minden pontban, de még az ellenzék jelen volt képviselőivel is nagyjában megegyezést létesítettünk, úgyhogy a választójog mérvére vonatkozólag – azt hiszem, igazán elmentünk addig a határig, ameddig csak elmenni lehetett. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Voltak kifogások akkor is, de a bizottság többsége elfogadta a javaslatot s az ellenzék jelen volt tagjai sem diffikultáltak oly mértékben, hogy abból bármiféle politikai felfordulás várható lett volna.

Másképpen áll a kérdés a titkosság tekintetében. Ezzel a kérdéssel beszédem későbbi folyamán kissé bővebben kívánok foglalkozni. Itt csak arra mutatok rá, hogy én nem hiszem, hogy a magyar kormányt, amely a titkosság kérdésében azt az álláspontot foglalja el, amely a rendeletben is megnyilvánult, oly férfiak, mint akár Vázsonyi Vilmos, akár Apponyi Albert gróf azzal illethetnék, hogy a titkosság ilyen mérvét azért állapította meg a kormány, hogy a többséget a maga részére biztosítsa a nemzeti akarat meghamisítása által. Elég, ha rámutatok arra, hogy 1918-ban, tehát abban az időben, amikor Vázsonyi Vilmos választójogi miniszter volt, amikor élvezte Apponyi Albert gróf támogatását és igen sok olyan férfi támogatását, aki most ilyen váddal lép elő, a titkosság kérdésében majdnem ugyanazzal a javaslattal járultak a nemzetgyűlés elé, mint amelyet én a rendeletben megállapítottam. *(Úgy van! jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, miért legyen nálam az ilyen tartalmú rendelet nyilvánvaló szándék a nemzeti akarat meghamisítására, mikor az ő javaslatuk, amely majdnem ugyanazt tartalmazta, nem árulja el ezt a szándékot? Akkor ez vagy beismerés az ő részükről abban a tekintetben, hogy ők is idetendáltak, vagy pedig felmentés az én részemre, hogy ez csak politikai jelző, amellyel a többséget diszkreditálni akarják. *(Úgy van! Taps a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Ígéretet tettem különben – és ezt itt a nemzetgyűlés plénuma előtt is megismétlem, – hogy a választójogi törvényjavaslat tárgyalását abszolút szükségességnak tartom; e tekintetben nem habozom abban, hogy a költségvetés letárgyalása után a választójogi törvényjavaslatot a főrendiházi törvényjavaslattal egyidőben benyújtom *(Helyeslés és taps a jobboldalon.)* és azonnal tárgyaltam is fogom, természetesen fenntartva magamnak azt a jogot, hogy apró-cseprő olyan javaslatok, amelyek a napi szükségletekhez tartoznak, esetleg még közbevetőleg elintézését nyerjenek. Garanciát vállaltam abban a tekintetben

is, hogy mivel a titkosság nagy elvi kérdés, én ebben az elvi kérdésben sem arra a pártra, amelyhez tartozni szerencsém van, sem semmiféle más pártra semmiféle pressziót gyakorolni nem óhajtok és nem is fogok. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ezt nyílt kérdésnek tekintem; döntsön a nemzetgyűlés legjobb belátása szerint ebben a kérdésben. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Éppen így vagyunk a főrendiház kérdésével. (*Halljuk! Halljuk!*) Egész bizonyos, hogy abnormis helyzet az, hogy most már évek óta, bar a nemzetgyűlés túlnyomó többsége azon a nézeten van, hogy az egykamaras rendszer nem felel meg a nemzet érdekeinek, még mindig nem vittük keresztül a főrendiház reformját. Éppen ezért a magam részéről – mint már kijelentettem – a főrendiházi javaslatot a választójogi javaslattal egyidőben fogom betervezni (*Helyeslés jobbfelől.*) és kérni fogom; a Házat. hogy közvetlenül a választójogi javaslat után ezt a javaslatot tárgyalja le. (*Helyeslés.*)

Ezekkel leszámoltam nagyjában – sajnos, az idő nem engedi meg, hogy részletekbe belemenjek (*Halljuk! Halljuk!*) – azokkal az argumentumokkal, amelyek odatendáltak, hogy a parlamenti helyzetért való felelősséget a kormányra hárítsák. De nem beszéltem és nem nyilatkoztam azokról az okokról, amelyek, nézetem szerint, de facto előidéztek ezt a helyzetet. Azt hiszem, szükséges ezekkel az okokkal foglalkozni, mert hiszen csak az szolgálhat orvossággal, aki a betegséget ismeri. (*Úgy van! jobbfelől.*)

T. Nemzetgyűlés! Ennek mélyebben fekvő okai vannak. Meggyőződésem szerint egész helyesen fejtették ki egyes szónokok, hogy a választójog kiterjesztése, egyáltalán a választójog és a házszabályok között bizonyos Junktím áll fenn. Nem abban az értelemben, a szónak nem abban a politikai értelmében, ahogy ezt a junktímot a mellemnek szegezték, hogy előbb kell tárgyalni a választójogot és azután a házszabályokat. hanem egészen más értelemben, abban az értelemben – amire Apponyi Albert gróf is rámutatott. – hogy minél szélesebb választójogot fogadunk el, annál inkább kell ügyelnünk arra, hogy a házszabályokban olyan részek ne mutatkozzanak, amelyek alkalmat adnak, hogy a parlament működését megghiúsítsák. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

T. Nemzetgyűlés! Ez a Junktím feltétlenül fennáll. Azt hiszem, elég érdekességgel bír rámutatnom arra, hogy tulajdonképpen ezt a junktímot miért nem tartotta be. eddig a mai napig a nemzet. Hiszen többé-kevésbé ennek a parlamentnek minden belátással bíró tagja tisztában volt azzal, hogy az obstrukció antiparlamentáris intézmény, tisztában volt azzal, hogy az obstrukció magát a parlamentet sebz meg és ennek a parlamentnek működését teszi lehetetlenné. De ha egy kissé mélyebben gondolkodunk a kérdés felett. nyilvánvaló, hogy az obstrukció maga is egy szofizmán épül fel, és annak jogosultságát egy szofizmából merítik, amikor azt mondják, hogy sikert érhet el az obstrukció, mert ha olyan kérdéseket ránt elő, amelyekben feltétlenül el akarja hárítani a nemzet veszedelmét. ebben az esetben jogosult az az obstrukció, hogy ezeket megakadályozzák; holott nyilvánvaló, hogyha siker koronázza az obstrukciót és ezáltal az obstruáló pártok kormányra jutnak, ugyanebben a kérdésben a kisebbségbe jutott párt obstrukciójával fognak szemben állni, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) amely a maga meggyőződéseihez

éppoly szentséggel ragaszkodik és amely ezt az állítólagos nagy veszélyt, amely a kérdés differenciájában merül fel, szintén el akarja háritani. Egy obstrukciónak tehát a szó teoretikus értelmében véve, sikere egyáltalán soha nem lehet, csak – egy esetben – és ez volt a magyar parlamentarizmus baja –, amikor nyilvánvaló volt, hogy azok, akik obstruáltak a nemzeti követelmények elérése céljából, olyanokkal álltak szemben, akik velük tulajdonképpen lélekben egyetértettek. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Csak abban nem értettek egyet, hogy hasznos-e, célszerű-e a nemzetet olyan veszélyeknek kitenni, amelyek a korona és a nemzet ellentétéből származhatnak. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*) Nyilvánvaló volt, t. Nemzetgyűlés, hogy az a többség, amely a maga álláspontját az obstrukcióval szemben védte, ha a kisebbség többségbe került és ez a kisebbség a nemzeti követelmények terén bármit is el fog érni, azt ez a többség soha obstrukcióval megakadályozni nem fogja. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) De minden más kérdésben, t. Nemzetgyűlés, másképp áll a helyzet. Mert ha akár a választójog kérdésében, vagy bármilyen más kontroverz kérdésben, amely igazán a nemzetnek mélyreható nagy kérdése, ahol a nemzet jövőjének problémái dőlnek el, egyik párt obstrukcióval akarja diktálni a maga akaratát a többségre és sikerül neki szóval a nemzet többségét megnyernie, akkor a volt többség is éppen olyan jogosultsággal bír, hogy obstrukciót folytasson egy olyan véleménnyel szemben, amelyben végveszélyt lát és lehetetlenné tegeye a kérdés eldöntését. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

T. Nemzetgyűlés! Ez az a körülmény és ez a kivételes helyzet, amely tulajdonképpen az obstrukcióból a magyar parlamentben hosszú időn keresztül nemzeti intézményt csinált. S ez az oka annak, hogy mikor a fejlődés folytán a választójog kiterjesztésére tért rá fokról-fokra a nemzet, akkor nem gondoskodott arról, hogy a választójog kiterjesztésével korrelációban olyan házszabályok vezetessenek be, amelyek korrespondálnak azoknak a követelményeknek, amelyek a tágított választójogból folynak.

T. Nemzetgyűlés! Vessünk egy pillantást erre a történelmi fejlődésre. A magyar parlamentarizmus utolsó 50 évének történetét ebből a szempontból három korszakra lehet osztani. Az első korszak tart 1867-től egészen a nemzeti küzdelmek megkezdéséig, a véderő-vitáig. Abban az időben – ahogy Apponyi Albert gróf magát kifejezte – azonos társadalmi rétegekből származó képviselők vitatták meg itt a magyar parlamentben az ügyeket; abban az időben valóban nem volt szükség olyan szigorú házszabályokra, mint később. Bekövetkezett a nemzeti küzdelmek kora, amely nézetem szerint tart a koalíció végéig. Itt is és abban az időben is még a régi választójog volt érvényben, s a házszabály-reform az obstrukció folytán került napirendre. 1904-ben Tisza István tette az első kísérletet arra, hogy az obstrukciót az általa javaslatba hozott házszabályokkal megfékezze. Ismeretes, hogy a kísérlet nem sikerült, hogy a választásba kellett belemennie és hogy a választás rendjén a nemzet el-lene döntött. A koalíció uralma előtt emlékezetes momentum nemzói életünkben az akkori darabont-kormány, mert ez a kormány volt az, amely a választójog kérdését, mint olyan megoldandó problémát hozta

előtérbe, amelynek segítségével a nemzeti küzdelmet le lehet torai, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől*), amelynek segítségével ebben a parlamentben olyan nemzetiségi többséget is lehet esetleg csinálni, amely a korona és a nemzet közti küzdelemben hasznára válhatik a korona pozíciójának. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Itt indul meg, t. Nemzetgyűlés, a magyar parlamenti történelemnek harmadik fázisa, megindul természetszerűleg a választójog kérdésének előtérbe kerülésével. Már a koalíció alatt a választójog kiterjesztéséről gondoskodni kívántak, Andrassy Gyula gróf belügyminiszter javaslatát be is adta, de abból soha törvény nem lett. Utána Tisza István következett. Ő a választójogra nézve sem terhejtett ki egy reform elől, megcsinálta az 1912. évi választójogi törvényt. azonban gondoskodott arról, hogy a választójog kiterjesztésével egyidőben a házszabályokba olyan intézkedések hozassanak be az 1913-ik évi házszabályok által, amelyek a technikai obstrukciót lehetetlenné teszik. Következett azután a háború alatt a Wekerle-kormány, mely 1918-ban a választójogot újból kiterjesztette, a házszabályok terén azonban már nem csinált semmit. Jött azután a forradalom, a forradalom után a Friedrich-kormány, amely 1919-ben választójogi rendeletével özönvizet hoz *m* országra, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) a házszabályreform terén azonban nemcsak hogy előre nem, hanem visszafelé tett egy lépést. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Visszalép az 1908. évi házszabályreformra, amely sem a szóbeli, sem a technikai obstrukciót nem zárja ki. (*Zaj a középén.*) Ez volt a végzetes hiba, amely elkövetetett. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*) s amelyet egyes képviselő urak álszeméremből, múltjukkal szemben azért követtek el, mert nem bírták el azt a terhet. hogy ők egy Tisza István által inaugurált. de annak dacára szükséges és jó házszabályt akarjanak. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*)

Nyilvánvaló, hogy a korreláció a fejlődésben a Wekerle-kormány idejében szakadt meg, s a későbbi időkben ez a korreláció nemcsak hogy „nem folytatódik, hanem visszafejlődés mutatkozik benne a házszabályok „rovására. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Mármost t. Nemzetgyűlés, azt mondják, hogy a házszabályokkal nem lehet mindent meggyógyítani és hogy ez nem panacea, amelylyel parlamenti bajainkat el lehet intézni. Teljesen aláírom, csak hogy más következtetést vonok le belőle. Az bizonyos, hogy a házszabályreform nem panacea, amellyel a parlament bajait végkép orvosolni lehet. mert hiszen a szenvedélyek kitérésének semmiféle házszabályokkal egyes pillanatokban gátat vetni nem lehet. Azt állítom azonban, hogy házszabályok nélkül pedig egészen bizonyosan nem lehet ezeket orvosolni. (*Úgy van! jobbfelől.*) A házszabályok reformja szükséges, hogy itt fékentartsuk a szenvedélyeken kívül olyan tudatos politikai törekvéseket. melyek a házszabály résein keresztültörve, a maguk kisebbségi terrorjának érvényt akarnak szerezni. (*Taps a jobboldalon.*) Ebből a szempontból a főkövetelmény kettős: az egyik az, hogy úgy a technikai, mint a beszélő-obstrukció lehetetlenné tétessék, a másik pedig, hogy a Ház fegyelmi szabályzata úgy dolgoztassék át. hogy legalább némileg is ebben a Házban a fegyelem újból helyreállítható legyen. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Erre nézetem szerint alkalmas eszközöket választottunk. Kivá-

lasztottuk az 1913-as házszabályból azokat a paragrafusokat, amelyek a technikai obstrukciót teszik lehetetlenné és ehhez hozzáadtuk azt az eszközt, amelynek segítségével a beszélő-obstrukciót lehet lehetetlenné tenni: a klotűrt és a beszédidő korlátozását.

A klotűr tulajdonképpen az a kérdés, mely a legnagyobb kontroverziákat vonta maga után. Vannak elvi ellenzői, akik részben csak bizonyos tárgyakra kívánnák alkalmazni, részben bizonyos tárgyakat kizárni akarnának. Én az elvi ellenzőivel szemben csak arra vagyok bátor rámutatni, ami már sokszor felhozott ebben a Házban, hogy a klotűr az egész világon be van hozva és Magyarország az utolsó állam, amely a klotűrrel foglalkozik és azt házszabályaiba fel akarja venni. Rámutatok azonban arra is, hogy a szólásszabadság lényeges sérelmével ez nem jár, mert hiszen a klotűr nem elemi kötelesség, az egy jog, amellyel a Ház akkor él, amikor nyilvánvaló rosszakarattal áll szemben, amely odacsúcsosodik ki, hogy a határozathozatalt felesleges módon elodázza.

De legyen szabad rámutatnom nekem arra, hogy éppen a szociáldemokrata párt, amely a klotűrt mint szájkosarat, mint pártiktatúrát s mint kormányiktatúrát a parlamentben tünteti fel, a klotűr intézniegyével saját udvarán teljesen meg van barátkozva. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Itt van előttem a magyarországi szociáldemokrata párt pártgyűléseinek tanácskozási rendje. Kilenc pontból áll ez, amelyek közül csak néhányat fogok felolvasni. Az első pont azt mondja *(olvassa)*: „Szólásra jelentkezni csupán írásban lehet, a jelentkezők sorrendben kapnak szót. 2. Minden indítvány írásban nyújtandó be. 3. A szónoki lajstrom lezárására, vagy a vita bezárására vonatkozó indítványok mellett csupán egy-egy szónok beszélhet.” *(Derűtség a jobboldalon.)* Mi ez más, mint a nyilvánvaló klotűr, mi ez más, minthogy be lehet zárni a vitát és csak egy-egy szónok beszélhet hozzá? *(Úgy van! a jobboldalon.)* De itt van a beszédidő korlátozása a 4. pontban, amelyik azt mondja, hogy az előadók egy óráig beszélhetnek, a vitában résztvevők kivétel nélkül 10 percig. *(Derűtség jobbfelől.)* Engedjék meg a t. urak, hogy ezekután azokat a dörgő frázisokat, hogy mi itt a parlamentben diktatúrát akarunk, mint olyanokat utasítsam vissza, amelyeket az Ő cselekedeteik és a saját maguk által elfogadott elvek a legalaposabban cáfolnak meg. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Mások azzal a követelménnyel állottak elő, hogy a klotűr ne alkalmaztassák bizonyos törvényjavaslatokra, vagy csakis bizonyos javaslatokra legyen a klotűr alkalmazható. Azt hiszem, hogy semmivel sem lehet indokolni ezt az álláspontot. Gondolkoztam és törtem a fejemet afölött, hogy miféle érdeke lehet a nemzetnek, hogy egyes javaslatoknál az obstrukció lehetősége feltétlenül biztosíttassék. Várható-e, hogy akár a választójog, akár más törvényjavaslat egy obstrukció segítségével egyáltalában jobban és kedvezőbben oldassék meg, mint obstrukció nélkül. Ebből a szempontból magamnak semmiféle argumentumot sem tudok elképzelni. Azt mondja Apponyi Albert gróf, hogy addig, amíg ennek a nemzetnek a békeszerződések által megnyirbált helyzete és függetlensége helyre nem állítatik, ő alig volna abban a helyzetben, hogy a klotűrt

az egész téren koncedálja. Bocsánatot kérek, ha volt egy obstrukciónak egyáltalán értelme, kapcsolatban a mi függetlenségünkkel, lehetett ennek bizonyos jogosultsága akkor, amikor egy koronás királlyal állottunk szemben, aki az alkotmányra esküt tett. és akitől feltétlenül várható volt, hogy nem fog alkotmányellenes, erőszakos eszközökhöz nyúlni, hogy a parlamentben divó csatát egyik vagy másik irányban eldöntse. Azonban azt hinni, hogy majd idegen hatalmak respektálni fognak egy obstrukciót itt a parlamentben és azt fogják mondani: nem avatkozunk bele addig ezekben az ügyekben – feltételezve, hogy megvan a szándék, azért, mert itt obstrukció folyik, – mégis nagymérvű naivitást tételez fel. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Azt mondja Apponyi Albert gróf, hogy addig sem lehet klotür, amíg lehetséges, hogy itt nemzetellenes pártok alakuljanak a nemzetgyűlésen. Én feltételezem, hogy ilyenek nem alakulnak és nem fognak soha alakulni, de feltéve, hogy fognak alakulni, azt az egyet bizonyosan tudom, hogy azok kisebbségben lesznek, és így csakis az ő javukra szolgálna majd az obstrukciónak az a fegyvere, amelyet szabadon kívánnak használni. *(Taps a jobboldalon.)*

De azt mondják – és itt visszatérek a választójog kérdésére, – hogy amíg a nemzeti akarat szabad nyilvánulása az általános titkos választójog révén nincs biztosítva, addig nagy veszély volna ezt a fegyvert kiadni a kézből. Mindenekelőtt rámutatok arra, hogy ezt a junktimot, hogy így fejezzem ki magamat, nem fedették fel sehol a világon, csakis Magyarországon. Mert az egész világon foglalkoztak a klotürrel, tekintet nélkül a választójog mérvére, igen sok helyen bevezették a klotürt, mielőtt a választójogot általánossá tették volna. Hiszen elég, ha rámutatok arra, hogy a választójogi kiterjesztés legnagyobb lépései éppen a háború végén történtek. 1917–1918-ban, amikor az entente államok parlamentjei mindnyájan foglalkoztak a választójog kiterjesztésével, holott azokban a parlamentekben a klotür régen divatos volt. Ez tehát egy magyar specialitás. Egyáltalában szembe kell hogy szálljak azzal a tézissel, amely mostanában igen gyakran ismétlődik, úgyszólván kezd köztudattá válni, és nézetem szerint igen veszedelmes azokra nézve, akik a titkosság ilyen mérvű kiterjesztésének nem barátai; nevezetesen azzal a tézissel, hogy a nemzeti akarat nyilvánítási szabadságát csakis a titkosság biztosítja. Azt hiszem, hogy ott, ahol a mértékadó tényezőkben nincs meg az akarat a nemzeti akarat megnyilvánulása tisztaságának biztosítására, a titkosság semmiféle garanciát nem nyújt. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Nézzünk csak körül. A titkosság a Balkánon jelent valamit! A titkosság szomszédainknál jelent valamit? *(Nemes Bertalan: A szocialistáknál jelent valamit?)* Én azt hiszem, hogy nem. Nem erről van szó, t. Nemzetgyűlés. A nemzeti akarat szabadságát csakis a becsületes közszellem biztosítja, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* ez a becsületes közszellem azonban biztosítja ezt az akaratnyilvánítási szabadságot, akár titkos a szavazás, akár nem titkos.

Hogy befejezzem szavaimat. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* junktimot látok a választójog és a házszabály között olyan értelemben, amilyen értelemben az itt felállított. Igenis junktimot látok a választójog titkossága és bizonyos pártok átalakulása között. *(Úgy van! Úgy*

van! a jobboldalon.) Ha ezek a pártok tudnak és fognak is őszinte garanciát adni arra, hogy ebben az országban forradalmi helyzetet nem akarnak és nem fognak teremteni, ha nem nemzetellenes politikát követnek, ha nem abban látják törekvéseiknek főcélját, hogy azokat a forradalmi elemeket, amelyek külföldre mentek és most ott öltögetik nyelvüket Magyarország felé, hazahozzák azért, hogy egy újabb forradalmi lehetőség alapjait megteremtsék, (*Taps a jobboldalon.*) ebben az esetben elérkezhetik ez az idő, de addig biztosítanom kell magamnak azt a junktimot, mely a nemzetet egy újabb felforgatástól megóvjá. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.*)

A JOBB- ÉS BALOLDALI RADIKALIZMUS ELLEN (BUDAI VIGADÓBAN TARTOTT NAGYGYŰLÉS 1925 MÁRCIUS 10.)

1925 március 10-én a budai községi polgári pártok szövetségének zászló-jontó nagygyűlése volt. Erre a nagygyűlésre meghívták *Bethlen* István gróf miniszterelnököt, akit *Kozma* Jenő üdvözölt. Kiemelte, hogy *Bethlen* István gróf az első miniszterelnök, aki a városi politikába is belekapcsolódik és mint budai választópolgár siet az ország és a főváros megmentésére.

Az üdvözlés után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Nem azért jöttem, hogy programot adjak, mert hiszen nem a magyar miniszterelnök feladata az, hogy a város közönségének programot adjon. A város közönsége tudja legjobban, hogy mire van szüksége, hogy milyen programot kell kitűzni és hogy milyen férfiakra kell bízni azt a munkát. Nem azért jöttem, hogy a városnak programot adjak, vagy hogy autonómiájába beleavatkozzak. A városnak az autonómiája azért adatott a közönségnek, hogy azzal élni tudjon és amikor meggyőződést szerzett arravonatkozóan, hogy miképpen éljen ezzel a jogával, akkor megmutassa, hogy az asztalra ráütve rendet tud parancsolni a főváros közéletében.

Én azért jöttem, hogy egypár vonásban kifejtsem azt az összefüggést, amely az országos politika és a városi, községi politika között fennáll, rámutassak arra, hogy ha jó országos politikát akarunk csinálni, akkor szükség van arra, hogy Budapesten, a fővárosban jó községi politika folyjon. Rámutassak arra, hogy viszont jó községi politikát csak akkor lehet teremteni, ha a legfelsőbb polcon álló férfiak megteszik a maguk kötelességét.

Az országos politikában négy év óta ugyanazt az irányt követem. Békét hirdetem a társadalmi osztályok, a felekezetek és a magyarok között. (*Lelkes éljenzés és taps.*) azt hirdetem, hogy felemelkedésünk nem jelszavak és egymásközi harc árán és segítségével, hanem kizáróan produktív munkával érhető el.

Ennek a politikának a kiindulási pontja a faluban feküdt és a munkát ott indítottuk meg, mert a forradalom hullámai a falut csak távolabbról érintették, mint a fővárost. ott a lelkek megnyugvása hamarabb térhetett vissza és ez a politika ott hamarabb találhatott elismerésre.

A forradalmak és az azután bekövetkezett események a magyarleiket legmélyén rázták meg. Társadalmi osztályt társadalmi osztály

ellen állítottak, bevitték a lelkekbe a gyűlöletet. atomizáltak, részeire bontották a magyar társadalmat. Annak a politikának, amely újra akar építeni, a lelkek gyógyításán és összeforrasztásán kell megkezdenie a munkát.

Hiszen, ha végignézzük, faluhelyen is sikerült a különböző kategóriákat szembeállítani. Ha a szétbontott társadalmi rétegeket egy újabb nemzeti szintézisbe akarjuk összefogni, akkor a munkát ott kell megkezdeni, hogy megadjuk minden társadalmi rétegnek a magáét. de ne kockáztassuk azt, ami a nemzeté. Az, hogy faluhelyen a maga méltó képviseltetéséhez juttattuk a kisemberek osztályát. részeltetjük a politikai hatalomban, hogy a mezőgazdasági munkásnak tanyát és földet adtunk, az ennek a szintézisnek egy etapéja, amely faluhelyen bizonyára azt fogja eredményezni, hogy a lelkek összeforradása előbb-utóbb bekövetkezik.

De ugyanez az állapot a városokban. A forradalmak szembeállították a középosztályt a proletárrétegekkel. Detronizálták a középosztály vezetőszerepét a városi közélet terén. A középosztály a forradalmak következtében és az azután bekövetkezett események folytán gazdaságilag is tönkrement. A mi feladatunk az volt, hogy az egyensúlyt a társadalmi osztályok között politikai téren újból helyreállítva, arra törekedjünk, hogy most már a magyar állam pénzügyeinek szanalásával kapcsolatban a középosztály gazdasági bajainak a szanalását is fokozatosan elérjük.

De nemcsak az egyes társadalmi osztályokat állította a forradalom egymással szembe. Szembeállította a várost a faluval. A városnak a bajait orvosolni akarta a falu gazdasági szabadságának a megkötésével, holott a városi elemeknek is az az érdekük, hogy a falu prosperálhasson, mert a városok köz jóléte a falvaknak a jólétéből fakad.

Szembeállították végre a forradalmak a felekezeteket olyan formában, hogy gyűlöletet vittek be a lelkekbe, amely majdnem lehetetlenné tette most már éveken keresztül, hogy ugyanazt akaró magyarok egymásra találjanak.

Háromévi munka után a falvakba kezd visszatérni a nyugalom. De döntő súllyal bír az, hogy most, az utolsó órában a kibékülésnek, a konszolidációnak azt a politikáját, amelyet az imént vázolni bátor voltam, meg lehet-e teremteni a városban is és elsősorban a főváros talaján is.

Önök összegyűltek azért, hogy itt tanácskozzanak a főváros jövője felett, hogy maguknak irányt szabjanak és irányt vegyenek, hogy határozzanak azon kérdések felett, amelyek a főváros jövőjét eldöntik. Én azt hiszem, önöknek, akkor, amikor ezt az alapvető kérdést vetik fel, dönteniök kell afelett, hogy politizálni kell-e a fővárosnak, vagy pedig egyszerűen becsületos, puritán munkát végeznie. *(Taps és éljenzés.)*

Vannak a magyar közéletben számottevő tényezők, akik azt hirdetik, hogy a világnézeti kérdések elintézése nélkül, hogy a nagy elvi problémák elintézése nélkül, nem lehet eredményes munkát végezni. *(Közbeszólás: Nem is lehet.)* Mindjárt be fogom bizonyítani, hogy lehet. *(Hosszantartó, szünni nem akaró taps és éljenzés.)* Azt mondják, hogy ezen kérdések eldöntése nélkül nem lehet eredményes munkát végezni, mert nincsenek kitzúve a célok, amelyek felé haladni akarunk.

Két irány van, amelyik ezt hirdeti. Az egyik azt mondja, hogy a zsidókérdés világnézeti kérdés, amelynek elintézése nélkül eredményes munkát a fővárosban végezni nem lehet. A másik irány pedig azt mondja hogy a szélső, radikális demokráciának megvalósítása nélkül nincs meg az az alap, amelyből kiindulva, sikeresen lehessen a főváros ügyeit szanálni. Legyen szabad nekem röviden ezzel a kérdéssel foglalkozni.

Én azt hiszem és azt a tételt állítom föl és bizonyítani kívánom, hogy az első iránynak azért nincs igaza, mert a zsidókérdés nem világnézeti kérdés. Én nem ismerhetem el azt, hogy az én keresztény világnézetem üldözést parancsoljon bármivel szemben. *(Úgy van! Úgy van! Hosszantartó taps.)* Az én világnézetem azt parancsolja, hogy igenis, a bűnt, a hitványságot, a gyalázatot, a becstelenséget, az ámulást és mindazt, amit rossznak nevezünk, üldözzünk, bárki kövesse azt el, legyen az keresztény-, vagy másvallású. Az én keresztény világnézetem csak egyet tilt: azt, hogy érdem nélkül jutalmazzuk embereket, hogy fölemeljek üresfejű embereket. Ha zsidók követik el a bűnöket, meg kell fegyelmezni őket, nem azért, mert zsidók, hanem azért, mert bűnöket követtek el. És ha keresztények követik el a bűnöket, akkor nem szabad fölmenteni őket azért, mert keresztények és semmi egyebek.

Ha keresztény felebarátainknak segíteni kívánunk, – amint kívánom és ezt a politikát követni fogom ezentúl is, – ennek útja nem az, hogy másokat üldözzek, hanem puritán, becsületes munkával igyekezzek hónuk alá nyúlni, igyekezzek mindazt megtenni, amit a keresztény szolidaritás velük szemben nekem előír. *(Lelkes helyeslés.)*

De ott van a másik tábor, amely azt mondja, hogy csak radikális demokratikus intézmények realizálásával, a meglévő intézmények fölforratásával, az erre vonatkozó világnézeti kérdések elintézésével lehet megteremteni azt az alapot, amelyen azután eredményes gazdasági munkát lehet folytatni. A politika nem mindig alkotómunka. Az alkotómunka, az egyúttal mindig helyes politika. A politika lehet eszmei harc, amely eszméket kíván tisztázni, lehet harc, amely azt célozza, hogy elavult és az időknek meg nem felelő intézmények megszüntetessenek és leromboltassanak, de csak azért, hogy felettük más, megfelelő intézmények építtessenek fel. Végeredményben ez a politika építőmunkát is végzett.

Azt a politikát, amely kizáróan rombolásra tör, politikának nem ismerhetem el, az sem nem építés, sem nem alkotás, az tisztán és kizáróan rombolás. *(Úgy van! Úgy van!)*

Vannak a történelemben pillanatok, amikor az eszmei harc, az eszméknek a forrongása közepette a pártok között az összecsapás nagy, alapvető problémák körül fontos és a nemzetre nézve kívánatos. Vannak pillanatok, amikor viszont elavult intézmények megszüntetése és lerombolása az egyedüli út, amely megnyitja a kaput az előrehaladásnak. Kérdem azonban, hogy ma ilyen pillanatokat élünk-e? Én azt hiszem, hogy a viszonylagos jólét, a viszonylagos külső és belső béke az az idő, amikor az ilyen politikai harcoknak a kora következett be. De olyan pillanatokban, amelyeket ma élünk, amikor romokban hever ebben az országban minden, amit ezer éven keresztül őseink alkottak, amikor romokban hevernek ezeréves határaink, amikor romokban hever ezeréves alkotmányunk, amikor tönkrement az állam pénzügyileg, amikor a társadalom-

nak legfontosabb és életerős vezető osztályai pusztultak el, amikor nincs ennek a nemzetnek pénzügyi téren hitele, amikor romokban hevernek kulturális épületeink, amikor romokban hevernek városaink és házaink, akkor elvi harcot felidézni és azt kívánni, hogy meddő politizálással töltsük az időt. ahelyett. hogy hozzáfogjunk együttes erővel az építéshez, az nem politika, hanem könnyelmű játék a nemzet érdekeivel. (*Hosszantartó, szünni nem akaró lelkes taps és éljenzés.*)

Ilyen időkben, amikor minden politikával vagy jelszavakkal eltöltött perc veszteség a nemzet életében, ilyen időben azt mondani, hogy nem boldog a magyar, mert például az emigránsok tömege, még nincs idehaza, vagy nem boldog a magyar, mert közéletünk fontos kérdéseinek elintézését még egy pár ezer analfabéta, aki nincs benn a választójogban, a maga részéről nem intézheti, vagy hogy nem boldog a magyar azért, mert akad egy miniszterelnök, aki a parlamentben kurjongató legények között rendet teremt. (*Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps.*) – ezt elhiszik elvakult. fanatizált. tudatlan tömegek, de a polgárság józan része sohasem hiszi el.

Nekünk nem világnézeti harcokra van most szükségünk, hanem alkotó munkára. Evvel nem azt akarom mondani, hogy ne legyen saját magunknak világnézetünk. Sőt ellenkezőleg. Megfelelő világnézet nélkül ki sem lehet tűzni a célokat. amelyek felé a politika halad. Azt sem akarom mondani, hogy már most mindenkivel kezdet foghatunk, akinek más világnézete van. Ilyen messze mennünk nem szabad.

Azokkal nem haladhatunk együtt egyfelől, akik a keresztény világnézet ürügye alatt visszavonást. üldözést. kiirtást hirdetnek. Ezekkel mi nem mehetünk együtt. mert hiszen más céljaik vannak és nem a valódi építő munka az, amely őket vezeti.

Nem mehetünk együtt azokkal a szélsőbaloldali politikusokkal sem, akik a maguk részéről, amint már azt kifejtettem, olyan szélső jelszavak megvalósítása révén látják a magyar jövőt maguk előtt lehetőnek, amelyeket sem nem osztunk és időszerűnek sem tartunk. De én csak annyit mondok, hogy fertőzött ágyba mi nem feketünk bele. Mi világnézeti salto mortalékat nem csinálhatunk. Mi a polgári társadalom Ocskay brigádrosaival kezdet nem foghatunk.

Nem foghatunk kezdet a szociáldemokrata párttal. Nem foghatunk kezdet ezzel a párttal azért. mert ez a párt lejtőre került. Amikor annak idején 1921-ben velük tárgyaltam, megmutattam azt az utat. amelyen haladva, ebben az országban hasznos tényezővé válhattak volna. De ennek előfeltétele az volt. hogy szakítsanak a kétértelműség politikájával, amelynek szemtanúi voltunk 1919-ben. Ha akartak volna ebben az országban újból tényezővé válni, férfiasan és bátran ki kellett volna mondaniok, hogy szakítsanak ezzel a kétértelműséggel, de szakítsanak a nemzetietlenséggel is, (*Úgy van Úgy van!*) szakítsanak idebenn a pártban azokkal, akik nem szociáldemokraták, hanem kommunisták, szakítsanak az emigránsokkal, (*Úgy van! Úgy van!*) szakítsanak a forradalmi tendenciákkal, mert a mai időkben Magyarországot forradalmasítani még kétszeres bűn azzal az idővel szemben, amikor ezt tették. (*Úgy van! Úgy van! Lelkes taps.*)

Ők akkor feltételeimet elfogadták. Becsaptak engem. Nem engem csaptak be egyedül, hanem önmagukat is. Mert ha most vannak nehéz-

ségeik a saját pártjukban, hogy azokat az elemeket kiközösítsék onnét, akik nem hozzájuk valók és akiket velem szemben megtagadni mertek, a nyilvánosság előtt azonban védőszárnyaik alá vettek.

Mit szóljak, polgártársaim, ennek a tábornak másik frakciójáról, az októbristákról? A természetrajz azt tanítja, hogy ahol nagy ragadozók vannak, ott paraziták is vannak. A kutatók leírják, hogy ha a Nílus partján bizonyos apró madarak megjelennek, akkor biztosan lehet következtetni, hogy ott nagy számmal vannak krokodilusok is, amelyek ott legelvén, a napra kifeküsznek és a madarak az ételhulladékot szedik össze tőlük. Én egy bizonyos symbiózist látok itt, egy együttélést, egy polgári társadalomhoz tartozó párt és a szociáldemokrata párt között, amely élenken emlékeztet engem az imént citált symbiózusra. Ne vegyük rossz néven, hogy ez a symbiózis megvan. Az egyik a másik nélkül élni nem tud. A másik azonban szalonképesebbé válik általa. Ne prédáljuk a puskaporunkat ezekre, mert ezzel az igazi nagy ragadozóknak kárt nem teszünk, legfeljebb gyorsabban válnak alkalmasakká arra, hogy bizonyos politikai fogorvosok velük szemben drasztikusabban járjanak el.

Van ebben a társaságban egy másik parazita, ez a demokrata párt. Én már az imént céloztam a polgári társadalom Ocskay brigadérosaira. Én azt hiszem, hogy polgári foglalkozású ember az 1917. és 1918. évt eseményekből megtanulhatja a leckét, mit jelent az egy polgári pártra nézve, ha kezet fog és hatalomra juttatja a szociáldemokrata pártot. Én megdöbbenéssel látom, hogy az a férfiú, aki ezen a kadiumi igán keresztülment, az igen hamar elfelejtette a leckét és újból nem veszi észre, hogy a szociáldemokrata pártban ma is meghúzódnak azok az elemek, amelyeknek, ha a párt hatalomhoz fog jutni, az első teendőjük lesz, hogy Vázsonyi Vilmos képviselő urat Svájcba küldjék. (*Zajos derülség.*)

Veszedelemes játékot űz ez a párt a polgári érdekekkel. Mert mi tudjuk, hogy ez az út a gerstlihez és a tökhöz vezet, amelyet a polgárság evett meg, amelynek megevését a Genfi-tó partján Vázsonyi Vilmos csak távcsővel nézte. (*Derülség.*) De óva intem nemcsak a polgárságot, de intem a magyar kereskedelmi osztályt attól az úttól, amelyen most újabb uszításoknak van kitéve bizonyos faktorok részéről, amelyek között – csak megállapítom – olyanok is szerepelnek, akik bámulatos szívósságot tanúsítottak annakidején saját bukásba került vállalatuk szanalálásánál, akiknek munkálkodása azonban mindenesetre hozzájárult ahhoz, hogy az állam ma csak nehezen van abban a helyzetben, hogy a bajba került kereskedelmi társadalom minden egyes képviselőjének hóna alá nyúljon. A magyar kormány igenis mindent meg fog tenni ezen a téren, amit a pénzügyi lehetőségek neki megadnak. Nincs szüksége a magyar kereskedelmi társadalomnak arra, hogy mások uszítsák. Nincs szüksége arra, hogy ellenzéki arculatot vágjon, mert amit lehet, meg fogunk tenni, akár ellenzéki, akár kormánypárti. (*Lelkes taps és éljenzés.*)

Ezekben voltam bátor röviden vázolni azt a szituációt, amelyet a választások előestéjén Budapesten látok. Önök tudják legjobban, hogy milyen politikát kövessenek, kikben bízzanak, kik azok a férfiak, akik egy egész élet munkásságával bebizonyították, hogy rendületlenül állottak a polgárság mellett. (*Felkiáltások: Éljen Ripka Ferenc!*) akiknek élete nem politizálással, hanem komoly alkotó munkával telt el.

Én bízom abban, hogy a magyar főváros polgársága megőrzi józan-

ságát és követni fogja azt az utat, amelyet becsületes, dolgos férfiak neki mutatnak. Mert én előttem a fővárosról egy más kép lebeg, mint amelynek szemtanúi voltunk ezelőtt öt évvel. Én nem szeretném, hogy megegyezően mondható legyen a fővárosról az, hogy bűnös főváros, előttem a főváros a magyar nemzetnek, magyar államnak, országunknak, jelenünknek és jövőnknek reklámplakátja kell, hogy legyen. Ez a reklámplakát fénylő betűkkel dicsőítse ennek a nemzetnek józanságát, becsületességét, munkaképességét és a magyar nemzet géniusát.

AZ ELSZAKÍTOTT TERÜLETEN ÉLŐ MAGYARSÁG GAZDASÁGI ÉS KULTURÁLIS HELYZETÉRŐL (VÁLASZ KÉT NAPIREND ELŐTTI FELSZÓLALÁSRA.)

A nemzetgyűlés 1925 október 29-iki ülésén *Baross János* és *PaJcots József* az elszakított területen élő magyarság gazdasági és kulturális helyzete tárgyában napirendelőtti felszólalásra kaptak engedélyt. *Baross János* szomorú képet rajzolt a trianoni szerződés folytán elszakadt magyarok nyomorúságáról és szenvedéséről. Kifogásolta, hogy a Népszövetség elfogultan kedvez a kisentente államoknak. Az elnyomott magyar, ruthén, tót, német és orosz kisebbségi ügyek még egyetlen igazságos ítéletet sem kaptak. A kormánynak azt ajánlja, hogy a külpolitikában új utakat kövessen és új eszközöket igyekezzék igénybevenni. A *Millerand*-féle kísérőlevél értelmében Magyarországnak alapos határkiigazításra is joga lenne, de az első lépésnek mégis a kisebbségi kérdés igazságos elintézését tartja. A magyar társadalom magatartását is kritikával kísérte, mert szerinte tunya és feledékeny. Azután kitért a kisebbségi sérelmek részletes felsorolására. Rávilágított a kisentente elkobzó földbirtokpolitikájára, a honpolgársággal üzőt visszaélésekre és a kulturális sérelmekre. Felszólalása végén arra kérte a kormányt, hogy erélyesen szálljon síkra a kisebbségi kérdések megoldása érdekében, belpolitikájában pedig éppen ezekre a nagyhorderejű ügyekre való tekintettel demokratikusabb utakat kövessen.

Baross János után *Pakots József* beszélt a kisebbségek elnyomásáról. Szerinte addig Európában nem lesz béke, amíg 40 millió kisebbség kéri és sürgeti a maga jogainak védelmét. A Népszövetség eljárási módja azonban lehetetlenné teszi, hogy a kisebbségi kérdéseket érdemben tárgyalhassák. Ezt meg kell változtatni és oda kell hatni, hogy *Apponyi Albert* gróf szavainak a Nemzetek Tanácsában megfelelő ereje és súlya is legyen. Szemrehányást tesz a külügyi kormánynak, hogy már régen nem végezte el e tekintetben a kezdeményező munkát, s hogy *Apponyi Albert* gróf indítványa nem volt kellőképpen előkészítve. Hivatkozik *lord Robert Cecil*re, aki ezt Genfben az újságírók előtt megerősítette. Megállapítja egyébként, hogy egyideig maga a miniszterelnök sem volt tisztában azzal, hogy vajjon tett-e indítványt *Apponyi Albert* gróf, a magyar kormány fődelegátusa, vagy pedig csak tisztán irányeszmeiket képviselt. Később azonban a külügyi kormány kijelentette, hogy *Apponyi* nem tett határozott indítványt, mert erre módja sem volt.

Pakots József ezután a kormány antidemokratikus irányzatáról és rossz diplomáciai szolgálatáról beszélt. A külügyi kormányzat részéről félig-meddig hallgatólagos cáfolat történt abban az irányban is, hogy mivel éppen a genfi közgyűlés alkalmával, a kisebbségi ügyek elintézésekor nem volt jelen *Nagy Elek* berni követünk, ezért nem hangzott el egyetlen tiltakozás sem az ott hozott határozat ellen. *Pakots* kifogásolta, hogy kitűnő külügyi vezetőink nem tudják megtalálni a bizalmas érintkezést a nagy államokkal azokkal a külpolitikai exponenseivel, akiknek sorsdöntő szavuk van a magyar kérdésben is. A továbbiadban részletesen foglalkozott az elszakított részek kisebbségi sérelmeivel és beszé-

dét azzal fejezte be, hogy a kormány tegye megfontolás tárgyává, vajjon nem lehetne-e a békeszerződést garantáló nagyhatalmakat a kisebbségi, jogok betartása érdekében erélyesebb fellépésre rávenni.

Teleki Pál gróf személyes kérdés címén szintén felszólalt és megindokolta, *hoçry* annakidején, amikor Genfból visszatért. miért vetette fel azt a kérdést. hogy a Népszövetségben bennmaradjunk-e vagy sem, illetőleg hogy ezt általános-ságban megfontolás tárgyává tegyük-e.

Bethlen István gróf miniszterelnök nyomban válaszolt a napi rendelotti felszólalásokra és a következő beszédet mondotta:

T. Nemzetgyűlés! Azt hiszem, az után a komoly vita után, amely itt lefolyt. helyes, kívánatos és szükséges, hogy a magam részéről a kormány-álláspontját kifejtssem a felvetett kérdésekkel szemben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Baross János t. képviselőtársam beszéde folyamán rámutat arra a visszás helyzetre, amely annak folytán áll elő, hogy a Népszövetség a békeszerződések és kisebbségi szerződések által ráruházott köteleességeket nem teljesíti olyan formában, mint ahogy az kívánatos volna. Beszédében keresi ennek okait és keresi a remédiumot is. Én ennek folytán foglalkozni fogok a kisebbségi kérdéssel in extenso és foglalkozni fogok azokkal a kérdésekkel is, amelyek mint remediumok mutattattak be Baross János t. képviselőtársam, valamint a többi felszólalók által is, «zek között azzal a kérdéssel, hogy helyes és kívánatos-e, hogy a Népszövetségben bentmaradjunk és nem helyesebb-e, ha kilépünk. Baross János t. képviselőtársam a másik remédiumra mutatott rá, hogy nem volna-e helyesebb közvetlenül az öt nagyhatalomhoz fordulni akár diplomáciai úton, akár a parlamentek révén, vagy nem volna-e meggondolandó a retorzió és külön rámutatott arra az igazságra, amelyet ebben a kérdésben a propaganda nyújt.

Szeretném, ha mai parlamenti ülésünk szava messze elhangoznék. *(Halljuk! Halljuk!)* Szeretném, ha azok a fejtegetések, amelyek az ellenzék részéről és gróf Teleki Pál t. barátom részéről itt a Házban elhangzottak, a külföldön is visszhangot keltenének. Éppen ezért tartózkodni fogok attól, hogy polemikus fejtegetésekbe belemenjek, hanem objektíve és szárazon kívánom a tényeket illusztrálni, úgy, ahogy a magyar kormány azokat látja.

Mielőtt ebbe a fejtegetésbe belemennék, két kérdést mégis érintenem kell azonban, mert bizonyos tévedéssel állunk szemben, amikor Pakots t. képviselőtársam azt mondja, hogy az Apponyi Albert gróf által előterjesztett indítvány nem volt kellőképen előkészítve és hogy lord Robert Cecil is ilyen formában nyilatkozott a népszövetségi ülészak után.

Mindenekelőtt Apponyi Albert gróf maga is rámutatott arra, hogy nem tett indítványt. Az, amit én írtam abban a levélben, tévedés volt. amely abból származott. hogy a külföldi lapok állították be Apponyi Albert gróf felszólalását ezzel a kérdéssel kapcsolatosan indítványképen. Apponyi Albert gróf tehát nem tett indítványt. hanem szuggesztíót tett és minthogy nem volt indítványról szó, annak olyan formában való tárgyalása, mint ahogy t. képviselőtársam gondolja, nem is volt napirendre tűzhető. *(Teleki Pál gróf: A litván indítvánnyal tévesztették össze!)* Megjegyzem, hogy ez az indítvány, – hogy mégis ennél a szónál maradjak – mégsem volt előkészítés nélkül. T. barátom emlékezni fog. i hogy a népszövetségi ligák és népszövetségi uniók, azonkívül az inter-

parlamentáris konferenciák évek óta foglalkoztak ezzel a kérdéssel, a procedúra-kérdéssel, a kisebbségi kérdésekkel kapcsolatosan és hogy maguk az uniók, a ligák, az interparlamentáris szövetség is tudtommal hasonló indítványokat már tett át a Népszövetséghez, ezek azonban szintén nem tárgyalattak és nem is kerültek napirendre. Ettől eltekintve, természetesen a magyar kormány is megtette előzetesen a kötelességet.

T. képviselőtársam azt is mondja, hogy Nagy Elek miniszter-rezidens a Népszövetség mellett nem tette meg kötelességét és nem ment-ei abba a bizottságba, amelyben Apponyi Albert gróf indítványát tárgyalták. Apponyi Albert gróf indítványa sohasem volt ehhez a bizottsághoz utalva, mert neki nem volt indítványa. Ebben a bizottságban a litván indítványt tárgyalták és nem Nagy Elek volt kijelölve a bizottságban való részvételre, hanem a kereskedelemügyi miniszter úr, aki azonban – minthogy a litván indítvány Magyarországot közelebről nem érintette és neki más elfoglaltsága volt. egy másik bizottságban volt. ahol a magyar pénzügyi kérdéseket tárgyalták – nem volt jelen, de maga helyett Gajzágó miniszteri tanácsost jelölte ki, aki jelen is volt. tekintettel azonban arra, hogy Apponyi Albert gróf indítványát nem tárgyalták, nem szólalhatott fel, és nem is szólhatott hozzá a kérdéshez.

Ezeket csak felvilágosításként és nem polémiaképen mondom el azokkal szemben, amiket Pakots t. képviselőtársam kifejtett.

Áttérve a kisebbségi kérdésnek a Népszövetség előtt általában való kezelésére, az előttem szóló szónokok rámutattak azokra a siralmas eredményekre, amelyek ebben a tekintetben az egész vonalon mutatkoznak. Én ezeket nemcsak nem tagadtam és nem tagadom, hanem ellenkezőleg, meg kell állapítanom felelős helyről is, hogy amilyen sokat köszönünk mi a Népszövetségnek pénzügyi téren, ahol objektív eljárásával Magyarország segítségére sietett. éppen olyan kevésbé lehet megállapítani ezt az objektivitást a kisebbségi kérdésben. *(Úgy van! Úgy van! a balközépen.)* Ezt a múltban is több ízben hangoztattam *(Úgy van! a jobboldalon.)* és amíg ebben a kérdésben javulás nem mutatkozik, minden egyes esetben ismételni fogom, *(Helyeslés.)* hogy a magyar kormány nem fogadhatja el ezt az eljárást. mint a kisebbségi szerződések végrehajtását és mint annak a garanciának effektív tételét. amelyet a Népszövetség a maga részéről is vállalt. *(Helyeslés és taps.)*

De a mélyére kell nyúlnunk a dolognak. Felhozattak indokok arra nézve, hogy miért van ez így. Teleki Pál gróf elsősorban rámutatott arra a bonyolult procedúrára, amely között a gyermek úgyszólván mindig elvész és nagy ritkán születik meg így egészséges gyermek. De ez nem elég. Nekünk rá kell mutatnunk arra az összefüggésre, amely az általános európai politikai viszonyok és a kisebbségi kérdés között fennáll, mert meggyőződésem, hogy amíg az általános európai politikai viszonyokban gyökeres javulás nem áll be, addig a kisebbségi kérdés kezelése a Népszövetség előtt a mai stádiumban fog laborálni, vagy csak nagyon kevés eredményt leszünk képesek elérni. Hiszen nem mi vagyunk egyedül ebben a helyzetben. Magyar kisebbségek most már 19 esetben terjesztettek petíciókat a Népszövetség elé, de más nemzetek is – német kisebbségek stb. – hasonló helyzetben vannak. Én úgyszólván csak egyetlenegy esetet tudok – és ez a lengyel telepések esete, – amikor a panaszt beadó kisebbség a maga igazát tudta elnyerni. De ebben az esetben is nem

azért, mintha a Conseil odault volna és mint független bíró kimondta volna, hogy a petíció a hágai nemzetközi bíróság elé utasítatik, hanem azért, mert Lengyelország is hozzájárult ahhoz, hogy az ellene irányuló petíció a független bírósághoz menjen. Mondom tehát, nemcsak mi vagyunk ebben a helyzetben. Sajnos, a kisebbségi kérdés garanciái tárgyában a Népszövetség a mai napig minden vonatkozásban velünk szemben is és másokkal szemben is egyformán csődöt mondott.

Mármost mi az összefüggése a kérdésnek az általános nemzetközi viszonyokkal? Azt hiszem, hogy elsősorban az az egyenlőtlenség, amelyet a békeszerződések Európára rákényszerítettek. *(Igaz! Úgy van!)* Hiszen elég, ha rámutatok arra, hogy a trianoni szerződés, a versaillesi szerződés és az összes békeszerződések két kategóriáját létesítették a nemzeteknek: a győzők és legyőzöttek kategóriáját. *(Úgy van! a jobboldalon.)* amely két kategória különböző jogrendben él, amely kategóriák között egyenlő feltételek nem állanak fenn, *(Igaz! Úgy van!)* aminek következménye, hogy a politikai életben is egészen más, egészen különböző a súlyuk. Az egyik úgyszólván mindenben tudja akaratát érvényesíteni, a másik majdnem semmiben.

T. Nemzetgyűlés! Ha a jövő század *egy* történetírója meg fogja írni ennek a kornak történetét, azt fogja mondani: bámulatos, hogy mennyire ellentétesen tudnak a győző hatalmak cselekedni azokkal a jelzőszavakkal, amelyeket győzelmük után hangoztattak. *(Igaz! Úgy van! Taps a> jobboldalon.)* Ha végignézem a trianoni békeszerződést, amely háromszázhatvannégy paragrafusból áll, tehát – hogy így fejezzem ki magam – majdnem minden napra *egy* paragrafus jut, abban alig akad szakasz, amely nem így kezdődne, hogy: Magyarország kötelezi magát erre, Magyarország véglegesen lemond erről, Magyarország aláveti magát ennek, vagy amannak a kontrolnak. Ezeknek a kötelezettségeknek garánsai és végrehajtói többé-kevésbé nem független bírói fórumok, hanem a győzők által beállított kommissziók.

Ha a békeszerződések jogi stipulációi már ilyen egyenlőtlenségeket teremtettek, nem hunyhatunk szemet afelett, hogy ez az egyenlőtlenség de facto nagyobb, mint azt maguk a békeszerződések megállapították, *(Halljuk! Halljuk! jobb jelöl.)* nagyobb azért, mert hiszen a végrehajtásnál hiányozván az egyik oldalon az az erő, hogy azokat a csekély jogokat, melyek a szerződésben biztosítottak, még a legyőzöttek részére is érvényesíthesse, mondom, hiányozván ez az erő, a túloldalról azok a fórumok, melyek kreáltak, igen gyakran vagy nem hajtják végre és nem adják meg ezeket a jogokat, vagy saját jogaiknál messze túlmennek. *(Igaz! Úgy van! jobbfelöl.)* Hiszen Baross János t. képviselőtársam rámutatott itt a szomszéd államokban keletkezett magyar tisztviselői kérdésre. Elég, ha azt mondom, hogy már a fegyverszüneti szerződésekben is megállapodások voltak, hogy a békekötésig az adminisztrációban megmarad a status quo és hogy senki a helyéről el nem távolítható, kivéve természetesen, ha a megszálló hatalmakkal direkt szembehelyezkedik. Ennek ellenére nap-nap után láttuk, hogy tömegesen fosztották meg a magyarokat tisztviselői állásuktól *(Igaz! Úgy van!)* és erőszakkal zavarták át őket a határon.

Láttuk azt, hogy a békeszerződés megkötése után a 61. §-ban biztosított állampolgári jogot is megtagadták. Olyanoktól, akik évtizedek óta

reszideálnak azon a területen, amely ma nem tartozik mihozzánk s amely területet hozzájuk csatoltatván, eo ipso kellett volna, hogy az illetők ott állampolgárságot nyerjenek a békeszerződések értelmében, ez az állampolgárság megtagadtatott és ma is nap-nap után megtagadtatik, katonai célok szolgálatában. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Rá kell mutatnom arra, hogy azok a jogok, melyek az optánsok részére a békeszerződés 63. §-ában biztosítottak, nem respektáltak és respektáltak. Rá kell mutatnom arra, – hogy továbbmenjek, – hogy a békeszerződésben a katonai kontrol ideiglenes intézménynek volt szánva. Hiszen a 102. és 103. §-ban ki van mondva, hogy a katonai kontrol-komisszió annak ellenőrzésére kreáltatik, hogy a békeszerződésben kikötött leszerelési kötelezettségek három hónapon belül végrehajtsanak. Azóta eltelt a három hónap, eltelt négy év is és nem tudunk odajutni, hogy a katonai kontrol-komissziótól megszabaduljunk. *(Zaj és felkiáltások a baloldalon: Gyalázat! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Ezek fontos és komoly kérdések, de az európai politikai szituációban nem ezek dominálnak, hanem azok az egyenlőtlenségek, melyek a békeszerződések stipulációi ellenére bizonyos más tereken mutatkoznak. Itt van a leszerelés kérdése. Méltóztatnak tudni, hogy a mi katonai egyoldalú leszerelésünknek úgyszólván majdnem előfeltétele volt az, hogy az általános leszerelés mentől gyorsabban keresztülvitessék. Hol vagyunk még az általános leszereléstől! *(Zaj a balközépen. Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a biztonság, a leszerelés, a döntőbíráskodás kérdései különféle variációkban és különféle összefüggésben pertraktáltak a világ fórumai előtt most már három év óta. Nézzük, hogy miből áll az ellentétes álláspont. Az egyik oldalon áll az a felfogás, hogy a leszerelés feltétele a biztonság kérdésének megoldása, mert csakis a biztonsági kérdés megoldásának keresztülvitele után lehet remény arra, hogy döntőbíráskodás határozatai effektívekké válnak.

T. Nemzetgyűlés! Ez nem a mi felfogásunk. A mi felfogásunk az, hogy a biztonság előfeltétele az általános leszerelés. *(Igaz! Úgy van!)* Csak akkor lesz a legyőzött országoknak biztonsága, ha az általános lefegyverzés keresztülvitetik, mert addig, míg ez egyoldalú, lehet megegyezéseket létesíteni döntőbíráskodásra nézve, lehet biztonsági paktumokat kötni, de azok effektívekké nem fognak, válni, mert a döntőbíráskodás határozataival szemben az egyik oldalon a fegyverek milliói állanak, másik oldalon pedig a teljes lefegyverzés áll. *(Igaz! Úgy van! Taps a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! A locarnói konferencia talán előkészítője – bízunk abban, reméljük, hogy előkészítője, – egy jobb jövőnek, amely jobb jövőben a leszerelés kérdése is talán megoldást nyer. De addig is élnünk kell, mert hiszen – amint Teleki Pál t. barátom kifejtette – vannak, akiknek van idejük várni, de vannak, akiknek nincs idejük várni. És ez áll elsősorban azokra a magyar kisebbségekre, amelyek idegen uralom alá kerültek. *(Úgy van! Úgy van!)*

Lássuk, hogy itt milyen egyenlőtlen az elbánás?

Említettem, hogy követelés állított fel a Népszövetség egyik reprezentánsa részéről, hogy a kisebbségi szerződések az összes államokra kiterjesztessenek, mint kötelezettségek. Ezzel szemben nekem azonban meg kell állapítanom, hogy vannak kisebbségek, amelyeknek léte kisebbségi szerződések által garantáltatott, amelyek azonban azokban az álla-

mokban kétségbeesett harcot folytatnak létükért. amely állam uralma alá kerültek és vannak kisebbségek, amelyeknek létét semmiféle szerződés nem garantálja, de amelyeknek létükért küzdelmet folytatniok nem kell mégsem, mert a saját államuk respektálja az írott jogot azért. mert az egyúttal az erkölcsi jog is. *(Úgy van! Úgy van!)*

T. Nemzetgyűlés! Itt tehát a különbség nem abban van, hogy az egyik kisebbségnek létét megírt szerződés garantálja, a másikat pedig nem, hanem a különbség abban van, hogy azoknak a léte, amelyek szerződések által vannak garantálva, teljesen bizonytalan, azoknak a léte, amelyeknek léte szerződés által nincs biztosítva, pedig biztos. *(Úgy van! Úgy van!)*

Nem akarok egy szót sem mondani arról a politikáról, amelyet az egyes országok a magyar kisebbségekkel szemben folytatnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi csak konstatáljuk azt. hogy ezek az államok a saját megerősödésüket. saját konszolidációjukat nem abban látszanak látni, hogy a magyar és egyéb kisebbségeknek jólétet és megelégedést biztosítsanak a saját államaikban, hanem ezt a konszolidációt ezeknek kiirtásában és megszüntetésében látják. *(Úgy van! Úgy van!)*

Nem az én feladatom efelett bírálatot mondani, de igenis, feladata a Népszövetségnek. *(Úgy van! Úgy van!)* És, ha keresem, hogy mit tett a Népszövetség, úgy azt kell megállapítanom, hogy teljesen igaza van Teleki Pál t. barátomnak, amikor megállapítja, hogy: „segítségére a kisebbségeknek valóban nem siet.” Miért nem? Nemcsak azért. mert – mint ahogyan kifejtett – a tanács egy politikai testület. amely tanácsban ebből kifolyólag természetesen elsősorban az érdekek érvényesülnek, hanem azért is, mert nagyon nehezen vállalkozik arra valaki, hogy szembehelyezkedjék más államokkal egy harmadiknak kedvéért. *(Úgy van! Úgy van! – Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez a kisebbségi szerződésekből önmagából folyik, mert hiszen, ha megnézzük például a békeszerződés 60 cikkét. amely velünk szemben a kisebbségi kérdést garantálja, úgy azt látjuk, hogy nem elég egy petíció beadása, hanem kell, hogy vállalkozzék a tanácsnak egy tagja, aki a beadott petíciót magáévá teszi és így előáll egy nemzetközi vita a tanács azon tagja és a petícióval sújtott állam között.

Kérem, t. Nemzetgyűlés, mikor akad egy állam, amely idegen érdekekért nemzetközi vitát provokálna saját maga és egy második állam között! Már önmagában is konstatálható ebből, hogy hiányzik az effektívitásnak majdnem a lehetősége is. *(Úgy van! Úgy van!)*

Nem beszélek a procedúráról, amelyről Teleki t. barátom oly súlyos bírálatot mondott. Ha már így áll a dolog, akkor valóban felvetődik az a kérdés, – amit itt felvetettek mind a hárman, – hogy helyes-e az, hogy bentmaradjunk a Népszövetségben, igen-e vagy nem?

Legyen meggyőződve t. barátom, hogy ez a kérdés előttem is gyakran felmerül, hiszen az előtt. aki felelős állásban van és látja annak az eljárásnak gyakran sikertelenségét. gyakran sziszifuszi mivoltát. hogy eredményt nem lehet elérni, kell, hogy önként felvetődjék az a kérdés, hogy helyes-e, hogy bentmaradjunk a Népszövetségben, vagy nem volna-e helyes kilépni? Én e kérdésre ex cathedra választ adni nem tudnék. Én el tudnék képzelni ma is olyan eseteket. amikor bentmaradásunk lehetetlenné válik. Ha például kísérlet tétetnék arra, hogy, bár egy keskeny résen

keresztül, a 19. §-on keresztül, a paktumban biztosított revízió jogát valami megegyezéssel lehetetlenné tegyék, vagy ha kísérlet történnék, – vagy olyan határozatok hozatnának, amelyek az egyenlőtlenséget, amely a szerződésből folyik, örök időkre perpetuálni akarnák, – én azt hiszem, – önérzetes magyar ember, de jól felfogott politikai érdekből sem maradhatna tovább benn a Népszövetségben. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ha azonban már erről a kérdéstről beszélek és ez a helyzet meg nem állott elő, amelyre rámutattam, mégis meg kell mondanom, hogy a Népszövetség ma az az egyedüli fórum, amely előtt olyan fontos és olyan életbevágó kérdés, mint a békének a biztosítása, a leszerelés kérdése, a kisebbségek kérdése, egyáltalában tárgyalható. Kérem azt, hogy ha kilépünk a Népszövetségből, melyik lesz az a fórum, amelyhez ezekben a kérdésekben fordulni fogunk? Én azt hiszem, hogy a francia közmondásnak a hatása, hogy „les absents ont tort”, hogy a távollévőknek nincs igazuk, velünk szemben feltétlenül érvényesülne. (*Úgy van! Úgy van!*) Mert egy olyan nagy állam, mint Németország, egy olyan hatalmas nemzet, amely nemcsak számánál fogva, hanem gazdasági és kulturális erejénél fogva is vezető nemzete Közép-Európának, megengedheti talán magának ideig-óráig azt a luxust, hogy egy olyan fontos nemzetközi közületből távol tartsa magát, mint a Népszövetség, de egy olyan kis állam, mint Magyarország, – nézetem szerint, – aligha teheti ezt meg, mert számunkra igenis, a kérdések többé-kevésbé eldőlnének, de nélkülünk és érdekeinkre való tekintet nélkül. (*Úgy van! Úgy van!*)

De t. Nemzetgyűlés, nem is olyan egyszerű kilépni a Népszövetségből. A népszövetségi paktum 1. §-a két évig fenntartja a kilépő tag összes kötelezettségeit úgy, hogyha fel is mondanánk – hogy így fejezzem ki magamat – népszövetségi tagságunkat, ebben az esetben is két évig ott még, mint tagok szereplnének és mint tagok bizonyos kötelezettségekkel bírnánk, én pedig mégis csak remélem, hogy két év múlva azok után a konferenciák után, amelyekre a t. barátom is utalt és amelyek csak lényeges javulásra kell, hogy vezessenek az atmoszféra tekintetében, sok kérdésben más világgal fogunk szembenállani, mint ahogy két évvel ezelőtt is más volt Európának a nemzetközi helyzete, mint amilyen ma. (*Úgy van! Úgy van!*) Azt hiszem, hogy már önmagában az, hogy egy legyőzött állam a tanács tagjává válik, meg fog sok mindent változtatni, amin talán a múltban nem voltunk képesek változtatni. Én úgy látom, hogy nagyon sok kérdésben, így éppen a kisebbségi kérdésben, nekünk parallel érdekeink vannak és bízom abban, hogy annál a viszonynál fogva, amelyben mindig voltunk és amelyhez ragaszkodunk, ezek a közös érdekek a nemzetközi fórum előtt is a maguk súlyával érvényesülni lesznek képesek.

Azt mondotta Baross képviselőtársam, hogy forduljunk direkt a nagyhatalmakhoz, esetleg a parlamentek útján. Én ezt a lépést – nyíltan megmondom – nem tartanám célravezetőnek. Azt hiszem, hogy csak akkor kell és lehet fordulni idegen és más parlamentekhez, amikor az ember biztos abban, hogy annak sikere lesz. Amíg azonban ezt a sikert biztosítva nem látom, én az országot nem akarnám egy újabb presztízscsorbulságnak kitenni, (*Helyeslés.*) amely abból állana, hogy mi az idegen, külföldi kormányokhoz és parlamentekhez fordulunk és azok a mi aktáinkat, úgy, mint a Népszövetség, szintén félreteszik.

Retorziókról beszél, t. barátom. Rámutattam arra az egyenlőtlen-

ségre, amely jogilag és de facto győzők és legyőzöttek között fennáll. Retorziókhoz az erősebb fél szokott fordulni, azért. mert az ő retorzióinak sikerre van kilátása. A gyengébb fél sohase dolgozzék retorziókkal, mert legfeljebb azt eredményezik a retorziók, hogy más téren is csorbát szenvednek érdekeink. Máskép állunk a propaganda kérdésében és itt talán í. barátomra nézve megnyugtatót is mondhatok. Ő azt mondja, hogy a propagandát kell az egész vonalon megerősíteni, arra kell törekednünk, hogy azok az eszmék, amelyeket itt kifejtettem és azok az érdekek, amelyeket Magyarország bír, a külföld előtt ismeretessé váljanak, hogy minden nap történjék egy lépés ebben az irányban és hogy a kormány is tegye meg a maga kötelességét.

Azt hiszem, a propagandát nem a kormányoknak kell csinálniuk, mert ha a kormányok nyíltan propagandát csinálnak, csak ártanak az ország érdekeinek. Propagandát a társadalomnak kell csinálnia az egész vonalon és a magyar társadalom, ha nem is járatos ma még ezen a téren, de azt hiszem, hogy kötelességét teljesíteni óhajtja és nem hiszem, hogy helyes volna az a pesszimizmus, amelyet t. barátom itt kinyilvánított. amikor azt mondta, hogy a magyar társadalom teljesen negligálja ezt a kérdést és indifferens ezzel a kérdéssel szemben. Tudományos és irodalmi téren, a sajtó terén, nemzetközi konferenciákon az egyházak bekapcsolásával igenis a magyar társadalom minden egyes tagjának meg kell tennie kötelességét. (*Úgy van! Úgy van!*) Hogy a magyar ügy európai ügy legyen és hogy a magyar kisebbségek ügye komoly európai ügy legyen, ezt csakis akkor fogjuk elérni, hogyha mindenki latbaveti minden képességét és hozzájárul egy téglával ehhez a nagy műhöz. Azt hiszem, hogy ennek a propagandának elsősorban komolynak és igaznak kell lennie, mert az a propaganda, amely nem komoly, vagy nem igaz, visszafelé sül el és hátrányára szolgál az ügynek. Én ezt ajánlom a magyar társadalomnak. Amennyiben a magyar kormány közreműködésére a társadalomnak szüksége van és amennyiben a magyar kormány hivatalos helyen kell, hogy visszaverje azt a propagandát, amely sok helyről ellenünk irányul, a magyar kormány e tekintetben meg fogja tenni mindenkor kötelességét. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és középén. – Felkiáltások: Szünetet kérünk!*)

SZÉCHENYI ISTVÁN GRÓF EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSA (1925 NOVEMBER 4.)

A nemzetgyűlés 1925 november 4-iki ülésére tűzte ki a *Széchenyi István gróf emlékének törvénybeiktatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalását*. A törvényjavaslat előadója *Rubinek István* volt. aki után *Bethlen István* gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! A törvényhozásnak régi tradíciók által megszentelt szokása, hogy azoknak a nagyoknak emlékét. akik a nemzet körül érdemeket szereztek, törvénybe iktatja és szokás azokat az érdemeket a törvény paragrafusáiban is felsorolni. Hogy én most felszólalok, – azt hiszem, mindenki megérti, – ezt nem azért

teszem, mintha bárkit is meggyőzni akarnék arról, hogy Széchenyi Istvánnal szemben ez a becsületbeli kötelességünk még teljesítendő, hanem azt hiszem, mindnyájan egyetértenek a Ház tagjai velem abban, hogy amikor Széchenyi István közéleti pályájának kezdetét, illetőleg annak százéves fordulóját, centenáriumát ünnepeljük, ezt a mulasztást pótolnunk kell.

Nem azért szólalok fel, hogy Széchenyi István fölött emlékbeszédet mondjak, hiszen emlékbeszédet talán senkiről annyit nem mondtak, mint éppen Széchenyi Istvánról. Néha olyanok is, akik életét a legkevésbé ismerték, akik tanításait megfogadni nem kívánták. *(Úgy van! a középén.)* Azért sem szólalok fel, hogy szavait, mondásait, tanításait idézzem. Hiszen ezt is tesszük untalan, leggyakrabban nem azért, hogy tanításait megszívleljük és hogy azokat kövessük, hanem azért, hogy politikai harcainkban egy-egy argumentumot szerezzünk a magunk álláspontja mellett.

T. Nemzetgyűlés! A nagy férfiakkal általában úgy vagyunk, hogy a kor múlásával változik az a kép, amelyet róluk alkotunk magunknak, mert változik a felfogás. Szavait idézzük, de más cselekvények, más törekvések érdekében, mint amelyek az illetőket annakidején jellemezték, sőt gyakran ellentétes törekvések érdekében, mint amelyekért ők annakidején küzdöttek. Az ő szavaik is jelszavakká válnak és amilyen mértékben általánosan ismertekké lesznek, éppolyan mértékben elferdül az a kép, amelyet magunknak nagy férfiainkról, a nagy nemzeti hősokról és azokról a szavakról, cselekedetekről és törekvésekről alkotunk, amelyek őket annakidején vezették és irányították. Én tehát nem idézni és nem parentálni kívánom Széchenyi Istvánt, hanem azt szeretném, hogy úgy, mint a munkásosztály akkor, amikor egy munkásvezér temetésénél annak emlékét szenteli meg azzal, hogy öt percre az egész országban elnémítja a munkaműhelyeket, félreteszi a kalapácsokat és tisztán az elnémult vezér emlékének szenteli azt az öt percet, mi is öt percre ennek a harcos magyar politikai életnek a műhelyét csendesítsük el és ezt az öt percet kizárólag Széchenyi emlékének szenteljük. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon és a középén.)* És szenteljük ezt az ő emlékének ne csak szavakkal, hanem elsősorban avval az érzéssel, hogy elválaszthat minket a politikai meggyőződés, elválaszthatnak a követett célok és eszközök, elválaszthatnak az indulatok és néha a szenvedélyek is, legyünk azonban mindenkor tudatában annak, hogy egy nemzetnek vagyunk a képviselői, *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon és a középén.)* legyünk mindenkor tudatában annak, hogy mi, egy nemzet képviselői kizárólag a haza érdekében dolgozhatunk. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon és a középén.)* És szenteljük Széchenyi emlékének ezt az öt percet avval a fogadalommal, hogy ennek megfelelően kívánunk Magyarországot jelenlegi nehéz helyzetében is cselekedni.

T. Nemzetgyűlés! Ha végignézzük Széchenyinek száz évvel ezelőtt megkezdett tüneményes pályáját és ha visszapillantunk azokra a cselekvényekre, azokra a törekvésekre, amelyek őt vezérelték, akkor azt kell mondanunk, hogy Széchenyi István nemcsak Akadémiát, tudóstársaságot, nemcsak Lánchidat, nemcsak Tisza-szabályozást, Vaskapu-szabályozást és egyéb látható alkotásokat végzett, amelyeket a történelemből kitörölni nem lehet és Széchenyi István nemcsak a jobbagység felszabáditásért, a nemesi jogok eltörlésért, a közteherviselésért, az egyenlőségért és a népképviselési alkotmányért küzdött, hanem Széchenyi többet tett ennél. Ő mindörökre

utat mutatott minden magyar embernek a politikai életben, mert Széchenyi István nem volt sem demokrata, sem reakcionárius, nem volt sem kuruc, sem labanc, sem liberális, sem konzervatív; ő egyedül és kizárólag magyar volt. (*Úgy van! Úgy van! Éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon és a középén.*) Széchenyi István világnézete a magyar világnézet. Széchenyi István politikája a magyar reform politikája és ez volt az, ami képesítette őt arra, hogy tudjon lenni radikális reformer, ha az idők megértek az újíttásra, de tudjon lenni makacsul konzervatív is, akkor, amikor nemzetét veszélyektől féltette a radikális újítások folytán.

T. Nemzetgyűlés! Azt hiszem, Széchenyi Istvánt kell követnünk nekünk is ezekben a nehéz időkben. Mi a mai kornak vagyunk gyermekei, amely kor talán egymással szembenálló társadalmi osztályokra, egymással szembenálló világnézetű pártokra bontotta a nemzet egységét. ezzel szemben azonban arra kell törekednünk, hogy Széchenyi István példáját követve, ezeket az ellentéteket vissza tudjuk vezetni arra a közös nevezőre, amely közös nevező Széchenyi lelki világában olyan tökéletes harmóniává tudta olvasztani egyik oldalon talán a forradalmi haladás vágyát. másik oldalon pedig a nemzet biztonságának kategorikus imperatívuszát. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon és a középén.*)

Széchenyi fellépte óta két nagy megrázkódtatást élt át ez a nemzet. két olyan példátlan katasztrófát. amelyhez hasonló ezeréves történelmünkben talán csak a mohácsi vészkor fordult elő. És mindkettőt – valljuk be – azért. mert a nemzet eltévesztette és nem vette figyelembe Széchenyi tanítását. Felemelkednünk is csak úgy lehetséges, ha az egyik oldalon képesek vagyunk kiküszöbölni azokat a nemzeti bűnöket. amelyeket Széchenyi István olyan kegyetlenül tudott a nemzet szemébe mondani, a másik oldalon pedig újból felkeltjük és felébresztjük azokat a nemzeti erényeket. amelyeknek megtestesítője és mártírja volt Széchenyi István. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon és a középén.*) Ezért áldjuk mi az ő emlékezetét s ezért indítványozom, hogy azt e törvényjavaslat formájában törvényeink közé iktassuk. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps. A Ház tagjai a jobb- és a baloldalon és a középén felállnak.*)

SZÉCHENYI ÉS A NEMZETI REFORMOK (NAGYCENK, 1928 OKTÓBER 13.)

Bethlen István gróf miniszterelnököt és *Herczeg* Ferencet. *A Hid* szerzőjét Széchenyi István gróf szűkebb hazája, Nagycenk, ahol a legnagyobb magyar a családi sírboltban örök álmát alussza, díszpolgárává választotta. 1928 október 13-án nagy ünnepség keretében adták át Nagycenken a díszpolgári oklevelet *Bethlen* István grófnak és *Herczeg* Ferencnek. Az ünnepség a cenki kultúrházban folyt le, *Östör* József köszöntötte a miniszterelnököt és *Herczeg* Ferencet.

Bethlen István gróf a következő beszéddel köszönte meg a cenkiek díszpolgárságát:

Az utolsó években – mondotta – e csonka országnak számtalan községe és városa választott meg díszpolgárává és azt mondhatom, hogy ezek között talán egyik községnek hasonló kitüntetése nem volt rámnézve olyan mértékben megtisztelő, mint éppen ezé a kis községé. Hiszen ehhez a község-

hez fűződnek a legnagyobb magyarnak összes emlékei és tradíciói. Nincs a községben kő vagy fa, amely ne ő róla beszélne. Talán még élnek az ónok soraiban olyanok, akik ismerték Széchenyi István gróf halhatatlan tanításait és bizonyára e községben az ő tanítása nem pusztá jelszó, amellyel politikus szónokok díszítik beszédeiket. hanem élő valóság a lelkekben, tradíció a lelkekben, amelyet szájról-szájra továbbad a hálás tanítás, amely szerint a magyar hazafinak élni és halni kell tudni.

Ezt a községet is elcsatolásra ítélte Trianon. Széchenyi István hamvai talán csak annyi értékkel bírnak, mint amennyi értékkel bírtak Shakespeare kifejezése szerint Julius Caesarnak a hamvai egy későbbi generáció előtt. Ettől a szégyentől és megaláztatástól Cenk közönségének hazafias kitarása és hűsége mentette meg a községet a népszavazáson. Elvárhatja ez a kis község, hogy amikor a magyar miniszterelnököt kitünteti, a miniszterelnök idejőjön és hálás szívvel köszönje meg ezt a kitüntetést. (*Nagy taps.*) Kívárhatja, hogy díszpolgárai méltók igyekezzenek lenni a legnagyobb magyarnak a hazafiságához és az ő emlékéhez. Elvárhatja, hogy méltók legyenek ahhoz a férfiúhoz, aki innen indult ki tüneményes pályájára új életet önteni a nemzetbe, kultúrát teremteni, virágzó gazdasági életet fejleszteni az országban.

Úgy érzem, hogy a mai napon és ezen a helyen, amelyet beárnyékol Széchenyi óriási szelleme, kötelességem visszaemlékezni azokra az időkre, amelyekben ő élt és összehasonlítani a mi teendőinket azokkal a teendőkkel, amelyeket ő tűzött ki magának célul. 1825-ben indult el Széchenyi István, hogy újjáépítse nemzetét és már egy generációval később, 1867-ben, utána egy új nemzedék előlrol volt kénytelen kezdeni ugyanezt a feladatot. Ötven évig folyt az építő munka az arra hivatott nagy vezérek vezetése és irányítása mellett és egy generációval később, 1918-ban, egy példátlan és eddig talán soha nem látott katasztrófa érte újból a nemzetet. úgyhogy a jelen generációnak előlrol kell kezdenie a munkát. És kérdem, nem hasonlít-e sokban a helyzet a mai időkben ahhoz a helyzethez, amelyből Széchenyi István akarta kiemelni nemzetét. A magyar történelem fonala megszakadt a szatmári békétől 1825-ig, amikor Széchenyi lép fel, mert ha egy nemzet történelme egy nemzet öntudatos akaratóból folyó cselekvésnek egymásutánját jelenti, akkor a magyar nemzetnek nem volt történelme 1715-től 1825-ig. Nem volt azért, mert a nemzet nem alanya, hanem tárgya az eseményeknek és cselekményeknek, mert ami ebben az időben történik, nem a nemzet szabad akaratóból és öntudatóból folyó cselekmény, hanem harmadik, a nemzetet kívül álló faktorok hajtják végre a nemzetet a maguk akaratót. Amit a nemzet tesz ebben az időben, az csak halvány reflex azzal a cselekvéssel és védekezés azzal a cselekménnyel szemben, amely kívülrol akarja a maga akaratót a nemzetre ráoktrojálni. *1825-ben Széchenyi István rázta fel nemzetet ebből az állapotból*, mert valóban egy évszázados kort a nemzeti öntudat. a nemzeti önálló akarát. az önálló cselekvés teljes sorvadása jellemez. És nem hasonlít-e az 1918 utáni helyzetünk ehhez az állapothoz?¹

A magyar történelem fonala 1918-ban is megszakadt. Jöttment emberek veszik kézbe az uralmat és a hatalmat. akiknek nem volt egyetlen gondolatuk sem, ami a nemzeti talajból fakadt volna, akiknek nem volt egyetlen cselekvésük sem, amely a nemzet érdekeit fedte volna, akik letartottak mindent ebben az országban, amit egy ezeréves történelem, mint kin-

cset halmozott össze és elherdálták azt az örökséget. amit őseink egy évezreden keresztül gyűjtöttek.

A nemzeti öntudat visszavonul a két év alatt és földönfutóvá válik abban az időben úgy, mint évszázadokon keresztül volt Széchenyi István föllépése előtt. És kérdezem, nincs-e szükség, hogy újból alapjaiból építsük ezt az országot. úgy mint azt Széchenyi tette, kezdve a rombadőlt tróntól le a falusi életig? Nem szükséges-e, hogy újjáalkossuk összes intézményeinket hogy fejlesszük és terjesszük ősi kultúránkat. hogy új, virágzó gazdasági életet és adminisztrációt teremtsünk és talpraállítsuk mindazt. ami hozzátartozik az állami és társadalmi élethez. Nincs-e szükség arra, hogy mint Széchenyi István tette, bátor kézzel nyúljunk hozzá ahhoz, ami elavult és aminek a megváltoztatása előfeltétele annak, hogy ebben az országban új nemzeti élet fakadjon és fejlődhessék. De ugyanakkor megtartsuk azokat az alapokat. amelyeken keresztül az ország egy évezreden épült föl és amelynek félrelökésével lehetetlen az országban fejlődés és kultúra, mert ez nem lesz magyar, mint volt ezer éven át. (*Viharos taps és éljenzés.*)

Igenis, szükség van reformokra úgy alkotmányos szempontból, mint társadalmi intézményeinknél s ha Széchenyi István gróf szükségesnek tartotta, hogy a rendi alkotmányt népképviseleti alkotmánnyá formálják át. ha szükségesnek látta, hogy a rendi társadalom a jogegyenlőség alapjaira helyezkedjék, úgy be kell látnunk nekünk is, hogy sok mindent meg kell változtatni úgy alkotmányos, mint társadalmi berendezkedésünk terén is. Elég, ha egyre mutatok: Régi alkotmányunk számtalan intézkedése egy kétoldalú szerződés folyománya volt a dinasztia és a nemzet között. amelynek értelme az a védelem volt. amelyet a dinasztia házi hatalma az ország biztonságának nyújtott. A változott körülmények között a nemzetnek kötelessége és joga is, hogy a változott viszonyokhoz mérten alkotmányát átformálja és szabad erejéből döntsön az újonnan előállott helyzet fölött. És ha Széchenyi István a harmincas években világosan látta azt. hogy ez a nemzet újból talpra nem állhat. ha új erők bele nem kapcsolódnak a nemzeti élet teljességébe és ezért volt szószólója a jobbagység eltörlésének és a jogegyenlőség kimondásának, akkor nekünk itt világosan kell tudnunk és látnunk azt. hogy ennek a nemzetnek ereje a legfőbb mértékre csak akkor lesz fokozható, ha az alsóbb társadalmi rétegek tudatára ébrednek annak, hogy az ő sorsuk és életük biztos folyása felett a nemzet szolidaritásának érzése örökösök. (*Nagy taps.*)

Ha tisztában vagyunk azzal, hogy újból kell építenünk sok mindent az országban, s hogy bátor kézzel kell a reformokhoz nyúlunk, akkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy intézményeink átalakítását ugyanazok a veszedelmek kísérik, amelyek kísérték a múlt század elején és amelyekre Széchenyi életében s munkáiban soha nem szűnt meg rámutatni. Valóban, Széchenyi István haladó szellemű politikus és államférfiú volt. A haladástól nem irtózott. nem a haladástól féltette általában nemzetét. hanem csak az olyan haladástól, amely veszélyeket idézhet fel, amely reakciót szülhet. a társadalmat osztályokra, felekezetekre, vagy nemzetiségekre bonthatja, ami a nemzet sorsát esetleg átmenetileg újból idegen hatalom kezébe tehetné le.

Nem kell-e nekünk is félni ettől? Széchenyi pályája elején bátor reformoknak volt szószólója. Akkor gyűlölték őt a maradiak. Pályája későbbi folyamán pedig, amikor a feltornyosuló veszélyek már intő példakent

álltak az előtérben és a nemzet előtt. azokra rámutatott. akkor maradinak ítélték őt. Pedig Széchenyi nem volt sem maradi, sem radikális, hanem kizárólag magyar.

Széchenyi életének tragikuma az volt. hogy amikor kizárólag magyar politikát csinált. éppen a magyarok nem értették meg. Kérdem önök-től, megengedhetjük-e mi magunknak azt a fényűzést. hogy kizárólag jelszavak után indulva csináljunk politikát. akár reakciósat. akár radikálisát. Nem kell-e nekünk, akik talán egy sokkal nehezebb feladat megoldása előtt állunk, mint a múlt generáció, kizárólag magyar politikát követnünk. Ezer év után ez az ország többször darabokra szakadt és egy foszlányokra tépett nemzetet kell újból egyesíteni. A jelen generációnak ez a legfőbb feladata, amely mellett minden másnak el kell törpülnie és némulnia. Mi nem engedhetjük meg azt a fényűzést. hogy jelszavas politikát kövessünk. Félre kell tennünk mindent. ami megoszthatja e nemzetnek fiait lélekben és felfogásban, hogy egyesíthessünk mindenkit e nagy feladat megoldásában.

1526-ban három részre szakadt az ország s az akkori generációnak az volt a történelmi hivatása, hogy újból egyesítse az országot. Másfél évszázadon keresztül nem sikerült megoldani ezt a feladatot. nem pedig azért. mert inkább voltak egyik vagy másik iránynak a hívei, inkább voltak katolikusok vagy protestánsok és inkább ragaszkodtak egyiknek vagy másiknak a rögeszméjéhez, hogy a török vagy a német segítséggel kell-e talpraállítani az országot semhogy szem előtt tartották volna minden körülmények között azt. hogy ezekben a kérdésekben az egység, az erő a feltétele annak, hogy a nemzetet megmentjük. Nekünk is ezt kell mindenekelőtt szem előtt tartanunk. A jelen generáció csak akkor oldhatja meg feladatát. ha mindig szem előtt tartja Széchenyi István nagy tanítását. ha mindig szem előtt tartja és nem téveszti szem elől azt. hogy az erő az, ami egyesít és hogy félre kell tennünk mindazt. ami megoszthatja a nemzetet.

A magam részéről ígérem, amikor a kitüntetést megköszönöm, igyekezni fogok – tekintet nélkül a hátrányokra vagy előnyökre, – szem előtt tartani ezeket a tanításokat.

EMLÉKBESZÉD SZÉCHENYI ISTVÁN RÓL (NEMZETI KASZINÓ, 1932 JANUÁR 31.)

A Nemzeti Kaszinó 1932 január 31-iki közgyűlésén a kaszinó igazgatósápnak felkérésére *Bethlen* István gróf Széchenyi István gróf emlékének az alábbi beszéddel áldozott:

A Nemzeti Kaszinó igazgatósága – mondotta *Bethlen* – úgy határozott. hogy nagy alapítója, Széchenyi István gróf emlékét ebben az évben nem a szokásos ünnepi lakoma, hanem évi közgyűlése keretében és a komoly időkhöz mérten minden külső fény és pompa nélkül ünnepli meg.

Azt hiszem, hogy ez az elhatározás mindnyájunk helyeslésével találkozik, mert a Nemzeti Kaszinó ünnepének, amelynek visszhangja mindig túlterjedt ennek a társaskörnek a falain, és amelyre felfigyelt az ország, nem a külső fény és pompa adott patinát. hanem az a körülmény, hogy az évről-évre visszatérő emlékűnnepünk a legrégebb és így legelső magyar társadalmi kör megnyilatkozásaként jelenik meg az ország előtt és

hogy az, aki e napon Széchenyiről emlékbeszédet mond, Széchenyi végakarata értelmében, az ő szellemében, az ő géniuszától megihletve és politikai iskolájának tanítványaképp kell, hogy a Nemzeti Kaszinó tagjaihoz, illetve rajtuk keresztül az egész nemzethez szóljon.

És van-e magyar ember számára szebb, van-e magasztosabb feladat, mint Széchenyi tanításainak hű és korszerű hirdetőjének lenni? De van-e – kérdem – ennél nehezebb feladat egyúttal?

Hiszen Széchenyi István, akinél pedig senki sem ismerte jobban kortársai gyengéit, aki az emberek veséjébe látott, nemcsak másokat kritizált, nemcsak másokat támadott, nemcsak mások számára adott tanácsot és útmutatást, mint ahogy azt ma nagyon sokan teszik, hanem elsősorban Önmaga ellen fordította a boncoló kritika éles eszközét és a legkegyetlenebbül gyakorolta az önismeret puritán erényét.

Hisz ő mondta volt, hogy a legnagyobb bűn másokat vezetni akarni az erre való képesség nélkül és hogy az önismeret és a kellő önbírálat az első kellék ahhoz, hogy másokat vezetni képesek legyünk.

A mai napon tehát, amikor a nemzet válságos óráit éli, amikor az újjászületés oly nehéznek és kétségesnek látszik, Széchenyi szellemében, azt hiszem, akkor járunk el, ha soraink között seregszemlét tartunk és lelünk mélyébe tekintve, komoly önbírálatot gyakorolunk önmagunkkal szemben, mert szent meggyőződése az, hogy a magyar nemzet újjászületése ma is, mint Széchenyi idejében, nem az anyagi javak nagyobb, vagy csekélyebb mennyiségétől, hanem azoknak az erkölcsi, morális tőkéknek összegétől függ, amellyel a nemzet igazságáért síkra szállani képesek vagyunk.

Vessünk számot tehát önmagunkkal! Széchenyi István 1827-ben a Nemzeti Kaszinót azért alapította, hogy cím- és vagyonskülönbség nélkül mindazok a magyar állampolgárok, akik egyénileg művelt és becsületos emberek, bizalmas baráti körben minden olyan ügyről eszmét cserélhesse, amely művelt és hazafiasán gondolkodó férfiak érdeklődésére igényt tarthat; hogy közállapotainkat a pártpolitikától mentesen vitathassák meg s hogy ebből az eszmecsereből egészséges, új társadalmi és egyéb kezdeményezés szülessék s hogy e révén fokozatosan olyan közszellem fejlődjék ki e körben, amely megtermékenyítőleg kell, hogy kihasson az egész nemzetre is.

A Nemzeti Kaszinó tagjai eddig túlnyomóan a nemzet történelmi osztályaiból kerültek ki, a fő- és köznemesség soraiból, amely osztályok a múltban a nemzet vezető osztályai voltak, amelyekhez maga Széchenyi István is tartozott és akiknek közreműködését az irányításban – és ezt nyíltan meg akarom mondani – a jövőben sem nélkülözheti az ország még akkor sem, ha ezért ellenséges propaganda – teljesen megokolatlanul – a feudális uralom vádjával akarna illetni bennünket.

De amikor ezt nyíltan kimondom, ugyanakkor Széchenyi szelleméhez híven követelni lehet, hogy a történelmi osztályok az önismeret, az önbírálat erényeit komolyan gyakorolják önmagukkal szemben, mert ha áll az egyesre nézve az, hogy önismeret és önbírálat nélkül a mások vezetéséből részt kérni bűn, kétszeresen áll ez valamely társadalmi osztályra, mert ha ezt megteszi, vagy veszélybe viszi nemzetét, vagy megmaradt presztízsét elvesztve, hamarosan és akkor már teljesen jogosan fogják mások félretolni.

Széchenyi István idejében a magyar főnemesség és a földbirtokos köznemesség vezető szerepe az országban minden kétségen felülállott ámbár a szabadelvű irányzat és jómaga, Széchenyi István is a törvény előtti egyenjogúsításért és minden privilégium eltörlése mellett harcolt. ezeknek az elveknek a negyvenes években történt megvalósítása az eddigi vezető osztályok vezérszerepe tekintetében egyelőre nem sokat jelentett. mert a főnemesség és a birtokos középnemesi osztály nálunk azután is meg-sokáig, úgy, mint azelőtt. a legműveltebb, legvagyonosabb, legfüggetle-nebb rétege maradt a nemzetnek. A negyvenes évek szabadelvű reformjai ugyanis nálunk nem egy már kialakult, hasonló művelt es gazdag városi polgári osztály emancipációját. elismertetését. a politikai hatalomban való részesítését jelentették, mint a nyugateurópai országokban, hanem csak a lehetőségét adták meg annak, hogy ilyen társadalmi rétegek kifejlőd-hessenek.

Két emberöltő óta azonban ez a kép megváltozott. Azóta ez a; ma még fiatal s épp azért még nem homogén, de a vezetésben öntudatosan részt követelő városi polgári osztály kifejlődött s a maga világnézetét kí-vánja a közéletben érvényre juttatni.

A világháború és az általános választói jog diadalra jutása óta pedig ezeknek a fiatal társadalmi osztályoknak az ambícióit is túlszár-nyalta már a proletariátus világszerte mutatkozó előretörése és ez a tár-sadalmi réteg a liberális irány által diadalra juttatott törvényelőtti tel-jes egyenlősége, a privilégiumok abolícióján túlmenően a jövedelmek és a vagyon nivellálásának jelszava, illetve zászlója alatt küzd a magán-tulajdon és az öröklési jog minden formája ellen és részt kér magának a közügyek vezetésében.

Más világban élünk tehát. mint amelyben Széchenyi István gene-rációja élt.

Birodalmak és trónok dőltek össze azóta; fejedelmi vagyonok sem-misültek meg, évezredes családok jutottak koldusbotra; és elhalványult a. trónok ragyogásában résztvevő társadalmi osztályok fénye is. A fórumon új emberek, új eszmék, új problémák, új szenvedélyek küzdik a maguk csatáit és a történelem, a történelmi osztályok kizárólagos vezetőszerpe fölött mindenütt napirendre tért.

Sokan, akik e pillanatban szavaimat hallgatják, olyan órákban, amikor a lélek önmagára eszmél, fölvetették ennél fogva maguk előtt is azt a kérdést: van-e, lehet-e ebben az új világban még szerepük azoknak, akik a régi magyar úri társadalomhoz tartoznak? Nem helyesebb-e, nem időszerűbb-e átadni a teret egészen másoknak és félrevonulva attól a közélettől, amely a jóízlésű és művelt embereknél gyakran csak undort kelt. oly időkre várni, amikor nemesebb ambíciókra és több megértésre újból alkalom nyílnak.

A fölvetett kérdésre azonban, azt hiszem, a válasz igen egyszerű: vagy képesek a történelmi osztály tagjai a nemzet életében oly hasznos funkció betöltésére, amely nélkülözhetetlen és mások által alig pótolható, és akkor a visszavonulás hűtlenség lenne, a nemzet és a zászló cserben-hagyásával egyenlő, – vagy nem képesek erre és akkor mindenkinek egyéni ízlésétől függ ugyan, hogy mit teszen, de akkor azzal is tisztában lehetünk, és ne csodálkozzunk, ne búsuljunk rajta, hogy az úgynevezett történelmi osztályok fölött a történelem is rövidesen napirendre tér.

Vizsgáljuk meg tehát ezt a sorsdöntő kérdést.

A múlt század negyvenes éveiben, amikor Széchenyi élt és küzdött a nemzetért, a magyar arisztokrácia a legfényesebb tehetségeket adta a nemzetnek. Maga Széchenyi is arisztokrata volt és sohasem tagadta meg ezt a mivoltát. De a legnagyobb magyar mellett ott látjuk e korban egész sorát a magyar főnemesi nagy tehetségeknek. Batthyány Lajos mellett ott látjuk kora egyik legnagyobb szónokát és Széchenyi barátját. Wesselényi Miklóst, a publicisták és írók között Eötvös József bárót, Jósika Miklóst, Kemény Zsigmond bárót, a történészek között Teleki Józsefet, a diplomaták sorában Andrássy Gyulát, Teleki Lászlót és a többi.

A magyar arisztokrácia és a birtokos nemesség ma is – dacára, annak a pusztításnak, amelyet soraiban az 1918. évi összeomlás és az azt követő idők válságai végeztek – az ország legvagyonosabb, legfüggetlenebb, legműveltebb, nyelvismereténél fogva megfelelő külföldi összeköttetések fölött rendelkező és a legtágabb látókörrel bíró rétegeihez tartozik, amely legtöbb ellenállóképességgel bír, ennél fogva minden nyomással és felforgatással szemben, jöjjön az felülről, a hatalom polcáról, jöjjön alulról, a demagógia terrorjának eszközeit használva, a legjobban meg tudja állni a helyét. Családi tradíciói következtében nagy többsége évszázadok óta összeforrott a nemzet életérdekeivel. Fennállása és részvétele tehát a közügyek intézésében a nemzet jövője és egészséges fejlődése, a közélet stabilitása szempontjából erős garancia és mindenképpen óhajtható, mert szerepét mások ma még ugyanolyan képességekkel betölteni nem tudnák. Félretolni, mégpedig egészen félretolni – mert erről van szó és nem arról, hogy a vezetést kizárólag magának arrogálhatná – csak azért, mert emberi irigység, osztály gyűlölet és politikai elfogultság nyelvét öltögeti rá, lehet egyeseknek önző érdeke, de egészen biztosan nem magyar érdek.

Igenis, a magyar Panteon a jövőben is nyitva áll a magyar úr számára, de csakis az olyan igazi magyar úr számára, aki nem címére és pénzére lehet csak büszke, nem arra, amit ősei műveltek, hanem – mint Széchenyi István – büszke lehet arra a jóra, amit nemzetével maga tesz, büszke lehet arra, hogy lélekben és testben összeforrott nemzetének minden érdekével és bátran s férfiasan szemébe mondja nemzet igazát mindenkinek, járjon ki érte üldöztetés a legmagasabb polcra, vagy sárral és piszokkal dobálja meg érte az utcai demagógia és nyelvét öltögesse rá a zsurnalisztikának lezúllott része, vagy a politikai prostituáltak az a hada, amely az olcsó népszerűségnek hízeleg a porban.

Igenis, az olyan magyar uraknak, mint amilyen Széchenyi látván és kortársai voltak, nyitva áll a magyar Panteon a jövőben is és nyitva kell állania, mert különben kétségbe kellene esnie minden jó magyar embernek jövőnk felett.

Azonban, amikor ezt postulátumkép állítom fel, nem hallgathatom el azt sem, hogy, sajnos, úgy érzem, mintha fokozatosan kiapadóban volna az a bő forrás, amely a magyar arisztokrácia és a történelmi osztályok soraiból általában a negyvenes években a nemzetnek nagy fiakat szült. Mintha önbizalma, mintha önmagába vetett hite és férfias életereje csökkent volna meg a nemzet ezen rétegének és mintha önként mondana le arról, hogy hivatását és mondjuk meg, komoly kötelességeit, a nemzeti közélet terén betöltse, mert ehelyett sokaknak az olcsó önzés, a tétlen-

ség és az élvezethaj házásban merül ki gyakran a tevékenysége. S a buzgó lelkesedést, a nemes ambíciót, a nagy tettekre képes Széchenyi István-szerű áldozatkésztséget gyakran a cselekvést és hasznos munkakésztséget megölkő szkeptikus szellem váltja fel sorainkban.

És ha az utolsó két-három évtizedben egyesek mégis előtérbe léptek, úgy, sajnos, igen gyakran a szertelenség, az önbírálat, a képességenkívíuli vezéri ambíciók és a pártpolitikai gyűlölködésből tekado herosztrátoszi munkának voltunk szemtanúi és hiányzott fellépésükből a nemzet szeretetének az a Széchenyi-szerű szent tüze, amely csak a nemzetért lobog és azt nem hajlandó feláldozni sem idejét múlt és megcsontosodott, önző osztályérdekeknek, de viszont világpolgári és világboldogító jelszavak illúzióinak sem, – nem hajlandó feláldozni sem jogosulatlan és önző ambícióknak, de még a leglegitimébb igényeknek sem, ha azok a nemzet nagy érdekeit keresztezni alkalmasak.

Igenis! Sok tekintetben a hanyatlás tüneteinek voltunk szemtanúi ezen a téren és egy szigorúbb mérték alkalmazására, szigorúbb közszellemre, új Széchenyi Istvánra lenne szükségünk, hogy lelkének lángoló lelkesedésével új tüzeket gyújtson sok magyar úr lelkében a nemzet önzetlenebb és áldozatkészebb szeretetének oltára számára.

Ötvenévi béke és jólét gyakran elpuhítja a benne élő generációleikét és mi is fiainkat gyakran tétlenségre és csak élvezetre neveltük. Márpedig abból a fiatalságból, amely dologtalanságban és élvezethajzásban nő fel, kihál az élet nagy feladataival megküzdni képes férfias kitartás. Kihál az áldozatkésztség a köz javára, elhál a képesség mások vezetésére, mert saját életét sem önmaga formálja, hanem az élet játéklabdájává válik. Az bizonyos, hogy vezető szerepre csak kevesen születnek, de az említett körülmények között még azok is elkallódnak a nemzet szempontjából, akikben van hozzá tehetség, mert fiatal korban nem tanulják meg, hogy komolyan szembenézzenek az élet komoly feladataival.

Az a szerv, amelyet nem használunk, elszorvad, az, aki életét dologtalanságban tölti, alkalmatlanná válik a komoly életre és azt a társadalmi osztályt, amely a köznek új impulzust, új tehetséget, új erőt nem ad, egy életerős nemzet, mint fölösleges ballasztot szorítja majd vissza minden vezető szereptől is.

Pedig soha a magyar nemzetnek olyan nagy szüksége nem volt minden fiára, minden társadalmi osztály megfeszített munkájára, mint most a sors megpróbáltatásainak nehéz napjaiban.

Újjá kell születnünk lélekben, vagy elpusztul a nemzet. Ez az óra parancsszava és ebben is, mint ezer év óta mindig, jó példával a magyar történelmi osztályoknak kell előljárniok.

Ez a megújhódás azonban csakis a bennünk szunnyadó összes erkölcsi erők felébresztésétől és felfokozásától várható abban az áldozatkész és fegyelmezett szellemben, amelyre Széchenyi István hosszú életen keresztül tanított.

Lehet, hogy az eszmék, amelyekért ő élt és küzdött, idővel kiélik magukat és elmúlt történelemmé válnak, de az ő egyéni példaadása, az ő erkölcsi tanításai a magyar lélek mivoltáról, a nemzet fiainak kötelességteljesítéséről, az ő ébresztő, buzdító szava itt kell, hogy éljen közöttünk időtlen időkgig.

Ebből az öserőből kell merítenünk, ha újból a nemzet múltjához méltóan akarunk élni.

Ha Széchenyi azt mondta, hogy Magyarország nem volt. hanem lesz, ma azt mondom, hogy Magyarország volt – és újból csak akkor lesz, ha Széchenyi szelleme is újból élő igévé válik közöttünk.

AZ 1925/26. ÉVI ÁLLAMI KÖLTSÉGVETÉS TÁRGYALÁSÁNÁL A FÖLDBIRTOKREFORMRÓL, AZ EMIGRÁNSOKRÓL, STB.

A nemzetgyűlés 1925. évi november hó 24-én folytatta az 1925/26. évi állami költségvetés általános tárgyalását. Az ülés elején mindjárt *Bud* János pénzügyminiszter hosszabb beszédben ismertette a kormány álláspontját és válaszolt azokra a felszólalásokra, amelyek eddig a vita során elhangzottak. A pénzügyminiszter beszéde után *Bethlen* István gróf miniszterelnök szólalt fel, aki kizárólag politikai kérdésekkel foglalkozott és különösen *Peidl* Gyula és *Baross* János beszédére reflektált részletesen.

T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Ama beszéd után, melyet a pénzügyminiszter úr tartott és melyben a kormány álláspontját a pénzügyi és gazdasági kérdésekben precizizálta, könnyebb az én feladatomban, mert ezeket a kérdéseket. nevezetesen a pénzügyi és gazdasági problémákat – amennyiben ezekről a vita rendjén szó volt. – fejtegetéseim során kikapcsolhatom. Kizárólag azokkal a politikai kérdésekkel kívánok foglalkozni, melyek a vita rendjén az ellenzéki szónokok részéről felhozattak és amelyek itt egyik-másik vonatkozásban a kormány politikája szempontjából fontossággal bírnak.

T. Nemzetgyűlés! Az a vita, amely 10 nap óta folyt. főleg a szociáldemokrata párt részéről vitetett. de résztvettek benne a polgári ellenzéki pártok szónokai is szép számmal. És ha már politikumról beszélek, megelégedéssel kívánom konstatálni, hogy ebből a vitából ezúttal hiányoztak azok az éles személyi támadások, amelyek más időkben jellemezték a magyar nemzetgyűlés vitáit. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ezt megelégedéssel konstatálom, mert ebből az a benyomásom, hogy ebben a nemzetgyűlésben is kialakulhat egy békéesebb atmoszféra, (*Helyeslés a jobboldalon.*) egy objektivebb látószög, amelyből kiindulva, kölcsönösen közremunkálva kormány és kormánytámogató pártok, valamint az ellenzék, előbbre vihetjük nemzetünk sorsát. (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*)

Ezt csak bevezetésül kívánom mondani és ennek megfelelően igyekezni fogok magam is a legnagyobb objektivitással szólni azokhoz a politikai kérdésekhez, melyek a vita anyagát képezték. E vitaanyagból mindenekelőtt kirekesztem az úgynevezett szenzációs kérdéseket. Ezek között értem elsősorban a királykérdést és az államforma kérdését. Hiszen ebben a tekintetben már számtalanszor precizizáltam a kormány álláspontját s mivel – úgy tudom – a holnapi napon ebben a kérdésben úgyszintén interpelláció intéztetik a kormányhoz, holnap lesz alkalmam arra, hogy evvel a kérdéssel is behatóan foglalkozzam. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

De foglalkozni kívánok elsősorban azokkal a szemrehányásokkal, melyekkel a szociáldemokrata párt illette a kormány politikáját. És itt bocsánatot kérek a t. többi képviselő úrtól, de elsősorban a párt vezérének, *Peidl* képviselő úrnak fejtegetéseire tartom magam, mert ő – azt hiszem

– legpregnansabbul juttatta kifejezésre azokat a kifogásokat, melyeket a szociáldemokrata párt a kormány politikájával szemben érez.

Azt mondja Peidl képviselő úr, hogy a kormány politikáját az osztályuralom jellemzi. Őt csoportban csoportosítja azokat az argumentumokat, melyeket ezen állításnak védelmében felhoz. Azt mondja a t. képviselő úr: bizonyíték arra, hogy itt osztályuralom van, az az egyoldalú pénzügyi politika, amely folyik. Errenézve a pénzügyminiszter úr már megadta a választ, úgyhogy én felmentve érzem magamat, hogy ezzel az argumentummal tovább is foglalkozzam. De azt mondja a t. képviselő úr második argumentumként, hogy itt osztálybíróóságok működnek, *(Ügy van! a szélsőbaloldalon! – Ellentmondások a jobboldalon.)* hogy ezek a bíróságok nem objektívek, hanem részrehajlóan ítélkeznek és hogy a bíróságok ítéletei az osztálybíróóság jellegét viselik magukon. Azt hiszem, hogy amikor konstatálhatom, hogy olyan igazán főbenjáró politikai kérdésben, mint a kommunista izgatás kérdésében, a magyar bíróság elutasítja a statáriális eljárás lehetőségét egy Rákosi Mátyás esetében, olyan ember esetében, akit – úgy látszik – a III. Internacionálé küldött ide, hogy Magyarországon újból propagandát csináljon a kommunizmus érdekében és itt a köznyugalmat felborítsa, s amikor a bíróság ezt az ügyet a rendes bírói útra tereli, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* akkor valóban nem lehet arról beszélni, hogy osztálybíróóság van, vagy oly bíróság, amely bizonyos tekintetben praejudiciummal viseltetik egyik vagy másik osztályal szemben.

De hiszen látjuk azt, hogy történnek bírói felmentések mindenféle ügyekben, politikai jellegűekben is, legyenek azok a bűntények, melyek bíróság előtt állanak, akár az egyik, akár a másik irányúak. Azt hiszem, éppen az a körülmény, hogy az alsóbíróóságok judikatúrájában gyakran egymással ellentétes és eltérő ítéletek hozatnak, legfőnyesebb bizonyítéka annak, hogy azok az ítéletek független bíró által hozatnak, amely független bíró saját lelkiismerete és meggyőződése szerint hozza meg ezt az ítéletet. *(Ügy van! a jobboldalon.)* Természetes, hogy a judikatúra egysége érdekében azután a legfelsőbb bíróság érdeke és kötelessége, hogy ezt az egyesítést keresztülvigye és azokat az ítéleteket, amelyek nem megfelelőeknek mutatkoznak, lelkiismerete szerint megváltoztassa és az egységességet ezúton is biztosítsa. *(Helyeslés a jobboldalon.–Ellentmondások a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja Peidl t. képviselő úr, hogy bizonyíték ezen osztályuralomra vonatkozólag az a munkavédelmi szervezet, amely a belügyminiszter úr vezetése alatt áll és amely ő szerinte arra lenne hivatva, hogy a munkásosztály bérharcát letörje. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Arra is való!)* Azt hiszem, hogy az utolsó években voltak bérharcok Magyarországon is, a múlt években talán számosabb ilyen bérharcot láttunk, mint a folyó évben, ami azonban természetszerű, mert hiszen a gazdasági élet konszolidálásával a bérharcok is fogyatkozó tendenciát mutatnak, azonban egyetlenegy esetben sem láttuk azt, hogy ez a munkavédelmi szervezet arra használtatott volna fel, hogy a munkásosztálynak ezt a bérharcát a gyárakban letörje, vagy abba valamely formában beleavatkozzék. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ennek a munkavédelmi szervezetnek kizárólag az a hivatása és rendeltetése, hogy azoknak a közüzemeknek funkcionálását, amelyeknek mindnyájunk szempontjából mindig funkcionálniuk kell, bérharcok idejében is biztosítsa. *(Helyeslés a jobboldalon és a balközépen.)* Sajnos – hiszen láttuk a múltban, hogy voltak olyan esetek, – igaz, megengedem, ki-

vetelésen, de mégis voltak ilyen esetek, – amikor a munkabérharcok oda-vitettek és odafajultak, hogy még ezeknek a közüzemeknek munkálkodását is megakasztották, ami aztán nemcsak a polgári társadalom, hanem a munkástársadalom hátrányára is vált. Hogy tehát a magyar állam és a magyar kormány erről gondoskodni kívánt, mint ahogy ebben a tekintetben nem áll egyedül, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalom és a jobbközépen.*) mert más állam is állított fel hasonló védelmi szervezetet, ez nem bizonyíték arra és argumentumul nem használható fel arra, hogy ebből osztályuralomra következtesse. Ez egyszerűen kötelessége minden kormánynak, (*Helyeslés a jobboldalon és a középen, – Zaj a szélsőbaloldalon.*) s ha önök lesznek kormányon, önöknek is épúgy kötelességük lesz, hogy a közérdekeket bérharcok esetén és idején is minden körülmények között megvédjék. Peidl t. képviselőtársam azt mondja, hogy az osztályuralom bizonyítéka az a választójogi törvény, amelyet megalkottunk és az, hogy nincsen általános titkos választójog. Én azt hiszem, éppen ez a törvény bizonyítéka annak, hogy nincsen Magyarországon osztályuralom, mert ha tétettek szemrehányások a kormánnyal szemben a titkosság rendezéséből kifolyólag, éppen azért tétettek, hogy a kormány kiterjesztette a titkosságot azokra a helyekre és azokra a városokra, ahol az ipari munkásosztály bír tömegekkel, de nem terjesztette ki azokra a helységekre, ahol az; ipari munkásosztály kisebbségben van. Afelett lehet vitatkozni, hogy jól tette-e a kormány vagy rosszul tette-e, de egyről nem lehet vitatkozni: arról, hogy ebből osztály uralomra következtest levonni nem lehet. Éppen azoknak az osztályoknak kedvezett ezáltal a kormány, amelyekhez a t. szociáldemokrata képviselő urak tartoznak. Azt mondja a t. képviselő úr, hogy osztályuralom van Magyarországon és ennek bizonyítéka az, hogy milyen nagy számban tartunk ma fenn fegyveres erőt. rendőrségét. csendőrségét. szóval rendfenntartó közegeket. Nagyon kérem a t. képviselő urat. adjon alkalmat ennek a nemzetgyűlésnek, hogy ezt a vádját visszavonja a t. képviselő úr, mert azzal, hogy ebből itt a magyar parlamentben senki sem fog kedvezőtlen következtetéseket levonni, mindenki tisztában van, de ebből külföldiek fognak következtetéseket levonni, azok fognak rendkívül kedvezőtlen következtetéseket Magyarországra nézve levonni és ezzel azoknak a malmára hajtják a vizet. akik állandóan arra törekednek, hogy Magyarországot a maga lefegyverzettségében – a maga egyoldalú lefegyverzettségében – fenntartsák. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Én nem hiszem, hogy ilyen kijelentések különösen akkor, amikor azok a tényeknek nem felelnek meg, politikai szempontból indokoltak és helyesek volnának. Elég azt ismételnem, amit a pénzügyminiszter úr már mondott, hogy egyfelől *úgy* maga a katonai szervezet, de másfelől a rendfenntartó közegek létszáma sokkal csekélyebb ma és állandóan csekélyebb, mint az a létszám, amely a trianoni szerződésben engedélyezett és amelyet a trianoni szerződés után a Népszövetséggel megállapított költségvetésben maga a Népszövetség is elfogadott.

Amikor ezek a való tények, akkor azt hiszem, hogy ezek a tények hangosabban beszélnek, mint minden olyan vád, amely a túlsó oldalról elhangzik.

Csak egész röviden kívánok nyilatkozni azokra a kérdésekre vonatkozólag, amelyek a szabadságjogokkal állanak kapcsolatban. Peidl t. képviselő úr és a többi szociáldemokrata szónokok is kívánatosnak jelezték, hogy

most már a kivételes hatalom maradványai, amelyek egyik és másik téren fennállanak, megszüntetessenek és az egyesülési és gyülekezési jog terén, valamint a sajtószabadság terén a normális állapotokra térjünk vissza, illetőleg ezek a kérdések megfelelő törvények által rendeztessenek. En érre-nézve csak annyit mondhatok, hogy az egyesülési és gyülekezési jogra vonatkozó törvényjavaslat a belügyminisztériumban készül s úgy tudom, mar készen is van. En többet kilátásba nem helyezhetek, mint azt. hogy a t. képviselő urak kívánságait honorálni fogjuk, ez a javaslat nemsokára a nemzetgyűlésen is be fog nyújtatni, amelyben nézetem szerint a magyar állam érdekeinek és másfelől a szabadságjogok helyes felfogásának megfelelően is a kérdések rendezést nyernek. Méltóztassék tehát ezt az ellenszenvet és ezt az előre elítélő magatartást eltenni arra az időre, amikor alkalmunk lesz erről a kérdésről bővebben nyilatkozni.

Itt azonban ki kell jelentenem azt is, hogy a kormány a büntetőnovella tárgyalásához ragaszkodik. Mert szép és helyes az, ha az egyes képviselő urak a nemzetgyűlésben a szabadságjogokért lándzsát törnek és azoknak helyreállítását. törvényben való rendezését kívánják, engedjék meg nekem azonban, hogy én azt mondjam, hogy azok a régi törvények és rendeletek, amelyek szabályozták ezeket a kérdéseket. a változott viszonyok, a világháború, a forradalmak, a forradalmak után bekövetkezett emigráció és a Magyarország ellen irányuló propaganda folytán időszerűtlenné és olyanokká váltak, amelyek nem kellő mértékben nyesik le a szabadságjogoknak azokat a kinövéseit. amelyekre, sajnos, Magyarországon sok tényező nagyobb súlyt helyez, mint magukra a szabadságjogokra. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon. – Peidl Gyula: Ezeket majd mondja el Genfben, miniszterelnök úr! – Felkiáltások a jobboldalon: El is fogja mondani.)*

Nem szükséges, hogy ezeket elmondjam Genfben, mert ezekkel tisztában vannak Nyugaton sokkal inkább, mint idehaza.

Áttérek ezzel egy harmadik kérdéskomplexumra, az emigráció kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt e tekintetben úgy látom, hogy a szociáldemokrata párt felfogása sem egységes, mert amíg egyesek az emigrációnak teljes vonalon való rendezését és likvidálását óhajtották, addig mások megelégedtek szerényebb és nem ilyen messzemenő kívánságokkal. Viszont egyes képviselő urak elvágtattak odáig, hogy Károlyi Mihályt és emigráns társait dicséretben részesítve, mint követendő példát állítottak oda a hazafiság és hazaszeretet tekintetében. Sajnos, nem vagyok abban a helyzetben, hogy az emigrációt magam likvidáljam. Azért nem vagyok ebben a helyzetben, mert ez nem tőlem, hanem elsősorban az emigrációtól függ. Mert addig, amíg azt látom, hogy a külföldre menekült olyan egyének, akik azért mentek ki, hogy a büntető hatóságok üldözésétől elvonják magukat. odakint a büntetőjoggal ellentétben álló cselekményeket visznek véghez nap-nap után Magyarországgal szemben, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és nem hogy javulást mutatnának felfogásukban, hanem nap-nap után olyan propagandát folytatnak igaztalan alapon Magyarország ellen, a tények elferdítésével, a hazugságoknak a külföldön való terjesztésével Magyarország jó hírnevét. becsületét. tisztességét és a külföldön eddig élvezett presztízsét aláássák: addig ilyen lépés, amely végleges likvidációt jelentene, ezen tényezők részéről nem mint megbocsátás, hanem mint gyengeség fogadtatnék, *(Úgy van! Úgy van! Taps jobb felől.)* amely gyengeséget arra használnák fel idehaza, hogy azt a nagy fáradsággal végrehajtott konszolidációt

is, amelyet mi évek óta munkálunk és tető alá hoztunk, újból veszélyeztetnék. (*Taps a jobboldalán.*)

Ennek ellenére van a külföldön élő magyaroknak egy csoportja, – helyesebben nem mondhatnám, hogy csoportja, hanem vannak egyes egyének – akiknek visszatérése ellen a magyar kormány bizonyos modalitások betartása esetén kifogást nem emel, amennyiben ők itt a bíróságnál jelente kéznek és a bíróság előtt szabadon védekezhetnek az ellenük emelt vádakkal szemben. Ezen modalitásoknak – mert hiszen itt olyan emberekről van szó, akik azon főkondíciónak, hogy külföldön a magyar állammal szemben további cselekményeket végre ne hajtsanak, megfeleltek, – mondom, ezeknek a modalitásoknak egyszerűsítése ellen semmi kifogásom nincs és nagyon szívesen megteszem azt, hogy könnyítések léptetessenek életbe ebből a szempontból,

Még egy érveléssel kívánok foglalkozni, amelyet Peidl Gyula t. képviselőtársam a kormány külpolitikájával szemben felhozott, de amely igen gyakran visszatér más ellenzéki nyilatkozatokban is és ez az, hogy a magyar külpolitika nem lehet sikeres azért, mert itt nem demokratikus a belpolitika. Nem akarok mármost arról vitázni, hogy mi a demokrácia és mi nem az. Én azt találom, hogy mi haladó demokratikus politikát képviselünk és ha a t. képviselő urak más nézeten vannak, ezt nem változtathatjuk meg és e fölött a vita áll közöttünk. Én csak azt állítom, hogy olyan összefüggés a külpolitika és belpolitika között, mint amilyen ebben az érvelésben megnyilvánul, nem létezik, vagy csak nagyon csekély mértékben létezik. Elég, ha rámutatok a múltban, már a világháború előtti időben arra a körülményre, hogy az akkori Európában a legdemokratikusabb állam: Franciaország a legreakciósabb állammal, Oroszországgal állott a legszorosabb szövetségben (*Úgy van! a jobboldalon.*) és hogy ez a szövetség okozta a világháborút és döntötte katasztrófába Közép-Európát. Ma, a világháború után sincs ez másképp. Ma sincs ez másképp, mert az államok a barátságok kötésénél, a szövetségek megállapításánál nem arra vannak tekintettel, hogy milyen belpolitikát követ egyik, vagy másik állam, hanem azokra a saját érdekeikre, amelyek dominálnak a külpolitikában. De akárhogy áll a kérdés, – hiszen erről nagyon sokat lehetne vitatkozni – elismerem, hogy éppen a mostani időkben lehet érveket ezen álláspont mellett is felhozni. Mentül igazabb ez a tétel, – bár nem koncedálok, hogy teljesen igaz, – annál inkább hárul t. képviselőtársaimra, akik ezt a felfogást képviselik, egy kötelesség, az, hogy a magyar viszonyok ismertetésében, felszólalásaikban ne essenek túlzásokba és hogy ne használjanak olyan hyperbolákat, amelyeket mi itt in camera charitatis a saját értékükre nagyon könnyen le tudunk szállítani, (*Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.*) de amelyek kifelé egészen másként hatnak, mert betű szerint vétetnek. Ez is egyike az olyan nyilatkozatoknak, amelyek már anakronizmusuknál fogva is itt abszolúte nem hatnak, azonban kifelé azt a benyomást keltik, mintha egy aktualitást mondott volna a t. képviselő úr. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől. – Elnök csenget.*)

T. Nemzetgyűlés! Én ebből kifolyólag csak azt tanácsolom, – ha szabad egy tanácsot adnom a képviselő uraknak, – hogy ne méltóztassanak pl. az emigránsokat üldözött bárányoknak odaállítani, a jogrendet pedig Magyarországon mint nemlétező valamit feltüntetni, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) mert az ilyen nyilatkozatok következménye azután az

olyan eset. amelyet saját fülemmel hallottam egy hónappal ezelőtt. hogy egy idegen úr idejött Budapestre és este 8 óra után nem mert kimenni az utcára, mert úgy volt értesülve, hogy Budapesten este 8 óra után az utcán járni életveszély nélkül nem lehet. És ne méltóztassanak a kormány politikáját úgy odaállítani, mintha a kormányt a munkásüldözés vágya iniciálná, mert ebből egy szó sem igaz, egy betű. sem igaz. Ellenkezőleg, a kormány szociális téren, amint a pénzügyi lehetőségek adva lesznek, mindjárt és elsősorban fogja teljesíteni azokat a kötelességeket. amelyek szociális téren egy modern államra hárulnak.

T. Nemzetgyűlés! Ezekben kimerítettem azt a mezőt. amely a szociáldemokrata párt által munkáltatott meg s áttérek egy másik területre, mely a polgári ellenzék egy frakciója részéről tétetett itt szóvá – nevezetesen Baross János t. képviselőtársam és más ellenzéki képviselő urak is szóvátették – *a földbirtokreform kérdésére. (Halljuk! Halljuk!)* Nézetem szerint ezzel a kérdéssel ma aktuális s kötelesség is foglalkozni, nemcsak azért. mert ez a kérdés itt az ellenzék részéről szóvátetett. nemcsak azért. mert pártközi konferencia is foglalkozott legutóbb velem, hanem azért is, mert a földbirtokreform végrehajtásának a vége felé közeledünk és számon kell vennünk azt. hogy milyen sikerei, milyen eredményei voltak ennek a földreformnak és milyenek lesznek még a közeljövőben. Számon kell vennünk, hogy teljesítette-e a földreform végrehajtása azokat a várakozásokat. amelyeket a nemzet hozzáfűzött és ha nem, vagy nem egészében teljesítette ezeket a várakozásokat. milyen eszközökhöz kell nyúlunk, hogy a földbirtokreform terén elérjük azokat a célokat. melyeket magunk elé tűztünk. Fejtegetéseim rendjén ragaszkodni fogok Baross János t. képviselőtársam beszédének kritikájához és ahhoz a fonalhoz, amelyet ő követett. Teszem ezt azért. mert hiszen annak a pártnak és az ellenzék egyik részének felfogását ebben a kérdésben ő fejezte ki legpregnansabban. Ő súlyos kritikát gyakorolt a kormány eddig keresztülvitt földbirtokreformja felett; ezen bírálata rendjében foglalkozott földbirtokviszonyaink statisztikai anyagával és beszéde végeredményeként javaslatokat tesz a bajok orvoslására. Bocsánatot kérek a kemény kifejezésért. de ebben a hármás felállításban kritikája nem volt objektív: számadatai egyoldalúan voltak beállítva és a konzekvenciák, melyeket levont. nézetem szerint célra nem vezetnek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt belemennék az ügy tárgyalásába, mindenekelőtt azt akarom megjegyezni, amit Baross János t. képviselőtársam is megjegyzett beszéde elején, hogy ehhez a kérdéshez kesztyűs kézzel kell hozzányúlunk, mert amilyen nagy érdeke a nemzetnek, hogy ezen a téren javulás, előrehaladás mutakozzék, ez a javulás és ez az előrehaladás valóban demagógia segítségével nem érhető el, sőt ellenkezőleg, ez csak arra alkalmas, hogy azt a nyugalmat. amelyet átmeneti intézkedésekkel teremteni képesek voltunk, felborítsa. A földbirtokreform kérdésénél kétszeresen áll az a tétel, hogy nemcsak az a fontos, hogy mit. hanem az is rendkívüli fontossággal bír, hogy mikép. És ha a t. képviselő úr bírálta a kormány működését ezen a téren, legyen szabad nekem kijelentem azt. hogy a hangnem, amellyel ezt a kérdést tárgyalta, nem volt teljesen szerencsés. Hiszen végigcitolhatnám a képviselő úr beszédének egyes részleteit. *(Egy hang a jobboldalon: Isten ments!)* Alig van egy hasáb beszédében, amelyen két vagy három olyan kifejezés, olyan mondat ne foglaltatnék, amely

gyűlöletre szólít fel a sorok között az egyik, vagy másik társadalmi osztály ellen. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és amely igazságtalanul vádol meg olyan társadalmi osztályokat, amelyek jogosan vannak abban a tudatban hogy ők a habom után kötelességüket az állam iránt jó lelkiismerettel teljesítették, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szegény nagybirtokosok!*) amit a t. képviselő úr nemcsak megtagad tőlük, hanem úgy állítja be, mint perfid kijátszást, amelyben a kormány is közreműködött volna. (*Úgy van! jobbfelől.*) A t. képviselő úr azt mondja rögtön, mikor ezt a szerénység! klauzulát elmondta, hogy nem fog demagógiát üzni, hogy nem fogja azonban a demagógia vádja visszatartani attól, „hogy kimenjen és kimenjünk a falura mindnyájan és hogy azt az eszmét, amelyet jónak látunk, a nép között ne propagáljuk és amellet ne izgassunk/

Nekem az a benyomásom, hogy a t. képviselő úr az ő kátyúba rekedt ellenzéki politikájának szekerét ezzel az, úgylátszik, nagyon demagóg és népszerű jelszóval akarja újból kiragadni. De ha a t. képviselő úr ezt fogja tenni, akkor mi mindnyájan ott leszünk (*Úgy van! jobbfelől.*) és kötelességünk ott lenni, mert meg kell védenünk ezt a nemzetet attól, hogy lelkiismeretlen módon felizgassák olyan kérdésekben, amelyeket csak becsületes, együttes munkával lehet dűlőre vinni!

Rendre megyek az ő kritikájában és leszek bátor kifejezni, hogy miben látom én az eddig keresztülvitt földreform sikerét és miben a sikertelenségét. A t. képviselő úr azt mondja, hogy a földreform nem sikerült, még pedig elsősorban azért, mert a vagyonváltságföldek nem arra a célra használtattak fel, amire adattak, minthogy Hegedűs Lóránt másfélmillió hold földet akart megszerezni az állam részére, mégpedig az államháztartás szanálására és ezek a földek nem arra, használtattak fel, hogy az államháztartást szanálják, hanem a földreform céljaira fordítottak, ami módot adott a nagybirtokosoknak arra, hogy kibújjanak abbéli szociális kötelezettségeik alól, hogy földeket bocsássanak a reform rendelkezésére.

A t. képviselő úr már a kiindulási pontjában is teljes tévedésben van. Soha egymillió hold földről nem volt szó. Ha Hegedűs Lóránt talán magánbeszélgetésben tett ilyen nyilatkozatot, ez csak annak tulajdonítható, hogy a statisztikai számokkal abban az időben nem volt tisztában. Hegedűs Lóránt egyébként nem is akarta földben, természetben leadatni a vagyonváltságot, mert hiszen az ő törvényjavaslata búzaváltságra szól és hogy az mégis természetben leadandó földre változtatott át, abban nem Hegedűs Lóránt, hanem én vagyok a bűnös, mégpedig azért, mert szükségesnek láttam, hogy ezek a földek elsősorban a földreform javára szolgáljanak.

De mit gondol a t. képviselő úr? Ha ezek a földek a szanálásra használtattak volna fel, ebből mi következett volna? El kellett volna rögtön adni szabad kézből, mert másképp az állam nem jutott volna pénzhez. Ebben az esetben tehát – állítom –elsősorban a hadimilliomosok és azok vettek volna Magyarországon földet, akiket a t. képviselő úr sem szívesen lát a földbirtokosok sorában. (*Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Azt hiszem, ezen a módon a földreformot igazán nem vittük volna keresztül.

De kérdem, ha így csináltuk volna, lett volna ennek valamilyen szociális eredménye? Igenis, egy szociális eredmény lett volna (*Gaal*

Gaston: Az ügyvédek meggazdagodtak volna!) és pedig az, hogy a földnek tekintélyes része kimenvén az eredeti birtokosok kezéből es egy részük el is parcelláztatván, elforgácsolódván olyanoknak a kezében, akik azt nem művelték volna meg, azoknak a szegény embereknek azoknak a nincsteléneknek számára, akik a földreform révén földhöz jutottak, a föld mint megélhetési forrás megszűnt volna, úgy, hogy nemcsak nem segítette volna elő t. képviselőtársam ezen az úton a földreform keresztülvitelét. hanem ellenkezőleg, koldusbotra juttatta volna azokat. akiket mi a földreform segítségével földhöz kívántunk juttatni.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy rossz és távoli földeket. olyan földeket adtak le, amelyek egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy megélhetési bázisul szolgáljanak a kisbirtokosoknak. A tekintetben, hogy va gyonváltságban milyen földeket adtak le, a nagybirtokosoknak semmiféle különleges érdekük nem volt. mert nem holdszámra, hanem kataszteri tiszta jövedelmet adtak le. Ha valaki gyengébb földet adott le, akkor kétszer vagy háromszor akkora darab földet kellett hogy leadjon, mintha jobb földet adott. Elismerem, hogy volt és van bizonyos érdekellentét. azonban ez nem itt van. Az érdekellentét abban nyilvánul, hogy a kisember természetesen közel van a faluhoz és mentől értékesebb, mentől jobb trágyaerőben és termőképességben levő földet kívánt. Viszont a nagybirtokosoknak az volt az érdeke, hogy a majorja körül lehetőleg megtartsa azokat a földeket. amelyek a major gazdasági üzemviteléhez szükségesek. Itt tehát volt érdekellentét. de éppen ezért terjesztette elő a kormány a novellában azt az intézkedést. hogy a bíróság és még a földművelésügyi miniszter is beleszólhatott a kérdésbe ott. ahol vagy nem megfelelő, vagy igen távol fekvő földeket adtak le.

Lehet ilyen egyoldalú vádak egyoldalúan odadobni, de ha objektíve nézzük a dolgot. konstatálhatjuk azt. hogy a bíróságnak a legtöbb esetben sikerült méltányos kiegyezést létesíteni, amely kiegyezés mellett sem a földigénylő, sem azok, akik a földet leadni voltak kénytelenek, nem voltak ugyan megelégedve, mert mind a kettő többet akart. de amely igazság éppen azért igazság, mert közbül volt. Amikor tehát mi mindnyájan megbízunk bíróságunk pártatlanságában, ne méltóztassék úgy odaállítani ezt a kérdést. mintha a legfelsőbb bíróság is egyoldalúan az egyik félnek érdekeit kívánta volna honorálni. Ez nem felel meg a tényeknek és ha a t. képviselő úr csak egy esetet is tud nekem mutatni, amelyben ez az ő általa felállított tétel igaz, úgy én ezzel szemben százat fogok tudni mutatni a t. képviselő úrnak, amelyekben az én tételtem igaz.

Nevetségesnek mondja a t. képviselő úr a földreform számbeli eredményét. Azt mondja, talán 760.000 hold az a földmennyiség, amely a Földbirtokrendező Bíróság révén kiosztásra került és hogy ebből csak 28.000 hold az a földmennyiség, amely a kisgazdák birtokának kiegészítésére jutott. Ezek a számok máris túl vannak haladva, ímért hiszen az ítéletileg eddig kiosztásra került földmennyiség 850.000 hold és a pénzügyminiszter úr számításai szerint – mint ahogyan azt a pártközi bizottságban is ismertette – a kisbirtok kiegészítésére ebből a földmennyiségből körülbelül 180–190.000 hold szolgál. De a földreform még nincs teljesen befejezve, hiszen a községek egyhamadrésében még nincs ítélet. vagy az ítélet elő van készítve. Ezeknek a meg meg nem hozott ítéleteknek statisztikai anyaga itt nincs figyelembevételre, úgyhogy körülbelül a

mi számításaink szerint 1,100.000 hold lesz az a földmennyiség,) amely a földbirtokreformtörvény révén kiosztásra fog kerülni. Ha mármost a t. képviselő úr ezt csekély mennyiségnek mondja, hát végre ez egyéni appreciáció tárgya, az egyiknek sok az, ami a másiknak kevés és fordítva. De hogy ez mit jelent. ezt legyen szabad a tények kellő világításba helyezése céljából számokkal illusztrálnom.

Mindenekelőtt arra mutatok rá, hogy a vagyonváltság körülbelül 17%-ot tesz ki átlag a nagybirtoknál, amely 17%-ot természetben volt köteles leadni. Ez a 17 % 472-500 ezer hold földet tesz ki. Ha ezzel szembe-állítom az 1,000.000 hold földet. akkor az már nem 17%-a, hanem 43%-a annak a birtoknak, amely kötelezve volt leadni a földet természetben. *(Úgy van! jobbfelől.)* és ha nem is adott le teljesen 43%-ot. *(Baross János: A középbirtokokat vették! – Zaj és felkiáltások jobbfelől: Halljuk!)* – majd egészen számszerűleg fogom bizonyítani, várja meg a t. képviselő úr! – akkor is körülbelül 25-30% lehet az, amennyit a nagy-és középbirtok így leadott.

De vegyük elő a statisztikai számokat és itt talán egypár számmal többet fogok idézni, azért. hogy a nemzetgyűlés a képet teljesen plasztikusan lássa maga előtt.

Magyarország földbirtokterülete 16,150.000 hold. Ebből 8,110.000 hold a kisbirtok kezén, 8,040.000 hold pedig a közép- és nagybirtok kezén van. Ebben már egy változás van, mégpedig eléggé tekintélyes változás az 1913-iki évvel szemben, mert. amíg a kisbirtok 1913-ban 44%-át tette ki a területnek, ma már, mondom 59%-át. a közép- és nagybirtok pedig, amely 55%-át tette, ma csak 49%-át teszi ki. Ez annak tulajdonítható, hogy hiszen a földbirtokreformon kívül is állandóan bizonyos parcellázási tevékenység volt az országban, eltolódások voltak; ilyen parcellázási tevékenységnek volt köszönhető, hogy a háborút közvetlenül megelőző években évenként körülbelül 70.000 hold parcellázatot fel és veszett el a nagybirtok számarányából a kisbirtok számaránya javára; ez megváltozott a háború után és felemelkedett 150.000 holdra.

De nézzük mármost egy kicsit részletesebben a kis- és nagy-, valamint a középbirtok kategóriáit. hogy mit jelentenek ezek a földbirtokreform szempontjából. Amint mondtam, 8,100.000 holdat tesz ki a kisbirtok területe. Ebből mezőgazdasági művelés alatt álló szántó 6,000.000 hold. A középbirtok 2,650.000 holdat. a nagybirtok 5,380.000 holdat tesz ki, ebből mezőgazdasági művelés alatt álló szántó 1,377.000 és 2,359.000 hold. A mezőgazdasági művelés alatt álló területeknél tehát az arány már egészen más. Amíg a birtok egészében úgy aránylik, mint 1:1, a kisbirtok 1 és a közép plusz nagybirtok szintén 1, addig a mezőgazdasági művelés alatt álló területeknél már úgy aránylik, mint a 6,000.000 az 1,300.000-hez, illetőleg 2,300.000-hez, tehát együttvéve 3,700.000-hez; a közép- és nagybirtok tehát együttvéve valamivel többet tesz ki, mint a kisbirtok felerésze.

De nézzük meg, milyen kategóriákból áll a nagybirtok. Ezekben tekintélyes szerepet játszik a kötött forgalmú birtok. Ennek a kötött forgalmú birtoknak egész kiterjedése 3,700.000 hold és a művelés alatt álló területe 1,100.000 hold. Itt is azonban egy lényeges momentumra kell rámutatnom. Ha kötöttbirtokról beszélünk, a népszerű fogalom rendszeren az, hogy a kötöttbirtokok tulajdonosainak fogalma alá esnek rettentő

nagy urak, akik hitbizományok birtokosai, amely hitbizományok foglalják el Magyarország túlnyomó részét. Ez tehát a kötöttbirtok fogalma. Ez 3,700.000 hold. Ebből 900.000 hold a hitbizomány, ellenben a többi kötött forgalmú birtok községi, közbirtokossági, kincstári, egyházi alapítvány etb., közcélú javak. Ezek a javak tulajdonképpen közvagyont képeznek, mert hiszen a kincstári birtokok, a községi, a közbirtokossági, sőt még az egyházi birtokok is közjavak, (*Úgy van! jobb felől.*) amelyek éppúgy javára szolgálnak a gazdag, valamint a szegény embernek, mert könnyítik egyházi terheit. vagy ellátják egyházi szükségleteit. vagy ellátják – mint községi tulajdonok – a község legelőszükségleteit. (*Úgy van! jobbfelől.*) Mondom, ez közvagyon, ezt a számot tehát feltétlenül le kell vonnom abból az egész számból, amelyet ismertettem s akkor a helyzet az, hogy Magyarország 16 millió hold földjéből 8,100.000 hold kisbirtok, 5,300.000 hold közép- és nagybirtok és 2,700.000 hold közvagyon. Ez az egész birtokterületre vonatkozik. Ha mármost megnézem, hogyan áll ez a felosztás a mezőgazdasági művelés alatt álló szántóföldre, akkor konstatom, hogy Magyarországon 10 millió hold reparciálódik a következő módon: 6 millió hold mezőgazdasági művelés alatt álló szántóföld van a kisbirtok tulajdonában, 3,100.000 hold a közép- és nagybirtok tulajdonában és 700.000 hold közvagyon. Ez a helyzet.

Mármost lássuk, hogy micsoda módosulásokat szenvedett ez a statisztikai anyag a földreform végrehajtása alatt.

Mindenekelőtt megállapítom, hogy 1913-ban 620.000 volt Magyarországon a földbirtokosok száma. 1925 elején, amikor tehát a földreform részben már keresztülvitett. ez a szám 840.000-re emelkedett. úgyhogy a szaporulat 220.000 a volt 600.000 földbirtokossal szemben, (úgyhogy itt tényleg nagy eredményt konstatálhatunk, (*Úgy van! jobb felől és a középén.*) amely annál nagyobb, mert hiszen ebben a számban a földreform végleges számai még nem foglaltatnak benne.

Mármost az eddigi eredményeket figyelembevéve, Magyarország területén a kisbirtok 1913-ban 7,140.000 hold volt. ma 8,880.000 hold, a plusz tehát 1,740.000 hold. Ennek megfelelőleg apadt a nagybirtok és akisbirtok arányszáma, 44%-ról felemelkedett 55%-ra, tehát egy negyedrészel javult. ami körülbelül 25 %-ot tesz ki. Ha azt nézem, hogy laz apadás mely birtokkategóriákra reparciálódik, úgy azt állapíthatom meg, hogy a középbirtok veszített 196%-ot. a nagybirtok 28-1 %-ot. a nagybirtokból a szabadforgalmú birtok 23-4%-ot. a hitbizományok pedig 28-6%-ot. Ebből is látszik, hogy igaztalan az a vád, amelyet a t. képviselő úr hangoztatott. hogy a földbirtokreform-bírószág kedvezményben részesítette volna akár a hitbizományi, akár a nagybirtokot. mert a legnagyobb veszteség a nagybirtokot érte, a nagybirtoknál pedig a hitbizományokat érte nagyobb veszteség, mint más kategóriákat.

De lássuk mármost azt. vajjon az a javaslat. amelyet a t. képviselő úr terjesztett be és amelyben azt mondotta, hogy a hitbizományokat szorítsuk le 2000 holdra és ami a 2000 holdon felül van. osszuk fel, tehát csináljunk egy új földreformot-, az a nagyszerű eszköz-e, amely – mint ahogy magát kifejezte – a nemzetet a sír széléről vissza fogja vezetni az életbe, mert szerinte ez az az eszköz, amelynek segítségével Magyarországon minden földbirtokban meg lehet oldani. (*Mozgás a jobb-*

oldalon. – Baross János: Eseti vil ázni is nehéz, nevetni pláne!) Elismerem, a számokkal szemben nagyon nehéz vitázni.

Mármost mit mondanak ezek a számok? 2000 katasztrális holdnál nagyobb földbirtok, amely hitbizomány, van Magyarországon 53. Ezek területe 597.980 hold, ebből a mezőgazdasági művelés alatt álló szántóterület 398.298 hold. Ez az utolsó holdig stimmel. Ha most az ő javaslatát vesszük, hogy azt, ami 2000 holdon felül van, osszuk fel, akkor ebből a 398.298 holdból le kellene vonni 53-szor 2000 holdat, ami együttvéve kitesz 106.000 holdat. A t. képviselő úr javaslata szerint tehát 292–298.000 katasztrális holdat lehetne így felosztani földreform céljaira. A t. képviselő úr azt mondta, hogy a kormány által keresztülvitt földreform neveltséges eredménnyel járt. Ez kitesz 1,100.000 holdat. Ha az övét nézem, ez a semminél is kevesebb, a semminek is csak nagyon csekély hányadrésze és ha a kormány törvénye és végrehajtása neveltséges, akkor az övé a neveltségesnél is kevesebb. Ezt csak azért mondom, mert jó óvatosnak lenni az olyan nagy kijelentések mellett, hogy a nemzetet a sir széléről mentjük meg ezzel vagy azzal. Nem hiszem, hogy ennek a nemzetnek a léte attól függne, vajjon 290.000 holdat felosztanak-e vagy sem.

A t. képviselő úr azonban a kérdés valódi lényegét nem érintette és én erre vagyok bátor röviden rámutatni. (*Halljuk! Halljuk!*) Itt is számadatokat fogok idézni. Ha a hitbizományok átlagos nagyságát megnézem Magyarországon, akkor osztanom kell azt a végösszeget, amelyet a hitbizományok területe elfoglal a hitbizományok számával és akkor arra a konklúzióra jutok, hogy Magyarországon egy hitbizomány átlagos nagysága 18.470 hold, amiből 7510 hold a szántóföld átlagos nagysága. Ha ezzel szemben a szabadforgalmú nagybirtoknál ugyanezt a számbeli műveletet megcsinálom, akkor arra az eredményre jutok, hogy az ezer holdon felüli szabadforgalmú nagybirtok Magyarországon 3130 hold és ennek szántóföldterülete átlagosan 1726 hold, ami azt bizonyítja, hogy a szabadforgalmú birtok nagysága ötször kisebb, mint a hitbizományoké. Ez az arány valamivel kevésbé rossz a szántóföldterületeknél. Itt anomália van. Anomália van azért, mert hiszen a helyzet az, hogy minden országban a birtokelporlás normális útján a birtokok úgyszólván kisebbekké válnak és ezáltal ezen elporlási folyamat rendjén a kisbirtokokok kezére nagyjában mindig jut annyi föld, amennyi a népszaporulat eltartására fokozatosan szükségessé válik. A hitbizományoknál a hitbizományi intézménynek ilyen nagy területekre, nagy egységekre való kreálása megakasztotta ezt a folyamatot és eredményezte azt, hogy a hitbizományi nagybirtok, amely eredetileg átlagos nagysága tekintetében bizonyára nem különbözött a szabadkézen levő nagybirtoktól, öt-hatszor akkora átlagosan véve, mint a szabadforgalmú birtok.

Most át akarok térni azokra a konzekvenciákra, amelyeket a statisztikai adatokból levonni tudok. Először is meg kívánom állapítani azt, hogy sikeres volt-e az a földreform, amelyet keresztülvittünk, vagy nem és amennyiben sikeres volt, mennyiben volt sikeres és mennyiben volt nem sikeres. Azután pedig meg kívánom állapítani azt, hogy amennyiben a földreform még nem biztosította azt a célt, amelyet a törvényalkotó szem előtt tartott akkor, amikor a földreformtörvényt meghozta, milyen intézkedések szükségesek abból a célból, hogy ezt a kérdést végre ad akta

tehetjük, hogy többé földbirtokreformról beszélni Magyarországon felesleges legyen.

Mi a sikeres földreform? Erre a kérdésre ki-ki politikai nézet szerint különféleképp fog válaszolni. A szomszéd államok és egyes államok, amelyek a kisebbségeiktől földet akarnak elvenni, hogy a saját anyanyelvű állampolgáraik közt felosszák, azt fogják felelni, hogy az a szerves földreform, amely a kisebbséget a földtől megfosztja. A radikális felfogású ember, aki egy bizonyos antipátiát érés már a nagybirtok fogalma iránt is, azt fogja felelni, hogy sikeres földreform az, amely a föld színéről eltünteti a nagybirtokot és lehetőleg a közbirtokot is úgy leszállítja nagyságában, hogy az majd egy-két generáción belül teljesen felparcellázódva, a kisbirtokosok kezére jusson. A szociáldemokrácia? Első etapnak elfogadja a radikális etapot. hogy pedig a későbbi időkben mit fog követelni, azt majd az orosz példából láthatjuk, ahol havonként változik a felfogás ebben a tekintetben. (*Derültég a jobboldalon.*) Én a magam részéről egészen nyíltan és őszintén megmondom, hogy mi a sikeres módszer. Az én felfogásom szerint az, amely az egészséges birtokmegosztást elősegíti. De mi az egészséges birtokmegosztás? Ez az, amire egyesek azt válaszolják, hogy csak a kisbirtoknak van létjogosultsága, mások viszont azt válaszolják, hogy még ennek sincs létjogosultsága. Én azt válaszolom erre, hogy az egészséges birtokmegosztás végcéljának kitűzéséül Magyarországon nem tekinthetjük egy úgynevezett parasztszág teremtését. (*Úgy van! jobbfelől.*) Meg is fogom mondani miért? A végcél az, kell hogy legyen, hogy/ a fölbirtok tekintélyesebb része legyen a kisbirtokos kezén, (*Úgy van! jobbfelől.*) hogy azonban minden községben lehetőleg legyen egy középbirtokos isi és nem baj, ha járásonként egy-két nagyobb birtok is van. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Sokan azt hiszik, hogy a nagybirtok halálra van ítélve és azt minden körülmények között fel kell osztani, mert csak így lehet küzdeni az egyke-rendszer és a kivándorlás ellen, mert csak így lehet megakadályozni a kisbirtoknak is még kisebb parcellákra való elporlását. Ebben a felfogásban nem osztozom, nem pedig azért, mert azt látom – és a dolgok természeténél fogva is az a helyzet. – hogyha egyszer a nagybirtok fel van osztva és azután a nép megint tovább szaporodik, ugyanazok a bajok jelentkeznek. (*Baross János: Jön az ipari fejlődés!*) Az ipari fejlődésre ne méltóztassék hivatkozni, mert az ma is megvan, az ma is levezető lehetőséget ad. Ez annál a szisztémánál, amelyet én javasolok és amelyet én tartok helyesnek, szintén megvan, ez tehát nem különbség. Én csak azt vitatom, hogy például Franciaországban, amely a kisbirtoknak valódi hazája, az egyke-rendszer úgy dívik, mint sehol a világon, (*Úgy van jobbfelől.*) én azt látom, hogy olyan államokban, amelyekben nincs aránylag nagybirtokrendszer, ahol azonban van kivándorlás, – mint például Olaszország, – ez a kivándorlás fennáll, bár a kisbirtokrendszer túlnyomó az országban. Mi ennek az oka? Nem az, amit t. képviselő úr gondol, hogy nagybirtokok vannak. Mert a nagybirtokok szétosztása egy időre, 10–15 évre rendezné ezt a kérdést. ezt elismerem, de végleg el nem hártja. A baj gyökere sokkal mélyebben van. Az egyke-rendszer népbetegség, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középén*) amely már az ó-korban is mutatkozott olyan időkben, olyan pontokon és olyan vidékeken, amikor és ahol a nép bizonyos degenerációs folyamaton ment keresztül, amely degene-

ráció abból áll, hogy nem mer az étellel szembeszáll va (*Úgy van! jobbfelől.*) magának vagyont gyűjteni, hanem mesterséges módon, az egyke-rendszernek – hogy úgy fejezzem ki magamat – hitbizománya mögé búvik, hogy ezzel megvédje utódja számára a birtokot. (*Zaj. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

A kivándorlás a nép fölöslegét vezeti el. Hol van népfölösleg? Népfölösleg ott mutatkozik, ahol a tőkegyűjtés nem olyan szapora, mint amilyen gyors a nép szaporodása, ahol a tőkegyűjtésnek akadályai mutatkoznak, akár a túlnagy luxus, a túlnagy fogyasztás folytán, akár annak folytán, hogy mesterséges korlátok állítatnak fel, – mint amilyen volt például a közös vámterület Ausztria-Magyarországon, amely lehetetlenné tette laiz ipar fejlődését itt. Mondom, a kivándorlás ilyen okokra vezethető vissza és csak másodsorban a nagybirtokrendszerre, bár elismerem, hogy ideig-óráig a túlzott nagybirtokrendszer ezeket a momentumokat mind csak fokozni alkalmas. Ne higye azonban a t. képviselő úr, hogy ennek a kérdésnek rendezésével akár az egyke, akár pedig a kivándorlás kérdése lekerül a napirendről, mert ezek a kérdések másban gyökereznek: közgazdasági, pszichológiai momentumokban (*Felkiáltások a bálközépen: És erkölcsiekben!*) s ezeket csak szerves, organikus javítással lehet fokozatosan évről-évre a társadalomnak, a társadalom vezetőinek javítaniok azáltal, hogy oktató befolyást gyakorolnak a népre. (*Úgy van! jobbfelől.*)

De meg miért nem akarom én, hogy Magyarországon minden középis nagybirtokot felosszunk? Mert egy nemzet nem állhat fenn csak kisbirtokosok tömegéből, egy nemzetnek szüksége van azokra az intelligens vezető osztályokra, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) amely intelligens vezető osztályok nemzeti érzésük, tradíciójuk, tudásul?., tapasztalatuk, hazafiaságuk folytán predesztinált vezetői a nemzetnek. Egy nemzet életében a független vagyoni léttel bíró intelligens osztályok nem nélkülözhetők. (*Úgy van! jobb felől.*) Ha végignézek Magyarország társadalmán, azt állapítom meg, hogy Magyarország társadalmában két osztálynak van meg ez a vagyoni függetlensége. Az egyik a földbirtokososztály, amely kinn a falvakban a nemesi osztálynak az utódja, azokban a tradíciókban nőtt fel és mint a nemesi osztály politikai letéteményese kell, hogy a jövőben, mint birtokososztály, intelligenciáját érvényesítse. A második osztály pedig a városi zsidóság. Mert engedjenek meg, de azt a lateiner-elemet, amely saját keretéből él, a vagyoniilag független osztályokhoz számítani nem lehet. Most már kérdelem én: érdeke-e ennek a nemzetnek, hogy a két létező vagyoniilag független osztály közül az egyiket megsemmisítsük, mégpedig éppen azt az osztályt, amely ezer éven keresztül Magyarország történelmét intézte? (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középen.*)

Én nem akarom a zsidóság képességeit és erényeit vitatni, azonban sohasem volt és sohasem is lesz nemzet és nem állhat fenn ez a nemzet sem úgy, ha az egyetlen vagyoniilag független osztály ennek a nemzetnek a kebelében csak a zsidóság lesz. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középen.*) Magának a zsidóságnak sem érdeke, hogy ez a másik osztály megsemmisüljön. (*Zaj. – Halljuk! Halljuk!*) Az a radikális politika, amelyet 1918 előtt Jászi Oszkár és társai zászlójukra írtak és melynek botor eszközéül adta oda magát Károlyi Mihály és társai, a magyar nemzet életfeltételeit nem ismerte, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a közé-*

pen.) vagy túlságosan jól ismerte. *(Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobb-
oldalon és a középén.)*

Nemcsak azt kell kérdeznünk, hogy mi az egészséges birtokmegoszlás, hanem azt is meg kell néznünk, mi az egészséges nagysága az egyes közép- és nagybirtoknak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én itt semmiféle kategorizálásra hajlandó nem vagyok, de m thesi odaállítom azt, hogy az az egészséges nagyságú középirtok, amely képesíti a birtokos családját, hogy kellő munkával, kulturális és lokális közéleti feladatainak megfelelően *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől)* és az az egészséges nagybirtoknagyság, amely annak a nagybirtokosnak olyan függetlenséget ad, amely őt képesíti, hogy fokozottabb mértékben kulturális, társadalmi és közéleti kötelességének megfelelhessen, anélkül, hogy anyagi gondokkal kénytelen legyen küzdeni, ez a birtok mégse legyen olyan nagy, hogy őt luxusfogyasztásra és könnyelmű életre csábíthassa. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ez a nagyság a viszonyok szerint, az idők szerint, folyton változik; mert ha a középkorban talán 100 ezer hold sem volt elegendő, hogy biztosítsa egy magyar főúrnak vagyoni függetlenségét és részvételét állásának megfelelően a közügyekben és a közkötelességek teljesítésében, úgy ma ennek a területnek egy csekély hányada is elegendő, hogy megfelelően teljesítse kötelességét. Egy csekély hányada. *(Baross János: Ezt mondjuk mi is! Kétezzer hold elég!)* Ha önök is ezt mondják, miért helyezkednek szembe velem, amikor azt mondom.

A népsűrűség és különösen a technika fejlődésével, az intenzivitás fokozódásával ez a terület természetszerűleg változik, de ezt paragrafusokba szedni senki sem képes; ha megpróbálja paragrafusokba szedni, akkor a paragrafusokból az igazság el fog illanni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és igazságtalan, jogtalan beavatkozás lesz a magántulajdonba.

T. Nemzetgyűlés! Azt kérdelem mármost, hogy mit segített a földreform? *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt látom, hogy a kis- és nagybirtok aránya ma még mindig nem az Magyarországon, mint amilyen előrehaladottabb, civilizáltabb országokban; hogy azonban itt egy történelmi folyamat ezt az aránytalanságot le fogja rontani és ez olyan bűn, mint a fiatalság, amely napról-napra fogy, mert hiszen önmagától múlik el. Azt látom, hogy még mindig sok a törpebirtok, azt látom, hogy kevés a középirtok és ez a másik oldalon egy teherterhelés; és azt látom, hogy a nagybirtoknál, különösen a hitbizománynál még mindig sok a túl nagy birtok. Azt is látom, hogy a közvagyon még mindig túlságosan ragaszkodik a földbirtok formájához és nem igyekszik elhelyezkedni olyan formákban, amelyek a modern gazdasági életben nyitva állanak számára. *(Baross János: Legyen szerencsénk a miniszterelnök úrhoz ezen az oldalon! – Let ay Ernő: Radikális programja van a miniszterelnök {írnak!)* Majd rátérünk.

A földbirtokreform egy tömegét teremtette meg az új egzisztenciáknak. 620 ezer kisbirtokos helyett már 1925 elején 840 ezer volt. A földbirtokreform végén a 600 ezer nincstelen – akiknek a földreform szánta a földeket – le fog csökkenni közel 300 ezerre, úgyhogy a földbirtokreform eredményeképpen legkésőbb 4-5 éven belül 1 millió földbirtokossal szemben 300 ezer nincstelen fog állani, ami olyan óriási teljesítmény, amit csak az tud méltányolni, aki ismerte a régi statisztikai számokat és tudja azt

hogy Magyarországon a nincstelenek száma a földbirtokosok számát állandóan túlhaladta.

De van egy másik eredménye is és ez az, hogy a túlságos nagy földbirtokokat rendre lefaragta, hogy tőlük földeket vett el és apasztotta azt a kiterjedést, amellyel eddig bírtak. Mind nem segített azon, hogy a törpebirtok túl nagy helyet ne foglaljon el és nem segített azon, hogy az új törpebirtokosok földjeiket megtarthassák és megművelhessék. A kormánynak tehát eminenter kötelessége segítségére sietni az új kisbirtokosoknak, elsősorban hitelekkel, hogy lakásaikat, házaikat felépíthessék, *(Éljenzés és taps a jobboldalon.)* kötelessége az, hogy segítségére siessen az új néposztálynak, hogy földjét megművelhesse, *(Helyeslés a jobboldalon.)* olyan bérért. – addig, amíg saját maga beinstruálhatja, – amely nem uzsorabér. Ennek érdekében a pénzügyminiszter úr áldozatkészségét a, mai nap folyamán bejelentette; ez egy több évre kiterjedő akciója lesz a kormánynak, amely hivatva van arra, hogy tényleg meggyökereztesse azt a népet a magyar földben, amelynek a kormány mögött álló pártok működésükkel földet adtak. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Hátramarad még, hogy a hitbizomány kérdéséről néhány szót mondjak, amelyre vonatkozólag a t. képviselő úr javaslatot tett.

Én az ő javaslatát nem fogadom el, mert olyan részletutasításokat ad, amelyek az én felfogásomnak nem felelnek meg. De én is abban a felfogásban élek, hogy a hitbizományok reformját meg kell a kormánynak csinálnia, mégpedig minél előbb, *(Helyeslés.)* Azzal a célzattal, hogy a megkötött terület, különösen a mezőgazdaságilag művelhető terület olyan kicsi legyen, hogy ne akadályozza a birtokelporlásnak azt a normális folyamatát, amelyre a nép érdekében szükség van. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A kormány tehát vállalkozik arra, hogy a legközelebbi jövőben a hitbizományok reformjára vonatkozó törvényjavaslattal fog a nemzetgyűlés elé jönni. *(Helyeslés.)*

Ezzel t. Nemzetgyűlés be is fejezhetném, ha nem volna még egy téma, amelyet e kérdéssel kapcsolatban Baross t. képviselő úr is fejtegetett, nevezetesen az utódállamok földreformja.

Engedje meg a t. képviselő úr, de én azt hiszem, hogy azok a diti-rambusok, amelyeket a t. képviselő úr a szomszédállamok földreformjáról itt – én akkor nem voltam jelen, de úgylátszik ellentmondás nélkül – hangoztatott, a tőlünk elvont területeken élő magyarság lelkében olyan tövises lesznek, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* amelyeket csak a t. képviselő úr számlájára lehet írni.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy ott a földreform rendjén a magyarok utolsó fillérig megkapják azt, ami nekik jár.

Azt mondja a t. képviselő úr *(olvassa)*: „Azt látom, hogy Ó-Csehországban is egyszerűen elvették ötvenesztendő amortizációs járadékkötvények ellenében a 250 hektáron felüli, vagyis 500 magyar holdon felüli latifundiumokat nemzeti birtokpolitikai célokra és a régi tulajdonos az utolsó fillérig meg fogja kapni Csehországtól földjének árát ötvenesztendő amortizációs kötvényekben, mint ahogy az én öregapám megkapta az 1850-es években jobbágyfelszabadítási kötvényekben kielégítését az 1848-as földbirtokreform után.”

Én azt hiszem, igenis kifogásolhatók ezek a kijelentések, mert beszédének ebben a részében tovább is vannak nem egészen kifogástalan kijelen-

tések; hiszen, bocsánatot kérek, ha én agyba-főbe dicsérem azokat az urakat, akik ott azt a földreformot végrehajtják, azzal én bizonyos autorizációt adok azoknak az uraknak (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és a magyarság a tőlünk elvont területeken meg fogja köszönni ezt a beállítást, amely nem felel meg a tényeknek. Nem akarok ennek részleteire Kitérni, de felhívom a t. képviselő urat, hogy rektifikálja szavait, mert különben szavai forrásmunka lesznek olyan államférfiak kezében, akik igazolni akarják, hogy ôk a magyarsággal szemben igazságosan és jogosan jártak el.

Azzal végzem szavaimat, hogy a földbirtokpolitika az ország egyik legfontosabb politikai tere. Lehet azonban ebből egy Pandora-szelence is, amelyből újból viharok fakadnak az ország nyugalomára, az ország fejlődésének hátrányára, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) de fleghe a földbirtokpolitika a termékenyítő májusi eső is, ha azt óvatosan és fokozatosan visszük keresztül. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

Arra kérem a t. Nemzetgyűlést, méltóztassanak a költségvetést elfogadni. (*Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

A FRANKÜGYRŐL (1926. JAN. 19.)

1925 vége felé az amúgy is feszült politikai helyzetet váratlan esemény zavarta meg. Amsterdamban és Hágában december 19-én letartóztattak három magyar embert, akik hamis francia ezerfrankosokat akartak beváltani. A *Havas* és a Reuter-ügynökség hivatalos jelentést adott ki, amelyben megnevezi a három letartóztatott embert: *Jankovich* Aristid, *Marsovszky* György és *Markovits* György személyében. A jelentés arról is beszámolt, hogy a letartóztatottak vallo-másaiból kiderült, hogy a hamisítások fészke Budapesten van. Közben Budapesten is forgalomba került egy hamis ezerfrankos és egyszerre megtörtént az egész hamisítás leleplezése. *Nádasy* Imre országos főkapitány a rendőrségen bevallotta, hogy részese a frankhamisító akciónak, amennyiben azt önzetlenül, hazafias érzéstől vezérelve, előmozdította. Hasonlóképen *Windischgrätz* Lajos herceg és mások is, akikkel együtt *Nádasyt* és *Windischgräzet* is letartóztatták. A külföldön, különösen Franciaországban kínos feltűnést keltett a frankhamisítás ügyének kipattanása, főképen pedig, hogy abban előkelő közfunkcionáriusok is résztvettek. A büntető eljáráson kívül diplomáciai bonyodalmak is származtak az ügyből és az ellenzék persze sietett ebből a szenzációból is politikai tótkét kovácsolni és mindent elkövetett, hogy a miniszterelnököt, a belügyminisztert és más magasrangú személyeket belekeverjen ebbe a szerencsétlen botrányba, jóllehet tudta, hogy azoknak ehhez az ügghöz semmi közük nincsen.

A nemzetgyűlés, mióta a frankhamisítás ügye kipattant, először 1926 január 19-én ült össze. Az ülés megnyitása után *Scitovszky* Bla házelnök elnöki enunciaciót tett, amelyben eléggé el nem ítéhető bünténynek minősítette a frankhamisítás esztelen merényletét és kívánta, hogy a hamisítás bűnügyének mielőbbi elintézésére történjék meg minden, amit törvény, erkölcs és nemzeti becsület megkívánnak s a haza mindenek fölött álló érdeke parancsol.

Az elnöki nyilatkozat után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Bethlen István gróf miniszterelnök: Mélyen t. Nemzetgyűlés! Szíven egész melegével csatlakozom azokhoz a szavakhoz, amelyeket a mélyen t. Ház elnöke ajkairól hallottunk. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) És amikor ezt teszem, szükségesnek látom, hogy abban a percben, amikor a parlament újból összeült. abból a célból, hogy tanácskozásait felvegye, tájékoztassam a mélyen t. Nemzetgyűlést arról a nemzeti szerencsétlenség számba menő ügyről, amely a parlamenti szünet alatt nemcsak a hazai közvéleményt. hanem a külföldi közvéleményt is élénken foglalkoztatta és amelyről ebben a Házban néhány szót mondani ebben a percben kötelességemnek tartom. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

T. Nemzetgyűlés! Természetszerűleg ebben a percben nem tarthatok beszámolót a vizsgálatról és annak eredményéről, mert hiszen ez a vizsgálat folyamatban van, nincs lezárva és majd amikor le lesz zárva és kivizsgált tényekkel fogunk szembenállani, akkor lesz kötelességem, hogy a t. Házat kimerítően tájékoztassam erről az ügyről,

Ha felszólalok, annak oka az, mert tájékoztatni kívánom a t. Házat egyfelől arról a felfogásról, amelyet a kormány táplál erről az ügyről, másfelől pedig azokról a szándékokról, amelyek a kormányt ezzel az üggyel kapcsolatban vezetik és mert néhány szót kell szólnom mindjárt az első pillanatban a felelősség kérdéséről is.

Jobban szerettem volna, ha ezt az ügyet olyan alkalomkor hozhatam volna szóba első ízben, amikor éppen a felelősség kérdésében is azonnal határozat lett volna hozható. Senki sem érzi élénkebben a felelősség súlyát ebben a kérdésben, mint természetesen a kormány és magam a kormány elnöke és egy percig sem szeretném, hogy a további vizsgálatot olyan kormány vezesse, amely a felelősség tekintetében nem áll tisztán a nemzet előtt. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Nem vezetheti ezt a vizsgálatot olyan kormány, amelyre bármely formában akár a belföldön, akár a külföldön ráfogható az, hogy bujkál felelőssége elől (*Ügy van! Ügy van! jobbfelől.*) és nem állt szembe mindjárt az első pillanatban ezzel a felelősséggel. Ezért óhajtottam volna, hogy ez a kérdés olyan formában vetődhessék fel, amelynél mindjárt határozat hozható, mégpedig a kormány felelőssége szempontjából.

Holnap interpellációs nap lévén, ebben a tárgyban úgyszintén több interpelláció terjesztetik a kormányhoz és ezeknél az interpellációknál a kormány felelősségének kérdése feltétlenül tisztázható, ezeknél az interpellációknál olyan határozat hozható, amelyet a kormány a maga állására nézve feltétlenül döntő jelentőségűnek tekint. Hiszen, ha egyáltalában van értelme a parlamentarizmusnak, úgy értelme az, hogy amikor a nemzet létérdekeit érintő kérdések vetődnek fel, akkor a parlament határozatokkal vagy elvesse, vagy támogassa azt a momentán irányt. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) amely irányt a kormány követ. vagy azokat a cselekményeket, amelyeket a kormány, mint szándékait a parlament előtt bejelent.

Nem bujkálunk a felelősség elől egy pillanatig sem. Magunk vetjük fel a felelősség kérdését és kérjük, hogy a parlament majd ebben a kérdésben kétségbe nem vonható határozatot hozzon. (*Helyeslés jobbfelől. – Zaj a szélsőbaloldalon. Ezt nem lehet többségi határozattal elintézni.*) T. Nemzetgyűlés! Valaki azt mondta, hogy nem lehet a felelősség kérdésében határozni. Addig a percig, amíg a bűnügy összes számai felderítve és a Ház asztalára kiterítve nincsenek, azt kell, hogy feleljem erre, hogy

ez sem áll, mert hiszen már közismert tények folytán a mai stádiumban is vannak olyan momentumok, amelyek nyilvánvalóan implikálják a kormány felelősségét.

Itt vannak mindenekelőtt a személyek, itt vannak azok a személyek, akik magas hivatali állást töltöttek be. Ott van az a tény, hogy a bűncselekmény nem volt végrehajtható, csak azért, hogy bizonyos hivatalos cselekmények közrejátszottak, hogy végrehajthatók legyenek. Ott van t. Nemzetgyűlés, az a vád, mely sok helyről felhangzik, mint hogy ha már az eddigi nyomozásban is hibákat követett volna el a kormány. *(Úgy van! Úgy van! balfelől. Zaj és ellentmondások a jobboldalon.)*

Ott van az a szemrehányás, hogy ebben az ügyben a kormány általános politikája részes annyiban, hogy olyan miliőt teremtett, amelyből ilyen bűnök sarjadzanak ki.

Azt hiszem, hogy ezekről a kérdésekről a kormánynak kötelessége, hogy már ebben a percben tájékoztatást nyújtson és a t. Nemzetgyűlést és a közvéleményt tájékoztassa a (kormány felfogásáról ezekben az ügyekben.

Természetes, hogy a nyomozásnak egyes kérdéseit ide a Ház elé nem hozhatom. Természetes, hogy miután olyan ügyről van szó, amely ma még csak nyomozati stádiumban van s amelynek nyomozása még befejezve nincsen, addig, míg abba a stádiumban nem jut, amikor a bíróság fogja a maga verdiktjét kimondani, ebben a percben nemcsak nem kötelességem, hanem, ellenkezőleg, nem szabad nekem ebben a stádiumban, ennek az ügynek részleteiről itt a Ház előtt nyilatkoznom. *(Helyeslés jobbfelől. – Ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* Úgy a ténykérdés, valamint a jogkérdés a bíróság elé tartozik. Úgy a tényeknek, mint a jognak és a felelősség kérdésének megállapítása nem a kormány, hanem a bíróság feladata. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Ha önök vindikálják maguknak azt, hogy a bíróság előtt fekvő ügyekben a felelősség kérdése a nemzetgyűlés tárgyalási anyagát képezze, akkor t. Nemzetgyűlés, önök nem respektálják a bírói függetlenséget és vétének a parlamentarizmus alapfogalma ellen. *(Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)* Seholy a világon nem szokás, hogy a bíróság előtt fekvő ügyekben akár a tény, akár a felelősség kérdéseit tárgyalják. A parlament elé csak egy kérdés való, az, hogy felelős-e a kormány és ha felelős, mennyiben felelős.

Ha tehát pikantériákkal nem szolgálhatok, azért igenis a kormány nevében egy kijelentést tehetek, azt a kijelentést, hogy úgy, mint eddigv ezentúl is a legnagyobb és legkönyörtelenebb energiával fogjuk folytatni a nyomozást. *(Általános taps és éljenzés a jobboldalon és a középén.)* Azt a kijelentést tehetem, hogy nincs semmi akadály, amely a kormányt visszatartaná attól, hogy erre a kérdésre teljes világosságot derítsen. *(Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)* Ezt értem nemcsak az elkövetett tényekre, nemcsak a részesekre, hanem, a politikai háttérre is... az egész iáncolatrai Egyszer végre derüljön ki, hogy milyen politikai háttére van ezeknek a bűncselekményeknek. Az egyik oldalon azt mondják, hogy titkos hatalmak, titkos erők működnek közre, amelyek kezét időről-időre megkötik az ilyen bűncselekmények felderítésében. A másik oldalon azt mondják, hogy ezek rágalmak, amelyeket vissza kell utasítani, mert nincsenek ilyen titkos hatalmiak.

Ha van valakinek érdeke ebben a Házban abban az irányban, hogy ez a kérdés kiderít tessenek, és hiány nélkül deríttessék ki, úgy az ennek a

kormányzatnak érdeke. Hulljon le az álarc minden oldalon, (*Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*) mert nem lehet többé álarcban sétálni, tisztelt uraim. Ha vannak titkos hatalmak, vessék le az álarcot. (*Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*) Ha azonban vannak rágalmozók, akkor azok is. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Itt egy nagy szembesítés előtt állunk, (*Halljuk! Halljuk!*) amely szembesítés elől egyik fél sem térhet ki. Ha valakinek érdeke, hogy ez a szembesítés megtörténjék, úgy ennek a kormányzatnak érdeke, (*Folytonos nagy zaj. – Elnök csenget.*) amelynek jóhiszeműségét kétségbevonták, amelyet ennek folytán abba a bűnyübe bevonni kívántak. Ennek a szembesítésnek – kijelentem – semmi, de semmi akadálya nincs. Hazugságok azok az állítások, hogy itt a kormány keze meg volna kötve. (*Nagy zaj. – Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) A kormány keze szabad ebben a kérdésben és meg fogja mutatni, hogy végigviszi a nyomozást usque ad finem. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. – Taps a jobboldalon.*) Ugyanezzel a kijelentéssel kapcsolatban biztosíthatom a nemzetgyűlést, de biztosíthatom az egész magyar közvéleményt, hogy a hatalom a kormány kezében van és bármelyik oldalról történék kísérlet abban az irányban, hogy a közrend megbontassék abból a célból, hogy a nyomozás végcélja elérhető ne legyen, a kormány egész erejével ellene fog fordulni. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.*) Engem nem téveszt meg a zaj, ami ebben a Házban van. (*Goal Gaston: Csak az egyik sarkában!*) Úgy érzem, hogy mikor ezen az úton haladok, mögöttem van a magyar közvélemény. (*Élénk helyeslés a jobboldalon s a középén. – A jobboldalon és a középén a képviselők felállva tapsolnak.*)

Legyen szabad egy pár részletkérdést érintenem, részben azért, mert felderítést igényelnek, részben azért, mert bizonyos külpolitikai vonatkozással is bírnak. Két különleges aktus van, amely ilyen felderítést igényel. Az egyik az ú. n. kurírlevelek kérdése. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! a jobboldalon.*) Ezek azért igényelnek megvilágítást, mert hivatalos vizsgálat tárgyai voltak, amelyek nagyjában le vannak zárva. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nagyjában?*) Nagyon kérem a mélyen t. túloldalt ... (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) ... hogy méltóztassanak nyugodtan meghallgatni ezeket a fejtegetéseket, mert ezekben igazán semmiféle politika sincs.

Éppen a futárigazolvány kérdéséről azért fontos, hogy beszéljek, mert ez egy állandó szolgálat. (*Zaj.*) amelyre vonatkozó kérdést szó nélkül hagyni nem volna helyes. (*Zaj. – Elnök csenget.*) Errevonatkozó fejtegetéseimet két részre osztom. Az egyik; részben ismertetni fogom lehető rövidséggel a futárszolgálatot, úgy, ahogy ez a külügyminisztériumban be van rendezve. A futárszolgálattal a külügyminisztériumban két osztály foglalkozik. Az egyik az elnöki osztály, a másik a futárosztály. Azt hiszem, igazán nem érdeke ennek a nemzetnek, hogy mindenkit besározzunk. Felesleges, hogy besározzunk mindenkit, mert ezzel nem intézünk el semmit, hanem csak megnehezítjük ennek az ügynek felderítését. Miután hosszasan szándékozom a t. Nemzetgyűlés figyelmét igénybevenni, nagyon kérem a Ház minden oldalán a mélyen tisztelt képviselő urakat, méltóztassék csendben meghallgatni fejtegetéseimet, mert különben fizikailag képtelen vagyok azokat befejezni. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Amint mondtam, a külügyminisztériumnak két osztálya foglalkozik

a futárszolgálattal; az egyik az elnöki osztály, a másik a futárosztály. Az elnöki osztály a futárok személyét válogatja ki, és az elvi és személyi kérdésekben határoz. A futárszolgálat egyéb technikai lebonyolítására váró kérdéseit a minisztérium segédhivatalaként szervezett futárosztály intézi. Kétféle futár van: az úgynevezett rendes futárszolgálatot teljesítő futár, aki rendszeren külügyminisztériumi tisztviselő, aki meghatározott időben és meghatározott úton teljesít szolgálatot; azután vannak az úgynevezett alkalmi futárok. Igen gyakori eset, hogy egyes társmiszterek megkeresésére a külügyminisztérium alkalmi futárigazolványt állít ki más minisztériumok kebelébe tartozó tisztviselőknek és lepecsételi a külföldi tárgyalásaikra vonatkozó aktacsomagokat.

A trianoni szerződés megkötése óta rendkívül gyakori eset, hogy nem a külügyminisztérium, hanem egyes más reszortminisztériumok eszközölnék külföldi kiküldetéseket, egyik és másik célból. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Hiszen csak emlékeztetek arra, hogy a pénzügyi tárgyalásoknál a legkülönbözőbb helyeken állandóan egész tömeg olyan kérdés van, amely a trianoni szerződés által vettetés fel, s amely tárgyalásokra tisztviselők küldetnek ki iratokkal, akik nem a külügyminisztérium tisztviselői, hanem egyes társmisztériumok által küldetnek ki ezekre a tárgyalásokra. Ezek a tisztviselők magukkal visznek e tárgyalásokra bizonyos írott anyagot is, amelyet természetesen – miután bizalmas anyagról van szó, – a futárpostával lepecsételtnek. Ezenkívül igen gyakori eset, hogy a külügyminisztérium egyes magánszemélyeket is küld ki futárként, futárigazolvánnyal, mert hiszen a rendes futárszolgálat nem elegendő. A költségvetési irányzat oly szűk ebből a szempontból, hogy az állandó érintkezést külügyi képviselleteinkkel a rendes futárok útján nem vagyunk képesek fenntartani. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Megjegyzem, hogy ez az illetők részéről természetesen ingyen történik és csak azokat a kedvezményeket élvezik, melyeket a futárigazolvány használata jelent.

T. Nemzetgyűlés! A külügyminisztériumnak Párizsba és Londonba, valamint Hágába és Brüsszelbe havonként egy-egy, összesen két. Rómába pedig háromhetenként egy rendszeresített futárja van. Ez nemcsak Magyarországon van szokásban, sőt nemcsak a kis államoknál, hanem a nagyhatalmaknál is egyformán szokásban van. Sőt annyira mennek, hogy példának okáért egyes nagyhatalmak még nőket is alkalmaztak futárként, magánszemélyeket, akik semmiféle állásban nincsenek.

De továbbmegyek. Igénybe vesszük a futárszolgálatban az idegen hatalmak futárjait és viszont az idegen hatalmak igénybe veszik a mi futárjainkat is. Itt egy bizonyos viszonyosság is van és ebben a szolgálatban eddig soha, semmiféle nehézség nem merült fel. Ilyen viszonyossági viszonyban vagyunk például az angol, francia, olasz, német és osztrák követsegekkel, amelyeknek magánfutárjait mi éppúgy igénybe vesszük, mint ahogy ők is igénybe veszik a mi magánfutárjainkat. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Mármost hogyan történik a szolgálat közelebbi lebonyolítása? Amint mondtam, a személyi és elvi kérdések az elnöki osztályban intéztetnek el, ellenben a technikai lebonyolítás a futárosztályban történik. Ügylátszik, ez nem érdekli a képviselő urakat, mert nyilvánvaló, hogy ebből ki fog sülni, hogy itt a külügyminisztériumi tisztviselők részéről semmiféle mulasztás, semmiféle hanyagság nem történt.

A külföldi és hazai lapokban olyan hírek és vádak jelentek meg, hogy a külügyminisztérium futárosztályában is visszaélések fordultak elő. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Kötelességem tehát, hogy a megejtett vizsgálat eredményeit, miután befejezett vizsgálattal állunk szemben, ismertessem a t. Házzal. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

Ha a futár személyére nézve az elnöki osztály döntése megvan, ebben az esetben a futár által elviendő összes ügdarabok egyenesen a futárosztályba küldetnek be, így történik ez a külügyminisztérium egyes osztályai részéről, így a társminisztériumok, s így az idegen hatalmak képviselői részéről is, akik a magyar futárszolgálatot esetleg igénybe akarnák venni. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Itt természetesen összegyűjtetnek ezek a darabok, azokról elismervény adatik ki s itt csomagoltatnak és peesételtetnek le.

Minden futár kétféle utasítással bír. Az egyik utasítás az, amely minden futárnak írott blanketta alakjában adatik át és amelyben megvannak az előírások arranéze, hogy az egyes ügdarabok, amelyeket magával visz, miképp őrzendők, hol és mikor adandók át, szóval a futár magatartására nézve tartalmaz utasításokat. De csak a rendes futároknak szól ez az utasítás, akik természetesen a rendes kurírvonalon menvén, útközben is vesznek fel és adnak le esetleg egyes dolgokat. A futárosztály kiállítja a futárigazolványt. Ki kell jelentenem, hogy egyáltalán nincsen úgynevezett futárútlevél, hanem csak futárigazolvány. A futárok is, vagy diplomata útlevéllel, vagy igen gyakran polgári útlevéllel utaznak, ellenben kapnak egy futárigazolványt, amelyben más nincs, minthogy felszólítatnak az összes hatóságok, amelyek útírányukba esnek, hogy elősegítsék, előmozdítsák a futár tevékenységét s hogy a futártitkot megőrizték.

Ezenkívül egy második okmányt is kap a futár, amely a magával viendő írások jegyzéke, az úgynevezett bordereau, amelybe beíratnak a pontos adatok, hogy hány, minemű darabot visz az illető futár magával, kinek a számára s hol kell azokat átadnia. Sürgönyi rendelkezés a külképviselethez arról, hogy a futár indult és címére csomagot visz, csakis a rendes futár indulása esetén adatott és adatik le. Ez is bizonyos költségmegtakarítás céljából történik, mert hiszen külügyi képviseletünk költségeinél szintén kerülnünk kell a felesleges kiadásokat. Mostantól kezdve természetesen elrendeltük, hogy még alkalmi futárok érkezése is feltétlenül sürgönyileg jeleztessék, de abban, hogy ez eddig nem jeleztetett, semmiféle olyan rendkívüli körülmény nem volt, amely a legkevésbé is kifogásolható volna.

Múlt év december 2-án vagy 3-án – a dátum nem volt pontosan megállapítható, de e két nap egyikén – megjelent az elnöki osztály vezetőjénél Nádosy Imre országos főkapitány s előadta, hogy Jankovics Arisztid Volt vezérkari alezredest különleges rendőri megbízatással Hollandiába és Svédországba akarja küldeni és kérte, hogy számára állíttassák ki úgy, mint ahogy máskor is a társminisztériumok által bejelentett alkalmi futárok számára kiállítottat, a futárigazolvány és az általa a futárosztályhoz viendő iratcsomagok pecsételtessenek le és láttassanak el futárpecséttel. Miután a szóbanforgó személy egy országos főhatóság által ajánlatot be s amellet közismert volt, hogy ő volt vezérkari alezredest s mivel hivatalos kiküldetés címén kéretett a futárosztálytól igazolvány az ő szá-

mára, nem volt semmiféle ok arra, hogy ez neki megtagadtassak. Ha a t. képviselő urak ebben is látnak valamit. akkor én azt hiszem, hogy a t. képviselő urak nincsenek tisztában az állami szolgálat legelemibb szabályaival. Ennek következtében december 7-én reggel Jankovics megjelent a külügyminisztérium elnöki osztályában és kérte, hogy számára a tutarigazolvány állíttassék ki. Erre a rendelkezés kiadatott es ugyanakkor az a rendelkezés ment a futárosztályba, hogy, miután Jankovics Arisztid volt vezérkari alezredes különleges kiküldetésben az országos rendőrkapitány úr részéről Hollandiába és Svédországba utazik, ennek folytan iratai pecsételtessenek le a rendes módszer szerint. *(Nagy Vince: Anélkül, hogy megnézték volna az iratokat!)* Erre is rátérek. Az a rendelkezés is kiment. hogy az amszterdami csomag a hágai követséghez címeztesse, mert hiszen a futárcsomagok mindig, címezzel látandók el és mindig valamely külképviseletünk címére adresszálандók, a kopenhágai csomag pedig a stockholmi követséghez lesz címezendő. Azután közöltetett, hogy Jankovics le fog menni a futárosztályba csomagjainak lepecsételése végett. Jankovics azután megjelent a földszinten levő segédhivatalban, az úgynevezett futárosztály hivatalában egy barna bőrönddel, amelyet egy küldönc hozott magával. Ebből a bőröndből négy csomagot vett elő, amelyek fehér papírossal voltak bepakkolva és zsineggel voltak átkötve, amelyek állítólag azokat a fontos iratokat tartalmazták, amelyeket neki Kopenhágába, illetve Hágába kellett vinnie. Ezek a csomagok a maguk rendje szerint lepecsételtettek és a futarigazolvány Jankovics részére kiállított.

Azt a közbeszólást hallottam, hogy miért nem nézték meg? Először is egy segédhivatali főnöknek nincs pouvoir-ja arra, hogy egy társmisztérium felsőbb hatósága által külföldre küldendő iratokat átnézzon, *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* de ha volna is, *(Szilágyi Lajos: Egy segédhivatali főnök csak a közvetlen fellebbvalója parancsára cselekszik.)* egy segédhivatali főnök nem bír azzal a tudással, hogy meg tudja ítélni, hogy az előmutatott iratok olyanok-e, amelyek külföldre mehetnek, vagy nem. De továbbmegyek. Még ha felbontotta volna a csomagot és abban francia frankokat talált volna a segédhivatali főnök, ebben az esetben sem talált volna abban semmi kivetni valót. Tisztelt képviselő úr, ha ma egy urat lát a képviselő úr, aki a zsebéből egy ezerfrankost vesz ki, akkor a t. képviselő úr mindjárt tudni fogja, hogy ez hamisítvány? Bocsánatot kérek, ha látta volna is, hogy ott pénz van, először nem látta volna, hogy hamisítvány-e, vagy nem az, másodsor pedig, ha pénzt látott volna, ez akkor sem tűnhetett volna fel neki, mert hiszen a magyar hatóságok igen gyakran küldenek külföldre fontos ügyek érdekében pénzt is.

Azt hiszem, eléggé megismerttettem a futárszolgálatot. tisztán azért. mert nemzetünk külügyi érdekeit kívánom megóvni akkor, mikor egy ilyen fontos szolgálati ágat nem engedek kompromittálni jog és igazi ok nélkül. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Itt egy sajnálatos tévedés történt. amely a normális ügymenetrendszer becsúszott a külügyi szolgálatba, anélkül, hogy ebből az esetből következőleg bárkire is, aki ebben a szolgálatban alkalmazva volt. a gyanú árnyéka is hárulhatna.

Ez után áttérek egy másik kérdésre. Ezt azért mondtam el, mert itt befejezett vizsgálattal állunk szemben, amelynek eredményét közölni kell. Természetesen, olyan vizsgálatokról, amelyek folyamatban vannak, amelyek befejezve nincsenek, ebben a percben itt a Házban, nem nyilat-

kozhatom. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De hiszen be is jelentettem, hogyha majd befejezett vizsgálatokkal fogunk szembenállani, kötelességem lesz itt újból bejelentést tenni a vizsgálat befejezéséről s annak eredményéről. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Szemére vetik a kormánynak, már a vizsgálat mai stádiumában, hogy a nyomozásnál bizonyos hibák fordultak elő, hogy eltussolni akarjuk a vizsgálatot, hogy az lassan indult meg és lassan folyik és hogy a kommunikéink hiányosak voltak. *(Nagy Vince: Hamisak!)* Én követelem a t. képviselő úrtól, magyarázza meg azt a rágalmat, hogy mi hamis kommunikét adtunk ki. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)* A nyomozás tényleg lassan indult meg, mert hiszen közismert tény az, hogy Jankovicsnak december 14-én történt elutazása után, körülbelül december 20-ika táján, sajnálatosan konkrét adat nem állott rendelkezésre. Más adatunk nem volt, mint az, hogy Jankovics lefogott Hollandiában és hogy Nádosy főkapitányra hivatkozik, később pedig úgy nyilatkozott, hogy a pénzt valami Somlay és Kovács nevű embertől kapta. *(Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. – Herczeg Béla: Benes kérte fel magukat arra, hogy így viselkedjenek? – Éhn Kálmán: Mit fizet ezért Benes?)*

T. Nemzetgyűlés! A nyomozat lassan indult meg, dacára annak a kollaborációnak, mely a nemzetközi jogszokások szerint a magyar és a francia rendőrség között ebben az esetben kifejlődött. Ennek a kollaborációnak az alapjaira is rá kell, hogy mutassak, mert ez a nemzet szuverenitása szempontjából is fontos kérdés.

Emlékezzünk vissza, hogy 1914-ben a világháború egy ilyen rendőrségi kollaborációs kérdésből vette kezdetét. Hiszen mi voltunk azok, akik a szerbektől ilyen kollaborációt követeltünk, amelynél bizonyos formákhoz ragaszkodtunk. A magyar kormány kész a legmesszebbmenő kollaborációra, amennyiben az nemzetközi megegyéseken alapszik és a magyar törvényekben gyökerezik. Ezen túlmenő kollaborációba azonban nem mehet bele, *(Helyeslés jobbfelől. – Eckhardt Tibor: Ez is veszélyes precedens!)* mert ez a magyar nemzet szuverenitását érintené. Nem mehetünk bele még annak a gyanúnak kockáztatása ellenére sem, amelybe ilyen messzemenő kollaboráció megtagadása esetén belekevertetünk, mint hogyha ezt az ügyet komolyan és energikusan nem akarnók felderíteni.

Mi az alapelve ennek a kollaborációnak? *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1897. évi XXXIV. törvénycikk 28. §-a, amelynek alapján a belügyminiszter és az igazságügyminiszter által 1899-ben 130.000. szám alatt egy rendőri nyomozati utasítás adatott ki, amelynek a 19. §-a következőképen szól: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* „A külföldi hatóság által kiküldött egyes nyomozó cselekmény foganatosításánál, amennyiben ezt a bűnvádi perrendtartás nem tiltja, útbaigazítás, felvilágosítás céljából jelen lehet ugyan, de ezen cselekmények mindig a hazai hatóság tagjai, vagy közegei által teljesítendőek. Ez az a szakasz, melyen ez a kollaboráció alapszik és amely egyúttal ennek a kollaborációnak kereteit is pontosan megállapítja.

T. Nemzetgyűlés! Az 1921. évi XXIX. törvénycikk 5. §-ának második bekezdésében felhatalmaztuk a magyar ügyészséget is arra, hogy önálló nyomozati cselekményeket is végezzen, de erre vonatkozólag hasonló utasítás nem adatott ki, úgyhogy a kollaboráció a nyomozásnál rendőri

hatóságok között lehetséges, ellenben ügyészi stádiumban erre törvényes utasítás, vagy felhatalmazás nincs. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Figyelembe kívántuk venni itt a sertett lel helyzetét, amely ebben az esetben a Banque de France (*felkiáltások, a szélsőbaloldalon: A magyar, nemzet!*) és kivételesen anélkül, hogy ebből precedens származhatnék bármely esetre nézve, hozzájutunk ahhoz, hogy itt is a nemzetközi jogsegélynek a nyújtása lehetővé legyen, de sem a nyomozás körén túl, sem pedig azon a körön túl nem terjedhet, amelyben a külföldi kiküldött jelenléte útbaigazítás, vagy felvilágosítás adása céljából kívánatos lehetne. Vagyis a külföldi kiküldött jelenléte csak oly bűnügyekre és olyan egyes nyomozati cselekményekre terjedhet ki, amely bűnügyekben és amely nyomozati cselekményekben az illető külföldi fél érdekeltsége nyilvánvaló. Ebben az esetben arranézve, hogy milyen mennyiségű hamis bankjegy készült és került forgalomba, s hogy a forgalomba nem került bankjegyekkel mi történt, hol vannak azok, valamint, hogy hol vannak a hamisítványok előállítására használt eszközök.

Ez a magyar kormánynak hivatalos álláspontja. Ezen túlmenő kollaborációt törvényes felhatalmazás hiányában meg kell a magyar kormánytagadnia, (*Helyeslés a jobboldalon.*) mert nem teheti azt, hogy fokról-fokra odavonassa magát egy olyan útra, amely úton a magyar (szuverenitás is veszélyeztetve van. (*Helyeslés és taps jobbfelől.*) Ha a legmesszebbmenő kollaboráció szükségét hangoztatják, mert hiszen az ügy felderítésének érdeke is ezt parancsolja, akkor rá kell mutatnom arra is, hogy ennek a kollaborációnak teljes őszintesége nem a mi hibánkból nem fejlődhetett ki a mai napig. Az első perctől kezdve kértük a holland hatóságokat és, amikor azok a francia rendőrhatóságokhoz utasították az ügyet, a francia rendőrhatóságot, sőt az utóbbi időben diplomáciai úton a francia és a holland kormányt is, hogy bocsássa rendelkezésére a magyar kormánynak a hágai vizsgálat eredményét. Azt hiszem, hogy mi, akik a legnagyobb energiával fogtuk meg ezt a kérdést az első pillanattól kezdve, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) lojálisán kérhettük ezt. (*Zaj a baloldalon.*) Sajnos, a mai napig nincs az ottani vizsgálat eredménye a magyar kormány birtokában. Ehelyett azonban úgy látszik, a külföldi nyomozásból eredő részletek a francia lapokban indiszkréció útján, vagy nem tudom milyen úton, közöltettek. Elég, ha rámutatok a *Matin*-nek arra a cikkére, amely arról a jegyzőkönyvről beszél, amely Jankovics Arisztidnél találtatott. Ez a jegyzőkönyv különböző feljegyzéseket tartalmaz, amelyek a francia lapokban napvilágot láttak. Én a magam részéről csali megütközésemnek és csodálkozásomnak adhatok kifejezést afelett, hogy a nemzetközi jogszokásoknak és meg egyezéseknek figyelmen kívül hagyásával történik meg, hogy ugyanebből az ügyből kifolyólag a külföldi lapok közléseket tehetnek.

Ezzel a kérdésnek ezzel a részével végeztem. Még pár szót akarok szólni arról a kérdésről, – mert ez érdeklí a magyar és a külföldi közvéleményt egyaránt. – hogy milyen politikai háttére van ennek az egész ügynek. (*Zaj a baloldalon.*) Én itt természetesen erről végleges képet nem adhatok. Nem az én hivatásom, hogy ezt a kérdést kifirtassam, kinyomozzam; ez a bíróságnak, az ügyészségnek dolga. A magam részéről csak azt jegyzem meg, – amint már beszédem elején is bejelentettem, hogy e kérdésnek erre a részletére is teljes világosságot kell deríteni a magyar

közélet nyugalma érdekében és annak érdekében, hogy Magyarország jó hírneve a külföldön is helyreállíttassék, – (Nagy zaj balfelől.) rá akarok mutatni arra, hogy az a bizonyos felfogás az én nézetem szerint teljesen hibásnak bizonyult. Nézzük csak, kik, milyen társadalmi állású és világnézetű emberek vettek részt ebben az összeesküvésben? Látjuk, ott van a gazdag, fényes társadalmi állású Windischgräetz herceg, de ott van a szegény, leromlott menekült; ott van a hivatali állások létrájának legmagasabb polcán ülő egyik férfiú, Nádosy és ott van, t. Nemzetgyűlés, az a szociáldemokrata munkás is ... én ebből az urak ellen semmiféle támadást kovácsolni nem akarok, – az a szociáldemokrata munkás, aki a szociáldemokrata képviselő urak egyikét kérte fel védőjének. (Állandó zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Zsidók es szocialisták csinálták úgy-e?) Valami vonatkozásban . . . (Zaj balfelől. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Úgy látszik, a t. képviselő urak az igazságokat nem bírják meg. Ez a lárma a bizonyossága annak, hogy nem akarnak semmit sem meghallgatni.

Ezzel csak jelezni akarom, . . . (Zaj balfelől. – Horváth Zoltán: Azokat a szegény tiszteteket szabadon kellene engedni!)

Bethlen István gróf miniszterelnök: Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az illető tiszteteket szabadon kell eresztetni, mert parancsra cselekedtek. Felkérem a képviselő urat, hogy jelentkezzék azonnal az ügyész úrnál és jelentse be annak az egyénnek a nevét, aki ezt a parancsot kiadta! (Úgy van! Úgy van! jobb felől.) Nem szabad büntetlenül odadobni egyéneket, nem szabad csak úgy kitalálásokkal belevonni akarni egyéneket. (Úgy van! jobbfelől.) Ezért a felelősséget viselnie kell a t. képviselő úrnak (Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középem. – Egy hang a jobbközépen: Úgy van! Nemcsak a száját járattani!)

T. Nemzetgyűlés! Ráműtattam arra, hogy itt a legkülönfélébb társadalmi állású ... (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi van a szociáldemokratával!) Megmondtam! (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ki az? – Báró Prónay György: Ne kiabáljanak annyira, akkor meghallják!– Esztergályos János: Ne a Szózatban írja meg; mondja meg itt! – Csontos Imre: A hazának ártanak maguk annyit, hogy nem érdemlik itt, ebben a teremben a helyet egy percig sem!)

Bethlen István gróf miniszterelnök: Hogy ki az, a t. képviselő urak éppen olyan jól tudják, mint én, mert hiszen ő volt az, aki szociáldemokrata képviselőt kért fel védőül és akiről úgy vagyok értesülve a képviselő urak által, hogy a szociáldemokrata párttal nem szűnt meg a kötelekeket fenntartani. (Zaj a szélsőbaloldalon.) De ezt nem azért mondom, hogy a párt ellen bármiféle vádat kovácsoljak ebből, csak rámutatok egy tényre, amelyet, ha a t. képviselő urak le akarnak tagadni, úgy ez csak annak a bizonyítéka, hogy íme, a t. képviselő urak is követnek el hibákat. (Zaj.)

De lássuk, hogy milyen szándék vezette azokat, akik ebben az ügyben résztvettek. Az eddigi nyomozásból mindenki tudja, hogy voltak olyan részesek is, akik anyagi hasznot kívántak húzni, – minden kétségen felül áll azonban az a tény, (Halljuk/ a szélsőbaloldalon.) hogy nagy részük, talán túlnyomó részük ebből az ügyből semmiféle anyagi hasznot nem akart húzni. (Úgy van! jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.) Nem akarok neveket említeni, mert ha felszólalásomból kimaradna egyik vagy másik résztvevő neve, mint olyané, akit nem említek meg azok között, akik nézetem szerint

nem akartak anyagi hasznot húzni, ezzel eo ipso rányomnám ezekre azt a bélyeget. hogy anyagi hasznot kívántak az ügyből húzni. De abban nem lehet semmi kétség, – ha egy kis lojalitással és egy kis objektivitással vagyunk, – hogy ezeknek az embereknek túlnyomó része ebből magának anyagi hasznot nem akart. – hanem egészen más cél lebegtetett előttük. Es itt is arra mutathatok rá, hogy semmiféle jel, semmiféle nyom arra nem mutat. mintha bármiféle puccsot akartak volna csinálni, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ah! Ah!*) sem a királykérdésben,, sem a diktatúra tekintetében, sem más, hasonló értelemben. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát. mit akartak?*)

Ha ők azt mondják, hogy hazafias célokat követtek, várjuk be nyugodtan a vizsgálatot. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Én azt hiszem, hogy idő előtt belelovagolni magukat egyik vagy másik irányban a t. képviselő urak részéről is, legalább is reszkirt vállalkozás volna, mert esetleg a jövőben szavahihetőségük lenne kétséges, ha még ilyen esetek előfordulnának. (*Úgy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Az én konklúzióm erről az ügyről az, (*Halljuk! jobbfelől.*) hogy nem lehet ezt a kérdést ebben a percben itt a parlamentben diskusszió útján elintézni. (*Úgy van! jobbfelől.*) Megtörténhetik az, hogy egyik vagy másik egyén a mindenkorai politikai ellenfelét bemártani igyekszik, (*Derűtség a szélsőbaloldalon.*) ez nagyon olcsó eszköz lenne erre a célra; megtörténhetik az, hogy egyes képviselő urak utalásokkal szólalnak fel, amelyekben olyan személyeket említenek, akik ebben az ügyben nincsenek benne. (*Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Honnan tudja a miniszterelnök úr?*) Hát a képviselő úr honnan tudja, hogy én mit mondok? (*Úgy van! Taps és derűtség jobb felől és a középén.*) Most elárulta magát a t. képviselő úr! Én ajánlom a t. képviselő uraknak, hogy legyenek egy kissé óvatosabbak.

Én csak azt ismétlem, hogy a vizsgálat. a főtárgyalás (*Zaj.*) erre a kérdésre is teljes világosságot derít. Igenis, világosságot kell deríteni erre a kérdésre. Nem is lehetséges, hogy ez ki ne derítették, mert hiszen az egyéni felelősség és az illetők büntetésének mértéke szempontjából rendkívül fontos ez a körülmény, amelyet a védőügyvédek segítségével az igazságszolgáltatás az utolsó betűig ki fog deríteni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Legyenek nyugodtak a t. képviselő urak, önöknek ott van a szociáldemokrata védőjük, (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) az önök részéről ott van Vázsonyi volt ügyvéd-társa, mint az egyik fővádlott védője, (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) én is teljesen nyugodtan nézem az eseményeket. mert biztos vagyok benne, hogy teljes világosság fog deríteni a történetekre *Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.* – *Sziji Bálint: Mi közülünk senki sincsen benne! Szociáldemokrata van!*)

Vélt hazafias célokra hivatkoznak ezek az emberek! Ezekről a hazafias célokról azonban azt kell mondanom, hogy igazán nem kérünk belőlük Γ (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén.*) Én ezt a fajta hazafiságot morális és nemzeti szempontból egyformán elítélem, (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén.*) mert. t. Nemzetgyűlés, én megértem azt. ha valaki magáról azt mondja, hogy hazafi és az óraláncát is felajánlja a haza oltárára, de azt a hazafiságot. amely ártatlan idegen állampolgárok óraláncát ajánlja fel a haza oltárára, elítélem és sohasem fogom

megérteni tudni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon, középén és balfelől. – Karafiáth Jenő: Ez a mi álláspontunk! – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Amint én ezt a hazafiságot nem tudom összeegyeztetni a szigorú erkölcs és az igazi, jól értelmezett hazafiság fogalmával, úgy a legnagyobb mértékben el kell ítélnem azokért a szörnyű veszélyekért is, amelyeket az ilyen hazafiság magában rejt s amelyek teljesen felboríthatják a helyzetet és semmivé tehetik négyesztendei fáradságos munkánk eredményeit. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)*

A legnagyobb mértékben elítélem azokat a sajtóközleményeket is, amelyek az efajta hazafiság érdekében látszanak propagandát csinálni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)* T. Nemzetgyűlés! Ha meg akarjuk tisztítani a nemzet erkölceit, akkor arra kell törekednünk, hogy ne csak az igazi bünt. hanem ezt az álhazafiságot is kiirtsuk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Ha valakinek oka van arra, hogy féltse ennek az országnak az értékeit az ilyen cselekményektől, úgy bizonyára ez a kormány az, amelynek oka van erre, mert hiszen négyévi fáradságos munkával *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* tudtunk lépésről lépésre ennek a nemzetnek konszolidációja érdekében mindennap elérni vakmit, tudtunk a nemzet presztízse, a külföld jó véleménye érdekében tenni valamit és mindezt most újból veszélyeztetik az ilyen cselekmények.

Mint hogy az említett fenyegető veszélyekről még hosszabban kívánok nyilatkozni, öt perc szünetet kérek.

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem. (Élénk felkiáltások a jobboldalon és a középén.: Éljen a miniszterelnök! – Hosszantartó élénk éljenzés és taps.)

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

A miniszterelnök urat illeti folytatólag a szó.

*Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! (Halljuk! Halljuk!) Ott hagytam el beszédem fonalát, hogy az ilyen cselekmények, amelyekkel szemben állunk, milyen óriási veszélyt hozhatnak a nemzetre. Elég, ha ebben a tekintetben rámutatok azokra a külföldi hírekre, amelyek ezzel az üggyel kapcsolatban megjelentek, melyek – hogy úgy fejezzem ki magam – úgyszólván nem hagynak szárazon senkit sem ebben az országban, nem hagynak követ követ, nem kímélnek senkit, gyanút irányítanak mindenki ellen, beavatkozásra indítják és uszítják azokat a hatalmakat, amelyeknek barátsága velünk nem egészen bizonyos. Legyen szabad ebből az alkalomból, bár egy kissé unalmas és fárasztó *(Halljuk! Halljuk!)* ezekre a hírekre bővebben kiterjeszkednem. Hiszen a külföldi lapok hírei csak kivonatosan jelennek meg a magyar lapokban és a magyar közvélemény rendesen vagy kevéssé van tájékoztatva ezekről, vagy nem hederít sokat ezekre a hírekre, nem tulajdonítja nekik azt a jelentőséget, amelyet ilyen esetben feltétlen tulajdonítani kell. Én egy felolvasással fogok szolgálni ezekből a hírekből, amelyek igen szomorú képet mutatnak, amelyek azt mutatják, hogy itt nemzeti becsületünkről, jó hírnevünkről van szó, amelyet közös erővel kell a Ház minden tagjának megvédeni; mert lehet közöttünk különbség politikai tekintetben, de a nemzet becsülete tekintete-*

ben, azt hiszem, nem lehet. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon, a közép- és a baloldalon.)* Ez érdeke mindegyikünknek, akármelyik parthoz tartozik.

Felsorolásomat ezzel kezdem *(Olvassa):* „Wien, január 8. Az Arbeiter Zeitung jelenti budapesti kelettel, – budapesti kelettel, külön hangsúlyozom. – Az ellentétek Horthy és Bethlen között továbbra is fennállanak, ha most már úgylátszik is, mintha Bethlen került volna felül. Nadosy le tartóztatására csak a kettejük között lefolyt izgatott vita után kerül a sor, miután Bethlen kijelentette volt, hogy az esetre, ha Nadosy le nem tartóztatnák, nem tudná megakadályozni, hogy a lapok a kormányzó nevet is bele ne vonják a botrányos afférbe, viszont ha Horthy beleegyezik Nadosy letartóztatásába, kezeskedik arról, hogy minden eszközzel, elkobzással, sőt lapbeszűntetéssel való fenyegetéssel is megakadályozza, hogy Horthy neve ezzel az afférrel kapcsolatban Magyarországon megneveztessék. Ez az érv hatott és Bethlen erre megkapta a szükséges felhatalmazásokat.” *(Felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan!)*

Ez az első példa is mutatja, hogy hova vágnak ennek a piszkos hullámnak loccsanásai. *(Felkiáltások a jobboldalon: Budapestről!)* *(Olvassa):* „Az Arbeiter Zeitung állítólag megbízható helyről tudni véli, hogy január 3-án a magyar miniszterelnökség és a magyar hadügyminisztérium megbízásából két kiküldött jelent meg a magyar követség bécsi palotájában, hogy ott házkutatást foganatosítson. Azonban már egy nappal azelőtt megérkezett Bécsbe Horthy katonai irodájába beosztott főtörzsrőmester, Kozmár nevezetű, egy polgári személy kíséretében, akinek személyazonossága megállapítva nincs, azzal a megbízással, hogy a Bécsben székelő katonai osztályoknak egy lepecsételt borítékot nyújtsanak át és a kompromittáló anyag eltávolítását minden képzelhető módon elősegítsék. Ez meg is történt, amennyiben ezt az anyagot magyar családok magánlakásaiba szállította, különösen a III. és IV. kerületben. Ennek az anyagnak egy része állítólag megsemmisített. Ennek következtében a következő napon a vizsgálat eredménytelenül végződött. *(Felkiáltások a jobboldalom, és a jobbközépen: Hallatlan!)* A megbízottak Kékessy vezérkari őrnagy, aki a magyar honvédelmi minisztériumba van beosztva és Marossy detektív-felügyelő voltak.”

Erről elég, ha annyit mondom, hogy ebből egy betű sem igaz. *(Rubinek István: Ezt is ki kellene kutatni! Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! – Baross János: Ki felelős ezért? – Eckhardt Tibor: Ezt kell megállapítani! – Baross János: Tessék kikutatni! – Nagy zaj. Elnök cseget.)*

A lap hírének felolvasása előtt nyomatékosan hangsúlyoztam, hogy a hír budapesti forrásból van közölve. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* *(Olvassa):* „Bécsből a következőket jelentik a Matinnak: Sárospatakon a rendőrség felfedezte a frankhamisításra szolgáló sajtót. Halász Jenő, herceg Windischgräetz uradalmi intézője, a jelentés szerint kijelentette, hogy céljuk Albrecht főherceg trónrajuttatása volt. A kormányzó nem fogadta el gróf Bethlen tegnap felajánlott lemondását és újból nyomatékosan hangoztatta azt a kívánságát, hogy a kutatásokat a legenergikusabban és személyekre való tekintet nélkül hajtsák végre. A távirati jelentés beszámol még arról is, hogy Nadosyt ma szembesítik herceg Windischgräetzel.

A Matin az előbbi távirathoz még a következőket fűzi hozzá *(olvassa):*

„Legfőbb ideje, hogy a kormányzó így nyilatkozzék, mert környezete és Magasházy be vannak keverve az ügybe.” (*Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan! Azt hiszem, hogy ennél többet és ennél súlyosabbat igazán nem lehet mondani. (Rubinek István: Gyáva gyanúsítás!)*

(*Tovább olvassa*): „Az utóbbi – t. i. Magasházy – bizalmas értesülésünk szerint kihasználva néhány katonatiszt súlyos anyagi helyzetét. rábirta őket, hogy utazzanak Franciaországba a hamis bankók forgalombahozatala céljából. (*Felkiáltások a jobboldalon és a középem: Gyalázat!*) Szerencsére ezek a tisztek legitimisták és nem Albrecht-pártiak voltak és visszautasították a botrányos ügyben való részvételüket. Clinchant követ jelentése arra enged következtetni, hogy újabb letartóztatások várhatók, közöttük magas személyeké.

A *Matin* szerint kétségtelen, hogy az ügy összefüggésben van a II. Vilmos tudtával októberben létrejött bajorországi komplottal, (*Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Nevetséges!*) melynek célja egész Közép-Európa helyzetének megváltoztatása volt. (*Olvassa*): „Albrecht herceg találkozott a német és bajor trónörökösökkel, akikkel megegyeztek Ausztria felosztásában Bajorország és Németország között. Később ugyancsak megegyezett Albrecht Mussolinivel és a román nemzeti párt képviselőivel. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Cuza!*) Abban a gyermekek hitben ringatta magát, hogy Franciaország forradalom küszöbén áll és így tehetetlen, Anglia pedig semleges maradt volna. Viszont Albrecht a kormányzó támogatását bírta.

A kormányzó, hír szerint, kijelentette Apponyi gróf előtt, hogy IV. Károly utódainak semmi kilátásuk nem lévén, Albrecht pártjához kell csatlakozni és hogy maga a kormányzó elsőnek hajlandó kormányzói méltóságáról lemondani. (*Farkas István: Mellékvágány! Derűltég a jobboldalon.*) Nem mellékvágány, fővágány. Apponyi gróf nemcsak, hogy visszautasította ezt az ajánlatot, de ezt nyilvános ülésen meg is bélyegezte.

Én ilyen nyilvános ülésről eddig nem hallottam.

(*Tovább olvassa*): „A nyomozás feladata most már kideríteni, hogy a főhercegnek és a kormányzónak tudomásuk volt-e a hamisítási bűnyügről? (*Felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan!*) Bethlen gróf igyekszik a kormányzót, akinek környezete az ügyben kompromittálva van, önkéntes lemondásra rábírní. (*Derűltég a jobboldalon.*) Ha ezt vonakodnék megtenni, kitör a nyílt harc a miniszterelnök, másrészt a kormányzó és Albrecht hívei között.” (*Derűltég a jobboldalon. – Zsilinszky Endre: Honnan szedik ezeket a hazugságokat?*)

Bethlen István gróf miniszterelnök (olvassa): „Párizs, január 8. (Havas.) A lapok a bankóhamisítási ügynek kimerítő cikkeket szánnak és azon felfogásuknak adnak kifejezést, hogy egy valódi politikai összeküvésről van szó, amely Franciaország és a kisentente létérdekei ellen irányul.

Itt van az első uszítás abban az irányban, hogy a kisentente és Franciaország politikailag lépjenek fel Magyarországon ellen. (*Zsilinszky Endre: Az Esti Kurír írta!*)

Bethlen István gróf miniszterelnök: A *Petit Journal* azt írja, hogy Franciaországnak egy bírósági vizsgálatot kell követelnie, amelyet az utolsó konzekvenciáig végre kell hajtani. A bankóhamisítás ténye az *Echo de Paris* szerint bizonyítja a Magyarországon uralkodó revanche politikai

erejét. Semmiféle elégtételt Franciaországtól nem szabad megtagadni. A lap rámutat arra, hogy abban a pillanatban, amikor a magyarok azon dolgoznak, hogy a frankot elértéktelenítsék, a Népszövetség Magyarország finansziáinak talpraállításán fáradozik.

Ez uszítás a Népszövetség ellen. A Homme Libre erélyes rendszabályokat és teljes kártérítést követel.

A Gaulois azt írja, hogy a francia kormány minden jogát fenntartja ezen komoly ügyet a nemzetközi jogszolgáltatás elé vinni. A *Matin* a vizsgálat folyamán kiderített tényállás alapján annak a felfogásnak ad kifejezést, hogy a kormányzó politikailag bűnrészes. *(Felkiáltások a jobboldalon és a jobbközépen: Hallatlan!)*

Az *Abend* Budapestről jelenti, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a tegnapi minisztertanácson fontos további letartóztatásokról tanácskoztak, amelyekről ma fognak dönteni. A letartóztatandók között felsorolja a lap Bartha kabinetirodai főnököt. *(Felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan!)* Fáy Zoltánt. Horthy vejét. Prónay Györgyöt, a miniszterelnökségi államtitkárt. *(Derűtség a jobboldalon.)* Ulaint. Eckhardt Tibort. Podmaniczky Endrét. *(Élénk derűtség és taps a jobboldalon. – Baross János: Az ország fizeti a belépődíjat! – Várnai Dániel: Teljességgel méltatlan a miniszterelnök úrhoz!)* Tessék? *(Várnai Dániel: Kabaré!)* Az kabaré, mely a nemzet becsületére megy és amelynek forrása Budapesten van. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)* Bocsánatot kérek, de a lap megjelöli a budapesti forrást. Továbbá jelenti a lapnak, hogy ebben az ügyben az utolsó szálak Horthy kabinetirodájába vezetnek és hogy a tervek a nagytílú katonai akcióban Ausztria ellen irányulva csúcsosodtak ki.

Ez nemcsak a francia detektívek által, hanem a letartóztatottak vallomása szerint is meg lett állapítva. További célja – úgymond a lap – a frankhamisítóknak volt egy Csehszlovákia elleni katonai akciónak a finanszírozása. Horthy maga, kabinetirodája és a legmagasabbrangú tisztek egyetértve politikusokkal vezették volna ezt az ügyet. Ezen utóbbi tervekkel Albrecht és szülei is egyetértettek. Az *Abend* bizonyítékképpen arra, hogy Horthy is tudott a frankhamisítási tervekről, Nádósy vallomásából «ital, aki azt mondta, hogy a hamisításokról és a tervekről sokkal magasabb állású személyiségektől tétetett neki említés, olyan személyektől, akiknek hazafisága minden kétségen felül áll. *(Horváth Zoltán: Miért nem tiltja ki a *Matin*-t?)* Azzal, hogy én Magyarországról kitiltom a *Matin*-t, vagy az *Abend*-et, az ügy még nincs elintézve. Mert az elintézés micsoda? Tessék azoknak az uraknak, akiknek konneksziója van az *Arbeiter Zeitung*gal és akik mindenesetre dementiket adhatnak, azokat a dementiket megadni, mert addig, míg ez meg nem történik, gyanúsak... *(Nagy zaj és mozgás jobbfelől.)*

A t. képviselő uraknak rendelkezésükre áll az a mód, hogy mindezeket a híreket megcáfolják. A mai napig nem tették meg, ezt konstatálni kívántam, pedig ez fontos volna a nemzet becsülete szempontjából.

A *Quotidien* és a *Journal* közli a *Vossische Zeitung* cikkét, amelyben Kánya követ visszahívását követelik. A lapok hozzák a *British United* prágai jelentését, amely szerint Árky Ákost, a rutén keresztényszocialista párt titkárát a frankhamisítási ügyben való részvétel miatt letartóztatták. Tehát nemcsak Csonka-Magyarország, hanem még a tőlünk elszakított vidék magyarságát sem kímélik meg. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Fél-*

kiáltások a jobboldalún és a középén: *Gyalázat! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Ez nem ok arra, hogy minden magyar embert bepiszkítsunk, sárba hempergessünk, nem ok arra, hogy becsületes magyar emberek nevét a sajtó pelengérré állítsa. *(Igaz, Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Miért haragszanak az urak? Talán igazaknak akarják deklarálni ezeket?

T. Nemzetgyűlés! Én nem értem a felháborodást. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Nem veszem annak, nem szabad annak vennem, hogy a t. képviselő urak azonosítják magukat ezekkel a hírekkel. De a t. képviselő urak felháborodása nézetem szerint teljesen indokolatlan is. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Berniünket rágalmaz!)* Azt hiszem, csak kötelességet teljesítek, amikor a nemzetet tájékoztatom arról, hogy a külföldön milyen rágalmakat szórnak reánk. Én azt kérem a t. képviselő uraktól, méltóztassanak azoknak a lapoknak, amelyekhez a t. képviselő uraknak nexusaik vannak, cáfolatot leadni, mert erre kötelesek a nemzet becsülete érdekében. *(Élénk helyeslés és tapsi a jobboldalon és a középén.)*

(Olvassa): „A Chicago Tribune szerint Szörtsey elfogatása bizonyítja, hogy a hamis frankgyártók összeköttetésben voltak a fasiszta szervezetekkel és ezeknek elnöke: Albrecht főherceg szintén részes az ügyben.

Gömbös elhagyta a fővárost. *(Derűtség jobb felől.)* hogy lázadást készítsen elő a vidéken. *(Élénk derűtség a jobboldalon és a középén.)* Ottó főherceg párthívei gyűlést tartottak Bécsben...” *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Elhiszem, hogy torkig vannak. Én is torkig vagyok ezekkel a hírekkel. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* De honnan származnak ezek? *(Dénes István: Mondja meg, honnan származnak!)*

Megmondom, tessék meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azokból az elkeseredett politikai harcokból származnak, amelyeket pártok Magyarországon folytatnak és amelyek lehetőnek tüntetnek fel a külföldön mindent. Folytatom. „Ottó főherceg párthívei gyűlést tartottak Bécsben, amelyen megbeszélték, hogy Ottót királlyá kiáltják ki, mielőtt az ébredő magyarok a népre hatva, Albrechtnek adják át Szent István koronáját.” *(Derűtség.)*

Higyjék el, t. képviselő urak, hogy ez itt kabarének látszik, de külföldön ez szomorú valóságnak tűnik fel. És miért tűnik fel így? Azért, mert itt pártpolitikai harcokba beleviszünk személyes motívumokat. beleviszünk politikai ellenfeleink meggyanúsítását. *(Úgy van! jobbfelől.)* s beleviszünk olyan dolgokat, amelyekről nem tudunk, de amelyeket mint igazságokat állítunk oda. Ez mind onnan származik, s ennek következménye ezután az, hogy az ország renoméja és reputációja szenved. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Talán nem is folytatom tovább. *(Halljuk! Halljuk!)* Éppen eleget olvastam fel olyan badarabbnál badarabb dolgokat, amelyeknek értelme semmi nincs, amelyekben azonban bizonyos tendencia jelentkezik. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középén.)* Ez a tendencia származik egyfelől azoktól a nemzetközi barátainktól, akik nem bírják el annak tudatát, hogy Magyarország újból megerősödő állapotban van, származik azon szerencsétlen magyar emberektől, kik külföldön élve, elvesztették a szemmértéket, akik perverz propagand-

dát folytatnak, hogy újból lábraálljanak s azt hiszik, hogy ennek az országnak bebiztosításával, besározásával a saját maguk rehabilitációjához jutnak. *(Úgy van! jobb felől.)*

Azért ez mégis veszélyes propaganda. Veszélyes azért, mert a külföldnek nincsenek kezében azok a fogantyúk, amelyeknek segítségével a valóságot megragadni képesek. Külföldön nem ismerik azokat a valódi tényeket, amelyeket mi mindannyian ismerünk, s amelyeket négy szem között mindnyájan meg is beszélünk, de amelyekről a külföld azt hiszi, hogy azok komoly jelenségek, hogy azok valóban az országban a felfordulást jelentik.

T. Nemzetgyűlés! Ha volt egy összeesküvés, mely a külföldi pénz ellen irányult, amely a frank hamisítására irányult, akkor meg kell állapítanom, hogy van egy második összeesküvés is, amely a nemzet becsületé ellen irányul *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén.)* és ha kötelessége a magyar kormánynak, hogy ezt a frankhamisítást felderítse, kötelessége a magyar kormánynak az is, hogy ezt a nemzetet ettől a második összesküstől is megmentse. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

A frankhamisítás a külföldi állampolgárok zsebet érinti, ez az összeesküvés azonban egy egész nemzet becsületét érinti *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon.)* és hogyha fontos a külföldi állampolgároknak az anyagi szempont és az anyagiak, akkor nekünk kedves nemzeti becsületünk, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén),* amelyet meg kell védenünk € nemzetközi támadásokkal szemben. És ez egyformán kötelessége mindenkinek e hazában. *(Hosszamtartó taps a jobboldalon és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Azt mondják, hogy az a rendszer, amelyet ez a kormány képvisel, cselekvésével hozzájárult ahhoz, hogy ilyen bűncselekmények kialakulhassanak. Nem először jelentem ki ebben a Házban, hogy az a rendszer, melyet ez a kormány képvisel, nem egy ellenforradalmi rendszer, ez a rendszer egy nemzeti alapon álló konzervatív rendszer, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén)* mely egyformán elítél bűncselekményeket, akármilyen titulus alatt és akármilyen érdekből követtetnek el. *(Úgy van! úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Ez a rendszer megmutatta a múltban is, hogy a belső jogrend érdekében cselekedni képes és cselekedni akar. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Ha ezt a jogrendet fenntartani belső vonatkozásban az egész vonalon nem mindig sikerült, hogyha talán ennek a jogrendnek voltak hibái a múltban, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Voltak és vannak!)* ennek is megvannak az okai. Ezeket hiába keresik a képviselő urak a kormány becsületos szándékainak hiányában. Ennek oka egyfelől az, hogy élénken él a nemzet társadalmának széles rétegeiben a gyűlölet, a félelem a forradalomtól. *(Úgy van! úgy van! jobb felől.)* Bocsánatot kérek... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* ezeknek a jelenségeknek megszüntetésére irányuló törekvések mutatkoznak a magyar közéletben és a külföldön, de... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* hiába követelik ezt, mert pszichológiailag lehetetlen, hogy az ellenforradalom tünetei ne mutatkozzanak. *(Folytonos zaj bal felől.)* Az ellenforradalom a forradalomnak a gyermeke és a kettő együtt fog eltűnni ebből az országból. Tessék gondoskodni egyfelől arról,

hogy a forradalom tünetei megszűnjenek az országban és amint a forradalom megszűnik, ugyanabban az időben el kell tűnniök az ellenforradalmi jelenségeknek is. A kormány hiába küzd az egyik és a másik fronton, mert egyformán küzd mind a két fronton, (*Zaj balfelől.*) amikor ezek a pszichológiai jelenségek összefüggnek.

Másik oka is van annak, hogy a kormány törekvései nem mindig jártak sikerrel és ez a gyűlölet a trianoni rendszer ellen. Nemcsak belső jogrend van, hanem külső nemzetközi jogrend is. Megengedem, hogy ez a külső jogrend formailag fennáll, de ez a külső jogrend nélkülözi azokat a morális bázisokat, amelyekre tartós békét lehet alapozni. (*Úgy van! Taps jobbfelől.*) Mi ezt a formális jogrendet respektálni kötelesek vagyunk és nem helyezkedhetünk ezen a formális jogrenden, a fennálló törvényes renden kívül. Azonban lehet-e csodálkozni, hogy egy országban, amely kénytelen volt aláírni Trianont, amelynek Trianon után a megaláztatásoknak sorozatát kellett elszenvednie, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) a szenvedéseknek sorozatát kellett elszenvednie, (*Úgy van! Úgy van jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon. – Hedry Lőrinc: Aki ennek ellentmond, nem magyar ember!*) lehet-e csodálkozni, hogy ebben az országban a mai körülmények között. (*Zaj a baloldalon.*) amikor a magyar nemzet végigszenvedte Trianon után a megaláztatásoknak azt a sorozatát, aminőre egyetlenegy nemzet a világon a múltban és a jelenben nem mutathat rá, akadnak emberek, akik fellázadnak ez ellen a jogrend ellen és lehetetlenné akarják tenni ennek további fennállását!? (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Taps jobbfelől.*)

A magyar kormány mindig azon az állásponton volt. (*Állandó nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) hogy a nemzet ezt a jogrendet respektálni köteles, éppúgy, mint a belső jogrendet, mert egy nemzet nem teheti magát a törvényen túl és egy nemzet sem helyezkedhetik arra az álláspontra, hogy a nemzetközi megegyezések nem érvényesek és azokkal szemben összeesküvésekkel nem fogjuk elősegíteni ennek az országnak boldogulását. Ad hoc összeesküvések csak arra jók, hogy ahelyett, hogy felfordítanak azt az igazságtalan jogrendet, amelynek igazságtalansága tekintetében mindnyájan egyetértünk, azt eredményezzék, hogy ezt a nemzetet pelengérré állítják a külföldön, mint a nyugtalanságnak, a féktelenségnek gócpontját, amelyből Európára csak veszély származik. (*Állandó zaj.*)

Én azt mondom, hogy nekünk csak egy utunk van: ezt a jogrendet, amelyet igazságtalannak tartunk, respektálva, fokról-fokra becsületes munkával építjük át a magunk erejével és így haladjunk afelé az út felé, amely végeredményben ennek az országnak megbecsülést és tiszteletet szerez. (*Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.*)

Sokan a külföldön azt mondják, hogy ez a nemzet romlott, hogy itt az erkölcsök le vannak romolva és balkáni színvonalra kerültek. De én azt mondom: ez a nemzet nem romlott, ez a nemzet csak szerencsétlen. Meg kell óvni ezt a nemzetet a szerencsétlenségtől és akkor meg fogja mutatni, hogy becsületes nemzet és a nemzetek társaságában morális alapon állva, segítségére lesz az emberi haladásnak, a kultúrtörekvéseknek és mindama értékek gyarapításának, melyek előttünk, de a külföldön is valódi értékeket jelentenek. (*Általános helyeslés jobbfelől.*)

Levonom a konzekvenciákat (*Halljuk! Halljuk!*), mégpedig két irányban. Nekünk össze kell fognunk és ki kell irtanunk gyökerestől az

álhazafiság bűneit. mert ezzel a szisztémával ez a nemzet a többiek között meg nem élhet. (*Zajbalf elől.*) Másik megállapításom az, hogy csak becsületes, fokozatos munkával emelkedhetünk fölfelé. Fogjunk össze ebben a pillanatban, amikor a nemzet becsületéről van szó, amelyet minden áron meg kell védenünk. Ezeket kívántam megjegyezni. (*Élénk helyeslés és éljenzés jobbról és a középén. A képviselők helyükről felállva tapsolnak.*)

Mielőtt befejezném beszédemet. még egy nyilatkozatot kívánok tenni. (*Halljuk! Halljuk!*) A tegnapi nap folyamán az ellenzék részéről az az indítvány tétetett. hogy parlamenti bizottság küldessék ki abból a célból, hogy a felelősség kérdését és ennek az odiózus ügynek politikai vonatkozásait felderítse. Elvileg nem zárkózom el ez elől, azonban egyet feltétlenül respektálni kívánok és ez a magyar bíróságok függetlensége. Minden indítványhoz hozzájárulok, amely közelebb hoz ahhoz a célhoz (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! jobb felől.*), hogy ennek az ügynek politikai háttere felderíttessék, de semmiféle indítványhoz hozzá nem járulhatok, amely a magyar bíróságok függetlenségét. a magyar bíróságok hatalmi körét érintené.

Végül csak annyit jegyzek meg, hogy tegnap már bejelentettem álláspontomat ebben a kérdésben (*Zaj.*), de fenntartom magamnak azt a jogot. hogy amikor az *ügy* egyes részletei fel lesznek teljesen derítve, a Háznak újabb jelentést tegyek. (*Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps jobb felől és a középén.*)

PALLAVICINI GYÖRGY VÁDJAIRÓL (1926 MÁRCIUS 6.)

A nemzetgyűlés 1926 március 2-iki ülésén *Pallavicini* György örgróf azzal vádolta a miniszterelnököt. hogy hónapok óta tud a folyamatban levő frankhamisításról és a kormánnyal együtt mindent elkövetett az ügy leplezésére.

Bethlen István gróf miniszterelnök *Pallavicini* vádaskodására nyomban a következő választ adta meg:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Az előttem szólott képviselő úr nyílt színen azzal vádolt meg, hogy én hónapok óta tudtam a folyamatban lévő frankhamisításról. A második vádja az, hogy a kormány és nevezetesen én, mindent elkövettem, hogy leplezzem az ügyet és csak a külföld nyomására voltunk hajlandók megtenni azokat a lépéseket. amelyek szükségesek voltak.

Mind a két tényállítás hazugság. (*Élénk tetszés és taps jobbfelől.*) Felszólítom *Pallavicini* képviselő urat. hogy az ülés után azonnal jelentkezék az ügyésznél, hogy bizonyítékait előterjessze. (*Zajos taps jobbfelől és a középén. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ha pedig a képviselő úr önként nem fog jelentkezni, akkor a kormány kötelességének fogja tartani intézkedni, hogy a képviselő úr megidéztessek és vallomást tegyen. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Ezt a t. képviselő úrnak kötelessége megtenni becsületből; ha becsületes ember, kötelessége megtenni. (*Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.*)

A t. képviselő úr jónak látta eddig ezt a kötelességét elmulasztani. A képviselő úrnak pedig módja volt jelentkezni akár a parlament által

kiküldött bizottság előtt. Módja lett volna a t. képviselő úrnak, sőt kötelessége lett volna az ügyészhez fordulni és mindent, amit tud, előtte feltárni, hogy az igazság kiderítése érdekében minden megtörténjék. Ha tehát a t. képviselő úr engem megvádol, (*Zaj.*) ha a t. képviselő úr merészel engem megvádolni azzal, hogy mindent elkövettem, hogy az úgy ellepleztessék, akkor ezt a vádat én elsősorban a t. képviselő úr ellen fordítom vissza, mint aki a kötelességét eddig a napig elmulasztotta! (*Úgy van! jobb felől.*) Csak olyan emberek részéről fogadok el ilyen vádakat és kitételeket, akik maguk részéről nincsenek kötelességmulasztásban. Azonban a t. képviselő úr maga mondta, hogy 1921-ben vagy 1922-ben (*Folytonos zaj a bal-és a szélsőbaloldalon.*) tudomást szerzett arról, hogy Windischgräetz Lajos úr ilyen tervekkel foglalkozik és hogy milyen ügyet akar keresztülvinni.

Ha a t. képviselő úr nem mondta volna meg, úgy ezen támadás után meg kellett volna, hogy én mondjam azt, amit a t. képviselő úrról ebből a szempontból az utolsó napokban hallottam, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy tudniillik az igen t. képviselő úr résztvett egy vacsorán, amelyen jelen voltak a házigazdán és ő rajta kívül Huszár Elemér, (*Folytonos zaj a Ház minden oldalán.*) Mészáros Gyula, Lingauer Albin és herceg Windischgräetz Lajos (*Felkiáltások a jobboldalon: Aha!*) és ezen a vacsorán Windischgräetz igenis felfejtette, hogy melyek az ő tervei és csak egyetlen egy ember volt, aki ez ellen tiltakozott, de ez nem a képviselő úr volt. (*Hosszantartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

A KISEBBSÉGI VÉLEMÉNYRŐL (1926 MÁRCIUS 2.)

A nemzetgyűlés 1926 január 20-iki ülésén a frankügy politikai vonatkozásainak megvizsgálására 25 tagú parlamenti bizottságot küldtek ki. *Bethlen* István gróf megindokolta, hogy miért járult hozzá a bizottság kiküldéséhez. A bizottság másnap tartott alakuló ülésén *Zsitvay* Tibort választotta elnökévé és január 25-én megkezdte bizalmas tárgyalásait. A parlamenti bizottság, amely kihallgatta *Bethlen* István grófot. *Pesthy* Pált. *Rakovszky* Ivánt. *Walkó* Lajost. *P. erényi* Zsigmond bárót. *Khuen-Héderváry* Sándor grófot. *Kozma* Miklóst. maga elé idézte *Nádasy* Imrét. továbbá a frankhamisítással vádolt két közfunkcionáriust. ezek azonban nem voltak hajlandók megjelenni. Sok egyéb incidens után 1926 február 23-án a frankbizottság befejezte működését és elfogadták az előadói javaslatot, amely megállapította, hogy a frankhamisítástól a kormány és a nemzetgyűlés minden tagja távol állott De megállapította azt is, hogy az illetékes tényezők mindent elkövettek a bűnügy felderítésére. Ezzel szemben *Vázsonyi* Vilmos a kisebbség megbízásából különvéleményt jelentett be.

A nemzetgyűlés február 24-iki ülésén betérjesztették a frankbizottság jelentését, amely körül azonnal heves és személyeskedő vita indult meg. Március elején még mindig javában folyt ez a vita. 2-án, az ülés végén *Pallavicini* György örgróf kijelentette, hogy *Bethlen* István gróf hiába szólította fel, a bizottság előtt nem hajlandó vallani.

Miután *Bethlen* István gróf miniszterelnöknek másnap, 1926 március 3-án pénzügyi tárgyalásokra Genfbe kellett utaznia, a március 2-iki ülés végén, a napirendi javaslatnál felszólalt és arra kérte a nemzetgyűlést, hogy tárgyalásait március 16-ig napolja el. Egyúttal ebben a beszédében válaszolt a frankbizottság kisebbségének és elsősorban *Vázsonyi* Vilmosnak.

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! A magam részéről is kérem, méltóztassék az elnök úr által előterjesztett napirendi javaslatához hozzájárulni. Tekintettel arra, hogy pénzügyi tárgyalások folytatása végett a holnapi nap folyamán Genfben utazom, azt hiszem, nem volna helyes, ha a kormányelnök távollétében, aki ebben a vitában különösen személyileg is érdekelve van, mint a mai incidens is mutatja, a parlament a maga működését folytatná. Kérem tehát, méltóztassék hozzájárulni ahhoz, hogy e hónap 16-ig a Ház üléseit elnapolja és ezen a napon ugyanezzel a tárggyal tovább folytassuk a vitát.

Hozzá vagyok szokva, hogy amikor Genfben indulok, az ellenzék, vagy az ellenzék egy része nekem bizonyos útlevelet akar adni, hogy (genfi távollétem alatt kísérli meg az ellenzék oly kérdések feszegetését, vagy olyan incidensek teremtését, amelyek a magyar kormányt munkájában zavarják. Azt hiszem, ha a Ház ülését elnapoljuk és ezáltal bizonyos politikai szélcsend áll be, ezzel az ország érdekeit szolgáljuk. Nem hiszem, hogy az ország, érdekében volna az, hogy amikor a miniszterelnök Genfben fontos tárgyalásokat folytat, azok megzavartassanak. Nem hiszem, hogy ez akár az ellenzéknek is érdekében volna, mert az ellenzéknek is ilyen fontos kérdésben mégis csak elsősorban az ország érdekeit kell szem előtt tartania. Ha azonban már ilyen útleveletről gondoskodott az ellenzék, úgy legalább tudatosan gondoskodott róla, mert máris megmondták nekem, hogy odakint a folyosón egy igen tekintélyes képviselő úr azt mondta, hogy: most már felülhet Bethlen a vonatra és mehet Genfben. *(Nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Gyönyörű!)*

Kötelességemnek tartom, hogy... *(Zaj balfelől. Elnök csenget.)* azzal a kisebbségi véleménnyel szemben, amely itt beadatott és amely az ellenzék támadásainak alapjául szolgál, az utolsó percben is a magam véleményét, bár rövidebben is, mint azt szándékoztam, kifejtsem. Teszem ezt azért, mert nem szeretném, ha azok a vádak, illetve gyanúsítások, amelyek ebben a kisebbségi véleményben foglaltatnak, részemről cáfolatlanul maradnának. Kívánatosnak tartom azért, hogy legalább az utolsó percben az ország és a külföld közvéleményét is tájékoztassam azok alaposságáról, vagy alaptalanságáról. Kérem a mélyen t. ellenzéket is, méltóztassék ezt a fejtegetésemet nyugodtan meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Tartózkodni fogok e kérdés fejtegetésénél e pillanatban minden offenzív lépéstől. Az offenzív lépésre részemre el fog következni az idő és azt nyugodtan várhatják a t. képviselő urak. Addig is defenzívámat megtartom és ebből a defenzívából kiindulva kívánok reflektálni azokra a fejtegetésekre, amelyek a kisebbségi véleményben foglaltatnak.

Mielőtt azonban ezt tenném, legyen szabad csak egészen röviden egy váddal foglalkoznom, amelynek szintén bizonyos jelentősége van a kifelé való vonatkozásban. Ez az a vád, amelyet úgy emlékszem Hegymegi-Kiss Pál képviselő úr formulázott meg olyanformán, hogy a kormány nem teljesítette azt a kötelezettségét, amelyet a bizottság működésével szemben vállalt. Én ezzel a váddal szemben röviden csak arra utalok, hogy a kormánynak minden egyes tagja, akinek meghallgatását albizottság óhajtotta, megjelent a bizottság előtt, ott soha a hivatalos titoktartásra nem hivatkozott és minden kérdésre, amely hozzá intéztetett, felvilágosítást adott, minden olyan iratot ismertetett, minden olyan iratot rendelkezésre bocsátott

a bizottságnak, amely a tárgyra vonatkozik, vagy amelynek a tárggyal való összefüggésére a bizottság hivatkozott.

A bűnügy összes irataiba, lettek legyen azok rendőrségi vagy ügyészi iratok, betekintést nyerhetett és nyert a bizottság, albizottságot küldvén ki, amely napokon keresztül tanulmányozta a bűnügy iratait. úgyhogy ebben a tekintetben is teljesen tisztán láthatott a bizottság. Az elé, hogy a vádlottak kihallgattassanak, illetőleg kihallgathatók legyenek, a kormány semmiféle akadályt nem gördített. hiszen az igazságügyminiszter úr vállalt kötelezettségének megfelelően a bírósághoz fordult és a bíróság a vádlottak kihallgatása ellen semmiféle kifogást nem emelt. Arra nézve, hogy a vádlottakat az igazságügyminiszter úr elővezettesse, egyfelől semmiféle kötelezettséget nem vállalt a kormány, másfelől ez az igazságügyminiszter úrnak jogi felfogásával ellentétben állván, a maga részéről erre nem vállalkozott.

Ha mármost az a vád hangzik el, hogy a bizottság a tanuknak egész sorát nem hallgatta meg, ebben a tekintetben a legkevésbé a kormánynak tehető szemrehányás, mert hiszen a kormány a bizottságra vagy annak egyes tagjaira semmiféle ingerenciát nem gyakorolt. Hiszen tudomásom van arról, – utólag felhozta valaki itt a parlamentben – hogy voltak tanúkihallgatásokra vonatkozó elutasító határozatok, amelyeket egyhangúlag hoztak meg (*Úgy van!*) és voltak olyanok, amelyeket szótöbbséggel, de nem pártállás szerint hoztak meg.

A kormány tehát a maga részéről a legmesszebbmenő előzékenységet gyakorolta, minden tekintetben hozzájárult a bizottság működésének megkönnyítéséhez (*Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon. – Besseney Zénó: Kérdezzék meg Vázsonyit!*) és teljesítette azt a, kötelezettséget, amelyet vállalt.

Ha azt mondják rám, hogy engem specialiter is terhel bizonyos vád, amint itt Hegyemegi-Kiss Pál t. képviselő úr mondotta, hogy én a bizottságban olyan vallomást tettem volna, mintha a szokolhamisítási ügyből, illetve abból kifolyóan, hogy a bizottság a szokolhamisítással foglalkozott. következett volna be a csehszlovák külügyminisztérium diplomáciai lépése a magyar kormánynál, úgy ez nem felel meg a tényeknek. Hozzám egy kérdés intéztetett arra nézve, hogy látok-e összefüggést a cseh kormány azon diplomáciai lépése között, amelyről szóltam és aközött a körülmény között, hogy egyes politikai, egyes közéleti tényezők újságokban, stb., egyáltalában a szokolügyet és a frankügyet bizonyos összefüggésbe hozzák. Én erre kijelenthetem, hogy, igenis, látok ebben összefüggést és hogy ez *így* van, bizonyítja azóta Benes külügyminiszter úr felszólalása, akire múlt beszédemben hivatkoztam és aki maga mutatott rá, hogy a szokolügy és a frankügy között összefüggés van, hiszen a magyar nemzetgyűlés egyes képviselői ilyen nyilatkozatot tettek. (*Felkiáltások jobbfelől: Na!*) Kérem szépen, ennél bizonyítóbb erejű dementi a t. képviselő úr vádjával szemben, azt hiszem, nem szegezhető.

Áttérek ezek után azokra a vádakra, amelyek a kisebbségi véleményben jelentkeznek. De itt is bizonyos restrikcióval akarok élni, mert kizárólag azokkal a vádakkal akarok foglalkozni, amelyek saját személyemre vonatkoznak. Nem fogok tehát foglalkozni a felelősség kérdésével sem, amennyiben az a belügyminiszter úrral, a honvédelmi, a kereskedelemügyi, illetőleg a külügyminiszter úrral szemben a kisebbségi véleményben kidom- borodik.

Mármost. ami a saját személyemre vonatkozó vadakat illeti úgy ezeket két csoportba kell soroznom. Az egyik csoportba azok a vadak; tartoznak, amelyek könnyelműséggel, mulasztással, elővigyázatlansággal es helytelen intézkedésekkel vádolnak meg és ezért a politikai felelősséget konstruálják meg velem szemben. A másik csoportba azok a vadak tartoznak, amelyek nyíltan kifejezve és nyíltan megmondva nincsenek, amelyekből a jogi felelősség következtetése levonva nincsen, de amelyek sub rosa a kisebbségi véleményben ott lappanganak; és azt kell mondanom, hogy ebből a szempontból a kisebbségi vélemény nem őszinte, mert ha vannak ilyen tények és nem állanak szemben ezekkel a tényekkel olyanok, amelyek lerontják ezeknek a jelentőségét. hogy belőlük vád legyen konstruálható, akkor tessék nyíltan és férfiasan a jogi felelősséget felvetni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megkapta már!)* Én most a kisebbségi véleményről beszélek. Az az eljárás, nézetem szerint. amely ilyen tényköriülményekre rámutat. fokról-fokra, lépésről-lépésre elhallgatja azonban azokat a tényköriülményeket. amelyekre ezzel szemben hivatkozhatott volna annak megindokolására, hogy miért nem vonja le belőle a jogi felelősség következtetését. nem őszinte és nem lojális eljárás. *(Úgy van jobb felől.) – Pesthy Pál igazságügyminiszter: Az egész végig nem az!)*

Mármost vegyük rendre ezeket a vádakat. Én elsősorban az első csoportra, illetőleg arra a csoportra akarom megjegyzéseimet megtenni, amelyből az ellenzéki kisebbségi véleménynek a jogi felelősséget. ha akarta volna, meg kellett volna konstruálni. Általánosságban azt mondhatom, hogy ezekkel a vádakkal szemben elsősorban hivatkoztam arra a politikára, emeiyet öt éven keresztül a miniszterelnöki székben folytattam és amely homlokegyenest ellentétes annak a lehetőségével is, hogy egy ilyen ügyet támogattam és tudatosan türtem volna. Hiszen öt éven keresztül napról-napra azt hirdetem, hogy ennek az országnak kifelé nemzetközi vonatkozásban nyugalomra, békességre van szüksége; napról-napra arra törekedtem, hogy ennek az országnak presztízst kifelé helyreállítsam, *(Úgy van! jobbfelől.)* hogy azokat az ellentéteket. amelyek természetsszerűleg fennállottak és fennállanak, lehetőleg tompítsam és mindazokat az érdességeket. amelyek köztünk és szomszédaink között az érintkezésben is fennállottak, lehetőleg megszüntessem. Tettem pedig ezt nyíltan is megmondva azért. hogy ennek az országnak ilyen külpolitikai segítségével hosszabb időre nyugalmat biztosítsak, amely nyugalmi időt az országnak pénzügyi, gazdasági, politikai és társadalmi konszolidációjára kellene felhasználni. Ez az egyedüli mód és nem a kalandok módszere, melynek segítségével úgy a Ház falain belül, mint azon kívül újból talpraállíthatjuk ezt a nemzetet.

Kérdem, lehetséges-e az, összeegyeztethető-e ez a felfogás azzal, hogy hozzájáruljak egy olyan akcióhoz, vagy fedjek egy olyan akciót. amely, ha nem sikerül, feltétlenül a nemzet presztízst teszi kockára, ha azonban sikerül, akkor olyan politika szolgálatába állít anyagi eszközöket. amely homlokegyenest ellenkező azzal a politikával, amelyet hirdettem és követtem öt éven keresztül? *(Taps jobbfelől és a középén. – Zaj a bal- es a szélsőbaloldalon.)* Feltehető-e a kormányról, hogy saját maga alatt a saját politikája alatt vágja a fát egy olyan akciónak hallgatag türésével támogatásával, vagy nem is tudom, hogy ma már mi a vád ellenem, amely politikát elítéltem, amely politika ellen mindent elkövettem s amelynek

ellenkezője mellé igyekeztem öt éves fáradságos munkával a nemzet közvéleményét állítani?! (*Taps jobbfelől és a középén.*)

T. Nemzetgyűlés! Nem elégedhetem meg azzal, hogy ennek a vádnak abszurditását bebizonyítsam és rámutassak, hogy ez a vád önmagában mennyire abszurd; bele kell hogy menjek a detailokba is.

Az mondatik, hogy: „aggályos jelenség az, hogy a vádlottaknak *eső* tekintélyes része félhivatalos akciónak minősítette azt az akciót, amely a frankhamisításra vezetett. Kurz, Virágh, Spannring, Kiss, Parragh, Ferdinándy, Winkler, Sehwez, Stitz, Kába vallomásaikban mind azt mondják, hogy hiszen itt egy félhivatalos akcióról volt szó, amelyről a kormány tud, és csak Windischgräetz és Nádosy azok, akik nem így nyilatkoznak.

Hát. először az előbbiekről szólok. Én sem Kurzot. sem Virághot. sem Spannringot. sem ezeket az összes urakat sohasem láttam, nem ismerem, velük soha nem is beszéltem. (*Derűtség a szélsőbaloldalon.*) Ezen lehet nevetni, de ki kell jelentenem... (*Nagy zaj és közbeszólások a szélsőbaloldalon.*) Ismétlem, hogy én ezeket az urakat soha nem láttam, nem ismertem. (*Folytonos zaj. – Elnök csenget.*) Kettőt a fővádlottak közül: Nádosyt és Windischgräetzet igenis ismertem.

Azt mondja a kisebbségi vélemény a 74. és 83. oldalon, hogy Windischgräetz Lajos herceg valami szisztémát követett vallomásaiban, amely abból áll, hogy ott, ahol ő valamit egészen valótlannak tart. ezt egyszerűen ő is kijelenti, ott azonban, ahol valamit nem tart valótlannak, vagy megmondja, hogy így áll a dolog, vagy pedig kijelenti, hogy nem nyilatkozik. Ez egy szisztéma, amelyet konzekvensen követ és ennek folytán bizonyos következtetések vonhatók le azokra a kérdésekre vonatkozólag, amelyekről ő a maga részéről kijelenti, hogy azokról nem nyilatkozik. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

De éppen abban a kérdésben, hogy tudott-e a kormány erről az akcióról, fedte-e a kormány ezt az akciót. Windischgräetz vallomásai inkonzekvenssek. Bátor vagyok felolvasni Windischgräetz Lajosnak következő vallomását (*Olvassa*): „A királyi törvényszéki fogházból elővezetett herceg Windischgräetz Lajos a következőket adja elő: A folyó hó 4-én az államrendőrségen velem felvett jegyzőkönyv ama kitétele, hogy az akció a hatóságok tudtával történt. akként értelmezendő, hogy ilyen hatóság alatt egyedül Nádosy Imrét. (*Pesthy Pál igazságügyminiszter: Egyedül Nádosy Imrét!*) az államrendőrség országos főkapitányát értettem és természetesen találom, hogy az ő hozzájárulása és közreműködése éppen magas hivatali állásánál fogva feltételezi azt, hogy az akcióról más hatóságok is tudhattak Nádosy Imre útján. Én azonban ily más hatóságról nem tudok és akkor sem tudnék megnevezni más ilyen hatóságot, ha akarnék.” Ha a kisebbségi vélemény azt mondja, hogy itt egy szisztéma van, akkor legalább is furcsa, hogy nem állapítja meg az ezen szisztéma alóli igen fontos és lényeges kivételeket. mert akkor az nem egy bírósági megállapítás, amellyel szemben állunk (*Pesthy Pál igazságügyminiszter: Nem! Nem!*) és nem bírói mentalitás vezeti azokat, akik ezt a kisebbségi véleményt megfogalmazták, hanem vádhatósággal állunk szemben. De akkor ne méltóztassék a pártatlan bírói tógával takarózni, hanem fellépni egyszerűen mint vádhatóság, mert a vádhatósággal szemben is igenis a védelmet elő fogjuk terjeszteni. (*Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ugyanígy jár el Bába Dezső úr is. Rába Dezső úr a frankbizottság előtt *úgy* beszélt, mintha a miniszterelnökhöz éjjel-nappal besétálhatott volna, mintha éjjel-nappal vele barátkozott volna. Itt van Rába vallo-mása, amelyet 1926 január 5-én, délelőtt 11 órakor tett a főkapitányságon. Ebben azt mondja Rába Dezső (*Olvassa:* Hogy a kormány tagjai közül ki tudott erről a tervről, azt nem tudom, a herceg nem említette s így azt sem tudom, hogy a kormány valamelyik tagja egyáltalán tudott-e erről”, holott később azután a hercegre hivatkozik, mint olyanra, akitől állítólag hallotta a dolgot. (*Farkas István: Perényihez sem írt leveletf*) Majd rátérek a Perényi-féle levélre is, ne féljenek a t. képviselőtársaim. (*Zaj.*) Ismétlem azonban, hogy erről a kérdéstről Windischgräetz Lajos egyáltalában semmit sem tudhatott direkte és közvetlenül. Hiszen a bi-zottság előtt vallomást tettem, amely vallomást állom és állom mindvégig, mert Windischgräetz Lajossal soha semmiféle pénzhamisításról nem be-széltem, közöttünk ilyen kérdéstről sohasem volt szó. Ha tehát Windisch-graetz Lajos valamelyik vallomásában, vagy nem tudom miféle naplójá-ban, vagy nem tudom miféle memoárjában úgy állítja be a dolgot. (*Egy hang jobb felől: Utólag!*) hogy én tudtam a dologról, lehet, hogy Windisch-graetz Lajos ebben a hitben volt, de nem azért, hogy velem beszélt, vagy hogy rólam valaki ilyet joggal mondhatott volna.

Hogy ilyen legendák voltak ezek között a tisztelt urak között for-galomban, arra bizonyíték egy csomó van. Itt vannak mindenekelőtt azok a vallomások, amelyekkel ellenkező vallomásokat voltam bátor felolvasni. Itt vannak ezzel kapcsolatban azok a vallomások, amelyek a Perényi-levéllal állanak kapcsolatban. De nekem van két tárgyi bizonyítékom arra nézve, hogy ezek a legendák közöttünk sem találtak komoly hitelre. Az egyik Baross Gábor feljelentése. Mert kértem, ha egy bünszövet-kezetben az a felfogás van és erről állandóan beszélnek egymás között, hogy a kormány az ő akciójukról tud, hogy a miniszter-elnök azt suttyomban, vagy titokban támogatja, akkor miért volt szükség Baross Gábor feljelentésére? Mi értelme van akkor Baross Gábor feljelentésének? Feljelenteni valakit olyannál, aki a dologról amúgy is tud, akiről úgy tudom, hogy nem fog intézkedni: van-e ennek értelme? Ha feljelenteni akarom a dolgot, és úgy vagyok infor-málva, hogy Bethlen tud a dologról és fedi a dolgot akkor nem hozzá jelentem fel, hanem feljelentem olyanhoz, aki meggyőződésem szerint nem tud a dologról és aki abban a helyzetben van, hogy intézkedjék, mert nincs személyileg angazsálva és lekötve.

Itt van a másik dolog. Egy tömege van a vallomásnak, hogy a Perényihez intézett levelem kézhezvétele után ebben a társaságban nagy riadalom támadt és igyekeztek a most már nem emlékszem hol volt fran-kokat más helyre átszállítani. Van-e értelme annak, hogy egy társaságban,, amely úgy van meggyőződve, hogy a miniszterelnök benne van, – hogy e modern kifejezéssel éljek – akkor riadalom támad, akkor kutatják, ki az a feljelentő, lépéseket tesznek, hogy eltüntessék a, bűnyomokat? Van-e akkor ennek valami célja, értelme és jelentősége? (*Úgy van! Úgy van! jobb felől. – Herczeg Béla: Mit szól ehhez az őrgróf úr?*)

De hivatkozom saját eljárásomra is. Ha én tudtam a dologról, két lehetőség volt: vagy az, hogy meg akarom akadályozni, vagy az, hogy valahogy hallgatólag fedni akarom a dolgot és nem akarok közbelépni. De

én csak figyelmeztetem a t. Nemzetgyűlést. hogy ha én tudok a) dologról és meg akarom akadályozni, akkor nincs semmi értelme annak, hogy én Perényinek írjak levelet. hanem akkor egyenesen Windischgräetzhez és Nádosyhoz fordulok és a belügyminisztert szólítom fel, hogy íme, én tudok arról, hogy Windischgräetz tettes, tessék ezt a tettest azonnal kézenfogni és bevinni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt kellett volna csinálni! Felkiáltások jobbfelől: Ha nem tudta! – Zaj.)* Ha pedig nem akartam megakadályozni ezt. akkor semmi értelme sem volt. hogy Perényinek levelet írjak, mert hiszen ezzel íá levéllel reszkírozom, hogy kívül az egész dolog és hogy annak folytatása lehetetlenné válik. Méltóztassanak egy kis józan ésszel, logikával tekinteni a dolgokat *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Az nincs!)* és ne tessék csak röpködő vádak és gyanúsítások után szaladgálni. Ezek nem használnak ennek az ügynek. Méltóztassanak elővenni a józan magyar észet. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. – Felkiáltások a jobboldalon: Hol van?)*

A másik, ebbe a kategóriába eső vád az, hogy én Nádosynak 1922-ben, vagy 1923-ban, amikor Teleki jelenlétében nálam volt. olyas valmit mondtam, hogy legyen a szeme rajta, hogy ebből az akcióból ne legyen semmi, – ahelyett. hogy azonnal bünvádi eljárást indítottam volna Windischgräetz Lajos és társai ellen és ezt azzal indokolja, hogy, amennyiben Teleki híven közölte velem, hogy mi történt. *(Pesthy Pál igazságügy miniszter: Ez a fényessége a kisebbségi véleménynek!)* hogy Mészáros és Windischgräetz együtt keresték fel, hogy egy német szakértőjük van, hogy köveik is vannak, amelyeknek segítségével ezt az akciót keresztül lehet vinni, akkor én már tudtam egy bünszövetségről és egy ilyen bünszövetséggel szemben nem rendőri úton való preventív intézkedések indokoltak, hanem a bünvádi eljárás azonnali megindítása.

Teleki gróf maga vallotta a bizottság előtt. hogy velem mit közölt. hogy velem semmiféle detailokat nem közölt. ő maga vallotta a bizottság előtt. hogy mint olyan dolgot közölte ezt. amelyről maga Windischgräetz lebeszélte, tehát nem mint szövetségről beszélt előttem, hanem mint befejezett tényről, úgy hogy nekem nem volt más teendőm ebből a szempontból, mint figyelmeztetni Nádosy országos főkapitányt. hogy a jövő szempontjából most már kettőzötten éber figyelemmel kísérje, nem történik-e ilyen irányban valami. Mondom, más feladatom nem lehetett.

Azt mondja erre a kisebbségi vélemény, hogy én ezután is fogadtam herceg Windischgräetzet. holott egy olyan embert. aki bünszövetségben van benne, a miniszterelnök nem fogadhat. Először is kijelentem, hogy én bünszövetségről akkor nem tudtam és hiába fogja a t. képviselő úr vagy akárki ezt százszor is ismételni, én ezzel szemben megint csak azt fogom ismételni, amit eddig is vallottam. Másodsor pedig: én miniszterelnök vagyok és hivatalos teendőimhez tartozik a felek petícióit átvenni és azokban intézkedni. De azt hiszem, legkevésbé Vázsonyi t. képviselő úrnak van joga szemrehányást tenni nekem azért. hogy én herceg Windischgräetzet fogadtam, *(Vázsonyi Vilmos: Én tudtam, hogy hamisít? – Halljuk! jobbfelől.)* – nem azt mondom, tessék figyelemmel lenni – aki a maga részéről a bizottság előtt elmondotta, hogy herceg Windischgräetz az elkövetett dolgok ellenére még mindig szimpatikus ember előtte, *(Egy liang jobbfelől: Jó barátja!)* akivel szemben, miután őt meggondolatlanak, könnyelműnek tartja, de rossznak nem, ezentúl is ugyanazokat az ér-

zelmeket táplálja, mint eddig. (*Vázsonyi Vilmos: Nem vagyok miniszterelnök! – Egy hang jobbfelől: Plátói szerelem!*)

Mégis csak feltűnő, ha kifogásolja, hogy azt. akiről ezt mondja, én mint miniszterelnök fogadtam.

A másik csoport az, amelybe könnyelmű mulasztásaim és hasonló büntetéseim tartoznak. Én is halandó és gyenge ember vagyok. Nagyon szívesen deferálok a t. képviselő úr tehetségeivel szemben, engedje meg azonban, hogy egyelőre mégis a magam gyengeségére hivatkozzam és nem a máséra. Lehet, hogy hibákat követtem el, lehet, hogy mulasztásaim is vannak, lehet, hogy az első perctől fogva nem vettem annyira komolyan ezt a dolgot, mint ahogy utólagos tudással, azt hiszem, nemcsak a képviselő úr, hanem elsősorban én vettem volna komolyan. Én azonban mindezekről nyugodtan várom a nemzetgyűlés határozatát. Mert ha ilyenért vonja meg tőlem a nemzetgyűlés bizalmát. (*Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megvan a többsége! – Egy hang jobbfelől: De miért van meg a többsége f!*) az én lelkiismeretem teljesen nyugodt, hogy engem csak becsületes szándékok vezettek. Lehettem gyöngye, lehettem kevéssé előrelátó, de hogy rosszakarat vezetett volna ebben a kérdésben, az teljesen ki van zárva. (*Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.*)

A vádak második csoportjában, t. i. a könnyelműség és a mulasztások vádjának csoportjában, egy régi jó ismerősre találok. Ez a Károlyi Imre-féle újságcikk. Majdnem szószerint vannak a jelentés egyes részeit abból a cikkből véve. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Annaira hasonlítanak az itt elmondott vádak az abban a cikkben felhozott vádakhoz, mint két tojás és azt kell mondanom, hogy ebben az esetben Fridolin ugyanaz, mint Celestin és Celestin ugyanaz, mint Fridolin.

Itt van mindjárt az első vád a Perényi-féle levéllel kapcsolatban, melyre vonatkozólag azt mondja, a kisebbségi vélemény, hogy nem levelezni, hanem cselekedni kellett volna, házkutatást kellett volna tartani. A levélben nem óva inteni kellett volna a Nemzeti Szövetséget, hanem a legszigorúbb megtorlást azonnal kilátásba helyezni.

Itt van azután a válaszlevél meg nem őrzésének súlyos vádja, továbbá, hogy Perényit nem fogadtam, holott fontos dologról volt szó; hogy miért nem fogadtattam a helyettes miniszterelnök, vagy a belügyminiszter által, s hogy nem Nádosyt kellett volna utasítani, mert az már gyanús volt; a Nádosynak küldött üzenet kétértelmű, *esetleg* barátságos rábeszélést is jelenthetett volna és így megy ez tovább.

Legyen szabad ezekre a vádakra is egészen röviden megtenni megjegyzéseimet. Amint méltóztatnak tudni, annak dacára, hogy én azt a Kozma-féle közlést anonim feljelentésnél többnek alig tartottam, komolyhangú levelet intéztem a Nemzeti Szövetség elnökéhez, – maga a kisebbségi vélemény is azt mondja, hogy komolyhangú levelet intéztem – holott száz és ezer esetben én ilyen anonim följelentésekre semmit sem csinállok, még kevésbé rendelék el azonnal házkutatást. Mert ha ezt tenném, akkor – legyenek meggyőződve a t. képviselő urak a túloldalon – talán nem volna egyetlenegy sem, akinél már több ízben házkutatást ne rendeltem volna «el. (*Felkiáltások jobb felől: Úgy van!*) A kisebbségi vélemény -azt mondja, hogy amikor én óva intem a Szövetséget, az nem elegendő, hanem nekem szigora megtorlást kellett volna bejelentennem. A stílusok felett

igazán nehéz vitatkozni. Mikor *én azt mondom*, hogy valakit valamitől óva intek, azt hiszem, mindenki azt fogja érteni ezalatt, hogy ha ezt nem teszi meg, akkor a következmények be fognak következni.

Legyen a t. képviselő uraknak is igazuk, ezt a vádat szívesen koncedálom, hogy a stílus, különösen a perrendi stílus tekintetében Vázsonyi Vilmos képviselő úr tökéletesebbet tudna produkálni, mint én.

Azt mondják, hogy nem őriztem meg a Perényi-féle választ. Kérem: kire és mire származott ebből baj? Származott-e ebből baj az ügyre? Tudomásom szerint nem. Csakis reám származott abból baj, hogy ezt a válaszlevelet nem őriztem meg, mert most azzal lehet vádolni, hogy az a válaszlevél, amelyet Perényi produkált, nem ugyanaz, mint amely hozzám érkezett. Tehát tisztán nekem lehet ebből bajom, nem pedig az ügynek, mert az ügynek ebből abszolúte semmi baja és következménye nem lehet.

Azt mondják, hogy miért nem fogadtam Perényit. Erre már nyilatkoztam több ízben, hogy, sajnos, az utolsó percben indulásom előtt nem volt fizikailag időm, hogy Perényivel személyesen érintkezésbe lépjek. De hiszen, mikor Nádosynak az utasítást megadtam, akkor Prónay útján közölttem vele az előzményeket, hogy Perényihez levelet intéztem, hogy Perényitől válasz jött, hogy Perényitől üzenet jött, tehát fel kellett tételeznem, miután abban az időben Nádosy semmiféle gyanúsággal nem bírt előttünk... (*Pikier Emil: Nekünk már évek óta gyanús volt! – Karafiáth Jenő: Miért nem jelentette fel?*) Önök előtt, t. képviselő úr, minden rendőrfőnök gyanús lesz! (*Derűltég jobbfelől.*) Ha abban a feltételezésben voltam, hogy Nádosy ebben a kérdésben nem gyanús, – mint ahogy ebben voltam – akkor feltételeznem kellett, hogy a nyomozást ott fogja kezdeni, hogy Perényit erre vonatkozólag meghallgatja, s hogy miniszterének jelentést tesz, ha, olyan részlet merül fel, melynek felemlítése a miniszter előtt kötelessége lesz.

Azt mondják, hogy miért nem utasítottam például a belügyminiszter urat, vagy a helyettes miniszterelnök urat arra, hogy ügyeljen erre az ügyre. Ha megtettem volna, mi lett volna akkor! A miniszter úr felhívatta volna Nádosyt és utasította volna, hogy ebben az ügyben járjon el. Engedjen meg a t. képviselő úr, én nem járhatok el privát detektívek segítségével, mint ahogy a t. képviselő úr gondolja. Én kizárólag a magyar rendőrség útján tudok intézkedni és mást nem tehetek; de nem tehet mást a belügyminiszter úr sem.

Azt mondják, hogy kétértelmű, volt az üzenet. Az az üzenet egy cseppet sem volt kétértelmű. Hiszen erre vonatkozólag Prónay, Perényi és maga Nádosy is teljesen egyértelműleg vallottak. De itt vannak a többi vádlottak vallomásai is, akik nagy riadalomról beszélnek. Arról beszélnek, hogy Bethlen neszét vévén a dolognak, Nádosynál intézkedett és hogy ebből olyan riadalom támadt, amely az egész ügyet majdnem megbuktatta. Ez talán kétértelmű üzenet alapján történt? Én azt hiszem, hogy ez a vád is csak olyan, amelyet meggondolatlanul lehet hangoztatni, de amelynek semmi alapja sincs.

Azt mondják, hogy miért nem közöltem a helyettes miniszterelnök úrral távozásom előtt ezt az ügyet. A helyettes miniszterelnök úrral távozásom előtt közölni szoktam az általános politikára nézve a felfogásokat és szoktam közölni olyan ügyeket, amelyekben személyesen (még nem intézkedtem: mert olyan ügyeket kell hogy közöljek, amelyekben nem intézkedő

tem, hogy neki legyen alkalma intézkedni. De mindazokról az ügyekről, amelyekben egy nappal, egy félórával, vagy egy héttel azelőtt intézkedtem, jelentést tenni, vagy azokat átadni a helyettes miniszterelnök urnak semmi, de abszolúte semmi értelme nincs, mert hiszen akkor ezer és millió ügyet kellene, hogy átadjak a helyettes miniszterelnök úrnak ami egy teljesen értelmetlen vád, amelynek semmiféle alapja nincs, (*Úgy van. Úgy van! a jobboldalon.*)

Itt van azután még az a vád, hogy én többször elutaztam a fővárosból. Azt hiszem, hogy mikor hónapokig a nemzetgyűlés tárgyalásain más-más politikai és állami ügyek intézésénél egy miniszterelnök kifárad, azután kimegy Genfbe és súlyos, felelősségteljes tárgyalásokat folytat külföldi tényezőkkel (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon*) és végül hazajön, akkor még a karácsony és újév körüli szünetet is úgy odaállítani, hogy a miniszterelnöknek, mint egy gépnek kell továbbdolgoznia, ez, azt hiszem, olyan embertelenség, amelyért senki felelősséget nem vállalhat. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.* – *Egy hang a baloldalon: Nincs szívük!*) Azt hiszem, ebből az országnak sem volna semmi haszna. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.*)

Nem óhajtok a nyomozás részletkérdéseivel foglalkozni, mert hiszen ezek részben a belügy, részben az igazságügy reszortjába tartoznak, csak azt a könnyedén odadobott vádat említem, hogy mi Nádosyt és Windischgräetzet a főtetteseket általában csak a francia hatóságok, a francia rendészeti közegek közbelépésére és követelésére tartóztattuk le, ami egyáltalán nem felel meg a tényeknek. Nádosy személyére egyáltalán nem, a Térképészeti Intézet alkalmazottaira nézve egyáltalán nem és a vádlottak egy egész sorozatára nézve egyáltalán soha semmiféle kérés vagy követelés a francia közegek részéről elő sem terjesztett. nemhogy azoknak kívánságára vagy követelésére tartóztatták volna le.

Még Windischgräetz személyére nézve is így áll a dolog. Egészen addig, míg a francia rendőri közegek Budapestre nem jöttek, tehát december 27-ig, vagy 28-ig semmiféle komoly nyomot a magyar rendőrségnek sem a francia, sem a hágai hatóságok egyáltalán nem adtak. A francia közegek december 28-án jöttek és akkor Kovács komornyikra és Kába titkárra nézve megtörténvén a puhatolódzások, ezeknek letartóztatása megtörtént. Ezekre nézve a gyanúsító indíciumokat a francia rendőrség adta a kezünkbe. Ami Windischgräetz személyét illeti, errenéze a francia rendőrhatalóságok mást, mint gyanút kezünkbe nem adtak, mégpedig azt, mondván, hogy 1924-ben a nizzai rendőrségnél egy feljelentés történt abban az irányban, hogy Windischgräetz Magyarországon hamis frankok gyártásával foglalkozik.

Álljunk itt meg egy kicsit. Ha a magyar kormány mulasztást követett el azzal, hogy december 17-ike és 28-ika között Windischgräetzet nem tartóztatta le, mondják meg nekem őszintén a t. képviselő urak, mi a véleményük arról az eljárásról, amely 1924-ben értesült arról, hogy Windischgräetz ilyen dolgokkal foglalkozik és még arra sem tartotta ezt érdemesnek, hogy a magyar hatóságokat és a magyar rendőrséget egyáltalán figyelmeztesse. Ezt csak mellékesen mondom, azért, mert lia van felelősség és van kollaboráció, az reciprok és egyforma mindenkivel szemben. Ismétlem azonban, ez a bejelentés csak december 28-án történt meg és ez is csak a nizzai rendőrségnek 1924. évi értesülését közölte, úgyhogy meg-

kell állapítanom, hogy a gyanú a franciák részéről irányult feljre, a bizonyítékokat azonban a belügyminiszteri nyomozat teremtette elő és az illetőt ezek alapján tartóztatták le.

A későbbi idő folyamán, amikor a nyomozat lényegében be volt fejezve, bizonyos hézagok betöltésénél – amely hézagok betöltése éppen a francia bank szempontjából bírt fontossággal – igenis a francia rendőrség bizonyos pótló munkát sikeresen végzett. de állítom, – és a rendelkezésre álló adatok alapján a belügyminiszter úr bizonyítani fogja, – hogy a letartóztatások a fővádlottakal szemben és az összes térképészeti intézeti alkalmazottakkal szemben egyáltalában és kizárólag a magyar hatóságok kezdeményezésére és nyomozata alapján történtek meg. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

Méltóztatnak nekem szemrehányást tenni, hogy én a kollaboráció megtagadásával az ügyészi fokon diplomáciai konfliktust idéztem fel és kockáztattam a francia kormánnyal szemben. Hogy az ügyészi fokon a kollaboráció lehetséges-e vagy nem, azon ebben a percben vitatkozni nem akarok. Én az igazságügyminiszter úrtól kértem erre vonatkozóan szakvéleményt. Az én kötelességem az, hogy az igazságügyminiszter szakvéleményét vegyem figyelembe, ne pedig az ellenzék szakvéleményét. Hol voltak nehézségek abban a kollaborációban, azok főleg két forrásból fakadtak. Az egyik forrás az volt. – amint már január 19-én itt tartott beszédemben is rámutattam, – hogy elejétől fogva hiányzott a lojális reciprocitás azok részéről, akik tőlünk kollaborációt követeltek. Ráműtattam akkor arra, hogy heteken keresztül nem voltunk képesek kézhez kapni a hágai dokumentumokat és azt a bizonyos Jankovich-féle jegyzőkönyvet, amely ehelyett. úgy látszik, indiszkréción alapján lapokban jelent meg (*Héjj Imre: Sauerwein!*) és előbb volt Budapesten tudott és ismert ellenzéki körökben, mint ahogy a kormány maga erről tudott volna.

Másik oka ennek, hogy ez a kollaboráció néha nehezen ment. az a bizalmatlanság volt. amelyet tudatosan igyekeztek egyes tényezők Budapesten is felkelteni a francia rendőrközegekben. (*Úgy van! a jobboldalon. – Zaj.*) Nagyon sajnálom, hogy ez a bizalmatlanság felkeltetett. mert evvel a bizalmatlansággal szemben küzdeni nagyon nehéz. És én csak arra kérem a Ház összes tagjait. méltóztassanak az ország érdekében lehetőleg eltekinteni olyan nyilatkozatoktól, melyek ilyen bizalmatlanságot teljesen indokolatlanul, teljesen alaptalanul felkelteni alkalmasak és amelyek az országra nézve igenis, veszélyt jelenthetnek.

Szilágyi Lajos t. képviselőtársam beszélt a titkos társaságokról. Utalás történt a kisebbségi véleményben is ezekre a titkos társaságokra. Megjegyzem, hogy a kisebbségi vélemény ebben a tekintetben sem egészen őszinte. Az egyik helyen ugyanis azt mondja, hogy szövetséget állapít meg a frankhamisítás szempontjából. Természetes, hogy egy ilyen szövetségnek titkosnak kellett lennie, mert különben semmi értelme sincs a szövetségnek. De ebből kiindulva azután szövateszi, hogy nem valami létező titkos társaság hajtotta-e végre ezt a dolgot s erre vonatkozólag három vagy négy tanút vonultat fel. Az egyik Perényi, akire nézve azt mondja, hogy vallomásában olyan nyilatkozatot tett. miszerint nincs kizárva, hogy valami titkos társaság csinálta. Én Perényi vallomását megnéztem, de abból csak azt látom, hogy azt mondja, nincs kizárva, mert nem tudja, mert ha tudta volna, akkor ezt megmondta volna.

A második bizonyíték errenézve megint Windischgrätznek az a magatartása, hogy erre a kérdésre nézve nem akar nyilatkozni. Mar megmondtam a véleményemet. hogy ennek oka sokféle lehet. Lehet. hogy ebben az esetben valami ilyen szuppozíció áll mögötte, de ezt s bizonyítottnak venni igazán nem lehet. t. Nemzetgyűlés. Azután itt van a Zadravetz-féle eskü, mint bizonyíték. Én azt hiszem, ez inkább ellenbizonyíték. Mert ha valamely létező titkos társaság csinálta volna, akkor mar nem kellett volna újabb esküt venni, mert hiszen ezek a titkos társaságok – úgy látszik – amúgy is esküket szoktak kivenni. Tehát az, hogy Zadravetz újra esküt vett ki, inkább amellet bizonyít. hogy ezt nem valami titkos társaság csinálta.

Azután itt van mint negyedik bizonyító erő a Rába-féle vallomás, hogy ő bizonyos fenyegetésektől félt; egyáltalában félt otthagyni ezt a társaságot. mert tartott tőle, hogy bosszút állanak rajta. A kisebbségi vélemény szerint ez megint argumentum arra, mintha valami titkos társaság csinálta volna ezt az akciót.

Én Rába vallomásából mást olvasok ki. Nekem az a benyomásom, hogy Rába ezzel akar takaródní, hogy ő korábban miért nem lépett ki, mert ebből azt reméli, hogy kevésbé súlyos megítélés alá fog esni az ő cselekedete. De hogy alaptalan volt az ő szuppozíciója, ha ezt szupponálta, annak bizonyítéka a contrario az, hogy ebből a társaságból olyanok, akik már fel voltak esküdve, kiléptek, nem vettek részt a további akciókban és ezért semiféle bajuk nem történt.

Én tehát. t. Nemzetgyűlés, ezeket a beállításokat agyaglábúaknak tartom. Én bizonyítottnak nem látom sem pro sem kontra, hogy titkos társaság végezte volna ezt az akciót. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) De ha már itt vagyunk, akkor a kérdésről meg kell mondanom a kormány álláspontját. hiszen már rég nem titok közöttünk, hogy én mindenféle ilyen titkos társaság működése ellen voltam és vagyok. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Itt van a büntető novella, amely talán másfél éve van a Ház előtt. (*Pesfky Pál igazságügy miniszter: Két esztendeje!*) amelynek 42. szakaszába azt vettük fel (*Olvassa*): „Vétséget követ el s három évig terjedhető fogházzal és kétmillió koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki a hatóság ellenőrzése alól kivont és a közrendet veszélyeztető titkos szervezetet vagy társaságot alakít. vezet. irányít. vagy abban tisztséget vállal, vagy annak céljaira adományt gyűjt.

Aki az előbbeni bekezdésben említett titkos szervezetekbe vagy társaságba, ily minőségét tudva, belép, annak céljára adományt ad, vagy működését más módon támogatja, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntethető. Az ily titkos szervezet vagy társaság céljára szolgáló vagyoneértéket el kell kobozni, tekintet nélkül arra, hogy az a tettesnek, részesnek vagy másnak tulajdona .

Két éve fekszik ez a javaslat a Ház asztalán és nem rajtunk múlt eddig, hogy ezt a büntető novellát a plénum elő nem vehette. Ha a t. képviselő uraknak nem az fekszik a szívükön, hogy egy politikai atout-mentől hosszabb ideig tartsanak kezükben, hanem az fekszik a szívükön, hogy mentől gyorsabban, megfelelő törvényekkel akadályoztassanak meg valóban ezek az állapotok, amelyekről önök azt állítják, hogy olyanok, hogy a titkos társaságok Magyarországon kormányoznak és befolyásuk van, (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) akkor méltóztassanak hozzá-

járulni ahhoz, hogy ez a büntető novella azonnal törvényerőre emeltesék és ne vitatkozzunk, hanem cselekedjünk ezen a téren. (*Tetszés és taps a jobboldalon.*)

A kormány álláspontja ebben a kérdésben még másból is kitűnik. (*Zaj. – Elnök csenget.*) Miután a büntető novella még nem tárgyalatott és előreláthatólag hosszú ideig nem tárgyalható, a kormány 1923-ban 7502. számú miniszterelnöki rendeletet adott ki, mégpedig a hatóságok, közhivatalok és közintézetek tagjainak és közegeinek mindenemű tiltott egyesületi működéstől való feltétlen tartózkodása tárgyában. Úgy látszik, a t. képviselő úr többet tud, mint én. Tessék ezeket a titkos társaságokat bejelenteni. Én egészen másképen tudom. De szó, ami szó, én ezzel csak bizonyítani akartam, hogy a kormány a maga részéről ebben a kérdésben régóta elvi álláspontot foglalt el és ettől az elvi állásponttól nem tért el, sőt ennek megfelelően gyakorlati intézkedéseket tett. Hiszen a rendeletet azért adtuk ki és az összes tisztviselők kikérdeztettek becsület-szó alapján, hogy nyilatkozzanak, tagjai-e valamely egyesületnek, amely titkos vagy sem? Azért. mert valakire ráfognák, hogy titkos egyesületnek tagja, de ezt bizonyítani nem tudom, én a magam részéről eljárni képtelen vagyok és Ha a t. képviselő úr ülne ezen a helyen, ön sem tudna eljárni. (*Zaj a baloldalon.*) Minden kétségen felül áll, hogy a magyar közéletben ilyen gyanakvások vannak, minden kétségen felül áll az is, hogy a kommunizmus bukása után Magyarországon egy tömege az egyesületeknek és egyleteknek létesült. amelyek azóta különféle, nagyon nehezen ellenőrizhető jövedelmi forrásokból nehezen ellenőrizhető működést fej-tettek ki. Ebből az esetből mindenesetre egy konzekvenciát levonhat akár ez a kormány, vagy bármely kormány, amely helyén fog ülni ennek és pedig le kell vonnia azt a konzekvenciát. hogy az egyesületi jog szempontjából a legszigorúbb ellenőrzést gyakorolja. Ezt követeli az ország nyugalma, az ország biztonsága és a politikai konszolidáció is ettől függ.

Befejezni kívánom szavaimat. Én azt hiszem, hogy amikor Genfbe megyek, felemelt fővel mehetek oda. (*Taps a jobboldalon és a középén. – A képviselők felállnak helyükről.*) Ezen nem változtat az a perfid eljárás, (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) hogy az utolsó percben dobnak ide vádakat. elhallgatva azoknak bizonyítékait és lehetlenné téve, hogy távozáskomkor ezekre választ adhassak. Ennek ellenére felemelt fővel megyek Genfbe s becsületes szándékom szerint igyekszem a nemzet jogait ott megvédeni. (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. – A képviselők felállnak helyükről.*)

A GENFI TÁRGYALÁSOKRÓL ÉS ISMÉTELTEN A FRANKÜGYRŐL (1926 MÁRCIUS 23.)

Bethlen István gróf genfi útjáról visszatérve, a nemzetgyűlés folytatta a frankhamisítási bűnügy politikai háttérének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentésének folytatólagos tárgyalását. Az 1926 március 23-iki ülésen *Rupert Rezső*, *Pesthy Pál*, *Rakovszlcy Iván* és *Rákóczi Ferenc* beszéde után, *Bethlen István* gróf miniszterelnök szólalt fel. A miniszterelnök, mielőtt a jelentéshez szólt volna, beszámolt genfi útjáról és ezzel kapcsolatosan a szanálási programról

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* Előttém szóló mélyen t. képviselőtársam nem fogja tőlem rossz néven venni, ha nem mindjárt beszédem elején térek ki az o fejtegetéseire, hanem beszédem későbbi részében, amikor a szőnyegen lévő tárggyal kívánok foglalkozni, mert mielőtt ehhez a tárggyhoz fordulnék, legyen szabad nekem kellő rövidséggel beszámolnom azokról a tárgyalásokról, amelyeket Genfben folytattam a szanálási program időszerű kérdéseivel kapcsolatban.

Ezen beszámolómm rendjén ismertetni fogom azokat a kérdéseket, amelyeket Genfben tárgyalunk, de ki fogok térni arra is, hogy bizonyos kérdéseket, amelyeket tőlem az ellenzék egy része számon akar kérni, miért nem tárgyalunk és miért voltak a tárgyalások bizonyos meghatározott kérdésekre szorítva. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak emlékezni arra, hogy decemberi beszámolómmkor szótartam a Népszövetségnek azon kívánságáról is, hogy az összes állami pénzek a Nemzeti Bankban koncentráltsanak és az állami pénzek kezelése a Nemzeti Bankra bizassék. Megjegyzem, t. Nemzetgyűlés, hogy ez a követelés már a szanálási programban is szerepelt. Az 1924:IV. t.-c. mellékleteiben ez a követelés már fel lett említve és hogy azt eddig, a mai napig nem hajtottuk végre teljes rigorozitással, annak oka kizárólag az volt, hogy azokban az átmeneti időkben a szanálás és a rekonstrukció természetsszerűleg magával hozott bizonyos kritikus jelenségeket is, amelyek jelentkeztek a közgazdasági életben és szükség volt olyan szervre a Nemzeti Bankon kívül, nevezetesen a Pénzüntézet Központ, amely szerv állami pénzek segítségével a bajbajutott közgazdasági életnek időről-időre segítségére siethetett. *(Helyeslés jobb felől.)*

A követelés, amely a Népszövetség részéről felállított, lényegében abban állott, hogy most már az összes állami pénzek koncentráltsanak a Nemzeti Banknál, tehát az üzemek pénzei és tókái is, hogy minden állami befutó pénz kezelése a Nemzeti Bankon keresztül folytattassék és lehetlenné tétessék, – ami különben régebben is szokásos volt. – hogy állami pénzek egyes magánbankoknál, magánpénzüntézeteknél és részvénytársaságoknál nyerhessenek elhelyezést.

Ez természetsszerű követelmény, mert hiszen a Nemzeti Bank a nemzeti pénz- és hiteléletnek legfőbb szerve, amely csak akkor lehet abban a helyzetben, hogy a pénzüntézet felett teljes kontrollt gyakoroljon, hogy kamatláb-politikája révén a hiteléletet ellenőrizze és a maga részéről vezesse, ha azok a nagy pénzüntézetek, amelyek az állam rendelkezésére állanak, szintén az ő trezorjain folynak keresztül.

Már rámutattam arra, hogy mi volt ennek eddigi akadálya. A terv, amelyet kidolgoztunk a jövőre nézve, lényegében a következőkből áll: Az összes állami pénzek ezentúl a Nemzeti Bank gestiójába mennek át; a Pénzüntézet Központ és a Postatakarékpénztár, amelyek eddig ilyen állami pénzeket szintén kezeltek, visszaadatnak eredeti hivatásuknak és hogy különösen a Pénzüntézet Központ a maga részéről ennek a hivatásának meg tudjon felelni, szükségessé vált, hogy alaptőkéje felemeltessék. Ezen alaptőkefelemelésben az állam 20 millió aranykoronával fog résztvenni, mert ezen az úton jut a Pénzüntézet Központ abba a helyzetbe, hogy azokat az állami pénzeket, amelyeket kritikus helyzetbe jutott vállalatoknak támogatására fordított és amelyek ennek folytán rövid idő alatt nem mozgósíthatók, a

Nemzeti Bankba juttathassa. A Postatakarékpénztár újra fel fogja venni azt a működését, amelyet békében is folytatott, amennyiben felhatalmazása volt arra, hogy jóhitelű fix kamatozású papírokat vásárolhasson, nevezetesen zálogleveleket és állami hitelbonokat is. Ezzel kapcsolatosan szükségessé válik az altruista intézeteknek, mint az Országos Központi Hitelszövetkezetnek, az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének stb. megfelelő tőkével való ellátása, *(Helyeslés a jobb-oldalon.)* mert hiszen ezek az intézmények eddig is, különösen az átmeneti kritikus idő alatt, állami pénzek segítségével tudtak csak feladatuknak megfelelni és minthogy az állam kénytelen és a jövőben is kénytelen lesz azokat a Nemzeti Bankba beutalni, szükségessé válik ezeknek az intézményeknek megfelelő pénzhittel való dotációja. Ez az egész akció június 30-ig fog befejezteni és ez idő alatt azokat a zökkenéseket, amelyek a tranzakciók és az átutalások folytán előállhatnak, természetesen a Nemzeti Bank fogja a maga erejéből áthidalni.

A második kérdés, amelyet a Népszövetség előtt tárgyaltunk, a Takarékosági Bizottság által kidolgozott program volt. Méltóztatnak tudni, hogy az Országos Takarékosági Bizottság egy év óta működő, az állami adminisztráció, a jogszolgáltatás, szóval az egész állami élet terén egy sorozatát dolgozta ki azoknak a javaslatoknak, amelyek végeredményben könnyebbülést fognak jelenteni a kiadási oldalon a költségvetésben is. Ezeket a javaslatokat ismertettük a Nemzetek Szövetsége előtt és a Nemzetek Szövetsége ezeket a javaslatainkat tudomásul is vette. Megjegyzést csak az állam tisztviselői létszám ügyéhez fűzött, amennyiben kifejezte azt a kívánságát, illetőleg azt a felfogását, hogy lényeges megtakarítás a magyar állam költségvetésében csakis egy igazán lényeges személyzetapasztás révén volna elérhető. Rámutatott a pénzügyi bizottság arra is, hogy Csonka-Magyarországon még jelenleg is bizonyos százalékkal, 1-2%-kal nagyobb a tisztviselői létszám, mint, amilyen volt ezen a területen a békeidőben. De hogy errenézve a Nemzetgyűlést is tájékoztassam, mint ahogy azt a Népszövetségnél is megtettem, rá kell mutatnom arra, hogy ez csak látszólagos többlet, mert Csonka-Magyarország és Csonka-Magyarország adminisztrációja olyan feladatokat is kell, hogy teljesítsen, amelyeket Nagy-Magyarország nem teljesített. *(Úgy van!)* Elég, ha rámutatok arra, hogy például a külügyminisztérium egész tisztviselői létszáma, egész apparátusa a békebeli létszámban természetesen nem szerepelt. Itt van azután példának okáért az egész vámügy, vagy a vámügynek nagyon tekintélyes része, hiszen Nagy-Magyarországnak saját határai először is geográfiai határok voltak, másodsor pedig csak egy csekély részét tették a vámterület összes határainak, míg a vámszolgálatot a többi határon Ausztria látta el, amelynek saját határai Magyarország határaiéppen is szerepeltek a vámkülfölddel szemben. Ez önmagában egypár ezer ember szaporulatát jelenti, mert hiszen, sajnos, rossz geográfiai határunk mellett ma a vámszolgálat igazán nem könnyű feladat és még ezzel a személyzettel is csak tökéletlenül tudjuk elvégezni.

Mindennek ellenére azok a javaslatok, amelyeket a Takarékosági Bizottság kidolgozott a személyzet apasztása szempontjából, 2500 állást jelentenek és pénzmegtakarításban 15 millió aranykoronát. Mindjárt itt ki kell azonban jelentenem, hogy ezt a 2500 főnyi apasztást nem egyszerre, újabb B-listák kreálásával akarjuk megoldani, *(Szilágyi Lajos: Ez lehetetlen is volna!)* – ez lehetetlen is volna, igaza van a t. képviselőtársamnak, –

(*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) hanem éveken keresztül annak rendjén, ahogy ezeket a reformokat az adminisztrációban és az igazságszolgáltatásban keresztülviszük, fogjuk ezt a létszámapasztást automatikusan azáltal elérni, hogy üresedésbe jutó állásoknak 2500 föig terjedő számát nem töltjük be.

Foglalkoztunk a Népszövetség előtt újra a menekült tisztviselők kérdésével is. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezúttal pontos kimutatást tudtunk a népszövetség elé terjeszteni, amelynek adatai ennek a kérdésnek nagy fontosságát állami adminisztrációink és pénzügyeink szempontjából élénken illusztrálják. Január és február hónap folyamán ugyanis statisztikai felvételeket eszközöltetett a pénzügyminiszter úr, amelynek rendjén megállapítást nyert, hogy Magyarországon 43.786 menekült tisztviselő van, akikből 12.599 nyugdíjas, 3180 özvegy, 192 árva és 27.815 tényleges tisztviselő, akik helyett azonban természetesen Csonka-Magyarországon funkciót teljesített tisztviselőket kellett annakidején nyugdíjazni, vagy B-listára helyezni. Hogy ez mit jelent számban és kiadásban, azt a következők fogják illusztrálni:

Nagy-Magyarországnak 1913-ban 63.000 nyugdíjasa volt. A mai csonka Magyarországnak, amely területben egyharmadát lakosságban valamivel több, mint egyharmadát a reparációs komisszió által kiszámított teherviselőképeség aránya szempontjából pedig 45%-át képviseli a volt Nagy-Magyarországnak, ennek a kis országnak nem 63.000, hanem 100.596 nyugdíjasa van, ami annyit jelent, hogy budget-ünket egyedül ezen a címen 65.960 millió aranykorona olyan megterhelés terheli, amelyet tulajdonképpen nem ennek a csonka országnak kellene viselnie. (*Úgy vóμ! jobb felől.*)

Ezt a kérdést mi már három ízben vetettük fel a Népszövetség előtt és kértük a Népszövetséget, hogy hívja össze az utódállamok konferenciáját, amelyen ezt a kérdést megtárgyalhatjuk. Sajnos, a Népszövetség ebben a kérdésben a mai napig döntést még nem hozott. (*Szilágyi Lajos: Nem lehet tovább várakoztatni a nyugdíjasokat!*) Arról is fogok beszélni. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezt a kérdést azonban ezentúl is napirenden fogjuk tartani és kell, hogy tartsuk. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Közvetett hatása annak, hogy ezt a kérdést napirendre hoztuk és napirenden tartjuk, talán mégis abban nyilvánul, hogy egyik és másik szomszédos állammal a legközelebbi időben folytatandó tárgyalásaink anyagába a nyugdíjasok kérdése is fel van már véve, mint letárgyalandó anyag.

Annak az expozéznak keretében, amelyet a Népszövetség előtt tartottam, természetesen megemlékeztem a budgetről, nevezetesen a költségvetés első félévének eredményeiről is, amely első félév újból plusszal zárult és rámutattam arra, hogy előreláthatóan a második év sem lesz deficites, bár olyan plusz, mint az első félévben volt, nem várható, mert hiszen azóta több adónemet részben leszállítottunk, részben eltöröltünk. Itt van például a cukoradó, ahol egy 20%-os adóengedményt léptettünk érvénybe, itt van a házhaszonrészesedés, amelyet teljesen megszüntettünk és természetesen a kereskedelmi szerződések megkötésével egyidőben azok a vámkedvezmények is, amelyek a kereskedelmi szerződésben tartalmaztatnak, érvénybe fognak lépni és az állam vámbevételeit csökkenteni fogják. Rámutattam azokra a nehézségekre, amelyekkel hiteléletünk kell hogy megküzdjön. Bár a városi kölcsönök és a hosszúlejárátú mezőgazdasági kölcsön sikeres elhelyezése révén a londoni piacon – és most már pénzintézeteink segítségével az amerikai piacon is – e téren bizonyos megkönnyebbülés állott be (*Úgy*

van! *Úgy van! a jobboldalon.*) és fog még beállani, azért mégis az a krízis, amely a magyar gazdasági életben, az iparban és a vállalkozásban is mutatkozik és most elsősorban erre mutatok rá – csak úgy lesz megszüntethető és csak úgy leszünk képesek ezen túljutni, ha meg fogjuk találni a módját annak, hogy iparvállalataink számára is hosszúlejáratú kölcsönöket leszünk képesek a külföldön plaszírozni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Beszámoltam továbbá a kereskedelmi politikáról is és rámutattam, hogy az ország kereskedelmi mérlege az utolsó évben kedvezően alakult. sokkal kedvezőbbben, mint az előző évben, sőt előrelátható, hogyha a múltévi termésfeleslegek a külföldi piacokra kerülnek, esetleg még deficitmentes is lesz. Rámutattam arra, hogy sikerült végre az osztrák kereskedelmi szerződést is megkötünk, amelyre a magyar közgazdaság régóta várt. Mindjárt megjegyzem azonban, hogy ennek megkötése nem a Népszövetség nyomása folytán jött létre, mint ahogy azt egyes magyar lapok a magyar közönséggel el akarták hitetni, mert hiszen, ha ilyen nyomás alapján jön létre egy kereskedelmi szerződés, abból azután köszönet nincs, mert abban sem az egyik, sem a másik fél a maga számításait nem találja meg. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Másfél év óta tárgyaltuk ezt a szerződést és hosszas, kínos tárgyalás rendjén, azt hiszem, sikerült végre olyan megegyezést létesítenünk, amely úgy a magyar, mint az osztrák közgazdaság érdekeivel is számolt. *(Helyeslés a jobboldalán.)*

Attérek ezután arra a három kérdésre, melyeknek tárgyalását egyes politikai körök tőlünk várták, de amelyeket Genfben ezúttal még nem tárgyaltunk.

Itt van mindenekelőtt a nyugdíjasok kérdése. Igaz, hogy a nyugdíjasok helyzete, úgy, ahogy az az 1924:IV. t.-c.-ben lefektetve van, nem maradhat abban az állapotban, *(Szilágyi Lajos: Úgy van, nem maradhat! Ez a tény!)* hiszen decemberi tárgyalásaink eredményeképpen jelentette be a pénzügyminiszter úr, hogy a Népszövetség a maga részéről hozzájárult ahhoz, hogy azok a korlátozások, amelyek az 1924:IV. t.-c.-ben a nyugdíjasok penzióösszege tekintetében foglaltak, megszüntetessenek és csak 0 lépés keresztülvitelét. perfektuálását bízta a főbiztos úrra, aki a kormánnyal egyetértésben fogja az erre vonatkozó intézkedéseket megtenni. Ezek a tárgyalások folyamatban vannak és bízom benne, hogy rövid időn belül sikerrel leszünk képesek ezeket befejezni, mert a kormány tényleg azon az állásponton van, hogy itt egy lényeges, igazán komoly lépést kell előre tenni. *(Úgy van! Úgy van!)* Éppen azért. mert ez a kérdés decemberben Genfben elvileg eldőlt. semmi szükség nem volt arra, hogy ezt a kérdést Genfben újból megbeszélés tárgyává tegyék. *(Zaj.)*

Itt van a második kérdés, a beruházások kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* A kormány december hónap folyamán a genfi tárgyalások rendjén egy hároméves beruházási programot terjesztett a Népszövetség elé és ezt a Népszövetség helyeselte s az első ráta, az 1926/27. évi budget-évre kért 50 millió korona felszabadításához hozzájárult. Ugyanakkor úgy döntött. hogy a többi rátára nézve akkor fog döntést hozni, amikor biztos képet kap az állam pénzügyi helyzetének végleges rendezéséről. Ez annyit jelent. hogy ezeknek a Restkredit-eknek felszabadítását a Népszövetség összekapcsolta a kontroll kérdésének eldöntésével, hogy amikor a kontroll kérdését felvetjük és sikerre visszük, ugyanakkor kell ezt a kérdést is a Népszövetség előtt tárgyalnunk. De előbb nem

tárgyalhatjuk, mert hiszen ezek a Restkredit-ek – hogy újra ezt a szót használjam – eredetileg deficitékre voltak szánva és ha a szanálási periódus befejeztével az tűnnék ki, hogy még mindig bizonyos deficitekre lehet rossz és kedvezőtlen esetben kilátás, akkor természetesen, hogy bizonyos összegeket visszatartana a Népszövetség e deficitok fedezésére és nem járulhatna hozzá ahhoz, hogy ezek rögtön beruházásokra fordíttassanak. En azonban bízom abban, hogy akkor, amikor a kontroll kérdését fogjuk tárgyalni, ez a kérdés közmegelegedésre fog megoldatni.

Végre jön az a bizonyos kontrolli-kérdés, amelyre vonatkozóan a túloldalról azt hallottam, hogy miért nem vetettük fel (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon*) s hogy ez a magyar kormány vereségét jelenti. (*Úgy van! Úgy van! a loi- és a szélsőbaloldalon. – Ellentmondások a jobboldalon.*)

Azt hallottam és külföldi lapok is ezt írták, hogy a magyar kormány ezt a kérdést azért nem vetette fel, mert kénytelen volt Benes külügyminiszterrel paktumot kötni, hogy egyfelől a magyar kormány nem veti fel a kontroll megszüntének kérdését. másfelől pedig Benes külügyminiszter nem veti fel a frankügyet a Népszövetség előtt. hogy én paktumot kötöttem a Népszövetség pénzügyi bizottságával, stb. Ilyen hírek jöttek és keringtek a közönség körében. Ezek mind apokrif hírek, ezekből egy szó sem igaz, (*Úgy van! a jobboldalon.*) Én semmiféle paktumot sem Benes külügyminiszterrel, sem a Népszövetséggel erre a kérdésre nézve nem kötöttem és nem is volt soha szándékom kötni. (*Farkas István: Nem merte felvetni! – Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Éppen azt magyarázom, hogy miért nem vettem fel. Méltóztassanak elolvasni a pénzügyminiszter úr beszámolóját decemberi tárgyalásainkról. Ebben a beszámolóban a pénzügyminiszter úr már akkor, amikor a frankügyről egyáltalán nem is volt szó s még senki sem hallott erről, megmondotta, hogy a kontroll megszüntetésének kérdését június hónap folyamán fogja a magyar kormány hivatalos formában felvetni. Addig nem vetheti fel, mert hiszen július 1-én jár le az a két és fél esztendő, amelyben a szanálási program keresztülvitele megvállapított és csak akkor, amikor nemcsak a költségvetés, hanem a költségvetési év egyes hónapjainak zárszámadásai is ismeretesek lesznek, csak akkor lehet a kontroll megszüntetésének kérdését felvetni, mert hiszen természetesen a költségvetés lehet optimisztikus, lehet pesszimisztikus, de a való helyzetet a zárszámadások mutatják meg. A Népszövetség előtt nem elég költségvetést bemutatnunk, hanem a szanálási periódus havi zárszámadásait is kell produkálnunk, ami teljesen tiszta képet nyújt. Ez az oka annak, hogy nem vettem fel ezt a kérdést.

De ez nem is volt szándékomban. Amikor kimentem, intervjút adtam a Pesti Hírlapnak, amelyben már akkor benne volt. hogy erről a kérdéstről most nem szándékozom beszélni a Népszövetség előtt. hanem csak júniusban, amikor igenis ez a kérdés aktuális lesz, mégpedig teljes mértékben aktuális lesz. Akkor azután kötelessége lesz a magyar kormánynak ezt a kérdést felvetni és bizonyítékai rendjén kérni a kontroll megszüntetését. Ez az, amit errenézve mondani kívántam. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A pénzügyi bizottság határozata és az annak rendjén kifejezett kívánsága is olyan téma, amelyről be kell számolnom. A pénzügyi bizottság határozata szerint a magyar rekonstrukció műve, úgy, amint azt a pénzügyi bizottság december hónapban is kifejezte, megfelelőleg és kielégítőleg halad

előre és éppen ezért a december hónap folyamán kifejezésre juttatott véleményét megismétli és megerősíti.

Két kívánságot fejezett ki a pénzügyi bizottság. Az egyik az, hogy azok a beruházási hitelek, amelyek eddig a budgetben, a költségvetésben nem szerepeltek, valamint az ezen hitelekből az államkasszába befolyó bevételi tételek is, nevezetesen a törlesztési összegek és kamatösszegek, a budgetben valamilyen formában és módon elszámoltassanak. Mi ehhez a követeléshez természetesen hozzájárultunk és azt magától értetődőnek tartjuk. Hiszen a nemzetgyűlés kívánságának is csak megfelelhethet az, hogy ezek a tételek is ugyanakkor, amikor a költségvetést előterjeszti a pénzügyminiszter úr, valamilyen formában elszámolást nyerjenek. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Másik kívánsága az volt, hogy az állami üzemeknél azok a kiadások, amelyek felújításokra, pótlásokra szükségesek és amelyek az utolsó években részben mint beruházási tételek kezeltettek, ezentúl a rendes kiadások közé vétesse-nek fel. Ennek magyarázatára azonban kell egy pár szót mondanom.

Tizenegy évig, az egész háború ideje alatt, a háború után a forradalmi időkben, azután az inflációs korszakban a magyar állam nem volt abban a helyzetben, hogy az állami üzemeket, az államvasutakat, a postát, stb. úgy dotálja, hogy ezen dotációban benne foglaltassanak a szükséges összegek a pótlásokra, rekonstrukciókra, az elkopott és elavult anyagok felújítására. Ezt a tizenegyéves mulasztást rövid idő alatt kellett pótolni. Ez volt az oka annak, hogy az első rekonstrukciós időkben természetesen ezt a gyors tempót nem lehetett bírni és a költségvetésben ezen összes tételeket nem lehetett, mint rendes kiadást beállítani, úgyhogy kénytelenek voltunk ezen költség egy részét, mint beruházást szerepeltetni. De most, hogy ezek az üzemek rendbejöttek, magától értetődik, hogy egy bizonyos normát fogunk úgy az államvasutaknál, postánál, mint az egyéb üzemeknél megállapítani, amely előírja, hogy mi szükséges évenként pótlásokra, felújításokra ezen a címen. Ez a költségvetésben a rendes kiadások között fog szerepelni. Amennyiben egy folyóévben erre az összegre nem lesz szükség, ez akkor is a kiadásba állított tétel fog maradni és alapot fogunk belőle létesíteni, amely azokban az időkben, amikor esetleg nagyobb kiadások szerepelnek majd ezen a címen, ki fogja segíteni a rendes költségvetést. Ez a megállapodás, amelyet errenézve kötöttünk.

Ezzel be is végeztem rövid beszámolómat ezekre a kérdésekre nézve. Most még csak egy pár szót kívánok szólni arról, hogy hidegen fogadtak, hogy plakátokat nyomattak ellenem és hogy népgyűlést tartottak Genfben, különösen Rakovszky István t. képviselőtársam volt az, aki kutatta ezeket a hírlapi közléseket, amelyeket azután a külföldi lapokból erre vonatkozólag felolvasott. *(Zaj a baloldalon.)* Erre nézve csak annyit mondok, hogy én igenis egészen pozitív tudomással bírok arról, hogy ezek a hírek milyen forrásból kerültek ki. Véletlenül Genfben egy igen előkelő francia újság visszautasította ezeknek a híreknek közhírrétételét és ugyanakkor utána is járt, hogy ki adta le ezeket a híreket azoknak a távirati irodáknak, amelyek világgá kürtölték. Megállapítom, hogy ez a forrás nem francia forrás volt. s ha a t. képviselő úr tudná, hogy ki volt az, egy cseppet sem lenne büszke rá. Ha érdeklí a t. képviselő urat. *(Rakovszky István: Ki volt az?!)* – itt nem fogom megmondani – de négy szem között megmondom!

Ami a röpiratokat és plakátokat illeti, amelyekre a t. képviselő úr hivatkozott, hát először plakátok nem voltak, csak olyan plakátok voltak-

amelyeket az ottani szociáldemokrata pártnak egy csoportja, amely magyar emigránsokkal vette fel a nexust. osztott széjjel És volt egy népgyűlés is, amelyet szintén az ottani szociáldemokrata párt rendezett azon a címen, hogy tiltakozni fognak az Európában általánosan fellépő magyar reakció ellen. Ezen a népgyűlésen volt egy magyar szónok is: Szende Pál. (*Zajos derűltég a jobboldalon.*)

A Pesti Hírlap tudósítója szerint. aki ott ült a pódiumon mellette és megkérdezte tőle, hogy kinek megbízásából szónokol itt. kijelentette neki, hogy a párisi magyaremigráció megbízásából. (*Felkiáltások a jobboldalon: Aha! A szövetségesek!*)

Én ezekre a sikerekre, ha magyar ellenzék lennék, igazán nem vőínek büszke. (*Zaj balfelől.*) Én igenis büszke vagyok arra, hogy Genfben tárgyalásaim rendjén ilyen és csakis ilyen ellenfelekkel találkoztam. (*Hosszantartó taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

T. Nemzetgyűlés! Kevés idő áll rendelkezésemre, ezért egész röviden akarok csak hozzászólni ahhoz a kérdéshez, amely napirenden van, nevezetesen a frankügy kérdéséhez. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

Ebben az ügyben már kétszer bőven nyilatkoztam itt a parlamentben, úgyhogy az akkor mondottakhoz csak kevés hozzátennivalóm van. Nem fogok ezúttal sem kiterjeszkedni erre bővebben, hanem inkább arra a másik politikai kampányra, amely ezzel az ügygel kapcsolatban a magyar kormány ellen indított. részben külpolitikai, részben belpolitikai eszközökkel. (*Propper Sándor: Csak tessék szabadon!*) Ne féljen a t. képviselő úr, el fog érkezni annak is az ideje, hogy ezekkel a kérdésekkel is foglalkozunk. Nem fogok foglalkozni ennek a kampánynak sem céljaival, sem módszereivel, sem eszközeivel és különösen nem azokkal a károkkal, amelyeket ez a kampány Magyarországra zúdított. (*Nagy zaj.*)

Szabadjon csak röviden egypár évrre megadni a választ. amely egyik-másik kiváló ellenzéki képviselő úr ajkáról elhangzott. Beszédem végén kizárólag azokkal a konklúziókkal foglalkozom, amelyeket Apponyi Albert gróf felszólalása végén elmondott és amelyeket érveiből levon.

Röviden foglalkoznom kell Zichy János gróf pár megjegyzésével is, amelyet itt a nemzetgyűlés előtt tett. Az ő objektív kritikájában elhangzott egy kijelentés, amelyet nem szabad szó nélkül hagynom. Azt mondotta, hogy a kormány egy bizonyos felületességgel és könnyelműséggel járt el ennek az ügynek kezelésében és ennek alátámasztására két érvet hozott fel. Az egyik az, hogy Kozma Miklós jelentésével éppen azért kellett volna a kormányelnöknek komolyan foglalkoznia, mert előzetesen sok száz olyan hírt kapott. amelyek ehhez hasonlóan kevés plauzibilitással bírtak. Azt hiszem, Zichy János gróf t. képviselőtársam és barátom kissé félreértette az én argumentációmát. Félreértette azért. mert ő ezekre, mint előzményekre utalt. hogy hozzám százával hozták a hamis híreket. olyan híreket. amelyek később valótlanoknak bizonyultak, amelyek olyan hírek voltak, amelyeket kitaláltak azért. hogy egy másik közéleti tényezőt bemártsanak. Ilyen előzmények után, azt hiszem, joggal mondhattam, hogy egy bizonyos jogosult szkepticizmussal fogadtam az ilyen híreket és nem nyúltam mindjárt ultima rációhoz, hanem előbb pozitív és valamivel megbízhatóbb információkat akartam szerezni.

Van azonban a képviselő úrnak egy másik, fontosabb és súlyosabb érve, amellyel foglalkoznom kell. Azt mondja t. képviselőtársam és bará-

lom. hogy a gondosságnak egy bizonyos hiánya mutatkozik a kormánynál abban, hogy nem nyúlt bele a mai napig a betegség fészkebe s annak gyökerébe, hogy tehát hozzá kell nyúlni a betegségek gyökeréhez, mert addig az a konszolidáció, amelyről mindnyájan olyan szeretettel beszélünk, csak frázis fog maradni. Teljesen igaza van t. barátomnak. Teljesen osztozom ebben a felfogásában, azonban azt kérdezem: hol van a betegség igazi fészke, amelyhez hozzá kell nyúlni? Az én t. barátom és későbbi beszédében Apponyi Albert gróf is, a betegség igazi fészkeire rámutattak s azt kettőben jelölték meg. Az egyik a trianoni béke és annak összes konzekvenciái (*Szilágyi Lajos Úgy van! Ez a helyes beállítás!*) az a mérhetetlen elkeseredés, kétségbeesés, amellyel a nemzeti társadalom széles rétegeit a trianoni béke eltöltötte. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.*) Százával és ezrével vannak magyar állampolgárok, akik vagyonukat elvesztették és talán nem is a békekötés folytán, hanem annak hibás, helytelen és megtúrt végrehajtása következtében. Az a körülmény, hogy a trianoni béke után ezrével vesztették el az emberek kenyerüket. olyanok, akik azelőtt kielégítő módon meg tudtak élni és az ennek következtében beállott morális és kulturális süllyedés az, amely ennek a betegségnek valódi fészke, amelyhez hozzá kell nyúlni tudni, amelyet ki kell tudni küszöbölni, hogy azok a bajok, amelyek ebből a forrásból származnak, megszűnjenek. (*Hosszszantartó helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

T. Nemzetgyűlés! A másik körülmény, amelyre úgy Apponyi Albert gróf, mint Zichy János gróf t. képviselőtársam is rámutattak, a forradalmi és ellenforradalmi szellemnek folytonos küzdelme ebben az országban. (*Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Ez a küzdelem az, amely ma is megmérgezi politikai harcainkat (*Úgy vain! a jobboldalon és a középén. Derűtség és ellenmotndások a bal- és a szélsőbaloldalon.*) és ne áltassuk magunkat. ne nevéssenek a t. képviselő urak azon, hogy igenis, forradalmi szellem van és lappang most is ebben az országban! (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Aki ezt. tagadja, az nem a gyógyulást akarja, hanem az egyik, vagy másik szellemnek uralomra jutását. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Ez a szellem itt van közöttünk. Ma talán leplezettebb eszközökkel dolgozik, talán a büntetőtörvénykönyv paragrafusai között bujkál, de itt van mindenütt és a lerongyolt tömegek fülébe súgja az izgató jelszavakat. vádat és gyanakvást szór mindenki ellen, akinek ebben a közéletben még tisztességes neve van és állást. tölt be. Ne tagadjuk, hogy itt él közöttünk ez a forradalmi szellem és hogy kívülről erők jelentkeznek, amelyek arra törekszenek, hogy ezt a forradalmi szellemet újból lángra lobbantsák. (*Úgy van! jobbfelől.*) De nem szabad tagadni a másikat sem, t. Nemzetgyűlés, mert az ellenforradalom szelleme volt az, amely szervezte annakidején a titkos társaságokat. az ellenforradalmi szellem volt az, (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) amely kalandos akciókat készített elő, amely hazafias köpenybe burkolt. bűncselekményeket hajtott végre és amely időről-időre a magyar társadalmat terror-eszközökkel megfélemlíteni kívánta, Ezek élő valóságok és nem tesz *szolgálatot* a nemzetnek, aki ezt kimondani nyíltan *nem* men, agy nem akarja. (*Éljenzés és taps jobb felől.*)

Ezzel a mentalitással, ezzel a rejtett harccal szemben a rendőri eszközök nem kielégítőek, mert hiszen, a forradalmi szellem, amint már jelez-

tern, titokban, lappangva, bujkálva fejtette ki a maga akcióját... (*Állandó zaj a szélsőbaloldalon.*) igyekezett befolyásolni a lerongyolódott magyar középosztály gondolkozásmódját és nem ehetett csodálkozni afelett... (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) hogy akadtak tisztviselők is, akik semmiféle titkos társaságnak nem voltak ugyan részesei és akiknek semmiféle esküjük nem volt, amely hivatalos esküjükkel ellentétben állott volna, de ebben a miliőben élve, a saját feladatukat is másképpen fogták fel, mint az normális időkben kötelességük lett volna.

De nézzünk körül az egész világon, (*Zaj balfelől. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) nem lehet titkolni azt, hogy a háború utam vi ágának egyik sajnálatos szimptomája – általános szimptomája – a politikai bűncselekményeknek megszorodása. így van ez nemcsak Magyarországon, de így van Olaszországban is, Németországban is és így van Franciaországban is.

Ez olyan általános jelenség, hogy teljesen mellékesnek látszik, milyen kormány áll az ügyek vitelének élén, mert ott van pl. Németország, ahol éveken keresztül a szociáldemokrata párt uralkodott és soha annyi politikai bűncselekményt nem követtek el, mint éppen abban az időben (*Zaj balfelől.*) és nagyon sok bűncselekmény van, nagyon sok olyan bűncselekmény hajtatott végre abban az időben, amely még ma sincs felderítve és ma sincs megtorolva. (*Zaj balfelől.*)

Ez, sajnos, világjelensége a háború utáni mentalitásnak és ezzel számolni kell. Ha tehát keresem, hogy melyik az a gyökér, amelyhez hozzá kell tennem a fejszét, hogy ezt a mentalitást kiirtsam, hogyan lehetne ezt a jelenséget megszüntetni, akkor azt kell mondanom, hogy a rendőri és bírói eszközök erre nem elegendők. Ezekhez az eszközökhöz is hozzá kell nyúlni és ezeknek igénybevételével is mindent meg kell tenni, de csupán ezeknek az eszközöknek segítségével ezeket a baj okát gyökere-restől kiirtani sohasem fogom.

Az igazi remedium a gazdasági konszolidáció, a fegyelem és a tekintélyek helyreállítása az egész vonalon (*Úgy van! Zajos taps jobbfelől. – Nagy zaj balfelől.*) és végre harmadszor a kerülése azoknak az éles harcoknak a parlamentben, amelyeknek az utóbbi időkben újból szemtanúi vagyunk. Mert higyjék el a t. képviselő urak, hogy ezek a harcok, amelyek a legélesebb és gyakran nemtelen fegyverekkel is vívatnak, nem a kibékülés, nem a konszolidáció érdekeit szolgálják, hanem egészen más célok szolgálatában állanak. Ezek a harcok nem alkalmasak arra, hogy ebben a nemzetben a megnyugvás érzetét keltsék. Ezek újból lángragyújtják a gyűlölködés szikráját és a gyűlölködés elhintett magvát nagyranövelik. Ezek a harcok éles ellentéteket szítanak, szakadékokat mélyítenek, osztálypolitikai felfogást teremtenek a pártok között. Ezek nem arra valók, hogy ennek a nemzetnek azt a békét, nyugalmat és munkát biztosítsák, amelyre neki elsősorban szüksége lenne. (*Taps jobbfelől. – Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Ennek az eseménynek is, amely ma napirenden van, a konzekvenciáit le kell vonnunk és le fogjuk vonni.

Erről beszédem végen fogok szólni. Mintán az idő előrehaladott, sajnos, nincs már módomban Sigray Antal gróf, Vázsonyi Vilmos és más képviselőtársam egyik és másik vádjára most válaszolni, bár igazán szükségét éreztem volna a magam védelmére is és az ország közvéleményének

felvilágosítása érdekében is annak, hogy az általuk elmondottaknak egyik és másik pontjával szembeszálljak. Foglalkoznom kell azonban behatóan Apponyi Albert gróf beszédével. (*Halljuk! Halljuk!*)

Apponyi Albert gróf hozzám elsősorban is kérdést intéz, hogy vajon 1924-ben az a feljelentés, amelyet a nizzai rendőrséghez tettek, eljuttott-e a magyar kormányhoz, közöltetett-e a magyar kormánnyal, vagy a magyar rendőrséggel, vagy valamely magyar hatósággal? Ilyen közlés sem a francia rendőrség, sem a francia kormány részéről (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) nem történt addig a napig, december 27., vagy 28-áig, amikor a francia rendőrközegek itt megjelentek. Nem akarok ebből a kérdésből a magyar kormány részére semmiféle tőkét kovácsolni. Amikor azonban a magyar rendőrség megkérdezte a francia rendőrséget, hogy egy ilyen fontos jelentést miért nem közölt a magyar rendőrséggel, azt a választ nyerte: mert nem tartották valószínűnek, hogy ilyen magasállású ember ilyen ügygel foglalkozzék. Hát, ha a francia rendőrség ebben a felfogásban élt 1924-től 1926 januárjáig, akkor a magyar kormány és a magyar közegek ellen súlyos vádat kovácsolni abból, hogy december 24-től január 4-ig nem mindenkit fogatott el és pedig nem az első perében, azt hiszem, hogy egy kicsit nem egészen lojális. (*Úgy van! jobb felől.*)

Nem fogok rátérni Apponyi Albert gróf beszédének minden detailjára. (*Várnai Dániel: A kényes részeket elmellőzi!*) Kérem, én a legkényesebb részeket fogom érinteni!

Azt mondja Apponyi Albert gróf beszédének konklúziója-képen, hogy a kormány távozzék helyéről, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Úgy van! Ideje volna!*) ha maga úgy ítéli meg, hogy az ország külügyi érdekeit nem képviselheti sikerrel; másodsor a kormány távozzék, ha belvonatkozásban nincs elszánva arra, hogy most már igazán üstökénél ragadja meg a kérdést és komolyan hozzáálljon ahhoz az intézkedéshez, hogy a magyar államnak ne lehessen olyan tisztviselője, aki hivatali esküjével ellentétes esküt vagy fogadalmat tett, vagy más parancsára kell hogy engedelmessédjék – és harmadsor, hogy adjon a magyar kormány ezen készségére nézve megfelelő deklarációt a parlamentben és ennek megfelelő alkotmányos garanciát.

T. Nemzetgyűlés! Én Apponyi Albert grófnak mind a három tételét magamévá teszem. Ha mégis hozzászólók a kérdéshez... (*Propper Sándor: Újabb próbaidőre! Próbaidős miniszterelnök!*) Kérem, én tudom, hogy a t. képviselő urakat nem tudom kielégíteni és szégyelném magam, ha ki tudnám elégíteni. (*Hosszantartó élénk éljenzés és baljobbfelől és a középen. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) Azt hiszem, hogy köztem és a t. képviselő urak között olyan elvi ellentétek vannak, hogy ha én ki tudnám elégíteni a képviselő urak kívánságait, akkor vagy nekem, vagy a képviselő uraknak kellene programjukat elárulni. (*Úgy van! jobbfelől. – Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Annak, hogy hozzászólók az Apponyi Albert gróf által felvetett kérdésekhez, oka az, hogy, felfogásom szerint, amennyiben külügyi vonatkozásokat érintett beszédében, ez a fejtegetése részben kiegészítésre szorul, amennyiben pedig belügyi vonatkozásokról volt szó beszédében és konklúzióiban, ezeknek praktikus keresztülvitelében bizonyos óvatosság és előrelátás szükséges és semmiféle kormány nem tehet olyan nyilatkozatot, amelyet a maga részéről bizonyosan garantálni képes ne volna.

Foglalkozom tehát először azokkal a politikai fejtegetésekkel amelyek át t. barátom konklúziójához jutott. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Tessék bevárni a végét; a t. képviselő úr folytonosan jósol, hogy en nut fogok mondani! (*Derültség jobb felől.*)

Úgy Apponyi Albert gróf, mint Andrássy Gyula gróf mindketten rámutattak, milyen nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy Magyarország nemcsak két nagyhatalomnak, hanem lehetőleg mind a három. entenlenagyhatalomnak jóindulatát megnyerje. A t. képviselő urak kifejtettek, hogy nem elegendő e tekintetben, hogy mi pl. Franciaországnak csak a semlegességére számíthassunk, hanem szüksége van az; országnak arra, hogy Franciaország azokat az akciókat. amelyeket esetleg velünk szemben nem jóindulattal bíró tényezők szoktak kifejteni, mitigálni segítsen. Ezt teljesen aláírom. Hiszen mai helyzetünkben, abban a helyzetben, hogy rajtunk a szerződéseket végrehajtják, de a szerződéseknek javunkra szóló pontjait alig veszik észre, nincs az a jóindulat. nincs az a jóakarát. különösen a nagyhatalmak részéről, amelyet Magyarország nélkülözni képes volna. Ennek megfelelően természetesen a magyar kormány is-mindig igyekezett ezt „a jóindulatot biztosítani és éppen a francia vonatkozásban, azt hiszem, a frank-ügy előtt. nagyon sokat tudtunk tenni a helyzet javítása céljából.

Ebből természetesen következik az, hogy ha egy kormány a maga részéről hibát követ el, ha egy kormány ezen hibájából a jóviszonyt megzavarja, nem szabad, hogy létével, vagy a hatalomhoz való ragaszkodásával bajba hozza az országot. hanem ilyen esetben le kell mondania, hogy a nemzetet megmenthesse. Amikor ezt kimondom, kimondom azt is, hogy ilyen esetben a magyar kormánynak kötelessége egy ilyen megterheltséggel nem bíró kormány részére helyét cedálni. De amikor ezt kimondom, ki kell mondanom azt is, hogy ez az igazság bizonyos kiegészítésre szorul. Nevezetesen óvatossággal kell mérlegelni, vajjon a viszonyok romlása vagy azok a bajok, amelyek ebből előállottak, a kormány hibájából következtek-e be vagy nem, hanem más körülmények folytán, (*/aj a szélsőbaloldalon.*) Bizonyítani kívánom, hogy ezek a bajok nem a magyar kormány hibájából, hanem más körülményekből, – amelyekre mindjárt utalok is – abból származtak, hogy bizonyos politikai faktoroknak politikai vádak, gyanúk és rágalmak szórásával, hamis hírek terjesztésével sikerült félrevezetni, akár a francia kormányt. akár a francia kormány egyes exponenseit és ezeken keresztül magát a francia kormányt. A megbontott erkölcsi világrend ezzel szemben egyet követel: azok a politikai faktorok tegyék jóvá azt a hibát. amit elkövettek és az országot yezessék ki a bajból, amelyet neki okoztak.

Nem helyezkedhetik egy magyar kormány sem arra az álláspontra, hogy azokon a faktorokon kívül, amelyek állására nézve mérvadók, a nemzetgyűlés és a kormányzó bizalmán kívül álló tényezők bizalmára is lenne szüksége. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Ilyen teóriába ne menjünk bele és legyünk óvatosak ebben a kérdésben, mert különben lejtőre jut a nemzet szuverenitása, amely ott végződik, ahol egyes idegen államoké, amelyekben nem külföldi kormányok, hanem egyes petróleumvállalatok, bankvállalatok és konszernek jóindulatától függ ma már a kormány léte vagy bukása.

Andrássy Gyula gróf bizonyítani kívánta tegnapi beszédében,

hagy a francia kormány a történetek után semmi körülmények között sem lehet jó viszonyban a magyar kormánnyal. Nem fogok az ő érveivel vitába szállni azért. mert sem őt. sem magamat nem tartom kompetensnek ennek a kérdésnek eldöntésére. E kérdésnek eldöntésére csak egy faktor kompetens, s ez a francia kormány. Annyit azonban hozzá kell fűznöm fejtegetéseimhez, hogy én mint magyar ellenzéki képviselő, bármilyen árok válasza is el felfogásomat a magyar kormány felfogásától, semmi körülmények között sohasem vállalkoztam volna arra, hogy egy külföldi kormány előtt bizonyítsam azt. hogy neki bizalmatlannak kell lennie a magyar kormány iránt. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Ebben a kérdésben konklúzióm a következő: A francia nemzet érdekeit a frankhamisítás folytán súlyos sérelem érte. Ezért a sérelemért elégtételt tartozik adni a magyar kormány olyan szankciók, olyan büntetések által, amelyek jogosan követelhetők s amelyek a magyar törvényeknek megfelelnek. Ilyen elégtételt követelt Briand külügyminiszter úr, amikor szankciókra hivatkozott és semmi egyéb; ezzel az elégtétellel tartozik a magyar kormány és ez alól nem is vonja ki magát. Ha pedig nem tudná neki megadni ezt az elégtételt bármilyen okból, akkor természetesen kötelessége, hogy a helyét elhagyja. De a magyar nemzet szuverenitását idegen befolyásoktól minden körülmények között kötelessége a kormánynak megóvni. *(Élénk taps a jobboldalon és a középén.)*

Most áttérek és rögtön be is fejezem felszólalásomat. azoknak a konzekvenciáknak ismertetésére, amelyeket belpolitikai téren kell levonnom. Apponyi Albert grófra hivatkozom újból, aki azt mondta, hogy a kormánynak oly akciót kell kezdenie, mely lehetetlenné teszi, hogy tisztviselők legyenek, akik más eskü által is kötelezve vannak, mint hivatalos eakújük által. Teljesen igaza van, ez az én felfogásom és a magyar* kormány felfogása is és hogyha azok a rendszabályok, amelyeket eddig életbe léptettünk, nem volnának elegendők arra, hogy ezt biztosítsuk, semmi olyan rendszabályt fölöslegesnek nem tartok, amely ezt a célt biztosítani képes. *(Élénk helyeslés.)*

Épígy vagyok azzal a kérdéssel, amely ezzel összefügg. Hiszen mi soha a titkos társaságok létesítését és működését sem kívánatosnak, sem országos szempontból előnyösnek nemi tartottuk.

A magyar kormány ezért kapható minden olyan akcióra, amely ilyen társaságok létesülésének vagy működésének megakadályozására alkalmas. A kormány hajlandó olyan deklarációt tenni, amely ezeknek az akcióknak előfutárja kell hogy legyen, de nem ma teszi meg ezt a deklarációt két okból. Először azért. mert ezt a deklarációt s annak valódi tartalmát és lényegét az összes pártokkal és azok vezetőivel meg akarja tárgyalni. *(Helyeslés)* másodszer azért. mert én nem a deklarációt tartom fontosnak, hanem azoknak a rendszabályoknak megállapítását és azon rendszabályokban való megegyezést. amelyek a célt biztosítani alkalmasak. Mert bocsánatot kérek, egy deklaráció megfelelő rendszabályok nélkül írott malaszt marad és csak újabb kontroverziáknak lesz kútforrása.

Ezeket kívántam ebben a percben leszögezni. A magam részéről a Szabó Sándor t. képviselőtársam által beterjesztett határozati javaslatot fogadom el, a többieknek pedig visszautasítását kérem. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. – A nemzetgyűlés tagjai a jobboldalon és a középén felállónak.)*

**ÚJABB FELELET PALLAVICINI NE K
(1926 ÁPRILIS 21.)**

A nemzetgyűlés 1926 április 20-iki ülésén *Pallavicini* György örgróf a frankhamisítás bűnyüében megismételte azokat a vádakát, amelyeke, a miniszterelnök genfi utazása előtt, március 2-iki ülésen már elmondott. Ezúttal még tovább ment és *Rakovszky* Iván külügyminiszterről azt állította, hogy 1922-ben megbízást kapott hamis szokoloknak az elszakított Magyarországon való terjesztésére. Majd Zadravetz püspök szerepét aposztrofálta Bethlen István gróffal kapcsolatban. Nagy vihar tört ki erre a Házban és a belügyminiszter azonnal és nagyon erélyesen visszautasította a hamis vádat.

Másnap, 1926 április 21-én *Bethlen* István gróf miniszterelnök napirend előtt felszólalt a nemzetgyűlésen és válaszolt *Pallavicini* György örgróf megismételt vádjaira. Egyúttal részletesen ismertette az egész frankügyet és azokat a személyi vonatkozásokat, amelyek ebben az ügyben a legképtelenebb formában a nyilvánosság előtt voltak.

T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk!*) *Halljuk!*) A tegnapi ülés folyamán *Pallavicini* György örgróf képviselő úr azokat a vádakát, amelyeket Genfbe utazásom előtt itt a parlament nyílt ülésén előhozott volt, megismételte, sőt bizonyos formákba konkretizálva ki is egészítette. Mielőtt részleteiben rátérnék arra a bizonyítási anyagra, mellyel ő vádját alátámasztani kívánta, mindenekelőtt azokra az újabb vádakra akarok rövid pár szóval reflektálni, amelyek tegnap az ő ajkairól elhangzottak. (*Halljuk!* *Halljuk!*) ő belekeverte a titkos társaságok ügyét a frankügybe, azután kitért a régi vád anyagára, beszélt többé-kevésbé kiterjedőleg a belügyminiszter úr szerepéről egyik és másik ügyben és többek közt azt mondta, hogy hogy volt lehetséges az, hogy mi Nádosyt bíztuk meg a frankügy kivizsgálásával, akiről tudva volt már régebbi időben a belügyminiszter és a miniszterelnök előtt is, hogy ő a szokolhamisításban is már bizonyos szerepet játszott.

T. Nemzetgyűlés! Először is nem Nádosy lett a vizsgálattal megbízva, mert abban a percben, amelyben köztudomásúvá vált, hogy Nádosy vádoltatik valamivel, a belügyminiszter úr őt szabadságolta és Nádosy a vizsgálatban egyáltalában részt nem vett. Tehát már a tény is, amelyre *Pallavicini* György örgróf képviselő úr vádját alapítja, nem felel meg a valóságnak, azonban a praesumptio sem felel meg a valóságnak. Mert hiszen köztudomású az, hogy az a körülmény, hogy Nádosy a szokolhamisításban játszott-e szerepet vagy nem játszott, egyáltalában ma sincs még bizonyítva, hanem csak bizonyos vádakra alapítatik, amelyek bizonyítást nem nyertek, másfelől ez a vád csak a legutolsó időkben hangzott el, amidőn a parlamenti vizsgálóbizottságban *Friedrich* István t. képviselő úr hallgattatott ki ő erre vonatkozólag tanúvallomást tett.

En is úgy tudom, a belügyminiszter úr is legelső ízben csak akkor értesült arról, hogy egy vád van abban a tekintetben, hogy Nádosynak a szokolhamisításban egyáltalában szerepe volna. Az sem igaz és az sem felel meg a tényeknek, amit *Pallavicini* György örgróf képviselő úr mondott. hogy *Nadosy*a vonatkozólag a cseh kormány részéről régebbi időből tétetett volna ilyen irányban vád, mondom, ez sem felel meg a tényeknek, mert először *Benes* cseh külügyminiszter úr prágai parlamenti beszédéből, melyet a frankügy kipattanása után mondott, értesültünk arról, hogy a cseh kormány a maga részéről ilyen vádat táplál.

Kénytelen vagyok erre a körülményre azért is kitérni, mert Pallavicini György örgróf képviselő úr vádjait a Pester Lloyd című újság is magáévá tette, tehát egy komoly sajtóorgánium, amelyet a külföldön is olvasnak, anélkül, hogy ez a sajtóorgánium szükségesnek látta volna, hogy tájékozzék a valódi tényállás felől. Éppen ilyen alaptalan ennek a sajtóorgániumnak az a vádja is, hogy a kormány és a belügyminiszter Nádosyt felhasználta volna a nyomozásra egy olyan időpontban, amikor tudva volt, hogy Nádosy részes a frankhamisításban. Hiszen mindenki tudja, aki csak kicsit figyelemmel kísérte a parlamenti bizottság működését és ennek az ügynek fejleményeit, hogy Nádosy eleinte tagadó állásponton volt s amikor Hágából a sürgöny megérkezett, hogy Mankovich és Jankovich reá hivatkoznak, kijelentette Nádosy, hogy ő jóhiszeműen járt el s éppen a belügyminiszter úr érdeme volt az, hogy későbbi vizsgatigációk folyamán kiderítette azt, hogy Nádosynak van szerepe és milyen szerepe van ebben az ügyben. Az a vád tehát, hogy a belügyminiszter úr ebben a tekintetben könnyelműen járt volna el, illetve kötelességmulasztást követett volna el, egyáltalában nem felelhet meg a tényeknek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Ezen bevezető szavak után rá kell térnem Pallavicini György örgróf képviselő úr további fejtegetéseire. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt le kell számolnom azzal a váddal, amellyel ő is s az ellenzék túlnyomó nagy többsége is illet, hogy miért nem indítottunk ebben a kérdésben sajtópert és hogy így ez az egész kérdés el fog laposodni s sohasem fog kiderülni, kinek van igaza, a vádlónak-e vagy nekem, azokban, amiket a vádló állított. Ez a kérdés ki fog derülni és ki kell, hogy derüljön, még pedig a főtárgyalás rendjén. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)* Mert abszolúte nem irreleváns, t. Nemzetgyűlés, a vádlottak szempontjából és azok szempontjából, akik a fogházban ülnek, hogy a kormány tudott-e erről a dologról. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Abszolúte nem irreleváns azok szempontjából, hogy mit tudott a kormány, hogy résztvett-e a bűncselekményben vagy fedte-e a bűncselekményt, vagy nem. *(Taps a jobboldalon és a középén.)*

Egész más büntetés méretik azokra, akik csak részesek, de akiket a kormány fedett és egész más azokra, akik saját iniciatívából cselekedtek. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Ne higgye tehát Pallavicini György örgróf képviselő úr azt, hogy ez a kérdés a főtárgyalás rendjén és egyáltalában a bűnpör folyamán úgy mellékvágányon fog maradni. Igenis, ez egy kardinális kérdés lesz, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* mely kérdés tisztázása érdekében éppen a kormány meg kell, hogy tegyen mindent. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Az a kívánság, hogy a kérdés ne a főtárgyaláson, hanem egy külön per rendjén, egy sajtóper rendjén tisztáztassék, nézetem szerint. Önnek a kérdésnek mellékvágányra való terelése. *(Úgy van! Úgy van! taps a jobboldalon és a középén.)* Ez szoros összefüggésben áll a büntény nyelv magával és azokkal a büntetésekkel, amelyek ki fognak méretni. Mi ezt a kérdést nem hagyjuk mellékvágányra tereltetni *(Helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* és nem járulhatunk hozzá, hogy ez a kérdés kikapcsoltsassék azoknak a kérdéseiméit komplexumából, amelyek a bűnper eldöntésének fontos és lényeges kritériumai lesznek. *(Úgy von!*

jobbfelől.) Éppen azért Pallavicini örgróf úrnak azt a kijelentését, hogy ő majd megnevezi tanúit és azok mellette fognak vallani, én csak nagy örömmel üdvözlöm. (*Derülség jobbfelől.*) Neki módja lesz a főtárgyalás rendjén, igenis, a tanúit megnevezni (*Úgy van! jobbfelől*) es a tanuk vallani fognak. Amikor pedig a most elhangzott vádjaival szemben kifejtem a valódi tényállást, nem fogok a magam tanúira hivatkozni, én az ő tanúira fogok hivatkozni. (*Helyeslés és éljenzés jobbfelől.*) azokra a tanúkra, akiket a bíróságnál bejelentett, mint olyanokat, akik igazat adnak neki az ő vádjaiban, akik azonban részben már is megcáfoltak azt, amit mondott s akik részben valótlannak jelentették ki azt, amit mondott

Kénytelen vagyok a t. Nemzetgyűlés becses türelmét es figyelmet kissé hosszabb kell igénybe venni, (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől*) és kénytelen vagyok Pallavicini örgróf úrnak a bíróság előtt tett vallomását valamint azoknak a tanuknak vallomását is felolvasni és ismertetni, akiket ő a maga részéről bejelentett, mint olyanokat, akik az ő állításait igazolják.

T. Nemzetgyűlés! Hogy elejét vegyem annak a vádnak, hogy ehhez nincs jogom, hivatkozom az 1912: LIV. törvénycikk 96. §-ára, amely szabályozza azt, hogy milyen kérdések és milyen ügyek vihetők a nyilvánosság elé, amennyiben bűnperhez tartoznak és ez a szakasz intézkedik arról, hogy a hatóság engedelmével nélkül nem publikálhatók bizonyos ténykörülmények, depozíciók stb., amelyek a bűncselekménnyel összefüggésben állanak. Az ennek a törvénynek végrehajtása rendjén, továbbá a sajtótörvény végrehajtása rendjén kiadott miniszteri rendelet megállapítja azokat a hatóságokat, amelyek az ilyen publikációra felhatalmazást adnak és azokra az ügyekre nézve, amelyek az ügyészségnél vannak, az ügyészséget hatalmazza fel a publikációk megtételére, illetőleg annak megengedésére, hogy ilyen publikációk történjenek. Kérem, én a törvény alapján máshoz nem fordulhatok; (*Helyeslés a jobboldalon.*) én csak azért mondom ezeket, nehogy valaki azt mondhassa nekem, hogy a törvénnyel ellenkezik az a publikáció, amelyet tenni szándékozom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ezek után, t. Nemzetgyűlés, kénytelen vagyok felolvasni teljes szövegében Pallavicini György örgrófnak a bíróság előtt tett vallomását. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) – (*Olvassa*): „Április 9-én” – mert először megtagadta a vallomást, az első kihallgatása tehát lényegtelen – ..a következő depozíciót téttem: Én a frankhamisítási ügyről Windischgräetz-cel sohasem beszéltem; hogy a kormánynak, illetve a miniszterelnöknek abban része volna, vagy hogy a hamisítás az ő tudtával és beleegyezésükkel történt volna, azt közvetlen tapasztalatból nem tudom. Csak következtetések útján jutottam ezen megállapításhoz.

Mármost következik azoknak a személyeknek felsorolása, akikkel az örgróf úr érintkezett és akik neki egyet-mást mondtak volna, amiről állítólag az illetőknek tudomásuk volna. Azt mondja (*tovább olvas*): „fin ugyanis még 1921-ben egy alkalommal beszéltem herceg Windischgräetz Lajossal, aki elmondotta nekem, hogy ő és Mészáros Gyula hazafias célből hamis szokos bankjegyeket készítenek, a kormány tudtával. Hogy Windischgräetz kiket értett a „kormány alatt, azt nem mondotta, sem a miniszterelnök, sem az egyes miniszterek nevét nem említette.” (*Mozgás jobbfelől.*) – Azután azt mondja (*olvassa*): „1925 december közepén Répeesztentgyörgyön voltam vadászaton, ahol Windischgräetz is jelen.

volt. Ide kapott ő egy sürgönyt. de hogy kitől és milyen tartalommal, azt nem tudom. Ennek következtében Windischgräetz azon tervét, hogy Wienbe utazik, megváltoztatta és velem együtt Budapestre tért vissza. Én azután elmentem birtokomra és ott olvastam az újságokból a frankhamisítási ügy kipattanását. majd Windischgräetz komornyikjának, Kovács Gáspárnak letartóztatását. mire azonnal arra gondoltam, hogy az ügyben Windischgräetz is benne van. Mikor azután Nádossy Imre is le lett tartóztatva, hozzáviszonyítva Marsovszkynak és társainak letartóztatást tényét. arra a következtetésre jutottam, hogy a frankhamisítási ügyben benne kell lenni a titkos társaságoknak is. (*Derültség jobbfelől.*) Mert hiszen nevezettek ezeknek tagjai, éppen úgy, mint Bethlen István gróf, Sztrache Gusztáv, Töreky Géza és Baross Gábor. Ugyanis nevezettek, a miniszterelnök is, tagjai voltak a titkos társulatnak akkor, amikor én. Hogy a frankügy kipattanásakor is azok voltak és ma is tagjai-e, ezt nem tudom. Ezt onnan tudom, hogy a kommün után megalakult titkos szervezetbe én is beléptem volt. Belépésemkor ugyanis a kormányzó úrtól felmentést kaptam a többiekkel együtt abban az irányban, hogy ezen hazafias célú alakulatban való részvételünk a tiszti eskünkkel nem ellenkezik és így léptem be a társaságba, ahonnan csak 1921-ben, a budörsi események után léptem volt ki. Ugyanis ekkor győződtem meg arról, hogy volt tiszti állásommal és eskümmel ilyen alakulatban való részvételem összeütközésbe jut.”

Méltóztassék megengedni, mélyen t. Nemzetgyűlés, hogy felolvasásban egy percre megállják és az elmondottakra reflektálják.

Ami az első állítást illeti, hogy Mészáros Gyula, herceg Windischgräetz Lajossal együtt szokos bankjegyeket készített a kormány tudtával: én erről semmit sem tudok. A kormány, legalább is én és a kormánynak azon tagjai, akik itt vannak, soha erről semmit sem tudtak. Windischgräetz azt mondja, hogy kiket értett a kormány alatt. az ő nem mondotta, én tehát mindenekelőtt azt kérném, hogy Pallavicini György őgróf úr precizírozza, hogy kiket ért azon kormány alatt. mert 1921-ben két kormány volt. Eleinte a Teleki-kormány és én csak tudom ezen vádból, hogy kire vonatkozatható ez a vád, kivel szemben állítható fel ez a vád. Ezt akarja tehát Windischgräetz vagy Pallavicini György őgróf úr bizonyítékul felhasználni arra, hogy én, Bethlen István, tudtam erről a szokolhamisításról?! Ez mégis csalt egy kissé erős dolog. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalún m a középén.*) Én kijelentem a legkategorikusabban, mint ahogy kijelentettem már több ízben, elsősorban a parlamenti bizottságban, amely kiküldetett. hogy a szokolhamisításról akkor szereztem tudomást. amikor Mészáros Gyula Bécsben fogva volt és amikor ez az ügy kipattant. Addig az egész ügyről fogalmam sem volt és az, hogy a t. képviselő úr azt állítja, hogy volt egy úr, aki saját magáról azt mondja, hogy szokolt hamisított és azt állítja, hogy erről egy kormány tudott. ez nézetem szerint igazán nem lehet komoly ember előtt alap arra, hogy támadása intézzen velem szemben.

De lássuk most a titkos társaságokat. Mindenekelőtt Sztrache Gusztáv főügyész úr és Töreky Géza törvényszéki elnök úr személyi kérdését kívánom tisztázni. Ugyanis úgy Töreky Géza, mint Sztrache Gusztáv a maguk részéről, amikor Pallavicini György ezt a depozíciót megtette, szükségesnek látták, hogy felettes hatóságuknak jelentést tegye-

nek az itt foglaltakra vonatkozólag és ezek a jelentések a következőképen hangzanak. Először Töreky Géza törvényszéki elnök úr jelentésért olvasom fel. *(Olvassa):* „Nagyméltóságú Miniszter Úr! Tudomásomra jutott, hogy a pénzhamisítás büntette miatt Windischgräetz Lajos herceg és társai ellen folyó bűnügy során Pallavicini György örgróf tanú olyan értelmű vallomást tett, hogy én is tagja voltam valamely titkos társaságnak, vagy talán többnek is. Indokoltnak látom ezért Nagyméltóságodnak a következőket jelenteni: Soha titkos társaságba be nem leptem, soha ilyenek tagja nem voltam,” *(Felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan.) (Tovább olvassa):* „...ilyenek a munkájában soha semmiképen részt nem vettem. A kommunizmust követő időben, az 1919. évben tagja lettem. az Egyesült Keresztény Nemzeti Ligának, a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének, az 1924. évben pedig a Fiumei Ligának Ezek tudomásom szerint nem titkos társaságok és nem is voltak azok. Az időközben alkalmasint már megszűnt Fiumei Liga alapszabályait a belügyminiszter úr 1922-152.356/VII. B. M. szám alatt hagyta jóvá. Ennek a három egyesületnek a működésében soha személyes minőségben semmiképen részt nem vettem és azt sem tudom, tagja vagyok-e még valamelyiknek. Csak egyetlen egyesület van, amelynek életében idomhoz és tehetségemhez képest résztvettem és iparkodtam résztvenni: az Országos Birói és Ügyészi Egyesület. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)* „amelynek igazgatósági tagja vagyok. Mély tisztelettel Töreky Géza, a budapesti kir. törvényszék másodelnöke.” *(Nagy zaj a jobboldalon.) (Berki Gyula: Az örgróf úr tehát rágalmazott!)*

Már több ízben találkoztam azzal a felfogással, amelynek a képviselő úr is kifejezést ad, hogy itt két állítás áll egymással szemben. Bocsánatot kérek, itt egy kicsit disztingválni kell, mert a közéletben és tudomásom szerint az állami életben a tisztviselő, a bíró, aki esküt tesz hivatásának becsületos teljesítésére, az igazságnak vallására, annak a prezumpciónak élvezetében áll, hogy az igazat mondja addig, amíg az ellenkezőjét rá nem bizonyítják. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén.)* Ha ez a prezumpció nem védené a hatóságokat, nagyon könnyű dolguk volna a zsebtolvajoknak, mert akkor, amikor a rendőr le akarja fogni, egyszerűen azt mondanák, hogy kérem, a rendőr az, aki a másik zsebéből kivette a pénzt. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* Akkor állítás állana a képviselő úr felfogása szerint állítással szemben és szabadlábra kellene helyezni mind a kettőt vagy mind a kettőt be kellene kísérni. Ez mégis csak olyan felfogás, amely furcsa konzekvenciákra vezet. Az, aki vádol, annak kötelessége bizonyítani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)* Aki vádat emel, annak kötelessége bebizonyítani azt, hogy vádja igaz. *(Horváth Zoltán: Illetékes helyen!)* Mert addig, amíg ez bebizonyítva nincsen, a prezumpció amellettszól, hogy a hatáságnak, a bíróságnak van igaza. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.)*

Lássuk most már Sztrache Gusztáv főügyész úr jelentését. *(Halljuk! Halljuk!)* amely a következőket mondja *(olvassa):* „Kegyelmes Uram! Pénzhamisítás büntetével vádolt Windischgräetz Lajos herceg és társai elleni bűnügyben Pallavicini György örgróf, mint tanú a vizsgálóbíró előtt folyó évi április 9-én tett vallomásában reám vonatkozólag azt a kijelentést tette, hogy tagja voltam azon titkos társaságoknak,

vagy azok egyikének, amely társaságok benne vannak a frankhamisítás] ügyben is.

Ez a kijelentés engem, mint ebben az ügyben a vád képviselőjét. érdekeltnek és a vádlottakkal vagy azok egy részével szemben, akiket a tanú szintén, az említett titkos társaságok tagjainak mond, elfogultnak tüntet fel.

Ezért kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy semmiféle titkos társulatnak tagja nem vagyok.

Sőt tudtommal nem vagyok tagja nyilvános egyesületnek sem, nem vagyok tagja sem klubnak, sem társaskörnek, sem kaszinónak, (a Jogászegyletet és a Bírói Egyesületet kivéve), mert attól az időtől kezdve, hogy a budapesti királyi ügyészségnek elnöke lettem, vagyis 1920 november havától kezdve, arra az álláspontra helyezkedtem, hogy ebben a rendkívül exponált. nehéz, felelősségteljes vezető hivatali állásban teljes függetlenségemet. tárgyilagosságomat és elfogulatlanságomat csali ügy őrizhetem meg, ha az olyan társadalmi kapcsolatokat. amilyeneket egyletekhez való tartozóság létesít. magamra nézve teljesen megszüntetem.

Ilymódon sikerült is a lefolyt öt és fél év alatt minden elem kerülő ügyben a legteljesebb okbjektivitást érvényesítenem és teljes objektivitással teljesítem kötelességemet a reám nézve abszolúte érdektelen frankhamisítási ügyben is. Sztrache Gusztáv, a budapesti kir. ügyészség elnöke. Április 15-én/

így áll a vád, t. Nemzetgyűlés, arra a két férfira vonatkozólag, akik ebben az ügyben egyénileg is, mint hatóság funkciót teljesítenek. Nyilvánvaló, hogy ezek a vádak miért hangzottak el: *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* mert szükség van arra, hogy a magyar közvélemény előtt. de különösen bizonyos külföldi közvélemény előtt. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől és a középén. – Egy hang jobb felől: Benes és társai! – Széchenyi Viktor gróf: Sauerwein!)* amelyre úgylátszik, a magyar politika egyes faktorai ebben az esetben különös súlyt helyeznek, diszkreditáltassanak azok a személyek, kétségbevonassék azoknak objektivitása és pártatlansága, akik hivatva lesznek ítéletet mondani és szerepet játszani ebben az ügyben. Efelett az ítéletet nyugodtan bízom a nemzetgyűlésre és az egész magyar nemzetre. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Azután azt mondja a t. képviselő úr, hogy én is a titkos társaságnak vagyok a tagja, hogy a titkos társaságok csinálták a frankhamisítást és hogy nyilvánvaló, hogy nekem is szerepem kell, hogy legyen ebben, mert én is egy titkos társaságnak tagja vagyok. *(Pikler Emil: Azt mondom: vannak szervezeteim!)* Nem fogok most hosszabban kitérni a titkos társaságok ügyére, mert hiszen a költségvetési vita rendjén még bőven lesz alkalmam nekem és a mélyen t. ellenzéknek is arra, hogy erről a témáról beszéljünk. Én csak azt mondom, hogy a titkos társaságok eredete a bolsevizmusra megy vissza, arra az időre, amikor itt terror uralkodott és amikor a polgári társadalom másként. mint titkosan szervezkedni nem volt képes. *(Úgy van! jobbfelől.)* Akkor alakultak az első titkos társaságok, eltekintve a háború-, illetőleg a forradalomelőtti szabadkőművességtől, amely mindig egzisztált. *(Úgy van! jobb felől.)* De abban az időben alakultak ilyen titkos társaságok.”

Természetes, hogy a bolsevizmus bukása után, amikor itt meg teljes mértékben labilis volt a közrend, amikor nem lehetett előre latin, hogy a forradalmi kilengések nem fognak-e megisméltódni, hogy elég ereje lesz-e a közhatalom arra, hogy ezeket a kilengéseket lehetetlenné tegye, mondom, természetes, hogy ebben az időben is alakultak ilyen egyletek, egyesületek és talán titkos társaságok is.

A magyar polgári társadalom megszervezését én igenis fontos és szükséges nagy érdeknek tartom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.*) Akár fognak a t. túloldalon ennek örülni vagy ezen búsulni, akár fogják ezt támadni vagy nem, de a mai időkben, amikor a forradalom visszfénye keletről még besugározza egész Európát. egy erős megszervezett polgári társadalom (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.*) és itt Magyarországon a keresztény polgári társadalom abszolúte szükséges, helyes, kívánatos. (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középen.*)

Ennek megszervezésére igenis, alakultak egyes egyesületek, amelyek nyíltan működnek és ismétlem, alakultak talán egyes titkos társaságok is. Ezek között az egyesületek között szerepel az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga, amely mindjárt a bolsevizmus után alakult s amelynek nyílt alapszabályai vannak, amelyeket nem én és nem ez a belügyminiszter hagyott jóvá, hanem, ha jól tudom, Beniczky belügyminiszter volt az, (*Derűtség jobbfelől.*) aki annakidején jóváhagyta ezeket. Ennek alapszabályaiban az a fogadalom is benne van, amelyet a tagok letenni tartoznak és utalás van erre a fogadalomra az alapszabályok más paragrafusaiban is.

Ennek az egyesületnek én igenis, tagja voltam. (*Helyeslés és éljenzés jobbfelől.*) Ezt egy cseppet sem szégyenlem, nincs mit titkolnom ebben,” nyíltan vallom és ezért semmiféle szemrehányás senki részéről sem érhet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középen.*) Ha pedig valaki megpróbálná ezért szemrehányást tenni, ez csak azt mutatja, hogy nem tűri a keresztény polgári társadalom megszervezését. (*Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.*)

A bolsevizmus bukása után a Keresztény Nemzeti Ligába igenis beleptem. E Keresztény Nemzeti Liga vezetőségének bizalmas, vagy ha jobban tetszik, titkos megbeszélésein igenis résztvettem, de meddig? 1921. évi ápriliséig, addig az időig, amikor miniszterelnök lettem. Azóta egyszer voltam ott. még pedig azért. hogy bejelentsem állásom inkompatibilitását azzal, hogy egyesületekkel egyáltalában, tehát ezzel az egyesülettel is együttműködjem és hogy gyűléseire eljárjak, mert az a meggyőződésem, hogy a magyar miniszterelnöknek nem szabad feszélyezve lennie semmiféle társadalmi egyesülethez való tartozás által, semmiféle ilyen kapcsolatok által abban a tekintetben, hogy hivatalos teendőit csakis és kizárólag saját meggyőződése szerint teljesítse. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.*)

Azóta a Keresztény Nemzeti Liga semmiféle ülésén soha részt nem vettem, minden összeköttetésem tehát megszakadt vele és az sem igaz, amit Pallavicini őrgrofő úr rólam állít. hogy én akár ennek az egyesületnek, akár bármely más egyesületnek támogatását politikai:téren kértem volna vagy az után. futottam volna. Ha a keresztény Nemzeti Liga vagy ha a keresztény magyar társadalom egyesületei engem támogatnak, ezért

hálás vagyok és ezt a magam részéről csak a legnagyobb mértékben, mint hálára méltó cselekményt elfogadom. (*Éljenezés a jobboldalin.*) Azonban sem gáncstól, sem hálától magamat nem irányítatom abban a tekintetben, hogy milyen irányban fejtem ki a magam kötelességét. (*Élénk helyeslés: a jobboldalon és a középén.*) T. Nemzetgyűlés! Semmiféle más hasonló egyletnek tagja nem vagyok.

Hogy még rátérjek arra, amit Pallavicini úr itt mondott, hogy a titkos társaságoknak is kell, hogy szerepe legyen és azután rögtön azt mondja, hogy ő is tagja volt én is tagja vagyok, vagy voltam, – ezt nem precizozza olyan világosan az ő vádjában, – egy titkos társaságnak, ez azt mutatja, hogy ő azt a vádat akarja előtérbe állítani, mintha az a titkos társaság, amelynek állítólag én tagja voltam, a frankhamisításban is benne volna.

Ez egy hajánál fogva odaráncigált vád. Ha a Keresztény Nemzeti Liga frankhamisítással, vagy szokolhamisítással foglalkozott volna abban -iiz időben, amelyben én tagja voltam és amelyben úgy látszik Pallavicini »örgróf is tagjai volt. akkor Pallavicini örgróf úr miért nem. mondja ezt meg nyíltan és őszintén (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) és ne csak titokban és suttymban csúsztassa be ilyen formában.

Ennek az ügynek semmi köze nincs a frankhamisításhoz, A mélyen t. képviselő úr azonban még a bíróság előtt sem képes magát visszatartani attól, hogy vallomásába politikát ne vigyen bele célzatosan (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*), tudatosan csak azért, hogy a titkos¹ társaságok ügyét a franküggyel valamilyen formában összekapcsolja és a kormánynak nehézségeket csináljon.

Azt mondja a t. képviselő úr vádjának 4. pontjában (*olvassa*): 1926 január folyamán beszéltem Friedrich Istvánnal, aki elmondotta nekem, hogy körülbelül 1922-ben Windischgräetz Lajos és Mészáros Gyula megmutatták neki a hamis szokolos bankjegyeket és frankkliséket. de hogy milyeneket. azt nem mondotta. Mikor ő, Friedrich emiatt Windischgräetznek szemrehányást tett. Windischgräetz azt felelte, hogy a frankhamisításról a kormánynak tudomása van. Friedrich nekem sem a miniszterelnök, sem az egyes miniszterek neveit nem említette, csak általában mondotta, hogy Windischgräetz azt állította neki, hogy a kormány tudott a kérdéses (1922-iki) frankhamisítási akcióról. Én Friedrich Istvánnal nem beszéltem erről s ő nem mondotta nekem azt, hogy a legújabb 1925. évi frankhamisítási munkálatokról is mondotta volna neki Windischgräetz azt, hogy a kormány erről tudomással bírt. Még hozzáfűzte azt is, hogy Windischgräetz állítása szerint a hamis szokolókat 1922-ben Nádosy Imre szállította Windischgräetz rózsadombi villájába.

Erre a kérdésre vonatkozólag Friedrich István tett volt depozíciót még előzőleg a bíróság előtt. Ezt a körülményt azonban Friedrich István depozíciójában a bíróság előtt egyáltalán nem említette. Van azonban az ő depozíciójában egy kis körülmény, amely világot vet arra, hogy miért nem felelhet meg ez a dolog a valódi tényállásnak. Ő azt mondja (*olvassa*): „A francia megbízott a következő kérdés feltételét indítványozta Friedrich Istvánnal szemben: Mi volt tulajdonképpen a céljuknak előzménye annak, hogy Windischgräetz és Mészáros tanút a kérdéses alkalommal meglátogatták.” Azt mondja: „Látogatásunk az akkori, küszöbön álló nemzetgyűlési választásokkal volt kapcsolatos, amennyiben

a jelölések ügyét beszéltük meg e látogatásunk alkalmával es ez volt tulajdonképpeni célja a látogatásnak. Ugyanis úgy Windischgräetz, mint Mészáros ellenzéki programmal szándékoztak akkoriban fellepni. (*Derülség a jobboldalon és a középén.*)

Ez volt 1922-ben, úgylátszik tehát a választások előtt. amikor Mészáros is, Windischgräetz is ellenzéki képviselői programmal szándékoztak fellepni.

Kérdem t. Nemzetgyűlés, van-e a leghalványabb valószínűsége annak, hogy egy általános választás előtt. amikor erős pártküzdelme következnek, amikor az egyik oldalon a legitimista párt még a leghevesebb ellenzéki akciókat fejtette ki a kormánnyal szemben és hasonló vádaskodásokkal élt itt a Nemzetgyűlésen, mint ma Pallavicini örgróf úr, amikor tudjuk, hogy Mészáros Gyula legitimista jelölt volt (*Élénk derülség és mozgás jobbfelől.*), hogy akkor ilyen körülmények között akadjon egy kormány, amely Windischgräetz-cel és Mészáros Gyulával együtt akar szokolt hamisítani. (*Élénk derülség és taps a jobboldalon és a középén.*) Bocsánatot kérek, erre fogjanak maguknak más baleket. ne jőzan magyar embereket. akik ezt elhigyjék. (*Élénk derülség a jobboldalon.*)

Következik Károlyi Imre gróf. Azt mondja az 5-ik pont (*olvassa*): „Károlyi Imre gróffal a nyílt levele megjelenése után egy hétre, tehát 1926 februárjában beszéltem, aki elmondotta, hogy információja alapján a kormány a frankügyben súlyosan kompromittálva van. Bethlen István gróf nevét is említette Károlyi Imre gróf, azonban semmiféle részlet erről nem mondott és én tőle nem kérdeztem. Az információra vonatkozólag annyit említ Károlyi Imre gróf, hogy ez Windischgräetz Lajos herceg írásbeli információja”. A forrás tehát állítólag megint Windischgräetz herceg volna, mint az előző esetben is, bizonyos Friedrich-féle esetben. Sajnos, ebben üz esetben sem szolgálhatok Károlyi Imre gróf tanúvallomásával, miután ő megtagadott mindent erre vonatkozólag. De meg vagyok győződve arról, hogy ez a körülmény is a főtárgyaláson teljes mértékben tisztázódní fog.

De menjünk tovább, 6. pont. (*Olvasa*): „Még 1926 január elején beszéltem Sigray Antal gróffal, aki elmondotta, hogy a Szilveszteri-esti vacsorán Windischgräetz Lajos hercegnél, amikor a herceghez a komornyikja letartóztatása miatt kérdést intézett és a herceg szerepére is célzott. Windischgräetz azt felelte, hogy nem történhetik semmi baja, mert a kormány is tudott a frankhamisítási ügyről s említette Bethlen István gróf és Rakovszky Iván nevét. Sigray nekem ennél többet nem mondott s így nem mondotta azt sem, hogy a kormány, illetve Bethlen István gróf és Rakovszky Iván mit. mennyit és kitől tudtak a frankhamisítási munkálatokról.”

Így megint ott vagyunk, hogy olyan, meg nem határozható állítások vannak. Szerencsére azonban Sigray Antal gróf valami kicsivel többet mondóit és ezt bátor leszek felolvasni.

Ez egészen érdekes. (*Halljuk! Halljuk a jobboldalon.*) Azt mondja (*olvassa*): „1925 Szilveszter estélyére családommal Windischgräetz Lajos herceghez voltam híva estélyre. Ekkor már a lapokban olvastam voit. hogy Kovács Gáspár, a herceg komornyikja le van tartóztatva. Az estélyre odaérkezve, tényleg láttam, hogy Kovács Gáspár nincs ott. Ekkor kérdést intéztem ezirányban Windischgräetz Lajoshoz, mire ő engem

félrevont. sőt kivitt az előszobába és a következőket mondottja: Kovács Gáspár. Je van tartóztatva, mert ezerfrankosokat lopott. Elmondotta továbbá, hogy ezerfrankosokat irredenta céljára hamisítottak s hogy éppen aznap este volt lakásán két detektív, akik házkutatást tartottak, sőt most is van lent egy detektív. Kérdeztem, hogy nem lesz-e ebből neki is valami baja, mire azt felelte, hogy benne van a kormány és benne vannak a szervezetek. Erre én kérdeztem, hogy Bethlen István benne van-e, mire Windischgraetz azt felelte, hogy Bethlen tudott róla, de az igazat meg kell mondania, hogy Bethlen ellene volt. *(Derűltség és taps a jobboldalon. – Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért tapsolnak? – Elnök csend.)*

Ez Sigray depozíciója Pallavicini örgróf javára – állítólag. Bocsánatot kérek, Pallavicini és Sigray depozíciója között mégis igen nagy ellentmondást látok. Pallavicini elhallgatja a második részt és nem mondja meg, hogy Bethlen ellene volt. csak azt mondja, hogy Bethlen tudott a dologról és Rakovszky is tudott. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég az! – Zaj és ellentmondások a jobboldalon.)*

Álljunk meg itt és vegyük kicsit közelebbről szemügyre, hogy mit jelent ez a kifejezés, hogy Bethlen tudott róla.

Ez sok mindenfélét jelent. Ezek az urak abban az értelemben használják ezt a kifejezést. hogy „Bethlen tudott róla”, hogy tudott róla, elnézte, fedte, hogy ez egy félhivatalos akció volt. Ebben az állításban az van, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* ez van benne Pallavicini vádjában. De ahogy hozzáteszem azt a kis mellékmondatot. amelyet talán véletlenül csúsztatott be oda Sigray, mint információt Windischgräetz részéről, hogy „Bethlen ellene volt”, akkor már nem lehet ez az értelme ennek a vádnak. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. – Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Mert kérdezem, mi az, hogy „ellene volt?” *(Esztergályos János: Lebeszélte!)* Hogy lebeszélte? Bocsánatot kérek, ez nem jelenthette azt. mert én Windischgräetz-cel soha nem beszéltem és ezt sem Pallavicini György örgróf, sem egyik vagy másik a tanuk közül sohasem állította. Ez csak annyit jelentett. hogy Bethlen ezt nem helyeselte.

Ez a depozíció teljesen összeegyeztethető azzal a depozícióval, amelyet én a parlamenti bizottság előtt tettem, *(Úgy van! jobbfelől)* amelyben azt mondtam, hogy igenis, tudomást szereztem erről a dologról. Nádosy jelenlétében Telekitől és Nádosynak a magam részéről az instrukciókat meg is adtam. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Erről Windischgraetz igenis, esetleg tudhatott és mondhatta, hogy Bethlen tud a dologról, de ellene volt. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez – természetesen – teljesen fedi a dolgot. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Így világosodik meg az, amit Pallavicini örgróf képviselő úr és sokan mások mondanak állandóan, hogy Bethlen tudott a dologról, ami alatt azt értik, hogy fedte, mellette volt. ez hivatalos akció volt. az nem igazság, az hazugság, mégpedig ama tanúvallomás révén, amelyre a t. örgróf út hivatkozik. *(Úgy van! Úgy van! Éljenzés a jobboldalon. – Szabó Sándor: Céltudatos ferdítés!)*

Most jön egy apró kis politikai intrika, *(Zaj a szélső baloldalon. – Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* amelyet Vass József népjóléti miniszter úrnál próbál Pallavicini örgróf úr, de amely természetesen éppen

olyan kudarcba fült, mint a többi állítása (*Mesko Zoltán: Az őrgróf a vízbe fült!*), Pallavicini őrgróf úr azt mondja (*olvassa*): „1926 január 6-án felkértem Mikes János gróf püspököt, hogy hozzon össze engem Vass József miniszterrel, mert már akkor úgy láttam, hogy Bethlen István gróf nem alkalmas arra, hogy a frankügvet likvidálja.” Tehát már január 6-án, amikor még semmit sem tudott, csak azután kezdte adatait gyűjteni, hiszen látjuk, hogy azok a beszélgetések sokkal később folytak le. „Ugyanis meggyőződést szereztem arról, hogy Vass József a frankhamisítási ügyről semmi előzetes tudomással nem bírt s így őt tartottam legalkalmasabbnak arra, hogy vele ez ügyben beszéljek. Beszélgetés közben Vass József elmondotta, hogy egészen 1926 január 1-ig többszöri kísérletei dacára az illetékes faktoroktól, Rakovszkytól és Nádosytól a frankügyre vonatkozólag semmiféle felvilágosítást nem kapott. Vass azt is elmondotta nekem, hogy tudta ugyan hallomásból, hogy vannak titkos társaságok, ezek összeállításáról, szereplőiről és működéséről azonban nem bírt tudomással, dacára annak, hogy több ízben hetekig helyettesítette Bethlen István gróf miniszterelnököt. Én ezt nagy mulasztásnak tartom Bethlen István gróf részéről, hogy helyettesét ezen titkos alakulatról nem informálta.” Hogy ez a politikai rész, hogy került be egy bírói vallomási jegyzőkönyvbe, azt igazán nem tudom megérteni. „Elmondotta Vass azt is, hogy a frankhamisítási ügyről az első információt 1926 január elsején kapta Bethlen István gróftól, aki elmondotta neki (*Halljuk! Halljuk!*), hogy a kész hamis ezer frankosokról genfi útja előtt szerzett tudomást. ekkor elküldötte Prónay államtitkárt Nádosyhoz azzal az üzenettel, hogy genfi útja alatt ne merjenek semmit csinálni.” Ez az a bizonyos verzió, amelyben mindig beleütközöm és amelyhez a legmakacsabban méltóztatnak ragaszkodni, mert ez is egy pillére annak íá vádnak, amelyet ellenem hangoztatnak. „Vass József egész beszélgetésünk alatt a miniszterelnökről a leglojálisabban nyilatkozott.” Ez természetesen azért van benne, hogy lua majd én olvasom a jegyzőkönyvet, ne tegyek fel rosszat Vass miniszter úrról. (*Derültség jobbfelől.*) „Azon nézetemre, hogy Bethlen István a frankügy miatt nem tarthatja tovább magát a kormány élén, azt felelte, hogy amennyiben látni fogja, hogy Bethlen Istvánnak külföldi pozíciója tarthatatlanná válik, akkor közölni fogja vele a közöttünk lefolyt ezen beszélgetést.

Mármost hallgassuk meg először Mikes János gróf tanúvallomási jegyzőkönyvének erre vonatkozó részét és azután Vass József miniszter úrnak erre vonatkozó depozícióját, vajjon igazat adnak-e ennek. A vád lényege itt is az, hogy én Prónay útján azt üzentem Nádosynak, hogy amíg én Genfben vagyok, azsumirozzák – kvázi – így nézett ki az az üzenet – ezt az egész frankhamisítást.

Mikes János azt mondja (*olvassa*): „Pallavicini György őrgróf vallomásának egyes részei hivatkoznak olyan beszélgetésekre, melyek jelenlétemben folytak le s amely beszélgetések egyes, az ügy adatainak tisztázása vagy pontosabb körvonalozása a bűnügy szempontjából hallomásom szerint szükségesnek látszik. Erre vonatkozólag a magam tudomását a következőkben adom elő. Pallavicini György őrgróf folyó év január elején felkért, hogy hozzam őt össze dr. Vass József miniszterrel akivel ő bizonyos politikai kérdésekről bizalmas eszmecserét óhajtana folytatni. A találkozás lakásomon meg is történt. Pallavicinit előadásában,

szemelláthatólag, az a gondolat vezette, hogy a frankbotrány politikai elfajulásának meggátálása végett még idejekorán meg kellene találni a kibontakozásra alkalmas elemek összefogását. (*Széchenyi Viktor gróf: Gyönyörű meg gátlás!*) nehogy később, ha a frankbotrány előreláthatólag elvadul, a kormány kénytelen legyen esetleg a baloldali pártok nyomása alatt balfelé orientálódni.” (*Élénk derűltég a jobboldalon és a középén. – Szijj Bálint: Jellemző! – Erdélyi Aladár: Gratulálok. – Zaj.*)

Kisum teneatis! A nevetést azonban visszatartani nagyon nehéz, mert az egyik jegyzőkönyvben az van, hogy Vass miniszter úrral azért érintkezik és tárgyal, mert Bethlent alkalmatlannak tartja és meg kell buktatná, a másik oldalon pedig félti az országot egy olyan koalíciótól, amely balfelé tolhatná el az ország szekere rúdját. (*Derűltég a jobboldalon*) tehát össze kell fogni azoknak az elemeknek, amelyek jobbfelől állanak.

Méltóztassanak egy kicsit belenézni, van-e komolyság az ilyen magatartásban? (*Tovább olvassa:*) „Felvetette a gondolatot, nem volna-e helyesebb, ha a kormány mielőbb lemondana, mielőtt még pártpolitikai szenvedélyek túlságosan elmérgesítenék a helyzetet?

Ennek az izgalmas eszmecsereének a során szó került a kormány politikai felelősségéről. Mi – t. i. Mikes és Pallavicini, mert ez alatt csak őket lehet érteni – annak a nézetünknek adtunk kifejezést, hogy a kormány alighanem össze fog roppanni a rá háruló politikai felelősség súlya alatt. Vass József ezzel szemben azt vitatta, hogy a mi megítélésünk téves, mert a kormány egyik tagja sem volt előzetesen beavatottja a frankhamisításnak. A hamisításról a bűnügy kipattanása előtt egyikük sem tudott, így tehát a felelősség kérdése korántsem lehet olyan súlyos, mint amilyeneknek látjuk.

Erről való vitázásunk közben Vass József dr. elmondotta, hogy Bethlen genfi utazásának küszöbén bizalmas értesítést kapott valami frankhamisítási kalandról. Erre Bethlen küldötte miniszterelnökségi államtitkárát. Prónay György bárót. közvetlenül Genfben való utazása előtt az országos főkapitányhoz, hogy Prónay a hamis frankosokról szóló hírre utalással adja át Nádosynak a miniszterelnök utasítását, hogy „vigyázzon, nehogy amíg oda leszek, megint valami kavardás történjék távollétem alatt”.

További beszélgetésünk tisztán csak a politikai helyzetre vonatkozott s így a bűnügy megvilágítása szempontjából annak reprodukálása lényegtelen.”

Most pedig lássuk mit mondott Vass József népjóléti miniszter úr, mert hiszen ő volt autentikus ebben a kérdésben nyilatkozni. Ő volt az, akinek én január 1-én beszélgetés közben elmondottam még azt is, hogy Prónaynak és Nádosynak milyen utasítást adtam. Pallavicini örgróf úr depozíciója is Vass József népjóléti miniszter úrra vonatkozik, mint tanura, abban az irányban, hogy én ajournement-t. elhalasztást óhajtottam és őt koronatanúnak akarom beállítani, mert hiszen, ha ő ezt nem Mikes püspökkel szemben mondja, ez fenn nem tartható (*olvassa*):

„1926 január 5-én közölte velem Mikes János püspök úr azt hogy Pallavicini György örgróf aktuális politikai kérdésekről velem beszélgetni akar. A beszélgetés másnap megtörtént Mikes püspök úr lakásán. Jelen

volt a püspök úron és az örgróf úron kívül Jankovich-Besan Endre képviselő úr is. Az örgróf úr a megbeszélés célját megjelölve előadta, hogy két politikai természetű aggodalma van. Az egyik az, hogy a baloldal tüntető támogatása esetleg a kormányzat balfelé eltolódását eredményezheti, – itt vagyunk megint ennél a pontnál, – a másik az, hogy vajjon a frankhamisítás nem okoz-e külpolitikai bonyodalmakat s így a kormányzat politikai ereje nem fog-e successive megkopni és Bethlen utóda nem fog-e meggyengülve állani a megoldandó feladatok előtt? Megfontolandó tehát. nem volna-e helyes, ha a kormány lemondana?

Követve mármost Pallavicini örgróf úr idevonatkozó vallomásának menetét. szó volt arról, hogy 1925 decemberének második felében engem, mint miniszterelnökhelyettest. a nyomozást vezető tényezők nem informáltak, mire megjegyeztem, hogy a jelzett időben nem voltam alkotmányjogilag megbízott helyettese a miniszterelnöknek, a közegek tehát nekem nem tartoztak jelenteni.

A frankhamisításról az első információt Bethlen István gróf miniszterelnök úrtól kaptam 1926 január 1-én, ő azonban nem azt mondta nekem (s a megbeszélésen én nem mondtam), hogy genfi útja előtt a kész hamis 1000 frankosokról tudomást szerzett. hanem azt mondta, hogy tudomást szerzett arról, hogy bizonyos egyének hamis pénz forgalombahozatalának gondolatával foglalkoznak. E fantasztikusnak látszó közlés hatása alatt elküldötte Prónay államtitkár urat Nádosy Imréhez, az országos főkapitányhoz, azzal az utasítással, hogyha tényleg készül ott valami, azt minden eszközzel akadályozza meg s hazatérte után tegyen neki arról jelentést.

Ez volt tehát az üzenetem. (*Bubinek István: Egy kis különbség!*)

(*Tovább olvassa:*) „Ez volt a főkapitány részére a november végén adott parancs lényege és értelme s ezeket elmondva, előttem jegyezte meg a miniszterelnök úr 1926 január 1-én (és ezt a Pallavicini-megbeszélésen én is így említettem), hogy a miniszterelnök úr ezen intézkedése után nyugodtan elutazott s nem kellett attól tartania, hogy távolléte alatt. mint majdnem minden egyes alkalommal, idehaza valami kellemtelenség történik.

Hogy Prónayt Nádosyhoz küldte a miniszterelnök úr, az egészen természetes volt. hiszen ő volt az országos főkapitány; hogy pedig éppen Nádosy volt a hamisítási ügy egyik főtényezője, az külön szerencsétlenség volt. amelyről azonban a miniszterelnök úr nem tudhatott.

Hangsúlyozván ennek alapján a megbeszélésen részt vettek előtt azt. hogy sem a miniszterelnök úr, sem a kormány bármelyik tagja sem nem részese, sem nem tudója a frankhamisításnak, a Pallavicini örgróf úr által felvetett két politikai nehézségre vonatkozólag azt a véleményemet fejeztem ki, hogy Bethlen miniszterelnök úr nem fog egy politikai balratolódást engedni, külpolitikai viszonylatban pedig olyan értéket jelent. hogy bízhatunk abban, hogy a szerencsétlen frankügyet. az ország kára nélkül, vagy lehető legkisebb kára mellett. fogja lebonyolítani.

Pallavicini örgróf úr annak hangsúlyozásával, hogy itt és most nem pártpolitikai szempontok és ellentétek, hanem ezeken felülemelkedő hazafias aggodalmak vezérlik, arra kért engem, hogy az általa említett aggodalmakat hozzam Bethlen István miniszterelnök úr tudomására.

Akkor még nem voltam az a gazember, akinek ma tart. akivel

habár nem is direkte, de üzenet útján szóba lehet állani. Úgy látszik, azóta követtem el a frankbotránnal kapcsolatban olyan cselekményeket, amelyek a velem való érintkezést lehetetlenné teszik.

(*Tovább olvassa:*) „Megjegyezte, hogy ezek az aggodalmai megvannak ugyan, de mivel itt az ország érdekéről van szó, a maga részéről is támogatja Bethlen miniszterelnök urat az országot ért szerencsétlenség likvidálásában. (*Erdélyi Aladár: Ahogy ő támogatja!*)

Ez volt január 6-án. A mélyen t. örgróf úr január 6-án engem támogatni akart. Leszögeztem, hogy akárhányszor fog felszólalni a t. képviselő úr, mint életem egyik legnagyobb dicsőségére, hivatkozni fogok arra, hogy Pallavicini örgróf úr 1926 január 6-án a Bethlen-kormányt támogatni kívánta. (*Derültség.*) Humor van ezekben a dolgokban, de szomorú humor.

(*Tovább olvassa:*) „Végül ajánlatomra rabban egyeztünk meg, hogy én a miniszterelnök urat meglátogatom, de csak abban az esetben teszek említést a megbeszélésekről, ha azt látnám, hogy a miniszterelnök úr a kezdődő nagy munkával szemben bizonytalanságot és külföldi relációkban aggodalmakat mutatna. A vele folytatott megbeszélésből azonban azt a meggyőződést merítettem, hogy teljes erővel és elszánt akarattal tartja kezében az ügy szálait. ennél fogva nem tettem említést a megbeszélésekről. Erről Mikes János püspök urat másnap személyesen értesítettem azzal a kéréssel, hogy azt Pallavicini örgróf úrral közölni szíveskedjék.”

Így áll ez a pont.

„1926 februárjában Mikes János gróf püspök mondotta el nekem többek között társaságban, – t. i. Pallavicininak, mert ezt Pallavicini vallomásából olvasom fel – hogy felkereste volt Zadravetz István püspököt. hogy vigasztalja. Ekkor Zadravetz azt mondotta neki, hogy Nádós Imre megjelent nála (t. i. Zadravetznél) a frankhamisítási munkálatok alatt – de időpontot nem említett – s azt mondotta Zadravetznek, minden rendben van, „István gazda” (Bethlen István gróf) tud a dolgról. Nekem ennél többet Mikes nem mondott. A fent előadottakból vontam le azt a következtetést, hogy a kormánynak, illetve Bethlen István grófnak az egész frankhamisítási ügy komplexumáról tudomása volt s ennek dacára nem tette meg a szükséges intézkedéseket arra, hogy a frankhamisítás megakadályoztassék és ezáltal hivatali kötelezettségének eleget nem tett”.

Mit mond erre vonatkozólag Mikes János gróf püspök, Zadravetz püspök és végeredményében az a Nádós, kitől állítólag ez az egész „István gazda” kifejezés származik? Erre vonatkozóan Mikes János gróf ezeket mondja vallomásában (*olvassa*): „Pallavicini György örgróf vallomásában hivatkozott továbbá egy másik beszélgetésre, amely köztem és Zadravetz püspök között folyt le. Zadravetzot ugyanis a bűnyübe való bekeveredése után meglátogattam lakásán, mégpedig tisztán csak azért, hogy bajbajutott, lelki szenvedésekkel küzdő paptestvéremet nehéz helyzetében vigasztalgassam. Beszélgetésünk közben kérdeztem tőle, hogyan keveredhetett ilyesmibe. Erre Zadravetz elmondta, hogy ő szível-lélekkel híve az irredentának, Windischgräetzel egy ládában kapta megőrzés végett a frankokat. mégpedig, mint irredentairatokat. Neki fogalma sem volt arról, hogy a vele irredenta dolgokban gyakrabban érintkező Windischgräetz-Nádós-Rába-csoport hamisítással foglalkozik és

hogy az általuk zárt ládában – hozzászállított állítólagos irredentairatok valójában hamis frankok.

Csak később, amikor Zadravetz már sürgette, hogy az őrizetére bízott láda tartalmáról adjanak neki részletes leltárt. mert ő elutazik és így tudni szeretné, hogy távolléte alatt nem veszik-e el valami a lacua kényes tartalmából: akkor árulták el előtte, hogy a ládában hamis frankok vannak. Ekkor ő megdöbbenve követelte, hogy ezt a veszedelmes holmit mielőbb vigyék el tőle, mert hátha baj lesz belőle. Kérdeztem erre Zadravetzet. hogy nem lesznek-e már az ügyről való egyszerű tudomása miatt is bűnügyi kellemetlenségei? Erre ő azt felelte, hogy nem gondolná, mert hiszen István gazda is tudott róla”. Ugyanez a szó megint. *(Tovább olvassa):* „Az István gazda kifejezés pontosan megmaradt emlékezetemben, mert ekkor hallottam először Bethlen Istvánt István gazdának nevezni. Arra azonban már nem emlékszem világosan, hogy Zadravetz ezt a Bethlenre vonatkozó feltevését Nádosy Imrének, vagy a társaság valamelyik másik tagjának a közlésére alapította-e.”

Itt kis eltérés van, mert Pallavicini szerint Nádosy mondta . . . *(Propper Sándor: Nem lényeges ez!)* Kérem, ez nagyon lényeges.

Nézzük most. mit mondott erre Zadravetz püspök és Nádosy. *(Olvassa):* „Én Mikes János püspöknek sohasem mondtam azt. hogy Nádosy Imre megjelent volna nálam a frankhamisítási munkálatok alatt és azt mondtotta volna nekem, hogy minden rendben van, István gazda (gróf Behlen István) tud a dolgról. Én Mikes János püspökkel csak a frankhamisítási ügy kiderülte és az újságban megjelent cikkek után, 1926 február eleje óta beszéltem, de sohasem mondtam azt. hogy a kormány vagy annak bármely tagja tudott a frankhamisítási munkálatokról, mert erről magam sem tudtam semmit”.

Ez Zadravetz István vallomása. Itt van mármost Nádosy Imre vallomása is és ez nagyon lényeges, majd meg fogom magyarázni, miért. Azt mondja, *(olvassa):* „Vass József miniszterrel sem 1926 január 1. előtt. sem ezután a frankügyről nem beszéltem, ő tőlem ez ügyben információt nem kért. Bethlen István gróf miniszterelnök Genfben való utazása előtt közvetlenül, ha jól tudom, még aznap hozzám küldte Prónay államtitkárt azzal az üzenettel, hogy úgy hallotta, hogy a Nemzeti Szövetségben lévő 1000 frankosok értékesítésével akarnak egyesek foglalkozni. Neveket nem említett és azt az utasítást adta, hogy állapítsam meg a tényállást és visszaérkezése után tegyek neki íriról jelentést. A miniszterelnöknek nem volt tudomása arról, hogy én a frankhamisítási ügyben benne vagyok Valótlan az, hogy a miniszterelnök azt üzenté volna nekem, hogy a genfi útja előtt ne merjenek semmit se csinálni. Valótlan az is, hogy a frankhamisítási munkálatok alatt vagy bármikor én Zadravetz Istvánnak azt mondtam volna, hogy minden rendben van, „István gazda” (Bethlen István gróf) tud a dolgról. Ezt annál kevésbé mondhattam, mert nem is lett volna igaz, minthogy Bethlen István gróf a frankhamisítási munkálatokról nem is tudott. A kormány egyetlen egy tagja sem tudott a frankhamisítási munkálatokról”. *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Vajjon kinek van érdekében, hogy ebben az ügyben a felelőségnek legalább is a lehető részét a kormányra hárítsa? Azt hiszem, első-sorban Nádosynak és a többi bűnösöknek/ Mert hiszen ha a kormány tudott erről a dolgról, ha résztvett ebben, ha ez hivatalos vagy félhiva-

talos vagy túrt akció volt. akkor a felelősségnek tekintélyes részétől szabadulnak ezek az emberek. Éppen ezért igenis a vádlottaknak az az érdekük hogy azt a részt. amit csak lehet. rákenjék a kormányon; felelős állásban lévő férfiakra. (*Úgy van! jobb felől. – Zaj a baloldalon.*)

Azért állítom, hogy amikor maguk a vádlottak is elhárítják maguktól azt a vádat. amelyet Pallavicini György örgróf hangoztat. akkor ennek alapja még a pszichológia szempontjából sem lehet olyan előtt. aki józanul gondolkodik.

„Van még egy momentum, amelyre szintén kénytelen vagyok ráterni. Azt mondja Pallavicini György örgróf depozíciójában (*olvassa*): 1926 január elején beszéltem Windischgräetz Lajosné hercegnével, akt feleségemnek unokatestvére. A frankhamisítás előkészületeiről, terveiről lefolyásáról semmit sem mondott nekem, csak annyit említett. hogy férje azért nem vall, mert nem akar többeket is belekeverni az ügybe. Windischgräetz Lajosné hercegné szavaiból az tűnt ki, mintha ő tudná, hogy a frankhamisítási ügyről a kormány is tudomással bír. A hercegné nekem sem a miniszterelnöknek, sem más miniszternek nevét emlékezetem szerint nem említette határozottan”. Nem tudom, lehet-e valakinek a nevét határozatlanul vagy határozottan említeni. (*Tovább olvassa*): „A hercegné csak annyit mondott. hogy előnyösebbnek tartja azt. hogy a frankügy elbírálásáig ez a kormány maradjon uralmon, úgy férje erkölcsi elbírálása, mint büntetés mérve tekintetében. Én erre a hercegnének azt válaszoltam, hogy a felfogása téves, mert férje éppen ezen kormánynak uralma alatt van súlyosabb helyzetben, minthogy ez a kormány a franküggyel kapcsolatos mulasztásai miatt gyanússá vált. A hercegné még hozzáfűzte, hogy nem bánna, ha ez ügyben a kormány szerepéről más beszélne, csak a férje ne beszéljen”.

Mit mond erre tanúvallomásában Windischgräetz Lajosné? Azt mondja (*olvassa*): „Férjem elleni ügyről lévén szó, a vallomástételt megtagadom. Azonban Pallavicini György örgrófnak a velem folytatott beszélgetésre vonatkozó vallomásának közlése után kijelentem, hogy az elejétől végig valótlan”. (*Nagy mozgás és zaj a jobboldalon és a középén. – Folytonos nagy zaj és mozgás a jobb- és a baloldalon.*)

Felolvastam Pallavicini örgróf vallomását tételenként és felolvas-tam tételenként azokat a vallomásokat is, amelyeket az őáltala idézett tanuk tettek.

Nekem ezekhez több hozzáfűzni valóm nincs. Azzal fejezem be fel-szólalásomat. amivel Pallavicini örgróf befejezte, hogy minden embernek a becsülete drága kincs, de mindennél még nagyobb érték az ország becsü-lete. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Teljesen igaz a ebben a t. képviselő úrnak. Én azonban úgy érzem, hogy az ország becsületét védem akkor, amikor olyan vádakát igyekszem megcáfolni, amelyek olyan fér-fiak részéről hangzottak el, akikre vonatkozólag a sajátmaguk által idézett tanuk is azt mondták, hogy valótlan állítanak.

Kétféle embert ismerek, aki az igazság bajnoka. Az egyik az, aki becsülettel csak az igazságot akarja kideríteni. A többiek megint két reszre oszlanak: vannak az igazságnak Don Quijote-jai, akik azt hiszik, hogy önelkülük az igazság elvész, akik rendesen futóbolondok és akiktől az igazságot meg kell óvni. De van még egy másik csoport is és ez a poli-tikai brávóknak a csoportja, (*Élénk tetszés és hosszantartó zajos taps*

a jobboldalon. – Felkiáltások: Ez az!) akiket régebben condottierieknek neveztek, ma azonban mérgezett törrel akarják ellenfeleiket leteríteni. (Hosszantartó tetszés, éljenzés és taps a jobboldalon és a közepén. – A képviselők felállanak. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

EMLÉKBESZÉD TISZA ISTVÁN RÓL (A TISZA-SERLEG-LAKOMÁN 1926 ÁPRILIS 22.)

Tisza István gróf 65-ik születésnapján, 1926 április 22-én, a Tisza-emlékbizottság felkérésére *Bethlen* István gróf miniszterelnök a Hungaria-szállodában tartott emléklakomán a következő beszédet mondotta el:

A Tisza Emlékbizottság kitüntető bizalma ez évben felém fordult. hogy a Tisza István születésének 65-ik évfordulóján megtartandó emléklakomán felejtethetlen emléket szóval én méltassam.

A megtisztelő feladatra habozás nélkül vállalkoztam, bár soha formailag nem voltam Tisza István politikai pártjának tagja, sőt hosszú éveken keresztül, politikai pályámnak nagy részén, ellenzékéhez tartoztam.

Habozás nélkül vállalkoztam mégis erre a feladatra, mert ámbár csak a háború második felében kerültem vele szoros fegyverszövetségbe, mégis még heves politikai harcok között is a legnagyobb tisztelettel és bámulattal tekintettem fel rá, mint a nemzet egyik legnagyobb fiára. Tragikus halála óta alakja felmagasztalódott a politikai harcok páratelt légköréből a történelem tisztultabb, napsütöttebb magaslatira, ahonnan mi is jobban áttekinthetjük életének és működésének messziterjedő és életében sokak által félreismert horizontját. Tisza István neve, élete és tanítása ezután ma már nemcsak politikai adeptusai, nemcsak az általa oly anynyira szeretett. küzdelmeiben részes apostolok, szűkebb családjának drága emlékként megőrzött kincse, hanem az egész magyarságnak, az élő magyar nemzetnek tulajdonává és ereklyéjévé vált. Úgy mint a magyar nemzet minden más egyszerű polgára, részt kérhetek tehát magamnak én is és részt kérhetünk magunknak mindnyájan az ő emlékéből, az ő példaadásából, az ő tanításából, hogy gazdagabbá váljék mindnyájunk lelke az áldozatkész hazaszeretetben, a kötelességtudásban és azokban a magasztos, férfias erényekben, melyeknek tündöklő példája volt Tisza István életében és tragikus mártírja halálában.

Tisza életrajza még nincs megírva. Jellemrajzát azonban mi, kik kortársai lehettünk, lelkünkben őrizzük, mint olyan egész férfi képét. kinél keményebb legényt ez a magyar föld is talán sohasem termelt. mint daliás leventéét. ki életében mindent egészen, teljes lélekkel, összes erejének latbavetésével végzett. Benne nagy elmével idealista világnézet. úgyszólván a naivitásig menő idealizmus párosult. Előtte Isten, király és haza fogalmi nem voltak üres jelszavak, hanem lelkének egész tartalmát alkották. A hazához, a magyar nemzethez való ragaszkodás állott lelkében első helyen. A közügy iránt való teljes odaadásával párosult puritán egyszerűsége, emberszeretete. Rettenthetetlen bátorsága, elszántsága, mely akadályt nem ismert. egyenes őszintesége mind olyan jellemvonásai voltak, melyek a történelemből ismert legnagyobb római jellemek mellé állítják Tiszát. Nem csoda, hogy komplikált korunkban, a mi bonyolult lelkű kortársaink őt az ő fenséges egyszerűségében alig voltak képesek megérteni. Igen!

Vagy bálványozták, vagy gyűlölték; vagy vakon vezetteték maguk általa, vagy elvakult dühvel támadtak ellene, de lényegében izolált maradt. lát-szóan zord és zárkózott lelkivilágában, úgy bámulóival, valamint ellenségeivel szemben is. Úgy állott ott a magyar közéletben, mint fényes állócsillag az éjszakai égbolton, mely hideg tényével állandóan egy pontról ragyogja be a világúrt és amely körül a bolygók tömege kergeti egymást anélkül, hogy ismernék a rejtelmes és félelmetes erőt, mely reájuk hol vonzó, hol taszító befolyást gyakorol. Ilyen tünemény volt Tisza a magyar közélet égboltján, – nem a mi korunkból való ember, hanem félelmetes elemi erő, mely örök titokkép őrzi valódi lényegét azok előtt, akik komplikált megfejtését keresik, olyan egyszerű azonban azok számára, akik a velük született természetes hittel közeledtek hozzá.

Világos és egyszerű világnézetéből folytak és vele harmóniában álltak politikai alaptételei, amelyekben egy percig sem kételkedett, amelyekhez a szkepticizmus lelkében soha hozzá nem fért. Tisza sohasem kételkedett abban, hogy a magyar nemzet élete és fejlődése csakis a volt monarchia keretén belül, a 67-es kiegyezés alapján és a királlyal egyetértésben biztosítható. És bár lelke mélyén éppúgy, vagy talán még jobban sóvárgott a nemzeti hadseregért és mindazért, ami független nemzeti létünknek nagyobb és erősebb biztosítéka lehetett volna, mindezt csakis a királlyal harmóniában és nem a király ellen látta elérhetőnek.

Ebből kifolyóan a harcot király és nemzet között lelke mélyén elítélte. Lehetetlennek tartotta a nemzet szempontjából azt a harcot, amelyben, ha a nemzet az utolsó konzekvenciákat vonja le, saját magát sebzi biztosan halálra. Meg volt győződve, hogy a csendes evolúció harmóniában a királlyal mindazt az idők folyamán meghozza a nemzet részére, aminek erőszakolása azonban a meglevőt is csak kockára teheti.

A nemzet széles rétegeinek többsége érzésében sohasem adott igazat ebben Tiszának, de viszont abban Tiszának volt igaza, hogy bármily természetesek, bármennyire érthetők ez érzelmek, a politikának az adott körülményekkel s különösen az adott erőviszonyokkal kell számolnia.

A történelem ítélőszéke fog dönteni afelett, hogy a kifejlődött harcban hol volt és mekkora része az igazságnak. De az ma már kétségtelen, hogy Tisza érzelemben együtt volt ebben a kérdésben minden magyarul érző emberrel és hogy állásfoglalásában csakis mélységes hazaszeretet és az aggodalom nemzete sorsáért vezette.

Tisza egyénisége igazán a háború idején domborodott ki teljes egészében. Amennyire nem akarta a háborút, a ránk kényszerített és nemzeti létünk szempontjából elkerülhetlenné vált harcnak annyira éltető lelkévé vált. Ha ő vezette volna politikailag a középhatalmak akcióját, sok minden másképp végződött volna. Éles judíciuma mindenütt felfedezte a hibákat, a botlásokat, a hézagokat és míg egyik oldalon egy percig sem habozott, hogy bírálata a legilletékesebb tényezők előtt kimondja, addig a másik oldalon mindent megtett a végső erő kifejtés érdekében, lelkesített, kitartásra buzdított, organizált, hódolt és kitüntetett, példát adott és az önfeláldozásban elől járt.

Soha olyan elszánt erővel magyar ember nem harcolt nemzete létérdekeiért, mint ő; soha anya gondosabban nem virrasztott beteg gyermeke ágyánál, mint ahogy Tisza István leste nemzetének minden szívedobbanását.

Ebben a munkában taszított le az őrtorony ormáról, melyre a sors a saját nagy lelkének predestinációja állító.

Tisza, mint a nemzet nagy ügyének mártírja halt meg es vele együtt pusztult oda nemzet. ország, trón, a monarchia és ezer év dicsősége.

Az ő neve így elválaszthatatlanul összeforrt a nemzet ügyével, mert az ő bukása a nemzet bukását jelentette.

Más nemzetek boldogabb sorsban vannak, mint mi; ők azokat ja nagy fiaikat ünnepelhetik, „akik nemzetüket gazdagították, boldogabba, hatalmasabbá teheték, országukat gyarapíthatták, kiknek élete munkáját siker koronázta. A mi nemzetünknek az utolsó négyszáz év óta csak mártírjai vannak és történelmi nagyjaink kevés kivétellel bukásuk és mártíromságuk révén váltak halhatatlanokká. Zrínyi Miklós, a költő, Rákóczi Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Tisza István élete egy-egy tragédia; az ügy, amelyért harcoltak, elbukott és az ügygel együtt buktak. el ők is. Csak kevés nagy embere van az utolsó négyszázéves történelmünknek, akít sikereiért ünnepelhetünk; de ők is csak azáltal valósíthatták meg. céljaikat. hogy képesek voltak leküzdeni legszentebb érzelmeiket és népszerűségüket hozták áldozatul a nemzeti ügy oltárán.

Kérem, azonban, kisebb-e Tisza István, mint akármelyik más-nemzeti hősiünk csak azért. mert az ügy, amelyért élt és meghalt. elbukott. és mert Széchenyi István szavával élve, füstbe ment az ő élete.

Nem! Ha Tisza István hiába élt volna, akkor hiába éltek többi nagyjaink is, akkor töröljük ki a történelem lapjairól az ő nevüket is, sőt akkor töröljük ki a római történelem lapjairól is sok-sok római jellemnek és hősinek a nevét is, kiket kétezer év óta példaképpen magasztal a história, mert a Horatius testvérek, Mucius Scaevola és sok más csak halálukkal és bukásukkal érdemeltek ki maguknak örök emléket a történelem lapjain.

De még egy más megfigyeléssel is kísérhetjük négyszáz év óta szerepelt nagyjaink életét. A kítűzött célt rendszeresen el nem érik; az ügy, amelyért küzdenek, elbukik, de a nemzet a katasztrófából újra életre kel, mégpedig azoknak az eszméknek a jegyében, amelyekért küzdöttek és vérüket ontották. Földi poraiból az ő sírhantjukon új virágok nyílnak, amelyek lassan gyümölcsöt teremnek az utókor, egy új generáció számára.

Ezért én azt mondom a mai generációnak, ültessünk mi is virágot Tisza István sírján, mert ezek a virágok is gyümölcsöt fognak hozni, talán nem nekünk, élőknek, de minden bizonnyal egy későbbi generációnak, amikor már a mi csontjaink is a föld alatt porladnak és a fejfáinkról is lemosta már nevüket az eső és a hó.

Az élő generáció erénye letűnt nagy emberek kultuszából táplálkozik és én merem állítani, hogy nem lehetnek férfiai annak a nemzetnek, amelyet Tisza István példaadása nem lelkesít.

Az ügy, amelyért Tisza István harcolt. elbukott. Mai siralmaink között kezdjük érezni, mit veszítettünk. De új alakban, új formák között fel fog támadni lényegében a nemzeti ügy, amelyért küzdött; fel kell támadnia, ha azt akarja a magyar, ha azt akarja Európa, hogy új tavasz viruljon a Duna-medencében és újból boldogság és béke honoljon a lelkekben, ha azt akarja, hogy az itt lakó népek egymással békés együttműködésben, nyugodtan élvezhessék a civilizáció, az előrehaladás érdekében folytatott munkájuk gyümölcsét.

Tisza István Magyarorszáért és a magyar nemzetéit harcolt és áldozta életét. Magyar volt lelke utolsó zugában. De Magyarország biztonságát csakis a tágabb keretekben látta megvédvé, amelyeket a volt monarchia nyújtott életének és amely a Duna-medencében lakó kis nemzeteknek békés együttélését történelmi alapokon fejlődött formák és állami berendezések útján biztosította. Tragédiája, hogy élete egy nagy világtörténelmi folyamatnak, a nemzeti államok kialakulásának végső időszakába esik. Már pedig minden emberi eszmének az a természete, hogy útjában minden akadályt lerombol, a végső konzekvenciáig meg nem áll és ad absurdum vitetik.

A nemzeti államok kialakulásának útjában utolsó akadály Európában a monarchia volt. Amikor 1912-ben a török birodalom európai birtokállományának felosztása balkán népek közt végbement. nem volt titok többé, hogy a sor az osztrák-magyar monarchiára kerül és élet-halálharc fog megindulni területének felosztása és annak érdekében, hogy az ő területén is kis nemzeti államok alakuljanak meg. És ha ezt sikerül elérni, csak az lehetett kétséges, hogy ezen kis nemzeti államok közül melyik kerül majd végleges rendezésnél német vagy orosz hegemonia alá.

Mi ma olyan világosan még nem látjuk azt, hogy a volt monarchia területén alakult kis államok végeredményben részben orosz, részben német vazallusokká válhatnak, mert a nagy harcban nemcsak a monarchia daraboltatott fel, de elbukott az orosz birodalom, mely egy évtized óta a forradalom perzselő lángtengerében ég. A Gondviselés úgy rendezte tehát a háború végét, hogy új életünk biztosítására még rövid spácium adatott. De meddig fog ez az állapot tartani? Gondolkodó ember előtt nem. kétséges, hogy a nagy orosz nemzet előbb-utóbb újból világpolitikai tényezővé válik és a nagy német nemzet is kiheveri az őt ért vereséget. Mi magyarok nem akarunk orosz vazallusokká válni és bármennyi történelmi és kultúrkapocs is fűz Németországhoz, függetlenségünket ebben az irányban is meg kell őriznünk, éppúgy, mint azt tettük ezer éven keresztül. Mi magyarok akarunk maradni és *független* nemzeti életet élni. A mi érdekeinknek csak oly berendezkedés felel meg Európa ezen pontján, mely egyfelől teljes mértékben biztosítja nemzeti függetlenségünket. lehetővé teszi nemzeti erőinknek teljesen szabad kifejtését. másfelől gazdasági szabadmozgást nyújt nekünk a Duna medencéjében egy oly nagy területen, mely mindnyájunknak biztosítja a gazdasági fejlődést és prosperálást.

A monarchia szétdaraboltatok. Történelmi hivatását, melyet évszázadokon keresztül jól-rosszul betöltött. többé nem teljesítheti. Organikus egysége atomokra oszlott. amelyek világtörténelmi erők nyomását kibírni nem képesek, amelyek szabad játéklabdául szolgálhatnak az eljövendő viharoknak.

Mi lesz velünk! Más nagy és hatalmas nemzetektől függő kérészetet folytató rab-nemzet! Belekényszerítettünk a körülöttünk élő és minket gyűlölő kis nemzetekkel együtt valamely föderalisztikus államalakulatba mint házaselek, kik barátságban együttélési képtelenek, de egymástól elválni sem tudnak? Vagy képesek leszünk-e végső erőnket latbavetve, mindnyájunk összefogásával saját lábunkon megállani és Magyarországot újból tekintélyes, másoktól tisztelt és barátul keresett állammá tenni? Ezek a nagy kérdések fojtogatják torkunkat. ez nemzeti jövőnk igazi, nagy

problémája, mely rettentően komoly perspektívájával mint gonosz alom üli meg lelkünket és amelyre kielégítő választ ma sem mi, sem senki szeles e világon adni nem képes. Csali egyet érzünk biztosan és ez az, hogy az, ami ma van, állandó alig lesz, nemcsak azért nem, mert így élni nem lehet. nemcsak azért nem, mert a mai élet nem élet. hanem inkább lassú halál, lassú sorvadás és pusztulás nemcsak reánk, hanem mindnyájunkra nézve, hanem azért. mert az új idők pirosuló horizontján új viharok jeleit láthatjuk, melyek könnyen elsöpörhetik azt. ami ma van, mint kártyavárat. melyet emberek tákoltak össze és ami épp ezért sohasem maradandó.

Mindezt a háború és – valljuk be – részben a magunk bűnei is idézték fel.

Tisza István nem kereste és nem munkálta a háborút. mely ide juttatott. Mindent elkövetett ellene, ami hatalmában állott; nem akart hódítani, nem akart anneksziót. csak megvédeni akarta azt. ami a magyará volt ezer év óta, és fenntartani, ami biztosságot nyújtott a nemzetnek.

De azt a harcot. amelyről ma látjuk, hogy nemcsak ezeréves birtok-állományunk integritásáért. hanem a magyar nemzet függetlenségének nemzetközi létfeltételeiért is folyt. utolsó lehelletig oroszlán szívvvel küzdötte végig. Világosan látta, hogy mibe megy a játék és hogy a háború-vesztés milyen következményekkel járhat. Soha nagyobb felelősség államférfiú vállain nem nyugodott. mint az övéen és ő ezt a felelősséget elszánt akarattal, rettenthetetlen bátorsággal, de mindig nyitott szemmel és lelkiismeretes körültekintéssel viselte. Az ő felelősségénél csak egy irtózatossabb felelősséget látok a történelem ítélőszéke előtt és ez azoké, akiknek számolniuk kell Isten és ember előtt azért. hogy sorsdöntő percekben belevitték a zavart. a pörlekedést. a visszavonást a nemzet közéletébe és ezáltal a nemzet ellenálló képességét meggyengítették a végső harcban. Az eredmény az volt. hogy a döntő pillanatban, amikor megmenthető lett volna sok minden, amit így el kellett vesztenünk, oldott kévéként hullott szét a nemzet.

Tisza példája arra tanít. hogy ez a nemzet súlyos időkben egy erős és céltudatos akarat. egy kemény kéz vezetése mellett legfényesebb tulajdonságait képes kifejteni és olyan erényekről tesz bizonyosságot. melyekkel kevés más nemzet vetekszik, de erre a vezetésre szüksége is van, mert gyöngye és pipogya vezérek mellett rettenetes bűnök vesznek rajta erőt. megfélekedzik önmagáról és vakon megy neki az öngyilkos pusztulásnak.

Az ő emlékének pedig azzal tartozunk, hogy félretéve minden mellétekintetet. összeálljunk mindazok, akik magyaroknak érezzük magunkat nemcsak röpke szóban, hanem a lélek mélyén lakó önfegyelem, elszántság és áldozatkészségben és ezt a nemzetet kivezessük egyesült erővel abból a katasztrófából, amelybe Tisza halála folytán beállott nemzeti bukásunk sodorta.

Szálljon magába a magyar és ne akarja mindenki a hazát a maga módja szerint menteni, ne akarjon mindenki vezér lenni, hanem becsülje meg őket akkor, mikor még nincs oka vesztüket siratni.

Avval a bensőségteljes imával veszem kezembe a serleget: tanulja meg minden élő magyar a hazát olyan önzetlenül szeretni, érette úgy élni és meghalni, mint Tisza István, mert akkor – de csak akkor – e honra új jövő virulhat.

A FELSŐHÁZI JAVASLATRÓL.

A nemzetgyűlés 1926 október 20-án kezdte tárgyalni az országgyűlés felsőházáról szóló törvényjavaslatot, amelyhez a vita során többek között *Illés József* előadó, *Farkas Tibor*, *Fáy Gyula*, *Maladés Géza*, *Griger Miklós*, *Wolff Károly*, *Túri Béla*, *Apponyi Albert* gróf, *Nagy Emil*, *Horváth Zoltán*, *Rakovszky* litván, *Rassay Károly* és mások szóltak hozzá. A már nagyon is elhúzódo általános vitában 1926 november 4-én *Nagy Vince*, a Károlyi-kormány volt belügyminisztere éles támadást intézett a miniszterelnök ellen, azzal vádolván, hogy adatai szerint *Bethlen István* gróf a román királyi családot perszonális unióban Magyarország trónjára akarja ültetni. Amikor – mondotta – *Bánffy Miklós* gróf román állampolgár lett, ugyanakkor olyan cikkek jelentek meg a külföldi lapokban, hogy *Bánffy Miklós* a miniszterelnök tudtával a perszonális unió előkészítése miatt ment Romániába és hagyta itt magyar állampolgárságát.

A nemzetgyűlés másnap esti ülésén, 1926 november 5-én *Bethlen István* gróf miniszterelnök válaszi ülésén, *Nagy Vince* támadására és felelt a felsőházi javaslatl kapcsolatosan elhangzott egyes felszólalásokra.

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Szíves elnézését kérem a nemzetgyűlésnek, hogy ezúttal kivételesen nem a vita végén szólok fel és ezáltal esetleg nem lesz módomban az utánam következő felszólalók kijelentéseire reflektálni, de erre két különös ok indít. Az egyik az a támadás, amely tegnap *Nagy Vince* t. képviselő úr részéről velem szemben történt. a másik azonban az, hogy, sajnos, holnap távol lévén s a vita esetleg befejeződven, nem tudnék a vita végén felszólalni.

Ami az első okot illeti, *Nagy Vince* t. képviselő úr támadását. azt látom, Fogy a t. képviselő úr velem szemben magas, hazafias lóra ül (*Derűtség jobbfelől.*) és meg akarja menteni velem szemben az erdélyi magyarságnak általa vélt vagy általa veszélyeztetettnek vélt érdekeit. Én ezt kissé furcsának tartom, éppen a t. képviselő úr részéről. Mert amíg én 20 évig, a békekötés előtt mindig, vagy többé-kevésbé mindig az erdélyi magyarság érdekében szólaltam fel (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) és azt a politikát követtem, hogy mint az erdélyi magyarság egyik képviselője, itt ebben a Házban lehetőleg érdekeinek szószólója legyek, addig a t. képviselő úr ebben az időben semmit sem tett az erdélyi magyarságért. (*úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) mert tudjuk azt, hogy tagja volt egy olyan kormánynak, a Károlyi-kormánynak, amely ennek az erdélyi magyarságnak érdekeit valóban kockára tette, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

A t. képviselő úr a maga vádjait bizonyos újságcikkekre alapítja, amelyek a külföldön jelentek meg. Én nem tudom, hogy ezek a cikkek milyen forrásból származnak, mindenesetre dubiózus forrásoknak látszanak lenni és én csak csodálkozhatom, hogy egy magyar képviselő, aki a helyzetről, a körülményekről, a viszonyokról, a lehetőségekről mindenestre jobban kell hogy informálva legyen, mint egy külföldi lap, amely a mende-mondákat esetleg a maga hasábjain elhelyezi, ezeknek a reprodukálásával jön ide és kíván ellenem vádakát emelni. Igaz, a t. képviselő úr beszéde végén azt mondja, hogy ő azért hozza fel ezeket, hogy a miniszterelnöknek alkalmat adjon arra, hogy ezeket megcáfolja. Aki azonban beszédét végigolvassa, annak hangját és tenorját figyelemmel kíséri, megállapíthatja, hogy a t. képviselő urat nem lehet megnyugtatni és nem azért szólalt fel, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) hanem a t. képviselő úr tisztán támadást akart ellenem intézni (*Úgy van! Úgy*

van! a jobboldalon és a középén.) és erre jogcímet és jogalapot keresett. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Ez alól a t. képviselő urat nem mentik, fel azok a körülmények sem, hogy ő arra hivatkozik, hogy Erdélyben járván, bizonyos pletykákat hallott. Pletykákkal mindenütt szolgálnak az emberek, különösen itt, ahol kevésbé vannak informálva.

Mi a tényállás? A tényállás az, hogy én nem küldtem le Bánffy Miklós grófot Erdélybe. Ő magától ment le. Hogy miért ment le, azt ő tudja. Én neki semmiféle útmutatást semmiféle irányban nem adtam, még kevésbé adhattam olyan dolog érdekében, mint amilyent a t. képviselő úr felhozott, hogy ő ott a perszonálunió iránt készítsen elő hangulatot Magyarország és Románia között. Én tehát nem küldtem le Bánffy Miklós grófot, nem az én megbízásomból ment le. Vele erről a kérdéstről én soha sem tárgyaltam, sem Bernády Györggyel, sem más emberekkel. *(Zaj. – Elnök csenget.)*

Én azt hiszem, hogy az erdélyi magyarságot csak egy dolog veszélyeztetheti: az, ha az erdélyi magyarság belpolitikai ügyeit valaki ide a Ház elé hurcolja. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.)* Ezért tisztelettel kérem az összes képviselő urakat, méltóztassanak tartózkodni attól, hogy az erdélyi vagy akármilyen más magyarságnak belpolitikai ügyeit a Ház előtt tárgyalják még akkor is, ha a t. képviselő urak azt hiszik, hogy ebből vádakat kovácsolhatnak a kormány ellen. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől.)*

Erre az ügyre más megjegyzésem nincs, minthogy a t. képviselő úr vádjai elejétől végig valótlanúságot tartalmaznak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

Ezekután legyen szabad áttérnem az előttünk fekvő törvényjavaslatra, annak tárgyára és indoklására. Ha valaki a maga részéről indokolni akarja, hogy ez a javaslat jó és felhívja a nemzetgyűlés tagjait, hogy ezt a javaslatot megszavazzák, akkor nézetem szerint három kérdésre kell kielégítő választ adnia. Az egyik kérdés az, hogy van-e a nemzetgyűlésnek joga arra, hogy a felsőház reformjával foglalkozzék; a másik az, hogyha van joga, van-e szükség arra, hogy a felsőház reformját megcsináljuk; a harmadik kérdés pedig az, hogyha van jogunk és szükség is van rá, ebben az esetben a tervbevetett szervezés helyes elveken épül-e fel, hogy a felsőháznak az általunk javaslatba hozott szervezet jó-e, kívánatos-e, alkotmányjogi szempontból helyes-e.

Ami a jogkérdést illeti, itt több ellenzéki szónok a jogkérdést kétségbevonta és azt állította, hogy a nemzetgyűlésnek nincs joga a felsőház reformjával foglalkozni. Ugyanezek a képviselő urak a jogfolytonosság kérdését is belévittek a vitába, úgyhogy kénytelen vagyok a magam részéről is ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, jóllehet úgy ellenzéki, mint kormányparti oldalról több képviselő felszólalása ezeket a kérdéseket már tisztázta. Súlyt helyezek azonban arra, hogy a magam és a kormány álláspontját ebben a kérdésben lehető világossággal kifejtsem, mert hiszen fontos alkotmányjogi és közjogi problémákról van szó, amelyek körül nem szabad, hogy egy percig is homály legyen, hogy mi a kormánynak, mi a többségnek álláspontja és mi magának a nemzetgyűlésnek is álláspontja. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

Úgy vettem észre, hogy azok, akik kétségbevonják a nemzetgyűlés-

nek azt a jogát, hogy a felsőházi reformmal foglalkozzék, tulajdonképen egy teória alapján állanak a fennálló közjogi viszonyaink, fennálló alkotmányjogunk értelme és egyes rendelkezései tekintetében, hogy maguknak egy teóriát konstruáltak, amely teória azonban beszédükben talán nem jutott olyan nyíltan kifejezésre, mint ahogy én azt ebben a percben kifejezésre fogom juttatni. Ez, a teória úgy szól, hogy van egy nemzetgyűlés, amely ideiglenes feladatok megoldására kreáltatott annakidején és hogy ennek folytán ez a nemzetgyűlés csak ideiglenes jogrendet teremt és ezzel párhuzamosan fennáll egy más, egy hatékonyabb, egy erősebb, régi alkotmányunkban gyökerező jogrend, amely állandó, alvó állapotban fennálló jogrend azonnal életre kel abban a percben, amikor a királyi hatalom újból feléled és ugyanakkor maga a nemzetgyűlés is és mindaz, amit a nemzetgyűlés kreált és teremtett. mintha egy sülyesztőben eltűnnék és? megsemmisülne.

Ezen teória értelmében ez a jogfolytonosságnak volna posztulátuma, mert e felfogás szerint állandó intézményeket, állandó jogrendet csak olyan intézmények teremthetnek, amelyek ősi, történelmi alkotmányunkban gyökereznek; olyan intézmények, mint a nemzetgyűlés, amelyet az 1920. évi I. t.-c. teremtett. nem gyökerezvén ősi alkotmányunkban, ilyen teremtésre hivatottsággal nem bírnak és ennek folytán mindaz, amit a nemzetgyűlés csinált, csak múló jelenség, amely helyet kell hogy adjon a történelmi alkotmányunkban gyökerező hatalmaknak és akkor a jogrend újból helyreáll.

Van egy ettől kissé eltérő teória is, amelyet nem itt ebben a Házban fejtettek ki, amely azonban bujkál a lapoknak egyes cikkeiben és talán egyes képviselő urak felszólalásában is; ennek a teóriának visszhangját különösen Farkas Tibor t. képviselőtársamnál véltem felismerni. Ez a teória azt mondja, hogy a nemzetgyűlés tulajdonképen a régi országgyűlésnek csak képviselőházát helyettesíti és hogy a nemzetgyűlés mellett jogilag tulajdonképen ma is fennáll a főrendiház, ha nem is működik; fennáll azért, mert hiszen annakidején nem oszlatta fel magát, hanem csak elnapolta üléseit s ezért ahhoz, hogy mi érvényesen tudjuk megreformálni a felsőházat, az is szükséges, hogy összehívjuk a főrendiházat és vele is szankcionáltassuk azt, amit a nemzetgyűlés, mint törvényt megalkotott.

Mielőtt ennek a teóriának cáfolatába bocsátkoznék, – mert ezt meggyőződésem szerint sem az 1920. évi I. t.-c. tételes rendelkezéseivel igazolni nem lehet, sem pedig felfogásom szerint nem áll harmóniában a történelmi jogfejlődéssel, – legyen szabad nekem is néhány szót mondanom általában a jogfolytonosságról. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől és a középén.)* Az én felfogásom szerint is a jogfolytonosság nagy kincs, amelyet a nemzet könnyelműen nem áldozhat fel, könnyelműen nem dobhat oda. Ettől függ a törvények tisztelete, ettől függ a jogbiztonság, ettől függ az, hogy belviszály ne düljön ebben az országban és hogy nyugodt, biztos alapon nyugodjék minden törvény és a törvényes hatalmak működése.

De a jogfolytonosság hangoztatása ma egészen más politikai jelentőséggel bír, mint amilyen jelentőséggel bírt a jogfolytonosság a történelmi múltban. Mert hiszen tudjuk, hogy évszázadokon keresztül a jogfolytonosság volt a nemzet kezében az a fegyver, amelynek segítségével a nemzeti akarat érvényesülését kívánta biztosítani a fejedelmi abszolútizmussal szemben. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Évszázadokon keresztül

véres csaták dúltak és fegyveres felkelések voltak ebben az országban azért, hogy a fejedelmi abszolútizmussal szemben a nemzetig jogok elismerésben részesüljenek és a nemzeti akarat érvényesüljön. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) És amikor kihullott a nemzet kezéből a fegyver, akkor a jogfolytonosság megint fegyverül szolgált a passzív rezisztenciában, amelyet évtizedeken keresztül tanúsított a nemzet a fejedelmi abszolútizmussal szemben.

Az az akció, amely ma a jogfolytonosság címén keres érvényesülést az ország közvéleményében, nem ezekre a történelmi tradíciókra nyúlik vissza, nem a fejedelmi abszolútizmussal szemben kívánja megvédeni a nemzeti akarat érvényesülését. hanem a királyi prerogatívákat akarja megvédeni olyan törekvésekkel szemben, amelyek esetleg vagy forradalmiak, vagy amennyiben nem forradalmiak, esetleg a nemzet többségének akaratából folynak. (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.*)

Kénytelen voltam erre rámutatni, mert hiszen a jogfolytonosság kérdése nemcsak jogi kérdés, hanem politikai kérdés is és helyes, Juvánatos, hogy ennek a kérdésnek politikai vonatkozásai is tisztán álljanak a nemzet előtt is. De kérdezem, mi a jogfolytonosság, t. Nemzetgyűlés? A jogfolytonosság szerintem az az állapot, amely állapotban csakis a törvényekben gyökerező erők és hatalmi tényezők vannak hivatva és képesek arra, hogy valóban törvényt alkossanak, az az állapot, amelyben csakis az alkotmányban körülírt tényezők hoznak törvényt és nem az ezen kívül álló tényezők. A jogfolytonosság akkor szakad meg, amikor a történelmi alkotmányon kívül álló tényezők, akár a forradalmi erők, elég erőseké válnak arra, hogy félretéve az alkotmányban gyökerező, az alkotmányban rejlő és azáltal szankcionált tényezőket, maguk alkossanak külön és új jogot és azt el is képesek ismertetni.

Már ebből is látszik, hogy a jogfolytonosság tulajdonképpen háromféle módon szakadhat meg. Vagy felülről azáltal, hogy a fejedelmi abszolútizmus lép az egyetemes nemzeti akarat helyébe, vagy alulról forradalom révén, vagy kívülről külső beavatkozás révén a nemzet alkotmányos funkcióiba.

Egy szellemes francia író azt mondta, hogy a jogfolytonosság hasonlít a becsülethez, mert ahogy az egyén elvesztheti becsületét és leléphet a becsület útjáról, de azután nagyon nehezen térhet vissza a becsülethez, éppúgy a jogfolytonosság útjáról is le lehet lépni, de ahhoz visszatérni nagyon nehéz.

Ha keresem, hogyan lehet visszatérni a becsület útjára az egyének és a jogfolytonosságra a nemzetnek, akkor megállapítom, hogy mindkét esetben a közvélemény, a nemzeti akarat az, ami ezt lehetővé teszi. Az első esetben a közvélemény, amely amnesztiát ad annak, aki a becsület útjáról lelépett és ezen amnesztián révén újból a becsületes emberek sorába fogadja az illetőt. a második esetben pedig a nemzeti akarat megnyilvánulása révén, ha az vagy visszatér saját akaratából a régi állapotba, vagy szankcionálja azt, ami közben történt. Mert ne felejtjük el, hogy végeredményben a királyi akarat is a nemzetben gyökerezik; (*Helyeslés és taps jobb felől. – Rassay Károly: Igaz! Úgy van!*) ne felejtjük el, hogy történelmi alkotmányunk értelmében törvény- és alkotmányellenes minden hatalom, amely nem a nemzet akaratában gyökerezik, nem abból származik. (*Úgy van! Úgy van!*) Ha tudjuk azt, hogy trónváltózáskor hitlevél-

ben, esküformában, a nemzet törvényhozása írja elő azokat a feltételeket amelyeknek betartását a királytól követeli, akkor látjuk és tudjuk azt is hogy igenis a királyi akarat és királyi hatalom is csak a nemzettől származik és csak a nemzettel harmóniában gyakorolható. *(Helyeslés és taps a jobb- és baloldalon. – Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Milyen körülmények szólnak amellett, hogy nálunk a jogfolytonosság megszakadt? Először is az a körülmény, hogy a király eltávozott és az eckartsau nyilatkozatban lemondott arról, hogy jogait gyakorolja; másodsor az a körülmény, hogy a régi országgyűlés képviselőháza önmagát feloszlottnak jelentette ki és főrendiházi üléseit berekesztette, és még egy harmadik körülmény, – amelyre talán még nem sokan figyeltek, de amelyre én rá kell hogy mutassak, – hogy amikor 1920-ban a restauráció bekövetkezett. – restauráció alatt értve újból a polgári társadalomnak uralomrajtását a kommünnel szemben, –nem a régi országgyűlés összehívása illetőleg összeülése révén teremtődött meg az összefüggés a jelenlegi helyzet és a múlt között. hanem azért, hogy az akkor itt szerepelt tényezők túlnyomó többségének az volt a felfogása, hogy a régi országgyűlés alsóházának és felsőházának összeállítása elavult lévén, az bármit határozna, nem találkozna a nemzet helyeslésével, ezért ettől eltértek és ehelyett az egykamarás rendszert. a nemzetgyűlést hívták össze. *(Felkiáltások jobbfelől: Ez az igazság!)*

Nem azért, mintha magamat védeni akarnám, *(Egy hang jobbfelől: Nincs is rá szükség!)* de én nem voltam ezen az állásponton. Én azon az állásponton voltam, hogy éppen a jogfolytonosság megteremtése érdekében, ha látszólag is, ha forma szempontjából is, de össze kellett volna hívni a régi országgyűlést és ezzel meghozatni az 1920: I. t.-cikket. ezzel a nemzetgyűlést életrekelteni és a nemzetgyűléssel újból szankcionáltatni az 1920:1. t.-cikket. illetőleg, amennyiben módosítások lettek volna rajta szükségesegek, azokat eszközöltetni. *(Helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Ezek a körülmények, ez a három körülmény volt az, amelyek a jogfolytonosságot tulajdonképpen megszakították.

Ami mármost az 1920:1. t.-cikket illeti, meg kell állapítanom, hogy nem az 1920. évi I. t.-cikk szakította meg a jogfolytonosságot. *(Ügy van! Ügy van!)* Bizonyos faktumok tették és eredményezték ezt és nem egy törvény meghozatala. Ellenkezőleg, az 1920:1. t.-cikk az első komoly lépés és törekvés volt abban az irányban, hogy a megszakadt jogfolytonosságot valamelyes formában helyreállítani lehessen, *(Rassay Károly: Ügy van! Ez igaz!)* Megengedem, hogy az 1920:1. t.-cikk létrejöttének körülményei formailag nem egyeztethetők össze magával a jogfolytonossággal, mert hiszen egy törvényt látunk, amelyet nem az országgyűlés hozott és nem a király szankcionált. Ha azonban az alkotmány valódi értelmét és szellemét nézem, *(Rassay Károly: Ügy van!)* amely azt követeli, hogy az legyen törvény az országban, amit a nemzet akar, *(Helyeslés és taps.)* amihez a nemzet hozzájárul, akkor meg kell állapítanom, hogy az 1920:1. t.-cikkkel a jogfolytonosság alkotmányosságunk valódi szellemében nem szakadt meg. *(Helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Kik alkották meg az 1920:1. törvénycikket? Alkotta ez a nemzetgyűlés, amely általános, titkos, egyenlő választójog alapján jött létre, tehát a legszélsőbb választójog alapján, amelyről senki sem állítja... *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Terrorral! – Felkiáltások a jobboldalon:)*

Akkor volt terror? – Egy hang a jobboldalon: Mi volt akkor a kommün alatt?

Teljesen érteném a t. képviselő urak felháborodását és közbeszólásait. ha a t. képviselő urakat támadnám. Én azonban, azt hiszem, eddig egy betűt sem mondtam olyat, amely a t. képviselő urakkal szemben a legcsekélyebb támadás jellegével bírt volna. A mai napig az I U:l. t.-c. mindnyájunk előtt és mindenki előtt úgy szerepelt. mint az akkori nemzeti akarat egyértelmű megnyilatkozása és kifolyása és nem lehet azt mondani, hogy a király szembenállott volna ezzel a törvénnyel. Sőt ellenkezőleg, az én információm az, hogy a király e törvény meghozatala ellen soha kifogást nem emelt. (*Huszár Károly: Úgy van!*) úgyhogy állítható, hogy történelmi alkotmányunkkal összhangban ebben a törvényben kifejezésre jutott a nemzet akarata és a király hozzájárulásával nyilatkozott meg ez az akarat. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Akkor miért akart hazajönni?*) Az én felfogásom szerint tehát. amikor valaki az 1920:1. t.-c. tartalmáról beszél, ne beszéljen olyan értelemben, mintha ez a jogfolytonossággal ellentétben állana. (*Úgy van! Úgy van!*) De lássuk, mit tartalmaz az 1920:1. t.-c.

Ámbár Rassay t. képviselőtársam már meglehetősen ismertette azokat a főbb pontokat, amelyek itt szóba jöhetnek, mégis a magam részéről süíyt helyezek arra, hogy ebben a kérdésben is teljes precizitással feltárjam a kormány álláspontját. Annyival inkább, mert egyes kis detailokban felfogásom eltér a t. képviselő úr felfogásától.

Lássuk először, hogy kinek a jogkörét tölti be a nemzetgyűlés, a történelmi alkotmányunk szerint a törvényhozásban joggal bíró alanyok közül kit helyettesíti a nemzetgyűlés. Némelyek szerint. amint már kifejtettem, az országgyűlést. mások szerint az országgyűlésnek csak alsóházát. Az én felfogásom az – és ez kimutatható a törvényből, – hogy helyettesíti az országgyűlést és a királyt is, (*Úgy van! Úgy van!*) kivéve azt a jogkört, amelyet az 1920. évi I. t.-c. a kormányzóra bízott. (*Úgy van! Úgy van!*) És meddig helyettesíti a nemzetgyűlés ebben a jogkörben ezeket a jogalanyokat? Addig, amíg az országgyűlés két házának korszerű reformját keresztül nem vitte és addig, amíg a királyi hatalom újragyakorlásának módjait meg nem állapította.

Nézzük magát a törvényt. Itt van mindenekelőtt a törvénynek rendelkező része, a 2. §, amely azt mondja (*olvassa*): „A nemzetgyűlés a magyar állami szuverenitás törvényes képviselőtének nyilvánítja magát. amely alkotmányunk értelmében az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni/ Tehát a szuverenitás törvényes képviselőtének nyilvánítja magát. Ki a szuverenitás birtokosa? A nemzet. A nemzet fogalmában benne van a király is. (*Úgy van! Úgy van!* – *Szerényi József báró: Ez a döntő!*) De itt hiányzik egy kifejezés, amely a törvényjavaslat bevezető részében benne van. A bevezető rész azt mondja (*olvassa*): „A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselőte, megállapítja.” Tehát a bevezető részben nemcsak azt mondja, hogy a nemzetgyűlés a szuverenitás törvényes képviselőte, hanem hogy „kizárólagos törvényes képviselőte”.

Lássuk most a törvény indokolását is, a 2., 3. és 4. §-t illetően (*olvassa*): „A nemzetgyűlés létrejövetelének előzményeiből és feladatából következik, hogy a nemzetgyűlést az egész magyar állami szuverenitás

törvényes képviselőtének kell tekinteni, mely alkotmányunk értelmében jogosult az államhatalom gyakorlásának további módját rendezni.” Azután *(olvassa)*: „A törvényhozó hatalmat a nemzetgyűlés, mint az állami szuverenitás kizárólagos birtokosa egyedül fogja gyakorolni. A törvényjavaslat szerint a kormányzó nem lesz a törvényhozásnak egyenrangú tényezője, mint a király, minthogy a kormányzót a szentesítés joga nem fogja megilletni.” Azután *(olvassa)*: „Önként érthető, – amint már fentebb is ki volt emelve, – hogy a nemzetgyűlés a törvényhozó hatalomnak teljességét olyan értelemben is kizárólagosan fogja gyakorolni, hogy mellette az országgyűlésnek egyik háza sem működhetik.” Ebből egészen világosan megállapítható, hogy a nemzetgyűlés a jogalapok tekintetében azt a jogkört foglalja magában, amelyet előzetesen az egész országgyűlés és a király együttesen képviselt. *(Úgy van! Úgy van!)*

De menjünk tovább. Amint már mondtam, az egyik teória értelmében az ideiglenes törvényhozás csak ideiglenes törvényalkotásra volna képes és csak ideiglenes jogrendet kreálhatna. Ezzel szemben az én felfogásom az, hogy a nemzetgyűlés, mint ideiglenes szerve a törvényhozásnak, végleges jogrendet alkot. *(Úgy van! Úgy van!)*

A törvények, amelyeket ez a nemzetgyűlés hoz, nem automaticæ veszítik hatályukat. *(Úgy van! Úgy van!)* amikor végleg helyreáll az ősi történeti alkotmány szerinti állapot. Hanem hatályukat veszítik akkor, ha akár a nemzetgyűlés, akár más törvényhozás, tehát a képviselőház és a felsőház azt megszünteti. Ezt a törvény maga mondja ki, mégpedig indokolásának 12. és 13. lapján, ahol azt mondja *(olvassa)*: „Az általa hozott törvények – a királyi szentesítés szokásos módjának a jelen törvény megalkotásánál elkerülhetetlen hiányára nem tekintve – formailag sem fognak különbözni eddigi törvényeinktől; megváltoztatásukhoz sem új nemzetgyűlés összehívása, sem új országgyűlés vagy népszavazás rendelése, de még csak bizonyos szigorúbb alakítások megtartása sem lesz szükséges, hanem a törvényhozás rendes útján lesznek hatályon kívül helyezhetők vagy módosíthatók” Ami annyit jelent, hogy automatikusan érvény megszüntetéséről szó sem lehet. *(Úgy van! Úgy van!)*

Amit a nemzetgyűlés alkot, azt mint véglegest alkotja. Véglegest abban az értelemben, hogyha a későbbi törvényhozás bölcsessége jónak látja, természetesen ugyanolyan módszerekkel, mint ahogy régebben, vagy a jelenlegi nemzetgyűlésen megváltoztathatja és módosíthatja a törvényeket.

Nem kevesebb a joga a nemzetgyűlésnek, mint az országgyűlésnek. Nincs korlátozva a nemzetgyűlés joga tárgyi tekintetben semmiféleképpen. Tehát régi alkotmányos intézményeinket, elsősorban az országgyűlést, az országgyűlés két házát, a képviselőházat és a főrendiházat, azoknak összeülési módját újból alkothatja meg.

Nemcsak joga van ehhez, hanem ez egyenesen kötelessége. Egyenesen előírja a törvény, hogy ezt megcsinálja. Csak a következő szavakat olvasom fel az indokolásból *(olvassa)*: „A nemzetgyűlésnek, mely a dolog természetének megfelelően csakis a beállott alkotmányválság megszüntetését és egyfelől a törvényhozás hosszas szünetelése, másfelől a renakivüli viszonyok következtében felszaporodott sürgős törvényhozási tennivalók elvégzését tekintheti feladatának, nem lehet célja az, hogy a törvényhozásnak állandó szerve maradjon. Az állami főhatalom gyakorlása-

nak ideiglenes rendezése alapján az alkotmány alapintézményeinek: a királyi méltóságnak és a királyi hatalomnak, valamint az országgyűlésnek mint a törvényhozó hatalom gyakorlására állandóan hivatott szervnek a változott viszonyokhoz mért újjáalkotása s egyéb sürgős törvényhozást feladatok megoldása képezi feladatát. Maga a törvény indokolása mondja, amely a törvényt magyarázatnál elsősorban kell, hogy figyelembe jöjjön, hogy mi a feladata a nemzetgyűlésnek és hogy jogköre, kötelessége az alkotmányos szervek reformját keresztülvinni.

Sőt tovább megyek. Nemcsak a törvényhozás tekintetében van meg jogköre, hanem a királyi hatalom gyakorlása módjainak rendezése és azoknak a konzekvenciáknak levonása is megilleti a nemzetgyűlést, amely konzekvenciák Ausztriától történt elválásunkból folynak; (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) joga levonni a *pragmatica sancti*óbol folyó együtbtirtoklás megszüntének következményeit is. (*Úgy van! Úgy van! Taps.*) Mindez megilleti a nemzetgyűlést, amely a királyi hatalom gyakorlásának módjait újból rendezni alkalmas és hivatott. (*Taps.*)

Újból a törvény indokolásából kell citálnom. Az indokolás ismereti először azt a nyilatkozatot, amely Eckertsauban kelt. Azután azt mondja (*olvassa*): „A királyi hatalom gyakorlásának az érintett tényekben megnyilvánult szünetelése az alkotmányosság helyreállítása érdekében mindenekelőtt azt teszi szükségessé, hogy az államfői teendők ellátásáról ideiglenesen gondoskodás történjék. A törvényjavaslat az érintett tényből ezúttal nem kíván messzebbmenő következtetést levonni, mint aminőt az államfő működésének hiánya okvetlenül szükségessé tesz. Ennélfőva nem terjeszkedik ki IV. Károly említett nyilatkozatának jogi minősítésére, arra a kérdésre, hogy minő jelentőséget kell e nyilatkozatnak, valamint a királyi hatalom működésében beállott szünetelésnek a királyi trón tekintetében tulajdonítani. Ez a kérdés szorosban összefügg azzal a másik körülménnyel, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan és elválaszthatatlan együtbtirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt. A főhatalom gyakorlásának végleges rendezése szükségessé fogja tenni annak a kérdésnek megoldását is, hogy az utóbb érintett körülményből milyen következtetést kell levonni egyrészt IV. Károly király uralkodói jogára, másrészt az 13:1., II. és III. t.-cikkben szabályozott trónöröklésre. E tekintetben a közjogi tudományban eltérők a vélemények stb. Ennek a kérdésnek a megoldása mind alkotmányjogi, mind külpolitikai vonatkozásainál fogva tüzetesebb tárgyalást és megfontolást igényel/

Azután odakonkludál (*olvassa*): „Tehát ennek a kérdésnek eldöntése a békekötés utáni időben későbbi törvényalkotásnak lesz feladata, mely a főhatalom gyakorlásának kérdéseit a megváltozott viszonyok figyelembevételével véglegesen lesz hivatva rendezni.” (*Úgy van! a jobboldalon.*)

Hogy ne maradjon fenn kétség arranéze, hogy a nemzetgyűlés, mint a nemzetig szuverenitás kizárólagos törvényes képvisellete, az említett tényekből folyó következményeket az érintett vonatkozásokban is megállapítani kívánja, a javaslat bevezető részében világosan kifejti azt is, hogy a következmények megállapítását a békekötés utáni időre fenntartja magának.

Azt h iszom tehát. ebből is világos, hogy a nemzetgyűlésnek ez a jogköre megvan. Egy morális korlátja van a nemzetgyűlésnek (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) ez is benne van a törvényben – és itt tér el az én felfogásom Rassay Károly t. képviselőtársamétól. A morális korlát az, hogy történelmi alkotmányunk helyébe nem egy papíralkotmányt tehet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) az alkotmányunkban rendezett főhatalmakat el nem törölheti, (*Úgy van! jobbfelől.*) hanem azokat korszerűen módosíthatja, a kor kívánalmának megfelelő módosításokat eszközölhet azok szervezetén. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Erre nézve is felolvasom a törvényt. mert mindenütt csak magából ebből a törvényből lehet a magyarázatot megadni. Azt mondja a törvényjavaslat indoklása: (*Halljuk! Halljuk! – Olvassa.*) „A törvényjavaslat abból indul ki, hogy a nemzetgyűlés nem lehet állandó intézmény a magyar alkotmány rendszerében olyan értelemben, hogy ezentúl bizonyos alkotmányos fontosságú kérdésekben mindig csak a törvényhozás rendes szerveitől különböző nemzetgyűlés lehetne hivatva határozni és hogy ennek a nemzetgyűlésnek határozatait. mint a közönséges törvényektől megkülönböztetett alaptörvényeket. ismét csak külön összehívandó nemzetgyűlés lenne jogosult megváltoztatni. Az alkotmányozó nemzetgyűlésnek ilyen, az 1893. évi bolgár és 1864. évi görög alkotmányban elfogadott intézménye a magyar alkotmány rendszerétől mindig idegen volt és meghonosítása most sem lenne kívánatos. Ennek a nemzetgyűlésnek nem egy teljesen új alkotmány kidolgozása, hanem az alkotmányos főhatalmak gyakorlásában beállott akadályok elhárítása és az alkotmányosság helyreállítása lehet csak a tulajdonképeni célja, amely mellett természetszerűleg el kell látnia bizonyos időn át a törvényhozás rendes teendőit is.

Én ebből csak azt a következtetést vonom le, hogy a nemzetgyűlésnek nemcsak joga, hanem kötelessége is a felsőház reformjával foglalkozni. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) De aki a törvény szellemét és az általa állított korlátnak valóságos értelmét figyelembe veszi, ez nem törölheti el a felső kamarát. hanem csak módosíthatja, korszerűen átalakíthatja annak szervezetét. A nemzet szuverenitásának mindig joga van hozzátenni azt. amit akar, azonban ezt ne méltóztassék az 1920:1. t.-c. alapján tenni. Akkor méltóztassék azt mondani, hogy felrúgjuk az 1920:1. t.-cikket és ennek helyébe teszünk valami mást. ami nekünk most tetszik. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*)

Egyenesen azt állítom, hogy az 1920:1. t.-c. által megteremtett vagy megteremteni kísérelt és megközelített jogfolytonosság újbóli megszakítását látnám abban, ha a törvényhozás, illetve a nemzetgyűlés az 1920:1. törvénycikkben előírt feladatait és kötelességeit nem teljesítené, (*Úgy van! a jobboldalon.*) ha nem látna hozzá ahhoz, hogy korszerű módon megreformálja a felsőházat. – természetesen az alsóházzal amúgy is ezt tette – és hogy végleg rendezze azokat a kérdéseket. amelyek a *pragmatica* sanctióval és a királyi hatalommal kapcsolatosak. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*)

Mármint egy kifogásra kell válaszolnom, amely Apponyi Albert gróf beszédében hangzott el. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Ő azt mondta, hogy 1920-ban nem volt kiforrott nemzeti akarat. Meg kell állapítanom, hogy a mai napig ez az első hang, amely az 1920: I. t.-c. helyességét, hogy jól rendezte-e s az akkori állapotoknak megfelelően rendezte-e

az alkotmányjogi kérdéseket kétségbevonni akarja. De, t. Nemzetgyűlés, egyelőre nem erről van szó. Egyelőre arról van szó, hogy egy meghozott, egy létező törvényt megfelelően, a törvény értelmében alkalmazzunk. (*Úgy van! a jobboldalon.*) A törvény értelmében igenis, hozzá kell nyúlnunk a főrendiház reformjához. Egészen más kérdés az, hogy az 1920:1. t.-c. létrejöttékor volt-e kiforrott nemzeti akarat. vagy nem volt. En ezt ebben a percben vitatni nem akarom. De menjünk bele ebbe a kérdésbe is. Helyes lenne-e, célszerű lenne-e, hogy az 1920:1. t.-c.-nek a most vitatott kérdés szempontjából fontos rendelkezéseit megváltoztassuk, vagy módosítsuk? Menjünk bele ebbe a kérdésbe is. Hát kérdem, t. Nemzetgyűlés, mit lehetett volna 1920-ban más tenni, mint amit az 1920: I. t.-c. tett? (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Hiszen a király távol volt. őt visszahozni nem lehetett. Gondoskodni kellett helyettesítéséről, mert hiszen különben a törvény sem állott volna alkotmányos alapon.

Gondoskodnia kellett a nemzetgyűlésnek arról, hogy a királyi hatalomban foglalt jogkör valakire átruháztassék. És kire lett volna ruházható másra, mint elsősorban a nemzet képviselőjére és csak másodsorban a kormányzói hatalomra, amely kormányzói hatalom tényleg ideiglenes rendezést nyert az 1920. évi I. t.-c.-ben.

De tovább megyek. Lehetséges lett volna-e az, hogy az említett törvénycikk ne bízta meg a nemzetgyűlést azzal a jogkörrel, hogy az országgyűlés képviselőházát és felsőházát átfomálhassa, hanem csak folyó ügyekkel foglalkozzék? Azt hiszem, ez teljes abszurdum lett volna, mert ha ezt teszi, ezzel mit mondott volna ki? Azt. hogy későbbi időpontban, amikor talán a királyi hatalom felébred, a királyi hatalom azt az országgyűlést kell, hogy összehívja, amelyről saját maga alapította meg, hogy korszerűen nem felel meg a nemzet által felállított követelményeknek. Tehát *contradictio in adiecto*-ba jutott volna a saját létevei, ha a maga részéről ezt a megbízást saját magának nem adja meg. Tehette volna-e azt. hogy ne bízta meg a nemzetgyűlés magát annak a súlyos és nehéz problémának rendezésével, amely a királyi hatalom gyakorlása körül fennforgott? Azt hiszem, hogy ezt teljes lehetetlenség lett volna megtennie, hiszen már rámutattam arra, hogy a királyi hatalom a nemzettől származik s „hogy minden egyes trónváltás alkalmával a hitlevélben, a királyi esküben a nemzet a maga feltételeit szabja meg. Lehetséges lett volna-e, hogy egy világösszeomlás után, amikor a királyi hatalom gyakorlásának összes jogi bázisai kérdésessé váltak, amikor az együttbirtoklás, az Ausztriával való közösség felbomlott, a nemzet hallgasson s a maga részéről azt mondja: ezekhez a kérdésekhez semmi közöm; (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) azt mondja, hogy én ezzel a kérdéssel nem merek, nem akarok foglalkozni, hanem ezt majd egy fait accomplit elintézi valahogyan? Bocsánatot kérek, azt hiszem, hogy ez a felfogás nem gyökerezik történelmi alkotmányunkban. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Ebben csak az a felfogás gyökerezik, hogy igenis, ennek a nemzetgyűlésnek, ennek a nemzetnek joga, kötelessége adott időben ezekről a kérdésekről nyíltan és férfiasan határozni. (*Hosszantartó helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.*)

Nem hiszem, hogy ez a felfogás a legitimista álláspontnak bármiféle formában ártalmas volna. A legitimista álláspontnak csak egy árt-

hat: ha nem mer a nemzet elé menni a saját felfogásával. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Apponyi Albert gróf azt mondta, hogy amikor mi forradalmi alapon csinálunk reakciót, ugyanakkor ők jogfolytonossági alapon csinálnak demokratikus politikát. De hiszen Apponyi Albert gróf maga is kijelentette, – és ezt lojalisan ismerte el, – hogy ezt nem a kormányra és nem a többségre értette, hanem bizonyos csoportokra, azonban a túloldalon ülő ellenzék örömmel üdvözölte ezt a kijelentést. magáévá tette ezt. nem olyan értelemben, ahogy Apponyi Albert gróf értette a szűkebb csoportokra, hanem az egész kormányra és az egész kormányt támogató pártra.

Mi az 1920:1 t.-c. alapján állunk és erről letérni nem vagyunk hajlandók sem a jobboldali, sem a baloldali túlzás kedvéért. Ismétlem: az 1920. évi I. t.-c. alapján állunk. E törvény alapján állott azonban a mai napig az egész nemzetgyűlés, állott maga Apponyi Albert gróf is, sőt merem állítani, hogy ez a törvénycikk IV. Károly király akarata ellenére nem jött létre. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Én igen jó társaságban érzem magam e forradalmi alapon. *(Derűtség és taps a jobboldalon.)*

Apponyi Albert gróf azt mondja, hogy mi forradalmi alapon reakciót csinálunk s ezzel szembeállítja azt a demokratikus politikát, melyet a túloldal követ. Elismerem, hogy a jogkiterjesztés terén Apponyi Albert gróf és azok, akik az ő hívei, tovább mentek, mint mi, azonban engedjen meg nekem Apponyi Albert gróf: én azt hiszem., hogy nem kell nekem leborulnom az előtt a demokrácia előtt, amely jogkiterjesztést ad, de amikor a képviselők azután idejönnek, azt mondja: Halt! a törvényhozás, a felsőház, a királyi hatalom gyakorlásának a kérdéséhez nektek nincsen közötök. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* Ott egyszerre megtorpan a demokrácia. Ezt csak színleges demokráciának tartom azért, mert így a nemzet igazi nagy problémáival ez a nemzet maga nem foglalkozhatnék. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

Rassay t. képviselőtársam Apponyi Albert gróf eme elszólásának egy javított második kiadását adta, *(Derűtség.)* amikor azt mondja, hogy mi nem forradalmi alapon készítünk elő reakciót, hanem reakcióval készítjük elő a forradalmat. Ehhez a javított kiadáshoz sem tudok hozzájárulni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Talán jön egy harmadik!)* Én azt mondom, hogy Magyarországon a forradalom készítette elő az ellenforradalmat. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Azon vagyunk, hogy pari passu a forradalmat és annak reakcióját is leépítsük. *(Élénk helyeslés és hosszantartó taps a jobb- és baloldalon.)*

Felfogásom szerint az ellenforradalmat nem lehet a forradalom leépítése nélkül leépíteni, de nem lehet a forradalmat sem leépíteni anélkül, hogy az ellenforradalmat le ne építenénk. Ez a mi politikánk és ettől nem fogunk sohasem eltérni. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)* Még akkor sem, ha Apponyi Albert gróf és Rassay Károly szellemességének megfelelően, közös teóriájuknak még egy harmadik kiadásában is részesülnénk. *(Élénk helyeslés és taps jobbról és a középén.)*

Elnök úr, öt perc szünetet kérek. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Elnök: Az ülést öt perere felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

A szó folytatólag a miniszterelnök urat illeti (*Halljuk! Halijuk.*) *Bethlen István gróf miniszterelnök:* T. Nemzetgyűlés! Beszedem bevezető részében azt mondtam, hogy három kérdéssel kívánok foglalkozni: a jogkérdéssel, azután azzal, hogy van-e szükség felsőházra, végül azzal, hogy milyen legyen annak szervezete.

A jogkérdéssel végezvén, áttérek a második kérdésre, arra, hogy van-e szükség felsőházra és hogy a nálunk és a külföldön eddig szerzett tapasztalatok szükségessé teszik-e annak reformját. A túloldalon ülő t. képviselő urak közül sokan azt mondták, hogy felsőházra egyáltalában nincs szükség, hogy az egykamarás rendszer is megfelel a nemzeti akarat kifejezése követelményeinek és hogy térjünk át véglegesen az egykamarás rendszerre. (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*) Hallottam itt azt az okfejtést is, amelyet a külföldön is rendszeren előhoztak, akkor, amikor arról a kérdéstről folyt a vita, hogy mire való a felsőház. Ha ugyanazt akarja, mint az alsóház, akkor felesleges, ha mást akar, akkor káros, tehát nem kell felsőház. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ennek dacára azt látjuk, hogy az egész világon – talán egy-két államot kivéve – a két-kamarás rendszer dívik és nem borultak le ennek a szillogizmusnak csálthatatlansága előtt. Azt látjuk, hogy elsősorban a parlamentarizmus őshazájában, magában Angliában is – ahol a demokratikus fejlődés a legégszégesebb alapokon nyugszik – megvan a két-kamarás rendszer és a felsőház a mai napig ősi, évszázados szervezetében működik. Ez megint egy bizonyítéka annak, amit oly sokszor kell hangoztatnom, hogy rendszeren nem az intézményeken múlik az, ha valamely intézmény nem jól működik, mert az intézmények bámulatos alkalmazkodási képességgel bírnak ott, ahol az emberek megfelelőek. (*Úgy van! jobbfelől.*) Ezt csak interparenthesim mondva, nézzük az alkotmányosság szempontjából az angol jogfejlődést. És itt rá kell mutatnom arra, hogy fennáll a lordok háza és hogy vannak törekvések annak reformjára, amelyek a modern demokratikus fejlődés alapján állva, bizonyos irányokat követnek s azoknak kifejezést is adtak.

Lássuk, hogy mit és hogyan akarnak reformálni Angliában. Azt hiszem, ez elég érdekes mérték lesz annak megállapítására, hogy vajjon Magyarország valóban olyan retrográd és reakciós állam-e, mint amilyennek a t. túloldalon feltüntetni akarják. A következőkben hivatkozni fogok az úgynevezett Bryce-konferenciára. Amint méltóztatik tudni, 1911-ben egy összeütközés volt az angol alsó- és felsőház között. Lloyd George kormánya alatt, amely összeütközés megindulásba hozta a lavinát és a reformtörekvések megerősödésére vezetett. Ennek kifolyásaképpen 1917-18-ban egy harminctagú bizottság küldetett ki az alsó- és felsőház részéről, amelyben minden párt, tehát a munkáspárt is, számarányához mérten volt képviselve. De képviselve volt és kifejezésre juttatta ott a maga felfogását. sőt Beck Lajos t. képviselőtársam rámutatott múltkori beszédében Ramsay MacDonald felfogására ebben a kérdésben, aki munkáspárti létének dacára a felsőház mellett foglalt állást. Erről is vitatkozhatunk, de nem egyszerre!

A Bryce-konferencia három kérdés tisztázására küldetett ki: először annak a megállapítására, hogy szükséges-e a felsőház fenntartása,

nem kellene-e áttérni az egykamarás rendszerre; a konferencia második kérdése a szervezet megállapítása volt; a harmadik pedig a jogkör megállapítása.

Mármost a hozott határozatokra vonatkozólag csak egy levél ad tájékoztatást. amelyet lord Bryce, a konferencia elnöke, az akkori miniszterelnökhöz intézett és amelyben bőven ismerteti a konferencia anyagát. Azóta azonban napvilágot látott az angol könyvpiacra egy könyv, amely itt van a kezeim között: „Second chamber in theory and in praxis” címen, Lee Smith képviselő tollából, aki a Bryce-konferenciának a részletes adatait tárja fel úgy, ahogyan azt a résztvevő képviselőktől összeszedte; úgy-hogy bővebb tájékoztatásunk van arról, hogy a konferencia hogyan folyt le. E könyv alapján leszek bátor ismertetni ezeket az eredményeket.

Ami az első kérdést illeti, hogy van-e szükség felsőházra, a Lee Smith-könyvnek tanúsága szerint a megállapítás, hogy szükség van felsőházra, egyhangú volt. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Figyelmeztetem a t. képviselő urakat, hogy ne méltóztassanak igen hamar közbekialtásokkal zavarni, mert különben kénytelen leszek még más dolgokban is megcáfolni ezeket a közbeszólásokat. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*)

Mit mondott tehát ez a konferencia, hogy miért van szükség a felsőházra? Demokratikus alapon indulva ki természetesen, azt mondja, hogy a felsőházra szükség van: nem a nemzeti akaratok megakasztására vagy megmásítására, hanem azért, mert a felsőház funkciójában a nemzeti akarat szövetségese kell, hogy legyen. S ebben teljesen igaza is van; a mi részünkről sem akarunk mást ezzel a törvényjavaslattal elérni.

Azután kifejti, hogy a felsőház működése mennyiben lehet szövetségese a nemzeti akaratok és mint főpontot, felhossa azt, hogy a döntésnek halasztója lehet és kell, hogy legyen olyan esetekben, amikor egy nem kiformalódott közvéleménnyel áll szemben a parlament bizonyos javaslata, amikor kétségessé válik, éppen a felsőház fellépése folytán, hogy vajjon az alsóház akarata fedi-e a nemzeti akaratot. Ez által időhaladékot nyújt addig, míg egy közvélemény kiformalódhatik és esetleg választások rendjén megnyilatkozhatik a nemzet. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Azután felsorol szekunder okokat, amelyeket szintén felemlíteni akarok, mert itt is bizonyos jelentőséggel bírnak. Az egyik az, hogy minden modern parlament, túl lévén halmozva és alig bírván a munkát, amelyet teljesítenie kell, ebből az okból kifolyólag a klotür-paragrafust kénytelen alkalmazni, amiből következik, hogy a kérdések gyakran nem kellően vitattatnak meg, nem fejeződnek ki az álláspontok olyan precízen és nem fejtetnek ki olyan mélységgel, hogy a közvéleményt kellően tájékoztathatnák, úgyhogy szükség van egy második kamarára is, amely az ebből a gyors munkából folyó hibák revízióját eszközli. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A harmadik ilyen ok a kezdeményezési jogban rejlő fontos szerep, amely a felsőháznak koncedáltatik olyan esetekben, amikor a parlament fontos más kérdésekkel van elfoglalva, mikor nincs ideje bizonyos közéleti fontos kérdésekkel foglalkozni. Ilyen esetekben a felsőházi kezdeményezési jog módot nyújt a felsőháznak arra, hogy ezek a kérdések széles mederben megvitattatván, előmunkálatát képezzék az alsóházi vitának és előkészítsék ezt a vitát olyan módon, hogy azután az alsóház gyorsabban legyen képes dönteni.

Különösen áll ez a Bryce-konferencia tagjainak felfogása szerint

a külpolitikai kérdésekre, amelyek nap-nap után felmerülhetnek és amelyek az alsóház munkarendjébe gyakran be sem illeszthetők Nagy külpolitikai problémák megvitatása, tisztázása a közvélemény előtt. a kormány irányítása éppen ebből a szempontból kívánatos szerepet jelent és ezáltal magát a felsőházat is kívánatosá teszi.

Én azonban a magam részéről, a magyarországi viszonyokat – ismerve, ehhez még egyet-mást hozzáadni vagyok kénytelen. Aláírom mindazt, amit a Bryce-konferencia a maga tanácskozásaiban kifejezésre juttatott. de fennforogni látok bizonyos okokat, amelyek Magyarországon a felsőház szerepét még fontosabbá teszik. (*Halljuk! Halljuk! jobbról.*)

Én azt hiszem, senki sem, vagy kevesen fognak nekem ellentmondani akkor, amikor azt állítom, hogy Magyarország igen gyakran a hangulatok országa, (*Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) ahol momentán hangulatok nagyon könnyen teremődnek, amidőn e momentán hangulatok behatása alatt a törvényhozás gyakran igazságtalanságokat vagy olyan cselekményeket képes elkövetni, amelyek a nemzet szempontjából később hátrányosaknak mutatkoznak. Én azt hiszem, hogy ilyen momentán hangulatokban nem kívánatos, hogy a parlament rögtön abban a helyzetben legyen, hogy végleges akaratát kifejezze. Ha pedig az okát keresem ennek, hogy ilyen hangulatok Magyarországon miért teremődnek inkább, mint más országokban, úgy ezt is világosan kifejezésre akarom juttatni. Ennek az oka főleg az, hogy Magyarországon a közvéleményt képező tényezőknek a funkcionálása nem egészen normális. (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*) Mindnyájan ismerjük a sajtó szomorú viszonyait. (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*) Ismerjük azt, hogy a sajtónak egy igen tekintélyes része Magyarországon nem a közvélemény tükre, (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*) hanem a közvélemény preparálója, mesterségesen formálója (*Taps jobbfelől és a középén. – Mozgás a bal- és a szélső-baloldalon.*) olyan irányokban, amelyek a nemzet akaratának nem mindig felelnek meg. Ez az egyik.

Itt van azután a másik: Budapest óriási túltengése, a centralizáció az állami életünkben, (*Úgy van! jobbfelől.*) amelynek folyamán a kulturális, a gazdasági téren, politikai téren olyan centralizációval állunk szemben, amely Budapestet úgyszólván helyettesítőjévé teszi az ország közhangulatának és közakarátának, (*Úgy van! jobbfelől.*) ami veszélyt rejt magában, (*Úgy van! jobbfelől.*) mert minden nagy világváros... (*Pakots József: Akkor építsük le Budapestet!*) Nem ez következik, hogy leépítsük Budapestet. hanem ebből az következik, hogy csináljunk felsőházat, amit éppen bizonyítani akarok. (*Élénk tetszés és taps jobbfelől és a középén.*)

Azt kell még mondanom, hogy a magyar nemzet bizonyos faji tulajdonságai, kulturális állapota folytán sokkal inkább hatalmában van az agitációknak és a propagandáknak, mint más nemzet és nem bír azzal az ellenállóképességgel a propagandával szemben, mint más nemzetek. Ez sajnálatos magyar tulajdonság, (*Úgy van! jobbfelől.*) amely ellen küzdenünk kell, amely ellen szervezkednünk kell, amellyel szemben intézményeink megváltoztatása bizonyos óvatosságra szorul. (*Zaj a szélső-baloldalon.*) En ezeket egészen objektív hangon mondom el, mint általános tételeket, amelyekkel én senkit sem akarok sérteni, méltóztassék tehát nyugodtan meghallgatni. Kérem, én nem becslöm le a magyar népet.

A magyar népnek vannak kiváló tulajdonságai, így például a magyar vitézségnek nincs párja a világon, *(Úgy van! jobbfelől.)* de azért legyünk annyi önismerettel, hogy a magyar faj a szervezett propagandával szemben nem bír azzal a kellő ellenálló erővel, amelyet más népek mutatnak. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.)*

A Bryce-konferencia arra is utalt, hogy a legdemokratikusabbban összeállított alsóház is bizonyos körülmények folytán könnyen ellentétbe juthat a nemzeti akarattal. A választásoknál most már nálunk is, inkább mint régen, de a külföldön már régebben mindinkább egynéhány kérdés dominál és nem a politikai filozófiának kötetei, ahogy régen divatban volt. Mi ennek a következménye? Ennek a következménye az, hogyha a törvényhozás azt az egy-két kérdést a nemzeti akarat megnyilvánulásának megfelelőleg elintézte, akkor más kérdések kerülnek napirendre még ugyanabban a ciklusban, amelyek annakidején a választási platformon még nem szerepeltek, ahol tehát tisztán a Házban kialakuló többség az, amely az ilyen kérdések felett dönt. amely kialakuló többség azonban nem állván a nemzeti akarat alapján, hanem tisztán a saját felfogása alapján, gyakran ellentétbe juthat a nemzet akaratával.

Tovább megyek. A Bryce-konferencia értelmében a modern parlamentáris életben a pártok dominálnak és a pártok szervezetei azok, amelyek viszik a harcot. Ennek mi a következménye? Ennek következménye az, hogy a pártok kebelében levő kisebbség is adott esetben, ha kellő energiával, kellő erőszakkal rá tudja oktrojálni a maga akaratát a párt többségére, esetleg az országgyűlés többségét tudja megnyerni, aminek következménye viszont az, hogy a legdemokratikusabb parlamentben is ez úton a parlament ellentétbe juthat a nemzeti akarattal.

Csak egy példát említek fel. Az angol parlamentarizmus történelméből mindenki ismeri a védvamos irányzat bukásának történetét az utolsó évtizedekből. Akkor a konzervatív párt kebelében egy kisebbség, amely energikus, talán erőszakos volt. a védvamos irányzatot elfogadtatta a konzervatív többséggel. Egynéhányan, igaz, hogy kiléptek a pártból, de csak nagyon kevesen. Mi lett ennek a következménye? A következménye az lett, hogy a parlamentben a védvamos irányzatot kiforszírozták, ez azonban az ellenzék határozott ellenállásán megbukott. Kénytelenek voltak a nemzet elé menni és kisült, hogy a konzervatív párt, amely addig nagy többséggel bírt abban a percben minoritássá csökkent.

Ilyen okok tömegét sorolja fel még a Bryce-konferencia, amelyekre és bővebben kitérni nem akarok. De méltóztatnak látni, hogy a felsőház létezése igenis indokolt a parlamentarizmus lényegéből, azokból a körülményekből, amelyek az alsóházak működésében jelentkeznek és amelyek adott esetben kívánatosá teszik az ilyen halasztó fórum beiktatását ebbe a gépezetbe. De ez a gépezet is csak akkor funkcionálhat jól és kielégítően, ha a felsőház nincs az alsóház képére teremtve, mert ha a felsőház az alsóház képére van teremtve, akkor ezek a bajok nem eliminálódnak, hanem fokoztatnak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Fokoztatnak azért, hogy egy momentán kialakult alsóházi többség, amely ellentétben van a nemzeti akarattal, – a maga képére lévén alkotva a felsőház, ugyanazokkal az arányokkal bírván abban a pártok, ugyanolyan összetartás és ugyanolyan elvek által vezetettvén – még megerősítetik egy felsőházi határozat révén. Én tehát és a Bryce-konferencia

is azon az állásponton állunk, hogy a felsőház összeállításánál kívánatos, hogy más szempontok, más szelektív elvek érvényesüljenek, mint az alsóháznál. (*Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Most lássuk, milyen konklúziókhöz jutott az angol parlament által kiküldött bizottság a szervezés kérdésében. Itt mindenekelőtt szó volt a főrendek helyeiről. Az első indítvány az volt, hogy a volt főrendek maguk közül válasszák a parlamentnek egynegyed részét, amely egynegyed rész azután automatikusan egynolcad részre csökkent volna. Ez az indítvány azonban nem állta meg helyét és helyette egy másik indítvány fogadtatott el, amelynek értelmében a volt főrendeket egy 10 tagú bizottság választotta volna, amelybe öt tagot a felsőház, öt tagot pedig az alsóház elnöke küldött volna ki. Ez volt az intézkedés, illetőleg javaslat a főrendekre nézve. (*Rassay Károly: De csak átmenetileg!*) Nem, ez volt a végleges javaslat. (*Rassay Károly: Csak átmenetileg választotta volna!*) Nem, a javaslat az volt, hogy egynolcad rész legyen elsőízben és ez lecsökkenjen annak a számnak feléig. Úgy látszik, félre méltóztatott érteni. A volt főrendek maguk közül a Ház tagjai összes számának egynegyed részét kellett volna, hogy válasszák az első javaslat értelmében.

Ami már most a Ház többi tagjait illeti, az első javaslat radikális javaslat volt, amelyet itt is megtettek, hogy t. i. ugyanolyan elvek alapján direkt választások révén választassanak a többi felsőházi tagok, mint a képviselőház tagjai. Ez az elv elbukott azonnal, mégpedig azon bukott el, hogy a bizottság azon az állásponton volt, hogy ezen a réven a nemzet egy másodpéldányát kapná az országgyűlés alsóházának, ami nem kívánatos, mert ugyanazt a jogkört kívánná betölteni, mint az alsóház, a nemzet ugyanolyan választottjai lévén a felsőház tagjai, mint az alsóházéi. Azonkívül elzárkóztak az elől még egy másik okból is. Nem akarták az angol közönséget a folytonos választások zaklatásainak kitenni és azt mondták, hogyha egy országgyűlési ciklus közepén felsőházi választás következett volna be, – mert hiszen a választások nem ugyanabban az időben folytak volna le és az újonnan megválasztott felsőházi tagok pártaránya más lett volna, mint a képviselőházi pártarány – ez mulhatatlanul maga után vonta volna az alsóház feloszlását, mert mindenki azt mondotta volna, hogy ez az alsóház már elvesztette a nemzettel való nexusát.

A másik javaslat az volt, hogy kinevezés útján töltsenek be az összes maradék tagok. Ez az indítvány is elesett, mégpedig azért, mert azon az állásponton voltak, hogy ez a kinevezés főleg pártérdemek jutalmazására fog felhasználhatni.

A harmadik javaslat mi volt? Az, hogy a megyék, a countryk válasszanak. Ez a javaslat is ebben a formájában elesett, mégpedig azért, mert féltek, hogy így a politika bevitetik a megyékbe, holott ezek nem politikai kérdések tárgyalására, hanem a közigazgatás és az autonómia ügyeinek tárgyalására hivatvák.

Nálunk más a helyzet. Nálunk a megyéknek mindig volt politikai szerepük (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) és ez nagy különbség. Nálunk a megyék nemcsak autonóm testületek, nemcsak a közigazgatást ellátó szervek voltak, hanem az alkotmánynak is integráns részei, (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) mert a magyar alkotmányosság gyakran a megyékbe menekült. (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középen.*) Nem

hiszem, hogy helyes volna, ha egy közigazgatási reform esetén a megyéknek ezt a jogkörét valaki érinteni akarná. (*Úgy van! jobbfelől.*) Azt hiszem, erre a jogkörre is szüksége lehet és azt hiszem, jöhetnek idők a magyar történelemben, amikor erre a jogkörre vissza kell nyúlnia a nemzetnek.

Mi volt az utolsó javaslat! Az utolsó javaslat az volt, hogy az alsóház válassza meg a felsőház tagjait. Ennek a javaslatnak előnyét abban látták, hogy ebben az esetben a felsőház bizonyára nem lesz konkurrens az alsóháznak, mert az alsóház tagjai által választatván, annak szupremáciáját feltétlenül elismeri. Előnyét látták abban is, hogy a nemzet nem lesz kitéve folytonos választások által zaklatásoknak, de hamar felismerték, hogy viszont óriási hátránya az, hogy a felsőház akkor a pártok összetétele szempontjából hü tükre lesz az alsóháznak és azt a funkcióját, amelyre hivatva van, egyáltalában sohasem volna képes teljesíteni.

Ezért korrektívumokat kerestek. Miben láttak korrektívumokat? Az egyik javaslat az volt, hogy ne az alsóház tagjai, hanem az alsóház elnöke válassza ki a felsőház tagjait. Ezt sem fogadták el, nyilvánvalóan azért, mert elfogadhatatlan, hogy ilyen hatalom legyen egy ember kezében, még akkor is, ha az olyan független erő és hatalom, mint amilyen a speaker az alsóházban. A másik javaslat az volt, hogy egy húsztágú bizottság válasszon, amely bizottságot az alsóház, esetleg az alsóház és a felsőház együtt küldenek ki. Sokat vitatkoztak azután azon, hogy a proporciónális választójog hogyan érvényesüljön. Végeredményben kompromisszum jött létre, melynek értelmében Angliát felosztották 13 kerületre és ebből a 13 kerületből származó embereket választották volna azok a képviselők, akik azokban a kerületekben lettek megválasztva. Így a területi elvet akarták bizonyos fokig kombinálni az alsóház választójogával. Végül még egy harmadik kategóriát hozott javaslatba a Bryce-konferencia: a főpapoknak és azoknak kategóriáját, akik ex officio, hivataluknál fogva lettek volna tagjai a felsőháznak, mint például a bírói funkciót teljesítő lordok, a lord chancellor és mindazok, akik régebben ezt a funkciót teljesítették.

Ez azonban nem volt az utolsó szó az angol felsőház reformjánál. A Bryce-konferencia elmúlt, de erre a kérdésre visszanyúlt 1922-ben az akkori angol kormány és kidolgozott egy javaslatot, amely miniszteri tanács elé terjesztetvén, ott el is fogadtatott és leküldetett a felsőházhhoz állásfoglalás végett. Ez a javaslat nem volt törvényjavaslat, hanem csak bizonyos elveket kívánt lefixírozni és ezek mellé állítani a lordok házát.

Lássuk ezeket az elveket. A felsőház összetételére nézve javasolta, hogy négy kategória kreáltassék: először azoknak a peereknek kategóriája, akik személyük szerint tagjai a felsőháznak, tehát a királyi ház tagjai, továbbá az egyházi tagok és a bírói tagok; a második kategóriát képezték volna a régi örökös tagjai a volt felsőháznak, akiket azonban most már nem egy bizottság választott volna, hanem akik maguk közül választották volna meg azokat, akik a felsőházban helyet foglalhatnak. A harmadik kategória lett volna az úgynevezett kívülről választottak kategóriája. Itt a kormány nem szögezte le magát a Bryce-konferencia ereményéhez, nyilvánvalóan azért, mert azt a komplikált választási módot, amelyet a Bryce-konferencia kieszelt, nem tette magáévá, mert ha magáévá tette volna, akkor természetesen ezzel a javaslattal jött volna.

És végül, mint negyedik kategóriát javaslatba hozta, hogy a felsőháznak tagjai legyenek a kormány által kinevezett tagok is.

A mi javaslatunkban mi van? Vannak személy szerinti tagok, vannak az örökös főrendek által a maguk köréből választott tagok, vannak azután az autonómiák által, tehát kívülről választott tagok és vannak kinevezett tagok. *(Horváth Zoltán: És a Habsburgok!)* Ők az első kategóriába tartoznak. *(Horváth Zoltán: Elég baj! Pedig királyi család nincs!)* Majd rátérek, méltóztassék nyugodtan bevárni. Nem fogok ki térni a legkényesebb kérdések elől sem.

A minisztertanács javaslatai között szerepelt még egy pont, amely kimondta volna, hogy a felsőház csakis a felsőház hozzájárulásával lett volna reformálható, ami egészen különálló eset az angol alkotmánytörténelemben, mert úgy, ahogy a magyar alkotmányban, az angol alkotmányban sincs egyetlenegy törvény sem, amely csak kvalifikált többség által volna megváltoztatható, vagy amelynek megváltoztatása más jogszabályok szerint történhetnék, mint ahogy a többi törvények megváltoztatása történik.

Áttérek most már, hogy in medias res menjek, a Horváth Zoltán t. képviselőtársam által felvetett kérdésre, az általunk kontemplált kategóriák közül a Habsburg-család tagjainak tagságára. Méltóztassanak idefigyelni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt megállapítom azt, hogy ez a javaslat semmiféle restaurációt nem jelent. Ha tehát a képviselő urak ezt így akarják feltüntetni, akkor ez merőben tévedés. Itt nem új jogok kreálásáról van szó, hanem a meglévő jogoknak lényeges korlátozásáról. *(Úgy van! jobb felől.)*

Eddig a Habsburg-ház minden tagja, tagja volt a főrendiháznak; ezentúl csak az lehet tagja a felsőháznak, aki magyar állampolgár, a magyar nyelvet bírja, Magyarországon lakik és olyan összegű adót fizet, mint amilyen összegű adó a többi főrendre is elő van írva.

Ha a t. képviselő urak azt mondják, hogy mi kt egy olyan család tagjait akarjuk honorálni, amely család vezette be Magyarországon az abszolutizmust s amely 400 éven keresztül az ország érdekei ellen abszolutisztikusan kormányzott. úgy erre feleletem az, hogy én a Habsburg-családnak éppen azt az ágát, a magyar ágat, a nádori ágat *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Van ilyen!?* – *Felkiáltások jobb felől, a középén és a bal-középén: Van! Van! Élénk éljenzés és taps.)* akartam elsősorban honorálni, amely ág a magyar történelemben éppen azon abszolutizmus ellen védte és óvta a nemzetet, amelyet a t. képviselő urak nekik felrónak.

A magyar nemzet sohasem volt hálátlan nemzet és én nem járulnék hozzá, hogy hálátlanná váljék a jelen percben azért, mert nehéz idők következtek be ezekre a családtagokra. Sőt azt találok, hogy minél magyarrabb valaki, annál bátrabban és férfiasabban mutassa meg álláspontját akkor, amikor esetleg egyes képviselő urak ezt a kérdést a népszerűség vitatása szempontjából szövének. *(Rupert Rezső: Frigyes főherceg a magyar csapatokat küldte először tűzbe!)* A t. képviselő úr nem tudja, hogy mi volt a háborúban, ne szóljon tehát hozzá olyan kérdéshez, amelyhez nem ért. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* Én igen is szolgáltam a harctéren, úgy hogy tudom, hogy nem igaz az, amit a képviselő úr mond.

Ha Horváth Zoltán képviselő úr a magyar Habsburgok érdemei-

vei szembe akarja állítani a kormányzó úr Ófőméltóságának a haza iránt szerzett érdemeit. úgy engedjen meg, de a t. képviselő úr javaslatából nagyon is kilátszik a lóláb, (*Úgy van! Úgy van!*) Hiszen éppen a t. képviselő úr az, akiről sohasem hallottam, hogy ezeket az érdemeket méltatta volna, sőt egyik-másik közbeszólásában és felszólalásában éppen ellenkező felfogásának adott kifejezést. (*Horváth Zoltán: Ez nem argumentum a dolog érdeme ellen!*) Én azt hiszem, hogy ennek a javaslatnak minden komolyságát elvette az, hogy éppen a t. képviselő úr volt az, aki benyújtotta. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) De ettől eltekintve, azt hiszem, hogy aki a közjog elemeivel tisztában van, az tudhatja, hogy az államfő nem lehet egyúttal az egyik törvényhozó testület tagja és azt hiszem, hogy a t. képviselő úr lett volna az első, aki protestált volna az ellen, hogy már a kormányzó idejében jutalmaztassanak érdemek, ha azt nem a t. képviselő úr, hanem innen valaki más indítványozta volna. A nemzetnek igenis módja lesz a maga háláját a kormányzó iránt kifejezni akkor, amikor már nem lesz kormányzója ennek a nemzetnek és bízom abban, hogy akkor a nemzet ezt a háláját tanúsítani is fogja. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon, középén és a balközépén.*) Ilyen indítványok bedobásával, azt hiszem, lehet Mucsán brillírozni, de a magyar nemzetgyűlés mégis magasabb testület annál, semhogy ilyenekkel itt hatást lehetne elérni. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Éljenzés és taps a jobb- és baloldalon.*)

Áttérek most. t. Nemzetgyűlés a másik kategóriára, a volt főrendek kategóriájára. Láttuk, hogy a parlamentarizmus őshazájában, Angliában... (*Rupert Rezső: Csináljuk úgy, mint Angliában van!*) Akkor vissza kellene térnünk a régi főrendiházra.

A parlamentarizmus őshazájában, Angliában, ahol bizonyára nem olyan antidemokratikus és reakciós felfogások dívának, mint amilyeneket a t. képviselő urak nekem szememre vetnek, azt találták jónak, hogy a történelmi tradíciókkal nem lehet azonnal radikálisan szakítani és nem kell olyan jogfosztással élni, amely jogfosztás bizonyos, erre érdemes körökben reszenzust keltett volna és a nemzet részéről sem találkozott volna helyesléssel. Azt hiszem, hogy Magyarországon ezt tenni még kevésbé antidemokratikus, vagy reakciós; azt hiszem, hogy ha Magyarországon is ezen a nyomdokon haladunk, semmi olyat nem teszünk, ami a demokráciával homlokegyenest ellentétben volna, ha ugyanis nem csinálunk olyan nagy és radikális lépést. mint amilyent a t. képviselő urak akarnak.

De lássuk, mit tartalmaz a javaslati Itt sem új kitérítésről van szó, hanem a régi főrendiházi tagok jogainak igen lényeges és az angol javaslatnál lényegesebb korlátozásáról, mert arról van szó, hogy csak azok, akik magyar állampolgárok, akik magyarul tudnak, akik 2000 arany korona adót fizetnek és akik itt laknak, bírnak szavazati joggal és választhassanak a maguk soraiból egy számot. amely eredetileg kisebb, mint az a szám, amelyet maga a Bryce-konferencia javasolt. Mert a Bryce-konferencia a helyeknek egynegyed részét kívánta betölteni a volt tagokkal, én pedig csak egyhatodát javasolom a Háznak.

Ez a jogcím alkalmat adott egyes képviselőtársaimnak arra, hogy a történelmi főnemességgel szemben kirohanásokat rendezzenek, hogy őket hazafiságukban, becsületességükben megbántsák és úgy állítsák a nemzet elé, mint egy társaságot. amely hazaárulás folytán jutott bizonyos ér-

demekhez és jutalmakhoz. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Elsősorban az indigó nákat hozták fel, akik a történelem egy bizonyos időszakában bejöttek a; országba és itt a királyi hatalom részéről jutalomban részesültek.

Ennek a kérdésnek ma már abszolúte jelentősége nincs. Itt van előttem a statisztika arról, hogy az új javaslat értelmében kinek lesz választójoga. Háromszázhusz tag közül összesen kilenc olyan egyénnek lesz választójoga, aki nem ő, tősgyökeres magyar főnemes; mondom, összesen kilencnek 320-ból. De még itt sincs megállapítva, hogy mind a kilenc megtartotta magyar állampolgárságát. úgy hogy valószínű, hogy egynéhány még ezekből is el fog esni. Ide zsugorodik tehát össze az a szörnyű probléma és az a szörnyű támadás, amellyel a t. képviselő urak jönnek látják honorálni a javaslatnak idevonatkozó intézkedését. (*Zaj a baloldalon.*)

Rassay t. képviselőtársam azt mondta, hogy a magyar főnemesesség érdemeit a múltban lehet vitatni, e fölött nem bocsátkozik vitába. Az az egy bizonyos... (*Rupert Rezső: Most is ott van Bánffy Miklós, aki hűségesküt tett a románoknak!*) Kérem, ne méltóztassék olyan emberek nevét említeni, akik nincsenek abban a helyzetben, hogy a t. képviselő úr vádjaival szemben magukat megvédezhették.

A magyar főnemességnek a múltban való érdemeiről nem vitatkozom; az az egy bizonyos, hogy a magyar főnemesség visszavonult a magyar közéletből és bizonyos közönnyel nézi, hogy mi történik az országban.

T. Nemzetgyűlés! A múltban, az utóbbi tíz-tizenöt évben az volt a vád, hogy ez a magyar főnemesség mindenüvé előtolakszik. Az volt a vád, hogy minden pozícióba be akar ülni, hogy mindenütt a maga akaratát akarja diktálni a nemzetgyűlésnek, illetve országgyűlésnek. E jelenségek miatt éles vádak hangzottak el itt ebben a Házban s odakint a parlamenten kívül a sajtóban és nap-nap után a forradalmak alatt. Csodálható-e és csodálatos-e, hogy egy társadalmi osztály, amely végre is anyagi erejénél fogva független, bizonyos undort kezdett érezni a saját szereplésével szemben és abszéntálta magát a közéletből, mert látta, hogy a közhangulat állandóan ellene fordul. Én ezt hibának tartom és sajnálatosnak tartlom. A magyar főnemességnek ma is van szerepe, van joga szerepelni, sőt kötelessége is szerepelni. (*Igaz! Úgy van! – Élénk taps a jobboldalon és a középén.*) De csodálkozni nem csodálkozom ezen, mert ha: egynéhányan ezeknek a történelmi neveknek viselői mégis itt ülünk, higgyék el a képviselő urak, hogy csakis a kötelesség és a súlyos kötelesség tart itt minket. (*Úgy van! – Taps a jobboldalon.*) mert ha Ízlésünk után indulnánk, az ilyen támadások után nem volnánk itt. (*Élénk taps a jobboldalon és a középén.*)

Malasits t. képviselő úr nem az indigénákat. hanem az erdélyi főnemességet látta jónak megtámadni és citálta Wesselényi Miklós báró egyik munkájában tett ama megjegyzését. hogy az ő kortársai a főnemesek közt „bükkfajéjúk és hazafiatlanok”. Azt hiszem t. Nemzetgyűlés, Wesselényi Miklós báró a 40-es években írhatott így, mert ő maga tartozott e társadalmi osztályhoz. És éri azt hiszem, hogy ő, aki a magyar történelemnek fénylő csillaga volt (*Úgy van! a jobboldalon.*) azáltal, hogy a t. képviselő úr éppen őt nevezte meg, cáfolta meg saját állítását. mert a képviselő úr nem nevezett volna meg egy bükkfajéjú és hazafiatlan magyar főurat. (*Derűtség jobbról.*) És én azt hiszem, amennyiben kevésbé illő,

hogy egyik társadalmi osztályhoz tartozó valaki a másik társadalmi osztályról ilyen nyilatkozatokat tegyen, éppen olyan történelemellenes a t. képviselő úrnak ez a megállapítása. Mert méltóztassék visszagondolni arra, hogy évszázadokon keresztül ami magyar volt ebben az országban és ami szabadság évszázadokon keresztül fennállott ebben az országban, azt ez az ország az erdélyi fő- és köznemességnek köszönhette. *(Igaz! Úgy vari! Taps a jobboldalon.)* Ilyen történelmi megállapításokkal szemben csorba az a fegyver, melyet a t. képviselő úr villogtat. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

De ha azt nézem, hogy ezekkel a történelmi érdemekkel szemben milyen érdemeket szerzett a mai napig a szociáldemokrata párt Magyarország közéletében, *(Halljuk! Halljuk! a balközépen.)* azt látom, hogy más érdeme nem volt. mint hogy nyakára hozott ennek az országnak egy társaságot. amely szabadsággal az ajkán, mindenkinek a szabadságát elrabolta . . . *(Igaz! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középén. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* . . . és ugyanakkor tönkretette ezt az egész Magyarországot. amelyet ezer éven keresztül a magyar nemesi osztály tartott fenn és védett meg. *(Igaz! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középén. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ha ezt a két érdemet összehasonlítom, akkor illik egy kissé szerényebbnek lenni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én, azt hiszem, hogy az igazi demokratikus felfogás, az igazi demokrácia nem abban nyilvánul meg, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* hogy mások érdemeit a sárba tiporjuk. Nem az a nagyobb demokrata, aki jobban le tudja rántani mások érdemeit. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Az igazi demokrácia igazságos mindenki érdemeivel szemben. *(Úgy van! Taps a jobboldalon.)* Higyjék el a t. képviselő urak, hogy a demokratikus eszméknek nem jó szolgálatot tesznek, mert ezzel megnyerhetik az alacsonyabb lelkű emberek tetszését. de eltaszítják ettől az eszmétől mindazokat. akik a maguk lelkében a nemzettel együtt éreznek és objektív alapon bírálják el a dolgokat. *(Igaz! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén. – Zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Az idő előrehaladottsága folytán nem kívánok sokat foglalkozni a többi jogcímeikkel, de fenntartom magamnak a jogot. hogy a részletes vita rendjén ezekre is kitérjek és visszaverni igyekezzem azokat a támadásokat. melyek e téren intéztettek. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Végeredményben igyekeztünk legjobb tudásunkkal, legjobb becsületos törekvésünkkel arra, hogy a felsőházban összegyűjtsük a magyar intelligenciának, a magyar társadalomnak színéjavát. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha a munkásosztálynak – ezt csak közbevetőleg jegyzem meg – nincs képviselete szervezetszerűleg megállapítva, gondoskodni kívánunk arról, hogy a kormányzói kinevezések révén, a munkásság felsőházi képviselete, míg a munkásság szervezetileg képviselve nem lesz, addig is ilyen módon biztosíttassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Igyekeztünk a magyar társadalomnak, a magyar intelligenciának, a magyar gazdasági életnek színéjavát a felsőházba behozni. Azt hiszem, hogy az egyes jogcímekek tekintetében lehet kritikát gyakorolni, hiszen a mi ítéletünk sem csalhatatlan, minden egyes részlet tekintetében lehet. hogy a kritika jogosult. de ne méltóztassék ezt a javaslatot úgy tekinteni, mint amelyet a részletek kritikája által lehetne eldönteni.

Ez a javaslat mozaikképet hoz össze, amely mozaikképben az egyes kőnek önmagának csekély jelentősége van; igazi jelentőségét annál a funkcionál fogva nyeri, amelyet az az egyes kő az összkép előidőzésében betölt.

T. Nemzetgyűlés. Azt hiszem, hogy ha a felsőház ilyen alapokon összealakítva, – nemzeti alapon s azokon az alapokon, amelyekben az alsóház mindig működött. – szem előtt fogja tartani egyfelől a történelmi tradíciót, másfelől a haladás követelményeit. hasznos szerve lesz a magyar alkotmánynak. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Abban a bizalomban, hogy ez bekövetkezik, ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra, (*Hosszantartó, meg-megújuló zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. – A képviselők a jobboldalon és a középén feláttanak. – A szónokot tömegesen üdvözlük.*)

1926. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐVÁLASZTÁSOKKAL KAPCSOLATOS BESZÉDEK .....

Az 1927 január 25-re összehívott országgyűlés választási küzdelmei már 1926 november végén megindultak. A főváros polgársága is szervezkedett és a *Kállay* Tibor elnöklete alatt álló budapesti egységes városi párt nagygyűlést hívott össze a Vigadóban. Erre a gyűlésre meghívták *Bethlen* István gróf miniszterelnököt is.

A nagygyűlés 1925 november 16-án folyt le. *Kállay* Tibor hosszabb beszéde után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következőket mondotta:

Kállay Tibor, az én régi, kedves barátom, aki a második *Bethlen*-kormányban a pénzügyi tárcát töltötte be s aki abban az időben valóban heroikus feladatokat oldott meg, mert hálára való legkisebb remény nélkül nap-nap után áldozatot hozott egészségéből, tudásából és akaraterejéből, fényes elokvenciára valló beszédben fejtette ki azt a politikai gondolatot, amely ezt a táborot összehozta.

Ez a politikai gondolat azt mondja: Álljon össze Magyarországon párt, egyéni, foglalkozási, társadalmi, osztály- és vallásfelekezeti különbség nélkül minden becsületos magyar a haza szolgálatában, (*Éljenzés.*) Álljanak össze mindazok, akik nemzeti alapon állanak, – fenntartás nélkül állnak nemzeti alapon, – akik a nemzet érdekeiért készek bármikor saját osztálybeli és foglalkozásbeli érdekeiket háttérbe szorítani; álljanak össze mindazok, akik a fennálló társadalmi és gazdasági rend aktív védelmére készek, a szociáldemokrácia és az álarcban járó szövetségestársak részéről indított hadjáratral szemben; (*Hosszantartó éljenzés.*) álljanak össze mindazok, akik a haladásért küzdenek, akik nem megállani kívánnak, vagy visszafejlődést óhajtanak, hanem akik a haladást akarják munkálni azokon a történelmi alapokon, amelyekben ezeréves múltunk épül föl és amelyeknek mindig szem előtt tartásával keli hogy magunknak a jövőt kiépítsük. Szóval, ez a párt legyen nemzeti alapon, a fennálló társadalmi és gazdasági rend védelmére alakult párt. amely mindenkit magában foglal, aki ezeket az eszméket maga is helyesli, tekintet nélkül arra, hogy mi a foglalkozása, milyen társadalmi osztályhoz tartozik, vagy mi a vallásfelekezete.

Ezeket az elveket magam is vallom; azért vagyok itt. nemcsak fizikailag, hanem lelkem egész melegével. *(Hosszantartó viharos éjlenzés és taps.)*

Ennek a politikának diadalrajuttatásában a főváros polgárságára előkelő és fontos szerep vár. Az egész világon mindenütt a főváros vezet. csak Magyarországon ne vezessen a főváros? A főváros minden országban vezetésre hivatott és a magyar főváros mindig kapu volt Nyugat felé, sohasem tilalomfa; hanem nyitott ajtó, amelyen keresztül a nyugati haladás eszméi bejöttek az országba, amelyeknek megrostálásával, megfontolásával s nemzeti jellegünkhöz való idomításával tudtuk saját jövőnket előre vinni. A főváros nemcsak recipiáló szerve az országnak, nemcsak az a szerv, amelynek segítségével a Nyugatról betörő eszmék az országban elterjednek és a haladást munkálják, hanem a főváros egyúttal szűrője is kell hogy legyen ezeknek az eszméknek. Az egészséges magvakat, amelyek egészséges gyümölcs hozatalára képesek, terjeszti s megengedi, hogy a nemzeti talajban meggyökeresedjenek, de azoknak a kóros anyagoknak, baktériumoknak amelyek nyugatról esetleg terjedhetnek, megálljt parancsol s azokat tovább nem ereszti. A főváros szűrő abban a tekintetben is, hogy a jövő fejlődését munkáló eszméket összhangba kell, hogy hozza a múlttal, történelmi tradíciókkal, nemzeti intézményeinkkel és áthasonítsa azokat arra a kultúr-talajra, amelyen élünk s élni akarunk a jövőben is mindnyájan.

A főváros nem élhet külön életet az országban, nem szigetelődhetik el az országtól, mert ha ezt tenné, oly politikai izoláltságba jutna, amely vezetőszerpét érintené. A főváros nem teheti azt, hogy olyan eszméket terjeszzen az országban, ami nem valódi aranypénz s a valódi aranypénznek megfelelő jeggyel ellátva nincs, mert különben az ország ezeket visszaveti, mint jancsibankókat, amelyeknek lehet egy szűk körben valutájuk és árfolyamuk, de semmiesetre sem alkalmasak arra, hogy az országban tovább terjesztessenek. Nem terjeszthet olyan eszméket sem, amelyekről tudja, hogy bármilyen külföldi valuta képében is jelennek meg gyakran, nem egyebek, mint hitvány hamisítványok, amelyek tisztán exportra gyártatnak s amelyeket saját országukban sem használnak.

A főváros nem lehet állandóan sem reakciós, sem állandóan radikális, mert ha ezt teszi, izolálja magát az országtól és elveszti vezetőszerepét. Óriási érdekei fűződnek az országnak, de magának a főváros polgárságának is ahhoz, hogy az a tábor, amely ma itt összegyűlt és a megfontolt haladás útján kíván tovább jutni, többségre hasson. Mi többízen tettünk kísérletet arra, hogy a józan megfontolás haladásának ösvényére térítsük a főváros polgárságát. – hivatkozom Ripka főpolgármesterre, – sajnos, ezek a kísérletek nem keltették azt a visszhangot, amelyre méltók lettek volna. Egy utolsó kemény kísérletet kell tennünk abban az irányban, mert meg vagyok győződve arról, hogy a fővárosnak teszünk szolgálatot és a fővároson keresztül az egész országnak. Én úgy látom, hogy az a mozgalom, amely ezt a tábort létrehozta, alulról indult meg. És ez az egészséges fejlődés. Azért vagyok itt, mert meggyőződésem, hogy az a tábor, amely így alakult meg, minél előbb, gyors ütemben diadalra fogja vinni azt a zászlót, amelyet kezünkbe ragadtunk.

Feladatom a mai napon igen könnyű. Nem azért vagyok itt, hogy programbeszédet mondjak. Erre az önök képviselőjelöltjei hivatottak.

Nem azért vagyok itt, hogy kortesbeszédet mondjak, bar véletlen összeesik a mai nap a kormányzó úr öfömlétsága kéziratának kihirdetésévé 1, a nemzetgyűlés felosztatásával. *(A kormányzó nevének említésekor a jelen voltak felálltak és hosszasan tüntettek az államfő mellett.)*

Az én feladatomban egyszerűen abból áll, hogy keressem azokat a lélektani feltételeket, amelyek a becsületes magyarok szolidaritásának helyreállítására egyedül alkalmasak, s hogy keressem és megjelöljem azokat a feltételeket, amelyek ennek a tábornak a gyarapítására alkalmasak.

A magyar politika fordulópont előtt áll. Nem a házfelosztatás miatt, hanem azért, mert a konszolidáció útján olyan ponthoz jutottunk, amikor szükséges, hogy széjjelnézzünk és keressük a további fejlődésnek kiinduló pontjait. A rend helyreállt az országban, alkotmányos intézményeink újból normálisan működnek, külpolitikai helyzetünk napról napra javul, *(Éljenezs.)* pénzünknek állandó értéke, s államháztartásunk egyensúlya helyreállott. Minden kiinduló pont csak ezeknek az elért eredményeknek veszélyeztetése nélkül kell, hogy magának új célokat kitűzzön, mert egy visszaesés a megszűnt állapotokba, amelyeket pár szóval jellemeztem, katasztrófális volna az országra. Tehát minden új politikai megmozdulásnak csak ezeken a kereteken belül szabad érvényesülnie. Különösen áll ez a gazdasági és pénzügyi kérdésekre, hiszen az államháztartásunk egyensúlyának megteremtése olyan nehéz feladat elé állította ezt a nemzetet s olyan áldozatkészséget kíván ennek a nemzetnek összes polgáraitól s oly óriási munkát a nemzetgyűléstől és kormánytól, sőt nemzetközi tényezőktől, hogy ezt a munkát megismételni másodsorban nem is volnának képesek.

Az új feladatok közül elsősorban a gazdaságiakról kívánok szólni. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása után az első feladat az, hogy magángazdaságunk erejét felülvizsgálva és bírálva, tőle csak olyan áldozatot kívánjunk, amely fejlődését lehetetlenné nem teszi, tehát hogy az államháztartás bevételi oldalán lévő tételeket is elsősorban ebből a szempontból vizsgáljuk, természetesen mindig annak feltételezésével, hogy az államháztartás egyensúlyát ezzel a művelettel nem érintjük. A pénzügyminiszter törvényjavaslatot nyújtott be az adócsökkentésekről, ezzel részletesebben foglalkozni kívánok, de mégis rámutatok arra, hogy a javaslatnak igen nagy jelentősége van a fővárosi lakosság szempontjából. Eltekintve attól, hogy a házadót leszállítja, hogy a kereseti és jövedelmi adót éppen a kisebb egzisztenciáknál rögzíti s ezzel kívánja őket a jövőben hosszabb időre az adó-vexáció alól – ami ellen annyi panasz volt – mentesíteni, eltekintve ettől, utalok azokra az adókönyvitésekre, amelyek más téren jelentkeznek a javaslatban s utalok a javaslatnak arra az intézkedésére, hogy a pénzügyminiszter a főváros háztartását is bizonyos ellenőrzés alá fogja venni, *(Helyeslés.)* mégpedig elsősorban a takarékoság szempontjából és a polgárság javára,

Egy tálból két gazda nem kanalazhatja ki a levest. egy gazdának kell irányítani azt, hogy az adózó polgárok akárhová és akármilyen irányban adóznak, túl ne terheltessenek. Ezért az is szándékunk, hogy a közüzemeket is felülvizsgáljuk, *(Éljenezs.)* mert bizonyos reorganizációra szorulnak s e révén a közüzemekben is oly megtakarítások vihetők keresztül, amelyekre a polgárság adózása szempontjából feltétlen szükség van. Továbbá tudjuk azt, hogy a kisiparosság évek óta panaszkodott a közüzemek

fenntartása miatt, amelyek a háborúban bizonyos közcélt szolgáltak de amelyeknek ez a jellege a háború óta megszűnt. Már régóta kifejezést adtam annak a felfogásomnak, hogy olyan közüzemeket, amelyek nem felelnek meg a közszükségleteknek, hanem csak arra alkalmasak, hogy a termelő polgárságnak konkurenciát csináljanak, fenntartani nem kívánunk s hogy ezeknél is érvényesülnie kell talán, az autonómia slágvortjaival fellépőkkel szemben is, az államhatalom akaratának; hogy minden közintézmény csakis a közt szolgálhatja, de nem szolgálhat attól távoli érdekeket.

Ezzel kapcsolatban meg kell emlékezni a fővárossal kapcsolatban a kormány beruházási programjáról is. Az a felfogásom, hogy amikor a kormány évekre menő beruházási programot ad, akkor a fővárossal kapcsolatban nem szabad, s miután a kormány el van szánva arra, hogy a közel jövőben is fejleszteni kívánja beruházási programját, honorálni kell azokat a szükségleteket, amelyek a főváros fejlesztése szempontjából első sorban jönnek figyelembe. Itt van a nagy dunai hidak kérdése. Egyes városrészek fejlődése lehetetlenné van téve azért, mert nincs megfelelő összeköttetés a túlsó parttal. Ez az egyik főkérdés, amellyel a beruházási Program során foglalkozni kívánunk. *(Éljenezés.)* De itt van a pályaudvarok kérdése is, amely évtizedek óta megoldatlanul hever a bürok lomtárában, mint kidolgozott terv, de amelyhez az összeomlás és az inflációs idők folytán hozzájárulni nem is voltunk képesek. Ehhez a kérdéshez is hozzá kell nyúlnunk, ha azt akarjuk, hogy a főváros egészséges fejlődése meg ne akasztassék. A fővárosi pályaudvarok oly időkben épültek, amikor a lakosság számát talán fele volt a maiaké. A pályaudvarok mélyen benn fekszenek a város közepében és bár összekötő vonalai a fővárosnak az országgal, ugyanakkor elválasztó vonalakká váltak a főváros egyes részei között.

Az építkezés terén is folytatnunk kell megkezdett programunkat, mégpedig a fővárossal kapcsolatban, mert ha azt akarjuk, hogy a háztulajdon terén végre a régi szabadság helyreálljon, akkor gondoskodni kell arról, hogy a lakók túlságosan adóval ne fizessék meg ezt a szabadságot, amihez csak úgy juthatunk, ha gondoskodunk szociális érzéssel oly kislakások felépítéséről, amelyek az előálló szükséglet fedezésére alkalmasak.

Külön kell megemlékezni azokról a kérdésekről, amelyek a közép-osztályt érdeklik s itt három kérdés vettett fel, amelyeknek tárgyalásába bele kell menni, az egyik a hadikölcsönök valorizációjának kérdése, a másik a nyugdíjasok kérdése, a harmadik a magántisztviselők jogviszonyainak kérdése.

Mindenki tudja, aki figyelemmel kísérte nyilatkozataimat, hogy én a valorizációnak azt az általános formáját, amelyet sok helyütt követelnek, magamévá nem tehetem, az államháztartás egyensúlyával összeférhetetlennek tartom, sőt az a nézetem, hogy többet ártanánk vele a köznek, mint amennyit használna. Ne felejtsük el, hogy ki kellene terjeszteni a háború előtti összes államadóssági címletekre, amelyek nagy része külföldi kezében van ma is, aminek következménye az lenne, hogy egy általános valorizáció első sorban a külföld hasznára válhatna; államadósságunkat, fizetési mérlegünket terhelné és növelné és végeredményben a külföld számára kellene az adózó polgárok zsebeiből új összegeket előteremteni. Erről tehát nem lehet szó. Hanem csak arról, hogy azok az eredeti jegyzők, akik vagyontukat nagyrészt hadikölcsönbe fektették s ezért hazafias áldozatot hozván, annak áldozatul estek, hogy ezek megfelelő és kielégítő támogatás-

ban részesüljenek. Elsősorban azokra gondolok, akik mint eredeti jegyzők, hadiözvegyek, hadiárvak, akik közintézmények ellátására szorulnak, amelyek hadikölcsönökbe voltak kénytelenek fektetni saját vagyonukat. Másik kötelességünk a nyugdíjasokkal szemben van. Ez a szomorú lapja a mai kor történetének, amelyről be kell számolnunk. Mindnyájan tudjuk, hogy amaz embertelen eljárás folytán, melynek megfelelően az utódállamoknak egy nagy része az ott hivatalt viselő magyar hivatalnokokat erőszakkal repatriálta, a csonka országban azt a helyzetet teremtette, hogy ma másfélszer annyi nyugdíjas van, mint Nagy-Magyarországon volt. A nyugdíjnak olyan terhét viseljük, amelyhez hasonló sem Európában, sem az egész világon, egyik államban sem mutatkozott. Ez az egyik ok, amely miatt a nyugdíjasok helyzetén nehéz volt a múltban segíteni. A legkisebb segítség is az óriási számokkal szemben oly költségvetési összeget jelentett volna, amelyekkel a költségvetés nem tudott volna megküzdeni. Ebből keletkezett az a második lépés, amelyet 1924-ben a Népszövetséggel együtt határoztunk el, tudniillik, hogy a régi nyugdíjasok egy bizonyos fokig kisebb nyugdíjat fognak élvezni, mint az újabban nyugdíjba menők. Ez az állapot a világ végéig fenn nem állhat. Szerzett becsületes honpolgári jogokról van szó és az államháztartás hosszú ideig nem nyeréskedhetik a nyugdíjasokon. A kormánynak tehát kötelessége, hogy amint a költségvetési helyzet megengedi és erre belátható időn belül sor kerül, sajnos, a régi nyugdíjasok számának apadása folytán is, – amint abba a helyzetbe jutunk, ezt az összeget nem más célok kielégítésére, hanem a nyugdíjasok helyzetének javítására kell fordítanunk.

Meg kell emlékezni a magántisztviselőkről is. A jogviszonyaik rendezéséről szóló törvényjavaslat a kereskedelemügyi minisztériumban már készen áll és a legközelebbi országgyűlési ciklus lesz hivatva arra, hogy ezt a kérdést rendezze megfelelő szociális érzékkel, mert hiszen itt is tarthatatlan állapotok vannak. Óva intek azonban mindenkit attól, hogy akkor, amikor a magyar kormány a középosztály sérelmeinek, bajainak orvoslására mindent meg akar tenni, akkor egyesek érdekeik alapján pártokat alapítsanak. Nincs semmi értelme annak, hogy a nyugdíjasok, a hadikölcsönkötvénytulajdonosok pártjai alakuljanak. Nem ettől függ az ő érdekeik honorálása, hanem tisztán a követelések igazságától és az államháztartás egyensúlyától.

Meg akarok emlékezni a kereskedőkről és iparosokról is. A kormány gyakran találkozik azzal a szemrehányással, hogy kereskedőellenes politikát folytat. hogy kereskedőellenes hangulatok fűtik a kormányt és hogy egyoldalúan favorizálja a gazdatársadalom érdekeit. Az, hogy én egyik vagy másik beszédemben az agrárdemokráciát hirdetem, ez annyit jelent. hogy a demokratikus fejlődés útján szükségesnek látom, hogy kisbirtokos gazdatársaim a magyar parlamentben megfelelő képviselőhöz jussanak, hogy nevelésük a magyar nemzet védelmére tökéletesíttessék, mert a demokrácia nemcsak jogkiterjesztés, hanem elsősorban népnevelés. A népszéles rétegeinek nevelése a felelősségérzetben hazájával szemben. *(Éljenezs.)*

Nem lehetünk kereskedőellenesek, mert micsoda botor gondolat volna az egy kormány részéről, ha a kereskedők ellen akarna politikát csinálni, vagy a kereskedők érdekeit akarná figyelmen kívül hagyni. Mióta Trianon folytán határaink megváltoztak, nem elsőrendű politikai érdek-

künk-e, hogy azok a szálak, melyek a tőlünk elveszített. területekhez vezetnek, fenntartassanak és erősítsenek? A kereskedelem van hivatva elsősorban arra, hogy ezeket a szálakat erősbbitse és hogy ezen a réven a magyarságnak érdekeit is képviselje és hogy Magyarországnak politikai pozícióját a Balkánon es a Keleten is alátámassza.

A magyar kereskedelmet és az ipart ma két kérdés érdekli: az egyik a kereskedelmi szerződések megfelelő megkötése. Ez, sajnos, nemcsak rajtunk, hanem másokon is múlik. A do ut des elve alapján állunk, mert az ország érdekeit figyelemben kell hogy tartsuk. Ezt a kérdést úgy kell megoldani, hogy a magyar kereskedelem a maga piacait el ne veszítse. A másik kérdés a hitelkérdés. Minden lépés, amelyet a közhitek megszilárdítása érdekében teszünk, elsősorban a magyar kereskedelemnek szolgálnak javára. Azt hiszem, szükséges lesz, hogy a kiskereskedelmek hóna alá nyúljunk e téren, mert azok, akik az olcsó hitelforrásokat nélkülözik, rá vannak utalva arra, hogy egymással összeállva, lehetővé tegyék az ilyen olcsó hitel megszerzését. Ebből a szempontból igazán csak örömmel üdvözölhetem azt a merkantilszövetséget, mely ebben a pártban képviselve van és amely ezzel a párttal teljes harmóniában áll. Kérem, hogy ezek a törekvések sikerrel járjanak. Én a magam részéről rendelkezésükre állok ebben a törekvésükben.

A kisiparos társadalom Magyarország gazdasági életének és társadalmi rétegződésének egyik fontos alkotóelemét képezi. Itt is a hitelkérdés nyomul előtérbe. Azokat a meglévő szervezeteket, mint az IOKSz és mindazokat az egyéb szervezeteket, amelyek az iparosok hitelforrásait megnyitni alkalmasak, erősíteni és megfelelő pénzüsszegekkel kell ellátni. A kézműveskamrák felállítása nemcsak hogy akadályba nem ütközik, hanem a kereskedelmi minisztériumban az erre vonatkozó törvényjavaslat már ki van dolgozva, úgyhogy megvan a lehetőség arra, hogy a jövő cikluson ezen a réven a kézművesipar saját érdekeinek megfelelő képviselőhöz jut. Itt újra meg kell emlékezni arról, hogy a közüzemek kérdése elevenébe vág a kisiparosság érdekeinek. Ezt a kérdést nemcsak Budapesten, hanem a vidéki városokban, azon elvek alapján kívánjuk rendezni, mint ahogy azt már előbb kifejteti bátor voltam.

Helyre kell állítani felfogásom szerint a becsületes magyarok szolidaritásának érzetét, tekintet nélkül társadalmi osztályra, foglalkozási ágra, vagy felekezetre. Ez a szolidaritás összetört a forradalmak alatt. S ha azt keresem, milyen akadályai vannak a szolidaritás helyreállításának, úgy mindenekelőtt egy dolgot ki akarok zárni és ez az, hogy az emigránsoknak egy általános amnesztia adassék. Sokan azt hiszik, hogy a kibékülésnek, a megértésnek, a szolidaritás érzete felébresztésének ez volna az útja. Én ellenkező nézetem vagyok. Azt hiszem, hogy ez nemcsak ezt a szolidaritást nem állítaná helyre, hanem alkalmat adna ezeknek a felekezeteknek, – kik ma sem csüggednek abban a herosztrateszi munkában, hogy saját hazájukat megalázzák – hogy a nagynehezen elért eredményeket tönkretégyék és újból katasztrófába vigsék az országot.

Az összefogásnak nézetem szerint két nehézsége és akadálya van: az egyik a felekezeti kérdés, a másik pedig a közszabadságoknak a kérdése. Felekezeti kérdés alatt én nemcsak a keresztények és zsidók közötti ellentétet, hanem a keresztény felekezetek közötti utolsó időkben fölmerült

ellentéteket is értem. Én protestáns ember vagyok, de a legmagasabbra becsülöm azt az együttműködést a katolikus vezetőférfiakkal, kik hú hívei egyházuknak, megtámadott jogait bármikor készek megvédeni, de akik sohasem felejtik el azt, hogy egyúttal magyar emberei is. Hitbuzgók vannak minden táborban, ezeknek csak azt mondom, Krisztus tanítása azt mondja: „Ne tégy semmit mással, amit magad nem akarnál, hogy veled történjék.”

Meg vagyok győződve arról, hogy a magyar közvéleménynek kilencvenkilenc százaléka ezen az állásponton van és lesz kellő ereje a magyar közvéleménynek, hogy lehetlenné tegyen minden olyan bontási kísérletet, mely az egyházak között egyenletlenséget szítani alkalmas. Épp úgy fájlalom és épp úgy dolgoznom kell azoknak az ellentéteknek a megszüntetése érdekében, amelyek a keresztények és zsidók között szítanak. A zsidó hitfelekezeti törvény által egyenjogúságot nyert ebben az országban s ezt az egyenjogúságot, mely törvényen alapszik, csorbítani semmiféle módon nem szabad. *(Lelkes éljenzés és taps.)* Minden izgatást, mely alkalmas arra, hogy a zsidó hitfelekezethez tartozókkal szemben ellentétet keltsen, a magyar kormány elnyomni és megfelelő eszközökkel üldözni köteles. Ha már erről szólok, szólanom kell egész nyíltan és őszintén a numerusz klauzusról is, mert egy kiegyezésnek nem a kertelés, hanem az őszinte beszéd az útja. A magyar kultuszminiszter ezelőtt egy évvel kifejtette Genfben, hogy a numerusz klauzusz átmeneti intézmény, mely átmeneti intézményt momentán fennálló gazdasági és szociális helyzet tett szükségessé. Mithogy momentán helyzet szülte ezt az intézményt, a momentán helyzet javulásával a törvény is hatályát kell hogy veszítse. A kultuszminiszterrel szemben az a vád merült fel, hogy ő Genfben így beszélt, de Budapesten a kormány mást mond. Én itt nyílt színen újból ismétlem ezt a kijelentést és kötelezettséget vállalok abban a tekintetben, hogy a numerusz klauzusz csak átmeneti intézmény. *(Lelkes éljenzés.)* A numerusz klauzusz kérdésénél nem politikai felfogások ütköznek, hanem érzések és az érzéseken kívül életösztönök és bizonyos fokig a kenyérvizelés is. Az egyik oldalon ott áll a zsidó hitfelekezethez tartozóknak sérelmi érzete, az egyenlőtlen elbánás sérelmi érzete, melyet semmiféle dialektikával, semmiféle formulával eloszlatni senki nem fog tudni. Az ő részük-ről a sárgafolt újból való jelentkezésének sérelmi érzetével állunk szemben. És akár igaz, akár nem, akár túlzott ez az érzés, akár nem, de tény, amely ténnyel számolnia kell minden magyar politikusnak, mert különben homokra épít.

A másik oldalon ne higgyék és ebben van sok tévedés, hogy kizáróan egy botor, egy okatlan, céltalan antiszemitizmus áll, mert ha csak ez állna, akkor a kormány már rég napirendre tért volna felette.

Ott áll egy meggyötört, vagyonából kifosztott, tömeglakásokba zsúfolt, az ország egyes részeiből kidobott keresztény középosztály nyomorúsága. Nyomorúsága és sötét aggodalma, gyermekeinek jövője, kenyeré iránt. Azt látja ez a középosztály, hogy csatát veszített a létért való küzdelemben vagyoni téren, látja azt, hogy az ő életének vize a létért való küzdelemben lassan a sivatag homokjába futó gyenge érré sorvadt össze.

Attól fél, hogy végkép elenyészik, ha legalább átmenetileg nem kreálnak olyan korlátok a létért való küzdelemben azokkal szemben, kiktől kenyerüket féltik. Lehet itt is ez az érzés jogtalan, alaptalan, de itt

is ez az érzés egy tény, mellyel számolnia kell mindenkinek, akár Bethlen, akár más ül ezen a helyen.

Azt mondják egyesek, ne küldd a fiadat állami hivatalba, ne küldd hivatalnoki pályára, hanem küldd gazdasági pályára. Ha a múltban alig volt erre mód, van-e mód erre ma? Két úttal állunk szemben. Vagy önálló egzisztenciát keres gazdasági téren, ehhez azonban hiányzik a kezdő tőke, mely minden új egzisztenciánál szükséges. Marad tehát az egyetlen út, hogy magántisztviselői pályára megy. Itt azonban szemben találja magát a gazdasági élet B-listájával. Hol itt tehát a megoldás! Mert hiszen mindennek kell hogy megoldása legyen, tehát ennek a kérdésnek is. Nem állhat itt tilalomfaképen egy kérdés, melynek megoldásánál a bölcsek is hiába törik az eszüket. A külföld intervenciója ezt a kérdést csak elmergesítené, de minden egyes lépés, melyet az államháztartás megszilárdítása, a termelés fokozása, külföldi piacok szerzése, kereskedelmünk és iparunk expanziója érdekében teszünk, egy lépés ennek a kérdésnek megoldása felé. De ennél tovább kell mennünk. A magyar kormány a társadalom vezető köreinek össze kell fogniok s egy olyan akciót kell indítani, mely valóban lehetővé teszi ezeknek a fiatal embereknek, hogy ne csak a tanulás révén szerezzék meg azt a tudást, amely szükséges ahhoz, hogy kereskedelmi, vagy ipari pályára menjenek, hanem az új élet kezdetén támogatásban kell részesíteni őket, hogy ez rájuk nézve valóság és lehetőség legyen. Nagy probléma előtt állunk. A magyar kormány dolgozik egy ilyen programon és már most erről a helyről azzal a kéréssel fordul a magyar társadalomhoz, a magyar gazdasági élet vezető faktoraihoz, hogy majd annakidején tegyék magukévá ezt a kérdést és kövessenek el mindent, hogy ezen a téren előbbre jussunk. Minden lépés, melyet ezen a téren teszünk, megnyugvás, biztatás abban az irányban, hogy maguktól fognak lehullani ezek az akadályok, melyeket mesterséges eszközökkel, jel-szavak hangoztatásával sohasem lehet megoldani. Igenis, konzervatív politikára hívom fel a magyar társadalmat ebben a kérdésben, mert ez az egyedüli út, melynek segítségével ezt a nehéz problémát megoldani lehet. Végül áttérek a szabadságjogok kérdésének tárgyalására. Sokan azt mondják, hogy én a reakciót szolgálom, hogy én a polgári szabadságjogoknak nem a felszabeditása felé, hanem szűkebbre szorítása felé haladok, hogy én rendőrállamot, hogy én diktatúrát akarok, hogy szervezeteket csinállok, melyeknek segítségével pártpolitikai hatalmamot akarom alátámasztani. Sokan azt mondják, hogy nem a sajtószabadság helyreállítása felé, hanem a sajtószabadság megszorítása felé törekszem. Mind-ebből egy szó sem igaz. Egy lépésre sem mutathat rá az utolsó öt évben senki sem, mely a szabadságjogok korlátozását bizonyítaná. Ellenben sok lépést tettem az ellenkező irányban. Hogyha ebben a tekintetben talán ez az ütem nem kielégítő, nem olyan, mint talán sokan szeretnék, ezeknek azt mondom, figyeljenek arra, hogy az orosz kérdés még mindig nincs elintézve, az emigránsok pedig a külföldön ma is dolgoznak Magyarország ellen. Egy állam sincs Európában, mely ellen annyi támadást intéztek volna, mint éppen Magyarország ellen. Az én felfogásom, hogy szabadság és a rend testvér-ikerfogalom. Primo de Rivera, a spanyol kormány jelenlegi feje egyik beszédében azt mondta, hogy a forradalmak után a népek nem a szabadság, hanem a rend után vágyakoznak.

Én más nézetem vagyok. Az én felfogásom az, hogy rend csak ott

lehet igazán, ahol közszabadság is van, mert ahol közszabadságok nincsenek, ott nem rend, hanem önkény áll fenn. És azt állítom továbbá, hogy közszabadság is csak ott lehet, ahol rend van, mert ahol nincs rend, de van közszabadság, ott a felforgatóknak van elsősorban szabadságuk azoknak az elemeknek rovására, kik elsősorban vannak hivatva arra, hogy a nemzetnek szolgálatot tegyenek. Igenis, a közszabadságok helyreállítására felé akarok haladni, talán gyorsabb ütemben a jövőben, mint eddig, mert hiszen a rend az országban helyreállott.

Én kitartok végeredményben a középútnak azon politikája mellett, melyet hirdettem. Ez a nem két szélsőségnek eredője, hanem a nemzet érdekeinek megfelelő haladás, egy megfelelő program, egy megfelelő terv alapján. (*Lelkes éljenzés és taps.*) Ennek a politikának győzelmére ürítem poharamat és kívánom, hogy ez a párt, mely ily szép számmal gyűlt itt össze és erejéről tett tanúbizonyságot, tartson ki azon politikai elvek mellett, melynek követésével egyedül teheti a fővárost és az országot újból azzá a tényezővé, amilyen volt.

II.

Debrecen városa *Bethlen* István gróf miniszterelnököt díszpolgárává választotta. A miniszterelnök 1926 november 27-én Debrecenben díszközgyűlés keretében vette át a díszpolgári oklevelet. A közgyűlésen *Hadházy* Zsigmond dr. főispán megnyitóját után *Baltazár* Dezső református püspök üdvözölte a törvényhatóság nevében *Bethlen* István gróf miniszterelnököt, aki a következő beszédben köszönte meg a város kitüntető bizalmát:

Mélyen tisztelt díszközgyűlés! Midőn mély hálával és tisztelettel mondok köszönetet Debrecen törvényhatóságának, Debrecen polgárságának azért a kitüntetésért, melyben Debrecen városa részesített, midőn díszpolgárrá választott, ugyanakkor aggodalommal gondolok arra, vajjon miképpen tudnám hálámat és köszönetemet kifejezni azért a kitüntetésért, melyben részesítettek.

Tisztelt uraim! Az emberi jellem gyenge és törékeny alkotmány, a túlságos megpróbáltatást, de a túlságos kitüntetést sem bírja el. Történelmünk legnagyobb fiai: Széchenyi, Kossuth, Bethlen Gábor fejedelem azért voltak olyan nagy emberek, mert nem a külső elismerésért dolgoztak és a legnagyobb megpróbáltatások pillanatában sem inogtak meg, mert nem szédítette el őket a népszerűség sem. Aggódva gondolok arra, vajjon elég erőm lesz-e méltónak maradni ehhez a kitüntetéshez, melyben most már az egész ország, az ország számtalan városa és községe és ezek között primus inter pares Debrecen városa részesít. holott az én érdemem nem több, mint azé az egyszerű munkásé, aki kitart azon a ponton, melyre a sors őt állította. Nem a hatáskörtől függ az érdem, amelyet valaki kiérdemel. Szűk hatáskörben dolgozó polgár, legyen az gazda, kereskedő, iparos, var”szellemi foglalkozást űző, hogyha kötelességét teljesíti családjával, szülővárosával, nemzetével szemben, éppolyan érdemeket szerezhet, mint az, aki egy ország összes gondjait viseli lelkén.

Az egyszerű tudós, aki távol a világ zajától az igazságot keresi, éppolyan érdemes polgára ennek a nemzetnek, mint az, aki fényes közpályát fut be. Az, aki egy életet tölt el szorgalmas munkával, éppoly kitüntetésre érdemes, mint az, aki életét a haza oltárán áldozta föl. És az, aki népszerűtlen feladatokat vállal, gyakran önzetlenebb, önfeláldozóbb polgára ennek

a nemzetnek, mint az, aki mindig csak a népszerűség után igazodik. A külső dísz és elismerés sem az igazi mértéke az érdemnek.

Azok, akiknek nevét a történelemből ismerjük s akik az emberiségnek jótevői voltak, gyakran a saját kortársaik által alig ismerve, teljes csendben és titokban fejtették ki munkásságukat. viszont azoknak a nevét, akiket kortársaik ma magasra emelnek, egy évtized múlva talán már nem ismerik. A közpályának szolgája csak egy érdemmel bír: azzal, hogy legalább egy arasszal előbbre vitte nemzetének sorsát. hogy gazdagabbá tette nemzetét az erkölcsi és anyagi javakban, hogy fölemelte nemzetét: a nemzetközi életben, az összes nemzetek családjában.

Ha van nekem némi érdemem, úgy ez csak az lehet, hogy becsületes szolgája kívántam lenni nemzetemnek, becsületes szolgája kívántam lenni a belső rendnek, a belső békének és becsületes szolgája kívántam lenni ennek az országnak odakünn, amidőn nemzetközi tárgyalásokon érdekeit védtem.

A miniszterelnök e szavainál percekig zúgott a taps.

Ne felejtjük el azonban soha, – folytatta a miniszterelnök, – hogy még messze van az a cél, amely után törekszünk. Elég, ha rámutatok arra, hogy nemzeti önállóságunk és függetlenségünk teljes biztosítása ma még hiányzik. Ma három és félmillió magyar ember él idegen uralom alatt; akiknek önrendelkezési joga még nem szabad és csak papíron van meg. Ne felejtjük el, hogy alkotmányos intézményeink átalakításának csak a kezdetén vagyunk és hogy ezrével vannak még magyar állampolgárok, akik kultúrában és erkölcsben hátra maradva, a nekik juttatott jogot csak önző célok érvényesítésére használják.

Ne felejtjük el azt sem, hogy nemzetünk erejét nagy népbetegségek és az egyke tizedelik és pusztítják és hogy az élet országútján ezrével fekszenek az elesettek, munkanélküliek, az élet hajótöröttjei, akiken segíteni alig vagyunk képesek. És He felejtjük el, hogy nemzetünk előrehaladását még mindig hátráltatják az erkölcsi nyavalyák, az erkölcsi züllés, az emberi önzés, a rövidlátás és rosszakarat.

Még messze a cél, még hosszú az út és csekélyek az erők, amelyek rendelkezésünkre állanak. A sötét magyar éjszakában még kevés az a ragyogó állócsillag, amely után ez a nemzet indulhat. Itt nem elég az önbizalom, ott szükségünk van a lelkek sokkal hatékonyabb és erősebb indító okára: arra a kötelességérzetre, amely kötelességérzet vallás-erkölcsi alapon a nemzethez való hű ragaszkodás gyökereiből táplálkozik.

Én önöktől csak egyet kérek, azt, hogy azt az utat, amely a cél felé vezet, együtt tehessek meg. És abban a kitüntetésben, amelyben részesítettek, zálogát látom annak, hogy ezt az utat a jövőben valóban együtt fogjuk megtenni mindaddig, amíg el nem bukunk, vagy a célhoz nem érünk. Mégegyszer köszönöm megtiszteltetésüket és igyekezni fogok, hogy méltó maradjak hozzá.

III.

Országszerte megindult a korteskedés a második nemzetgyűlés befejezése után az általános képviselőválasztásokra. Bethlen István gróf miniszterelnök régi kerületében, Debrecenben ismét fellépett. Programbeszédének elmondását egy nappal később tartotta meg, mint ahogy Debrecen város díszközgyűlésen átvette díszpolgári oklevelét.

1926 november 28-án az Arany Bika-szálló nagytermébe, volt összehívva a nagygyűlés, ahol *Kölcsey* Sándor dr. üdvözölte a miniszterelnököt. *Bethlen* István gróf a következő programbeszédet mondotta el:

Köszönöm Debrecen városának, köszönöm Debrecen polgárságának, hogy díszpolgárává választott. (*Éljenzés.*) De köszönöm Debrecen polgárságának azt is, hogy mint képviselőjelölt léphetek itt fel és fejthetem ki programomat. amelyet. mint kormány elnök vallok és amelynek megvalósítására törekszem.

A nemzetgyűlés kapui bezárultak. Két nemzetgyűlés ülészaka alatt igyekeztünk ennek az országnak ügyeit előbbrevinni, talpraállítani ezt a tönkrement országot. megtenni azt. amit az idő, amit a lehetőségele megengedtek arra, hogy ezt az országot gazdasági téren előbbrevigyük. Bezárultak a nemzetgyűlés kapui azért. mert abban a meggyőződésben voltunk, hogy vissza kell térni az ősi kéttáblás rendszerre. (*Úgy van!*) A felsőházi reform segítségével megalkottuk az új felsőházat és országgyűlést hirdetett Magyarország kormányzója. (*Éljenzés.*)

Mármost önök azt kérdezik, hogy miért jöttem én éppen Debrecenbe. Válaszom erre az, hogy azért. mert erdélyi eredetem, családi tradícióim, minden, amit szeretek, amihez ragaszkodom, mindazok a nagy eszmék, amelyek Erdélyben mint történelmi valóság éltek: a vallásszabadság, a türelem, a protestantizmus, a magyar függetlenség, mindezek az eszmék ide, Debrecenhez is fűznek. (*Élénk éljenzés és taps.*) Azért jöttem Debrecenbe, mert az a meggyőződésem, hogy azt a történelmi szerepet. amelyet évszázadokon keresztül Erdély fejtett ki a magyar politikában, a mai Csonkamagyarország politikájában Debrecen van hivatva kifejtteni. (*Éljenzés és taps.*)

Azért jöttem Debrecenbe, mert ahogy a mitológiából tudják önök, amint Anteus a földdel való érintkezésből új erőt merített a munkára és harcra, én itt ebben a történelmi őserőben levő magyar talajjal való érintkezésből akarok erőt meríteni a bekövetkezendő harchoz. (*Éljenzés.*)

Amikor 1922-ben elsősiben jelentem meg Debrecenben, első szavam az volt. hogy nem akarok ellenfeleimmel harcban állva, őket becsmérlni. Ma is azt mondom, hogy nem azért jöttem Debrecenbe, hogy politikai ellenfeleimet becsmérlejem, legkevésbé – és meg is nevezem őt – Hegy-megi-Kiss Pál volt képviselőtársamat. aki, megengedem, hogy más politikai meggyőződésen volt és van, de akinek politikai meggyőződését én is tisztetem, mint ahogy elvárom tőle, hogy a magam meggyőződését is tisztelje. (*Közbekiáltások: Éljen Bethlen István gróf.*)

Akkor 1922-ben beszédemet külpolitikai kérdések fejtegetésével kezdtem. Ma is ezt kívánom tenni, mert szükséges, hogy a magyar közvélemény időről-időre mentől sűrűbben tájékozottassék azokról a nagyfontosságú külpolitikai problémákról, amelyek tulajdonképen a belpolitikának megadják a keretet. A jó belpolitika teszi lehetővé, hogy megfelelő és eredményes külpolitikát folytassunk. (*Úgy van!*)

Ezt az országot megcsonkíthatták, a magyarokat idegen uralom alá vihették, de becsületünket és nemzeti önértzetünket nem dobjuk oda senkinek és olyan külpolitikát kell folytatnunk, amely ennek a nemzeti becsületnek és önértzetnek megőrzi fényét a külföldön minden nemzet előtt. (*Éljenzés.*)

Külpolitikai végcéljaink tekintetében nem lehet magyar ember

és magyar ember között különbség, hiszen az, hogy nemzetünk egyenjogúsítását, függetlenségét visszaszerezzük, az, hogy senki belügyeinkbe bele ne avatkozhasson, az, hogy minden kontrol",alól felszabadíttassunk az, hogy idegen uralom alá került három és félmillió fajmagyarnak, testvéreink örendelkezési joga valóban elismertessék, hogy végeredményben a békeszerződések revíziójához juthassunk el (*Taps és éljenzés.*) a népszövetségi okmány 19. szakaszában számunkra; biztosított jogok alapján ezek a végcélok. Ezek tekintetében magyar és magyar között különbséf nincsen. (*Úgy van! Úgy van!*)

Közvetlen célunk csak az lehet, hogy ezt a nemzetet talpraállítva, erkölcsökben és anyagiakban újból számottevő tényezővé tegyék Európa azon pontján, amelyen él, mert hiszen nekünk csak egy érdekünk van, de ez azonos az összes békétszerető nemzetek érdekeivel, hogy Európának ezen a pontján semmi a magyar hozzájárulása nélkül ne történhessék, fejük felett rólunk ne intézkedhessenek.

Eszközeink békések kell, hogy legyenek. Támaszkodni akarunk azokra a hatalmakra, amely nagy hatalmak tényleg Közép-Európában. és az egész világon a komoly béke helyreállítása érdekében dolgoznak és nem riadunk vissza a szomszédainkhoz való közeledéstől sem, amelyre gazdasági szempontból nekünk és nekik is szükségük van, abban az esetben, ha tiszteletben tartják önállóságunkat és örendelkezési jogunkat saját ügyeink felett.

Igenis, ezen az alapon és azon feltételek mellett, hogy gazdasági ügyeinket velük elintézhethetjük, kereskedelmi és más megegyezéseket velük köthetünk, az ő és a mi érdekeinknek megfelelően egyformán hajlandók vagyunk arra, hogy azon vitákat, amelyek közöttünk felmerülnek, a békés úton bíróság útján döntsük el.

Melyek belpolitikai céljaink! A belső béke és rend fokozatos helyreállítása és fenntartása,, alkotmányos intézményeinknek kiépítése a társadalmi és gazdasági ágak összességének bevonásával, gazdasági és pénzügyi életünknek talpraállítása és akcióképessége.

Ebben a belső békében szükségünk van a nemzetiségi békére, szükségünk van a felekezeti békére és társadalmi békére. Hiszen a jó hazafiság nem az anyanyelvtől függ, hanem a meggyőződéstől és az érzésektől. (*Úgy van!*) Sajnos, igen gyakran a múltban összetévesztettük a kettőt és azt, aki magyarul beszélt, de kifelé húzott, magyar embernek tartottuk, míg ugyanakkor bizalmatlanok voltunk az iránt, aki magyarul nem beszélt ugyan, de lelkének minden idegszálával ragaszkodott a magyar hazához.

Szükségünk van a társadalmi békére is. Ezt a társadalmi békét megbontották annakidején a forradalmak. Széttört a magyar társadalom békéje azokon a forradalmi cselekményeken, amelyeknek szemtanúi voltunk 1918-ban és azután. Helyre kell állítanunk ezt a társadalmi békét. Istápolnunk kell azt a törekvést, hogy a munkás és a polgári társadalomhoz tartozó rétegek összeforrjanak a nemzeti érzésben, az előrehaladás vágyában és abban a törekvésben, hogy mint egy egységes nemzet szolgálja ennek az országnak minden polgára osztály- és foglalkozási különbség nélkül a haza javát.

Ennek előfeltétele az, hogy a munkástársadalom ne az osztályharcban keresse boldogulását és hogy nemzeti alapra helyezkedjék, mi viszont

ezt a munkástársadalmat édes testvérként kezeljük, szociális bajain segíteni törekedünk és orvosoljuk azokat a bajokat, amelyek orvoslására öneréből képtelen. *(Élénk helyeslés.)* Én azt hiszem, hogy nincs érdekellentét az egyes társadalmi osztályok között és nincs érdekellentét a munkástársadalom és a nemzet egyeteme között. Meggyőződésem szerint az ország előrehaladása, közállapotaink javulása a munkástársadalomnak éppolyan érdeke, mint a polgári társadalom egyéb rétegeinek. Sőt tovább megyek: azt állítom, hogy a munkástársadalomnak legerősebben érdeke az, hogy az ország ügyeiben ne álljon be zavar.

De állítom azt is, hogy nem ellentétes a munkás érdeke a munkaadó érdekével sem. A munkásnak is érdeke, hogy jól menjen a sorsa annak a vállalatnak, amelyben dolgozik, érdeke, hogy a gyáros új tőkét fektethessen bele a vállalatába és ezen a révén új munkáskezeket foglalkoztathasson, érdeke, hogy a gyárban technikai javítások történjenek, amelyek a munkás munkájának produktivitását emelik. De szolidáris a munkás érdeke a munkaadó érdekével azon a ponton is, hogy a dolgozó tőkék szaporodása a gazdasági életben új munkaalkalmat jelent a munkásnak, márpedig a munkásnak legjobban attól kell félnie, hogy a népszaporulat feleslegei elhelyezést nem találnak és a régi munkásoknak konkurráló munkanélküliek lenyomják a béreket.

Mikor azt látom, hogy mindezekben a nagy érdekekben közös a munkás érdeke a társadalom egyéb rétegeinek érdekével, akkor kérdem önöket: van-e abban igazság, hogy a munkás egész politikai egzisztenciája, egy olyan tantételre alapíttassék, amely ezzel érdekellentétben van, nevezetesen arra a tételre, hogy a munkás csakis ez osztályharc és a nemzetköziség alapján boldogulhat? Nem az osztályharc és nem a nemzetköziség az, ami a munkásosztályt boldogíthatja. *(Igaz, úgy van!)* Én, belátva ez igazság erejét. 1920-ban, illetően 1921-ben kísérletet tettem arra, hogy a szociáldemokrata párttal együtt keressük a kibontakozást. – annak ellenére, hogy nem ismerem el a szociáldemokrata pártot a munkáság kizárólagos képviselőjéül, mert azt tartom, hogy minden becsületes magyar képviselő nemcsak a polgári társadalmat, hanem egyúttal a munkástársadalmat is képviseli. Én ezekből a megfontolásokból indultam ki akkor, amikor helyreállítottam a szakszervezeti szabadságot, lehetővé tettem a szakszervezetek kebelén belül a gyülekezési jogot és hozzájuttattam a szociáldemokrata pártot a parlamenti képviselőhöz. *(Egy hang: Kár volt!)* Majd beszélünk erről. *(Derültség.)*

Ezt én egy feltételhez fűztem: ahhoz, hogy ők is becsületesen résztvegyenek Magyarország újjáépítésének munkájában, hogy lemondjanak – ha már másra nem képesek, legalább arra az időre, amíg ez az újjáépítő munka tart – az osztályharc kiélezéséről és hogy lemondjanak arról, hogy Magyarország nemzetközi érdekei ellen állást foglaljanak, sőt törekedjenek arra, hogy nemzetközi kapcsolataik segítségével Magyarország külpolitikai érdekeit ők is előmozdítsák és előbbre vigyék.

Én tehát nem voltam munkásellenes és nem akarok a jövőben sem munkásellenes lenni. De egyet akarok és ez az, hogy visszaadassék a munkástársadalomnak is a szabad politikai véleménynyilvánítás joga. *(Élénk helyeslés.)* Hiába hivatkoznak a szociáldemokraták azokra a szabadságjogokra, amelyekkel állítóan nem bírnak: a munkástársadalom vélemény szabadságának egy elnyomója van és ez a szociáldemokrata vezető-

ség *(Igaz, úgy van.)* Ez a vezetőség a szakszervezetek által nyújtott szociális előnyöket arra használja fel, hogy a munkástársadalmat politikai rabszolgájává tegye. *(Igaz, úgy van!)* Elég, ha egy konkrétumra hivatkozom. A munkás, aki a szakszervezetnek tagja, köteles belépni a szociáldemokrata pártba, köteles megfizetni a pártadót, köteles előfizetni a Népszavára, valamint a szaklapokra, mert ha ezt nem teszi meg, akkor vét a pártfegyelem ellen és akkor vagy nem kap munkát, vagy ha munkában van, akkor bojkott alá helyezik, úgyhogy elveszíti munkáját és más helyet nem talál. Gondoljuk el, mit jelent a munkásra nézve, ha nem részesül a szakszervezet segélyeiben, amelyek ellenértékét ő befizette a saját munkabéréből, a saját zsebéből. És ha a munkás kilép a szociáldemokrata pártból, akkor elveszíti a befizetett hozzájárulásokat és többet nem élvezheti azokat, a szociális jótéteményeket, amelyekre rászolgált saját befizetései révén.

Itt két megoldás lehetséges. Meg kell védeni a munkást magában a szakszervezetben azon politikai terror ellen, amelyet egyesek vele szemben gyakorolnak, vagy ha ez nem volna lehetséges, akkor lehetővé kell tenni, hogy a munkás olyan szakszervezeteket alkothasson, amelyek mentesek a politikától és tisztán szociális célokat követnek. Ha az utóbbi utat választják, én mint kormányelnök, azon a nézetem vagyok, hogy ezt a mozgalmat elő kell segíteni és kormányzati eszközökkel is alá kell támasztani. *(Élénk helyeslés.)*

De tovább kell mennünk. Fel kell karolnunk a szociális biztosítás rendszerét. A nyugati államokban a szociális biztosításnak kifejlett rendszere van érvényben. Mi, mint szegény ország, ahol az iparos munkásság eddig a lakosság összességének csekély hányadát tette, ezen a téren hátra vagyunk. Meg kell tennünk, mint következő lépést, az aggkor és rokkantság elleni biztosítás bevezetését. Ez lenne az első lépés. Az általános munkaközvetítést is az állam kezébe kell letennünk. Ez az az eszköz, amelynek segélyével a szakszervezeteket mentesíteni lehetne a politikai túlkapasoktól. Be kell vezetni a békéltető és döntő bíraskodást bérvizsály esetére. A független bíró bizonyára; honorálni fogja, ha a munkás jogos kívánságokkal jön, de a politikai sztrájkok nincsenek a munkásság érdekében; azok csak ama vezetők érdekét szolgálják, akik a munkástársadalmat és a szakszervezetet magát fejőstehénnek nézik. *(Élénk helyeslés.)*

Ápolnunk kell a felekezeti békét is minden felekezet között egyformán. Én magam református egyházamnak hű fia vagyok, de mégis a legnagyobb súlyt helyezem a más felekezetbeliekkel való békés együttműködésre, olyanokkal, akik saját felekezeti érdekeiket mindenkor megvédeni készek, de sohasem felejtik el, hogy ők is magyarok. A felekezeti béke attól függ, hogy az egyházak egyenjogúsága ne csak papíron legyen, hanem az életben is meglegyen, attól függ, hogy a türelem, a vallásszabadság tiszteletbentartása, egymás hitének tiszteletbentartása ne csak papíron legyen, hanem valóban az életben is érvényesüljön.

Tartózkodjunk az olyan magatartástól, amely más felekezetre nézve esetleg sértő lehet és tartsuk tiszteletben azokat az évszázados szokásokat, amelyek ebben az országban megteremtették a felekezeti békét. A felekezeti békére ma százszorosán nagy súlyt kell helyezni, mert ezen alapszik ebben az országban a társadalmi béke is és a nemzetnek az összetartása is. Igenis, fogjunk össze. De nem abból a célból, hogy egymás ellen

járjunk el, hanem fogjunk össze a hitetlenekkel szemben, fogjunk össze azon fanatizmussal szemben, amelyet az úgynevezett szabadgondolkodók szektája hirdet; ez a szekta el akar törölni minden hitet. ki akarja irtani a nép lelkéből azt a vallási hitet. amelyen az erkölcsök alapszanak és amelyet semmiféle filozófiai teóriák nem tudnak pótolni. *(Igaz, úgy van!)*

Amikor erről a kérdéstről szólok, meg kell emlékezniem az egyház szolgálóinak anyagi helyzetéről is. Ezen a téren még sok tennivaló vár a kormányzatra. Csak két kérdésre mutatok rá. Az egyik a korpótlék kérdése, a másik az egyházaknak közszüksége, amelyhez való hozzájárulásra azért lehet igényük, mert hiszen az egyházak annakidején vagyonukat hadikölcsönbe és hasonló állami címletekbe fektették és ezért jutottak abba a helyzetbe, hogy közszükségeiket ma nem képesek kielégíteni. Ezt a két kérdést sürgősen meg kell oldani. *(Élénk helyeslés.)*

Áttérek ezzel alkotmányos intézményeink kiépítésének kérdésére. Oly irányban és szellemben kell ennek megtörténnie, hogy alkotmányos; intézményeinkbe bevonjuk a nép összességét. az összes társadalmi osztályokat és foglalkozásokat aránylagosan, anélkül azonban, hogy ezáltal érintenők a magyar történelmi osztálynak, az intelligenciának vezető szerepét. *(Helyeslés.)* Mi nem akarunk Károlyi-féle demokráciát. *(Élénk helyeslés.)* Ők azt hitték, hogy elég néptörvényeket kiadni és ezzel boldog lesz majd Magyarország. Ehelyett azt érték el, hogy egy csirkefogótársaság került a hatalomra, *(Igaz, úgy van!)* amely eltaposta a magyar állampolgárok szabadságjogait. Azok kerültek uralomra, akik legkevésbé voltak alkalmasak egyénileg arra, hogy ebben az országban vezető szerepet játszanak. *(Úgy van!)*

A demokrácia nemcsak szabadság, hanem egyúttal népnevelés is. Aki azt hiszi, hogy a szabadságjogoknak törvényes dekretálásával demokráciát csinál, az nagyon tévedhet. Ehhez még az szükséges, hogy azok a néprétegek, amelyek ezen az úton hatalomhoz jutnak, a közügyek intézésébe beleszólási jogot kapjanak, kultúrában, erkölcsben, fegyelmezettségben, felelősségérzetben és áldozatkészségben kellő színvonalra emelkedjenek, nehogy csupán önző célokból gyakorolják a nekik adott jogokat. Éppen ezért. amikor most már továbbmenve azon az úton és nyomon, amelyen eddig haladtunk, az általános választójog törvénybeiktatása után a megyei reformot is meg akarjuk csinálni, arra törekszünk, hogy a megyei törvényhatósági bizottságokban minden társadalmi osztály és foglalkozás megfelelő képviselőt nyerjen, de egyúttal arra is törekszünk, hogy ezek az alkotmányos iskolán keresztülmenve, begyakoroltassanak azokra a magasabb föladatakra, amelyekre hivatva vannak azáltal, hogy jogot nyertek. *(Helyeslés.)*

A vármegyék autonómiáját érinteni nem akarom. Ez az ősi intézmény, amely évszázadokon keresztül gyakran az ország központi hatalmi szervét. az országgyűlést pótolta és helyettesítette, még a jövőben is teljesítheti ezen feladatát. De ezenfelül az autonómia olyan közvetlen kapcsolatba hozza a polgárságot és a tisztviselőt. amely közvetlen kapcsolatot kinevezési rendszerrel pótolni nem lehet.

Mégis egy egészséges kicserélődést a tisztviselői kar kebelén belül és a megyei tisztviselők, valamint a minisztérium között bizonyos kereteken belül lehetővé kell tenni. Nem akarjuk érinteni a vármegyék politikai hatáskörét. Ma, amidőn arra törekszünk, hogy a nép egyéb rétegei is meg-

felelő képviselőhöz jussanak a törvényhatósági bizottságban, ezt a politikai hatáskört tőle elvenni nem akarjuk.

Néhány szót kívánok szólni az úgynevezett polgári szabadságjogokról is. Egész sorát töröltem el a polgári szabadságjogok útjában álló korlátoknak. Megszüntettem, az internálást. megszüntettem a cenzúrát. mégpedig úgy a levél-, mint a postai cenzúrát. megszüntettem a gyorsított eljárást. valamint a civil egyének feletti katonai bíraskodást. Lehetővé kívántam tenni szélesebb alapon a gyülekezési jogot. előmozdítottam, a szakszervezetek újraéledését. Ha tehát velem szemben az ellenzék azt mondja, hogy én diktatúrára, rendi államra törekszem, ez nem egyeztethető össze azokkal a tapasztalatokkal, amelyeket az ellenzék eddig szerzett. Egy lépést sem tettem idáig fordított irányban. Igaz, hogy lassan, haladtam előre, de meg kellett fontolnom, hogyha ezt a felelősséget szem elől tévesztem, akkor nagyobb bünt követnék el, mint amit elkövetek abban, hogy nem teljesítem azt a kívánságot, hogy gyorsabb tempóban haladjunk előre a szabadságjogok kiterjesztésében. *(Úgy van.)*

A szabadságjogok kiterjesztésének útján tovább fogunk haladni és tovább is kell haladnunk, de törvényes rendezés révén. Szabályoznunk kell új törvényekkel a gyülekezési jogot. az egyesülési jogot. a sajtójogot. Le kell vonnunk azonban a rend érdekében bizonyos tapasztalatokat. amelyek érvényesítése nélkül lehetetlen volna ennek az országnak rendjét fenntartani.

Áttérek ezután néhány pénzügyi és gazdasági kérdésre. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása után legfontosabb feladat most a magángazdaság talpraállítása. Az elért eredményből kell kiindulnunk és nem szabad az elért eredményeket kockáztatnunk, mert hiszen mindnyájan tudjuk, mit jelent a magyar állampolgárra nézve a magyar pénz értékének és a magyar államháztartás egyensúlyának helyreállítása. A magyar állampolgár ma olyan terheket visel, amelyeket átmenetileg elviselhetett. sőt viselnie is kellett az imént említett nagy célok elérése érdekében, de ezek a terhek nem állandósulhatnak az ő vállán. Ez volt az oka annak, hogy ahelyett, hogy azt az utat válasszuk, hogy a pénztári feleslegeket más célokra fordítsuk, inkább arra törekszünk, hogy az állam bevételeit addig csökkentjük, amíg- egyensúlyba nem kerülnek a kiadási oldallal. Az adócsökkentési javaslatról ma nem kívánok részletesen szólni, csak azt jelentem ki, hogy minden foglalkozási réteg, minden társadalmi osztály az adócsökkentési javaslatban bizonyos előnyökben részesül. Elsőrangú feladata a kormánynak a hitelkérdés megoldása is, éppen a mezőgazdasággal szemben. A hosszúlejáratú hitelek után most már 3-4-5 éves hiteltípust kívánunk meghonosítani, mert ez az, amely éppen a kisgazdatársadalomnak leginkább megfelel. A kisgazdatársadalom nem igen szánja rá magát arra, hogy 35 vagy 50 éves hiteleket vegyen föl. Szívesebben veszi a 3-4-5 éves hitelt. ha annak feltételei egyébként megfelelnek, mert bízik benne, hogy ezen idő alatt a hitelt visszafizetheti. Megalkotjuk az ingójelzálog-hitelt is. Az ingójelzálog-hitel révén a gazda, de az iparos is abba a helyzetbe jut, hogy akár kész, akár még függő termését is hitelalapul adhatja oda és ezáltal módjában áll, hogy terményeit olyan időben értékesítse, amikor a piacon megfelelő ár alakul ki. *(Helyeslés.)*

A földreform nagyjából befejezéséhez közeledik. A kormánynak

feladata, hogy támogassa azokat, akik a földreform révén házhelyhez vagy földhöz jutottak. Azért csináltuk a földreformot, hogy a nép milliói házhelyhez, kis családi tűzhelyhez juthassanak, mert ez a tűzhely az, amely az ő ragaszkodását a hazához felébreszti és állandóan ébrentartja. Ezeknek a házaknak felépítésére és az új birtokok fölszerelésére az állam bizonyos támogatásokat kíván nyújtani és fog is nyújtani, amelyek megadják a birtokhoz és tulajdonhoz jutott rétegek boldogulásának egyik előfeltételét. *(Helyeslés.)*

Folytatni fogjuk a megkezdett beruházási programot. Új iskolák építése, a mezőgazdasági, oktatási intézetek létesítése, az iskolán kívüli oktatás fejlesztése mind olyan szüksége a nemzetnek, különösen a mezőgazdasággal foglalkozóknak, amelyet a kormány honorálni kíván.

Ami a kisipart illeti, itt is a hitelkérdés rendezése áll első helyen. Az Iparosok Országos Hitelszövetkezetének megerősítése révén kívánja a kormányzat a kisipart hitelhez juttatni. A közszállításoknál, különösen a beruházásoknál részesíteni kell a kisipart; hozzá kell juttatni saját érdekképviselői szerveihez is.

Még néhány szót a magyar intelligenciáról. Egyetlen társadalmi osztály sem ment át annyi szenvedésen, mint ez az osztály. A háború alatt vagyont a haza oltárára tette le, hadikölcsönt jegyzett és ma, a devalváció után koldusbottal áll előttünk. A valorizáció súlyos probléma, melyet nem lehet máról-holnapra megoldanunk, mert ez tönkretenné a nehezen elért államháztartási egyensúlyt. Holott ennek megtartása legelsőrangú érdeke a magyar állam minden polgárának. Egyet azonban igenis tehetünk és kell is tennünk. Ez az, hogy azokat a hadikölcsön-ösjegyzőket, akik vagyonuk legnagyobb részét hadikölcsönbe fektették és ma más kereseti forrás híján nyomorban vannak, ezeket megfelelő segítségben részesítsük.

Állandóan napirenden kell tartanunk a tisztviselő-kérdést is. Ha az adócsökkentések után látni fogjuk, hogy a pénzügyi egyensúlyt e reformok nem veszélyeztetik, akkor újabb lépést kell tennünk a tisztviselők helyzetének javítására. Meg kell szüntetnünk azokat a különbségeket, amelyek a régi és az új nyugdíjasok, valamint nyugbérések között fennforognak. *(Élénk tetszés.)*

Még egypár szót a vasutakról. Intézkedés történt a napokban, hogy még december hónapjában kifizessék azokat a részesedési jutalékokat, amelyekre a vasutasság rászolgált. Itt nemcsak a tisztviselőkről, hanem a vasúti munkásokról is van szó. Ezt a részesedési jutalékot a takarékosági elv érvényesítésének érdekében hoztuk be. Miután a vasutasság nagy megtakarításokat ért el, méltán rászolgált, hogy most ebben a jutalékban megfelelő időben részesíttessék. *(Tetszés.)*

Csak annyit vagyok bátor még mondani, hogy én Debrecen városának minden jogosult érdekét szívemen kívánom viselni. Tudom, milyen nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy itt az egyetem teljes fényében és pompájában épüljön ki. Tudom, hogy a város fejlesztésének nagy igényei vannak, amelyekre Debrecen rászolgált és amelyeknek teljesítéséről a beruházási program keretében kell gondoskodnunk. *(Élénk tetszés.)*

A teljes jogosság alapján kívánjuk megoldani azt a kérdést is, hogy Debrecenben lévő tisztviselők magasabb lakbérosztályba soroltassanak.

Befejezésül azt a kérést intézem önökhöz: méltóztassanak ahhoz a konstruktív politikához, amelyet most már 4 vagy 5 éve folytatunk, a maguk részéről is tevőlegesen hozzájárulni. Azt kérem önöktől, hogy ne hallgassanak olyan jelszavakra, amelyek nagyon csengők lehetnek, amelyekre a magyar fülek mindig szívesen hallgatnak, amelyek tűzre gyújtják a keblet, a szívet, de amelyek gyakran fertőbe vezetnek és amelyek mindenestre lehetetlenné teszik azt a reálpolitikát, amelyet követni akarunk és amelyen az új Magyarországot fel kell építenünk. Én bízom abban, hogy Debrecenben is letelt a jelszavak ideje és elkövetkezett az az idő, amikor kezét-kézbe téve, minden polgára ennek a városnak egy követ akar hozzátenni ahhoz a nagy épülethez, amelyből fel kell épülnie az új Magyarországnak.

A nagygyűlést követő társasében is felszólalt Bethlen István gróf és a következőket mondotta:

A nemzet nemcsak az anyagiakban él, a nemzetnek szüksége van lelki táplálékra is. Nemzeti ideálok kell, hogy minden nemzet lelkében éljenek. Ennek a nemzetnek mindig megvoltak a maga nemzeti nagyjai. A török hódoltság után, a török uralom alól való szabadulás és a nemzeti egyesülés idején a három részre szakított Magyarországot ők egyesítették. A későbbi korban ők küzdöttek a vallásszabadságért, a türelmeségért és azokért a nagy ideálokért, melyek a Nyugatról kiindulva, ezt a nemzetet is, mint kultúrmentet maguk után vonzották s ebben a nemzetben is lánggyújtották azokat az eszméket, melyek akkor az emberiségben éltek. A Habsburg-uralom alatt, amikor szemben állottunk egy erőszakos abszolutizmussal, ennek a nemzetnek a függetlenítése, önállósítása, önrendelkezési jogának helyreállítása, magyar mivoltának megtartása voltak a nagy nemzeti ideálok, amelyekért apáink küzdöttek és véreztek és amelyek ennek a nemzedéknek is legalább megalapozták azt a jellegét, amelyért küzdünk.

Más nemzeteknek más ideáljai vannak. A nagy angol nemzet a világhatalomra tör, a francia nemzet a vezető akar lenni Európában kultúrában, ízlésben és vezető tényező akar maradni a politikában is. A nagy német nemzet Európa első hatalma akart lenni a háború előtt, az olasz nemzet az egység után törekedett és ennek az egységnek helyreállítását követelte.

A mi ideáljaink sohasem voltak támadó jellegűek. *(Úgy van!)* A magyar nemzet ideáljai mindig védekező jellegűek voltak! *(Úgy van!)* Hiszen azt, amit mondtam a múlt időkről, – ha végignézzük ezeket a nemzeti ideálokat, ezek mind defenzív jellegűek: védekezés az idegen uralom ellen, egységünk helyreállítása, a fennálló idegen uralmakkal szemben nemzeti lelkünknek megtartása, – ezek mind védekező ideálok és sohasem mutattak támadó jelleget. Ez mutatja legjobban, hogy Tisza István gróf magyar ember volt, amikor a nagy világháború megindult, azt mondotta, hogy nem akarunk hódítani, nem akarunk új területeket szerezni, hanem meg akarjuk védeni és tartani azt, ami a magyaré. Ma is csak védekeznünk kell azokkal az idegen behatásokkal szemben, azokkal az intézkedésekkel szemben, amelyeket reánk kényszerítettek és amelyek a nemzeti egységet csorbítják.

Feladatunk az is, hogy helyreállítsuk ennek a nemzetnek jó hírnevét, becsületét, presztízsét, pozícióját a nemzetek családjában, hogy a

magyar megint tisztelt legyen ezen a földön és nélküle ne lehessen intézkedni Európának ezen a pontján. *(Éljenzés.)* Ezek mind defenzív ideálok, olyan ideálok, amelyek számolnak a reális élet lehetőségeivel is. Az ideáloknak és lehetőségeknek összeegyeztetése adja meg azt a politikai irányt, amelyet ennek a nemzetnek követnie kell. *(Elénk taps es éljenzés.)*

IV.

A második nemzetgyűlés 1926 november 16-án oszlott fel és *Horthy* Miklós, Magyarország kormányzója 1927 január 25-re országgyűlést hívott össze. A választásokon *Bethlen* István gróf pártja döntő győzelmet aratott, amennyiben a kormányt támogató pártok majdnem nyolcvan százalékát kaptak meg az összes mandátumoknak, vagyis 238 mandátumból 172 mandátum jutott magának az egységes pártnak.

A választások lezajlása után az egységes párt első értekezletét 1927 január 24-én tartotta, ahol *Almásy* László ügyvezető elnök üdvözlése után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következőket mondotta:

Igaz szeretettel üdvözlöm a párt minden tagját. Üdvözlöm a régi tagokat és azokat, akiket újonnan választottak meg s a felsőháznak azokat a tagjait, akik a pártba beléptek és ezzel is dokumentálták együttérzésüket azzal a politikával, amelyet a múltban folytattunk és *amelyet a jövőben is folytatunk.*

Kilenc év után ez az első alkalom, hogy újból országgyűlés ült össze, ez a magyar történelmi alkotmány történetében nevezetes momentum. Az általános választások során a nemzet nagy többséget adott a pártnak, annak a pártnak, amely *a megfontolt nemzeti haladás alapján áll.* A felsőháznak nem kerékkötő a feladata, hanem az, hogy résztvegyen abban az újjáalkotó munkában, amelyet magunknak célul kitűztünk, továbbá, hogy a nemzeti közvélemény kialakításában tekintélyenél és morális súlyánál fogva résztvegyen s a munkából is kivegye a maga részét. *Példátlan többséget adott az ország ennek a pártnak.*

Nem homályosítja el a párt győzelmét az a vád, amelyet bizonyos oldalról velünk szemben felhoznak s amely szerint mintha a kormánynak befolyása, vagy a tömegek terrorizálása idézte volna elő ezt a többséget. Hiszen ha egy pillantást vetünk azokra a területekre, amelyek titkosan választottak, amely kerületekben tehát olyan választójog volt, amelyet az ellenzék tökéletesnek mond, *ezekben a kerületekben is majdnem kétszeresére nőtt a pártunkra esett szavazatok száma.* Ugyanekkor a szociáldemokrata párt, amely *1922-ben 199.000 szavazatot kapott, most csak 107.000 szavazatot kapott, tehát majdnem felénnyire csökkent le* a rájuk adott szavazatok száma. Hasonló arányban emelkedtek azok a szavazatok is, amelyek a testvérpártra, a keresztény gazdasági pártra estek.

Minek tudható be ez az eredmény? Elsősorban annak a becsületes kötelességteljesítésnek, amelyről a párt öt éves tevékenységén keresztül tanúbizonyságot tett, annak, hogy tekintet nélkül arra, hogy egy kérdés népszerű volt-e, vagy sem, egyedül a nemzet érdekét tartotta szem előtt és gyakorolta feladatát és kötelességét úgy, amint azt hazafias lelkiismerete előírta. Ez a párt igenis öre volt a rendnek, a békének, a gazdasági és

pénzügyi talpraállásnak és mindazoknak a nagy érdekeknek, amelyeket szem előtt kell tartanunk, ha a nemzetnek felemelkedését kívánjuk. Köszönhető annak az önzetlen összetartásnak, amelyről a párt – ellenállva minden csábításnak, intrikának és támadásnak, – tanúbizonyságot tett s fegyelmet gyakorolva a pártban, igyekezett a nemzetgyűlés vitáinak nívóját magasan tartani s igyekezett arra, hogy a nemzetgyűlés vitái ne süllyedjenek le arra az útszéli nívóra, amelynek gyakran szomorú szem- és fültanúi voltunk. És köszönhető annak is, hogy ez a párt nyújtott valamit a nemzetnek, úgy belpolitikai, mint gazdasági, pénzügyi, kulturális, szociális és külpolitikai téren.

Azt kérem a párttól, hogy ezeket az erényeket őrizze meg a jövőben is. Tartsa emlékezetében a párt azt, hogy az a nagy többség, amelyet a nemzet neki nyújtott, nagy hatalom a kezében s ez a hatalom csak addig ér valamit, s addig bír jogcímmel, amíg morális alapon, a jog és az igazság alapján áll. Napóleon, amikor elküldötte a pápához követét, azt a tanácsot adta neki, hogy úgy beszéljen öszentségével, mintha ötszáz ezer katona állna a háta mögött. Ellenfeleink meggyengültek. Harminctagú ellenzékkel állunk szemben, *úgy* beszéljünk velük, mintha 120-an volnának.

Ne felejtse el a párt azt sem, hogy nem ura, hanem szolgálja a nemzetnek, legyen becsületes és hű szolgálja a nemzetnek a közérdekért. Kövesse meggyőződését. Ne tekintsen önző célokra, hanem gyakoroljon önzetlenséget elsősorban szigorú önfegyelemmel saját magával szemben, őrizze meg a közélet tisztaságát. Ez az az alap, amelyen a párt a jövő érdekében dolgozni kíván. Egyben legyen kérlelhetetlen és ez az önbírálat. A közéleti tisztaság megóvásai s az Önzetlenség szorítson vissza a maga körébe minden tekintetet egyén, pártérdek, osztály, vagy felekezeti érdek szempontjából. Mindannyian magyaroknak kell hogy érezzük magunkat és egyeknek kell lennünk a haza önzetlen szolgálatában.

Politikai káosszal álltunk szemben ezelőtt öt évvel, mert az Auszriától való elszakadás következtében a pártkeretek felbomlottak az országban. Tárgyalanná vált az a különbség, amely a 67-es és a 48-as irányzat között állott fenn. Új pártok alakultok, legkülönfélébb és, sajnos, többnyire még ki nem forrott jelszavakkal. S csak lassan tudott a politikai élet elhelyezkedni azoknak a világnézeti különbségeknek alapján, amelyek egész külföldön, rendezett politikai viszonyok között, a pártok között a szignatúrát adják. Külföldön általában van konzervatív párt, liberális vagy radikális polgári irányzat és szociáldemokrata párt és ezen az alapon rendezkedtek el a magyar pártok. Ennek az elrendezkedésnek folyamán az egységes párt nagy erőre tett szert. Ez, azt hiszem, történelmi szükség volt s hiába vetik szemünkre azt, hogy ma pártabszolutizmus van, az elfogulatlan történetírás évtizedek múlva meg fogja állapítani azt, hogy az összeomlás után az ilyen erős guvernamentális pártra a nemzetnek szüksége volt, ha azt akarta, hogy erős kézzel vezessék ki abból a káoszból, amelybe a világháború végén a forradalmak és a kommunizmus döntötte.

Az egységes párt a megfontolt haladásnak a híve. Mondhatnám konzervatív párt, de nem olyan értelemben, hogy a megcsontosodott konzervativizmust hirdetné, hanem, hogy azon a, nemzeti alapon haladva, amelyet a történelmi tradíciók és intézmények mutatnak, modern alapon akar oly mértékben és ütemben berendezkedni, ahogy azt a nemzet érdeke kívánja és ahogy azt a tapasztalatok lehetővé teszik. Sikert a párt-

nak egységes erejét biztosítani sok félreértés és intrika után, s ez az egység a jövő Magyarország fejlődésének ezentúl is erős biztosítéka és vára kell, hogy legyen.

Sokan úgy állítják be, hogy ez az ország nem lesz addig boldog, míg nem lesz titkos szavazás. Egy ország megerősödése és előrehaladása nem függ az ilyen részletkérdésektől. Nem vagyok a megcsontosodott konzervativizmus barátja és híve, szükségesnek tartom ezen a téren is a fejlődést és előrehaladást. de olyan mértékben, amint azt a nemzet kultúrája és gazdasági megalapozottsága előírja. S aki ezt be akarja várni, az nem reakeionárius, hanem számol azokkal a lehetőségekkel és körülményekkel, amelyekkel komoly politikusnak mindig számolni kell. Megalkotta a párt az új házszabályokat és e téren nincs még kimondva az utolsó szó, bár a kormány ezidőszerint ezen a téren semmi újabb lépést tenni nem kíván.

Megalkotta a múlt nemzetgyűlés a felsőházzal szóló törvényt. Viszszatértünk a kétkamarás, ősi rendszerre. Meg vagyunk arról győződve, hogy ez a rendszer viharos időkben is jobban biztosítja majd a nemzet előrehaladását, mint az egykamarás rendszer. Biztosítottuk a jogrend helyreállítását a bürokráciában és a társadalomban. Megszüntettük az önbíráskodást és lehetetlenné tettük a hazamentés szabad csapatainak működését. Igyekeztünk helyreállítani a szabadságjogok terén azt a normális állapotot, mely a békeidőben volt. És hogy ha ez az utolsó betűig még nem sikerült és nem volt keresztülvihető, annak oka egyrészt az általános európai viszonyok, másrészt az a propaganda, amelynek az utolsó napokban is tanúságát láttuk egy más államban és amely lehetetlenné teszi ebben a pillanatban, hogy ezeket a szabadságjogokat olyan mértékben állítsuk rögtön vissza, mint amilyenek a háború előtti időben voltak.

Külpolitikai téren tisztában lévén azzal, hogy a nagy világháború után a nemzetek békét kívánnak és tekintettel arra, hogy a háborúban erőt veszített nemzet is az erőgyűjtés csöndes és nyugalmas korszakára szorul rá, igyekeztünk a magyar külpolitikát a nemzetközi világban megindított békepolitikához alkalmazni. Megszüntettük azt a kardcsörtető politikát, mely ennek a nemzetnek semmit sem használt, csak arra volt jó, hogy szomszédaink és más államok gyanakvását és ellenséges érzületét hazánkkal szemben fokozza.

Ha mármost végigtekintünk az elvégzett munkára, kötelességem arról is beszélni, hogy mi vár reánk ezután, milyen feladatokat kell a jövőben megoldani. Mindenekelőtt megállapítom, hogy hivatásom ebben a percben nem az, hogy kimerítő programot adjak a pártnak. Csak a legfontosabb és a legfőbb kérdéseket fogom érinteni. Ha tehát ezen felsorolásból egyik, vagy másik fontos kérdés kimaradna, mint ahogy ki is fog maradni tudatosan egyik vagy másik kérdés, ennek oka nem az, mintha a kormány figyelmét nem terjesztené ki az összes kérdésekre, hanem az, hogy kizáróan a fontos kérdések megoldását ajánlom a párt figyelmébe. Nem fogok szólani bővebben – tudatosan – a királykérdésről, mégpedig azért, mert egy kormány olyan politikai kérdésekről nyilatkozik, melyeknek a megoldására a közeljövőben vállalkozik, de nem köteles olyan kérdésekről nyilatkozni, melyeknek megoldására ebben a percben nem vállalkozik és amely ugyan jogilag kizáróan belügyünk, de amelyről mindenki tudja, hogy egyúttal külpolitikai kérdés is. Éppen arra való tekin-

tettel nem látom megérettnek a helyzetet arra, hogy ezzel a kérdéssel akár a párt, akár az országgyűlés konkrét formában foglalkozzék.

Komolyan kell foglalkoznunk azonban a közigazgatás reformjával. A nemzetgyűlésnek nem volt ideje ezt a kérdést megoldani. Az állami, vármegyei, városi közigazgatás reformra szorul. Az állami közigazgatás terén elsősorban a takarékosági szempontok és az egyszerűsítési szempontok kell hogy vezérfonalul szolgáljanak. Ami a vármegyei, községi és városi adminisztrációt illeti, úgy itt is elsősorban a pénzügyi szempontokra kívánom a figyelmet felhívni. Akkor, amikor a magyar állampolgár a magyar államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében a legnagyobb erőfeszítéseket teszi és a legnagyobb áldozatokat hozza, akkor lehetetlen szemet hunyni azok előtt a felesleges kiadások előtt, amelyek a vármegyei, városi és községi adminisztráció terén jelentkeznek.

Az általános választójognak következményei vannak a politikai életben és az önkormányzati életben is. Amikor a törvényhatóságok összeállítását meg akarjuk reformálni, tekintettel kell lennünk a változott körülményekre, de ugyanakkor tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a közigazgatásban az önkormányzatban is meg kell őriznünk a magyar intelligenciának azt a szupremáciáját, melyre az általános választójog korszakában is minden nép rászorul. Szakszerűségi szempontoknak is eleget kell tennünk. Nem bolygatjuk a tisztviselők választási rendszerét, de gondoskodnunk kell természetes kicserélési folyamatról, mely lehetővé teszi, hogy idefent a minisztériumokban elsősorban olyan férfiak jussanak szóhoz, akik odakint az életben a megfelelő közigazgatási tapasztalatokat megszerezték és akik nem könyvből adminisztrálnak, hanem az élet tapasztalatai alapján.

Lépersről-lépésre kell előrehaladni a szabadságjogok helyreállítása terén is. A kormánynak az a terve, hogy az egyesülési és gyülekezési jogot, mely eddig csak rendeleti úton volt szabályozva, megfelelő törvényalkotással rendezze. Újból fogjuk a sajtójogot is törvényes úton szabályozni. Itt megkíséreljük, hogy helyreállítsuk az esküdtsek intézményét. Abban a fel fogásban vagyunk, hogy a sajtójog terén szükség van arra, hogy belátásos polgárok, különösen olyan kérdésekben, melyek esetleg politikai vonatkozásúak, a jog, az igazság és a törvénynek megfelelően részt vegyenek a törvénykezésben.

Igen nagy feladatok várnak az igazságügyminiszterre is. Itt van a büntetőjog reformja, a magánjog kodifikációja, a gazdasági problémák egész sorozata, amelyek új törvényes rendezést kívánnak. Itt van a részvényjog, az ingójelzálog, a jelzáloghitelre vonatkozó javaslat, melyeket az igazságügyminiszter az országgyűlés elé fog terjeszteni, amelyek a gazdasági élet szempontjából is nagy jelentőségűek.

A múlt nemzetgyűlés nem igen bírt foglalkozni a nagy szociális problémákkal. Most azonban, amikor azt látjuk, hogy a polgári és a munkásadalom kezd nemzeti érzésben összefonódni, – aminek tanúbizonyosságát láttuk a választásoknál is, – akkor igazán égető szükségé vált, hogy ezekkel a komoly, szociális problémákkal foglalkozzék, melyek egyfelől a munkásságnak jobb megélhetést, a másik oldalon biztosságot nyújtanak az élet veszedelmeivel szemben. Foglalkozni kell a szakszervezeti kérdéssel, a sztrájkjoggal, a munkabéregyeztetés és bíraskodás kérdésével, az aggkori biztosítás és a biztosító pénztárak kérdésével.

Komolyan kell foglalkozni a nemzet nagy közegészségügyi problé-

máival. Újból meg kell szervezni a közegészségügyi közigazgatást. A háború után, annyi szenvedés, annyi baj és betegség után gondoskodnunk kell arról, hogy ezeknek a bajoknak, melyek a háború folyamán terjedtek el a nemzet testén, valahol megállást kiálthassunk.

Itt van a középosztály nagy problémája is. Mindannyian tudjuk, hogy a középosztály szenvedett a háború folytán talán a legtöbbet. Nemcsak véráldozata folytán, de vagyoni romlása folytán is. A magyar középosztályt megmenteni és kiemelni abból a borzasztó gazdasági helyzetből, melyben ma is van, olyan nemes és szép szociális feladata ennek a kormánynak és ennek a pártnak, mellyel komolyan foglalkozni kell és melyet megoldásra kell vinni.

Megalkottuk a földreformot, mely most már befejezéshez közeledik. Megfontolás tárgyává kell a kormánynak tennie, hogy ennek az évnek a végéig a földreform de facto be is fejeztessék és ennek alapján az OFB működését be is fejezze. Az OFB jelentéseiből azt látom, hogy munkája tényleg a vége felé közeledik. Elő kell készülnünk arra, hogy a hátralévő ügyek és azok a nagy kérdések, melyek más birtokpolitikai jelentőségűek, miképpen oldassanak meg. Folytatni kell teljes erővel a kislakásépítési akciót. Lehetővé kell tenni, hogy a földhöz jutottak otthonukat fölépíthessék. A hitbizomány reformja is elodázhatatlan kötelesség. A földmunkás-kérdéssel is behatóan kell foglalkoznunk.

Nem kívánok bővebben nyilatkozni a kulturális problémákról, de hangsúlyozni kívánom, hogy azt az akciót, melyet a kultuszminiszter az elemi és polgári iskolák számainak szaporítása érdekében megkezdett, teljes erővel tovább kell folytatni, hogy végre elérkezzünk oda, hogy ne legyen az országban falu, vagy tanyakör, melynek ne volna meg a maga iskolája. Nagy súlyt kívánok helyezni az iskolán kívüli oktatás fejlesztésére. Az általános választójog korszakában elengedhetetlen, hogy a felnőttek számára is, akik az iskola padjaiból kikerültek, azokat az ismereteket nyújtsuk, melyek előfeltételei annak, hogy az illető, mikor az ország ügyeiről van szó, a maga szavazatát az ország érdekében leadni képes legyen. Gondoskodni kell a gazdasági oktatás fejlesztéséről is. Az egyetemi építkezéseket be kell fejezni, hogy ezek a magyar tudományosságunk és kultúránk méltó hirdetői legyenek.

Néhány szóval át kell térnem a pénzügyi kérdésekre. Ezek a jelentőségüket nem veszítették el. Mindazt, amit mondtam, csak azokon a határokon belül lehet megtennünk, melyeket pénzügyeink egyensúlya megenged. Az elért eredményeket kockáztatni a legnagyobb balgaság volna. Ha tehát azt mondjuk, hogy a kormány az újjáépítés terén mindent meg fog tenni, akkor ezt csak e korlátokon belül kívánjuk megtenni, nehogy a legkisebb mértékben is kockáztassuk az ország pénzügyi és gazdasági helyzetét. Megítélésünk szerint azoknak az adóknak csökkentése, melyeket a magyar polgár vállain visel, magának az államnak érdekében is elkerülhetetlen, mert az államnak érdeke, hogy adófizetői gyarapodjanak. Ezzel kapcsolatban gondoskodnunk kell arról is, hogy túl ne feszítettessék a húr, a községek, városok és megyék háztartása terén.

A pénzügyi problémák keretén belül azonban gondoskodnunk kell a tisztviselőtársadalom helyzetének javításáról is. Abban az időben, amikor az adócsökkentések áttekinthetőkké válnak, a pénzügyi kormányzatnak a tisztviselői érdekek és kívánságok segítségére kell sietnie.

A kormánynak mindent meg kell tennie a közhitelkérdés terén. Mezőgazdaságunk érdeke, hogy rövidebb lejáratú hitelt is rendszeresítsünk. Foglalkoznunk kell a pénzügyminiszternek a középipar hitelének kérdésével és azt meg kell oldanunk. A magyar hitel nem bírja el a 16-20, sőt még ennél is magasabb százaléku kamatot. ha konkurrenseképesek akarunk lenni a világpiacon. Szükséges, hogy a pénzintézetek is revízió alá vegyék saját létüket, és az életképtelen intézetek fuzionáljanak egészséges vállalatokkal, mert csak ez az, a mód, amelynek révén a magas kamatot csökkenthetjük. Foglalkoznia kell a magyar kormánynak azzal a súlyos problémával, amely a passzív kereskedelmi és passzív fizetési mérleggel jár. Ez nem lekicsinylendő momentum. Az az állapot, hogy a külföldi tőke rendelkezésünkre áll, kedvező állapot, de nem tarthat örökké. A pénzügyi krízisek idejét éli a világ s lehet, hogy azok a kölcsönök, melyek ma rendelkezésünkre állanak, a jövőben nem állanak a rendelkezésünkre. Oly időkben pedig a passzív kereskedelmi és fizetési mérleg a legnagyobb veszedelemet jelenti a nemzet gazdasági életére. Organizálnunk kell a kereskedelmet és az ipart, hogy azután megszervezhessük a kivitelt. Nem ítélem el eléggé azt a luxust, amelyet a magyar társadalom bizonyos rétegei kifejtettek. A társadalom vezető rétegei hivatva vannak, ha a nemzetnek szolgálatot akarnak tenni, hogy ezt a luxust visszaszorítsák, mert az a mai komoly időkhöz nem méltó.

Behatóan kell tanulmányozni azt a kérdést is, hogy fontos életszükséglet! cikkek, melyeknek nagy része külföldről hozatik be, így a szén, benzin és más olajok, miképpen volnának hazai produkció révén előállíthatók vagy helyettesíthetők.

Éppen olyan fontosak a beruházások is. A kormány azt a beruházási programot, amelyet megindított, folytatni kívánja. Hiszen ez az az eszköz, amellyel a kormány nehéz időkben a gazdasági élet segítségére siethet.

Ugyancsak folytatni kell azokat a tárgyalásokat, amelyeknek célja, hogy Magyarország és más államok között normális forgalom álljon helyre és piacok teremessenek. Ezzel azonban nem, elégedhetünk meg.

A mezőgazdasági többtermelést a kormánynak most már hatékonyan meg kell oldani. Itt van a lecsapolások, a terményértékesítés, a gabonaraktárak kérdése, a gyümölcsértékesítés megszervezése, itt van a nagy borkérdés, amely nem szűnik meg s amelyet egyik napról a másikra megoldani nem lehet és amelynek megoldása a kivitel megszervezését tételezi föl. Ezek olyan kérdések, melyeket a gazdasági érdekeltséggel karöltve s azok támogatásával kell a kormánynak megoldania. Iparunk is kénytelen lesz alkalmazkodni azokhoz a megváltozott viszonyokhoz, amelyek az ország megcsonkításával bekövetkeztek. Ugyanakkor, amikor az ipar fejlesztését hangoztatja és előrevinni törekszik a kormány, a kartelek nagy kifejlődését túrnunk nem szabad, mert az iparfejlesztés sürgetése és előrevitele nem mehet el olyan messze, hogy a közönség szenvedjen károsodást. Különösen a középipari vállalatok azok, melyeknek hitelkérdése megoldva nincsen, de a pénzügyminiszter külföldi tárgyalásai remélhetővé teszik, hogy ez is sikerül. S ha talán eleinte ez a hitel csak csörgedező patak lesz is, bizonyos, hogy jelentős lépéssel viszi előre gazdasági életünk erőképét.

Nagyjában foglalkoztam azokkal a kérdésekkel, melyekkel a kormánynak foglalkoznia kell. A legközelebbi törvényjavaslat az adócsökkentés

és a költségvetés, melyek mellett természetesen kisebb javaslatokat is tárgyalunk.

Mielőtt még befejezném szavaimat. szólanom kell azokról a külföldi tárgyalásokról, amelyek a külföldi közvéleményt is foglalkoztattak.

Még a múlt év folyamán bizonyos tárgyalások indultak meg a szerb-horvát és szlovén királyság kormányával, hogy egyes függő jogi és gazdaságpolitikai kérdések elintézését nyerjenek s ezek között az a kérdés is, hogy Magyarország kiutat nyerjen a tengerhez. Ez a jogunk a trianoni szerződésben is biztosítva van, s így természetes az, hogy mar csak a trianoni szerződés végrehajtásának kötelezettsége is megköveteli, hogy ilyen tárgyalásokat folytasson a kormány. Ezek a tárgyalások folyamatban vannak s bízunk abban, hogy a trianoni szerződésben körülírt és még le nem tárgyalt kérdések is megoldást nyernek. Természetes, hogy a tengerhez való út szempontjából elsősorban Fiume jöhet tekintetbe, természetes tehát az is, hogy e tárgyalások folyamán Olaszországgal is megindítottuk a tárgyalásokat. Mindezek a tárgyalások nem irányultak senki ellen, hanem egyedül arra, hogy jó viszony teremtsék közöttünk és déli szomszédaink között. s hogy azok a szimpátiák, melyek köztünk és Olaszország között megvoltak és megvannak, is megerősítenek.

Az európai politikában ma sok szó van a locarnói szellemről. Azok a jelenségek azonban, amelyek a tárgyalások nyilvánosságra jutásával jelentkeztek és azok a hírek, amelyek meggyanúsítottak bennünket. hogy rejtett terveink volnának, azt bizonyítják, hogy a locarnói szellem még nem gyökeresedett meg az európai közvéleményben. A magyar külpolitika ma még egyenes függvénye annak a rendnek és békének, melyet ebben az országban teremtettünk és» annak a konszolidációnak, melyet a külföldön is elismernek.

A magyar presztízs függvénye annak a törekvésnek, mellyel képesek vagyunk a konszolidációt előbbre vinni s annak a békés iránynak, melyet a külpolitikában is követtünk abból a célból, hogy behelyezkedünk az általános európai politikába. Ugyanakkor, amikor arra törekszünk, hogy jó szomszédi viszonyt teremtsünk egyik szomszéd állammal, nem tettünk semmit és nem is tehattünk semmit. ami olyan, gyanúra okot szolgáltatott volna, hogy politikánkkal más mellékcélokot is szolgáljunk. Olyan politikát kell követnünk, mely alkalmas arra, hogy a magyar nemzetnek barátokat szerezzen, anélkül, hogy ugyanazon időben ellenségeket teremtenék magunknak. Külpolitikai presztízstünk emelkedésének alapja a továbbment belpolitikai konszolidáció és megerősödésünk. Ennek a politikának érdekében kell összefognunk, összetartanunk, erőinket megfeszíteni és ennek érdekében kérem a ti bizalmatokat.

Percekig tartó lelkes ünneplés követte a miniszterelnök beszédét. aki az értekezletet követő vacsorán még a következőket mondotta:

Úgy érzem, leraktuk az alapjait az új Magyarországnak s ha nagy hibákat nem követünk el, ha meg nem botlunk saját erőnkben, akkor meg lehet ezt a nemzetet menteni és előbbre lehet vinni azokon az utakon, amelyeket őseink ezer éven keresztül jártak. Azt mondják, hogy íme: egy víz-fejű párt. a vezér nem tudja majd, hogy mit csináljon saját erejével. Én nem akarom elrontani az ellenzéknek ezt a vigasztalódását. Ezt az elégtételt igazán nem akarom tőlük elvenni, csak egyre figyelmeztetem az ellenzékét: bízzák nyugodtan rám, hogy mit csinálok majd ezzel a többséggel?

Ha sokan azzal jönnek, hogy íme a nagy párt. oldja meg egy nap alatt a nagy nemzeti kérdéseket. a trianoni szerződés revízióját. a királykérdést, úgy azt felelem, ne várjon tőlünk senki sem rögtönzést és meglepetéseket. Tanuljunk először lépésről-lépésre előrehaladni, mert ez az egyedüli út. amelyen felemelkedhetünk. Talán azok, akik a nemzet számára ilyen meglepetéseket készíthetnének, nagyobb zsenik, mint mi, de nem irigyeljük azt az utat. amelyet ők követnek. Ezek a huszárvágások a múltban már megmutatták a nemzetnek, hogy hová jut ezen a réven. Csak egy politikánk lehet. az, hogy lépésről-lépésre előrevigyük azt a becsületes programot. amelyet vallunk. Mi csodákat nem művelhetünk. 1918-ban egy bolond követ dobott a magyar élet kútjába, ez a kő a forradalom, és száz bölcs nem elég ahhoz, hogy ezt a nehéz követ kiemelje. Ha azt szuggerálják a nemzetnek, hogy egy-két nap alatt el lehet intézni ezt a kérdést. nem azért teszik ezt. mintha valóban hinnék, hanem azért. hogy a kő a kútban maradjon, mert a zavaros vízből táplálkozik az ő életük s nem az ország konszolidációja az érdekük, hanem a zavaros állapotok fenntartása.

A múltban is gyakran az volt a baj, hogy délibábot tűztek ki célul s jelszavakból állott az odavezető út. Az volt a baj, hogy a nemzetet saját erőviszonyairól homályban hagyták. A mai komplikált nemzetközi viszonyok között nem vagyunk képesek olyan előrelátásra, mint amilyen a háború előtt lehetséges volt. Az illúziók vásznára fessenek rózsaszíneket azok a politikai kubisták, – hogy így fejezzem ki magamat. – akik azt tartják, hogy egy-két ecsetvonással egy nemzet fejlődését meg lehet rajzolni. Mi, politikai realisták, nemzeti talajon maradunk a realitások terén és konkrét programot adunk, amelyet körömszakadtáig védeni fogunk.

Figyelmeztetem a magyar közvéleményt. hogy mi nem orientálódunk semerre. A mi politikánk nem orientálódási politika. A mi politikánk becsületes meggyőződések alapján áll, saját meggyőződésünket. saját elveinket és céljainkat követjük.

AZ OLASZ-MAGYAR SZERZŐDÉSRŐL (1927 MÁJUS 2. AZ EGYSÉGES PÁRT ÉRTEKEZLETÉN)

Olaszország volt az első, amely nagy elszigeteltségünkben baráti jobbát nyújtotta felénk. Sopron visszaszerzésében, amely első revíziója volt a trianoni békeszerződésnek, az olasz nemzet hervadhatatlan érdemeket szerzett. mert nélküle alig tudtuk volna a kezdeményező lépést megtenni. A barátság szálai aztán tovább fonódtak, úgy hogy Bethlen István gróf miniszterelnök 1927 április elején Rómába utazott és ott aláírta az olasz-magyar barátsági, békéltető- és döntőbíróági szerződést. valamint a fumei kikötő kérdésében kötött előzetes megállapodásokat.

Bethlen István gróf miniszterelnök Rómából visszaérkezve, 1927 május 2-án az egységes pártban beszámolt útjáról. Az értekezleten *Kenéz* Béla üdvözölte *Bethlen* István grófot. aki a következő beszédet tartotta:

Én is azzal kezdem – mondotta, – amivel *Kenéz* Béla kezdette, hogy jelentős lépést tettünk előre külpolitikai téren. És amikor igaz szerep-tel és hálával mondok nektek köszönetet azért a támogatásért és azért

az ünneplésért, amelyben ma részesítettek, azt kell mondanom, hogy bármilyen fényes és szép volt Kenéz barátom beszéde., egy részlet kimaradt belőle. Kimaradt az, hogy a külpolitikai sikerben részes elsősorban a magyar külügyminiszter, aki ezt a munkát diplomáciai téren előkészítette (*Éljenzés.*) és kimaradt talán a magyar kultuszminiszter is, aki római útjával és azoknak a kulturális kapcsolatoknak kiépítésével, amelyeket ő az utóbbi években oly meleg szeretettel ápolgatott és épített. lényegesen hozzájárult a mi sikerünkhöz.

Mielőtt elindultam, azt mondtam, hogy három cél vezet Rómába. Az egyik az, hogy Fiúmé szabad kikötőjét elérhessük, hogy az újból rendelkezésére álljon „a magyar kivitelnek, a magyar közgazdaságnak, a másik az, hogy azokat, a baráti kapcsolatokat, amelyek bennünket évszázadokon keresztül fűztek Olaszországhoz és amelyek csak a világháború alatt szakadtak meg ideiglenesen, újból életre próbáljuk kelteni és végül az a cél vezetett, hogy ezt a tradicionális barátságot lehetőleg egy szerződés formájába öntve, annak termékeny jövőjét biztosítani képesek legyünk.

Ami az első célt illeti, talán sokan vannak a magyar közéletben, sőt még a közgazdasági életben is, akik bizonyos szkepszissel, kételkedéssel fogadják a fiúmei kikötőhöz fűződő remények sikeres megvalósulását. Nem lehet csodálkozni ezen. Fiúmé az utóbbi években nem bírt azzal a jelentőséggel a magyar közgazdasági életre, mint a háború előtt. Kivitelünk nagy mértékben lecsökkent és nem errefelé, hanem főleg a nyugati államok felé irányult. ott keresett elhelyezést a magyar termelés. Mégis azt mondom, ne becsüljük alá a magyar szabad kikötőt, illetve ne becsüljük alá azt a lehetőséget, hogy tengerhez jussunk. Emlékezzünk vissza arra az időre, amikor Ausztriában a szociáldemokrata párt bojkottal sújtotta a magyar árukat. Akkor jutottunk tudatára annak, hogy Ausztria reánk nézve az a kapu, amelyen keresztül mi a külfölddel az érintkezést fenntartani képesek vagyunk s amelyen keresztül a külföld előrehaladottabb közgazdaságával érintkezni és az ottani piacon termelvényeinket elhelyezni tudjuk. És ha Ausztria az a kapu, amelyen keresztül a Nyugat felé juthatunk, állítom, hogy Fiúmé az a biztonsági kapu, amelyre a magyar közgazdasági életnek szüksége van, ha az adott esetben a túlfűtött kazán erejétől felrobbanni nem akarunk.

Ne felejtjük el azt, hogy keleti kivitelünk tekintetében nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy Fiúmet, mint tengeri kikötőt használni képesek legyünk. Hiszen a múltban is elsősorban errefelé irányult kivitelünk, Levante, Egyiptom, Kis-Ázsia, Konstantinápoly, a görög állam területe és szigetei felé. És ha a jelenben ez a, kivitel nem is jelentős, mert hiszen a csonkaország közgazdasági produktumai nem képviselik azt az erőt, mint amit a múltban képviseltek, mégis bízom abban, hogy a fokozottabb mértékben előrehaladó konszolidáció és gazdasági rekonstrukció útjain elérkeztünk oda, hogy Kelet felé jelentős kivitelünk lehet. Erre az időre kell fenntartani és megteremteni a lehetőséget arra, hogy Fiúmén keresztül exportálni képesek legyünk.

Nézzük végig azokat a statisztikai számokat, amelyek a múltból arra tanítanak, hogy milyen jelentőségű ránk nézve a keleti export. Úgy azt látjuk, hogy a magyar cikkeknek, a magyar lisztnek és a szeszipar termelvényeinek jelentékeny része Kelet felé irányul és ezek a termelvé-

nyék Magyarország közgazdasági életében ma is igen tekintélyes jelentőségűek és a fokozott fejlődés lehetőségeit látjuk ezen a téren. De ettől eltekintve, iparunk fejlődése, specializálódása következtében olyan ipari kivitel is indíthatunk Kelet felé, amely a múltban nem állott fenn, de amely közgazdasági életünk átalakulásával feltétlenül rá fog szorulni a keleti piacra. Ne becsljük alá tehát a kiutat Kelet felé, ez fontos ráknézve és ebben a kérdésben érdekeink azonosak Olaszország érdekeivel. Fiúme hinterlandját mi adjuk. Magyarország nélkül Fiúmé sorvadásra ítélt tengeri kikötő, amely nem képes teljesíteni azt a feladatot, amelyre közgazdasági téren hivatott.

Természetes, hogy Fiúmába csak szárazföldi úton, Jugoszlávián, keresztül juthatunk. A további feladat tehát, amelyet meg kell oldani, egyfelől az, hogy biztosítsuk a tranzitot, amely lehetővé teszi, hogy a magyar áruk oly áron és oly feltételek mellett juthassanak a fiúmei kikötőbe, amely versenyképességüket a világpiacon biztosítja és lehetővé teszi. További részletes tárgyalásokra van tehát szükség egyfelől Olaszországgal, hogy részletekben is valóra váljanak azok az elvi megállapodások, amelyeket kötöttünk s tárgyalásokra van szükség déli szomszédunkkal abból a célból, hogy a tranzitó révén a kikötőhöz juthassunk.

A másik feladat, amelyre vállalkoztam, az volt, hogy azokat a tradicionális kapcsolatokat, amelyek a magyar nemzet és az olasz nemzet között évszázadokon keresztül szövődtek és amelyek termékenyek voltak ráknézve, de sok tekintetben Olaszországra nézve is, a világháború után újból életrekelteni próbáljam. Nem megyek oly messze vissza, mint Kenéz barátom, Mátyás király és az Anjouk korába, a magyar nemzet történetének legfényesebb napjaira, mert én a politikai kapcsolatokról kívánok elsősorban beszélni, márpedig a XIV–XV. században bizonyos politikai kapcsolatok mellett, elsősorban kulturális, művészeti és tudományos téren mozgottak ezek a kapcsolatok és fejtették ki termékeny és üdvös következményüket.

Én a múlt századra megyék vissza; arra az időre, amikor Olaszországban a nemzeti újjáébredés kezdődött, a risorgimento, amint az olaszok mondják, és amikor Magyarországon is a nemzeti ébredés korszaka következett be. Ez a két mozgalom parallel és egyidőben keletkezett Olaszországban és Magyarországon. Mind a két mozgalom az akkori liberális iskolának volt szülőtte, annak bölcsőjében nevelkedett fel, nőtt nagygyá és termetté sikereit. Ezek az idők arra tanítanak bennünket, hogy a magyar nemzetnek és az olasz nemzetnek az akkori körülmények folytán oly közös érdekeik voltak, amelyek parancsolólag követelték a két nemzet fiainak együttműködését a nemzeti függetlenség, a nemzeti egység helyreállítása érdekében. A nemzeti függetlenség volt zászlajára írva azoknak az olasz hazafiaknak, akik mint Garibaldi, mint Viktor Emánuel arra törekedtek, hogy Olaszország egységét állítsák helyre és felszabadítsák Ausztria alól, amely megszállva tartotta Észak-Olaszország legtermékenyebb részét. Ugyanabban az időben Magyarországon a magyar hazafiak a nemzet önrendelkezési jogáért küzdöttek, szemben az osztrák abszolutizmussal, a nemzet függetlenségének helyreállításáért, s nem utolsó volt az a törekvés, amely a nemzetnek egyseget volt hivatva helyreállítani abban az értelemben, hogy mondassék ki Erdély uniója és szűnjenek meg azok a külön területek és tartományok,

amelyek kizárólag Ausztria és az osztrák császár fennhatósága alatt állottak. Egy évszázados küzdelem folyt le, amelynek rendjén azonos érdekek alapján együttküzdött az olasz nemzet legjobb fiaival a magyar nemzet érkeiért.

Megváltozott a helyzet 1860 végén, Magyarország a kiegyezés folytán önrendelkezési jogának bizonyos mérvéhez jutott. Az olasz egység helyreállott és bár változtak a viszonyok, azok a baráti kapcsolatok, amelyek a magyar nép fiait az olasz nemzethez fűzték, nem szűntek meg. Hiszen visszagondolva a magyar alkotmány életére, figyelemmel kísérve egyes jelenségeit, tudhatjuk, hogy a magyar parlament számtalan esetben adott kifejezést azoknak a szimpátiáknak, amelyeket a magyar nemzet az olasz nemzet iránt érez. És bekövetkezett a világháború. Kenéz Béla rámutatott arra, hogy ez a világháború tulajdonképpen nem köztünk és Olaszország között vívatott meg az olasz harctéren, hanem az osztrák érdekek és az olasz érdekek között. Mi becsülettel kitarítottunk ebben a háborúban és ezért bennünket senki sem illethet szemrehányással.

A békekötés után ezek a szimpátiák újból feléledtek. Elég, ha rámutatok arra, hogy a trianoni szerződések végrehajtásának rendjén, amikor Nyugat-Magyarország átadásáról van szó, Olaszország közbelépésének köszönhetjük, hogy Sopront megtarthattuk. De továbbmegyek. Amikor a reparációs kérdést kellett elintézni, s arról volt szó, hogy ennek a nemzetnek vállalórn levegyük azt az óriási hegy súlyával ránehezedő terhet, amelyet a reparáció jelentett. Olaszország volt az, – amely pedig leginkább volt érdekelve, – amely újból nagylelkűen hozzájárult ahhoz a megoldáshoz, amelyre szüksége volt ennek a nemzetnek, hogy pénzügyi és gazdasági téren talpraálljon. És résztvett Olaszország a magyar rekonstrukciós kölcsönben is a maga obulusaival. Százmillió lírát jegyzett. Ezzel is bizonyítva rokonérzését, amely kívánatossá teszi ránézve ennek a nemzetnek gyarapodását és erősödését. A példának egy egész sorát tudnám felemlíteni, amelyek bizonyítékai a közelmúltban annak, hogy az olasz kormány szimpátiával kísérte Magyarország feléledését és talpraállását s ott, ahol alkalom kínálkozott rá, cselekvőleg is résztvett.

Mi ennek az oka? Azt hiszem, a római út és aláírt szerződések után nem lehet kétséges, hogy senkinek oly nagy érdeke nincs, mint egyfelől a magyar nemzetnek abban, hogy az Adrián erős Olaszország álljon őrt, de a másik oldalon az olasz nemzetnek abban, hogy a Duna völgyében erős, fejlődésképes magyar nemzet álljon. Igenis, az érdekek teljesen harmonikusak és egységesekek. És éppen ezért a-z a szerződés, amelyet aláírtunk, nemcsak konkrét formábaöntése azoknak a baráti kötelekeknek, amelyekre az imént rámutattam, hanem ennél lényegesen több. Ez a szerződés nem egy vérszegény, tehetetlen, platonikus szerelem kifejezője, ez két élniakaró, viriliss, férfias nemzet együttműködésének kifejezője; (*Taps.*) kifejezője azoknak a közös érdekeknek előrevitele érdekében, melyekre céloztam, nem azért, hogy kalandokba menjünk, nem azért, hogy másokat fenyegezzünk, vagy bárkivel szembeszálljunk, hanem közös érdekek alátámasztásáért és megerősítéséért, a két nemzet boldogulása érdekében íratott alá az a szerződés.

És mi a jelentősége ennek a szerződésnek! Már Kenéz Béla rámutatott arra a helyzetre, amelyben a trianoni szerződés megkötése

után voltunk, letiporva, nemzeti területeinktől megfosztva, egy pénzügyi válság közepében, tönkretett közigazdaságban, körülvéve egymással szövetséget kötött államoktól, nap-nap után kitéve a megalázásoknak; mást nem hallhattunk a szomszédból, vagy bárhonnán nemzetközi téren, mint parancsszót. az egyenlőség megszűnt nemzet és nemzet között. nap-nap után ki voltunk téve annak, hogy belügyeinkbe avatkoznak. Ez volt a helyzet Trianon után. És talán egyetlen egy nemzet sem érezte úgy megalázó helyzetének súlyát annyira, mint a magyar, mert ez a nemzet nem materialista. Ez a nemzet nem hajhássza a boldogságot csakis gazdasági téren. Ennek a nemzetnek önérzete van, nemzeti büszkesége, nemzeti becsülete. (*Hosszantartó taps.*) És gyakran és helyesen teszi ez a nemzet. ha a materiális érdekek fölé helyezi azokat a nagy morális érdekeket. amelyek – őket konzekvensen követve – érvényesülni fognak. Lehet könnyen viccelve azt mondani, hogy bizonyos romantikus vonás van a magyar nemzet e cselekvésében. Ez azonban nem romantikus vonás, ez idealista vonás, amely ellensége annak a történelmi materializmusnak, amelyet a magyar nemzet történetében seholsem látunk és találunk meg. Ez oly vonás, amelyet ennek a nemzetnek meg kell őriznie a jövő számára is, mert nemcsak a materiális javak képezik egy nemzet boldogulásának alapját. hanem oly morális értékek, tulajdonságok, amelyek nélkül időről-órára egy nemzet boldogulhat. de amelyek nélkül viszont évszázadokon keresztül egy nemzet sem fog tartós sikereket elérni.

A magyar nemzet erősen és súlyosan érezte a megalázásnak azokat az óráit. éveit. melyeken keresztül kellett vergődni. És most egy nagy nemzet. egy európai nagyhatalom, melynek súlya van az európai politikai életben, visszaállítja a régi helyzetet: egyenlő társának fogad, megbecsül, tiszteletet ad a magyar nemzetnek, igenis azt állítom, hogy ia tőlünk elrabolt. nemzeti becsületünket adta vissza az olasz nemzet. (*Hosszantartó, viharos taps.*)

Legyen ezért hála és köszönet. annak a nagy nemzetnek, legyen ezért hála és köszönet azoknak az államférfiaknak és annak a vezető államférfiúnak, aki ennek a magyar nemzetnek valódi, nagy értékeit kellő pillanatban felismerte és ezt a nemzetközi életben honorálni kívánta.

Eljutottam fejtegetéseim végéhez. A magyar nemzet megbecsülését köszönheti annak, hogy a háborúban vitézül és becsülettel kitarott. hogy a háborúban olyan katonai erényekről tett tanúbizonyságot. melyekkel kevés más nemzet dicsekedhetik. Köszönheti annak, hogy a békében olyan önfegyelmezettségről, olyan áldozatkészségről és olyan szervezőképességről tett tanúbizonyságot. mely méltóvá tette ezt a nemzetet. hogy más nemzetek barátá fogadják. Mert ne higgyék azt, hogy az a megbecsülés, melyben Rómában részesültem, csak az én személyemnek szólt. Ez a megbecsülés ennek a magyar nemzetnek szólott és azoknak a nemzeti erényeknek, amelyeket. békében és háborúban egyaránt mutatni képes volt. A mi feladatunk, hogy ezeket az erényeket ápoljuk es fokozzuk, hogy ezt a nemzetet a konszolidáció útján továbbvigyük es belső rendjét még erősebbé és biztosabbá tegyük. Feladatunk az hogy nap-nap után megtegyük azt a kötelességet önzetlenül és ellenszolgáltatás nélkül, melyet ez a nemzet vár azoknak a politikai elveknek alapján,

melyeket a párt hirdetett a választásoknál és amelyektől sohasem szabad, hogy eltántorodjék e pártnak egyetlen tagja sem.

Poharam emelem azoknak az elveknek további sikerére, amelyeket hirdettem és emelem Magyarország boldogulására.

AZ OLASZ-MAGYAR BARÁTSÁGI és döntőbírósi szerződésről (1927 MÁJUS 19.)

A képviselőház 1927 május 19-én tartott ülésén vette tárgyalás alá az *Olaszországgal 1927 április hó 5-ik napján Rómában kötött barátsági, békéltető eljárási és választottbírósi szerződés becikkelyezéséről* szóló törvényjavaslatot. A javaslatát Illés József előadó ismertette és felszólaltak Beck Lajos, Östör József és Várnai Dániel, aki beszédében éles támadást intézett az olasz szerződés és elsősorban Mussolini ellen.

Bethlen István gróf miniszterelnök nyomban megfelelt a támadásra és a következőket mondotta:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. képviselőház! Mindenekelőtt a leghatározottabban tiltakoznom kell azon hanggal szemben, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) amelyet a t. képviselő úr jónak látott egy velünk barátságos állammal s annak első államférfiával, Mussolinivel szemben használni. (*Felkiáltások jobbfelől: Éljen Mussolini! – Élénk taps a jobboldalon és a középén.*) A t. képviselő úr felszólalásában tanúbizonyságot tett arról, hogy ereiben egy csepp magyar vér nincs. (*Élénk tetszés és taps a jobboldalon és a középén. – Nagy zaj a szélső-baloldalon.*) T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az az egy bizonyos, hogy a t. képviselő úr ezeket a kijelentéseket nem a magyar nemzet nevében tette. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

A magyar nemzet távol áll attól az érzéstől, attól a gondolkozásmódtól, amelynek a t. képviselő úr kifejezést adott.

Már Östör József t. képviselőtársam – előrelátva a dolgokat – a szociáldemokrata párttal szemben kijelentette, hogy ebben a kérdésben a szociáldemokrata párt illetéktelen nézetet nyilvánít. mert érzelmi momentumok által vezeteti magát. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) olyan érzelmi momentumok által, amelyek tisztán a szociáldemokrata pártra korlátozódnak (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) és amelyek a magyar nemzet lelkében sehol visszhangra nem találhatnak. (*Élénk éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon.*) A t. képviselő úr a barátsági szerződés ellen érveket próbált beszédében konstruálni és amíg az érzelmi momentumok kifejezésében messzemenően és erősen támadó magatartást tanúsított, addig az érvek kifejtésében nagyon gyenge volt.

A t. képviselő úr azt mondotta, hogy nem köthetünk barátsági szerződést csak egy szabad nemzettel és miután az olasz nemzet nem az, ennekfolytán helytelen, hogy a magyar kormány ilyen szerződést kötött. Azt hiszem, hogy a t. képviselő uraknak ezt a kijelentést elsősorban magukra kellett volna alkalmazniuk, mert hiszen 1918-ban, illetőleg 1919 elején a t. képviselő uraknak a pártja volt az, amely Európában a legerőszakosabb diktátorral, Leninnel sietett szövetséget kötni, úgyszólván abban a pillá-

natban, amint hatalomra jutottak. Ezt nem tagadhatják le a t. képviselő urak, mert tagjai voltak annak a pártnak és a mai napig sem jelentették ki, hogy kiteszik pártjukból azokat, akik nem azonosítják magukat a képviselő urak mai felfogásával. A t. képviselő urak, igenis, tagjai voltak annak a szocialista pártnak, amely Leninnel szövetségi szerződést kötött és most tiltakoznak az ellen, hogy Magyarország valakivel szerződést kössön. Az első napon táviratilag publikálták ezt a szövetséget. A diktatúra kikialtása napján történt ez és ezt nem tagadhatják le, mert egész Magyarország tudtával, a világ szemeláltára jött létre. *(Igaz! Úgy van!)*

Én úgy érzem, hogy akkor, amikor barátsági szerződést kötöttem az olasz kormánnyal, *(Élénk éljenzés a jobboldalon és a középen.)* ez a szerződés nemcsak magyar oldalról, hanem az olasz nép részéről is szeretettel találkozik. *(Élénk éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon. – Zaj a szélső-baloldalon.)* Én abban a meggyőződésben élek, hogy bárki legyen az olasz kormány feje, ez a szerződés élni fog, mert életképes, mert a két nép lelkében gyökerezik. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Azt mondotta a t. képviselő úr, hogy a néptömegek hangulata ennek a szerződésnek ellene van! Hol látta a képviselő úr a néptömegeknek ezt a hangulatát? Én a t. képviselő úr felszólalásán és azokon a botrányos jeleneteken kívül, amelyeket a t. képviselő urak tagtársai a főváros közgyűlésén rendeztek, mondom, ezeken kívül Magyarországon senkiről sem tudok, aki ezt a szerződést ne helyeselné. *(Úgy van! Úgy van! – Élénk éljenzés és felkiáltások, taps a jobb- és a baloldalon: Ez az igazság!)*

De nem akarok hosszasan foglalkozni a t. képviselő úr kirohásával, hiszen mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy ezek egy forrásból származnak, *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* abból az ellenséges hangulatból, amellyel a t. képviselő urak és szociáldemokrata társaik az egész világon Mussolini személye ellen viseltetnek, amellyel ellene izgatnak azért, mert ő egy időben szociáldemokratái volt és meggyőződve ezeknek a tanoknak tévességéről, ma abban az állásban, amelyet betölt. meri a maga meggyőződését követni annak a népnek javára, amellyel mi most barátsági szerződést kötöttünk.

Ezekután legyen szabad röviden visszapillantást vetnem a magyar külpolitika utaira, hogy ennek a szerződésnek helyes beállítását politikai téren is megadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha visszatekintek a magyar külpolitikára, vissza kell térnem 1921-re, amikor a trianoni szerződést megkötöttük. Mindenki tudja, milyen állapotban volt akkor az ország. Tudjuk, hogy teljesen izolálva állottunk itt, egy megcsönkített ország voltunk természetes határok nélkül, teljesen lefegyverezve, gazdaságilag tönkretéve; velünk szemben a győzők egységes tábor formáltak, úgyhogy mást, mint parancsot, részükről nem tapasztalhattunk, legfeljebb közönyösséget. Az első lépés, amelyet ez az ország tehetett, az volt, hogy belső konszolidációjának munkálásába fogott, arra törekedett, hogy a nemzetközi fórumokon is jelentkező lehetőségeket felhasználja és pénzügyi, gazdasági rekonstrukciójához fogjon abból a célból, hogy majdan, ha ez sikerül, elérkezik talán az az idő, amikor enyhül a hangulat a legyőzött államokkal szemben és akkor ez az ország is egy aktívabb külpolitika terére léphet.

Ez volt az oka annak, hogy amikor kormányra jutottam, a különféle királypuccsok után a magam részéről nem arra törekedtem, és

hiába is törekedtem volna, – hogy aktív külpolitikát folytassunk, hanem arra, hogy az ország erejét összeszedve, a konszolidációt munkáljam, ezt a nemzetet gazdaságilag talpraállítsam, pénzügyeinket rendbehozzuk és mindazt megtegyük, amire egy országnak szüksége van akkor, ha külpolitikailag érvényesülni akar. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Ez az akció külpolitikai vonatkozásokkal is bírt. hiszen azoknak a tárgyalásoknak, amelyeket megindítottunk s amelyek részben a Népszövetségnél folytak, amelyek kezdődtek a, nagyhatalmakkal és bevégeződtek a körülöttünk fekvő kis államokkal, az volt a következménye, hogy azok a nagyhatalmak, amelyek elsősorban a valódi béke helyreálltat. munkálták és kívántak munkálni; Magyarország talpraállítását, ennek lehetőségét felkarolták, a Népszövetségnél érdekünkben felléptek, a reparáció kérdésének elintézését 20 esztendőre lehetővé tették és egyúttal egy nemzetközi kölcsön felvételét is előmozdították. Ezek között az államok között meg kell említenem Angliát és Olaszországot. *(Élénk éljenzés a jobb- és a baloldalon.)* azt az országot, amely a reparáció kérdésében velünk szemben talán a legnagyobb érdekekkel bírt és önzetlenül járult ahhoz hozzá, *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* hogy ez a kérdés Magyarország megnyugtatójával legyen rendezhető.

Ezeknek a tárgyalásoknak eredménye az volt, hogy ugyanakkor a kisentente államaival is bizonyos megállapodások létesültek a magyar rekonstrukció érdekében. A tárgyalások rendjén sok függő kérdés nyert elintézését, amelyek e nélkül talán sohasem intéződtek volna el, aminek a következménye egy jobb atmoszféra volt Magyarország és szomszédai között, mint amilyen azelőtt fennállott.

A szanálás – tudjuk – sikerrel járt, a pénzügyi kontrol a tavalyi év folyamán megszűnt. Most május hónap folyamán megszűnt a katonai kontrol is. Az természetes, hogy egy államnak, amely kontrolok alatt áll, amelyet pénzügyi szempontból, katonai szempontból ellenőriznek, nincsen szabad keze és politikai téren is kevésbé tud érvényesülni. Amint azonban ez a kontrol megszűnt, lehetőségét láttuk annak, hogy egy aktívabb külpolitikába kezdjünk, amelynek célja csak az lehet, hogy a béke érdekeit szolgálva, az egyik oldalon mindazoknál az államoknál, amelyek rokonszenvet éreznek Magyarország iránt, továbbbi közeledő lépéseket tegyünk, barátságukat lehetőleg a magunk számára biztosítsuk, *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* ugyanakkor a szomszéd államokkal is lehetőleg olyan viszonyt teremtsünk, amely a normális, jó szomszédi viszonyoknak megfelel, abban az esetben, ha ők is a maguk részéről létrehozzák azokat az előfeltételeket, amelyek egy ilyen jó szomszédi viszonyhoz szükségesek. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)*

A magyar külpolitikának tehát békés céljai vannak. Ismétlem, akkor, amikor barátokat szerzünk, senkivel szemben sem akarunk semmiféle lépést sem tenni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ezt a békés külpolitikát ezentúl is követni akarja a magyar kormány és ennek egyik nevezetes etappe-ja az a baráti szerződés, amelyet Olaszországgal kötöttünk. *(Élénk éljenzés, hosszantartó taps a jobb- és a baloldalon.)*

T. képviselőház! Ehhez a szerződéshez sokféle kombinációt fűztek, főleg azok, akik, amikor Magyarország a nemzetközi fórumon megjelent, mindig készek valamely rágalommal, vagy valamely gyanúsítással. *(Úgy*

van! *Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) E mögött a szerződés mögött is titkos intenciókat, titkos megállapodásokat kerestek és firtattak. Méltóztassék azonban megnézni ezt a szerződést. Ez nem szövetségi szerződés, amely Magyarországot vagy *Olaszországot* adott konkrét esetben konkrét feladatok megoldására kötelezné, ez barátsági szerződés, amely kimondja az egyik oldalon, hogy bizonyos közös érdekek előmozdítása végett a két népnek, a két kormánynak nemzetközi téren való kollaborációja kívánatos (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.*) és hogy minden differencia elkerülése végett egy arbitrage-szerződés köttetik, hogy azokban az esetekben, ha a két állam között differenciák támadnának, ezek békés úton, egyeztetés, illetőleg bíróság útján nyerjenek elintézését. Mindazok a kombinációk, amelyek ehhez a szerződéshez fűződnek az irányban, hogy ez a szerződés bizonyos éllel bírna egy másik, vagy egy harmadik állammal szemben, teljesen légből kapottak. Hiszen a parlamenti bizottságban elmondott beszédemben rámutattam arra, hogy a szerződés kiinduló pontját képező fiumei kérdés csakis *úgy* oldható meg, ha az egyik oldalon. Olaszország lehetővé teszi számunkra a fiumei kikötő használatát, a másik oldalon pedig Szerbia olyan könnyítéseket tesz a tranzit kérdésében, amelyek lehetővé teszik azt, hogy ezt a kikötőt el is érhessük, illetőleg oda produkciónk olyan áron és olyan költség mellett juthassanak el, amelyek versenyképességünket a világpiacon lehetővé teszik.

T. képviselőház! Azt hiszem, hogy ebből a szerződésből sem békebontást, sem élt, senkivel szemben nem lehet kiolvasni. Egyet azonban mégis ki lehet belőle olvasni és erre a magyar nemzet figyelmét nyomatékosan kívánom felhívni és ez az, hogy meggyőződésem szerint a magyar nemzet és az olasz nemzet között közös érdekek állanak fenn. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Olyan közös érdekek, amelyek érvényesülni fognak a jövőben is, mindig olyan pillanatban, amikor ennek a nemzetnek, vagy az olasz nemzetnek szüksége lesz tarra, hogy érvényesüljenek. (*Élénk éljenzés a jobb- és a baloldalon.*) Megállapítom azt, hogy ez a szerződés jelentékeny támaszt nyújt a magyar külpolitikának, mert hiszen ez a szerződés az első példa arra, hogy egy győző nagyhatalom barátsági szerződést köt Magyarországgal, (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) amely tényleg kiemeli Magyarországot abból az egyoldalú izoláltságból, amelyben még az utóbbi években volt és amely ennek folytán a magyar külpolitika szempontjából jelentős vívmány, a magyar nemzet szempontjából és a jövő élet szempontjából (pedig nagyjelentőségű tény).

Erre a nagyjelentőségű tényre hivatkozva, kérem a képviselőházat és az országgyűlést, méltóztassék ezt a törvényjavaslatot egyhangúlag magáévá tenni. (*Lelkes éljenzés, hosszantartó taps a jobb- és a baloldalon.*)

UGYANARRÓL (1927 JUNIUS 2. FELSŐHÁZ.)

A felsőház 1927 június 2-án tárgyalta az Olaszországgal kötött barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot. *Csánky* Dezső, *Szterényi* József báró, *Zeleneki* Róbert gróf, *Hadik* János gróf és *Esterházy* Pál gróf szóltak a javaslatához.

Bethlen István gróf miniszterelnök a felsőház aznapi ülésén a javaslat elfogadása érdekében a következő beszédet mondotta:

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos Felsőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt köszönetemet fejezem ki a külügyi kormány nevében azért a barátságos fogadtatásért amellyel ez a törvényjavaslat a felszólaló urak részéről találkozott. Különösen hálámat és köszönetemet kell kifejeznem Szerényi József báró őexcellenciájának abból az alkalomból, hogy ő a külügyi szolgálat érdemeit felsorolta és megvédte a külügyminisztériumot és az annak szolgálatában álló tisztviselői kart azokkal a támadásokkal szemben, amelyekkel ez a tisztviselői kar a közéletben igen gyakran találkozik. Magam is abban a meggyőződésben vagyok, hogy külügyeinknek előnyére szolgálna az, ha indokolatlan támadások helyett időről-időre a külügyi szolgálat igenis megérdemelt dicséretben részesülne a közélet részéről (*Igaz! Úgy van! Helyeslés.*) amikor sikerekre hivatkozhatik.

E rövid bevezetés után egy pár szót legyen szabad magamnak is szólnom a javaslatához. Ez a javaslat már meglehetősen széles mederben képezte a diskusszió tárgyát a bizottságokban, a képviselőház termében, úgyhogy a közvélemény annak egyes részletei felől tájékozva van és arról magának tökéletes képet alkotott. Ha mégis egyik-másik részletre visszatérni óhajtok, úgy ez azért történik, mert beszédem folyamán belekapcsolódni kívánok az itt elmondottakba s azért is, hogy egyik-másik aggodalommal szemben, amelyek az újabb időben a sajtóban és egyes körök részéről is felmerültek, a magam megjegyzéseit megtegyem.

Ennek a javaslatnak történelmi előzményeiről Csánky tagtársunk mondott szép beszédet. Én természetesen nem megyek vissza a történelmi múltnak arra a messze korára, amelyre ő hivatkozott, de mégis hivatkozni akarok arra, hogy már a közelmúltban, különösen a trianoni béke megkötése utáni időben, Olaszország magatartása Magyarországgal szemben mindig, olyan volt, amely lehetővé tette, hogy az első alkalmat megragadjuk, amikor erre a megfelelő pillanatra mutatkozik, hogy vele ilyen szerződést kössünk. Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy például a trianoni szerződés tárgyalásakor egy korridorról is szó volt, amely Cseh-Szlovákia és Jugoszlávia között Nyugat-Magyarország területén alkottatott volna, ami azonban jórészt Olaszország ellenállásán megbukott, úgyhogy a trianoni békeszerződésbe ennek a korridorra csak rudimentumai kerültek be, mint a pozsonyi hídfőre és a Dráva folyón innen lévő vend vidékek területeinek okkupációjára vonatkozó részek. A második etap akkor volt, amikor Olaszország segítségünkre jött akkor, amikor Nyugat-Magyarország területének átadására került a sor és amikor az ő közvetítése tette lehetővé, hogy ezeknek a területeknek bizonyos részét, nevezetesen fővárosát, Sopront megtarthattuk.

A későbbi időkben, amikor pénzügyi és gazdasági talpraállításunkra került a sor, Anglia vezetése mellett Olaszország volt az, amely segítségünkre sietett, amely a reparációs kérdésnek érdekeink szerint való elintézéséhez hozzájárult, amely a maga részéről 100 millió lírát jegyzett a magyar kölcsön javára, szóval mindent elkövetett abból a szempontból, hogy Magyarország gazdaságilag és pénzügyileg talpraállhasson.

A pénzügyi szanálással kapcsolatos volt a pénzügyi kontrol és a trianoni szerződéssel a katonai kontrol. Ezeknek leépítése, ezeknek megszüntetése is meglehetősen diplomáciai feladat volt és e munkában is élvez-

tük Olaszországnak azt a támogatását, amely végeredményben e kérdés kedvező megoldásához vezetett.

A kontrolok megszűnésével egy platform, egy bázis adódott. alapja adatott meg annak, hogy Magyarország megszüntesse azt a teljes passzivitást külpolitikai téren, amelyet oly számosan szemére vetettek a képviselőházban és a közélet más tényezői részéről. De azt hiszem, mielőtt e kontrolok megszűntek volna, a működésre az igazi alap nem volt meg. Ha Hadik János gróf önaméltósága mai felszólalásában alludált zalaegerszegi beszédemre, ahol én aktívabb külpolitikára utaltam, úgy természetes és magától értetődő dolog és aki beszédemet elolvassa, a beszéd szövegéből magából is meggyőződhetik róla, hogy itt csak békés külpolitikai eszközökről és célokról beszéltem. Nevezetesen azokról a célokról, amelyeket itt t. barátom is hangsúlyozott: barátok szerzéséről, akiknek segítségével külpolitikai akciónk alátámasztható lenne.

A külpolitikai aktivitásnak ez a lehetősége indította a magyar kormányt arra, hogy lehetőleg igyekezzék más országokkal szemben viszonyukat precizírozni. Ez vezetett azokra a tárgyalásokra, amelyeket egyfelől Jugoszláviával folytattunk és azután azokra a tárgyalásokra, amelyek az olasz viszonylatban indultak meg és végeredményben e barátsági szerződéshez vezettek. Nem akarok kitérni ezúttal azokra a tárgyalásokra, amelyek Fiúméval kapcsolatosak, bár gazdasági szempontból én ezeket fontosaknak és életbevágóknak tartom, talán fontosabbnak, mint sokan e Házban és a magyar közvéleményben általában gondolják. Ne felejtjük el ugyanis soha, hogy mentől nehezebbé válik produkciónk kivitele Nyugat felé, annál inkább vagyunk ráutalva arra, hogy termelésünknek szabad utat nyissunk a keleti államok irányában, mint ahogy a múltban, a háború előtt is volt és ebből a szempontból Fiume igenis jelentős szerepet játszhatik a jövőben. Mentől erősebb lesz a magyar közgazdasági élet, annál inkább rá lesz utalva erre a kivezető útra és annál nagyobb jelentőséggel fog bírni ebből a szempontból is a fiumei kikötő.

De visszatérek a javaslatra, amely előttünk fekszik, a barátsági szerződésre. Ez egyszerű köntösben lép a közönség elé. Két részből áll: a bevezető részből, amely konstatálja az érdekek azonosságát, megállapítja a szerződés célját, hogy a barátságos viszony fenntartassák és megerősíttessék, hogy a két államnak törekvései jövőjük érdekében egyesíthessenek. A határozó rész pedig kimondja, hogy állandó béke és örök barátság uralkodjék a két nemzet között és ennek biztosítása érdekében esetleges nézeteltérések felmerülésével döntőbírásgot, illetve egyeztetési eljárást állapít meg.

Ez a szerződés nem szövetségi szerződés, ez barátsági szerződés, amely nem konkrét kötelezettségeket ró a két félre, hanem általában írja elő maguktartását egymással szemben és azokban a kérdésekben, amelyekben közösséget látnak. Ez a szerződés tehát beleillik teljes mértékben abba a békepolitikába, amelyet a magyar kormány is folytatott a múltban és szándéka folytatni a jövőben is. Ennek a szerződésnek nincs éle semmiféle harmadik állammal szemben. A politikai élet bizonyos árnyalatai e szerződésnek szomszédaink ellen irányuló élt kívántak tulajdonítani, ilyet igyekeztek megkonstruálni. A képviselőházban a szociáldemokrata párt felszólalt tagjai részéről az a vélemény domborított ki, hogy ez a szerződés talán nehezebb helyzetbe fogja hozni Magyarországot szomszédjaival, a kis entente-tal

szemben. Már az előrebocsátottak révén is megállapíthatom, hogy erről nem lehet szó.

De szemébe, akarok nézni ezeknek az argumentumoknak erről a helyről is, (*Halljuk! Halljuk!*) mert ebben a tekintetben szükségesnek tartom a magyar közvélemény teljes megnyugtatótását.

Jugoszláviával szemben, már kijelentettem, nem bír e szerződés élel, sőt a fiunei kikötő lehetőségének: a megegyezés egyik gyümölcse leszakít a sának első előfeltétele az, hogy Jugoszláviával külön megállapodást kössünk, hogy Jugoszláviával tárgyalásokat folytassunk, amelyek természetesen magukkal fogják hozni, hogy a két állam szomszédi viszonyában normálisabb, barátságosabb atmoszféra fejlődjék.

De miért volna más hatással ez a szerződés Magyarország és Romania viszonylatában? Hisz Itália jó viszonyban van Romániával (*Úgy van!*) és amennyiben nekünk Romániával differenciáink vannak, bizonyára ez a szerződés a differenciákat nem élesbíti, hanem legfeljebb mitigálni alkalmas. (*Igaz! Úgy van! Helyeslés.*)

És hogyan állunk a harmadik viszonylatban? Hogyha talán ez a szerződés a harmadik viszonylatban nem is bír direkt befolyással olyan értelemben, mint ahogy azt a Jugoszláviával és Romániával való viszonylatban kifejtettem, de azon hatásánál fogva, amelyet ez a szerződés a kisentente-hoz való viszonyunkra általában gyakorolni alkalmas, azt hiszem, e hatásánál fogva alkalmas viszonyunkra hatást gyakorolni cseh-szlovák vonatkozásban is. (*Úgy van!*)

Az kétségen felül áll, mélyen t. Felsőház, hogy az utóbbi években a mi viszonyunk a kisentente elnevezés alatt szövetkezett három szomszédunkkal szemben sok kívánnivalót hagyott hátra. Ennek oka részben azon számtalan súrlódási felület volt, amelyet a trianoni szerződés teremtett, a másik oka bizonyára abban a függőben maradt, elintézetlen sok gazdasági, pénzügyi természetű és egyéb politikai jelentőséggel bíró kérdésben volt, amelyek elintézéséhez nem jutottunk.

De volt mindenesetre még egy oka és ez az, hogy oly izoláltak voltunk politikai téren (*Szterényi József báró: Ez úgy van!*) és oly egyenlőtlen erővel állott a kisentente-tal szemben Magyarország, (*Igaz! Úgy van*), amint azt mindnyájan tudjuk.

Azt hiszem, hogyha ki tudunk jutni ebből az izoláltságból, hogyha külpolitikánk bizonyos támasztékot nyert barátsági szerződések révén, ez eliminálni alkalmas azon okot, amely a kisentente és közöttünk prononszírozottabbban nehezítette a helyzetet, mert kívánatosabbá teszi a kisentente-ra nézve azt, hogy keresse velünk a megegyezést oly tereken is, amelyeken a múltban nem kereste.

És én ebben a tekintetben már vélem látni az idők jelét. Hiszen talán a joachimsthal konferencia volt az első, amely évek óta tartatott és amely nem agresszív hangon szólt Magyarországról, hanem amennyiben róla egyáltalán szó volt, azt olyan formában tette, amely nemzeti érzéseinket és önérzetünket nem sértette.

T. Felsőház! Végeredményben én az olasz megegyezéstől és a barátsági szerződéstől a békének ezen a ponton való megerősödését, a jó viszonynak a szomszédok között való előrehaladását várom és ezen az alapon kérem a felsőháztól annak elfogadását. (*Általános helyeslés.*)

Mielőtt azonban felszólalásomat befejezném, legyen szabad nekem

is egy pár szót szólanom azokra a megjegyzésekre, amelyeket Hadik János gróf önagyméltósága zalaegerszegi beszédre tett. Ő ugyanis az én beszédemet úgy fogta fel, mintha én a parlamentarizmus csődjét akartam volna bejelenteni, amely kijelentéssel a szocialistákat a kommunista táborba hajtánám. Azt hiszem, hogy t. barátom teljesen hamisan fogta fel azokat, amiket én mondtam. Mit mondtam én? Azt mondtam, hogy a végcélok tekintetében a bolsevisták, kommunisták és a szociáldemokrácia között én különbséget nem látok. *(Felkiáltások: Nincs is!)* Mert mind a kettőnek végcélja a magántulajdon megszüntetése és a kollektív tulajdon életbe léptetése, *(Úgy van! Úgy van!)* a társadalmi osztálykülönbségek megszüntetése azon az alapon, hogy a polgári társadalom vagyonától megfosztva, proletársorba süllyesztessék, *(Úgy van! Úgy van!)* aminek természetes következménye azután az a diktatórikus hatalom, amely a szocializmusban vagy a kommunizmusban kifejezésre jut. Ráműtöttem azonban arra is, hogy van a kettő között egy különbség, de ez a különbség nem a végcélokban, hanem az alkalmazott eszközökben van. *(Úgy van! Úgy van!)*

Mert, amíg a kommunisták és bolsevisták nyíltan, bevallottan erőszak alapján akarják céljaikat elérni, addig a szociáldemokraták a demokráciában rendelkezésükre álló fegyverek segítségével, a propaganda-szabadság segítségével és mindazoknak a szabadságjogoknak segítségével akarják elérni céljaikat, amelyek a demokratikus intézményeket és berendezéseket jellemzik. Mármost én ezzel a megállapítással szemben azt mondtam, hogy benyomásom az, hogy a polgári társadalom a maga érdekeit nem jól fogja fel *(Úgy van! Úgy van!)* és kokettériát folytat egy olyan tanal, amely végcéljaiban mindenestre odavezet, ahová a kommunizmus. *(Úgy van! Úgy van!)* Kifejtettem azt is, hogyha a demokrácia eszközei valóban felhasználhatók arra, amire a szociáldemokraták akarják felhasználni, hogy végcéljukat, tehát a kommunistákkal azonos végcéljukat elérjék, akkor igenis, nekem aggályom van a demokrácia azon berendezéseivel szemben, amelyek ezt lehetővé teszik *(Igaz! Úgy van!)* és hogy azok a berendezések korrektúrára szorulnak abban az irányban, hogy ez lehetővé ne váljék. *(Úgy van! úgy van! Helyeslés.)* Ez az, amit mondani akartam. Ha mármost tisztelt barátom Noske-re hivatkozik, ám tegey, én, sajnos, csak a magyar szociáldemokratákra hivatkozhatom. Ezek részéről pedig azt láttuk, hog ugyanakkor, amikor Noske elvtárs a berlini spartakuszokat és a kommunisták forradalmát katonai hatalommal letörte, ugyanakkor, 1918-ban, ezek a magyar szociáldemokraták, akik a demokráciára hivatkoznak: a bolsevistáknak vetették meg az ágyat ebben az országban. *(Úgy van! Úgy van! Taps.)* Azzal az eljárással az egyik oldalon, hogy előre is lábbal tiporták azokat a szabadságjogokat, amelyekre ők a demokrácia jegyében szokták hivatkozni, ha másokkal szemben állnak, *(Igaz! Úgy van!)* de amelyekről megfélemedeznek abban a percben, mikor ők vannak a hatalmon *(Úgy van! úgy van! Hosszantartó taps.)* és a másik oldalon azzal, hogy 1919-ben ugyanezek a szociáldemokraták egyesültek Kun Béla táborával, *(Úgy van! Úgy van!)* egy pártban ültek a bolsevistákkal és akkor megfélemedeztek azokról a nagy elvi ellentétekről, amelyek köztük az eszközök tekintetében fennállanak, amelyeknek segítségével végcéljaikat elérhetik. *(Igaz! Úgy van! Taps.)*

Igenis, én a magyar társadalom védelmét, a magyar politikai élet egészséges kifejlődését nem attól várom, hogy a II. Internacionálé embereit

a II. Internacionálé törekvéseit támogassuk a III. Internacionáléval szemben, hanem attól várom, hogy egy egészséges polgári közvéleményt teremtsünk, (*Élénk helyeslés.*) attól várom, hogy a munkásosztályt ezektől elfordítva, szintén nemzeti alapra helyezzük és vezessük vissza. (*Hosszantartó taps.*) Attól várom, hogy az osztályharc jelszavának célszerűtlenségét és a munkás szempontjából való szerencsétlen kidobását is népszerűtlenné tegyem köztük és ezt a munkásosztályt, amely a szakszervezetek és a szocialista vezetők terrorja alatt nyög, felszabadítsuk ez alól a terror alól. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps.*) Ez az én felfogásom ebben a tekintetben. (*Megújuló helyeslés.*)

Szíves elnézésüket kérem, ha talán erre a kérdésre hosszabban tértem ki, (*Helyeslés. – Felkiáltások: Nagyon helyes volt!*) szükségesnek tartotam azonban, hogy ebben a tekintetben felfogásomat és a kormány álláspontját kifejezésre juttassam. (*Élénk helyeslés. – Hadik János gróf: Ezt csak helyeselni lehet! Nincs közöttünk különbség!*)

Kérem a javaslat elfogadását. (*Hosszantartó helyeslés és taps.*)

MAGYARORSZÁG HIVATÁSA A DUNAMEDENCÉBEN (ZALAEGERSZEG, 1927 MÁJUS 27.)

Bethlen István gróf miniszterelnök 1927 május 27-én *Kray* István báró támogatására a politikai élet vezetőnézőinek kíséretében Zalaegerszegre utazott. A népgyűlésen *Kray* István báró képviselőjelölt elmondotta programbeszédét. Utána *Csák* Károly üdvözölte a miniszterelnököt, aki az alábbi beszédet mondotta el:

A tavalyi általános választáskor – mondotta – önök nagy lelkesedéssel megválasztották *Kray* István bárót képviselőjüknek. A választást a közigazgatási bíróság megsemmisítette. Mi megnyugszunk a bíróság döntésében, de felvesszük újból a harcot azoknak az elveknek érdekében, amelyeket mi hirdetünk és amellet a férfiú mellett, akit annakidején bizalmukkal tüntettek ki.

Legyen szabad abból a sok politikai kérdésből, amely ma a magyar közvéleményt foglalkoztatja, egy pár alaptételt kiragadnom, amelyeket magaménak vallok és követni szükségesnek tartok, hogy az ország boldogulásán előmozdíthassam.

– Eddig kevésbé foglalkoztunk külpolitikai kérdésekkel. Arra törekedtünk, hogy az országot belpolitikai téren alátámasszuk és megerősítsük, hogy gazdasági és pénzügyi kérdéseket intézzünk el, hogy eltakarítsuk azokat a romokat, amelyeket a világháború és a forradalmak halmoztak erre az országra. Ez volt az első teendő. Most azonban azt mondom, elérkezett az ideje annak, hogy behatóan foglalkozzunk külpolitikai problémákkal, mert állítom, nem elegendő ennek a magyar népnek ereje és összefogása ahhoz, hogy talpraállítsuk ezt a nemzetet és a jövő boldogulást megszerezzük neki; talpra és melléje kell állítani azokat a külföldi erőket is, amelyek együttéreznek a magyarsággal. És erre ma adva vannak a feltételek. Az országnak alapproblémái, amelyekre már rámutattam, nagyjában el vannak intézve, most ahhoz kell látnunk, hogy barátokat szerezzünk a külföldön, hogy megnyerjük magunknak azokat az erőket, amelyek sorompóba állíthatók a magyar ügy érdekében.

Ezt a maroknyi magyar népet, amely a Duna medencéjének közepén helyezkedett el ezelőtt ezer évvel, geográfiai helyzete predesztinálja arra, hogy a Unna medencéjének ezen a pontján vezető szerepet töltsön be. Geográfiai elhelyezkedése lehetetlenné teszi azt, hogy akarata ellenére intéztesse el Európa e pontján a világ ügyei. És kérdelem, nem bír-e a magyar nemzet azokkal a tulajdonságokkal, amelyek más nemzetekre nézve ennek a népnek barátságát értékessé és kívánatossá teszik? Hiszen a magyar nemzet tanúbizonyságot tett szorgalmáról, becsületességéről, megbízhatóságáról, katonai erényeiről és áldozatkészségéről a háborúban és a háború után. Mindezek olyan tulajdonságok, amelyek nem vesztek el észrevétlenül a világ előtt. β amelyek értékessé teszik ennek a nemzetnek barátságát. Ez a kis Magyarország, amely évszázadokon keresztül a nagy Osztrák-Magyar Monarchiában élt és az osztrák kétfejű sas szárnyai alatt bujt meg, el volt rejtve a világ szeme előli. Most kezdik felismerni a külföldön, hogy van egy magyar nemzet a világon, s hogy mily értékeket képvisel e nemzet a haladás, a kultúra és a civilizáció szempontjából. Ez a magyar nép olyan, mint a fiatal leányzó, aki a család körében észrevétlenül nőtt fel és akit ma mutattak be a nagyvilág előtt. Ennek a leányzónak sikerekre van kilátása a szó legjobb értelmében!

A trianoni szerződés tönkretette ezt az országot. Egy nemzettel sem bántak olyan igazságtalanul a békeszerződések, mint Magyarországgal, de minden rossznak van egy jó oldala is. Én állítom, hogy még ebben a szerződésben és az e szerződésből kifolyóan teremtett helyzetben is vannak olyan lehetőségek, amelyeket kihasználhat ez a nemzet, ha összefog és összetart. Ma már a világ kezdi látni az igazságtalanságot és a világ közvéleménye kezd az ország felé fordulni. A múlt évszázad a nemzeti egyesülés felé vitte a nemzeteket. Nagy nemzeti egységek létesültek, az olasz nemzet, a német nemzet egysége, a népek önrendelkezési joga nemcsak papíron, hanem az életben is érvényesült. Én azt hiszem, hogy a népek önrendelkezési joga, amely a trianoni szerződésben lábbal tiportattott, a jövőben kell és fog érvényesülni.

És ha ez igaz, akkor ez az ország, amely Európának e pontján az egyedüli nemzeti alapon álló ország, amely egységes magyarságában, amely körül azonban a többi államok kis Ausztriákká váltak, ez az ország »nem veszíthet, csak nyerhet. Azt mondom tehát, hogy igenis, megvannak ebben az országban és azokban a körülményekben, amelyekre rámutattam, a feltételei annak, hogy aktív külpolitikát folytassunk és ennek sikerei legyenek.

Ennek feltétele az, hogy azok a belpolitikai eredmények, amelyeket eddig elértünk, pártharcokban veszendőbe ne menjenek. A világtörténelem egy nagy clearing-hivatal, amelyben a nemzetek tartozásai és követelései kiegyenlítést nyernek. Ha a tartozás lefizetése és a követelés beszedése után valahol egy saldo marad, azt a világtörténelem folyamata szokta kiegyenlíteni. Ez a nemzet a békeszerződésben a maga tartozásait kifizette, de fennmaradtak és nem egyenlítették ki az ő jogos követelései. Mi a világtörténelem folyásától, saját erőnktől, összetartásunktól, s egy becsületes munkás-politikától várjuk ennek a követelésnek kiegyenlítését. De mi folyik ebből? Belpolitikai magatartásunkat nézve egyrészt az, hogy előrehaladó politikát folytassunk, mindig előrenézve és haladva a helyes úton, de tegyük azt politikai kockázatok nélkül. Kerüljük a fele-

kezeti és osztályharcot és az egymás sorait feleslegesen megbontó politikai belső kérdéseknek felvetését.

De meg egy másik szempontra is fel akarom hívni a figyelmüket. Meggyőződésem az, hogy ennek a nemzetnek erős vezetésre van szüksége. Ez a nemzet nagyot tudott mutatni a múltakban, de mindig csak akkor, ha erőskezű vezetés alatt állott. de nem elég az erős kéz, ehhez bizalom is kell a nép soraiból. Én nem elégedhetem meg azzal a bizalommal, amelyet esetleges parlamenti, momentán kialakult többség adhat. Egy kormányzatnak feladata teljesíthetésére a nép széles rétegeinek bizalmára van szüksége. Én nem kerestem azt az állást, amelyet elfoglalok, bármelyik percben kész vagyok azt odadobni, ha azt látnám, vagy éreznem, hogy jelenlétemmel ártok az országnak, vagy amikor az volna az érzésem, hogy ennek a nemzetnek nagy többsége nem áll a hátam mögött. De ha megvan ez a bizalom, akkor ne követelje senki tőlem, hogy rothadt kompromisszumokba menjek be oly kérdésekben és oly tényezőkkel, amelyeknek munkáját ártalmasnak tartom erre az országra.

Legyen szabad ezután egy pár belpolitikai részletkérdéssel is foglalkoznom. Komolyan kell foglalkozni az adminisztráció, a közigazgatás kérdésével.

Mindenekelőtt tökéletesebbé kell tenni a minisztériumok között az együttműködést. Nem lehet és nem szabad féltékenykedésnek lennie egyik vagy másik tárca tisztviselői és azon ügyek tekintetében, amelyeket ők képviselnek. Igen sok az adminisztrációban a revízió, a fellebbezési fórum, aminek az a következménye, hogy az a tisztviselő, aki a legjobb akarattal jár el, végeredményben elveszti a felelősség érzetét, mert mindig azzal áll szemben, hogy a felsőbb fórum megsemmisíti azt, amit ő a legjobb meggyőződése szerint intézett el. Sok tekintetben a szakszerűség hiánya is mutatkozik a közigazgatásban. Jogász-nemzet vagyunk és mint ilyen, a jogi kérdéseiket kifogástalanul szoktuk elintézni. De ugyanezek a kérdések nemcsak jogi kérdések, hanem gyakran életbevágó gazdasági kérdések. Tehát a közigazgatásban a szakszerűséget kell fejlesztenünk, meg kell szüntetni a közigazgatás lassúságát.

Legyen szabad néhány szót gazdasági kérdésekről is szólanom. Igen nehéz feladat volt a magyar pénz értékének helyreállítása, alig alábecsülhető nehéz feladat volt a magyar költségvetés egyensúlyának helyreállítása, Hiába apasztanók az adókat. hiába emelnék a fizetéseket. ha pénzünk értéke újból elveszne, vagy deficit mutatkoznék a költségvetésben.

A pénzügyminiszternek az a feladata, hogy fokozatosan vegye le az állampolgárok vállairól azokat a túlzottan súlyos terheket, amelyeket a helyreállítás érdekében meg kellett hozniok. Ugyanakkor azonban szükség lesz arra is, hogy a pénzügyminiszter újból rekonzideráció tárgyává tegye a tisztviselők fizetését. a nyugdíjasok kérdését. akkor azonban az egyik oldalon az adócsökkentés következtében kisebb lesz a bevétel, a másik oldalon nagyobb lesz a kiadás. El fognak tehát tűnni azok a feleslegek, amelyekre sokan úgy hivatkoznak ma, hogy „felesleges feleslegek”, amelyekre azonban én azt mondom, hogy ezek tették lehetővé azt a beruházási munkát, amelyre szükségünk volt. ha komolyan munkába akarunk venni gazdasági talpraállásunkat.

Helyes és szükséges az, hogy a külföldi tőkék gazdasági életünket megtermékenyítsék, azonban luxus-építkezésekre és olyan célokra, ame-

lyek közvetetten kamatot nem hoznak, külföldről pénzt felvenni a legnagyobb hiba volna.

A földreform befejezése előtt állunk, azonban még a teendőknek sorozata van a földbirtok-politika térién. Hátra van a kisajátított földek pénzügyi kérdésének megoldása. Gondoskodnunk kell arról, hogy azok akik házhelyhez jutottak, olcsó kölcsön révén valóban otthont építhesse- nek maguknak. És foglalkoznunk kell a hitbizományok reformjának kérdésével. Ez nehéz és nagy kérdés, amelyhez a múltban hosszú időkig nem nyúltak hozzá, de amelyhez hozzá kell nyúlni bizonyos keretek között. ha egészséges földbirtokmegosztást kívánunk az országban.

De még egy feladat van, mégpedig a közép- és kisbirtokos-osztály érdekében, hogy azt megóvjuk az elporladástól és megszűnéstől. Lehetővé kell tennünk azt, hogy a közép- és kisbirtokosok, ha akarják, osztatlanul örökíthessék át földjüket. Nekem ne vesse senki szememre, hogy nem követek (megfelelő agrárpolitikát. Én agrárius voltam már abban az időben, amikor azok, akik ma ilyeneknek vallják magukat, még a földdel nem is foglalkoztak. Ez a párt a magyar föld erejéből nőtt ki, abba bocsátja be gyökereit és addig akar élni, amíg a magyar földből táplálkozik.

Befejezésül hadd szóljak az úgynevezett polgári szabadságoknak kérdéséről. Csak az a szabadság jogosult, amely tiszteletben tartja más- nak szabadságát, becsületét, magántulajdonát. Nekem azt mondják és vetik szememre, hogy diktatúrát létesítek, vagy akarok létesíteni az országban. Hát diktatúrát létesít az, aki most már évek óta fokozatosan szünteti meg azokat a korlátokat, amelyeket a háború folyamán vetettek rá a szabadságjogokra? Én szabadságot akarok, de nem anarkiát! A mi szívünkben egy nagy ideál él és ez a nemzeti alapon álló erős Magyarország, ahol kezdve a koronás királytól, le az utolsó kérgestenyerű munkásig, minden magyar ember csak a magyar hazáért teljesíti kötelességét.

A PALÉOLOGUE-ÜGYKÖL (1927 OKTÓBEB 18. KÉPVISELŐHÁZ)

A képviselőház 1927 október 18-iki ülésén *Bethlen István* gróf miniszter- eluők benyújtotta a *március 15-ének nemzeti ünnepé váló nyilvánításáról szóló törvényjavaslatot*. Mielőtt a Ház áttért volna a napirend tárgyalására, a minisz- terelnök tájékoztatta a parlamentet munkaprogramjáról. *Propper Sándor* a napirendhez, kért szól és hosszabb beszédben kifogásolta a kormány par- lamenti munkatervét. A március 15-ének nemzeti ünnepé váló beiktatásáról szóló törvényjavaslattal kapcsolatban javaslatot terjesztett elő, mely szerint október 19-én, tehát másnap, a képviselőház többek között tüzze napirendre *Propper Sándor* és társainak az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1925. évi XXIV. t.-c. módosítására vonatkozó indítványát. *Propper Sándor* és társainak az amnesztiáról szóló indítványát. *Györki Imréné* és *Farkas István*- nak a francia-magyar 1920. évi diplomáciai tárgyalások anyagának megvizs- gálására kiküldendő 25 tagú bizottságra vonatkozó indítványát. Ez utóbbi indít- ványt azzal indokolta, hogy a Paléologue-Fouchet-féle jegyzék körül teljesen ellentmondó nyilatkozatok jelentek meg, amelyekből a közvélemény nem tudja kihalászni az igazságot. Ők elvárták volna, hogy a parlamenti munka meg- indulása előtt a kormány tagjai közül valaki tájékoztatja az országot az 1920. évi diplomáciai eseményekről.

A miniszterelnök *Propper* Sándor napirendi ellenindítványának elutasítását kérte és ezt részletesen megindokolta. Hosszasabban foglalkozott az ellenindítvány ama részével, mely a március 15-ének nemzeti ünneppé való avatásával kapcsolatos. Majd rátért azokra a tárgyalásokra, amelyek 1920. év folyamán a francia és a magyar kormány között folytak, kijelentette, hogy bármennyire kívánatosnak tartaná magyar szempontból az akkori tárgyalások megvilágítását, mert abból kitűnne, hogy ezeknek a megbeszéléseknek közzététele csakis előnyös és kívánatos lehet. mégsem tartja magát illetékesnek arra, hogy az erre vonatkozó adatokat elmondja, mert ezek a tárgyalások nagyrészt bizalmasak voltak. Egyébként a Fouchet-féle jegyzék, amelyet a magyar kormány közzétett. azóta már többször napvilágot látott.

Eassaij Károly szintén a napirendhez kért szót és többek között arról beszélt, hogy a március 15-ének törvénybeiktatásával egyidejűleg kellene *Kossuth* Lajos emlékét is törvénybeiktatni. Aggodalmának ad kifejezést, hogy a március 15-ére szóló törvényjavaslat tulajdonképpen ezt akarta pótolni. Rátért a Paléologue-ügyre is és kijelentette, hogy erre a kérdésre is teljes világosságot kell deríteni. Nem fogadja el a miniszterelnök álláspontját, hogy t. i. a Paléologue-jegyzék nyilvánosságra hozatala a kötelező diszkréció megszegését jelentené.

Bethlen István gróf miniszterelnök szólalt fel ezután:

T. képviselőház! Egészen röviden kívánok két kérdésre kitérni, amelyet *Rassay* t. képviselőtársam érintett. Az egyik a törvényjavaslat, amelyet az imént terjesztettem be március 15-ének nemzeti ünneppé való kijelentése érdekében. A t. képviselő úr úgy állítja be ezt a javaslatot, mintha ezzel azt a kötelezettséget kívánnók elodáznai, hogy *Kossuth* Lajosnak a haza körül szerzett nagy érdemeit törvénybeiktassuk és ezt a kötelességünket nem kívánnók ezen az úton teljesíteni.

Én ezt a javaslatot azért terjesztettem be, mert a Ház egy határozatot hozott a múlt ülészkabban, hogy ilyen javaslatot a képviselőház elé terjesszen a kormány és azért terjesztettem most be, mert időszerűnek tartottam *Kossuth* Lajos szobrának leleplezésével egyidőben annak letárgyalását. (*Helyeslés.*) Semmi sem áll útjában annak, hogy *Kossuth* Lajos érdemei is ezzel egyidőben törvénybeiktattassanak. (*Általános élnék helyeslés. Taps a jobboldalon.*) Én hozzájárulok ennek a törvényjavaslatnak olyan kibővítéséhez a bizottsági tárgyalások rendjén, amelyben *Kossuth* Lajos érdemeit is törvénybeiktatja» a törvényhozás. (*Élnék helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

Nem kívánok foglalkozni azokkal a politikai kérdésekkel, amelyeket t. képviselőtársam felvetett. hisz azokkal, azt hiszem, még lesz alkalmunk az egyes törvényjavaslatok és a kormány által követett irány bírálatakor részletesen foglalkozni. A t. képviselőtársam azonban azt mondja, hogy én a Paléologue-féle jegyzékről olyan értelemben beszéltem, hogy visszautasítottam egy parlamenti vizsgáló bizottság kiküldetését azért, mert a diszkréciót meg kívántam óvni a mai viszonyok között és a francia kormánnyal szemben, holott a francia kormány egyoldalúan ezt a diszkréciót megszegte volna. Bocsánatot kérek, én nem tudok arról, hogy az aktuális francia kormány bármiféle nyilatkozatot tett volna, vagy annak nevében bárki is nyilatkozatot tett volna az ügyre vonatkozólag. Én csak arról tudok, hogy Paléologue volt nagykövet. a francia külügyminisztérium vezető állásában volt férfit, nyilatkozatot adott le, amely bizonyos fokig kontroverziákra adott alkalmat, igenis, a magyar kormány felfogása, személyes kijelentései és az ő kijelentései között.

Ennek volt következménye, hogy a magyar kormány közzétette azt a Fouchet-féle jegyzéket a magyar sajtóban, amely meglehetősen szenzációt keltett. de amely közismert volt. tisztán azért. hogy a közvélemény figyelmét és Paléologue úr figyelmét is felhívja egy olyan jegyzékre, amelyről úgy látszik, ő megfélekezett volt. Én azt hiszem, ez kötelesség volt a helyzet tisztázása érdekében, de határozottan merem állítani, hogy nem állunk szemben a francia kormánynak semmiféle hivatalos nyilatkozatávalj úgyhogy talán nem volna helyes, hogyha a magyar kormány a mai körülmények között ezzel a kérdéssel bővebben foglalkoznék és olyan részleteket tárgyalna, amelyek lehetnek önmagukban igen érdekesek,, lehetnek szenzációszak, de amelyeknek közzétételéből csak az következnek, hogy a magyar kormány kötelezettséget szegne meg. Ezeket voltam bátor ismételtén a Ház figyelmébe ajánlani és kérem, hogy azt az indítványt. amelyet Propper Sándor képviselőtársam előterjesztett. szíveskedjenek elutasítani. (*Helyeslés.*)

A ROTHERMERE-AKCIÓRÓL ÉS A KORMÁNY TERVEIRŐL (1927 OKTÓBER 19. EGYSÉGES PÁRT)

A nyári politikai szünet után 1927 október 19-én, tartotta az egységes párt risó értekezletét. Ezen az értekezleten Bethlen István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta, amelyben hosszasan foglalkozik a revízió kérdésével:

Az idén volt az első olyan nyári szünet – mondotta – amely alatt kellemetlen incidensek nem zavarták meg a magyar politikai életet. Nem fordultak elő sem olyan incidensek, amelyeket az élet vetett volna föl, sem pedig olyanok, amelyeket a párttal ellentétes állásponton lévő politikusok vetettek volna föl. A párt tagjai a nyári szünetet nyugodtan élvezhették s most újult erővel láthatnak neki annak a munkának, amelyet az ország a párttól elvár.

Nem kívánom ismételni azt a programot. amelyet a képviselőházban adtam. Azok közül a javaslatok közül, amelyeknek benyújtását bejelentettem, elég, ha utalok a törvényhatósági reformra, amely alapvető* jelentőségű kérdés, s amellyel a pártnak behatóan kell foglalkoznia úgy elvi szempontból, mint a gyakorlati élet szempontjából. A belügyminiszter alkalmat is fog adni a pártnak tarra, hogy a javaslat benyújtása előtt ahhoz hozzászólhasson és behatóan megvitathassa.

Hozzá kell fűznöm azonban egy-két dolgot ahhoz, amit a Házban már mondtam. Felsoroltam ugyan ott néhány törvényjavaslatot. amelyeknek benyújtása várható, ez azonban nem jelenti azt. hogy a felsorolás teljes lett volna. A kormány fenntartja magának – és azt hiszem, a párt is, – hogy közben oly javaslatokat is tárgyaljon, amelyek az élet szempontjából egyik napról a másikra szükségessé válhatnak s más oly javaslatokat is, amelyek még kellő mértékben nincsenek ugyan előkészítve, de amelyekkel komolyan kell foglalkozni.

Itt van például a házszabályrevíziókérdése. A házszabályrevízió során nem történt intézkedés arra, hogy az appropriációs javaslat tárgyalását is záros határidőhöz kössük. Ebből a szempontból szükséges,

hogy ismét foglalkozunk a hárszabályokkal s hogy annak intézkedéseit még más tekintetben is kiegészítsük. Nem értek ez alatt nagyszabású hárszabályreformot. csak azoknak az intézkedéseknek keresztülvitelét. amelyek a választójogi törvény folytán szükségessé váltak, s egy és más oly intézkedést még, amelyeket a gyakorlat kívánatosnak tüntet föl.

Szükségessé válhat egy másik törvénynek benyújtása is, – ezt is példának említem, – amely” a kultuszminister úr javaslata lesz s a numerusz klauzusra vonatkozik. E törvénynek intencióját. szociálpolitikai jelentőségét megszüntetni ugyan nem akarjuk, de ki kell küszöböl-nünk belőle azokat az intézkedéseket. amelyek a magyar állampolgárok egy részénél már évek óta igen nagy visszatetszést és ellenszenvet váltot-tak ki s amely kérdés már a Népszövetség előtt is szóba került. Ez is oly törvényalkotás lesz, amely szükséges és elkerülhetetlen, amelyet személyesen meg is ígértem s amely egy lépést jelent ezen a téren, anélkül, hogy magát az intézményt és annak jelentőségét megszüntetni akarnók.

Későbbi időpontban foglalkozni kell a sajtótörvénnyel is, továbbá a hitbizományi intézmény reformjával; az egyke kérdésével, amelyek mind előkészítés alatt állanak, s amelyek a nemzet élete és jövő fejlődése szempontjából nagyjelentőségűek.

Rövid szemlét kell tartanom azok felett a külpolitikai események felett is, amelyek a nyár folyamán foglalkoztatták a közvéleményt.

Már a parlamentben megemlékeztem azokról a tárgyalásokról, illetve közlésekről, melyek azokra a tárgyalásokra vonatkoznak, amelyek annakidején a magyar és francia kormány között folytak. A parlamentben elmondottakhoz e percben nincs hozzátenni valóm.

Mindannyian nagy élvezettel szemléltük ellenben azt a nagy akciót. amelyet Apponyi Albert gróf a magyar igazság érdekében fejtett ki a Népszövetségben, s amellyel a magyar közéletet is, de ezt a pártot is, hála kötelezte. Apponyi Albert e tevékenységéről külön kívánok megemlékezni, mert benne a magyar közéletnek azt a kiváló férfiúját tiszteljük, aki dacára nagy korának és annak, hogy talán sok tekintetben nem úgy gondolkodik elvileg, mint ez a párt. egyik és másik kérdésben, mégis a magyar közélet rendelkezésére bocsátotta les bocsátja döntő percekben egész egyéniségét. Ezért ez a párt. az ország kormányzata és mindazok, akik az ország előmenetele tekintetében gondot viselnek, nagy hála vannak kötelezve.

Rövidesen nyilatkozni kívánok arról az akcióról is, amelyet Rothermere lord folytat és folytatott a nyár folyamán azért. hogy a magyar igazság a külföldön ismeretessé váljék; hogy ismeretessé váljanak azok az igazságtalanságok, amelyeket a trianoni szerződés tartalmaz és azok a veszedelmek, amelyeket ezek az igazságtalanságok a béke szempontjából a jövőben esetleg jelenthetnek.

Magától értődik, hogy ez az akció, a magyar kormány tevékenységétől távol áll, s ennek az akciónak semmi köze” és összefüggése a magyar kormánnyal nincs. Amikor ezt e helyen is megállapítom akkor azonban ki kell jelentenem azt, hogy én is, mint magyar ember, abban a felfogásban vagyok, hogy Rothermere lord nagy hála kötelez bennünket és az egész nemzetet azért. hogy azt a fáradságot veszi magának, hogy egészen érdektelenül, mint felette álló bíráló egy különben tőle távol álló ügyben, a magyar igazságot a világgal megismertesse.

Azt hiszem, hogy erre ma nagyobb szükség van, mint volt pár évvel ezelőtt. mert sajnálattal kell megállapítanom azt, hogy talán ma a külföldön, a külföld egyes köreiből nagyobb elszántság mutatkozik oly irányban, hogy a trianoni szerződés Összes intézkedései, mint szentség álljanak, s noli me tangere-t képezzenek, amelyekhez hozzányúlani nem szabad és nem lehet a jövőben sem.

Emlékezzünk egy kicsit vissza. A fegyverszüneti szerződés 1918-ban egészen más intézkedéseket tartalmazott, mint azok, amelyek később a trianoni szerződésben valóra váltak. A fegyverszüneti szerződés megkötésekor, úgy látszik, még nem volt meg az elhatározás, hogy Magyarország megcsönkítése olymértű legyen, mint azt a békeszerződésben keresztülvitték. De emlékezzünk vissza arra is, hogy a Károlyi-kormány idejében az akkori kormány és a cseh-szlovák képviselők egyike – Hodzsa Milán – között tárgyalások voltak olyan határvonal megállapításáról, amely sokkal északabbra feküdt, mint az, amelyet a békeszerződés állapított meg. Hogyha akkor a Felvidék egyik képviselője nem tartotta igazságtalannak és lehetetlen dolognak, hogy a békeszerződés rendjén más vonal állapíttassék meg, érthetetlen és felfoghatatlan előttem, hogy ma úgy hivatkoznak a békeszerződésben megállapított határvonalra, mint az egyetlen lehetőre és az egyetlen olyanra, amely Közép-Európa békéjét garantálni tudja.

Továbbmegyek. Mindenki tudja, vagy legalább is nagyon sokan nemcsak ebben az országban, de külföldön is, hogy a bolsevizmus előtt egészen más határvonalat terveztek, mint amelyeket a bolsevizmus rendjén sikerült szomszédainknak a maguk számára kiharcolni, mégpedig nem az igazság alapján, hanem annak a bolsevik rendszernek és kormányzatnak a következtében, amely akkor nálunk hatalmon volt. Ez újabb bizonyítéka: annak, hogy abban az időben más volt még az igazság, más volt a felfogás, más volt az elhatározás, nem a mi részünkről, hanem azok részéről, akik ma csalhatatlannak jelentik ki a trianoni békeszerződést. Elég utalnom azokra a tárgyalásokra, amelyeket 1920 folyamán a magyar kormány megbízottai folytattak a francia kormány megbízottaival s amelynek célja az lett volna – és ezt nem kell szegyei«niök e francia megbízottaknak, akik velünk arról tárgyaltak, – hogy Magyarország és szomszédai között megegyezés létesüljön, amely Magyarországnak igazságot szolgáltat. de a másik oldalon a békét is jobban biztosította volna, mint a trianoni szerződésben foglalt intézkedések. Nem kell szégyelnie e tárgyalásokat a francia megbízottaknak, mert ezek nem abban a szellemben folytak, hogy Franciaország megcsalja szövetségeseit. hanem hogy Franciaország egy országnak igazságát helyreállítva, Közép-Európa békéjét is szolgálja azoknak javára is, akikkel együtt vívta meg a világháborút.

De továbbmegyek, merem állítani, hogy éppen szomszédainknál és szomszédaink közül azoknál, kik ma a legintrazigensebb szószólói a békeszerződési orthodoxiának – egypár évvel ezelőtt, szintén más nyilatkozatokat tettek ebben az ügyben, s a maguk részéről nem tartották lehetetlennek a tárgyalást az ilyen határkérdésről, sőt ellenkezőleg, olyan nyilatkozatokat tettek, amelyekben ilyenirányú készségüket árultak e Mindezek bizonyítékai annak, hogy a békeszerződési orthodoxia újabb jelenség az európai külpolitikában, s bár a lokarnói szellemre hivatkoz-

nak, – amely állítólag Közép-Európa és Európa békéjét szolgálja, – a lokarnói szellem ebben a kérdésben, úgy látszik, nem akar, vagy nem tud érvényesülni.

Miért hozom fel ezeket! Azért mert ezzel is bizonyítani akarom, hogy Rothermere lord a maga akciójával az igazságot szolgálja. Elismerem, hogy az igazság érvényesüléséhez nem elegendő az igazságnak önmagában rejlő ereje. Határkérdések nemcsak jog és igazság kérdései, hanem hatalmi kérdések is szoktak lenni. Jó, ha mi ezt megjegyezzük magunknak. Tudnunk kell azt, hogy a határkérdések elintézéséhez nem elégséges az, hogy a világ meg legyen győződve a mi igazságunkról, hanem szükséges, hogy olyan erők szálljanak síkra emellett az igazság mellett, amelyek elég erősek arra, hogy a szükséges változásokat keresztül is vigyék.

Ez az oka annak, hogy amennyire örömmel üdvözlöm a magam részéről azt, hogy akadnak a külföldön férfiak, akik a magyar igazság-mellett síkra szállanak, amennyiben helyeslem, hogy a magyar közvélemény háliját, elismerését és köszönetét fejezi ki, annak dacára ki kell jelentenem, hogy a magyar kormány saját akciójában kötelességszerűen kell, hogy óvatos és körültekintő legyen. A magyar közéletben kívánság merült fel aziránt, hogy a kormány a Népszövetségnek már a decemberi ülészak rendjén vesse fel a békeszerződések kérdését. Ha azt látjuk, hogy egy sokkal csekélyebb kérdés, a magyar optások kérdése alig intézhető el a jog- és igazság értelmében, holott ennél a kérdésnél nem a békeszerződés igazságtalanságának megszüntetéséről van szó, hanem ellenkezőleg a békeszerződésben részünkre elismert igazság érvényesítéséről; dacára annak, hogy e kérdésnek elintézésénél nem a magyar állam birtokállományának a békeszerződések által megszünt egysége helyreállításáról, hanem a magyar állampolgárok birtokállománya, a szerződés ellenére elkobzott részek visszaszerzéséről van szó; dacára annak, hogy egy Apponyi Albert ékesszólása is annyit tudott elérni, hogy katasztrófaik-határozat ne hozassék, hanem a kérdés elodáztassék; – ha így állanak az ügyek a Népszövetség előtt, meri-e valaki azt állítani, hogy a revízió-nak már a decemberi ülészakon való felvetése egy tapodtat is előrevihetné ezt az ügyet és nem odavezetne-e inkább, hogy azt lehetetlenné tegye és a revízió-nak alkalmas időpontban való felvetését el is zárja előlünk.

Ezeket azért kívántam elmondani, mert súlyt helyezek arra, hogy a magyar társadalom is tisztában legyen ezekkel a kérdésekkel és a maga feladataival; hogy lerőj ja háliját azokkal szemben, akik a magyar igazságnak védelmére kelnek, s hogy a magyar társadalom elvégezze azt a munkát, amelyet még el kell végeznie a jövőben, hogy ne várja azt., hogy a sült galamb a szájába repüljön. Elmondottam mindezeket azért is, hogy a másik oldalon rámutassak arra, hogy a magyar kormány-nak nem feladata a propaganda, hanem az, hogy diplomáciai téren, nemzetközi téren összeköttetéseket szerezzen és megszervezze az együttműködését azokkal, akikkel közös érdekei vannak.

Arra kérem a pártot, hogy ebben a munkában végezze el a párt-nak minden egyes tagjai a társadalmi részt is, de végezze el a munkát mint politikus is, mégpedig olyan irányban, hogy támogassa a kormányt, amikor ezen a téren kötelességét végzi.

**MÁRCIUS 15-ÉNEK NEMZETI ÜNNEPPÉ NYILVÁNÍTÁSÁRÓL
ÉS KOSSUTH LAJOS ÖRÖK ÉRDEMEINEK TÖRVÉNYBE
IKTATÁSÁRÓL
(1927 NOVEMBER 7. KÉPVISELŐHÁZ)**

Bethlen István gróf miniszterelnök a képviselőház 1927 október 18-iki ülésén *Rassay* Károlynak válaszolva kijelentette, hogy hozzájárul a március 15-ének nemzeti ünneppé nyilvánításáról szóló törvényjavaslatnak a bizottsági tárgyalások rendjén olyan kibővítéséhez, amelyben *Kossuth* Lajos érdemeit is törvénybe iktatja a törvényhozás.

A képviselőház 1927 november 7-iki ülésén az együttes törvényjavaslatok tárgyalása során *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet tartotta:

Bellién István gróf miniszterelnök: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A napirenden levő két javaslat az 1848. évi márciusi ifjagnak és *Kossuth* Lajos halhatatlan érdemeinek kíván emléket állítani a magyar törvénykönyvben. A parlamenti pártok megbízottainak felszólalásai után, amelyekben ezt az emléket méltatták, legyen szabad nekem a kormány nevében kifejetnem azt az álláspontot, amelyet ebben a kérdésben képviselünk, abból a történelmi perspektívából, amelyben élünk, és amelyből ki nem léphetünk.

Nem fogok foglalkozni egyik vagy másik felszólalással, amelyet a vita rendjén hallottunk, bár meg kell, hogy állapítsam, hogy sok tekintetben hangzottak el olyan kijelentések, amelyekkel egyetérteni nem tudok és amelyek a kritikát egyenesen kihívják. Ezekre csak általánosságban egyet kívánok megjegyezni és ez az, hogy *Kossuth* Lajosnak nincs szüksége arra, hogy az ő nagyságát egyes társadalmi osztályokkal szemben felhozott és helytelenül általánosított kritikával, vagy a történelmi események félremagyarázásával és általánosításával akarjuk emelni és fokozni. (*Úgy van! balfelől.*) És ha ez történik akár a túlsó oldalon, akár ezen az oldalon, ezzel magam azonosítani nem tudom. (*Helyeslés és taps a baloldalon.*)

T. képviselőház! Mai ünnepünk a magyar történelem legragyogóbb korszakát idézi fel emlékünkből: a magyar szabadságharc felejthetetlen emlékét, a márciusi ifjagnak tüzes harsonáját, *Kossuth* Lajos halhatatlan alakját, azt a nagy nemzeti epepeát, amelyhez hasonló a világtörténelemben alig van és amely nemzeti epepea felett, bár katasztrófával végződött, lelkesedni fog a magyar ifjúság a jövőben is mindaddig, amíg lesznek ifjak, akiket magyarok szültek. (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobb- és baloldali és a középén.*) De lelkesedni fog e felett az egész világ mindaddig, amíg a nemzeti önállóság és függetlenség, mindaddig, amíg az elszánt férfias akarat, mindaddig, amíg az áldozatkészség és a lobogó hazafiság általános emberi erények és ideálok lesznek. (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobb-oldalon.*)

Ehhez a nagy nemzeti epepeához fogható, hozzá mérhető nemzeti hősköltelemény talán csak egy van a világtörténelemben: a kis görög nemzetnek szabadságharca az ókorban a perzsa túlerővel szemben, (*Úgy van! jobbfelől.*) amely felett kétezer éven keresztül lelkesedett a serdülő ifjúság, amelytől kétezer év óta tanult ez az ifjúság hazafiságot, áldozatkészséget a közért. Ez a szabadságharc a szabadság diadalával végződött. A mienket

katasztrófa követte és ez az oka annak, hogy csak ma, nyolcvan év után vagyunk abban a helyzetben, hogy méltóan ünnepeljük azokat a hősokeket, akik akkor a magyar szabadságért küzdöttek.

Igen t. képviselőház! Szabad és független akart lenni 1848-ban ez a nemzet. mint ahogy azóta egész sora a kis és nagy nemzeteknek visszaszerezte vagy megerősítette a maga szabadságát és függetlenségét. Es ha ezt a mi szabadságharcunkat összehasonlítom azzal, amit azóta a történelem mutatott. azt kell mondanom, hogy két dologra büszkéek lehetünk. Az egyik az: büszkéek lehetünk arra, hogy ezt a szabadságunkat mi nem árulás, nem képmutatás útján, hanem fegyverrel küzdöttük ki (*Élénk éljenzés es taps.*) és állítom azt is, hogy ha a magyar függetlenségi harc diadallal végződött volna, akkor a nemzet örömen túlterjedő könnyek sehohsem mutatkoztak volna, mert a magyar a maga szabadságát nem mások rovására, hanem saját függetlenségének felvirágoztatására küzdötte ki. (*Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

Nagy katasztrófával végződött a magyar függetlenségi harc és ma az utólagos bölcsék könnyedén törnek pálcát a nemzet akkori vezérei felett. De elég, ha azt mondom, hogy a magyar nemzet történelme telve van nehéz, súlyos küzdelmekkel, a magyar önállóság, a magyar függetlenség, a magyar szabadság érdekében. (*Úgy van! Úgy van!*) És kérdem azt, hogy vajjon hiába küzdöttek-e végig ezek a harcok, vajjon nem azt kell-e kijelentünk és hinnünk, hogy csak az a nemzet tarthatja meg szabadságát. csak az a nemzet erősítheti meg függetlenségét és integritását. amely még a túlerővel szemben is, ha ez elkerülhetlenné válik, mer kardot rántani és kockáztatni életét? (*Élénk éljenzés és taps.*) Mert t. képviselőház, az a szabadság, az a függetlenség, az az integritás, amelyet mások ajándékából élvez egy nemzet. az tarthat ideig-óráig, (*Élénk helyeslés és taps*) de az a függetlenség, amelyet vérrel vívott ki egy nemzet. az tartós lesz és az, ha elveszett is, mindig visszaszerezhető. (*Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

T. képviselőház! Ennek a magyar földnek minden arasznyi része, a magyar nemzet szuverenitásának minden attribútuma nem mások ajándékából tulajdona a magyar nemzetnek, (*Úgy van! Úgy van!*) ennek az országnak minden talpalatnyi földjét vérrel és vassal vívtuk ki és tartottuk meg egy világ túlerejével szemben. (*Élénk helyeslés és taps.*) És ha van ma, ezekben a nehéz napokban, amelyeket élünk, valami vigasztaló, biztató a jövőre, ez az, hogy megvan ebben a nemzetben az az erő ma is, amelyet a múltban tanúsított szabadságharcai és függetlenségi harcai rendjén: megvan az az erő, hogy a jövőben is érvényesüljön. (*Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

Mai ünnepnapunkon áldjuk a márciusi ifjak emlékét. áldjuk Kossuth Lajos emlékét. mert ők voltak azok, akik a széjjel hulló népből egységes nemzetet teremtettek cselekvésük által. Áldjuk annak a Kossuth Lajosnak emlékét. aki, amikor a kocka eldőlt. a nemzet összes társadalmi osztályait egyesíteni tudta a nemzet függetlenségi harca érdekében. (*Úgy van! Úgy van!*) Áldjuk annak a Kossuth Lajosnak emlékét. aki egy elszegényedett: egy elcsigázott. egy büszke és sokat szenvedett fajból tudott hadseregeket. pénzt és olyan áldozatot előteremteni, amely a harc sikeres megvívásának előfeltétele volt. És áldjuk annak a Kossuth Lajosnak emlékét. aki, mikor a sors keze súlyosan nehezedett az országra, prófétai szavával, apostoli lekívél és szónoklatával egy világot tudott Magyarországgal mellé állítani.

(*Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.*) És áldjuk az ő emlékét. mert ő örök példát nyújtott a nemzet összes fiainak arra, hogy miképpen viseljék a sorsüldözés nehéz óráit. (*Úgy van! Úgy van!*)

Kossuth Lajos ma nemcsak a magyar nemzet hőroosa. Velünk ünnepel ma az egész civilizált világ, mert ő a halhatatlanok sorában, a világ-történelem halhatatlanainak sorába emelkedett. Velünk ünnepel és itt van egy küldöttség, amelyet az olasz nemzet küldött. (*A Ház tagjai felállva éljeneznek és tapsolnak. – Jánossy Gábor: Éljen Cavour nemzete!*) amelyhez bennünket nemcsak Kossuth kultuszának közössége, amelyhez bennünket nemcsak a szabadságért, a nemzetek önállóságáért a csatatereken együtt elontott vér közössége fűz, hanem fűz bennünket egy baráti kötelék is, amelyet az utóbbi időkben pecsételtünk meg. (*Élénk helyeslés és taps.*) E helyről is kötelességemnek tartom, hogy amikor résztvesz a mi ünnepünkben az olasz nemzet. ezért képviselőinek hálás köszönetet mondjak. (*Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

De résztvesz Kossuth Lajosi ünneplésében velünk együtt az angol-szász közvélemény, (*Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.*) a hatalmas Északamerikai Egyesült Államok (*A Ház tagjai felállva éljeneznek és tapsolnak!*) és résztvesz velünk együtt az ünneplésben a sok évszázadon keresztül eltiport lengyel nemzet is, (*Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán*) amely 1848-ban fiaival együtt vérzett a magyar csatatereken és akiknek neve ezért a magyar nemzet előtt örökké áldott.

Kossuth Lajos emlékét mi talán a magyar történelem legszomorúbb időszakában ünnepeljük. Merítsünk az ő törhetetlen hazafiságából, merítsünk az ő megingathatatlan hitéből a nemzet jövője iránt. merítsünk az ő példaadásából, merítsünk az ő prófétaí kijelentéseiből erőt. bizalmat és kitartást és mindenekelőtt kötelességtudást arra az újjászületésre, amelyben rendületlenül hiszünk, amelyben minden becsületes magyar embernek hinnie kell és amelyért dolgozni a közélet férfainak legfőbb kötelességük.

Ilyen értelemben kérem a t. képviselőházat. méltóztassanak törvényjavaslatomat elfogadni. (*Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán. Szónokot számosan üdvözlík.*)

UGYANAZ (1927 NOVEMBER 25. FELSŐHÁZ)

A felsőház 1927 november 25-iki ülésén együttesen tárgyalta a *március tizenötödikének nemzeti ünneppé nyilvánításáról és Kossuth Lajos örök érdemeinek törvénybeiktatásáról szóló törvény javaslatokat*. Az elnöki székéből *Wlassics Gyula* báró mele,? szavakkal köszöntötte a javaslatokat, amelyekhez *Simontsits Elemér* előadó, *Glattfelder Gyula*, *Zichy Aladár* gróf, *Berzeviczy Albert*, *Hannauer A. István* és *Józan Miklós* szóltak hozzá.

Bethlen István gróf miniszterelnök a kormány nevében a következőket mondotta:

Nagyméltóságú Elnök úr! Tisztelt Felsőház! Azok után a felszólalások után, amelyek méltatták Kossuth Lajos emlékét és március 15-ike jelentőségét. tulajdonképpen felesleges volna a kormány nevében felszólalnom és a kormány kegyeletét kifejezmem azokkal a férfikkal szemben,

akik a 48-as időkben a nemzet életében résztvettek. Ha ezt mégis megteszem, ez azért van, mert kötelességemnek tartom megokolni, miért véltészsükségesnek a kormány ezt a két törvényjavaslatot az országgyűlés előterjeszteni. *(Halljuk!)*

Amikor 1894-ben Kossuth Lajos megtért őseihez és földi pora, hazahozattak, ellenállhatatlan vágy vett erőt a nemzetben, hogy Kossuth Lajos emlékét és a márciusi ifjak emlékét is valamely megfelelő formában törvénybe iktassa és példaképpen az ország népe elé állítsa. Abban az időben az országgyűlésen több indítvány tétetett oly irányban, hogy Kossuth Lajos emléke törvénybe iktattassék és március 15-ike nemzeti ünneppé tétessék.

Az akkori Bánffy-kormány ezt azzal ütötte el, hogy 1898-ban törvényt hozatott, amely április 11-ét tette meg nemzeti ünneppé, *(Zaj!)* tekintettel azokra az érzésekre, amelyeket kímélni kellett abban az időben. Hiszen tudjuk, hogy Ferenc József uralkodónk a 48-iki és 49-iló eseményeknek saját személyében is részese volt. Április 11-ike azonban „bár törvénybe iktatták, sohasem vált nemzeti ünneppé. *(Igaz! Úgy van!)* Hivatalos ünnep maradt, amelyben résztvettek a hivatalos személyiségek, de az 1848-iki nagy átalakuláshoz, a szabadságharchoz fűződő emlékeket, március 15-én ünnepelte meg az egész ország. *(Igaz! Úgy van!)* Ma, amikor azok a tekintetek, amelyek akkor fennállottak, már nem állanak fenn és azok a történelmi vonatkozások megszűntek, visszatérhetünk a nemzet közérzetéhez és április 11-ét, mint nemzeti ünnepet eltörölve, március 15-ét tesszük meg azzá, mint amely naphoz maga a nemzet fűzi azokat az érzelmeket, amelyek a szabadságharcral kapcsolatosak. *(Helyeslés.)*

Éppúgy vagyunk Kossuth Lajos halhatatlan emlékével is. ötven éven keresztül, 1867-től 1918-ig Kossuth Lajos neve, Kossuth Lajos cselekményei, Kossuth Lajos eszméi, törekvései, célkitűzései a napi politikának voltak kontroverz témái is. 1867 és 1868 ellentétei nemcsak történelmi retrospektív ellentétek, hanem élő ellentétek voltak a nemzet politikai életében. *(Igaz! Úgy van!)* Természetes, hogy ebben a korszakban Kossuth Lajos emlékét – eltekintve a politikai élet egyes eseményeitől és eltekintve a napi politikától – olyan formában nem lett volna képes a nemzet együttes érzéssel ünnepelni, mint ahogyan képes erre a nemzet ma. Meggyőződésem szerint ma azok, akik 67-esek voltak és azok, akik 48-asok voltak, egyformán és egyidőben ünnepelhetik Kossuth Lajos emlékét és kell is, hogy ünnepeljék a mai nehéz és szomorú időkben. *(Igaz! Úgy van!)* De, t. Felsőház, hogy erre magam is röviden kitérjek, mily emlékek fűzik a nemzetet Kossuth Lajos eszméihez? Az ő nevét, emlékét elsősorban az 1848 előtti idő reformkorszakával kapcsoljuk össze, azzal a liberális reformkorszakkal, amelynek a nemzet átalakulását társadalmi és állami téren egyformán köszönheti.

És ha abban a dicsőségben, hogy ezek a reformok megalkottattak, Kossuth Lajos osztozik is más, nagy magyarokkal, elsősorban Széchenyi István gróffal, aki 1826-tól kezdve a reformkorszak útját törte, ha osztozik is Deák Ferencsel és Eötvös Józseffel, ez semmit sem von le Kossuth Lajos érdemeiből. *(Igaz! Úgy van!)* Sőt ellenkezőleg; ő tette-kész közreműködő volt ezekben az időkben e reformoknál, s talán az ő közreműködése, az ő lelkes apostoli szava nélkül azok a reformok keresz-

túlvihetők sem lettek volna. (*Úgy van!*) A jobbágyság felszabadítása, a föld szabaddátétele, a közteherviselés, ezek voltak azok az új intézmények, amelyek a rendi Magyarország társadalmából modern demokratikus társadalmat csináltak. A rendi országgyűlés helyébe lépő népképviselőlet, a dikaszterialis kormányrendszer helyébe lépő parlamentáris kormányzati rendszer, ezek a nagy etappok, amelyek a liberális reformkorszak eredményeit jelzik és amelyekben a tettel közreműködők és alkotói egyike volt Kossuth Lajos. (*Igaz! Úgy van!*)

Éppúgy elválaszthatatlan, sőt nagyobb mértékben elválaszthatatlan Kossuth Lajos neve a függetlenségi harctól, amely 1848-cal következett be. És e harmadik vonalától történelmi fejlődésének elválaszthatatlan Kossuth Lajosnak harca, amelyet vívott a nemzet az elnyomatás korszakában, az abszolutizmus alatt, a Bach-korszakban, amikor Kossuth Lajos a külföldön prófétai és apostoli szavával nemzeteket tudott a magyar ügy mellett felvonultatni és ezáltal segítőkészet nyújtott annak a passzív ellenállásnak, amelynek Deák Ferenc volt az országban vezetője és amely végeredményben az 1867-iki kiegyezéshez vezetett. Mármost, t. Felsőház, ha keresem, hogy melyik téren köszön a nemzet többet Kossuth Lajosnak: a reformok terén, a függetlenségi harcok mezején vagy az ellenállás tekintetében, úgy azt kell mondanom, hogy egyformán kell megbírálni Kossuth Lajos érdemeit mind a három téren.

Sokan ma Kossuth Lajosban nem az akkori liberális korszak nagy reformerét kezdik látni, vagy akarják látni, hanem valamely radikális forradalmárt, aki, ha ma élne, talán szocialista eszméket hirdetne. Bocsánatot kérek, ez a retrospektív történelmi visszapillantás teljesen téves világitásba állítja be Kossuth Lajos személyét. (*Úgy van!*) Mert ő, igenis, a liberális korszaknak úgyszólván naiv ideális szakában élt, amikor feltétlenül bízott azon szabadságeszmék csalhatatlanságában, amely eszmék az akkori koron uralkodtak. És ha voltak is egyesek, akik talán ez eszmék rendjén, a szabadság rendjén jelentkező visszaélésektől, vagy kellemetlenségektől visszariadtak, Kossuth Lajos azért a szabadság eszméjének «csalhatatlanságában és eredményében feltétlenül bízott és nem e visszaélések kedvéért szerette a szabadságot, mint ahogy ma sokan teszik, (*Úgy van!*) hanem szerette ezeket az eszméket azért, mert bízott abban, hogy ezek segítségével a nemzetet előre viheti. (*Úgy van!*) És ha ma sokan azt mondják, hogy előre lehetett látni a szabadságharcot követő összeomlást és hogy ha voltak hazafiak már abban az időben, akik ezt az összeomlást előre látták, úgy ezzel szemben arra kell hivatkoznom, hogy Kossuth Lajos pedig látta az összeomlás után következő feltámadását a nemzetnek és az ebbe a feltámadásba vetett bizalomból vezette a nemzetet azon az úton, amely az 1848-iki szabadságharchoz vitt. Mert igaz az, hogy Széchenyi István gróf talán sokalta az áldozatot – azokat az áldozatokat, amelyek ehhez vezettek – de kétségtelen és a história által is megállapítható, hogy ezek nélkül az áldozatok nélkül 1867-ben kevesebbet vívhattunk volna ki függetlenségünkben.

T. Felsőház! Nincs szükség arra, hogy az akkori kor nagyjait egy snással párhuzamba helyezzük. Hiszen Széchenyi, Deák, Eötvös, Kossuth Lajos nevei ma a nemzet közkincese s emléküket egyformán kell hogy áldja a nemzet. A mai nehéz időkben nekünk arra van szükségünk, hogy ezt a nemzetet Deák Ferenc bölcsesége, Széchenyi Istvánnak a realitá-

sok iránt tanúsított nagy érzéke és organizáló képessége s Kossuth Lajosnak lánglelke vezesse, mert csak együttvéve ez a három tulajdonság mentheti meg a nemzetet a mai nehéz időkben. (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps.*)

Ezekkel ajánlom a törvényjavaslatokat elfogadásra. (*Élénk helyeslés és taps.*)

**BESZÁMOLÓBESZÉD DEBRECENBEN
(1928 MÁRCIUS 4.)
MIT TETT A KORMÁNY 1926 ÓTA
GAZDASÁGI ÉS KÜLPOLITIKAI PROGRAMM**

Bethlen István gróf miniszterelnök 1928 március hó 4-én Debrecenben beszámolóbeszédet mondott. Beszéde így hangzott:

Beszámolót jöttem tartani s szíves elnézésüket kérem, hogy oly hosszú ideig nem voltam Debrecenben s ilyen késői időpontban tartom meg ezt a beszámolót. de jusson eszükbe, hogy Csonka-Magyarország miniszterelnöke egy kisebb országot, de több gondot. bajt és fáradságot örökölt. Ha keveset beszélek a múlttól, ezért is elnézésüket kérem, mert egy beszámoló-
nak tulajdonképpen a múlttól kellene szólnia, én azonban azt hiszem, inkább érdekli önöket az, hogy mi a kormány felfogása a jelen helyzetről, a jövő teendőiről, az ország külpolitikai helyzetéről és azokról a nemzetközi kérdésekről, amelyek külföldön is vita tárgyai s közelebbről érdekelnek bennünket.

1926-ban programot adtam. Azóta ennek a programnak egyik-másik pontja megvalósult s rövid szemlét kívánom elsősorban is adni azoknak a törvényhozási és kormányzati cselekményeknek, amelyek a múlt évben a kormány gondoskodásának tárgyát alkották.

Pénzügyi téren az első törvényjavaslat, amelyet a kormány benyújtott, egy és más adónemek csökkentésére vonatkozott. Ez a csökkentés a közönség körében talán nem tett nagy benyomást. de az államra nézve mégis bizonyos áldozatokkal járt. úgyhogy a másik programot, a tisztviselők fizetésének javítását csak fokozatosan és később tudtuk megvalósítani. Azóta ez is megvalósult. a nyugdíjasok helyzetén is bizonyos könnyebbség állott be.

Törvényt alkottunk a valorizáció érdekében, de sajnos nem mehetünk odáig, hogy valorizáljuk az állami címleteket is, mert e révén az államkincstárnak olyan megterhelése következett volna be, amelyet az nem bír el még abban az esetben sem, ha a címlettulajdonosoknak úgyszólván semmitmondó javítást adunk, annyival inkább, mert a valorizáció révén elsősorban a külföldi címletek tulajdonosai is részesültek volna annak jótéteményeiben és az államkassza megterhelése nemcsak a magyarországi polgárok javára szolgált volna, hanem a külföldi hitelezők javára is.

A pénzügyi kormány az utolsó négy évben 800 milliót fordított beruházásokra. Olyan összeg ez, amely példátlan a magyar pénzügyek történelmében, mert hiszen a háború előtt Nagymagyarország évenként átlagosan 100-150 milliót fordíthatott beruházásokra, míg most a rekonstrukció keresztülvitele óta ez az összeg évi átlagban a 200 millió pengőt meghaladja.

A pénzügyi kormány gondoskodott arról, hogy külföldi tőke jöjjön az országba s hosszú- és rövidlejáratú hitelek formájában rendelkezésére álljon közönségünknek. Ugyanekkor gondoskodott arról is, hogy az autonóm háztartások a takarékosági szempont érvényesítése érdekében szigorúbb ellenőrzés alá kerüljenek.

A népjóléti miniszter megalkotta az új betegségi és balesetbiztosítási törvényt, amely modern alapokra fekteti ezt az intézményt és gerincét kell hogy alkossa a jövőben is az állam szociális ténykedésének. Az öregség- és rokkantságelleni biztosítási törvény a napokban kerül a Ház elé s ez valószínűleg áldás lesz az ipari munkásság, de a kisiparosság számára is, mert megmenti ezeket az osztályokat egy szegény öregség szenvedéseitől. *(Éljenezés.)* A népjóléti tárca keretében folytatódott a beruházási tevékenység azzal is, hogy új kórházakat állítottunk fel, megkezdtük a tüdőbetegszanatóriumok építését és nagy lépéseket tettünk előre a gyermek- és csecsemővédelem, érdekében. A népjóléti miniszter folytatta azt az akciót, amellyel a lakásínségen kíván segíteni azáltal, hogy főleg a városokban állami hitelek segítségével és a beruházás keretében kislakások épülnek.

A közoktatásügyi miniszter egész sorát építtette a tanyai iskoláknak, *(Éljenezés)* amelyeknek hiánya volt következménye annak, hogy annyi analfabéta volt még mindig ezen a különben termékeny földdel bíró magyar Alföldön. A külföldi nagy városokban magyar kollégiumokat állított fel, hogy újra felvegyük a magyar kultúra kapcsolatait a nyugati nemzetek kultúrájával és a magyar középosztály fiai a külföldi egyetemeken megszerezhessék azt a többletismeretet, amely szükséges ahhoz, hogy a magyar intelligencia ebben az országban helyesen tölthesse be a vezetőszeret. *(Helyeslés.)* Fokozott támogatásban részesítettük az egyházakat.

A kereskedelmi miniszter folytatta a kereskedelmi szerződéses politikát. Kereskedelmi szerződéseket kötöttünk Angliával, Franciaországgal, Törökországgal és Csehszlovákiával is. Hasonló szerződési tárgyalások vannak folyamatban Itáliával és Jugoszláviával. Kezdő lépést tett a kereskedelmi miniszter a magyar vasutak villamosítása terén is azáltal, hogy olyan nagyobb mű létesítését mozdította elő, amelybe Budapest világításán kívül a budapest—bécsi vonal villamosítását is belekapcsolhatjuk. Ugyancsak nagy összegeket fordított utak, a magyar államvasutak és a posta felszerelésének kiegészítésére. Az automatikus telefonközpont a bécs-budapesti kábel lefektetése segítségével, nagyot lendített ezeknek az üzemeknek a helyzetén.

A földművelésügyi miniszter sem *volt tétlen*. Nagy összeget bocsátott az új földbirtokosok rendelkezésére, az új kiscgazdák, földhözjutottak támogatására, azoknak, akik házhelyet kaptak s most fokozatosan felépíthetik tűzhelyüket. Most tárgyalja a Ház az állategészségügyi törvényt, amely negyven év mulasztását pótolja, mert hiszen az utolsó hasonló törvényt a nyolevanes években hoztuk meg. Azóta ezen a téren a tudomány messze haladt előre, a közigazgatás terén azonban az állategészségügy hátramaradt. Igen nagy összegeket vett a közmunkák terén is igénybe az árvízvédelem fokozása és az erdőtelepítés folytatása érdekében. Ötezer vágón műtrágyát osztott szét a kiscgazdák körében, folytatta a nemesített vetőmag akcióját, megfelelő számú apaállatokkal látta el a községet. Támogatta az állattenyésztő szövetkezeteket is és kezdő lépést tett a fürdőügy felkarolása érdekében is. Széles tevékenységet fejtett ki a mezőgazda-

sági cikkek értékesítése terén. A bor, paprika, a gyümölcs és burgonya értékesítése érdekében szervezeteket létesített, amelyek ugyan talán gyermekbetegségben szenvednek még, de talpraállva, teljesíteni fogják ezen a téren a maguk hivatását.

Az igazságügyminiszter a törvényjavaslatok egész sorát tárgyalta, így a büntetőnovellát és egy sorát olyan gazdasági jelentőségű törvényeknek, amelyekre a gazdasági élet fejlődésének volt szüksége. Ha végül megemlítem még, hogy pótolunk egy hiányt törvénykönyvünkben akkor, amikor törvénybe iktattuk Kossuth Lajos halhatatlan emlékét (*Éljenezés.*) és március 15-ét április 11-ike helyett nemzeti ünneppé avattuk (*Éljenezés.*), akkor áttekinthető szemléjét adtam azoknak a törvényhozásig és kormányzati cselekményeknek, amelyekkel a törvényhozás és a kormány az utolsó években foglalkoztak.

De nem időzök tovább a múltnál. Az idő és az élet haladnak, a nemzet szemlét tart és kritikát gyakorol azok felett, akikre az ország hatalmát bízta s akik ezzel a hatalommal az utolsó időkben sáfárkodtak. A nemzet nem azt nézi elsősorban, hogy mi történt egyes vitás kérdésekben, hanem azt keresi, hogy mi nem történt még meg, mit kell még megtenni, hogy a nemzet erőben, tudásban, vagyonban, a gazdasági életben előrehaladjon.

Egy kormánynak és egy kormány működésének nem az a mértéke, hogy milyen részletmunkát végzett, hanem az, hogy milyen lendületet tudott adni az egyetemes nemzeti tevékenységnek. (*Helyeslés.*) Az a mértéke, hogy mennyire tudta összeforrasztani a nemzet társadalmának osztályait. (*Helyeslés.*) foglalkozási ágait, mennyire tudta összefogni az összes erőket egy nagy nemzeti erőfeszítés érdekében s mennyire tudta előbbrevinni a nemzetet a nagy nemzeti ideálok érvényesülésének terén. Ez az a mérték, amellyel a nemzet a kormány működését méri és amellyel joggal kell, hogy mérje.

Az ellenzéki padokról hangzott el az utolsó napokban egy-két olyan felszólalás, hogy a Bethlen-kormányt nem lehet megbuktatni, mert nincs mit a helyébe tenni. Én azt hiszem, ez nem igaz. Ennek a nemzetnek mindig rendelkezésére állottak olyan férfiak és kellő időpontban, akik képesek voltak szellemi és erkölcsi kvalifikációjuk alapján nagy és kielégítő szolgáltatásokat tenni nemzetüknek. (*Éljenezés.*) Azonban én ezt a nyilatkozatot mégis elismerést veszem, (*Helyeslés.*) mint elismerését annak, hogy súlyos és nehéz időkben, amikor talán számtalan erő az ellenkező irányban dolgozott, ennek a kormánynak mégis sikerült a nemzet erőit összefogni, s az ellentéteket, amelyek társadalmi osztályok, foglalkozási ágak és felekezetek között fennállottak eliminálni vagy gyengíteni; sikerült ennek a kormánynak a nemzet erőit összefogni egy nagy egyetemes nemzeti erőfeszítés érdekében. (*Úgy van! Helyeslés.*) Még ellenzéki férfiak is, akik talán más világnézet, más elvek alapján állva ezt a munkát bizonyos fokig mégis elismerik s ezzel tanúbizonyságot tesznek arról, hogy a pártharcok is enyhültek, az ellentétek politikai téren nem olyan élesek, mint voltak és lehetővé vált a kormány és az ellenzék között egy egészséges együttműködés, amire a közelmúltban talán még gondolni sem lehetett. Lehetővé vált egy együttműködés, amelyben mindenki megtartja a maga elveit, de objektív szempontok alapján kívánja ügyét előbbrevinni, illetőleg a kritikát gyakorolni.

Én ezt az egységet, amelyért évek óta dolgoztam, nemcsak fenntartani, de gyarapítani, erősíteni és a nemzet javára hasznosítani kötelességemnek tartom a jövőben is. (*Hosszantartó taps és éljenzés.*)

De éppen azért, mert látom és érzem, hogy közelebb vagyunk ahhoz a magyar összefogáshoz, amelyért minden becsületes magyar imádkozik ebben az országban, (*Úgy van!*) azt hiszem, elérkezett az ideje annak is hogy a kormány kivételes hatalmát, amely bizonyos téren még most is fönnáll, megszüntessük és visszavezzessük a nemzet közéletét a szabadságjogok terén legalább abba az állapotba, amelyben a háború előtt volt. (*Éljenzés és taps.*)

Ennek az egységnek érdekében szükség van arra, hogy jobban kiépítsük szociális törvényhozásunkat, hogy a baleset és betegség ellen való biztosítás után az öregség és rokkantság kérdésével most már ne csak az ipari munkásság, hanem a mezőgazdasági munkásság javára is foglalkozzunk és a gazdasági erők fejlődésével ezt a kérdést is lehetőleg megoldás elé vigyük. Egy államnak ezenkívül kézbe kell vennie a munkaközvetítést is s meg kell alkotni egy *szakszervezeti törvényt*, amely tiszteletben tartva e szervezetek régi jogait és szabadságait, szociális kisiklásait politikai téren lehetetlenné teszi. (*Taps és éljenzés.*) Valóra kell váltani a munkabéregyeztető hivatalt, a munkásbíráskodást is. Ennek a gondolatnak jegyében vittük keresztül annakidején a földbirtokreformot, amely most már befejezéshez közeledik, de nem szabad megszűnnünk gondoskodni arról, hogy az eladóvá váló birtokok a kisbirtokos osztály kezébe kerülhessenek. (*Helyeslés.*)

Foglalkoznunk kell a legközelebbi jövőben, lehetőleg már az őszi ülészakon, a hitbizományok reformjával. (*Helyeslés.*) Meg kell gondolniuk azoknak, akik a kapitalista rend piramisának tetejére jutottak, hogy szociális feladatuk biztosítása elsősorban az ő érdekük. (*Helyeslés*) és az a kormány, amely konzerválni akarja ebből az ősi intézményből azt, ami beválik, e feladatot helyesen csak úgy tudja megoldani, ha e tevékenysége mellett nem zárkózik el a haladás elől. Mert ha ezt nem tenné, akkor a rosszal együtt feláldozná a jót is az esetleg uralomra kerülő radikális irányzatoknak, amelyek csak azért, hogy népszerűségüket fokozzák az elavulttal együtt a beváltat és a jót is elpusztítani törekuszenek. (*Helyeslés.*)

A társadalom összefogásának szellemét kell megalkotni a közigazgatási reformban is. Erről hosszabban ezúttal beszélni nem kívánok, de be kell látnia mindenkinek, hogy a törvényhatósági, városi, községi képviselőtestületbe be kell engedni megfelelő képvisellel azokat a néposztályokat is, amelyek az általános választójog keretében az állam ügyeinek vitelére is befolyást nyertek. (*Helyeslés.*) Elodázhatatlanná vált a közigazgatási reform azért is, hogy mentesítsük lehetőleg a bürokratikus eljárás kölönceitől, amelyek ólomsúllyal nehezdednek az államra, közéletünkre. Az autonóm adminisztráció reformja után behatóan kell foglalkozni az állami adminisztráció reformjával is.

Bővebben kívánok szólni gazdasági életünk jelenségeiről. Gazdasági krízisről beszél mindenki. A jelszó az, hogy talpra kell állítani magángazdaságunkat. Szemrehányások érik a kormányt azért, hogy szanálta az állam pénzügyeit, de megfélemedezett a magángazdaságról s annak rovására hozta az államot abba a helyzetbe, hogy állandó pénzügyi mellett

egyensúlyozott költségvetése van. Panaszkodik a mezőgazda, hogy nem tudja terményeit értékesíteni, hogy drágák az ipari cikkek, hogy kiadásai vannak a közterhek terén, drága a hitel és a kamat és üzeme nem rentabilis. De panaszkodik az iparos is, hogy nincsen megrendelés és nem elegendő az állami beruházás. A kereskedelmi szakma a forgalmi adót *va* a szövetkezetek konkurrenciáját szidja s így megy ez végig a foglalkozási ágaknál. Hivatkoznak arra, hogy általános krízis jelei mutatkoznak a csődök számában, a munkahiány, az öngyilkosságok, a bűnügyi statisztika számaiban is és az eladósodás terén. És ha kérdezzük, hogy mivel kellene gyógyítani az állapotokat. a felelet: Az állam engedje el az adókat. adjon hitelt. adjon munkát. tegyen meg mindent a magángazdaság talpraállítására érdekében.

Távoláll tőlem, hogy az állapotokat rózsásaknak, kielégítőeknek jellemezzem. Látom és tudom a bajokat és mégis kettőt állítok. Az egyik az, hogy ezen a téren is nagyot haladtunk négy év óta, (*Helyeslés.*) a másik, hogy ezen a téren is jobban haladtunk, mint egyik-másik szomszédunk. Objektív bizonyítékok állanak rendelkezésre. Az adózás számai is mutatják ezt. mert a fogyasztási adók, az illetékek, a dohány jövedék bevételei lényegesen emelkedtek anélkül, hogy ezeket az adózási címetek emeltük volna. Emelkedtek a betétek, a részvények árai, fokozatosan lejjebb szállt a kamatláb, a munkahiány ma valóban kisebb, mint volt egy évvel ezelőtt. ugyanígy a csődök száma is; viszont ezzel szemben a vasút és a posta forgalma lényegesen emelkedett. A termelés és a forgalom statisztikái azt bizonyítják, hogy az utolsó években ezen a téren is fejlődés volt. De honnan van akkor az ellentét a közfelfogás és e viszonyok között % Én azt hiszem, hogy emelkedett a termelés és a forgalom, de nem tartott vele lépést a rentabilitás. Úgy érzem, nagyobb a forgalom és a termelés lényegesen, mint pár évvel ezelőtt volt. de az egyén saját egyéni üzemeiben nem dolgozik fokozott rentabilitással.

Ha mármost keresem ennek okát. úgy azt kell mondanom, hogy ebben nemcsak az állam a hibás, nemcsak a magas adó, mert hiszen más államokban hasonlóan magas, sőt magasabb adók vannak, mint nálunk. Ennek oka másban keresendő. Én abban jelölöm meg, hogy a inai gazdasági életünk még nem tudott alkalmazkodni azokhoz az új viszonyokhoz, amelyeket a trianoni szerződés, Magyarország megcsonkítása teremtett.

A magyar gazdasági élet organizációjában van sok hiba, amely hiányossá teszi az egyes gazdasági ágaknak összeműködését és előidézője sok téren annak, hogy a rentabilitás nem kielégítő. Vegyünk egy példát. Egy üzem rentabilitása attól függ, milyen nagyok a bevételei és ezzel szemben a kiadásai. A mezőgazdaság kiadásai négy csoportba tartoznak, ezek; a munkabérek, a nyersanyagok és ipari cikkek ára, a hitel és a közterhek. Végig akarok menni a mezőgazdaság kiadási tételein, hogy megvizsgáljuk, vajjon ezen a téren megállapítható-e az, hogy a gazdasági élet organizációi még hiányosak és nem alkalmazkodtak a viszonyokhoz.

Kezdem a hitelen. A gazdának szüksége van hosszú- és rövidlejáratú hitelre. A hosszúlejáratú hitel a külföldi pénzüpiactól függ, annak szabályozói nem mi vagyunk. Sajnos, Magyarország nem rendelkezik olyan tőkék felett. amelyek a mezőgazdaságnak hosszú hitellel való ellátására szükségesek. Épp ezért befolyásunk sincs arra a kamatlábra, vagy csak viszonylagos befolyásunk van, amellyel a külföld nekünk hosszúlejáratú

hiteket nyújt. Másképpen áll azonban a rövidlejáratú hitel kérdése, amelyet a belföld fedez. A rövidlejáratú hitel függ a Nemzeti Bank kamatlábától és attól a spáciuntól, amely a Nemzeti Bank és azoknak a pénzüzeteknek kamatlába között áll fenn, amelyek tovább adják a központi hitelt a gazdáknak. Meg kell állapítanunk, hogy amikor a békében ez a margó 1–2 százalék volt. ma 6-8, sőt. néha 10 százalék is. Mi az oka ennek? Hiteléletünk nem alkalmazkodott még azokhoz a viszonyokhoz, amelyek Csonka-Magyarországon fennállanak. Túlsók a pénzüzetünk, drágán és túlnagy luxussal bonyolítják le üzletüket s kevesebb üzletből kénytelenek súlyos nyereséget húzni. *(Helyeslés.)* Ezen változtatni csak úgy lehet. ha egészséges fúziós mozgalom indul meg, a gyenge pénzüzetek összefognak, hogy többen egy erősebbet alkossanak, amely nagyobb üzletkörrel bírván, természetesen kisebb rezssivel dolgozik.

Szükség lesz egy új banktörvény megalkotására és arra, hogy a részvényjogot is reformáljuk, de szükség lesz egy újabb kamattörvényre is, amely visszaszorítja azokat a jelenségeket. amelyek nem kedvezőek és a magyar termelés rovására mennek. *(Helyeslés és taps.)* De segítségül kell jönnünk még a hitel terén a mezőgazdaságnak, finanszírozni kell a földreformot. hogy végre azok a birtokosok, akik földjük egy részét leadták, megkapják a kártérítést és e révén gazdaságukban beruházásokat tehesse- nek. *(Helyeslés.)* Szükség lesz arra, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezetet egy szövetkezeti nagy pénzüzetetté fejlesszük, úgy amint ez Németországban történt. hogy azok a szövetkezetek, amelyek a magyar gazdatársadalom érdekében valóban hasznosat teljesítenek, olyan hitelforráshoz jussanak, amelynek nélkülözésében ma megfelelő tevékenységet kifejteni nem tudnak.

De menjünk tovább. Itt van a kiadások másik csoportja, amelyekkel a gazda küzd, a nyersanyagok és az ipari cikkek. Minden gazda amiatt panaszkodik, hogy aránytalanul drágák az iparcikkek és nyersanyagok. Ez így is van. Az ipari cikkek ára ugyanis a világpiacon is jobban emelkedett. mint a mezőgazdasági termékek ára. De ettől eltekintve, a mi speciális viszonyaink figyelembevételével nyilvánvaló volt. hogy az osztrák-magyar monarchia felbomlásával ennek a nagy egységes fogyasztóterületnek a megszűnésével a magyar gazda újból exportálni kénytelen a maga terményeit. amivel szemben Ausztria és Csehország vámokkal védekezik. Idebent viszont az ipar külön védelemben részesülván, ennek révén az iparcikkek-ára lényegesen emelkedik.

A vámtarifát annakidején annak föltételezésével kötöttük meg, hogy mezőgazdasági terményeinket exportálni tudjuk elsősorban azokra a piacokra, amelyek eddig nem voltak meg a mezőgazdaságnak, Ausztriába, Csehországba és Németországba. Sajnos, e föltevések nem váltak valóra. Ausztria, Csehország és Német ország nagy vámfalakkal veszi körül magát és egyik-másik téren mezőgazdasági cikkeink exportja majdnem lehetlenné vált. Mi a kereskedelmi szerződésű tárgyalások rendjén igyekeztünk és igyekezni fogunk érdekeinket megvédeni, de ha e tárgyalások befejezésekor azt látjuk, hogy egyik-másik téren hiába kínáltunk ipari cikkeink vámvédelméből bizonyos engedményt csak azért. hogy exportunk mezőgazdasági téren lehetővé váljék s a külföldi vámvédelem ezekkel az iparcikkekkel szemben továbbra is fokozott mértékben áll fenn, nem marad más hátra, minthogy az autonóm vámtarifát. legalább annak egyes fonto-

sabb tételeit. amelyek életbevágóak a mezőgazdaság szempontjából, revízió alá vegyük.

A közterhekről szóltam. Az állam egyelőre nem tehet nagyobb engedményeket az adózás terén, mert megbolygatná az államháztartás egyensúlyát. Viszont olyan engedmények, amelyek a gazdálkodók szempontjából majdnem semmit sem jelentenek, az államkincstár szempontjából milliókra menő áldozatokra emelkednek. De igenis magasak az autonóm közületek közterhei és adói, az egyházi terhek, a közmunkaváltság és egy sorozata azoknak a pótlékoknak, amelyek hozzácsapódnak az állami terhekhez, fokozzák, sőt majdnem lehetetlenné teszik a terhek Összességének megbírását. Különösen a községi adóztatás terén van szükség kiegyenlítésre. Vannak községek, ahol a pótdadó 400 százalékos. Ez túrhetetlen helyzet. itt szükséges, hogy kiegyenlítés következék be, talán azáltal, hogy a kincstár más jövedelmi forrásokat ad a községeknek, mint amelyekkel ma rendelkeznek és viszont központi alapot létesít. amelynek segítségével a gyengébb teherbíróképességű községeket támogatja.

A mezőgazdasági munkabéerekről csak keveset kell mondanom. Ezek ma nagyobbak, mint békében voltak. De viszont számolni kell azzal, hogy ez a társadalmi osztály a szükségleteit is csak drágábban tudja fedezni. Egy fejlődő és erősödő országban nem várható az, hogy a munkabérek visszafejldjenek, ellenkezően, a köz jóléte függ attól, hogy legalább azon a nívón maradjanak, amely az alsóbb társadalmi osztályok megélhetését biztosítja. E téren a szociális terhek a jövőben még egy bizonyos többletet fognak jelenteni, de ezek a terhek a külföldön sokkal és lényegesebben magasabbak, mint nálunk.

Lássuk, miként áll az értékesítés kérdése. Már említettem, hogy Egy elzárkózó fronttal állunk szemben, szükséges tehát. hogy mezőgazdasági produktumaink egyike és másika más piacokat keressen. Itt van az olasz piac, amely fejlődőképes a zöldség és gyümölcs, a baromfi és tojás és a tejtermékek tekintetében. Itt vannak a nagy nyugati államok piacai, amelyek megfelelő export-organizáció mellett elérhetők. Szükséges tehát. hogy az exportot megfelelően szervezzük; meg kell hódítani újból egy és más termelvényünk számára a Balkánt és a Levantét a fiúmei kikötő hasznosítása révén s az Adrián létesítendő magyar tengerhajózási vállalat segítségével. (Éljenezés.) Egyes termelési ágainknak, így a bortermelésnek gyökeresen újjá kell szerveznie termelését. mert amíg nem vagyunk képesek egységes típusbort kreálni és megfelelő exportszervezet segítségével a nyugati piacra vinni, addig a bortermelés rekonstrukciójáról úgyszólván beszélni sem lehet.

Hasonlóan analizálni kell az ipar és a kereskedelem helyzetét is. Az iparnál is elsősorban az organizáció és koncentráció megteremtésével kell a ma 20 százalékos kihasználással dolgozó üzemek teljes kihasználására törekedni. Az organizáció és a koncentráció hiánya nagyobb bajokat okoznak, mint azok az, elismerem, súlyos közterhek, amelyeken ha az államháztartás egyensúlyát felborítani nem akarjuk, lényegesen enyhíteni nem tudunk.

Áttérek a kérdések másik csoportjára, a külpolitikára. Mi a helyzet? Magyarország ma nagyobb függési viszonyban van a külpolitikai helyzettől, mint volt régen. A nagy osztrák-magyar monarchiának, mint minden nagyhatalomnak sokkal nagyobb ellenálló ereje volt a nemzet-

közi mozgalmakkal szemben, mint egy olyan kis államnak, mint amilyen mi vagyunk. Éppen ezért kötelességünk, hogy behatóan foglalkozzunk ezekkel a problémákkal; hogy a közvélemény e kérdésekben tájékozott legyen, mert ma nagyobb mértékben függ sorsunk e problémák elintézésétől, mint régen. Ma gyakran belpolitikánkban is függünk a külpolitikai helyzettől. Rövid szemlét kívánok adni. Megnézem a nemzetközi barometert, hogy abból következtetést vonhassak le jövőnkre nézve és ismertetni kívánom a magyar kormány felfogását azokról a nemzetközi problémákról, amelyek állam és állam között és a nemzetközi fórumok előtt megvitatás anyagát alkotják, s amelyekkel szemben nem maradhatunk indifferensek.

Március 6-án ül össze Genfben a Népszövetség és többek között fontos magyar problémákkal is foglalkozik: így az erdélyi optások kérdésével és a szentgotthárdi incidenssel. A Népszövetségnek ezt az ülésszakát Prágában konferencia előzte meg, amelyet a népszövetségi kiküldöttek tartottak a biztossági kérdéstről s amely előkészítője volt annak a tanácskozásnak, amely a leszerelésről folyik Genfben.

Mielőtt, a csehszlovák külügyminiszter Genfbe utazott volna, fontos nyilatkozatokat tett arról a viszonyról, amely az ő országa és a mi országunk között áll fenn. Elérkezett tehát az ideje annak, hogy félreérthetetlen módon foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel. A nemzet tudni akarja és tudnia kell, hogy hová vezetnek azok, akikre vezetését bízta, de szükség van egypár világos szóra a külföld felé is, hogy tudják meg, mire számíthatnak az általános béke érdekében Magyarországon, de mi az, amivel mindig szemben fogják találni a magyar közvéleményt és a magyar kormányt is.

A múlt évben jelentős változás állott be Magyarország külpolitikai helyzetében. A pénzügyi és katonai ellenőrzés megszűnte után szerződést kötöttünk Olaszországgal, (*Hosszantartó, viharos taps és éljenzés, a hallgatóság fölállva ünnepli Olaszországot.*) amely nemcsak diplomáciai okmány, mely kiemel bennünket izoláltságunkból, hanem ennél jóval több: a két nemzet érzületéből, a múlt sok tradíciójából, a gyakran együtt végigharcolt küzdelmek emlékeiből és a jelen közös érdekeiből fakad s amely elválaszthatatlan kapcsot létesített a két nemzet között és együttjárásra utalja őket fontos nemzetközi kérdésben.

Ezt a szerződést tárgyalás előzte meg déli szomszédunkkal, amelynek az volt a célja, hogy bizonyos függő jogi, gazdasági és pénzügyi kérdések elintézése révén gazdasági közeledést keressünk s ha lehet, a vitás jogi kérdésekre nézve döntőbírói szerződést is kössünk.

Azóta, hogy a tárgyalások megkezdődtek, egy és másik téren haladás is mutatkozott. már végleges szerződéseket is kötöttünk, azonban két év óta húzódnak ezek a tárgyalások anélkül, hogy képesek lettünk volna azoknak végéhez jutni s a döntőbírói szerződés, amelyről említést tettem, teljesen ki is kapcsolódott a tárgyalások rendjén. Ha e lassúságnak okát keressük, úgy, eltekintve a technikai nehézségektől és bizonyos belpolitikai nehézségektől, amelyek szomszédunk belpolitikai helyzetében lelik magyarozatukat, azt kell mondanom, hogy ez a lassúság főleg annak a szerződéses viszonyoknak tulajdonítható, amely déli szomszédunk és a másik szomszédunk között áll fenn: a kiséntente-szerződésnek, amely megnehezíti azt, hogy ezeknek az államoknak egyike Magyarországhoz való

viszonyát külön és függetlenül a két másik államtól igyekezzék barátságosabbá tenni és megfelelően rendezni. Ebben is bizonyítva látom azt a félelmet, hogy bármennyire hangoztatják is, hogy kisentente-szerződés és kisentente-szövetség Középeurópának ezen a pontján a beké garanciája, én egyelőre csak azt látom, hogy nehézsége volt olyan közeledésnek, amelyet jóindulattal és lojalitással akartunk és akarunk a jövőben is megtenni.

Két dolgot kell leszögezmem. Az egyik az, hogy a mi részünkről semmi akadály sincs annak, hogy bármely szomszédunkhoz való viszonyunk javítására ne törekednénk és ne akarnánk azt. De ez csak állam és állam közötti tárgyalások révén lehetséges, nem pedig úgy, hogy Magyarország egyszerre tárgyaljon a kisentente összes államaival, mert ezáltal [kitenné magát annak, hogy olyan kérdésekbe, amelyek kizáróan csak Magyarországot s egyik szomszédját érdeklik, a másik szomszéd is beleszólási jogot nyerne. A másik dolog pedig, amit le kell szögezmem az, hogy amikor déli szomszédunkkal tárgyalásokat akartunk, távol állott tőlünk a szándék, – bármennyire tartjuk is azt, hogy a kisentente-szerződésnek aggresszív éle van velünk szemben a hogy alapjában ellentétben van a népszövetségi okmánnyal és annak alapgondolataival, – és soha nem gondoltunk e tárgyalások révén arra, hogy egyik szomszédunkat .a: másiktól különválasszuk. Hiába is kíséreltük volna meg ezt, egy ilyen kísérlet eleve is sikertelenséggel végződött volna. Azonban egyet igenis vártunk e tárgyalásoktól s ez az, hogyha sikerül Magyarország viszonyát egyik szomszédjához megjavítani, úgy ez kapocsul fog szolgálni két másik szomszédunkhoz is és ezúton sikerülni fog állam és állam közötti tárgyalások révén a mainál normálisabb atmoszférát teremteni a Dunamedencében. Ma is hajlandók vagyunk ezt a politikát követni és azt tartjuk/hogy ez az egyedüli praktikus út, amely megfelelő atmoszféra teremtésére alkalmas és amely szükséges ahhoz, hogy későbbi időben azután nagyobb problémák legyenek megtárgyalhatók, olyanok, amelyek elintézése nélkül végleges békét Európának ezen a pontján el nem képzelhetünk. *(Éljenzés és helyeslés.)*

A viszony Magyarország és szomszédai között tényleg nem mindig volt kielégítő és ez az európai nagyhatalmak kormányaiban gyakran aggodalmakra adott okot. De a viszony javítása, ismétlem, csakis ilyen állam és állam közötti tárgyalások révén lehetséges, akkor, ha őszinte akarattal és kívánsággal állunk szemben a túloldalról is. Hiszen semmi érdekünk sincs nekünk abban, hogy a „haragszom rád” szerepét játszuk, hogy okatlanul és céltalanul vitákat kezdjünk. Mit várhatnánk ettől? Azok a nemzetközi fórumok, melyek ilyen viták esetében dönteni voltak hivatottak, csak ritkán árultak el velünk szemben jóindulatot s ha néha az igazságot kívánták szolgálni, akkor az utolsó percben gyakran lehetetlenné vált az. Ha pedig e viták elintézésére nemzetközi fórum nem áll rendelkezésre, akkor legfeljebb a tiltakozásnál maradhatunk, mert hiszen egy lefegyverzett gyenge államnak, mint amilyen mi vagyunk, még azok a normális diplomáciai eszközök sem állnak rendelkezésére, amelyekkel más kis államok hasonló esetben a maguk igazát megvédeni tudják. Ha mégis időről-időre kénytelenek voltunk a magunk igazát keresni, úgy ezt valóban nem .pajzán jókedvből tettük, vagy azért, mert nem fértünk a bőrünkbe, hanem mert végveszedelem esete forgott fenn, s mert nem mulaszthatjuk el, hogy időről-időre fel ne hívjuk a külföldi közvélemény figyelmét az

égbekiáltó igazságtalanságokra, bízván abban, hogy a külföld annakidején majd megszerzi a magyar igazságnak az érvényesülését. Magyarországnak érdeke tehát, hogy jó viszonyt, normális viszonyt és atmoszférát teremtsen maga és szomszédai között. de ahhoz, hogy erre az útra rálép-hessünk, szükséges az, hogy a túlsó oldalon rombolják le azokat a barrikádokat, amelyeket mesterségesen emeltek s amelyek gyakran inkompatibilitást teremtenek reánk nézve.

Melyek ezek az akadályok? Nyíltan akarok erről beszélni. 1924-ben, amikor a szanálás ügyében Genfben megegyeztem, egy protokollumot írtam alá a szomszéd államok vezetőivel együtt, amely alkalmas lett volna arra, hogy Magyarország és szomszédai között normális atmoszférát teremtsen. Bízom abban, hogy ez szorgalom és némi ügyesség által elérhető lesz és el is lett volna érhető, ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek a békeszerződésnek még ama néhány szakasza ellen is intéződnek, amelyek a mi javunkra szólnak. Ha megszűnt volna az irtóháború a magyar kisebbségekkel szemben, amelyek sorsának biztosításáról kisebbségi szerződések állanak fenn; ha megszűntek volna az erőszakos repatriálások, a magyar emberek birtokainak elkobzásai és vagyonának elszekvesztrálása és nacionalizálása; ha megszűnt volna a magyar kultúra megsemmisítése és megszűntek volna azok az akciók, amelyek a csonka ország internacionális jó hírneve ellen irányultak, ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek időről-időre nehézségeket csináltak tisztán öncélből még oly kérdésekben is, amelyekben szomszédainknak érdekük igazán nem is volt; ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek segítségével a külföldre menekült emigránsokat erkölcsileg támogatták és elősegítették abban az akcióban, amely Magyarország belpolitikája és szuverenitása ellen irányult.

Ha mindezek megszűntek volna, akkor már rég eredménynél lennénk és meg volna az a jobb atmoszféra, amelyre nemcsak mi vágyunk, hanem Európa vezető államférfiai is. Igen ám, de azt mondják, hogy ezt lehetlenné teszi a magyar irredenta és a békerevíziós mozgalom. Álljunk meg egy percre ennél a kérdésnél. Mi az az irredenta, amellyel a háború előtt „böven éltek velünk szemben s amelynek internacionális téren való illetlenségéről egy cseppet sem voltak abban az időben meggyőződve. Mi az az irredenta, amelynek jogcímén földarabolták Magyarországot és amelyre mint morális bázisra hivatkoznak a békeszerződések által nekik adott területek megtartásánál?

Irredenta-e minden hazafias megmozdulás? Irredenta-e, ha tőlünk elszakított területen ma valaki magyarnak vallja magát, ha magyarul beszél, ha gyermekét magyar iskolába akarja küldeni s ellenáll annak, hogy másnyelvű iskolába szorítsák; ha a tőlünk elszakított területeken valaki ellenáll annak, hogy birtokát és vagyonát nacionalizálják, vagy szekvesztrálják? Vagy irredentisták vagyunk-e azért, mert szóvátesszük ezeket az állapotokat és gyűléseken és a képviselőházban tárgyaljuk ezeket a kérdéseket? Irredentisták vagyunk ezért? Hiszen a békeszerződést kiegészítő okmány, a kisebbségi szerződések nemzetközi kérdéssé tettek a kisebbségi kérdést és annak döntő fórumává a Népszöveget állították oda, amelynél bárkinek, nekünk is jogunk van panaszt tenni olyan állapotokért, amelyekre az imént rámutattam. Ha pedig jogunk van panaszt tenni, akkor jogunk van ezekkel a kérdésekkel foglalkozni is.

Közvéleményünk állandóan foglalkozik e kérdéssel, mert történelmi hivatása ellenőrizni, hogy a magyar kormány e téren teljesíti-e kötelességét.

Vagy irredenta-e az, ha mi a békerrevíziót követeljük? Hiszen erre két jogcímünk is van. Az egyik maga a trianoni békeszerződés a benne foglalt népszövetségi paktum 19. szakasza, amely módot ad arra, hogy bármely állam felvesse egyik vagy másik szerződés revíziójának kérdését a Népszövetség előtt. A másik jogcím pedig a kísérőlevél, amellyel a békeszerződést átadták is amely elismeri, hogyha nemzeti szempontból a határok megállapításánál igazságtalanságokat követtek el, azok ki fognak korrigáltni. Két jogcímünk van tehát és pedig nemzetközi jogcímünk arra, hogy e kérdéssel foglalkozzunk, e kérdéssel foglalkozni tehát nem irredentizmus. Ennél továbbmenő akciókat. kalandos vállalkozásokat és összeesküvéseket igenis lehetlenné teszünk, de a magyar közönség számára lakatot nem tehetünk és ha erre azt mondanák, hogy akkor pedig egy jobb atmoszféra kifejlődése lehetetlen, mert mi magunk nem adjuk meg erre a remédiumot. úgy erre a feleletem az, hogy igenis ennek a jobb atmoszférának van remédiuma, de ez nem az, hogy a magyar közvéleményszájára lakatot tegyünk, hanem az, hogy ezek az állapotok megszűnjenek. *(Viharos éljenzés.)*

Ez az út a kölcsönös tárgyalás útja, a barrikádok lerombolásának és megszüntetésének útja, az az út, amely célra vezet, nem pedig az, amelyet eddig követtek és amely abban merül ki, hogy az egyik oldalon lokarnói paktumokkal és hasonló jókkal kínáltak meg bennünket, de ugyanakkor akciók indultak meg abból a célból, hogy Magyarországot térdre kényszerítsék. Ez a politika nálunk visszhangra nem talál, mert túlságosan látjuk, hogy a hang Jákobé, ide a kéz Ézsaué. Túlságosan látjuk, hogy ez a politika nem egyéb, mint a cukor és a vessző politikája, amelyet a gyermekszobából ismerünk, amely mellett azonban egy felnőtt évezredes nemzet csak mosollyal mehet el. *(Viharos éljenzés és taps.)* Amíg ez a politika meg nem szűnik, addig minden szép muzsika Lokarnóról és hasonlókról nem egyéb, mint filius ante patrem, időelőtti dolog... Már pedig az kétségtelen, hogy a Dunamedence azon pontján, amelyen a magyarok állanak, a béke a mai békeszerződések által nincs véglegesen biztosítva. Kétségtelen, hogy aggodalomra ad okot az a helyzet, amelyben ma Középeurópa van, mert a széjjelforgácsolt nagy dunai monarchia helyébe kis nemzeti, gyakran nem is nemzeti államokat állítottak, amelyek egymással állandó vitában és ellentétben állva, valóban nem garanciái egy végleges, normális megnyugtató békének. Szükség van itt a nemzetek egy bizonyos együttműködésére, amelyet a túlsó oldalon vagy biztossági szerződésekkel, vagy pedig gazdasági téren való valamilyen föderatív alakulással akarnak megteremteni.

De nekünk is meg kell mondanunk, hogy hogyan láthatjuk mi elérhetőnek ezt a végleges békét. Mert igenis, a mi külpolitikai tevékenységün!?: első éttappja a normálisabb és békésebb atmoszféra megteremtése kell hogy legyen. Egy végleges békéhez azonban nagyobb problémák megoldására van szükség. Ma egész Európa egy végleges békerend megteremtésével foglalkozik, azzal, hogy ne legyen többet háború, hogy a vitás kérdések tárgyalások útján legyenek elintézhetőek. Én azonban azt látom, hogy Európában a nemzetközi politikának még Janus-feje van. Janusnak egyik arca egy új békerend felé tekint. a másik arca pedig hátranéz, a

felé a szövetségi szisztéma felé, amely táborokra bontotta. Európát. Úgy látom, hogy az egyik arc kifejezése ellentmond a másik arc kifejezésének. Ez a kétlakosság visszatükröződik az európai kabinetek politikájában, mert amíg az egyik oldalon nappal a közönség előtt, a zsurnalisztika számára, a Népszövetségben a végleges békerend szőnyegén szőnek és fardoznak! addig éjszaka, mint Penelope, a nappal szőtt munkát felfejtik és más módon keresik érdekeik valóraváltását.

Ha azt kérdik önök tőlem, hogy a Janus-fej melyik arcának higyjünk, én azt felelem, egyiknek sem. Legalább ma nem, amíg nem látjuk azt, hogy a kettő közül melyik a Janus-fej valódi arckifejezése; és ha azt kérdezik tőlem, hogy melyikre bízunk sorsunkat, akkor azt mondom, mind a kettőre, (*Viharos taps és éljenzés.*) mert egyik állam, sem fog megállani, amelynek nincsenek megbízható jóbarátai, de egy állam, sem fog tudni megállani, amely a maga célkitűzéseit nem egy végleges békerendnek veti alá.

Ezek után röviden ismertetem azt a törekvést, amellyel végleges békét kívánunk teremteni. A béke igazi veszedelmei a hadseregek, a fegyverkezés, mert aki előnyt ér el ezen a téren, az föl akarja használni ezt az előnyt; aki pedig azt érzi, hogy lemarad, mielőtt lemaradna, megpróbálja a szerencsét. Ezért végleges békét általános lefegyverzés nélkül nem lehet csinálni. Erre azt mondják, hogy általános lefegyverzés csak akkor lehetséges, ha minden államnak megvan a biztossága arra, hogy nem támadják hátba. Erre egy általános megegyezés szolgálna olyan irányban, hogy az államok közötti vitás kérdéseket döntő és egyeztető bíróságok elé és a Népszövetség elé viszik. De itt mindjárt előáll egy másik kérdés: mi történik akkor, ha egy állam ezt a megegyezést nem tartja be és háborút indít? Eddig egyetértének a kérdés megoldásában az államok vezetőférfiai, de itt már két csoportra oszlanak. Az egyik azt mondja, általános megegyezést kell teremteni az összes államok között olyformán, hogy amennyiben valamelyik állam nem respektálja azt a rendet, amelyet megállapítottak és háborút akar, úgy a Népszövetség olyan retorziókkal élhet vele szemben, amelyek elsősorban gazdasági, pénzügyi, közlekedésügyi és egyéb téren izolálják, végső esetben pedig más államok által rendelkezésre bocsátott fegyveres erővel visszaszorítják abba a keretbe, amelyből kilépett. A másik csoport azt mondja, hogy ez nem vezet célra. Ilyen általános megegyezést kötni nem lehet; elég az, ha a két fél bizonyos vitás határok mentén regionális paktumot köt arra, hogy egymást nem támadja meg, s ezt azután több nagyhatalom is garantálja.

Én azt mondom, hogy egészen más okok azok, amelyek miatt a leszerelés nem halad előre. A leszerelés nem haladhat előre, mert a győző államok biztossága éppen fölfegyverzettségükben van és erről ki nem próbált garanciáért nem hajlandók lemondani. A legyőzött államok viszont olyan garanciális szerződést, még ha regionális szerződés is az, amely állandósítaná azokat a határokat, amelyeket magukra nézve igazságtalannak tartanak, nem fogadhatnak el. Ha ezek közül a javaslatok közül bármelyik valóra válna, mit várhatnánk mi ettől?

Az elsőre röviden megadhatom a választ. Ha 1921-ben, amikor IV. Károly király másodízben tért vissza és szomszédaink mozgósítottak, tegyük föl, hogy „egyik szomszédunk, például az északi, Budapestre bevonult volna, vajjon a déli és keleti szomszédunk hajlandó lett volna-e a Nép-

szövetség részére csapatokat rendelkezésére bocsátani azért, hogy Budapestről a megszállókat eltávolítsa? Vajjon hajlandó lett volna-e erre még Lengyelország vagy Franciaország is? Ha abban az időben ez a népszövetségi elgondolás lett volna a biztosságunk garanciája, akkor egyszerűen lemondhattunk volna biztosságunkról.

Franciaország és Németország regionális szerződésit kötöttek a rajnai határra nézve, amelyben garantálták egymásnak ezt a határt. Németország lemondott Elzász-Lotharingiáról, viszont ezzel szemben biztosítékot kapott arra, hogy belépve a Népszövetségbe, ott egyenlő félként fog szerepelni.

Ha egy pillantást vetünk azokra a körülményekre, amelyek e szerződésnél fennforognak, mindjárt plauzibilissá válik az a tétel, hogy ebben a kérdésben egy ilyen garanciális szerződés a békének igenis segítségére van és egyben bizonyítékát találjuk annak, hogy ezt Németország megtehetette, mert életérdekeivel ez nemcsak összeegyeztethető volt, hanem élet érdekét jobban szolgálta így, mintha e szerződésbe nem ment volna bele. Itt is egy győző és egy legyőzött állam állott szemben egymással, de itt a győző volt a gyengébb fél és a legyőzött az erősebb. A győzőnek félnie kellett tehát, hogy esetleg egy későbbi időpontban felébredhet Németországban a reváns-szellem.

De hogy áll a helyzet nálunk? Mi vagyunk a gyengébb fél, a legyőzöttek és az erősebb fél a győző. Egy ilyen Lokarnóhoz hasonló paktumban mennyivel van több garanciája a békének, mint amennyivel a szomszédok már ma is bírnak? Hiszen túlsúlyukban, erejükben, fölfegyverzetségükben már olyan biztosítékuk van, amely alig gyarapítható és nincs is szükségük ilyen továbbmenő garanciára. A békének azonban szüksége van. Vajjon a béke érdekében áll-e, hogy az erős, aki úgymint érvényesítheti jogait, még erősebbé váljék és szabaduljon még attól a lehetőségtől is, hogy későbbi időpontban, ha az európai közvélemény elismeri, hogy a határok igazságtalanul húzattak meg, azok megváltoztathatók legyenek? Ha Magyarország önként mond le erről, úgy rajtunk a külföld igazságérzete sem segít többé. Németország rajnai határa évszázadokon keresztül vitás volt. Németország egy tartományt veszített csupán, amelyben a németiség számához képest kevés német van, amelynek erőforrásai Németország erőforrásaihoz viszonyítva, elenyészően csekélyek s emellett a rajnai határ geográfiailag jobb, mint az azelőtti volt.

Mi nem tartományokat veszítettünk el. Bennünket földaraboltak. A mi esetünk nem Elzász-Lotharingia esete. A miénk Lengyelország esete. Németország lemondhatott egy tartományról, de mi fajunk egyharmadáról örökidőkre le nem mondhatunk. Ezt igazsággal elfogadni nem tudjuk és a magyar nemzet kapura szögezné azt az államférfiút, aki egy második Trianont aláírna. (*Viharos éljenzés.*) Ha ilyen lokarnói szerződést mint önerzetes nemzet alá nem írhatunk, mert nem áll a béke érdekében, akkor még kevésbé mehetünk bele valamilyen gazdasági blokkba, vagy dunai konföderációba, mert ezek a lokarnóinál messzebbmenő konstrukciók. Ezek egy Lokarnó és hozzá még valami s ez a valami is a mi mérlegünk terhét rontaná, mert gazdasági érdekeinket adnánk föl ezáltal. Ha a trianoni szerződésnek ezer rossz oldala között volt egy jó is, ez az, hogy visszakaptuk függetlenségünket s ezt könnyelműen, ok nélkül feláldozni nem lehet. Már a háború előtt is nehezen fértünk meg a

monarchiában, valószínű-e, hogy a történetek után jobban fogunk megfélni? Én azt hiszem, hogy ezek illúziók, amelyek sohasem válnak valóra.

Ha mármost Európa azt mondja, hogy mi kínálunk neked egy végleges békerendet. de ti azt visszautasítjátok abban a formában, ahogy ígérjük, mondjátok meg tehát, hogy miképpen akarjátok ti a végleges béke rendezését. úgy én erre egy mondással felelek: Ha valaki a mellényét rosszul gombolta be, öltözékét csak úgy hozhatja rendbe, ha kigombolja és azután jól gombolja be. Ezekre a határookra egy végleges békét felépíteni nem lehet. (*Viharos éljenezés.*) Ezekre a határookra fel lehet építeni egy börtönt. amelyben mi vagyunk az őrzöttek és a győzők az őrzők. De messze vagyunk még attól is, hogy megnyíljanak ennek a börtönnek ajtajai. A szomszédból áthallatszik a szó, hogy békerevízióról nem lehet beszélni, ellenben tárgyalni mindenről lehet. Ehhez csak jobb atmoszférára van szükség. Szeretem a szójátékot. de csak azt. amely felvilágosít. fényt derít az igazságra, de nem homályosít el semmit. Én is szójátékkal felelek erre: Nekünk nem békerevízióra van szükségünk, nekünk más határookra van szükségünk. (*Viharos éljenezés.*) És ha ez a békerevízió nélkül keresztül vihető, ki állja ennek útját Magyarországon?

Ami pedig az atmoszférát illeti, igenis én rámutattam a békésebb atmoszféra szükségességére, azonban ezt a békésebb atmoszférát valóban nem a magyar viselkedés, hanem a szentgotthárdihoz hasonló incidensek nehezítik meg. Mert mi történt Szentgotthárdon? Öt vagon, állítólagos mezőgazdasági gépalkatrész érkezett Olaszországból feladva, Sátoralja-újhelyre címezve egy speditőrnek. Az osztrák hatóságok gyanúsak találván a szállítmányt, a magyar hatóságok közbejöttével felbontották s a mezőgazdasági gépek gépfegyveralkatrészeknek bizonyultak. A magyar hatóságok a szállítmányt lefoglalták s bizonyos idő múlva hadicélokra alkalmatlanná tévén, azt elárverezték. Az összeg, amelyet a magyar állami érte kapott 1800 pengő. A szomszédok külön-külön jegyzéket nyújtottak át a Népszövetségnek azzal a felszólítással, hogy a Népszövetség vizsgálja meg az esetet, de a sorok között. ha nem is teljesen kifejezve, az a gyanú lappang, hogy Magyarország fegyverkezését szolgálta a szállítmány. Megmozdult a világ sajtója, mert hiszen a világ sajtója olyan, mint a falu kakasa, – amely ha megszólal az éjszaka csendjében, úgy a többi is átveszi a hangját. – Magyarország fegyverkezik, Magyarország a békét veszedelmezteti! Nyolc év óta halljuk ezt. Ha ez igaz volna, még a magyar csecsemő bölcsőjében is kézigránátok feküdnének, de nincs még 35.000 felfegyverzett emberünk sem, amint azt a békeszerződés megengedi.

A mi álláspontunk ebben a kérdésben egészen világos. A mi hatóságaink korrektül jártak el, s ha másként jártak volna el, mint ahogy eljártak, akkor is szemrehányást kaptak volna. Nem erről van tehát szó. A tények tekintetében nincs vita. Mi is azt állítjuk és a túloldal is azt állítja, hogy gépfegyveralkatrészekről van szó. Teljesen egyértelmű a megállapítás a tekintetben tehát. hogy milyen anyag találtatott Szentgotthárdon. Szomszédaink azt mondják, azért semmisítettük meg a szállítmányt. hogy eltüntessük a corpus delictit. Kérdem, kinek áll érdekében a corpus delicti eltüntetése? Csakis annak, aki esetleg tagadja, hogy nem az van a szállítmányban, amit a másik oldalon állítanak. Mi azonban ugyanazt állítjuk, amit a túloldal.

Van-e tehát értelme ilyen körülmények között annak a vádnak, hogy a szállítmányt azért semmisítettük meg, hogy eltüntessük a nyomokat? Ha száz bizottság jön Magyarországra, mind ugyanazt fogja megállapítani, amit mi magunk és a szomszédaink, az osztrák hatóságok és mindenki egyértelműen állapított meg. Eddig nem merült föl hivatalosan a vád a Népszövetségnél Magyarországgal szemben, hogy a magyar kormány rendelte volna a szállítmányt. Ha fölmerül a vád Genfben, ott lesz képviselőnk és meg fogja adni a felvilágosítást. De az, hogy egy vizsgálat, ilyen messzemenő intézkedés tisztán fegyvercsempészés tényére állapították és megmozgassa a Népszövetségnek egy nagy vizsgálati bizottságát, amely félreértésekre ad alkalmat államok és államok között, amely mindenesetre nem járul hozzá a jóviszony megteremtéséhez, oly precedens lenne, amelyből tovább következtetve, mindennap lehetővé tenné Magyarországgal szemben az vizsgálatot. Mert elég volna az, hogy a szomszéd területen néhány puskát feladjanak, azt a határon lefoglalják és Magyarországot megint fegyverkezés miatt kelljen vizsgálni. Mit jelentene egy ilyen eljárás? Azt jelentené, hogy az ellenőrzés intézményét, amelyet megszüntettek, mert Magyarország teljesítette kötelességét, alcímeken visszacsempésznék és újra felállítanák a legyőzöttekkel szemben. És ez az akció ugyanakkor folyik, amikor – amint már mondtam, – Lokarnóhoz hasonló szerződéseket kínálnak nekünk. Ez iskola-példája annak a politikának, amelyet úgy jellemeztem, hogy a cukor és a vessző politikája, amely sajnálatosan emlékeztet a gyermekszobára. De erre én csak azt mondhatom, hogy a vesszőtől nem félünk és a cukornál tartalmasabb koszthoz vagyunk szokva. Hungária istenasszony a béke asszonya volt, de szíve csak azok számára nyílik meg, akik őszinteséggel és, jóindulattal közelednek hozzá.

ÚJÉVI BESZÉD AZ EGYSÉGES PARTBAN (1929 JANUÁR 15.)

1929 január 15-én tartotta az új esztendőben az, egységes párt első értekezletét. Az ezt követő pártvacsorán *Bottlik* István báró köszöntötte a miniszterelnököt. *Bethlen* István gróf a következőkben válaszolt:

Mély hálával és tisztelettel köszönöm meg azokat a szép szavakat., amelyeket tisztelt. barátom a párt megbízásából hozzám intézett és amelyekkel a pártnak a jókívánásait fejezte ki velem és a kabinet többi tagjával szemben az újév alkalmából. Úgy érzem, hogy a hozzám intézett lojális és kedves kijelentéseket a magam részéről csak azzal köszönhetem meg, hogy hangsúlyozom, hogy ugyanazt a, ragaszkodást. és hűséget, amelyet a párt minden tagja a múlt évben a kabinettel szemben tanúsított. érzi a kabinet is a párttal szemben és mindnyájan tudjuk, hogy csak teljes. egyetértésben és karöltve oldhatjuk meg azokat a nagy és nehéz feladatokat, amelyeket az ország tőlünk vár.

Sok nehéz feladatot oldottunk már meg, de talán még nehezebb feladatok megoldását várja tőlünk az ország. Helyesen jegyezte meg tisztelt barátom, hogy a nemzetek céljai mindig azonosak maradnak, ő a nacionalizmus kifejezéssel jelölte meg ezeket a célokat. én azt mondom, hogy

a nemzeti egység és a nemzeti függetlenség azok a nagy célok, amelyekre a nemzet évszázadok óta törekedett s amelyek a tartalmát adták annak az ideális programnak, amelyet a függetlenségi párt vallott. Ideális Program volt ez, mert sajnos, ennek a nemzetnek az volt a sora, hogy a nemzeti egység és függetlenség nem valóság, hanem csak ideál volt a számára. Más nemzetek, amelyek szerencsésebb helyzetben vannak vállalhatnak más programot. mert hiszen a nemzeti egység és függetlenség csak az elemi feltétele annak, hogy a nemzet és nemzetek a maguk hivatását teljesíthessék. Igaza van tisztelt barátomnak abban is, hogy e felé az egységes program felé két párt törekedett: az egyik hirdetve és fenntartva az ideáloknak teljességét arra az időre, amikor azok megvalósíthatók lesznek; mert hiszen tudjuk, hogy a régi osztrák-magyar monarchia keretében olyan ellenállhatatlan erők működtek, olyan akadályok tornyosultak a függetlenséggel szemben, amelyek leküzdése nem volt módjában a nemzetnek. Ugyanarra a programra törekedett a másik párt is, amely éppoly becsülettel és éppoly híven a nemzeti tradíciókhoz és ideálokhoz teljesítette a feladatát akkor, amikor a reálpolitika, mezején megoldotta azokat. a kérdéseket., amelyek a nemzet erősödésének gazdasági, anyagi és kulturális téren való fejlődésének alapját alkották és amelyek a nemzetet idővel abba a helyzetbe hozhatták, hogy szembeszállhassanak azokkal az, akadályokkal, amelyek a teljes ideálok valóráválásának útját állották.

A célok ma is azonosak: függetlenségünk megtartása, megalapozása és nemzeti egységünk helyreállítása. (*Hosszantartó taps.*) Tehát a célok nem. változtak; csak az eszközök változtak. Ha az elmúlt ötven évben külön pártokra szakadva, de bizonyos nagy kérdésekben egymással egyetértésben szolgálták elődeink a politikában ezeket a nagy célokat. úgy az eszközök ma változtak annyiban, hogy nem ebben a különszakadt formában, de a nemzeti erőknak egyesítése útján kell keresnünk a célok megvalósítását. A múltban azok a nehézségek, amelyekre utaltam, a monarchia konstrukciójából következtek, amennyiben egy 50 milliós nagy birodalom keretén belül Magyarország erejével szemben hatalmasabb és erősebb tényezők érvényesülhettek. Ma a nehézségek nem belpolitikaiak, hanem külpolitika i természetűek.

Álmagyar probléma, hangsúlyozom, ma külpolitikai probléma. Külpolitikai téren kell megkeresnünk az eszközöket és módokat. amelyek segítségével a nemzet céljait elérheti. De mik egy sikeres külpolitikának *áz* előfeltételei? Többízben rámutattam már arra, hogy ezek az előfeltételek elsősorban belpolitikai természetűek. Konszolidált állami és politikai légkör, fejlődő és erősödő gazdasági élet a szociális békének megalapozottsága, kultúránknak fenntartása és erősítése, – ezek azok a belpolitikai feltételek, amelyeknek teljesülése nélkül nem láthatunk hozzá, hogy nagy külpolitikai kérdéseinket megoldjuk.

De vannak ezenkívül lélektani előfeltételek is: minden magyar embernek a készségét hogy a maga munkakörében együttműködjék arra. a közös célra, hogy minél gyorsabban felemelkedhessünk és ezen a téren tényezők legyünk a többi nemzetek között: a hit, a bizalom abban, hogy ügyünk nemcsak igaz, hanem megfelelő politika esetén elérhető is. Mert ttemmi sem rombolóbb, mint az, lm ezt a hitet. ezt az önbizalmat támadják. (*Helyeslés.*) Bizonyos készség kell arra, hogy a nemzetnek a vezetőit és irányítóit a nemzet minden polgára kövesse, mert vezetés és irányítás

nélkül ilyen nehéz időkben a nemzet nagy problémáit sikerrel dűlőre vinni nem lehet.

Ha végignézek az utolsó évek eseményein, azt kell mondanom, hogy a nemzeti ideálok megközelítését célzó akcióink belpolitikai előfeltételeit fokozatosan sikerült megteremtünk. Lépésről-lépésre haladtunk előre a múltban, de haladunk a jelenben is.

Nem akarom tagadni, hogy a közéletben kritikára szükség van, legnagyobb mértékben szükség van erre, különösen egy kormánynak, nehéz időben. A kritika lehet termékeny, ha a bajok valódi forrására mutat rá, ha a tényeket valóságában tárja fel, de romboló abban az esetben, ha a nép lelkében a hitet, az önbizalmat támadja meg és romboló az én felfogásom szerint az a kritika, amely azt hirdeti, hogy gazdasági téren csőd előtt állunk, amely azt hirdeti, hogy ennek az országnak élén olyan férfiak állanak, akik csak a maguk hatalmát akarják gyarapítani, hogy mögötte egy rothadt bürokrácia panamázik és hogy a kormány és a nemzet vezetői meghunyászkodó külpolitikát folytatnak és több olyan kérdésre lehetne itt még kitérni, amelyekre az utóbbi időben utalás történt.

Az a kritika, amely nem a valódi tényeket tárja a nemzet elé, az a kritika, amely túlozza mérhetetlenül a bajokat, az a kritika, amely az emberek jóhiszeműségét kétségbevonja, az a kritika, amely meglátja a mások szemében a szálkát, de nem látja meg a saját szemében a gerendát, az a kritika, amely mindent egy tényezővel magyaráz, minden baj forrását egy tényezőre tolja, az nem objektív, az félrevezeti a nemzetet, nem jót okoz és nem jót tesz és oda törekszik, hogy a valódi tényállás ismeretlen maradjon a nemzet előtt.

Ez a kritika a nemzet hitét. A nemzet önbizalmát támadja meg, mert úgy állítja be közéletünket, mint hogyha olyan akadályok állának útjában a magyar fölemelkedésnek, amelyeket leküzdeni nem lehet, amelyek elsorvasztják és elsenyvesztik egyesek és a társadalmi osztályok iniciatíváját, elsorvasztják azt az energiát, amelyre egy nemzet támaszkodik, amikor fölemelkedő munkáját végzi.

Mit látunk az utóbbi időkben? Azt láttuk, hogy kidobott a közéletbe az a jelszó, hogy itt az egész vonalon stagnálás van, hogy nincsen előrehaladás egyik téren sem, hogy úgy kül-, mint belpolitikai téren visszafejlődés mutatkozik azzal a lendülettel szemben, amelyet a restauráció első évében a nemzet áldozatkészségének igénybevételével tanúsítottak. Nézzünk szemébe ennek a vádnak.

Azt mondják, hogy külpolitikai téren meghunyászkodó politikát követünk, hogy nincs haladás, hogy Magyarország pozíciója a többi nemzetek között nem javult. Ezzel kapcsolatban elég néhány tényre rámutatnom. Akiknek szeme van, azoknak látniuk kell, akiknek füleik vannak, azoknak hallaniuk kell. Kétségtelen, hogy a magyar igazság a külföldön nagy tért hódított. Kétségtelen, hogy nemcsak a mi munkánk, hanem barátaink munkája, amely felvilágosító hatással volt a külföldre, nagy sikerre mutathat rá. Kétségtelen, hogy a múlt évben történt meg először, hogy egy nagyhatalom felelős képviselője nyíltan lándzsát tört a magyar igazság mellett (*Hosszas lelkes taps, a vacsora résztvevői élénken éljenzik Mussolini olasz miniszterelnököt.*) s ezt a nyilatkozatát a közelmúltban meg is ismételte.

Nemzetközi viszonyaink is megjavultak. Helyzetünk az egyik nagy-

hatalommal szemben. – Franciaországgal szemben. – lényegesen javult (*Helyeslés.*) Kétségtelen továbbá, hogy azok a szerződések, amelyeket Lengyelországgal és Törökországgal kötöttünk, a régi barátságot pecsételték meg, de értéket képviselnek a nemzetközi politika szempontjából is. Kétségtelen, hogy még szomszédainkkal is olyan tárgyalásokat voltunk képesek folytatni, – és sikerrel, – amelyekre azelőtt gondolni sem, mertünk. Rámutathatók azokra a sikerekre is, amelyeket a kormány megbízásából eljáró Apponyi Albert gróf ért el a, genfi konferenciákon a magyar ügy érdekében. Valaki azt mondhatná, hogy ezek Apponyi Albert gróf személyes sikerei. Én vagyok a legutolsó, aki az ő nagyságát, tehetségét, presztízsét és különösen pedig külpolitikai téren való jártasságát, képességét tagadni akarnám.

De kérdezem, nem a magyar kormány tette-e lehetővé azt az atmoszférát, amelyben egy Apponyi Albert gróf vállalhatta ezt a megbízást és íá maga részéről a nemzet javára fejthette ki tehetségét? Egy csekély részt magunk is vindikálunk magunknak ezekből a sikerekből.

Sokan szemrehányást tesznek, hogy nem vettem fel a revízió kérdését a nemzetközi fórumok előtt. Ez a nemzet négyszáz éven keresztül törekedett a függetlenségre és 1918-ig, az összeomlás napjáig, ez a törekvés sikertelen maradt. Várhatja-e valaki, akinek egy kis politikai belátása van, hogy a trianoni összeomlás után egy minden tekintetben kedvezőtlen Külpolitikai helyzetben 8-10 év alatt vissza lehessen állítani a nemzeti egységet, amelyet a trianoni szerződés szüntetett meg? Aki ezt teszi, az nem ismeri azokat az erőket, amelyek a történelemben mutatkoznak és amelyek a nemzetközi életben érvényesülnek. Én nem vagyok hajlandó addig, amíg a megfelelő nemzetközi helyzet lehetővé nem teszi, túlbuzgó patrioták kedvéért ezt a nemzetet egy világraszóló blamázs elé vinni. Ez volna az utolsó mód, amellyel a nemzet segítségére lehetne menni. (*Hosszas éljenzés és taps.*)

A magyar kérdés él és többé nem lehet eltemetni. (*Hosszantartó éljenzés. Úgy van!*) Nem lehet eltemetni, mert, hogy ha a trianoni szerződés megalkotói azt hitték, hogy bizonyos önálló független államok létesítésével, a szerződések keresztülvitelével kikapcsolják a nemzetközi viszonylatból azt a dinamikus erőt, amely a közelmúltban a nemzeti egységre való törekvést mozgatta, nagyon csalódnak. Új kérdések támadtak, a kérdések egész tömege és Közép-Európában a magyar kérdés. Odavetették ezt az országot, ahol Olaszország két évszázaddal ezelőtt volt, amikor egy csonka, kis terület – Piémont – volt birtokosa az olasz nemzeti eszmének, amikor a többi területek népei nem élhették ki a maguk nemzeti életét, amidőn Olaszország területének egy része idegen megszállás alatt volt.

Akik tölem azt sürgetik, hogy a revízió kérdését vessem fel, azoknak ezt felelhetem: Olaszország egységét előkészítették – Mazzini Farina és Garibaldi propagandájukkal ismertté tették a bajokat, de a megvalósítást egy nagy olasz államférfi és diplomata hajtotta végre, Piémont államminisztere, Cavour, aki a diplomáciai és államtudományok összes fegyverkelével rendelkezett.

Legyünk mi is tisztában azzal, hogy nemzeti ideáljainkat nem egyedül a propaganda fogja megvalósítani. Ehhez szükség van arra, hogy az államművészetnek és diplomáciának ama eszközei is igénybe vétessenek,

amelyeket Cavour is igénybe tudott venni, hogy kivívassuk a nemzetnek ideáljait, amikor kedvező feltételek mutatkoznak.

Érik az idő, s akik a trianoni szerződés igazságában bíztak, talán jóhiszeműen, mit szólnak ahhoz, hogy azok a népek, amelyekről azt hirdették, hogy életük teljességét és minden vágyuk kielégülését fogják! megtalálni azokban az államkeretekben, amelyekbe elhelyezték őket. most a nyugtalanságnak és belső meghasonlásnak jelenségeit tárják Európa szeme elé. Ez nem a parlamentarizmus válsága, amely jelszó alá elbújtatni akarják, ez Trianon csődje, s ezt nem lehet: elleplezni, mert akinek szeme van, az látja és akinek füle van, az hallja azoknak a történelmi erőknak dübörgését, amelyek e jelenség alatt rejtőzködnek és amelyek megérlelik a magyar igazság eljövételének korszakát.

Én nem félek, mert érzem, hogy a magyar kérdésben oly dinamikus erő van, amelyet megsemmisíteni és visszaszorítani nem lehet. Nyolc éve tartom kezemet a nemzet ütőerén és úgy érzem, hogy egészséges ritmusban ver, mini annak a fiatalembernek pulzusa, aki még nagyra hívatott. E nemzetnek energiája évszázados és ezredes kultúrája biztosítéka annak, hogy amit célul magának kitűzött, azt el is éri.

Csak mi ne rontsuk el. Ne legyen a mi buzgóságunk szalmaláng és sohase mondjuk ki azt, hogy mindent vagy semmit, ne mondjuk ki azt sem, hogy egy tál lencsével megelégszünk. Tartsuk távol attól a munkától, amelyet a nagy nemzeti ideálok érdekében végzünk, a belpolitikai ellentéteket. Tartsuk távol azt a harcot, amely másodrangú belpolitikai kérdésekben talán köztünk folyik, ne akarjunk belpolitikát külpolitikai szempontokból csinálni, mert különben úgy járhatunk, mint háború előtt azok a szomszédaink, akik afölött veszekedtek, hogy az, állami szállításoknál a Skoda vagy a Schneider és Creusot cég nyerje-e el a pálmát. Mi is afölött fogunk végeredményben veszekedni, ha így cselekszünk, hogy belpolitikai receptjeinket a Skoda avagy a Schneider és Creusot cég szállítsa-e. Óva intem a nemzetet, hogy a nagy ideáljai érdekében kifejtett munkájában belpolitikai kérdéseket hánytorgasson egymás szemére. Végezzük munkánkat becsülettel és kitartással, mert azt hiszem, ha talán ez a nemzeték nem volna képes a munkát elvégezni, hogy a Biblia szavával éljek, – utánunk egy elhivatottabb, erősebb nemzeték jön, mely bevezeti ezt a nemzetet az ígéret földjére.

Ezzel végeztem a külpolitikai kérdésekkel, legyen szabad egy pár szót szólnom a belpolitikai kérdésekről. Azt mondják, csőd előtt állunk, hogy mindig rosszabb lesz a gazdasági helyzet, nincs mentség. Mérhetetlen túlzás. Kétségtelenül mutatkoznak a gazdasági krízis jelei, de nemcsak nálunk, hanem az egész világon. Anglia tíz év óta nem képes másfélmillió munkanélkülinek kenyeret adni, holott a világ összes rezervoárjai rendelkezésére állanak. Németországban, amely hetvenmillió emberrel s ahol a gazdasági krízis nagyobb, mint nálunk, kétmillió munkanélküli van az iparban s a hitelkrízis semmivel sem könnyebb, mint itt. Nálunk a baj az, hogy két kritikus görbe egyidőben kulminál, a piac krízise és a hitei krízise.

A piac krízise már volt nagyobb, mint ma, hiszen a nyolcvanas években olyan árak voltak a mezőgazdaságban, amelyek mellett csak tönkremenni lehetett. Hatforintos búza és négyforintos kukoricaár mellett rentábilisan gazdálkodni nem lehet. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne

legyünk meg mindent a krízis enyhítésére és kormány és társadalom ne fogjon össze abból a célból, hogy elérje mindazt, ami ezekben a nehéz időkben szükséges. Mire van szükség? Szükség van arra, hogy termelésünket a külföldi piacokhoz alkalmazzuk, hogy fejlesszük exportunkat, mert ma nem a piac jön hozzánk, hanem elvárja, hogy piacképesen és versenyképesen tálaljuk fel termelvényeinket. Szükség van arra, hogy az export terén élimaljunk minden olyan visszaélést, amely egyik és másik téren mutatkozott s ezt kétszeresen hangsúlyozom, inért nem vagyok barátja annak, hogy a való igazat mindenkinek szemébe ne mondjam.

Nem akarok általánosítani, de kétségtelen, hogy a múltban ezen a téren sok visszaélés mutatkozott nemcsak a kereskedőnél, de a termelőnél is. Szükség van arra, hogy az állam az adó-, vámtarifa- és hitelpolitikában végignézen tételtől-tételre mindent, s megtegye azt, amit az államháztartás egyensúlyának veszélyeztetése nélkül a termelés «export érdekében megtehet. S még egyre van szükségünk, arra, hogy ne hánytorgassuk egymásnak, hogy ki a hibás, ne tegyünk egy tényezői egyedül felelőssé, hanem kezét kézbe téve, megfelelő program alapjait munkálkodva, igyekezzünk a nemzetet kihúzni a fentálló bajból. A kormány ezt a munkát megindította, és nagy erővel fogja folytatni. Senki ne csodálkozzék azon, hogy két hónap alatt nem lehet eredményt elérni. A gazdasági élet törvényeivel nem ismerős az, aki azt hiszi, hogy ilyen nagy és súlyos problémákat két hónap alatt meg lehet oldani. Évek kellenek ahhoz, hogy a magyar mezőgazdasági termelés a külföldi piacok szükségleteihez mértén átorientálódjék. Ez máról-holnapra nem mehet, mondom, évek kellenek ahhoz, hogy exportunkat fejlesszük és olyan, fokra emeljük, amely importunkkal egyenrangú.

A gazdasági kérdésekről csak ennyit kívánok ezúttal mondani. De kérдем, stagnálás van a szociális béke és egyetértés megalapozása terén, vagy azon a téren, amelynek a kultuszminiszter a gondozója! A szociális béke érdekében alapoztuk meg a földreform pénzügyi lebonyolítását. Ne méltóztassék csak azt a szociális béke érdekében történné tekinteni, ami egyenesen adomány a népnek, a szociális békét segíti elő az, ha olyan, nagy és súlyos reform után, mint aminőt a magyar állam kénytelen volt a nagybirtokosok terhére keresztülvinni, a magántulajdon szentségének elvét a nép szeme előtt helyreállítjuk, ha látja a nép, hogy szociális terheket kell viselnie a gazdag osztálynak; de ez nem kommunista alapon történhetik, hanem csak a magántulajdon elve alapján, s ha látja, hogy ezeket a terheket minden társadalmi osztálynak egyformán hordani kell. Stagnáció van a szociális béke megalapozás terén, amikor a népjóléti miniszter megalkotta az öregség és rokkantság esetére szóló biztosítást, amely példaadó előrehaladottabb nyugati államoknak is, s amikor készen vagyunk arra, hogy e szociális biztosítást kiterjesszük a pénzügyi lehetőségekhez mértén a mezőgazdasági munkásosztályra is! Vagy stagnáció van a kulturális téren, amikor a kultuszminiszter közkinccsé teszi a nemzet legnagyobb költőinek, íróinak és historikusainak munkáit a legszegényebb néposztályoknak? Azok az urak, akik stagnációról beszélnek, ugyanakkor szemrehányást tesznek a kultuszminiszternek, hogy gyors tempóban haladunk előre.

De van stagnáció az állami és politikai konszolidáció terén. A királykérdésben már ismerttettem álláspontomat, s annak a kijelentésnek az

alapján állok, amelyet a karácsonyi szünet előtt tettem e kérdésben a parlamentben. Csak azt a kérést intézhetem a magyar társadalomhoz, hogy szüntessék be azt a tüzet, amelyet az egyik tábor időről-időre intéz a másik tábor ellen, mert szép és üdvös, ha a kormány kijelentéseivel s tetteivel arra törekszik, hogy nyugalmat teremtsen az országban és a külföldön is, de ne méltóztassék azt hinni, hogy e csatározás nem hallatszik el külföldre. Ott kint egészen másként hat, mint idebent. Ha az egyik napon az egyik tábor – legjobb meggyőződésem szerint minden indok nélkül – megvádol egy fiatal főherceget, hogy puccsszerű kísérletekkel foglalkozik, a másik napon az ellentábor Ottó főhercegre fogja rá, hogy puccsra készül; ha az egyik napon az egyik tábor polgárháborúval fenyegeti a másik táborban lévőket, ha azonnal nem fogadják el az ő közjogi felfogásukat, a másik tábor pedig követeli, hogy azonnal csukják le azokat, akik más nézetten vannak, mint ők, – ez a külföldön nem kelti azt a benyomást, hogy nyugalom van ebben az országban, hanem azt, hogy polgárháború készül ebben a kérdésben, Holott mindannyian tudjuk, hogy e berzenkedés, e mögött a csatározás mögött nagyon kevesen állanak, mert a nemzet 99 százaléka azt követeli, hogy e kérdésben nyugalom legyen, s ha a kérdés megéri, azt a nemzet hivatott képviselői döntsék el.

Azt mondják, nincs politikai konszolidáció, mert rabszolgaságban él a nemzet, a szabadságjogoknak legelemibb mértéke: sincs meg az országban, feudális uralom diktatórikusan kormányozza a nemzetet, s senkisémondhatja el szabadon véleményét.

A szabadság tulajdonképpen nemesféméből készült érem, amelynek két oldala van, az egyik oldalon állnak a jogok, a másik oldalon a kötelességek, mert jog kötelesség nélkül nincsen. Jog és szabadság csak ott virágozhat, ahol rend és fegyelem uralkodik, mert a szabadságnak is szüksége van rendre, különben az egyik szabadsága letiporja a [másik szabadságait, az egyik szabadsága beleütközik a másik jogos szabadságába.

Amikor a kormány a sajtóról le akarja venni azokat a bilincseket, amiket a kivételes hatalom rakott rá, a legközelebbi időben ilyen irányban törvényjavaslatot kíván benyújtani a Házban, nem feledkezik meg erről, mert ugyanakkor, amikor megszünteti a maga részéről a sajtó betiltásának és engedélyezésének jogát, gondoskodni kíván arról, hogy lehetetlenné vagy sokkal nehezebbé tegye az izgatást, az egyéni becsületnek és tekintélynek sárbarántását, mindazt, ami 1918-ban a nemzetet forradalomba vitte. A német közmondás azt mondja, hogy a megégett gyermek fél a tüztől. Nekünk is félnünk kell attól a tüztől, amelyet azok szítottak fel, akik a sajtószabadsággal visszaélve, a szabadságot mint szabadosságot gyakorolták. Amikor ezt a célt tartjuk szem előtt, nem vagyunk a sajtószabadságnak ellenségei, ellenkezően, a sajtót vissza akarjuk ültetni arra a piedesztálra, amiről sohasem lett volna szabad lecsúsznia, mert csak akkor teljesítheti azt a kulturális feladatot és nevelőhatást, amelyre hivatott, a közvéleményre, melynek méltó képviselője lehet.

Ha mármost rohamra fújnak, mielőtt a sajtójavaslat megjelent volna, azt kell mondanom, hogy a kritika nem jóhiszemű s azok, akik ezt

teszik, jobban ragaszkodnak a sajtószabadsággal való visszaélésnek lehetőségéhez, mint magához a sajtószabadsághoz.

Előkészítés alatt áll a gyülekezési és egyesülési jogra vonatkozó törvény is és itt is szívem előtt tarjuk azt, hogy megszűnjenek azok a béklyók, amelyeket a kivételes hatalom rakott a szabadságjogokra, de hatékonyan kívánunk gondoskodni arról, hogy ezekkel a jogokkal olymódon, mint azt láttuk, visszaélni ne lehessen.

Mi *úgy* élünk ebben a csonka országban, mint egy évszázaddal ezelőtt Piémont lakói, úgy élünk, mint egy körülzárt város, amely város lakóinak ügyelniük kell arra, hogy egy ballépést el ne kövessenek, mert az végzetessé válhat a városra és lakóira. Szabadság bizonyos mértékben ilyen viszonyok között is szükséges és elkerülhetetlen addig a mértékig, ameddig a rend és fegyelem és az ország érdekei ezt lehetővé teszik. A legfőbb törvény, amit szem előtt kell tartani, az, amit a római így fejez ki: *saltis rei publicae, suprema lex!* Azt kívánom, hogy ennek az eszmemenetnek és ezeknek a gondolatoknak a jegyében teljesítsétek összhangban és önzetlenül a nemzet javára azokat a súlyos és nehéz kötelezettségeket, amelyeknek elvégzését a nemzet tőlünk méltán elvárja!

A HŐSÖK EMLÉKKÖVÉNÉL TARTOTT ÜNNEPI BESZÉD (1929 MÁJUS 26.)

1929 május hó 26-án a Városligetben megtörtént a háborúban elesett magyar hősök emlékkövének leleplezése. Az ünnepi beszédet *Bethlen* István gróf miniszterelnök tartotta:

Nem ünnepelni gyűltünk össze és nem siratni. Nincs mit ünnepelni. Előttünk sírkő áll, amely több, mint 500.000 elesett magyar hős emlékét örökíti meg. És ez az emlék tőlünk, az élőkötől, számonkéri az őseinktől örökölt hazát, melyért ők az életüket áldozták, és amelyről míg nekik számot adni nem tudunk, ünnepnapot ülnünk nem lehet.

És nem siratni jöttünk ide: a régi hazát nem siratni, hanem régi fényében újból életrekelteni a hivatásunk; siratni csak azt lehet *ami* örökre elmúlt és soha többé vissza nem jöhet.

Ebben a komoly és bensőségteljes pillanatban nem sírunk tehát és nem ünnepiünk, hanem hősi halottaink emléke előtt leborulva, imát mondunk az ő lelkiüdvökért és a hazáért, azután kivesszük őseink kihűlt kezéből a magyar trikólórt, amelyet a halál se tudott elragadni tőlük és azt magasba emelve, mennünk kell tovább a kötelességteljesítésnek azon az útján, amelyről semmi sem térítette el őket.

Az ezeréves Magyarországért halt meg a világháborúban annyi magyar. És íme, itt áll a hősi halottjaink emléke mellett az ezeréves Magyarországnak történelmi emléke, szimbólumaként annak az eszmének, amelyért életüket áldozták, mintha záróköve lenne ennek az ezeréves történelmi fejlődésnek, amelytől ma már a világháborúban patakokban folyt magyar vér széles folyammá dagadt hullámai választanalt el.

A millenniumi emléket a mai napon mégis nem mint zárókövet avatjuk fel ezer év történelmi fejlődésének, – hanem mint az önálló-

ságáért. függetlenségéért, nemzeti életének teljességéért. nemzeti kultúrájáért helytállni mindig kész, egy új évezredet élni akaró, becsületos és büszke nemzet életszimbólumát amely arra valóságát és nagyrahivatottságát hirdeti.

Alig 33 éve annak, hogy a nemzet ezeréves életének emlékét megünnepelte és hogy a magyar országgyűlés Szilágyi Dezső akkori házelnök vezetésével I. Ferenc József király színe előtt megjelent a nemzet érzelmeit királya előtt tolmácsolandó. Alig egy emberöltő telt el tehát azóta, hogy Magyarország népe ezen ünnepet királyával egybeforrva, fényben és pompában ülte meg – és most területének feldarabolása, élő testiének széjjel szakítása után királyi vezetés nélkül úgy áll a nemzet a világ ítélőszéke előtt. mint ezeréves bűnös, aki fölött a bíró joggal mondhatott volna lesújtó ítéletet. aki fölött. joggal törhetett pálcái.

A fülünkbe cseng még és homlokunkat izzóbélyegként égeti a bírónak az a zordon megállapítása: „Ha valami igazságtalannak találtatott. nem jogosult a jövőben, még ha ezer évig is állott fenn a múltban. Nagy szó ez a bíró ajkán, mert szava villámcsapásként ezeréves élő tölgyet tört derékon ketté, amelyet a természet. nevelt nagyra és egy évezred viharaival volt képes dacolni.

Igazságtalannak találta a bíró azt. amit nem, emberi igazság, hanem a természet alkotott. a természet. amely nem az emberi igazság szerint igazodik, hanem a Teremtő törvényeit követi; igazságtalannak ásít. amiért vallás, faj és nyelvi különbség nélkül annyi millió ember egy évezredig dolgozott. verejtékezett. örült és szenvedett. amiért küzdött és vérét hullatta; igazságtalannak azt. aminek a dicsőségéért egy nemzet legjobb fiai, királyai és államférfi ai, költői és írói lelkesültek. De vajjon lehetséges lenne-e, hogy mindaz, amiért az Árpádok, az Anjouk, a Hunyadiak és a Ilákóciak, az erdélyi fejedelmek, Széchenyi és Kossuth, Petőfi és Arany éltek és meghalni tudtak, hazugság és igazságtalanság volna? Lehetséges lenne, hogy az, ami negyven nemzedéknek életében eszmény, ami ideál volt. egyszerre hazugsággá válhatott? Vagy egy hazugságért. egy igazságtalanságért halt-e hősi halált. több mint félmillió magyar katona a világháborúban?

Nem, tisztelt gyülekezet! A mai napon, amikor elesett hőseinkről emlékezünk meg, be kell jelentsük, hogy lelkünk minden érzése, vallásos hitünk meggyőződése lázad föl ilyen gondolat ellen és a világszíne előtt soha el nem. némítható ünnepélyes óvást emelünk. Ennyi erényt nem lehet igazságtalan ügynek a szolgálatába egy évezredig állítani. Ötszázezer magyar hősnek apoteózisa alkalmából, a holtak és egy élő nemzet nevében a majdan eljövendő igazságosabb bíró lelkiismeretéhez apellálunk tehát. Mert mi megvizsgáltuk saját lelkiismeretünket. és amíg egy magyar él e földön, a, meghozott ítéletre csak egy válasszunk lehet. az, hogy azt igazságosnak „Nem, nem, soha” sem fogadhatjuk el. *(Erre a háttérben felzúgott az egyetemi ifjúság: Nem! Nem! Soha!)*

A. mi lelkiismeretünk igenis nyugodt és nyugodjatok ti is békében, ti magyar hősök, akik a hazáért életet áldoztatok; ti igenis igazságos önvédelmi harcban estetek el, a, ti homlokotokról a babért nem tépheti le irigy kéz. Ez a nemzet nem hatalmi mámorért, nem hódítást keresve, nem hiúságról harcolta végig a maga harcát hanem hogy meg-

védje azt, ami ezer évig jogos birtoka volt. Nem könnyelműen ragadott fegyvert, hanem végső kényszerűségből, amikor ösztönszerűleg megérezte, hogy a harc elől ki nem térhet, hacsak nem akarja hazáját, otthonát, családját és vagyonát gyáván és férfiatlanul ellenség prédájára adni. Hiába is hirdetik az ellenkezőjét ennek világgá milliók és hiába harsogják olyanok, akik ezzel az igazság-szavát elnémítani szeretnék. Az igazság csak egy lehet. És ez igazság marad akkor is, ha milliók ellen csak egy is hirdeti.

És ez az igazság él és diadalmaskodni fog, inert egy egész kultúrnemzet soha el nem múló fájdalomából táplálkozik és mert 500.000 halottjának ártatlanul ontott vére hívja tagadóit tetemre szüntelen a világ ítélőszéke elé.

És dicsőséggel harcoltatok végig ti magyar hősök e háborút, mert vitézségben sem barát, sem ellenfél nem tett túl rajtatok és mert mindig nemes ellenfél voltatok, akit még az ellenség is megbecsülni és tisztelni tanult.

Amíg a haza sorsa a ti kezetekben volt, az itthonmaradottak nyugodtak lehettek; a hazát ti végig megvédtétek, ellenség lába a haza földjét büntetlenül nem érinthette. A hazát nem ti vesztettétek el, akik érte életet áldoztatok, hanem azok az itthon maradottak, akik érte csak élni akartak.

Ebben a komoly pillanatban, amikor a magyar katona erényeiről emlékezünk meg, az a fájdalmas és sorsdöntő kérdés vetődik föl: hiába küzdött, hiába halt-e meg a csatatéren annyi százezer magyar, a nemzet virága, ifjúsága? Valóban csak tiszteletreméltó emlék-e már az az ezeréves hajlék, amelyet őseink építettek, csak ódon és szüette romhoz hasonló, amelyet megcsodálni jár az idegen? Vagy csodatevő szent hely-e még ma, is, amelynek kapuján, ha bűneitől megtisztultan lép be a magyar, megiffodva és őseinek erejét, bátorságát, összes erényeit magára öltve, újból fénylő és megsebezhetetlen vértetben tündökölve hazájáért újból csodatételre képes-e, amely csodatétel révén a romokból újból tündöklő palota válik és ormáról újból leng a trikolór, amely Európa ezen pontján kelet, nyugatnak hirdeti a magyarnak leverhetetlen ősi erejét?

Amikor a szónoki emelvényről, amelyen állok, az elesett magyar hősokról szólok, talán sokan, akik kishitűek, ebben szimbolikus elhelyezkedést látnak, mintha ezen az emelvényen nem én, hanem az egész jelenleg élő magyar nemzedék állana, mert mögöttem van a szerintük vissza, nem térő múlt, előttem pedig a jelen és a jövő. Mintha a múlté volna, már ezer év küzdelmeinek, tradícióinak és dicsőségének minden fényes emléke, amely sohasem tér vissza többé; előttem pedig egy sírkő állana, amely alatt egy halálrasedzett nemzet színe-java, virága pihen, amely drága életét az ezeréves tradíciókért hiába áldozta föl.

Mögöttem az ígéret földjének szent oltárképe, amelyen testet olt egy nemzeti ideál, előttem pedig a nyers kőből faragott oltár, amelyen a nemzet eszményéért önmagát hiába áldozta fel, mert azt megvalósítani a meghozott áldozat folytán nincs többé ereje.

Mégis csalóka e kép és csüggedt lélek képzelődésének a szülőtte, mert ha jól szemügyre veszem, előttem nem sírkő áll, hanem gránitból faragott fundamentumköve az új Magyarországnak, amely annál na-

gyobb, annál hatalmasabb, annál hosszabb életű lesz, mentől több száz-ezer fiának páratlan s hősi erényén épül az fel.

A természetben idővel minden elpusztul. A vasat a rozsdá marja szét. a gránitkövet évezredek viszontagságai, viharai pusztítják el. Nincsen földi anyag, amelyet akár a természet. akár az ember alkotott. amely örökéletű volna. Csak egy van, ami örökéletű, ami elpusztíthatatlan és (mindig újjászületik és ez a lélek, a szellem, amely az elhaltak erényeiből újra sarjad, nap-nap után új erényeket szül és biztosítéka. annak, hogy a nemzet majd újjászületik.

Magyar Hősök, akiknek emlékét most avatjuk fel, a Ti emlékekhez nem ez a koszorú méltó, hanem a Kárpátoknak vértől harmatos orok koszorúja! Ti nem haltatok meg hiába a honért. A Ti hősi erényeitek kultuszán, a Ti hősi és önfeláldozó példátok követésén épül fel majdan az új Magyarország!

A KELLOGG-PAKTUMRÓL (1929 JÚNIUS 27. FELSŐHÁZ)

A felsőház 1929 június 27-iki ülésén együttesen tárgyalta a Lengyelországgal, Finnországgal, Törökországgal és az Egyesült Államokkal kötött békéltető eljárási szerződés és választott bírósági szerződésről, a Kellogg-paktum becikkelyezéséről, valamint Magyarországnak az Állandó Nemzetközi Bíróság kötelező igénybevételét kimondó okmányhoz való hozzájárulásáról szóló törvényjavaslatokat.

Bethlen István gróf miniszterelnök az ülés folyamán a következő (beszédet mondotta:

Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! A szőnyegen levő hat javaslat közül az első négy békés szándékunkat. megegyezési készségünket dokumentálja egyes államokkal szemben, amelyek név szerint fel vannak sorolva és amelyekhez részben barátság is fűz. A két utolsó javaslat békeszándékunkról általánosságban tesz tanúbizonyságot. mert hiszen a Kellogg-paktum, valamint a napirendnek utolsó tárgya, a hágai döntőbírósági klauzulához való csatlakozásunk általános békeszándékunkat bizonyítják. A vitának előttem felszólalt két szónoka, Berzeviczy Albert ő excellenciája és Vészi József ő méltósága ezt a békeszándékunkat és e javaslatokat a magyar külpolitikába állították bele és plasztikus képét adták ennek a külpolitikának ezeknek a javaslatoknak a megvilágításában. Én a magam részéről az o általuk mondottakhoz semmit sem kívánok hozzátenni, mert hiszen mindaz, amit kifejtettek .a, mi viszonyunkra vonatkozólag egyes nagyhatalmakhoz, a mi viszonyunkra vonatkozólag a kisentente-államokhoz, annyira megegyeznek avval ami a magyar köztudatban van, annyira megegyeznek azzal a politikai irányzattal, amelyet jómagam képviselek és a kormány, elsősorban a külügyminiszter úr képvisel, hogy ehhez hozzáadnivalóm alig van. Ha mégis felszólalok, ennek oka az, hogy specialiter a Kellogg-paktumról egy-néhány megjegyzést tegyek és azt a magyar politika szempontjából vilá- gítsam meg.

A háború után, amikor az új Európa rendezéséhez fogtak, egy nagy kérdés merült rögtön fel, hogyan lehetne megakadályozni azt. hogy

újából hasonló katasztrófa nehezedjék rá az emberiségre és hamarosan rájöttek az evvel a kérdéssel foglalkozók arra, hogy az általános leszerelés volna az, amely tulajdonképpen ezt főleg biztosítani tudja. Az általános leszerelés olyan probléma, amely talán évszázadok, talán évezredek óta foglalkoztatja a legnagyobb elméket. Evvel a problémával szemben rögtön felmerült az a másik döntő súlyú probléma, hogy ám ha leszerelünk, ha az államok megszüntetik a fegyverkezést, ha lemondanak a háborúról és lemondanak azokról az eszközökről, amelyeknek segítségével a maguk érdekeit megvédeni képesek, ki fogja az egyes államok biztonságát garantálni, hol lesz az a biztonság, amely szükséges ahhoz, hogy felelős állásban lévő államférfiak a maguk nemzetének ezt a leszerelést tanácsolhassák. A biztonság problémája az a nagy probléma, amely egy évtized óta uralja a leszereléssel kapcsolatban a legjobb elméket, az összes kabineteiket és az egész európai politikát. Mit találtak fel a biztonság érdekében? Az első volt a Népszövetség. A Népszövetség gondolata tulajdonképpen az, hogy egy fórum kreáltassék, amely elé vitessenek a nemzetek közt felmerülő viták s amely fórum azután ezek felett dönteni képes a háború lehetőségének kikapcsolásával. A bizalom azonban a Nemzetek Szövetsége iránt ma még nem olyan nagy, talán a győző államok részéről sem, hogy ez a bizalom megadta volna nekik a biztonságot, hogy a leszerelés problémájához közelebb jussanak.

A második lépés egy kísérlet volt a Népszövetség előtt, hogy egy általános protokollumban az összes államok bizonyos garanciákat nyerjenek arra az esetre, ha valamelyik szomszédos, vagy távolabbálló állam részéről megtámadatnának s erre az esetre bizonyos szankciók is provideálva voltak. Ez azonban olyan messzemenő javaslatnak látszott, hogy különösen az angol közvélemény részéről nagy akadályokba ütközvén, a lokarnói paktum egy részmegoldást keresett a biztonsági probléma terén: legalább a Rajna-mentén, azon a vidéken, ahol a világháború legnagyobb csatái folytak, ahol Európa sorsa a világháborúban tulajdonképpen eldőlt és amely évszázadok óta csatatere volt a legnagyobb konfliktusoknak és a legnagyobb nemzeteknek. Ez volt talán a második komoly lépés, mert hiszen a protokollumot, amelyre hivatkoztam, a Népszövetség nem fogadta el, illetőleg az nála visszautasításra talált. A lokarnói megegyezésben és a Népszövetségben azonban a világ legnagyobb hatalma, az Északamerikai Egyesült-Államok nem vesznek részt. Kívülmaradt az a legnagyobb hatalom, amely gazdasági eszközeivel talán egész Európára is ránehezedik s amely mindenestre politikai téren is, még hallgatásával is, vezetni képes a világot.

Mélyen t. Felsőház! Ez tulajdonképpen születési útja a Kellogg-paktumnak. A biztonság kérdésének új módszerrel való megoldása a Kellogg-paktum s egyúttal bevonása az Északamerikai Egyesült-Államoknak, a legnagyobb hatalomnak, amely ennek a paktumnak kezdeményezője is volt.

Ha mármost azt nézzük, megoldja-e ez a paktum a problémát, azt kell mondanunk, hogy ez demonstráció a béke mellett, de nem oldja meg sem a biztonság, sem a leszerelés kérdését. Mert mit tartalmaz ez a paktum? Két elvi kijelentést: az egyik az, hogy az aláíró államok lemondanak arról, hogy a háborút a nemzeti politika eszközének tekintsék, a másik kijelentés pedig azt tartalmazza, hogy ezentúl a konfliktusokat igyekezni fognak békés eszközökkel elintézni.

Be már itt is mind a két kijelentésnek értékét, amelyek így abszolút véve talán bizonyos jelentőséggel bírnak, még szűkebb térre szorítják azok a kijelentések, amelyek egyes államok részéről történtek, «mikor csatlakozásukat a békepaktumhoz bejelentették.

Elég, ha rámutatok én is arra, amire Vészi József ő méltósága rámutatott. hogy az összes aláíró hatalmak úgyszólván magától értetődőnek jelentették ki, hogy az önvédelmi háború természetesen nem áll ellentétben ezzel a szerződéssel és hogy minden szuverén állam önmaga dönti el annak kérdését. hogy önvédelemről van-e szó, vagy nem.

Tovább menve, az a kijelentés is történt Amerika és Nagybritannia részéről, hogy bizonyos területeken nekik olyan sajátos érdekeik forognak fenn, hogy azokon való akciószabadságukat fenntartják. Szemben állunk egy, az Északamerikai Egyesült-Államok és a Britbirodalom részéről beje Jentett Monroe-doktrínával. Az a kijelentés történt. hogy azok a konfliktusok, azok a háborúk, amelyek a lokarnói szerződésből kifolyólag viseltetnének, nem állanak ellentétben a Kellogg-paktummal. Bejelentetett, hogy a népszövetségi paktum alapján esetleg lehetővé váló, vagy ezen paktum alapján is lehetővé váló háborúk, vagy konfliktusok nem állanak ellentétben ezzel a paktummal. És végre azok a neutralitási szerződések sem, amelyeket egyes államok maguk kötöttek és amelyekről mi úgy emlékszünk meg elsősorban, mint kisentente-szerződésekről.

Hát. mélyen t. Felsőház, ha még koncedálni is kell elvi, teoretikus szempontból, hogy az önvédelmi harc nem olyan harc, amely ellentétben volna bármilyen hasonló kijelentéssel, mégis a legnagyobb aggályt bennem. íz kelti, hogy az ily neutralitási szerződések is mint olyanok jelentették be és fogadtattak el, amelyekkel lehetővé tett háborúk a Kellogg-paktummal ellentétben nem állanak. Mert. ha ezek az úgynevezett neutralitási szerződések tisztán defenzív jellegűek: lennének, akkor még lehetne őket subsumálni az alá .az általános meghatározás alá, amelyet az önvédelem jelent.

Ha azonban megnézzük ezeket a neutralitási szerződéseket és csak annak a politikai körnek határát keressük, amelyre ezek vonatkoznak, tisztában kell lennünk azzal, hogy ezekben a neutralitási szerződésekben olyan kérdések is vannak szabályozva, amelyek az önvédelemmel semmi. Összefüggésben nincsenek és amelyek többé-kevésbé beavatkozást jelentenek más államok belügyeibe is. (*Úgy van! Úgy van!*) Mert hiszen ezekben a neutralitási szerződésekben példának okáért. – mert csak példaképpen említem – van említve az osztrák Anschluss kérdése, a Hohenzollern-kérdés és többek között az, amely minket közelebről érdekel, a Habsburg-kérdés is; sőt továbbmenőleg a békeszerződések által teremtett rend veszélyeztetése is bizonyos esetekben casus belli-ként szerepel, amely fogalom-meghatározás olyan tág, hogy e tág fogalom-meghatározás alá a legoffenzívebb szándék is subsummálható. A baj azonban nemcsak ebben van, hanem abban is, hogy vannak neutralitási szerződések, amelyek a defenzív kötelezettségekkel össze nem egyeztethetőleg túlmenő kötelezettségeket rónak egyik és másik szerződő félre.

Ezek a kötelezettségek, úgylátszik, nemcsak politikaiak, nemcsak diplomáciaiak, hanem adott esetekben katonaiak is. Mert hiszen a Népszövetség előtt bejelentett szerződéseknek mindegyikében van egy-egy pont, amely enyhén kifejezve, technikai szerveknek tartja fenn bizonyos megállapodásoknak részletes keresztülvitelét és fixírozását. ami alatt ter-

meszetenek katonai megállapodásokat kell érteni, amelyek azonban a Népszövetséghez nem jelentettek be és amelyek természetesen sokkal többet tartalmazhatnak, mint azok a megállapodások maguk, amelyek a Népszövetség előtt fekszenek. De hiszen a magyar közvélemény ezekről a szerződésekről, sőt még ezekről a katonai megállapodásokról is hallott olyet-mást. Hiszen annakidején a verebek csiripelték, hogy vannak olyan megállapodások, amelyek kötelezővé tennék a Magyarország ellen való katonai felvonulást egyik és másik ponton, még abban az esetben is, ha két másik állam konfliktusa esetén Magyarország neutrálisán viselkednék. Én nem állítom, hogy ezek a hírek autentikusak, nem állíthatom, mert hiszen titkos szerződésekről van szó, azonban mentől nagyobb titokban tartatnak ezek a szerződések, annál aggasztóbb, annál félőbb, *(úgy van! Úgy van!)* hogy ezek olyan intézkedéseket tartalmaznak, amelyek a defenzív jelleggel messze túlmenően offenzív jelleggel bírnak. Úgyhogy, ha a mélyen t. Felsőház kérde tőlem, hogy a Kellogg-paktum aláírásával Magyarország biztonsága mennyivel gyarapszik, a legnagyobb kétellyel kell válaszolnom, hogy Magyarország biztonsága akkor, amikor az ezeknek a neutralitási szerződéseknek alapján lehetővé váló háborúk kivételével a szerződés szankciója alól, hogy vajjon Magyarország biztonsága egyáltalában gyarapszik-e ezáltal.

Mélyen t. Felsőház! Egy másik hibája, is van ennek a szerződésnek. Kimondja, hogy két állam konfliktusa esetén ez a konfliktus békés eszközökkel intézendő el. Nem írja elő azonban azt a módszert, azt az orgainizációt, amelynek segítségével ez a konfliktus békésen elintézhető. Még azt sem mondja, hogy a választott döntőbíróshoz, a hágai állandó nemzetközi bírósághoz, vagy más módszerekhez kellene-e folyamodni. Ezt tisztán az aláíró felekre bízta. Mi éppen azért írtuk alá ebből az alkalomból kifolyólag a hágai választott döntőbíróshoz klauzulát, hogy ezzel bizonyítékát adjuk, hogy amikor a Kellogg-paktumban egy nagy horderejű, messzemenő jelentőségű elvi kijelentést teszünk a béke érdekében, ezt komolyan vesszük, mert ugyanakkor aláírtuk ennek a szerződésnek instrumentumát is, amelyben szabályozva van az a módszer, amelynek segítségével a nemzetek közti konfliktusokat békés úton el lehet intézni.

Vészi József igen t. felsőházi tag úr azt a kérdést vetette fel, hogy miért nem írunk alá választottbíróshoz szerződéseket szomszédainkkal is? És abban teljesen igaza van, hogy ezt a kérdést fel kell vetnünk és tárgyalnunk kell. Mert igaza van a volt angol külügyminiszternek, Chamberlainnek abban a megállapításában, hogy a választottbíróshoz szerződések között nem azok az értékesek, amelyek baráti nemzetek között kötöttek, hanem az általános békepolitika szempontjából azoknak a választott bíróshoz szerződéseknek van valóban értékük, amelyek olyan nemzetek között kötöttek, amelyeknek ellentétes érdekeik és konfliktusaik vagy vannak, vagy lehetővé válhatnak. *(Úgy van! balfelől.)*

T. Felsőház! Miért nincsenek ilyen szerződések? Hiszen mi egy sorozatát írtuk alá ezeknek a szerződéseknek és pedig olyan nemzetekkel, amely nemzetekkel mi még hadilábon is voltunk egykor, de amelyekkel barátságot kötöttünk, amelyeknek valóban baráti jobbot nyújtottunk, érdem azonban, mélyen t. Felsőház, ha vannak az államok között megállapodások, – mint ahogy vannak a szomszédaink között, amely megállapodások, meggyőződésem szerint, nemcsak defenzív jellegűek, hanem bi-

zonyos adott esetben ellenséges fellépést statuálnak Magyarországgal szemben akkor is, amikor Magyarország önmagától erre komoly indokot nem adott – mondom, ha ilyen megegyezések vannak: lehet-e komolyan venni egy olyan ajánlatot, amely ugyanakkor, amikor fenntartja ezeket a megegyezéseket, ugyanegy szájjal meleget, vagy hideget futva, ugyanakkor a választott döntőbírósi szerződés kötésére tesz ajánlatot nekünk, anélkül, hogy az előbbeni megegyezések megváltoztatására, vagy megszüntetésére a lépéseket megtenné!

Az én felfogásom szerint, az ilyen ajánlatot komolyan vennünk nem lehet, mert aláírhatunk ilyen szerződéseket, de ez nem jelenti azt, hogy adott esetben ezek a szerződések effektuálhatók lennének. (*Úgy van! half elől.*) Ez csak annyit jelent, hogy adott komoly esetben ezek a szerződések esetleg a papírkosárba kerülve, azok a szerződések tartatnak érvényben, amelyek egyes második és harmadik államok között velünk szemben kötöttek.

Ha tehát a kisentente-államok azt óhajtják, hogy közöttünk a viszony megjavuljon, s hogy eljőjön az idő, amikor választottbírósi szerződést köthetünk, ennek előfeltétele nemcsak az, hogy aláírják a Kellogg-paktumot, hanem előfeltétele az is, hogy az olyan jellegű szerződéseket, amelyekről nem tudunk, amelyekről azonban mindenki tudja többé-kevésbé nyíltan, hogy azok ellenünk irányulnak, hogy azok az ellenünk való fellépésre kötelezettségeket tartalmaznak, megszüntetve: a hágai döntőbírósi szerződést írják alá, (*Igaz! Úgy van!*) mert ez az a garancia, amely biztosítana minket, hogy a közöttünk és közöttük létrejött szerződés komolyan is volna vehető. (*Élénk helyeslés.*)

Mélyen t. Felsőház! Még egy hibája van a Kellogg-paktumnak a praktikum szempontjából, t. i. az, hogy semmiféle szankciót nem tartalmaz és hogy ennek folytán annak megszegői tulajdonképpen nem számolhatnak olyan hátrányokkal, olyan káros következményekkel, amelyek őket – ha rosszhiszeműek – visszatárhathatnák attól, hogy az aláírt paktummal ellentétes lépéseket tegyenek.

Mármost méltóztatnak talán kérdezni tőlem, hogyha ennyi hiánnyal állunk szemben, mi az az indok, amely minket arra vezet, hogy tet a paktumot aláírjuk! Erre egészen röviden kívánok felelni. Én a Kellogg - paktumot egy nagy békedemonstrációnak tartom, amely békedemonstráción élén a világ legnagyobb hatalma; az Északamerikai Egyesült Államok állanak. Magyarország ebből a demonstrációból semmi körülmények között sem akarja kivonni magát, mert Magyarországnak békések a szándékai, mert Magyarország semmit sem akar fegyver hatalmával elintézni, hanem bízik az igazság erejében, bízik abban, hogy a világ rá fog jönni, hogy milyen igazságtalanság követetett el Magyarországgal és akkor ütni fog az órája annak, hogy Magyarország igazságához békés úton is hozzájusson... Ezt az utat a Kellogg-paktum aláírásával nem zártuk el, sőt abban a kijelentésben, amelyet a külügyminiszter úr ama jegyzékben tett, amellyel mi a Kellogg-paktumhoz való csatlakozásunkat bejelentettük, express« verbis megmondottuk és megmondjuk, hogy Magyarország ezzel az aláírással egy obligót vél láthatni azokra az államokra nézve, amelyek ezt szintén aláírják, hogy az igazságot a nemzetközi viszonylatokban is helyreállítsák.

Valóban igazza van Apponyi Albert grófnak, aki egy beszédében azt

a megállapítást tette, hogy a végleges béke nem a nemzetközi perjog javításától várható, hanem a nemzetközi materiális igazság helyreállításától. *(Élénk helyeslés.)* Nem elegendő a nemzetközi perjog javítása, nem elegendő a lemondás ebben a per jogban bizonyos erőszakos eszközökről, mert az azokról való lemondás csak akkor szolgálja valóban a béke érdekét ha ugyanakkor ebben a perjogban szabályoztatik az, hogy a materiális igazság a nemzetközi jogban hogyan és mikor érvényesül és csak akkor szolgálja előnyösen és valóban az összes nemzetek érdekét. ha ez a materiális jog, azoknak érdekében, akik rosszul, akik igazságtalanul kezeltettek, megváltoztatatik.

Mi lemondunk a háborúról a Kellogg-paktum által, lemondunk azért. mert amint meg vagyunk győződve, hogy a sértett fél a párbaj által nem az igazságot állítja helyre, csak megmutatja, hogy a maga igazáért küzdeni kész, éppenúgy tudjuk, hogy a háború is nem mindig az igazságot szolgálja, mint ahogyan sajnos, éppen a nagy világháború eredményeiből a trianoni szerződés következett. hanem szolgálja az erőszakot és szolgálja azt is, hogy a nemzetek között olyan konfliktusok keletkezzenek, amelyek azután gyakran, soha többet jóvá nem tehetők.

Mi erről a perjogi eszközről szívesen mondunk le, de csak annak fejében, hogy sohasem fogunk lemondani arról, hogy a materiális igazság Magyarország javára helyreállítsassék. *(Élénk helyeslés.)* Ezt pedig fenntartottuk ennek a szerződésnek aláírásával és ezért kérem ennek elfogadását. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a Ház minden Oldalán.)*

A GAZDASÁGI VÁLSÁG OKAIRÓL, A JÓVÁTÉTELEÜL ÉS A FELELŐTLEN POLITIKAI AGITÁCIÓRÓL (1929 OKTÓBER 15. EGYSÉGES PÁRT)

A képviselőház 1929 október 15-én tartotta a nyári szünet után első ülését. Ugyanaznap este az egységes párt is értekezletet tartott. amelyen *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Engedjétek meg, – kezdette beszédét – hogy a mai alkalommal tájékoztassam a pártot egyfelől arról a munkaprogrammról, amelyet a kormány a folyó ülészakon maga elé tűzött. másfelől a gazdasági helyzetről, úgy, ahogy azt a kormány látja és azokról az orvosszerekről, amelyekkel a helyzeten segíteni lehet. Néhány szóval foglalkozni akarok azokkal a politikai jelenségekkel is, amelyek az utolsó időben a közéletben felmerültek. Szükséges, hogy a közéletünkben mutatkozó jelenségek okaival, gyökereivel és azokkal az orvosszerekkel is foglalkozzam, amelyeket a magam neszéről szükségesnek tartok.

A felsorolandó törvényjavaslatok nem merítik ki a kormány munkaprogrammját. de bizonyos támpontot adnak a nagyobb jelentőségű kérdésekről, amelyek a parlamentet foglalkoztatni fogják. A belügyminiszter be fogja nyújtani a fővárosi törvényt. amely sürgősség vált. mert a mandátumok lejárnak és újból kell választani a komunitást. A belügyminiszter a községi háztartások rendezéséről és a gyülekezési jogról

terjeszt be még törvényjavaslatot; az utóbbi tehát azoknak a javaslatoknak a kategóriájába tartozik, amelyek a szabadságjogokról intézkednek. A kereskedelmi miniszter energiatörvényt és a magyar ipar fejlesztését tárgyaló törvényt fog benyújtani, az utóbbi azért fontos mai közgazdasági helyzetünkben, mert bizonyos vámrevízió előtt állunk és helyes iparfejlesztési intézkedésekkel kell biztosítani az eddigi eszközök helyett iparunk prosperitását. A földművelésügyi miniszter a márkázásról és a haszonberek jóváhagyásáról szóló javaslatokat terjeszt be. A kultuszminiszter a minősítésről és a jogi oktatás reformjáról szóló törvényjavaslatot fogja benyújtani. Jogügyi oktatásunk terén az utóbbi időben bizonyos hiányok mutatkoztak, amelyekkel a kormánynak foglalkoznia kell. A népjóléti miniszter a kézműves biztosításról és a szakszervezetekről kíván törvényjavaslatot betervezni. A szakszervezeti törvény a gyülekezési jogba vágó speciális törvény, mely elsősorban rendezi a törvényhozás útján a szakszervezeti kérdést.

Az igazságügyminiszter a csalárd és vétkes bukás, a csődeljárás reformjáról és a sajtójogról kíván törvényjavaslatot a Ház elé terjeszteni. A sajtótörvény a szabadságjogoknak ismét egy másik területén bír fontossággal. Csak azokat a törvényjavaslatokat soroltam fel, amelyek már készen vannak és amelyeknek sorozatát az esetleg mutatkozó szükségletek szerint időről-időre kiegészítjük.

Engedjétek meg, hogy most a gazdasági helyzettel általánosságban foglalkozzam. Az a krízis, amelyen mezőgazdaságunk keresztülmegy, ma közéletünknek legfontosabb és legegészbévágóbb kérdése, amellyel behatóan kell foglalkozni a kormánynak, de a törvényhozásnak is. Állítom, hogy ez a gazdasági krízis nem speciális magyar jelenség. Nem azért mondom ezt, mintha a felelősséget el akarnám hárítani ezzel a magyar kormánnyól. A magyar kormány vállalja és vállalnia kell a felelősséget azért a cselekvéséért és azokért az esetleges mulasztásokért, amelyekkel a krízis előállását talán meg nem akadályozta. De nem vállalja és nem vállalhatja a felelősséget olyan viszonyokért, amelyek vis major következtében állottak elő és amelyekkel szemben nálunk sokkal hatalmasabb nemzetek kormányai is védteleneknek bizonyultak. Mégis a mutatkozó jelenségek következményeit ma sokan politikai szempontból a kormányra akarják hárítani.

Elsősorban a mezőgazdaság e krízisével kell foglalkoznom. Sokan talán szemrehányást tesznek, hogy a kormány nem helyezkedett a mezőgazdaság és általában a gazdasági élet rekonstrukciójának az álláspontjára. A magyar kormány tisztában van azzal a kötelességével, hogy & pénzügyi rekonstrukció után gazdasági rekonstrukciónak kell elkövetkezni. Hiszen elképzelhetetlen, hogy a magyar közzgazdaság megbírhassa azokat a nagy terheket, amelyeket a súlyos államháztartási helyzet miatt kellett magára vennie, ha a saját életében be nem következnek olyan változások, amelyek közzgazdaságunkat életképessé teszik. A magyar kormány ezzel tisztában van és magam is régebb idő óta többször hangoztattam, hogy ilyen gazdasági rekonstrukcióna szükség van. Ennek azonban megvoltak és megvannak ma is az általános feltételei. Az egyik általános feltétel az volt, hogy a rekonstrukciónak tőke álljon rendelkezésére olyan mértékben és olyan kamatláb mellett, amelyek mellett produktív termelés egyáltalában elképzelhető. *(Úgy van! Úgy van!)* A másik előfeltétel

a magyarországi speciális viszonyokat tekintetbe véve az, hogy mezőgazdasági feleslegeink a külföldön olyan árak mellett legyenek elhelyezhetők, amelyek mellett a rentábilis termelés elképzelhető. Enélkül a két előfeltétel nélkül gazdasági rekonstrukció Magyarországon illuzórikus és keresztül nem vihető, akár konzervatív, akár demokrata, akár radikális, akár szocialista kormány van uralmon. *(Úgy van! Úgy van!)* Aki ezzel nincs tisztában, az nem ért közgazdasági kérdésekhez, vagy nem akar érteni azokhoz és félre akarja vezetni a közvéleményt.

Azt nem lehetett előre látni, hogy a békeszerződések megkötése után, melyeket az európai államférfiak a béke megteremtése érdekében tettek, s amelyek együtt jártak volna az egészséges gazdasági helyzet kifejlődésével, hogy eme erőfeszítések ellenére a pénzpiac helyzete nem javul, hanem katasztrofálisan romlik és az előfeltétel, amelyre Magyarország rekonstrukciója kell, hogy bázírozva legyen, – a külföldi tőke, – nemcsak hogy nem áll ma rendelkezésre olyan árak mellett, amelyek mellett produktíven lehet termelni, hanem csekélyebb és drágább is lett. Nem volt előrelátható az sem, hogy akkor, amikor a világ gabonatermeléséből Oroszország kiesett, minthogy feleslegei nincsenek, amikor a földreformok révén Romániában és más exportállamokban a feleslegek eltűnnek, ennek ellenére a gabonatermelés terén árhanyatlás mutatkozik. Ezért a magyar kormányt felelőssé tenni nem lehet. Azt, hogy ugyanakkor, amikor a rekonstrukció érdekében mindent elkövettünk gazdasági téren és a programmunkba az iparfejlesztést is felvettük, szemrehányás tárgyává tenni nem lehet. Amikor az ország nélkülözni kénytelen egy olyan biztosítószerepet, amelyen válságos időkben a kivándorlás volt, akkor kötelességnek mutatkozott, hogy a kormány a megfelelő vámvédelem révén gondoskodjék az ipar fejlesztéséről és a „belső piac felvevőképességének fokozásáról. Ma is azon a nézetem vagyok, hogy ez helyes út volt és bár szerintem is szükséges a vámvédelem bizonyos ponton való enyhítése, ipari be rendezkedéseink további gyarapításától nem zárkozhatunk el.

Nézzünk most már szemébe annak az agrárválságnak, amely, sajnos, tizedeli a mezőgazdaság produktív erejét. Ezt a válságot a következő körülmények idézték elő. Elsősorban is – ismétlem – a gabonaárak hanyatlása, másodsorban a hitelkrízis, harmadszor az a körülmény, hogy sokkal drágábban kell ma a mezőgazdaságnak megfizetnie az ipari cikkeket, mint háború előtt. *(Felkiáltások: Főképp ez!)* Nem főképpen, hanem ez a körülmény is. Végül előidéztek azok a közterhek, amelyek súlyosan nehezednek a mezőgazdaság vállára és amelyeket csak részben vagyunk képesek róla levenni.

A gabonaár hanyatlásánál csodálatos helyzettel állunk szemben. Október elsején Csikágóban 28.25 pengő, Winnipegben 29.10 pengő volt a búza ára. A délamerikai búzát ugyanakkor Rotterdamban és Liverpoolban 26 pengővel jegyezték, ugyanakkor, amikor Budapesten a búza ára sokkal alacsonyabb volt. Ebben az időben Bécsben a magyar búza 23.50 pengőn állott, míg a belföldi búzát 21.80 pengővel jegyezték, cseh területen még alacsonyabban és Milánóban 23 pengővel. Ez annyit jelent, hogy nem az amerikai konkurrencia nyomta le Közép-Európában az árakat, hanem annyit jelent, hogy ezekben az importáló államokban is olyan alacsonyan kínáltak a belföldi búzát, amely nem tette rentábilissá, hogy amerikai vagy magyar búzát importáljanak. Ez azt jelenti, hogy az európai búzatermelő kezé-

bő a búza oly sürgősen kínálatik, amely mélyen az amerikai paritás alá nyomta le a piaci árakat. Ez a bizonyítéka annak, hogy nemcsak Magyarországon, hanem azokban az államokban is, amelyek importra szorulnak, mezőgazdasági krízis van.

Mi következik ebből a jelenségből? Az, hogy ezekben az államokban, vagy olcsóbban kínálódik az amerikai búza, vagy pedig a belföldi búza ára emelkedik. Én nem akarok jóslásokba bocsátkozni, csak rá kívánok mutatni azokra a jelenségekre, amelyek a „budapesti tőzsdét is befolyásolják. Még egy másik jelenség is jelentkezik. Ez az, hogy ugyanakkor, amikor a budapesti piacon, a budapesti tőzsdén egy bizonyos árfolyamot jegyeznek, a vidéken, nagyon sok helyen nem az ennek megfelelő paritást fizetik. *(Úgy van!)* Amennyiben nincs hatalmunk arra, hogy a világpiacon árakat befolyásoljunk és a fent vázolt jelenségekre bármiféle hatást gyakoroljunk, mert hiszen ez csak általános megerősödés révén szűnhetik meg, éppen annyira gondoskodni kell, hogy legalább a Budapesten jegyzett tőzsdeáraknak megfelelő paritást kapjon a vidéki gazda. Ez igen nehéz feladat.

Itt két segítségről lehet szó. Az egyik a momentán segítség, amelyet már a minisztertanács is elhatározott, hogy t. i. megfelelő vételek révén gondoskodik a kormány arról, hogy a paritás az országban érvényesüljön. De ez csak momentán segítség, s a súlyos helyzet messzebbmenő intézkedéseket kíván, hogy a jövőben hasonló helyzet elő ne állhasson.

Ha mindenki panaszkodik afelett, hogy a mezőgazdasági krízis általános krízisidézett elő, amely visszahat az iparra és kereskedelemre egyaránt, akkor a legnagyobb érdekünk fűződik ahhoz, hogy hasonló jelenség meg ne ismétlődjék. Ezért határozta el a kormány, hogy a földművelésügyi miniszter a gabonatárházak intézményét kifejlessze. *(Helyeslés.)* Ez nagyon nehéz probléma, amely körültekintést igényel. Ezt nem lehet egyik napról a másik napra megcsinálni. Ne várja tehát a magyar mezőgazdaság azt, hogy a búza ára e terv folytán már holnap emelkedik, de ezen a réven gondoskodni lehet arról, hogy a mezőgazdaság súlyos helyzete következtében mutatkozó jelenségek megszűntethessenek és levezettessenek.

A Pester Lloyd reggeli számában közlemény jelent meg, amely szerint Tardieu francia belügyminiszter „beszédet mondott, amelyben úgy nyilatkozott, hogy egész Európában mezőgazdasági krízis van s hogy ezen a krízisen csak úgy lehet segíteni, ha a mezőgazdasági termények, a búzáknak értékesítése terén bizonyos nemzetközi szervezet létesül. Én teljesen, ugyanezen a meggyőződésen vagyok. Mi a világnak gabonaárakat nem diktálhatunk és nem fogunk diktálhatni sohasem. Ha a velünk konkurráló országokban a mezőgazdaság gyenge s kénytelen az árakban lemenni olyan mértékben, hogy improduktív válik a termelés, úgy mi konkurrensnek nem tehetünk egyebet, mint hogy felvegyük a versenyt, mert hiszen magunk is exportálni akarunk. Magam is abban a meggyőződésben vagyok, hogy végleges segítség a mezőgazdaságon csak akkor lehetséges, ha ezt a problémát minden országban egyformán felismerik s összefognak egy ilyen, szervezet létesítése érdekében, amely biztosítaná azt, hogy a belföldi piacon a mezőgazda megkapja a mag árát, de biztosítaná azt is, hogy a külföldi konkurenciából is csatoltassanak le azok a mo-

mentumok, amelyek egyik vagy másik államot tönkretenni képesek. Én tehát örömmel üdvözlöm ezt a tervet, s amennyiben mód nyújtatnék arra, hogy ezzel in concreto lehessen foglalkozni, azt hiszem olyan terv volna ez, amellyel nekünk komolyan kell foglalkoznunk. Addig is azonban ki kell építenünk a gabonaraktárak szervezetiét, mégpedig úgy hogy ez a szervezet egészen az utolsó faluig érjen, mert csak akkor hasznos, ha a gazdának nem 100 km-re kell a búzát vinnie. Nem akarok e percben erről a témáról többet mondani. Természetes, hogy a földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszter úrnak termelési és exportpolitikája alá kell, hogy támassza mindazt, amit a mezőgazdaság érdekében tenni lehet. Nem csinállok titkot abból, hogy majd egy másik értekezleten a földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszter urak részletesebben fognak e kérdéstről beszámolni. S kérem a pártnak tagjait, hogy működjenek közre ennek a kérdésnek megoldásánál.

A másik kardinális baj, amellyel küzdeni kell, a hitelkérdés. Ma Londonban a kamatláb 6-5 százalék, amikor normális időben 2-3 százalék szokott lenni. Külföldi hosszúlejáratú hiteleket Magyarország úgyszólván nem kaphat, legalább rentábilis áron nem. A világpénzpiacon mutatkozó feszültség magával hozza természetszerűen azt, hogy Magyarország, amely tőkeszegény s rá van utalva a külföldi tőkére, még sakkal magasabb kamatlábat kénytelen fizetni, de magával hozza azt is, hogy a kisebb lejáratú hitelek is, amelyeket a külföld a magyar közgazdaságnak rendelkezésére bocsátott megdrágultak, ha ugyan fel nem mondtak egyik vagy másik részről. Ennek következménye az volt, hogy abból a rezervoárból, amelyből a magyar közgazdasági élet merít, a magyar Nemzeti Bank a rendelkezésre bocsátott hitelekből egy tekintélyes részt egy év leforgása alatt olyan hitelek fedezésére fordított, amelyek normális időkben csak hosszúlejáratú hitelekkel nyertek volna fedezetet. Ennek a következménye viszont ismét az volt, hogy a magyar közgazdaság részére csekélyebb mértékben állanak rendelkezésre azok a hitelösszegek, amelyek normális viszonyok között, normális forgalom lebonyolítására és a személyi hitel kielégítésére szolgálnak, annak ellenére, hogy a Nemzeti Bank által rendelkezésre bocsátott hitelkeret lényegesen nem csökkent. Tudok arról, hogy a magyar közgazdasági életben az a meggyőződés él, hogy lényeges hitelrestringálás történt, ez azonban nem áll fenn. Méltóztassanak megnézni a Nemzeti Bank kimutatását s akkor mindenki látja, hogy ezek a hitelkeretek lényegesen nem csökkentek. Ismétlem, a krízis azért állott elő, mert a kibocsátott hiteleknek lényeges részét olyan célokra fordították, amelyek normális időkben csak hosszúlejáratú hitelek által lennének fedezhetőek.

Nem mondom, hogy a hitelkeretek nagyon bőven méretezettek. De, bocsánatot leérek, amikor éveken keresztül passzív volt a magyar kereskedelmi mérleg, amikor éveken keresztül fokozódó passzivitással állottunk szemben s amikor a külföldi hitelekre csekélyebb kilátás volt, mint amilyen volt a közelmúltban, akkor a Nemzeti Banknak a valuta stabilitása érdekében vállalt kötelezettsége szempontjából igen nagy megfontolást érdemel az a kérdés, hogy a hitelkereteket felemelje. Az a felfogásom, hogy ezeket a hitelkereteket lehetőleg úgy kell méretezni, hogy a magyar valuta stabilitásának megingatása nélkül lehetőleg bőven lássuk el a közgazdasági életet.

Hol itt a segítség? Meggyőződésem szemit addig, amíg a világ pénzpiacán egy normálisabb helyzet. nem áll elő, hiába próbálkozunk ití lyukakat tömni. Tökéletes hiányt kunstetüökkkel elintézni nem lehet. bizonyos eszközökhöz azonban itt is nyúlni kell, itt is meg kell tenni, amit lehet. S mi az, ami rendelkezésre áll? Először is meg kell ragadni azokai a lehetőségeket, amelyek időről-időre mutatkoznak olyan irányban, hogy a külföldi tőkét idehozzuk. A pénzügyminiszternek errevonatkozó felfogása biztosíték abban a tekintetben, hogy semmiféle kínálkozó alkalmat nem fognak elmulasztani.

Államkölcson elhelyezése lehetetlen a külföldi piacon, ugyanezen okokért. de addig sem, amíg a reparációs tárgyalások megfelelő eredményhez nem jutnák. Végleges szanálás csak akkor lehetséges e téren, ha hosszúlejáratú hiteleket helyezhetünk el a külföldön, ha zálogleveleket és kötvényeket tudunk exportálni. Végleges szanálás csak akkor lehetséges, ha nagyobb államkölcst lehet kontrahálni.

A fennálló szűk keretek között a rendelkezésre álló pénzmennyiséget humánus kamatláb mellett kell a vidéki közönség rendelkezésére bocsátani. Nem merném aláírni azt a tételt. amit egyesek hangoztatnak, azt tudniillik, hogy a vidéki pénzintézetek uzsorások. Általánosítani mégsem lehet ezen a téren. Arról kell gondoskodni, hogy ahol visszaélések mutatkoznak, azok megszűnjenek. Biztosítom a pártot. hogy a pénzügyminiszter úr rajta kívánja tartani kezét ezeken a jelenségeken s megfelelő intézkedéseket tesz majd ott. ahol ennek szüksége mutatkozik. Ne tessék azonban általánosítani. Elismerem, hogy bankorganizációnk nem olyan, amely erre a csonka országra volna méretezve. Nagyon sok a pénzintézet. amelyeknek összevonásával csökkenteni lehetne azt a marzsót. amely a vidéki pénz kamatát terheli. Ebben az irányban is cselekedni kíván a kormány, itt is megfelelő intézkedéseket kíván tenni. Óva intem azonban a pártot egyfelől az általánosításoktól, óva intek attól, hogy ezt a helyzetet bárki arra kívánja felhasználni, hogy egy foglalkozási ágat a másik ellen uszítson. Ez a krízist nem javítja, hanem csak növeli, mert megijeszt bizonyos köröket és csak arra vezeti őket. hogy éppen olyan cselekményeket kövessenek el, amelyektől tartózkodni kellene, s amelyek tekintetében, ha velük harmóniában járunk el, többet fogunk elérni.

Áttérek a reparációs kérdésre. Németország a nyár folyamán Hágában megállapodásra jutott a hitelező államokkal szemben, amely a Young-tervben látott napvilágot. E tanácskozások rendjén felmerült az utódállamok kérdése is, mert nyilvánvaló, hogyha a legfőbb adós állam, Németország elintézést kapott. nem maradhatnak elintézés nélkül Magyarország, Ausztria és Bulgária sem. Ennek a Young-tervnek életbelépése, nem mondom, hogy attól függ, de ahhoz köttetett. hogy ezeket a kérdéseket is legalább egy év leforgása alatt rendezni kell s ez vetette fel annak szükségét. hogy ezt a kérdést nemzetközi tárgyalás révén megoldják, így jött létre az a konferencia, amelyen mi is résztveszünk, s amely hivatva van Magyarország végleges tartozása tekintetében rendezést hozni.

Eddig az volt a helyzetünk, hogy a szanáláskor 200 millió reparációt vállaltunk, y mely 1043-ig évi átlagos 10 milliós tételekkel volt törlesztendő. Amikor a szanálás rendjén megállapodás történt erre vonatkozólag, Magyarország végleges reparációs összegét nem állapították

meg s nem történt döntés azokban a kérdésekben sem, amelyek a békeszerződés folytán Magyarország terhét jelentették ugyan, amelyet azonban más címen követelnek. Abban az atmoszférában, amelyben ezt a kérdést tárgyalták, kijelentések történtek, nem írott és nem szerződéses jellegű kijelentések, de olyanok, amelyek bizonyos morális obligót involváltak, felfogásom szerint. abban a tekintetben, hogy Magyarországot a jövőben lényeges reparációval nem terhelik. Ezt nem mondtam meg akkor a nyilvánosság előtt. mert nem akartam, hogy valaki ebből olyan következtetést vonjon le, mintha ez megállapodás lett volna, de állítom, hogy sohasem vállaltam volna kétszázmillió reparációt Magyarország terhére, ha ilyen irányban megfelelő biztatásban nem részesültem volna.

Emlékezzünk vissza. Abban az időben Magyarország kénytelen volt annak folytán, hogy az utódállamok bizonyos követelésekkel léptek fel, a szanalási (akció keresztül vihetése érdekében lényeges áldozatokat vállalni. Kénytelenek voltunk lemondani azokról a károkról, amelyek a megszállásból állottak elő. Kétségtelen, hogy Magyarországnak bizonyos érdeke fűződik ahhoz, hogy pénzügyi szuverenitását ezeknek a kérdéseknek rendezése révén visszakapja. Kétségtelen érdekünk az is, hogy a többi függő apróbb kérdések, amelyek a békeszerződésből folynak s amelyek címén Magyarországgal szemben egyesek, magánosok, államok, testületek, követeléssel léphetnek fel, likvidálva legyenek. De ez az érdek nem mehet odáig, hogy Magyarország ennek fejében nagyobb áldozatokat hozzon. Magyarország további reparációk fizetésére méltányosan nem kötelezhető. Mai költségvetésünket továbbra nem lehet fenntartani, azt csökkentenünk kell, s ha nem is csökkentjük a magyar költségvetést. milliósámra vannak olyan szükségletek az országban, amelyek ma nem elégíthetők ki, de amelyek normális kultúrállamban mindenütt fedezetet kapnak. Nem vagyunk tehát ítéltetők arra, hogy páriák legyünk s költségvetésünket fenntartsuk bizonyos reparációs fizetésekre. Amikor a szanalásról tárgyaltam, nem gondoltam arra, s ma sem hiszem, hogy Magyarországot úgy kívánnák kezelni, mint az a bizonyos boszorkány, amely felhizlalja előbb a gyermeket. de csak azért. hogy amikor kellően felhizlalta, el is fogyassza.

Én mindezeket nem azért mondom, mintha ma ilyen veszélyek fenyegetnének, mert hiszen azok a híresztelések, amelyek e téren napvilágot láttak, vagy talán nem is láttak napvilágot. csak mendemondaként terjednek, a tényeknek egyáltalában nem felelnek meg. A leghatározottabban meg kell ezeket cáfolnom, mert hiszen köztudomású, hogy a párisi tárgyalások titkosak, amelyékről csakis a kormány értesül, amely a maga részéről szintén kötelezi magát a titoktartásra. Mondom, nem azért mondom ezt. hogy riadalmat kelt sok a magyar közönségben, mert erről nincs szó és nincs is indoka, csupán azért, hogy a magyar közönség ismerje a magyar kormány felfogását ebben a kérdésben.

Legyen szabad néhány szót szólanom a vámpolitikáról is. Kétségtelen, hogy amikor hozzáfogtunk a gazdasági reorganizációhoz, nagy probléma volt az, hogy milyen formában nyúljunk hozzá az iparfejlesztés kérdéséhez. A kormány s azt hiszem a közvélemény túlnyomó része is, azon a véleményen volt. hogy szükséges az iparfejlesztés s elkerülhetetlen azért az, hogy az ipar bizonyos vámvédelemben részesüljön. Rámutatam arra, hogy az államháztartás fenntartása és a magyar gazdasági élet

expanziója érdekében is elkerülhetetlen az, hogy ezt az iparfejlesztési politikát folytassuk. Kétségtelen azonban az is, hogy amikor a magyar ipart vámvédelemben részesítettük, az a megfontolás is szemünk előtt lebegett, hogy azok az államok, amelyekkel tárgyalni fogunk, bizonyos engedményeket fognak követelni ezen a téren azért, hogy mezőgazdaságunk terményeit beengedjék.

E téren a tárgyalások nem voltak teljesen eredményesek. Hiszen tudjuk, hogy a szomszédállamok agrárvámokat léptettek életbe, a legtöbb elzárkózott a mezőgazdaságunk exportja, elől s annak ellenére, hogy a tárgyalások során hajlandók lettünk volna nagyobb áldozatot hozni az ipari vámok terén, nem voltunk képesek elérni azt, hogy ők nagyobb áldozatot hozzanak. Mindez olyan helyzetet teremtett, amely szükségessé teszi, hogy most vámtarifánkat újból átnézzük és levonjuk a konzekvenciákat. Nyilvánvaló, hogy a fennálló iparokat, azokat, amelyek fejlődőképeseek, megfelelő vámvédelemben kell részesíteni, oly ipari vámnál azonban, amelyek nemlétező ipart védenek, tehát csak pénzügyi jellegűek, vagy pedig olyan téren, ahol az ipar kifejlődésének nincs meg a lehetősége, bizonyos engedményeket kell tennünk. Kétségtelen, hogy éppen a mezőgazdaság érdekében revízió alá kell venni a vámtarifát, hogy ott, ahol a mezőgazdaság megélhetése szempontjából életbevágó érdekek követelik az egyike vagy másik tétel revízióját, az megtörténjék. Ha azonban ezt megtesszük, ugyanakkor a kereskedelemügyi miniszter úr gondoskodni fog más eszközök segítségével az iparfejlesztő politikáról is. Ezeknek az eszközöknek igénybevételéről és megfelelő program kidolgozásáról gondoskodni fogt a kereskedelmi miniszter úr és nemsokára, a törvényhozás elé lép velük.

Azt mondhatnák talán néhányan, hogy miért ma és miért nem tegnap fogtunk ehhez. Egyszer már megmondottam. Nehéz vámrevíziókat keresztülvenni akkor, amikor még fontos kereskedelmi tárgyalások előtt áll az ember. Hiszen még nincs kereskedelmi szerződésünk Németországgal, ami életbevágó érdeke a magyar mezőgazdaságnak. Bizonyos óvatosságra van tehát szükség. Mi nem voltunk még abban a helyzetben, hogy Németországgal komolyan tárgyalásokba bocsátkozhattunk volna. Nem rajtunk múlt, de reméljük, nemsokára ebbe a helyzetbe jutunk. De addig is, hogy időt ne veszítsünk, szükség volt arra, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr programja megfelelő bizottság által tanulmányoztassa e kérdést azért, hogyha túl jutunk ezeken a tárgyalásokon, vagy bebizonyosodik, hogy nem juthatunk megfelelő szerződésekhez, az említett revíziók keresztülvihetők legyenek.

Nem sok szót kívánok vesztegetni a költségvetési helyzetre. Csak annyit mondok, hogy a Ház határozati javaslatot fogadott el a múlt évben oly irányban, hogy a költségvetést továbbfejleszteni nem lehet és a kormány törekedjék lehetőleg arra, hogy a költségvetést szűkebbre vegye. E határozati javaslatnak kellő komolysággal kívánunk eleget tenni, a magam részéről a kormány állását kötöm ahhoz, hogy ez a jövő költségvetésben kifejezésre jusson. Ha már a mezőgazdaságnak direkt eszközökkel nem sokat nyújthatunk, akkor el kell követnünk mindent arra, hogy legalább pénzügyi téren, az adózás terén segítsünk. E tekintetben e percben nem kívánok többet nyilatkozni, hiszen a költségvetés összeállítása folyamatban van. Remélem, a jövő évben korábban leszünk abban a helyzetben, hogy korábban jöjjünk a törvényhozás elé és így elkerüljük azt

a helyzetet. mely az idén abban nyilvánult meg, hogy a felsőház alig volt képes foglalkozni a költségvetéssel, ha nem akarta, hogy ex-lex következzék be.

Nem akarok most bővebb részletekbe menni, hiszen úgyis hosszúra nyúlt előadásom. De ismétlem, hogy azokat a kritikus jelenségeket., amelyek a világhelyzet által idéztettek elő, eliminálni képesek nem vagyunk. Aki ezzel a követeléssel jön, vagy nem érti a kérdést. vagy rosszindulatúan kezeli. Mi csak azt tehetjük, hogy a rendelkezésre álló kereten belül, s az igénybevehető eszközök segítségével mindent megteszünk azért. hogy a nehéz és súlyos helyzeten segítsünk. De óva intek attól, hogy ezt a helyzetet bárki is túlzottan, katasztrofálisnak tüntesse fel, mert ez nem is felel meg a tényeknek, de nem is érdeke az országnak és a mezőgazdaságnak sem. Az ilyen bajoknak túlzott színben való feltüntetése nem javíthatja a krízist. hanem csak arra alkalmas, hogy a közgazdasági élet számos faktorában csüggedést. bizalmatlanságot. kishitűséget mértéken túl idézzon elő s azt a törekvést. hogy mentse sajátját. a helyett. hogy a köz rendelkezésére bocsátaná azokat az erőket. amelyek rendelkezésére állanak. Én tehát. amennyire szükségesnek tartom a helyzet és a javításra szolgáló eszközök megvitatását. éppen annyira vallom, hogy tartózkodni kell minden magyar tényezőnek attól, hogy politikai babér kedvéért ezt a helyzetet túlzottan fekete színben tüntesse fel.

Ne csináljunk titkot. a politikai helyzet összefügg a gazdasági helyzettel. Azok a mozgólódások és törekvések, amelyek talán most leplezetlenebbül nyomulnak előtérbe, mint eddig, visszfényei a gazdasági helyzetnek s arra akarják felhasználni ezt a helyzetet egyesek, hogy népszerűsítsenek politikai jelszavakat. amelyeknek egyedül önmagukban nincs erejük. Arra akarják felhasználni ezt a gazdasági helyzetben jelentkező politikai konjunktúrát. hogy megjártsszák az egész vonalon s ebből olyan hasznot húzzanak pártpolitikai téren, amilyent csak lehetséges, s hogy beugrassák a magyar közéletet olyan politikai kísérletekbe, amelyeket., sajnos, már végeztek ebben az országban katasztrofális eredménnyel. Kétségtelen, hogy azok között. akik itt politikai zavart kívánnak kelteni, akik új politikai jelszavakkal akarják orvosolni a gazdasági krízist. mert ilyenek is vannak, kétségtelenül vannak jóhiszemű emberek is. Három volt minisztertársain áll előtérben. Nem vonom kétségbe az ő jóhiszeműségüket. ők csak gondosan titkolták abban az időben, amikor a kabinetnek tagjai voltak, azt a meggyőződésüket. amelyet ma mint egyedül üdvözítőt állítanak a közvélemény elé.

Nem vonom kétségbe, tisztelt párt. az ellenzék jóhiszeműségét sem. A parlamentben egész sora van az ellenzéki férfiaknak, akik évek óta hangoztatják ezeket a jelszavakat és ezektől nagy politikai (eredményeket várnak az országra. De kétségtelen, hogy vannak olyanok is, akik csak rosszhiszeműen dobálóznak az ilyen jelszavakkal. A sajtóban is jelentkezik ilyen rosszhiszeműség a tények elferdítésében, vagy ferde világitásba állításával. Kétségtelen, hogy vannak egyes faktorok, akik a múltban bebizonyították tehetetlenségüket és azt. hogy nem arra valók, hogy a magyar közéletben vezető tényezőként szerepeljenek s akik csak a maguk feltámadását remélik egy siralmas gazdasági helyzettől. Eddig a jelszó csak az volt. hogy vesszen és pusztuljon innen ez a feudális, reakciós, zsarnoki kormány. Hogy miért feudális ez a kormány, megérteni nem tu-

dom, mert talán az egy pénzügyminiszter urat kivéve, a többi miniszter uraknak száz hold földjük sincsen. (*Derültség.*) Nem hiszem, hogy éppen a pénzügyminiszter úrban, aki atyjának nemes tradícióit képviselj lehetne fellelni a feudalizmus exponensét. Vagy zsarnok ez a kormány, amely azzal kezdte működését, hogy egyeseknek a hatalmaskodását a közéletből visszaszorította? (*Úgy van!*) És amely azzal folytatta működését, hogy évről-évre fokozatosan megszüntette a szabadságjogokat megszorító rendszabályokat és megszüntette azokat a, béklyókat, amelyeket a háborús és forradalmi évek a szabadságjogok kezére raktak? Ezt a kormányt akarják olyan színben feltüntetni, mintha reakciót csinált volna és mintha éppen ez a kormány kezdte volna a zsarnokságot? Valóban csak az mondhat ilyet, aki vagy nem ismeri Magyarország helyzetét és a kormány pozícióját, vagy tudva akar valótlan mondani.

Eddig csak azt követelték, hogy demokratikus irányzatot kövessünk. Azt állították, hogy az általános titkos választójog, az esküdszék, a sajtószabadság, a gyülekezési és egyesülési jog helyreállítása meghoz majd minden boldogságot az országra. Hogy mit jelent a demokrácia, azt Vass József népjóléti miniszter úr a napokban negatív értelemben részletesen kifejtette. Megmondta, hogy a demokrácia nem jelenti okvetlenül az általános titkos választójogot, az esküdszéket, ahol Haverda Máriát felmentik, hogy nem jelenti az olyan szabadságjogot, amely módot ad a közélet bizonyos kalózainak piszkolódásokra, izgatásokra és lazításokra, anélkül, hogy a büntetőtörvénykönyv utolérné őket.

Mit jelent a demokrácia pozitív értelemben, megmondom most én. Pozitív formában embereket jelent, mert a politikai irányoknak kifejezői emberek. Magyarországon a szabadelvű pártot Tisza Kálmán képviselte, a munkapártot Tisza István, a koalíciót Wekerle Sándor és Magyarországon a demokráciát azok az emberek képviselik, akiket a múltból ismerünk és akik a mai közgazdasági helyzet válságának a kihasználásával fel akarnak támadni. (*Helyeslés.*) Ha ezeknek a demokráciája valósul meg Magyarországon, olyan új Kossuth Lajosok támadnak, olyan álvezérek jönnek majd, akik a vereckei szoroson a maguk népét más Árpádok számára hozzák át (*Hosszantartó helyeslés és éljenzés.*) és az uralmat a döntő percekben átengedik másoknak. Kedves barátaim, így volt ez a múltban, mert Eszterházy Móric nem volt a demokrácia prófétája, ő az átmeneti alak volt, aki megteremtette a lehetőséget a Károlyi Mihályoknak, azoknak az embereknek, akik az igazi demokráciát lábbal taposták és akik mikor hatalomhoz jutottak, Magyarország népét minden szabadságtól megfosztották. (*Úgy van, úgy van.*) Így jött föl nálunk a demokratikus világ hajnala. Magyarországon minden jelszó embereket jelent és én figyelmeztetem a magyar közönséget, hogy mikor ezekre a jelszavakra figyel, akkor nézze meg, kik azok az emberek, akik a jelszavak segítségével ebben az országban kormányozni akarnak.

De tisztelt barátaim, nem kifogásolom ezeket a jelszavakat és azokat a követeléseket, amelyeket a kormányzattal, mint olyannal szemben in re és in thesi hangoztatnak. Több ízben kijelentettem, hogy magam is szükségesnek tartok ezen a téren fokozatos haladást. De ezt, a haladást és ennek a tempóját nem az ellenzéki viselkedés követeléseivel mérem, hanem ahhoz, hogy mit kíván az ország nyugalmas fejlődése, rekonstrukciója, kulturális és gazdasági haladásai. És ne higgye senki, hogy a han-

goztatott jelszavak segítségével gazdasági téren bármit is elérünk. Akár iesz esküdtszék, akár nem és így tovább, azért a kenyér és a búza nem lesz olcsóbb, azért nem lesz a pénz bőségesebb. Sőt. merem állítani, hogyha idő előtt ilyen reformok segítségével a közrend felborul, akkor gazdasági téren is csak visszaesés lehet.

Nem hiszem, tisztelt barátaim, hogy azok a rétegek akikre a jelszavakat hangoztató urak ebben a küzdelemben számítanak, nagyon a telkükön viselnék éppen a mezőgazdaság ügyét és nagyon szeretnék a a kisgazdákat. Szeretik őket. mert a kisgazdák lennének az a faltörő kos amellyel sajátmaguknak törnek utat. de nem a mezőgazdaság érdekében. Hiszen volt idő, mikor a mezőgazdaság számtalan követelést hallott. de ezeknek az uraknak a szavát akkor nem hallottuk. Most ébrednek fel iarra a szerelemre, amely őket a mezőgazdasággal szemben olyan mélyen eltölti és amelyről ezideig nem hallottunk, sőt sajnos, annak gyakran az ellenkezőjét tapasztaltuk.

Bizonyos programok látnak manapság napvilágot. Nem akarok sok szót vesztegetni rájuk. A programok között vannak olyanok, amelyek a műkedvelői előadásoknál nagyobb értéket nem jelentenek. (*Zajos taps.*), amely előadások nem igen szerepelnek az irodalomtörténetben. Vannak olyan programok, amelyek a momentán gazdasági helyzet kiépítésére vannak alapítva és ennek folytán hevenyészetteknek tűnnek fel és gyorstalpalás színezetűek. Vannak olyan programok, amelyek nagyon emlékeztetnek azokra a programokra, amelyek 1919-ben szerepeltek.

Nekünk új program mra nincs szükségünk. Nekünk megvan a magunk jó programja. Ami jó azokban a programokban, az benne van az egységes párt programjában, viszont ami nincs benne az: egységes párt programjában ezekből, az nem jó.

Én nem akarok ezekkel a programokkal hosszasan foglalkozni, de egy pontra felhívom a figyelmet:

Az egységes párt programjában – mondotta a miniszterelnök emelt hangon – igenis benne van a felekezeti béke. (*Hosszantartó lelkes éljenzés , és taps.*) A felekezeti béke fenntartása a párt kötelessége. Az. én meggyőződésem szerint a felekezeti béke meg is van a magyar nemzet lelkében és meg is marad, hacsak kívülről nem hurcolják bele a békétlenséget, amit egyes tényezők megtesznek.

Ha szemrehányást tesznek nekünk, hogy mi az állások kiosztásánál részrehajlást gyakorolunk, arra csak azt felelhetem, hogy én nem engedhetem meg, hogy a magyar hivatali állások felekezeti szempontok szerint osztassanak szét. Tekintet nélkül arra, hogy ki milyen felekezeti, csak az lehet magyar hivatalnok, de akkor lenni is kell, aki arra megfelelő és érdemeket szerzett. Nem liberális eszme az, hogy felekezetek szerint parcellázzuk az állásokat. Ez középkori felfogás, amelyhez kultúrállamnak vissza térnie nem szabad.

Mi azt a programot. amelyet magunknak vallunk, igenis a magyar kisgazdatársadalommal harmóniában és fokozatosan kívánjuk keresztülvinni. (*Általános helyeslés.*) Ezen a téren, a szabadságjogok terén is, fokozatosan kívánunk előrehaladni és azt hiszem, hogy sohasem adtam tanújelét annak, hogy ezen a téren visszalépésre¹ volnék hajlandó. Éppen a gazdasági depresszió ideje a legrosszabb politikai experimentum, mert

Magyarországon a destrukció fejlett technikával dolgozik, amely a szabadságjogokat elsősorban arra használja fel, hogy zavart és rendetlenséget keltsen, melyet a büntetőtörvénykönyv, – tisztelet az igazságügyim – niszter úrnak, – csak sántítva tud követni.

Ne fenyegetsen ebben az országban forradalommal senki. Mi semmiféle terrortól nem félünk. *(Úgy van! Úgy van!)* A forradalomhoz nemcsak elégtelenség kell, ehhez az szükséges, hogy a közönségben azt a hitet keltsék, hogy a kormányzat az oka annak a helyzetnek, amelybe a gazdasági élet került. Nekünk ez ellen a beállítás ellen védekezni kell, mert ez nem felel meg a tényeknek és homlokegyenest ellentétben áll az igazsággal. Én bármikor vállalkozom és vállalkozhatik a párt is az ellenkező bebizonyításra. Még egy szükséges a forradalom bekövetkezéséhez; az, hogy a felelős tényezők gyávák legyenek. *(Úgy van!)*

Mi a kötelességünket az utolsóig teljesíteni fogjuk és ne féljen senki attól, hogy a kormányzat gyávasága folytán felborul a helyzet. *(Éljenezs.)* Ennek alapján kérek benneteket, hogy ajándékozatok meg továbbra is bizalmatokkal, amelynek becsülettel megfelelni törekszünk. Az én lelkiismeretem tiszta és emelt fejjel állok a nemzet előtt. *(Hosszantartó lelkes éljenezs és taps.)*

VÁLASZ KENÉZ BÉLA INTERPELLÁCIÓJÁRA AZ UTÓDÁLLAMOKBAN ÉLŐ MAGYAROK ÜLDÖZTETÉSE TÁRGYÁBAN

A képviselőház 1929 december 12-iki ülésén Kenéz Béla sürgős interpellációt intézett a miniszterelnökhöz az utódállamok területen élő magyarság üldözése tárgyában. Az interpellációra Bethlen István gróf miniszterelnök azonnal válaszolt:

Mélyen tisztelt Képviselőház! Valóban nem lehet feladatomban, hogy azokhoz a szívfacsaró és megrendítő adatokhoz, amelyeket mélyen tisztelt képviselőtársam itt felhozott véreink sorsára vonatkozólag a szomszédállamokban, a magam részéről egy adattal is hozzájárulnék, vagy azokból bármit is elvegyek. Sajnos, az a kép, amely ezekből az adatokból kibontakozik, megfelel azoknak az információknak, amelyekkel a magyar kormány bír. Nemcsak minket rendítenek meg ezek az adatok, mert hiszen mi ezeket ismerjük, mi ezeket tudjuk, mi ezeket azon összeköttetések folytán, amelyekkel bírunk, családi összeköttetések, pénzügyi összeköttetések révén egyenként nap-nap után halljuk. Ha a külföld ezeket az adatokat olvasni fogja és azoknak csak a felét is elhiszi, akkor talán felnyílik a szeme a külföldnek abban a tekintetben, hogy mit követett el Trianon Magyarországgal *(Úgy van! Úgy van!)* és Közép-Európával szemben és felnyílik a külföld szeme abban a tekintetben is, hogy miért nehéz Magyarországon olyan politikát követni, amely a szomszédoknak baráti kezet nyújt. *(Úgy van! Úgy van!)*

Mert a magyar nemzet nem zárkozhat el faj testvéreinek szenvedéseivel szemben. *(Úgy van! Úgy van!)* A magyar nemzet nem szűnhet meg érdeklődni azoknak sorsa, iránt, mert hiszen akikkel együtt éltünk még egy évtizeddel ezelőtt, akikhez családi kötelékek fűznek, akikkel

egy kultúrában nevelődtünk, akikhez közös emlékek fűznek, azok közé egy napról a másokra lehet határvonalakat vonni, de ezek a határvonalak nincsenek benn a szívekben és a lelkekben. (*Úgy van! Úgy van!*) Az élet erősebb, mint ezek a határvonalak és hiábavaló volna bármely magyar kormánynak az a törekvése, hogy ne vegye észre azt, ami ezeken a határvonalakon túl történik, a magyar nemzet érzése és érzemvilága erősebb a kormány politikai tendenciájánál (*Úgy van! Úgy van!*) és győzedelmeskedni fog minden olyan törekvéssel szemben, amely ezek felett a jelenlét felett szemet kívánna hunyni. (*Úgy van! Úgy van!*)

Mélyen t. Képviselőház! A magyar nemzet tehát nem szűnhetik meg érdeklődni a magyarság sorsa iránt. Sajnos, az a kép, amelyet t. barátom festett, az utolsó időkben sem mutat fel javulást, mert hiszen egykét gesztuson kívül, amelyre t. képviselőtársam is rámutatott beszéde folyamán, valóban a tett ígéretnek valóra nem válhattak. A helyzet nem javult és az a politika, amely a magyarságot vagyonaiban, kultúrájában, nyelvében és életének minden megnyilvánulásában támadja meg, nemcsak, hogy nem szűnt meg, hanem napról-napra folytatódik és erősödik.

T. képviselőtársam a magyar kormányhoz fordul bizalommal, hogy az keresse az utat és a módot, amely ennek véget vetne. Hiszen kerestük is az utat és a módot az egyik politikai módszerrel. Ez 1924-ben volt, amikor a magyar szanálással kapcsolatban a szomszéd államokkal barátságosabb atmoszféra teremtésén fáradoztunk. Már akkor kijelentettük, hogy ennek véglegesítése csak úgy lehetséges, ha a szomszéd államokban a magyar kisebbségekkel szemben más politikát fognak folytatni. Ezek a várakozásaink nem teljesültek; kénytelenek voltunk és leszünk tehát a Népszövetségnél napról-napra fokozódó erővel odahatni, hogy az a kisebbségi védelem, amely a Népszövetségre bízott, hatékonyra váljon és valóban védelem legyen. (*Úgy van! Úgy van!*) Mert nem hiába bízták a békeszerződések a kisebbségi védelmet a Népszövetségre. Ez a garancia csak akkor effektív és csak akkor védi a kisebbségek szabadságát, ha a Népszövetség komolyan foglalkozik ezekkel a kérdésekkel és ha a Népszövetség hatékony eszközöket vesz igénybe, hogy azt az egyensúlyt, amely megbontott a kisebbség védelme és a kisebbség jogai szempontjából, helyreállítsa.

Minden garancia, amely nem gyakoroltatik abban az értelemben, amely értelemben az az egyik faktorra ruháztatott, az ellenkezőnek válik garanciájává, annak válik garanciájává, hogy a Népszövetség garanciájával szemben az elnyomás politikája tovább folytatható. (*Úgy van! Úgy van!*)

Mélyen t. Képviselőház! Előttünk nem ismeretlenek azok a momentumok, amelyek lehetetlenné tették a múltban a kisebbségi védelem effektív válását a Népszövetség előtt. Hiszen nemcsak mi, hanem más államok is rámutattak arra, hogy az a procedúra, amely a Népszövetségben dívik, nem megfelelő, hogy már önmagában az a tény, hogy nincs a Népszövetségnél egy olyan állandó bizottság, amely figyelemmel kísérené a kisebbségek helyzetét mindazokban az államokban, amelyek e kisebbségi szerződéseket írtak alá és amely napról-napra regisztrálná a tényeket és objektív megállapítás alapján folytatná a Népszövetség kisebbségi politikáját. mondom, már önmagában véve az a tény, hogy ilyen bizottság nem létezik, olyan hiány, amelyet jóvátenni nem lehet. Rámutattunk arra is, hogy a

hiánya a kontradiktórius eljárásnak, amely egyedüli garanciája annak, hogy ha panaszok merülnek fel a Népszövetség előtt, azok komoly formában fognak tárgy altatni és komoly formában fogják bíráló tárgyat képeimi, ennek a ténynek a hiánya az a másik ok, amiért a Népszövetség előtt a kisebbségi kérdéseket eredménnyel tárgyalni nem lehet.

De, mélyen t. Képviselőház, mélyebben fekvő okai vannak annak, hogy a Népszövetségnél ez a kérdés még nem rendeztetett. Hiszen Németország, mint nagyhatalom, erős állam – bár meggyengült állapotban is – volt az, amely a Népszövetségnél a kisebbségi elveknek elismerését és a kisebbségi eljárás kereszttüvelének javítását kívánta és nem tudott eredményhez jutni. Nem tudott eredményhez jutni azért, mert a Népszövetség ugyan garánsa ma a kisebbségeknek papíron a szerződések alapján, de evvel a kérdéssel eddig nem foglalkozott és úgy látszik, nem is kíván foglalkozni, mert hiszen még ma is tart az a háborús szellem talán ott is, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) amely a kisebbségeket odaadta más állami főhatóság alá, de csak papiroson kívánta azok védelmét garantálni. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Az idők múlnak és nap-nap után újabb erőfeszítéseket kell tennünk, hogy eredményhez jussunk. Biztosíthatom, mélyen t. képviselőtársamat arról, hogy a magyar kormány egy percet és egy alkalmat sem fog elmulasztani abban a tekintetben, hogy ha teheti és eredményhez juthat, a Népszövetségnél mindent elkövessen, hogy a procedúra javíttassék és a kisebbségek garanciáit valóban effektívvé tegyék.

Azt hiszem, hogy ez hosszú folyamat. azt hiszem azonban, hogy az a munka, amelyet t. képviselőtársam is mai felszólalásával végzett, amikor a nyilvánosság elé hozza azokat az adatokat, amelyek bizonyítékai annak, (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*) hogy milyen állapotok vannak Közép-Európában s hogy még messze vagyunk attól a békétől és attól a békés szellemtől, amelynek uralkodnia kellene elsősorban a kisebbségi kérdés kezelése terén is, ha valóban békét akarunk teremteni, mondom, ez a munka, amelyet t. képviselőtársam folytat. lényegesen liozzá kell, hogy járuljon és hozzá fog járulni a felvilágosításnak ahhoz a munkájához, amelyre szükség van és eredményezni fogja, hogy talán nem máról-holnapra, de fokozatosan célhoz fogunk jutni szívós munkával, mert más utat én a magam részéről nem látok.

Kérem a mélyen t. Házat. méltóztassék válaszat tudomásul venni. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középben.*)

FELSZÓLALÁS A HÁGAI EGYEZMÉNY ÜGYÉBEN (1930 JANUÁE 30.)

A képviselőház 1930 január 30-án tartott ülésén *Bethlen* István gróf miniszterelnök a napirend előtt jelentést tett azokról a megérzésekről, amelyeket Hágában a magyar kormány képviseletében kiküldött bizottság kötött. A miniszterelnök beszéde után *Rassay* Károly, *Pekár* Gyula, *Peyer* Károly, *Pakots* József és *Apponyi* Albert gróf szóltak hozzá a jelentéshez.

Mélyen t. Képviselőház! Napirendelőtti felszólalásra kértem én is engedélyt a Ház elnökétől, hogy előzetes jelentést tegyek azokról a meg-egyezésekről amelyeket Hágában a magyar kormány képviseletében oda

kiküldött magyar küldöttség kötött és jelentést tegyék azokról az indokokról, amelyek a magyar kormányt vezetik, amikor ezeket a megjegyzéseket magáévá teszi.

Fejtegetéseimet két részre kívánom bontani. Az első részben röviden ismertetni fogom a megegyezések tartalmát. A második részben rá fogok térni arra a politikai helyzetre, arra a kiindulási pontra, amelyből kiindulva, szükségessé vált, hogy a magyar kormány ilyen megegyezést kössön és rá fogok mutatni ezeknek a megegyezéseknek politikai jelentőségére. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Fejtegetéseimben kissé hosszasan leszek. Ezért szíves elnézését kérem a Háznak és kérem, hogy méltóztassék türelemmel meghallgatni, miután hanggal nem bírnám túlkiabálni azokat, akik közbeszólnak, mert különben nem tudnék olyan mértékben beszámolni az ország előtt, mint ahogyan ez a kormány kötelessége.

Ami a megegyezések tartalmát illeti, ezek is két részből állanak. Két kérdéscsoportot ölelnek fel ezek a megegyezések. A kérdések első csoportjába azok az ügyek tartoznak, amelyek a békeszerződés által reparáció címén és egyéb címeiken rendeztetnek és a magyar állam kötelezettségeinek elszámolását jelentik. A második csoportba tartoznak azok a kérdések, amelyek a trianoni szerződés 250. §-a alapján indított perek címén szerepelnek a nyilvánosság előtt és ezzel kapcsolatban a döntőbíróóságok kérdése, amelyekre vonatkozólag Hágában szintén megegyezést kötöttünk.

Megjegyzem, hogy ezek a megegyezések egyelőre elvi megegyezések, minden részletre nem terjednek ki. (*Zaj.*) Azok a szövegek, amelyek Hágában megállapítottak, nem véglegesek, hanem még kiegészítésre szorulnak egy további tanácskozás rendjén, amelyet Párizsban fogunk tartani. Ez az oka annak, hogy csak előzetes jelentést tehetek és a szövegeket nem tehetem le a Ház asztalára, mert hiszen ezek még nem olyan okmányok, amelyek ratifikációra alkalmasak. A végleges okmányok Párizsban fognak elkészülni és akkor lesz a magyar kormány abban a helyzetben, hogy azokat a Ház asztalára téve, a Ház ratifikációját kérje.

Ami a két kérdéscsoportnak első részét, tudniillik a reparációt és az ezzel összefüggő összes kérdéseket illeti, a megegyezés tartalma a következő: (*Halljuk! Halljuk!*) Magyarország azokért a követelésekért, amelyek nem reparációs természetűek, amelyek azonban a békeszerződés különféle paragrafusai címén Magyarországgal szemben támaszthatók, 1944-től kezdve 1966-ig évi 13 és fél millió pengőt fizet, aminek fejében azonban Magyarország szabadul először is minden reparációs fizetés kötelezettségétől 1943-on túl, szabadul másodszor a népszövetség kontrolja és befolyása alól; mentesül a magyar állam minden olyan zálogjog alól, amely a békeszerződés értelmében a reparációs bizottság javára Magyarország összes vagyonára és jövedelmeire vezetett és szabadul minden olyan további követeléstől, amely a békeszerződés alapján annak bármely paragrafusai címén a jövőben vele szemben támasztható volna; szabadul végre attól, hogy a magyar állampolgároknak vagyona a volt ellenséges földön a jövőben likvidálható lehessen.

Az említett összegeket 1943 után nem a reparációs kommisszióhoz, hanem a felállítandó nemzetközi bankhoz vagyunk kötelesek fizetni.

Nem terjed ki ez a megegyezés a háború előtti adósságokra, azokra a határozatokra és kötelezettségekre, amelyeket az 1923-24-es megegye-

zés alapján kötöttünk s amelyek épségben fennmaradnak és nem terjed ki azokra az egyezményekre, amelyeket a jelen szerződés aláírásáig, illetőleg megkötésének napjáig kötöttünk és amely szerződések címén teljesítendő fizetések részben az 1943-ig fizetendő reparációs összegekbe tudatnak be, részben – mint például a clearing-egyezményekből folyó teljesítések – külön teljesítetnek ma is.

Ez annak az egyezménynek tartalma, amely Magyarországra és a magyar állam kötelezettségeire vonatkozik, amennyiben ezek a trianoni szerződésből folynak.

Rövidesen ismertetni kívánom azt a megegyezést, amely azokra a pörökre vonatkozóan jött létre, amely pörök magyar állampolgárok részéről indítottak a szomszéd államokkal szemben a trianoni szerződés 250. §-a alapján és pedig azért, mert e 250. § intézkedései ellenére vagyonuk, vagy vagyonuk részei lefoglalás, likvidálás tárgyai voltak. Itt a megegyezés két részre oszlik. Külön szabályoztatnak azok a pörök, amelyek az agrár-reformok miatt indítottak a szomszéd államok ellen magyar állampolgárok részéről és külön szabályozás alá estek azok a pörök, amelyek nem ezen a címen, hanem más címen indítottak meg.

Ami a pöröknek első részét illeti, ezek likvidáltatni fognak egy 240 millió aranykorona mai értékkel bíró alap létesítésével, amely alap külön jogi személy tulajdonságával fog bírni. Ebből az alapból a vegyes döntőbíróóságok ítélete alapján elégíttetnek ki a felperesek és pedig nem a békeszerződés határozmányai alapján, hanem a megkötött egyezmény alapján, ami annyit jelent, hogy a kielégítés csak addig az értékig történhetik, amilyen értéket az alap képvisel és annyit jelent, hogy a bíróság nem vizsgálja, vajjon az agrárreform címén egyáltalában indokolható-e joggal az ilyen pörök vagy nem, hanem csak azt fogja vizsgálni a bíróság, hogy azok, akik a pöröket indították, magyar állampolgárok vagy optánsok-e, hogy tényleg volt-e és milyen nagyságú birtokuk azokon a területeken, ahol az agrárreform velük szemben alkalmaztatott és hogy milyen mértékben alkalmaztatott és hogy ennek folytán kár tényleg érte-e őket? A kártérítés összege természetesen arányosan oszlik meg az igénylők között addig a mértékig, amely mértéket az alap állapít meg. Az alap csökken abban az esetben, ha visszaadtnak birtokrészek, vagy perenkívüli megegyezések történnek időközben a felek, a magyar állampolgárok és az illető állam között. Az alap igazgatását négy személyből álló bizottság intézi, amely bizottságba a magyar állam egy tagot és a Népszövetség pénzügyi bizottsága három tagot nevez ki. Az alap általában 4%-os kötvényekkel fizeti a károsultakat, de fenn van tartva annak a lehetősége is, hogyha megfelelő finansziális alapot kap az alap, készpénzben történhessék a kártérítés. A kötvények 1943-tól 1966-ig fognak kisorsoltatni és a magyar kormány azzal a feltétellel járult ahhoz, hogy a kártérítés ilyen 4%-os és 1943-tól kisorsolandó kötvényekkel történjék, hogy azok való értékének megfelelő értékesítés, esetleg zálogbaadás, lombardírozás lehetővé tétessék. Ennek a feltételnek teljesítése érdekében Párizsban külön konferencia ül össze, hogy ennek a kérdésnek pénzügyi vonatkozásait megvitassa és pénzügyi alapot adjon ezeknek a kötvényeknek.

Más intézkedés történt. mélyen t. képviselőház, más perekre vonatkozólag. Méltóztatnak tudni, hogy az úgynevezett agrárpereken kívül

egy sora a pöröknek indult meg magyar állampolgárok, illetve polgárok, magyar cégek részéről az utódállamokkal szemben azért, mert vagyonuk egyik vagy másik formában likvidáltatott, szekvesztráltatott, elvonatott a tulajdonos haszonélvezetétől. Itt különféle kategóriák vannak. Vannak ipari vállalatok, vannak magyar pénzintézetek, amely vállalatok és pénzintézetek tőlünk elcsatolt területeken érdekeltséggel bírtak ipari vállalatokkal bírtak, bankfiókokkal bírtak, ezekben a fiókokban letétjei voltak magyar állampolgároknak és ezek részben szekvesztrálás, likvidálás tárgyát képezték.

Voltak és vannak magyar vicinális vasúti vállalatok, részvénytársaságok, amelyek részben magyar tőkével, de részben külföldi tőkével létesítettek annakidején. Ezek a vicinális vasúti vállalatok az illető utódállamok részéről birtokba vétettek, többnyire minden kártérítés nélkül, vagy csekély kártérítés fejében. Ezen a címen indultak meg és» vannak folyamatban pörök. Itt vannak magyar egyházak. A magyar primás kénytelen volt birtokaiért port indítani. Magyar egyházi rendek, amelyek Magyarországon székelnek, Magyarországon tartanak fenn kultúrintézményeket, középiskolákat és más intézményeket, azonban vagyonuk a tőlünk elcsatolt területen fekvő és elvonatván birtokukból, kénytelenek voltak szintén a 250. § alapján port indítani. Port indítottak azok a főhercegek, akik magyar alattvalókká váltak és akik a tőlünk elcsatolt területen kárt szenvedtek, azon a címen, hogy a trianoni szerződés 191. §-a kimondja, hogy a Habsburg-ház családi vagyona elvonható és az utódállamoknak tulajdonába megy, így elvonták rendelkezési joguk alól azokat a birtokokat is, amelyek tulajdonképpen magánbirtokok voltak és sohasem képeztek családi tulajdont.

Ezek azok a pörök, amelyek ebbe a komplexumba esnek és amelyekre vonatkozólag csak az a rendezés történt, hogy ezen a téren a vegyesdöntőbíróóságok továbbfolytatják a maguk munkáját, úgy, ahogy eddig. A kártérítés összege nincs limitálva, ellenben segély adatott főleg a nagyentente részéről azoknak részére, akik esetleg elítélés folytán itt kénytelenek volnának nagy összegeket fizetni.

Itt meg kell jegyezni, – mert ez a nyilvánosság előtt még nem mondatott el, – hogy egy pörkategóriánál, nevezetesen a főhercegi pörök kategóriájánál a jugoszláv kormány a hágai konferenciának záróülésén bejelentette, hogy vissza fogja vonni bíróját a vegyesdöntőbíróóságtól azért, hogy ezzel az ügyel a Népszövetség elé menjen, úgy, ahogy azt Eománia tette az agrárpörök esetén és a Népszövetséget felkérje, hogy egy avis consultatiwel forduljon a hágai döntőbíróósághoz a trianoni szerződés 191. §-ának magyarázata érdekében. A magyar kormány természetesen az ügynek ebbe a részébe nem avatkozhatik bele, de kijelentette, hogy a maga cselekvési szabadságát ezen a téren is teljes mértékben fenntartja, ami a dolog természetéből következik.

T. Ház! Magyarország ezekhez az alapokhoz, amelyeket így bátor voltam ismertetni, külön nem járult hozzá, de tudomással bírnak arról, hogy úgy az 1943-ig fizetendő reparációs összegekből, valamint az 1943 után Magyarország részéről más címen teljesítendő fizetésekből egy bizonyos rész ezekbe az alapokba fog folyni, annak folytán, hogy azok az államok, amelyek Magyarországtól részben az 1943-ig fizetendő reparációkat, részben az 1943 után egyéb címen teljesítendő fizetéseket elve-

zik, lemondtak ezekről a fizetésekről ezen alapok javára. (*Propper Sándor: Megtálták a ravasz formulát! – Zaj. – Elnök csenget.*) Lát-hatja a t. képviselő úr, hogy semmiféle kérdés elől kitérni nincs szándékomban, sőt ellenkezőleg, kötelességemnek tartom, hogy minden kérdést egészen részletesen megvilágítsak. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*) Nekünk nincs titkolnivalónk, vegye tudomásul ezt a t. képviselő úr, mert meg vagyunk róla győződve, hogy az adott körülmények között megóvtuk az ország érdekeit. (*Taps a jobboldalon és a középén.*) Még röviden ismertetni kívánom a megegyezések tartalmát. (*Halljuk! Halljak!*) amennyiben a döntőbíróóságokra vonatkoznak. A döntőbíróóságok működése fenntartott az egész vonalon, nemcsak a múltra, hanem a jövőre vonatkozólag is. Itt hangsúlyozni kívánom, hogy a jövő szempontjából ennek mérhetetlen nagy jelentősége van, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) mert hiszen ne méltóztassanak elfelejteni azt, hogy Magyarország területének 72%-a csatoltatott el, hogy Budapest és a magyar közgazdasági élet centruma az egész területen érdekelve volt és hogy a terület 72%-án legalább is annyi érdekekkel bírt és bír ma is, mint amennyivel bírt és bír a megmaradt 28%-án. Ez annyit jelent t. Ház, hogy ezeken a területeken igenis biztosítani kellett a magyar állampolgárok, a magyar vállalatok, a magyar pénzüzetek, a magyar részvénytársaságok működését és érdekeik fenntartását a jövőre is. (*Felkiáltások a baloldalon: Főhercegek érdekeit!*) Ez nem egyoldalú érdek (*Ellentmondások a baloldalon.*) és hiába méltóztatnak a főhercegekre hivatkozni, (*Nagy zaj. – Elnök csenget.*) aki evvel azt akarja mondani, hogy feláldozzuk ezeket az érdekeket, az nem magyar érdeket képvisel. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.*) Az a magyar kormány, amely a maga részéről feláldozta volna ezeket az érdekeket, méltó lenne arra, hogy a vádlottak padjára kerüljön. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

T. képviselőház! A döntőbíróóságok működése úgy a múltra, mint a jövőre nézve teljes mértékben biztosítva van, azonban hathónapi szünet fog beállni abból a célból, hogy ez idő alatt az utódállamok és az érdekeik között perenkívüli megegyezések lehetővé váljanak. Ezt azért koncedáltuk, mert magunkban is abban a felfogásban vagyunk, hogy a perenkívüli megegyezések révén ezeket a kérdéseket, ha jóindulat van a túlsó oldalon, legkönnyebben lehet elintézni, könnyebben, mint drága és hosszadalmas perek révén. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

A döntőbíróóságok, amelyek eddig egy elnökből és két tagból, egy Magyarország által és az érdekelt másik állam által kiküldött tagból állottak, kiegészítetnek öttagúakká, mégpedig úgy, hogy a hágai nemzetközi bíróság a volt neutrális államok polgárai közül jelöl ki két. erre alkalmas férfiút.

Még egy pont van, amelyet erre vonatkozóan fel kell említenem s ez az, hogy az ezután, a jövőben hozandó ítéletek megfellebbezhetőek lesznek a hágai nemzetközi bírósághoz,

T. képviselőház! Az egyezmény záradékában az a pont foglaltatik, hogy amennyiben az egyezményre vonatkozóan, annak tartalmára, annak magyarázatára vonatkozóan vita támadna a szerződéskötő felek között, abban az esetben a hágai döntőbíróóság fog intézkedni. Megjegyzem, hogy a megegyezések – és ezt ismétlem – egyelőre elvi jelentő-

ségűek, bár detailok is foglaltatnak bennük, de egy Párizsban legközelebb tartandó konferencián ezek a szövegek, amelyeket Hágában lefektettek, esetleg kiegészítést fognak még találni a részletekre vonatkozóan. Ezek azonban az elveket nem érinthetik. Ugyancsak Párizsban fog megtartatni az a konferencia, amely a már említett kötvények finansziális meg-alapozásával fog foglalkozni.

T. képviselőház! Ebben röviden ismertettem az egyezmények tartalmát.

Legyen szabad most már áttérnem a második kérdésre, hogy miért volt szükséges ilyen egyezményeket kötnünk, miben lelik ezek a maguk indokolását?

A locarnói politika nagy változást jelentett az egész európai politika menetében a háború után. A locarnói politika törte meg először majdonképen a háborús gyűlöletnek azt a szellemét, amely a háborúval kapcsolatban kifejlődött és éveken keresztül érvényesült. A locarnói politika vezetett ahhoz, hogy az első hágai konferencia létrejöhetett és ezzel kísérlet tétetett abban az irányban, hogy Németország pénzügyi, reparációs kötelezettségei ne a reparációs bizottság előtt, hanem egy nemzetközi konferencián barátságos alapon nyerjenek megoldást. Ennek a konferenciának volt a következménye, hogy, természetzerűleg, ha Németországgal szemben más mértékkel lép fel a világ, hogy ugyanezt a mértéket a többi legyőzött állammal szemben is alkalmazni kell. Ez a változás az európai szellemben tette lehetővé, majd szükségessé aj második hágai konferenciát.

Sajnos, már a párizsi tárgyalásokkor láthattuk, hogy a hitelező államok egyike és másika velünk szemben ezeknél a tárgyalásoknál nem a locarnói szellemet kívánja érvényesíteni, hanem talán ki akarja használni az adott alkalmat arra, hogyha lehetséges, még a szerződéseken túlmenő követelésekkel is léphessen fel, velünk szemben még szerződésekre be nem foglalt követeléseket is támasszon és kihasználja azt az izoláltságot, amelyben a legyőzött államok általában vannak, hogy Magyarországot talán egy második Trianon elé kényszerítse. *(Úgy van! Úgy van!)* Mert méltóztassanak figyelembe venni, hogy milyen követelésekkel állott szemben a magyar delegáció Párizsban. A velünk szemben álló államok követelték a békeszerződésből kifolyólag nagy reparációs összeg fizetését 1943 után is. Én itt nem autentifikálhatom azokat az összegeket, amelyeket itt az ellenzéki sajtó egy része emlegetett, hogy 14 milliót követeltek tőlünk 1943 után. Ezeknél a tárgyalásoknál számot hivatalos módon sohasem mondtak, ellenben privát beszélgetésekben a 14 milliónál lényegesen magasabb számot említettek. Követelték tőlünk a 250. § védelméről való lemondást, a döntőbíróóságok működésének beszüntetését; követelték azt, hogy a döntőbíróóságok révén esetleg megítélendő károsszegeket Magyarország fizesse ki saját állampolgárainak, saját vállalatainak.

Hogy ez csak összegben mit jelentett volna, *(Zaj a baloldalon.)* mutatja az a körülmény, hogy a szembenálló államok 240 és 100 millió alapokat kreáltak abból a célból, hogy ezek a károk fizethetők legyenek és kijelentetett a szembenálló államok részéről, hogy a nem reparációs természetű egyéb kölcsönös követelések elszámolására hajlandók, anélkül azonban, hogy határozottan kijelentetett volna az, hogy ebből saldo

Magyarország terhére nem fog esni és hogy melyek azok a követelések, s vajjon az összes követelések-e azok, amelyek itt elszámolhatók?

Magyarország Párizsban természetesen az ilyen követelésekkel szemben tisztán a non possumus álláspontjára kellett, hogy helyezkedjék. (*Élénk helyeslés a Ház minden oldalán.*) Mi kijelentettük, hogy a döntőbíráskodás elvéről le nem mondhatunk, le nem mondhatunk a 250. § védelméről és nem vagyunk abban a helyzetben, hogy amennyiben a döntőbíráóságok működnek, – már pedig az elénk tornyosuló akadályok elhárítását is követeltük, – akkor a felpereseket a magyar állam elégítse ki. Kijelentettük, hogy Magyarország nem fizethet 1943 után reparációt; megfizette a reparációt a biens cedés-vel, megfizette azokkal a károkkal, amelyeket a megszállás idején az idegen megszálló csapatok Magyarországnak okoztak, (*Úgy van! a Ház minden oldalán.*) megfizette a reparációt azokkal a pénzbeli és természetbeni teljesítésekkel, amelyeket 1919-től a mai napig és a mai naptól 1943-ig fizetni köteles.

T. képviselőház! Méltóztassék elhinni, hogy a hágai tárgyalásoknál is felvettettek ezek a kérdések részéről az illetékes faktorok előtt és hogy Magyarország nem köteleztetett további reparációk fizetésére, az annak tulajdonítható, hogy ezekben a kérdésekben a magunk igazát bizonyítani képesek voltunk. (*Helyeslés és éljenzés a jobboldalon.*) Igenis, arra a gentleman agreementre is hivatkoztam az illetékes faktorok előtt, amelyre itt a Házban hivatkoztam és amelyet utólag számonkért most tőlem az ellenzéki sajtó és hivatkoztam arra is, hogy Magyarország teljesítőképessége 1924-ben megállapított és pedig 10 millió átlagos teljesítőképesség állapotú meg Magyarország terhére 1943-ig; rámutattam arra, hogy az azóta bekövetkezett változások a nemzetközi gazdasági helyzetben s az a politika, amelyet kereskedelempolitikai téren az összes államok velünk szemben követnek, Magyarországnak ezt a fizetőképességét nem növelték, hanem ellenkezőleg, csökkentették (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és hogyha semmi teljesítésünk sem lett volna eddig, abban az esetben, ha Magyarország teljesítőképessége alapján állapítatnék meg a reparáció fizetése és ha abból a megállapításból indulnak ki, amelyet 1923-ban és 1924-ben tettek, abban az esetben Magyarország 1943 után reparáció fizetésére nem kötelezhető. (*Úgy van! a jobboldalon!*)

T. képviselőház! Ugyancsak ott azt jelentettük ki, hogy hajlandók vagyunk a nem reparációs természetű egyéb követeléseket és ellenköveteléseket elszámolni és amennyiben Magyarország terhére egy saldo mutatkoznék, abban az esetben, igenis, ezt a saldót kiegyenlíteni. Ne méltóztassék úgy beállítani a kérdést, mint hogyha mi feltétlen fizetést helyeztünk volna itt kilátásba.

Mi nem helyeztünk feltétlen fizetést kilátásba, mi kilátásba helyeztük, hogy amennyiben a velünk szemben támasztott követelések és az általunk támasztott ellenkövetelések összehasonlításából terhünkre mutatkoznék egy saldo, amelyre nézve nem mondtuk, hogy mutatkozik, mondom, abban az esetben azt a saldót Magyarország kiegyenlíti. Bocsánatot kérek, nem mondtunk egyebet, de nem is mondhattunk egyebet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Nem mondhattunk egyebet, mert ha egyebet mondtunk volna, vagy ennek az ellenkezőjét mondtunk volna, rögtön reánk olvassák, hogy mi a békeszerződés kötelezettségeit, amelyeket aláírtunk, egyáltalában nem vállaljuk és megtagadjuk. (*Rassay Károly: Úgy*

van!) Itt nem fizetéképességekről volt szó, hanem kötelezettségekről és ha kötelességeket nyíltan megtagadunk, ez annyit jelent, hogy magunk részéről nem vagyunk hajlandók barátságos megegyezésre és ezen a címen makacsoltak volna el a világ fóruma előtt. (*Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.*)

T. képviselőház! A párizsi tárgyalások... (*Zajos felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: A kassza meg a B kassza! Elnök csenget.*)

A párizsi tárgyalások rendjén nem jött létre megegyezés. Mind a két fél fenntartotta a maga álláspontját és ebből következett, hogy ugyanavval a frontfelvonulással mentünk ki Hágába.

T. képviselőház! A hágai tárgyalásokban mindjárt a kezdetén egy lényeges változást láttunk. Míg a párizsi tárgyalásokon még arra sem tartották érdemesnek a magyar javaslatot, hogy a tárgyalás alapjául vegyék, addig a hágai tárgyalások, ha nem is kimondottan, ha nem is nyíltan, de hallgatagon, legalább a nagyhatalmak részéről tulajdonképpen a magyar párizsi javaslat alapján indultak meg avval a lényeges változással, hogy *conditio sine qua non*-képen állítottatott oda, hogy Magyarország azoknak a pereknek és a belőlük folyó fizetéseknek pénzügyi likvidálását egyezmény tárgyává tegye, amelyek a múltban Magyarország és szomszédai között annyi zavart és bajt okoztak.

T. képviselőház! Az a beállítás tehát, mintha a magyar kormány tolt volna előtérbe ezeknek a kérdéseknek tárgyalását, mint hogyha a magyar kormány követelte volna, hogy megegyezés létesüljön az optánsügyben – hogy a t. képviselő úr kedvenc kifejezését használjam – egyáltalán nem állhat meg. Ellenkezőleg, a magyar kormány ez ellen a követelés ellen a legutolsó percig védekezett; védekezett azzal, hogy igaz, hogy egy vonatkozásban – Romániával szemben – ilyen tárgyalások financiaális alapon folytak, a másik vonatkozásban azonban nincs is abban a helyzetben, hogy számokat adjon, melyek alapján egy financiaális megegyezés létesüljön, még kevésbbé azokra a perekre vonatkozólag, amelyekre vonatkozólag a peres felekkel semmi kontaktusban nincs, nem is lehet. tőlük felhatalmazással nem bír, még kevésbbé lehet abban a helyzetben, hogy az ő követeléseiket valamely formában limitálja.

T. képviselőház! Igenis védekeztünk, de mikor láttuk, hogy *conditio sine qua non* és ha nem megyünk bele ezeknek a kérdéseknek tárgyalásába, akkor rögtön bepakkolhatunk s hazajöhetünk, kitesszük az országot, annak, hogy nem jön létre megegyezés, amelynek következményeit nem ezek a magyar birtokosok, hanem a magyar állam és a magyar adófizető polgárok sínylették volna meg. (*Hosszantartó taps a jobboldalon és a középén. – Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Ebben a szituációban a magyar kormánynak döntenie kellett magartására nézve és három út. három lehetőség állott rendelkezésére. Az egyik az, hogy azt mondjuk: kérem ezeknek a pereknek semmiféle financiaális tárgyalására nem vagyunk hajlandók és akkor tisztában lehattunk volna azzal, hogy bepakkolhatunk és hazamehetünk. (*Peyer Károly: E) aztán f)* És aztán, – egyszer már megmondtam, – de rá kell, hogy mutassak még egy körülményre, hogy semmiféle olyan elvi indokot *nem* hozhattunk fel, amelyért ilyen tárgyalástól magunkat távol tartan akartuk volna. Mert, bocsánatot kérek – ha visszanezünk, hogy mi történt az utolsó évben, tudjuk, hogy a Népszövetség előtt tárgyalások folytak ebben

a kérdésben és a Népszövetség egy határozatot is hozott. amelynek értelmében az elvi differenciák kikapcsolásával kíséreltessék meg egy pénzügyi alapon való tranzakció – és mi ezt a határozatot elfogadtuk. Ezen az alapon folytak a tranzakciók Szerényi báró vezetése alatt román vonatkozásban és ezek a tárgyalások majdnem eredményhez vezettek, hiszen nem állottak a differenciák egymástól olyan messze s inkább azon múlt a dolog, hogy a román részről teljesített fizetések kommercializálása vált kétségesse. De tovább nem megyek. Mikor ezek a tárgyalások nem sikerültek, újból a Népszövetség elé került az ügy és a Népszövetség újból olyan határozatot hozott. hogy finaciális alapon kell ezt az ügyet tárgyalni és a magyar kormány képviselője és a magyar kormány ezt az alapot elfogadták akkor is és Henderson bízott meg, mint angol külügyminiszter, hogy ezeket a tárgyalásokat lefolytassa.

Kérdem, t. képviselőház, hivatkozhatunk-e mi ilyen előzmények után arra, hogy elvi akadályok vannak a magyar kormány részéről arra nézve, hogy ilyen finaciális alapon kísérelje meg ezeknek az ügyeknek a rendezését? Ha erre hivatkozik, ha azt mondja, hogy elvi akadályai vannak, ebben az esetben ellentétbe jut a saját előzetes magatartásával. *(Úgy van! jobbfelől. – Rassay Károly: Úgy van! Szórói-szóra igaz!)* Ha pedig a maga részéről egyszerűen visszautasítja, akkor igenis azoknak maradt volna igazuk, akik azt mondták mindig, hogy Magyarország ezt az ügyet nem azért viszi fórumtól-fórumra, nemzetközi fórumok elé, hogy a peres feleknek elégtételt szerezzen, hanem hogy azt politikai propaganda céljaira használja fel, *(Taps jobbfelől és a középén.)* miután elvi akadályai nincsenek.

T. képviselőház! Az a kormány, amelyik ezt a propozíciót és kikötést indokolatlanul visszautasítja, szent meggyőződés szerint nem felelt volna meg azoknak a kötelezettségelmek, amelyekkel az országgal szemben tartozik. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon és a középén.)* Mit tehetett mást? Tehette volna azt is, hogy elfogadja a kisentente prepozícióját. úgy, ahogyan az Párizsban felállított. hogy tessenék törölni ezeket az ügyeket. Magyarország gondoskodjék, hogy ezek a perek megszűnjenek, Magyarország elégítse ki addig a mértékig, ameddig jónak látja, azokat. akik kárt szenvedtek.

Itt két meggondolás volt lehetséges. Az egyik az, hogyha Magyarország tényleg ezen az alapon vállalja a megoldást. adjon kártérítést azoknak az állampolgároknak, akik ilyen kárt szenvedtek. Ilyent a magyar kormány nem vállalhatott. *(Úgy van! jobbfelől.)* ilyenre a magyar kormány nem határozhatta el magát. *(Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, akkor, amikor a megegyezési összeg csak 340 millió, de ha megegyezés nem jön létre, ez az összeg legalább a kétszerese vagy háromszorosa, mert hiszen a legalacsonyabb mértékben szabattak meg a megegyezés rendjén a kártevés szempontjából felállított magyar követelések: hát ilyent a magyar kormány vállalhatott volna? Hiszen ez annál az átalánynál, amelyet 1943 után fizetünk, százszor rosszabb lett volna, erre tehát a magyar kormány nem vállalkozhatott.

De lehetett volna egy másik utat követni és talán ez az az út. amelyet a szociáldemokrata párt gondol. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez az, hogy egyszerűen törvénnyel fossa meg a kormány azokat a magyar állampolgárokat. akik követelésekkel bírnak a trianoni szerződés alapján,

ettől a joguktól és mondja ki azt, hogy sem a magyar kormány, sem más úton kártérítést nem követelhetnek.

Amit egy vis major előidéz, azon addig, amíg ez a vis major fennáll, a magyar kormány nem segíthet. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért?!)* de hogy a magyar kormány saját cselekedetével fosszon meg magyar állampolgárokat szerződésileg biztosított jogaiktól, hogy a magyar kormány saját akaratából fossza meg ezeket akkor, amikor más út is szabad, amikor más út is áll rendelkezésre, nézetem szerint ez olyan felelősségvállalás lett volna, amelyet vállalhatnak olyanok, akik a magántulajdon elvével szemben állanak, de mi nem. *(Úgy van! úgy van! Taps a jobb- és a baloldalon és a középén.)* És hiába próbálják a t. képviselő urak a demagógiát addig vinni, hogy engem megfélemlítsenek, mert a magyar miniszterelnöknek egy ezrelék érdekeltsége van ebben, de a magyar miniszterelnök ezzel a lépéssel nemcsak ezt a kérdést áldozta volna fel, hanem kockára tette volna a megmaradt magyar tulajdont is a2 elszakított területeken, *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon. – Ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* amelyért minekünk a megkötött szerződések szentsége alapján jótállanunk igenis kötelességünk *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* és én ezt azért, mert talán azt hiszik a t. képviselő urak, hogy engem moráliter megfélemlítenek az ilyen kijelentésekkel, – a magam részéről sohasem fogom megtenni. *(Élénk helyeslés, taps, a jobb- és a baloldalon és a középén. – A képviselők a jobb- és a baloldalon és a középén felállva tapsolnak.)*

T. képviselőház! Ezekből a megfontolásokból kiindulva, nem tehetjük azt, hogy azt a követelést, amely velünk szemben felállított, hogy ezeknek a kérdéseknek megoldására egy bizonyos finansziális megegyezés keressék, egyszerűen visszautasítsuk, sem azt az utat nem követhettük, amelyet a kisentente ajánlott fel, hogy a magyar állam gondoskodjék ezeknek az ügyeknek elintézéséről. Ezért választottuk ezt az egyedül járható utat, azt az utat, hogy azt mondtuk: Igenis, az agrárperekben, miután már eddig is ezen az alapon folytak tárgyalások, egy finansziális megegyezés lehetőségét megkeressük. Ezért kértük az agrárperek megbízottait ki Hágába, hogy ők maguk állapítsák meg azokat a minimális összegeket, amely minimális összegekig a magyar kormány tárgyalhat. Mert hiszen ebben a magyar kormány nem a saját nevében, hanem azoknak a nevében tárgyalt, akik ezeknek a pereknek a megindítói voltak. *(Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)*

T. képviselőház! Nagyon szórnom jelenségnek tartom, hogy egyes képviselő urak ezt az alkalmat felhasználják az osztály elleni gyűlölet szítására *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és úgy állítják be ezt az ügyet, mintha a magyar állam azért lett volna köteles, vagy kénytelen a maga részéről áldozatokat hozni, hogy ezek a földbirtokosok pénzhez jussanak. Holott fordítva áll az ügy, mert ezek a magyar földbirtokosok az egyedüliek, akik igazi nagy áldozatokat hoztak... *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mivel?)* Tessék meghallgatni legalább a mondat végét! Azért hoztak áldozatot, hogy a magyar állam egyáltalán megegyezést köthessen. Hiszen a többi perekben semmiféle limitáció nem jött létre. A többi perekben semmiféle finansziális megegyezés olyan értelemben nem létesült, hogy ezekben a többi perekben az illetők leszorítsák a maguk követelését. ellenkezőleg: ezekben az ügyekben a teljes érték követelése

fennmaradt. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Méltóztassanak tehát megérteni, hogy mit akartam mondani és azután a konzekvenciákat ebből vonni le. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nekik az mindegy! Miért nem szociáldemokrata kormány kötötte az egyezményt? – Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Akkor, amikor ezt a kérdést tárgyaltuk, kijelentettük, hogy semmiféle áldozatot a magyar állam abból a célból nem hoz és nem hozhat, hogy azokért a cselekményekért, amelyeket nem a magyar állam végzett, hanem mások, kártérítést kapjanak azok, akik károsultak. Kijelentettük, hogy ennek a kérdésnek a magyar fizetésekkel semmiféle kapcsolatát sona el nem ismerjük és amennyiben 13 és félmilliót fizetünk, ezt kizárólag azoknak a követeléseknek a plusszáért fizetjük, amelyek a békeszerződésből kifolyólag nem reparációs címen Magyarországgal szemben támasztottak.

T. képviselőház! Az tény, hogy úgy az 1943-ig fizetendő reparációs összegek bizonyos részei, mint az 1943 után fizetendő – más címenek fizetendő – összegek részei ezekbe az alapokba be fognak folyni. Nem a mi felajánlásunk folytán, hanem annak a lemondásnak folytán, amelyet azok, akiket ezek az összegek illetnek, a peresített államok javára tettek. Ha az 1943 után – erre is rá fogok térni t. képviselő úr – fizetendő összegek, amelyek így befolyanak, így állíthatók be, hogy ezek azért folynak be, hogy a magyar kormány kártalanítsa ezzel azokat az állampolgárait, akik kárt szenvedtek, akkor az 1943-ig fizetendő reparációs összeget is így kellene beállítani, *(Úgy van! jobbfelől.)* holott... *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem ugyanaz!)* Teljesen azonos az eset. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, hiszen akkor, amikor az 1943-ig teljesítendő fizetésekről volt szó, még nem is képzeltük, hogy valaha pénzügyi alapon jöhet létre megegyezés ezekben a kérdésekben.

De továbbmegyek. Azt hiszik a t. képviselő urak, hogyha a legcsekélyebb homály lett volna ebben a kérdésben, ha a legcsekélyebb kétértelműség lett volna abban a kérdésben, hogy a 13 és félmilliót milyen címen fizetjük, akkor a velünk szembenálló tárgyalófelek ezt rögtön ki nem használták volna arra, hogy reánk fogják ők is, hogy igenis ezt azért fizetjük, hogy ezek a fondok, ezek az alapok növeltesse, de nem azon a címen, hogy ezen a címen elimináltassanak azok a követelések, amelyekkel szemben mi tényleg ezeket fizetjük? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez nagyon magas!)* Meg fogom jobban magyarázni. *(Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszik a t. képviselő urak, hogy Benes külügyminiszter, hogy Titulescu követ úr, hogy Marinkovits külügyminiszter nem olyan ügyes tárgyalófelek, hogyha arra kerül a sor és abban a tekintetben kétely van, hogy a magyar kormány a 13 és félmilliót nem azért fizeti, hogy ezáltal az összes követelések töröltessenek, hanem azért fizeti, hogy egy kasszába befolyjanak a magyar optások javára, ezt rögtön ki nem használták volna és fel nem állították volna azt a követelést, hogy: tessék most már ezeken a címenek többet fizetni? *(Éljenezés és taps a jobboldalon és a középén.)*

De továbbmegyek. Fel is állítottam ez a kérdés. Ezt tehát nem egy teoretikus fejtegetés az én részemről, hanem az utolsó napon, az utolsó órákban igenis a velünk szemben álló kis államok a részletes követeléseknek egész sorozatával állottak fel. És mivel tudtuk visszautasí-

tani? Csak azzal, hogy semmiféle kétely abban a tekintetben nem volt. hogy ezek az összegek ezeknek a követeléseknek a törlésére fizettetnek és nem az alapoknak a növelésére.

Bocsánatot kérek, könnyű itt azoknak, akik nem voltak jelen ezeken a tárgyalásokon, akik nem voltak kénytelenek vérbe vágó felelősségeket vállalni a magyar állam nevében, akik nem ismerik ezeknek a tárgyalásoknak a részleteit. vádakkal előállani, amelyeknek semmi de abszolúte semmi alapjuk nincs. (*Taps jobbfelől és a középén.*)

T. képviselőház! Nem akarok ebben a percben végigmenni a tárgyalások egész anyagán, nem akarok a magam részéről detailokba merülni és nem akarom felsorolni mindazokat a követeléseket, amelyeket részben joggal, részben jogtalanul velünk szemben a békeszerződés legkülönbébb paragrafusai címén felállítottak. Kész vagyok ennek a mérlegnek megvonására, nem ma, a párizsi tárgyalások előtt, hanem a párizsi tárgyalások után, amikor itt fog állani az egész anyag, amellyel ratifikáció végett a képviselőház elé jövünk. Nem tartanám helyesnek, ha e tárgyalások előtt ilyen detailokba belemennénk. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ami azonban azt az összeget illeti, amelyet ezen a címen fizetünk, én sehol ezt az összeget nem bagatellizáltam, mint ahogyan velem szemben ezt egyik sajtóorgánum felhozta.

Ellenkezőleg, én mindig azt mondtam, hogy igenis ez tekintélyes összeg, nagy összeg, amely megterhelést jelent a magyar államra nézve. De azt is mondtam, hogy ez az összeg nem olyan, amely 1943 után nem volna elviselhető, mikor a magyar költségvetésben lényeges változások következnek be javunkra a kiadási oldalon.

Ha ezzel az összeggel szemben mérlegre tesszük a két lehetőséget. – mert hiszen ez az összeg meggyőződéseim szerint az egyedüli tehertétel, amely a megegyezésben szerepel, – ha ezt az egyedüli tehertételt szembe helyezem azzal, hogy még húsz évig ezek felett a kérdések felett elveszedhettünk, – (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) vagy eltárgyalhattunk volna es ezen húsz év alatt egy megterhelt politikai atmoszférával kellett volna ebben az esetben számolnunk, mert Magyarország lett volna az egyedüli állam, amely barátságos megegyezést nem kötött. ha számítom, hogy ezek a tárgyalások önmagukban is, eltekintve az ebből rezultáló esetleges fizetésektől, önmagukban is milyen terhet jelenthetnek és jelentenek az államkincstárnak, (*Úgy van! Így van! a jobboldalon.*) azt kell mondanom, t. képviselőház, hogy az egyik oldalon van a politikai mérlegnek összes súlya ennek a megegyezésnek javára, a másik oldalon van egy határozottan tekintélyes összeg, de amelyet mitigál az a körülmény, hogy 1943 után fizetjük, s a mai értékre visszaszámítva ez nem 300 millió, mint ahogy ezt sokan beállították, hanem 81 millió.

Ellensúlyozza ezt. t. képviselőház, két további nagyon fontos körülmény. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

A mi pénzügyi függetlenségünk visszaszerzése (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) autonómiánknak, szuverenitásunknak pénzügyi téren teljes mértékben való visszaszerzése nyomhat ebben a kérdésben annyit a latban, mint az a teher, amelyet 1943 után fizetünk. Mert bocsánatot kérek, hiszen a pénzügyi függetlenségnek nem voltunk és nem lehettünk birtokában addig, amíg a magyar államnak összes vagyona és jövedelmei zálogjoggal voltak terhelve, amíg a reparációs komisszió gyakorolt felettünk

felügyeletet az úgynevezett kontrolkomisszió révén, amely 1924-ben a megegyezésekben kreáltatott. Addig, amíg a magunk részéről szabadon nem fordulhattunk a kölcsönpiachoz abból a célból, hogy investíciókat tehessünk, amíg kénytelenek voltunk ezeket az investíciókat a magyar állampolgárok zsebéből kifizetett adókból teljesíteni, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* addig ez a pénzügyi szuverenitás még nem igen látszott, hogy mit jelent. De ma már tudjuk és látjuk, hogy ez a pénzügyi szuverenitás a gazdasági élet boldogulását, fejlődését, investíciós kölcsönök felvételének lehetőségét *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* és budgetjogunk teljességét jelenti. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. – Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)* Mert budgetjogunk sem volt teljesen meg, amíg a reparációs komisszió és annak szerve, a kontrolkomisszió Magyarország felett ellenőrzést gyakorolhatott.

T. képviselőház! Ennek nemcsak pénzügyi, hanem politikai jelentősége is van. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Hiszen méltóztatnak emlékezni arra, hogy fordulhattunk volna-e a reparációs komisszióhoz azzal a kéréssel, hogy Magyarországnak egy elhelyezendő nagyobb államkölcsönre engedélyt adjon, anélkül, hogy ne találkoztunk volna szembe a reparációs komisszióval, ne találkoztunk volna szembe olyan politikai mohóságokkal, amelyeket vagy honorálni kellett volna, vagy lemondani az államkölcsön kontrahálásáról. Nézzünk körül, t. képviselőház! a szomszéd Ausztria államkölcsöne évekig függőben maradt ennek a szuverenitásnak hiánya folytán, mert akadtak, akik azt lehetetlenné tették. Közgazdasági és politikai életünk szabadsága érdekében áldozatot igenis hozunk, de azzal a tudattal, hogy valódi értékért hozunk áldozatot, olyan értékekért, amelyek gazdasági és politikai téren gyümölcsöket hozhatnak. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

T. Ház! De pozitív irányban is tettünk egy lépést előre, abban az irányban, hogyha a pénzpiac alkalmas lesz egy kölcsön elhelyezésére, fel vagyok hatalmazva a nagyhatalmak részéről annak a deklarációnak tételére, hogyha a magyar állam alkalmas időpontban a nyugati államok pénzpiacaihoz fordul, egy kölcsön kontrahálása érdekében, ebben az esetben barátságos fogadtatásban fog részesülni és semmi akadály vele szemben támasztatni nem fog. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. – Zaj a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, minden magyar ember, aki a közgazdasági életben szerepet játszik és foglalkozik közgazdasági kérdésekkel, tudja, hogy milyen értéket jelent ez. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

T. Ház! Nem akarok hosszasan foglalkozni azzal, hogy az a megegyezés, amelyet a döntőbíráóságokra vonatkozólag kötöttünk, megfelelő-e vagy nem. Meggyőződésem szerint, igenis, a döntőbíráósági elvet ezúttal is megmentettük egy katasztrófától. Mi már azokat a változtatásokat, amelyekbe belemertünk, elfogadtuk volt. tehát semmi olyan lépést nem tettünk, amely ártalmára lenne ennek a kérdésnek. Sőt meggyőződésem szerint azok a koncessziók, amelyeket tettünk, javára szolgálnak a döntőbíráósági elvnek, javára szolgálnak azért, mert habár bíztunk a vegyes döntőbíráóságokban, de ott minden egy ember otlététől függött. Ha az illető lemond, soha abba a helyzetbe nem jutunk, hogy Genfben megegyezhessünk egy végleges új elnökben. A döntőbíráósági elv ebben az esetben teljesen csődött mondott volna és a bíróság működése nem lett volna tovább

folytatható. Ezekkel a hozzáadásokkal ez a megegyezés ma már olyan lényeges politikai kérdés, mert minden ilyen döntőbíróági határozat, amennyiben a jövőben hozatik, megfellebbezhető a hágai döntőbíróshoz, amelynek imparcialitásában feltétlenül bízunk kell. Én azt találok, hogy a magunk részéről itt nem tettünk olyan koncessziót, amely az elvnek sérelmére válhatnék, s amennyiben változtatást tettünk, az a praxisban a döntőbíróági elvnek inkább javulását eredményezheti.

T. Ház! Fejtegetésemnek végéhez értem. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középén.)* Önök talán azt kérdik, hogy mi a külpolitikai hatása ezeknek a megegyezéseknek. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha erre választ keresek, egy másik kérdésre kell választ adnom. Minek köszönjük azt, hogy egy, a magyar állam érdekeivel összeegyeztethető egyezményt kötöttünk és ezzel likvidáltuk a háborús viszonyokat, amennyiben azok az anyagiakra vonatkoznak.

Köszönjük elsősorban a nagyhatalmak magatartásának és ezek között elsősorban annak a baráti támogatásnak, amelyben az olasz kormány kiküldöttei a magyar ügyet felkarolták és magukévá tették. *(A jobboldalon, a középén és a baloldalon levő képviselők felállva hosszasan éljenek és tapsolnak.)* Köszönhetjük Nagybritannia képviselőjének *(A jobboldalon, a középén és a baloldalon levő képviselők felállva, hosszasan éljenek és tapsolnak. – Zaj a szélsőbaloldalon.)* és köszönhetjük annak az igazán objektív magatartásnak, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)* amelyet Franciaország képviselője ebben az ügyben tanúsított, aki annak ellenére, hogy politikailag nehéz helyzetben volt s nehéz volt az objektivitást fenntartania, a magyar ügy mellé állott. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. – Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)*

T. képviselőház! Ennek köszönhető, hogy Magyarország a maga lényeges igazait kivívhatta. A nagyhatalmak támogatásának, objektivitásának, a magyar ügygel szemben való megértésnek köszönhetjük, hogy ebből a küzdelemből – mert hiába, küzdelemről volt szó *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* – megmenthettük a magyar állam érdekeit csorbítatlanul, és nemcsak megmentettük, de gyarapítottuk is külpolitikai téren Magyarország presztízsét. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.)* Gyarapítottuk presztízsét, mert tanúbizonyságot tettünk arról, hogy bár súlyosak az ország sérelmei és ezeket a maguk igazában és teljességében igyekeztünk felfedni, mégis Magyarország az általános európai politika vonalainak irányába haladva, a béke érdekében képes meghozni mai súlyos helyzetben is azokat az áldozatokat, amelyeket tőle ezen a címen kívánnak.

T. képviselőház! Igenis, ez olyan atmoszférát teremtett odakinn Hágában, – és bízom benne: teremt a nemzetközi viszonylatokban általában, – amely Magyarországnak nagy hasznára válhatik. *(Éljenzés a jobboldalon és a középén.)*

1920-ban aláírtuk a trianoni szerződést; aláírta Németország a yersaillesi-i, a többiek a többi, Párizs körüli békéket. Ezek a szerződések háborús mentalitásban, a gyűlölködés szellemében – hogy úgy fejezzem ki magamat: egy shylocki mentalitásban – születtek meg, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* mert darabokra szaggattak élő testeket. *(Úgy van!*

Úgy van! jobb felől és a középén.) darabokra szaggatták nemcsak nemzetek testét, de élő közgazdasági organizmusokat, gazdasági egységeket is, és gazdasági téren is a shylocki elv érvényesült. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Shylock, t. uraim, meghalt Hágában *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén. – Ellentmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és meggyőződésem szerint többet fel nem támadhat. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Új kapu nyílik a hágai egyességek révén a magyar élet számára, ha mi magunk is ki akarjuk ezeket használni. Ezt jöttem ide bejelenteni és megköszönni a magyar közvéleménynek, a magyar sajtónak azt az egységes támogatását, amelyben részesített akkor, amikor Hágából hazajöttem. *(A jobboldalon, a középén és a baloldalon lévő képviselők felállva hosszasan éljeneznek és tapsolnak.)*

A TRIANONI SZERZŐDÉSBŐL FOLYÓ KÖTELEZETTSÉGEKRE VONATKOZÓ EGYEZMÉNYEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSA A KÉPVISELŐHÁZBAN. (1930 MÁJUS 16.)

A képviselőház 1930 május 16-án tartott ülésén folytatták a trianoni szerződésből folyó kötelezettségekre vonatkozó egyezmények becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását. A megelőző napokban a javaslatához már többen szóltak hozzá – többek között Nagy Emil, Apponyi Albert gróf, Szilágyi Lajos, Pakots József, Bassay Károly és Sándor Pál, a két utóbbi indítványozván, hogy a (kártérítésben részesülők) optánsok 25 százalékos vagyondézmát fizessenek.

Bethlen István grófminiszterelnök az 1930 május 16-iki ülésen a következő beszédet mondotta:

T. képviselőház! Ne vegye rossz néven a legutóbb felszólalt ellenzéki képviselőtársam, hogy az ő beszédével hosszabban nem foglalkozom, – és itt nem Csik József képviselőtársamra, hanem Baracs Marcell t. képviselőtársamra célzok, – ne vegye rossz néven azért, mert az ő fejtegetéseivel szemben meg fogja találni beszédem egész fonálában a választ. Három megjegyzésével mégis foglalkozni kívánok, minthogy ezek kapcsolódnak bele szervesen abba az anyagba, amelynek ismertetése feladatomban és ezért ezekre válaszolok.

Ő azt mondja felszólalásában, hogy azok a fizetések, amelyeket Magyarország fizet, az a 13.5 millió, feltétlenül fizetendő, feltételhez nincs kötve, nincs tehát remény arra, hogy ezeket a fizetéseket valamikor kisebbsíthetjük és ez azért van, mert ezek a fizetések összefüggésben állnak az optánskérdéssel és abba a kasszába folynak bele, amelyből az optánsok kielégítést nyernek.

T. képviselőház! Ez nem egészen így áll. Ezek a fizetések feltétlenekké tétettek azért, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a hágai tárgyalásnál nemcsak velünk szemben, hanem az összes nemzetekkel szemben, amelyek fizetésre köteleztettek, igyekeztek az ez után teljesítendő fizetéseket feltétlenekké tenni. Méltóztatnak tudni, hogy Németország kénytelen volt reparációs fizetéseinek igen tekintélyes részét minden feltételtől függetlenül magára nézve kötelezőnek elismerni és pedig abból a célból, hogy ezek a fizetések kommercializálhatók legyenek és nem volt várható, hogy amikor

ilyen csekély összegekről lesz szó, – viszonyítva természetesen a német reparációhoz, – ebben a tekintetben kivételt tegyenek.

Azt mondotta továbbá t. képviselőtársam, hogy prémium rejlik azokban a fizetésekből, amelyeket az optánsok kapnak kézhez elvesztett birtokaik kárpótlásaképen, szemben azokkal, akik ottmaradtak a tőlünk elszakított területeken, s akik vagyonukat elvesztették.

Nem akarok t. képviselőtársammal vitázni abban a kérdésben, hogy ki járt jobban, ki járt rosszabbul. Hiszen érzelmi szempontból is lehetne erről a kérdéstről egyet és mást mondani. Azonban nem egészen úgy van a helyzet. még pénzügyi szempontból sem, mint ahogy azt a t. képviselőtársam beállítani igyekszik. Hiszen az erdélyi vonatkozásban például a románok az optánsokat mint abszenseket tekintvén, egész vagyonukat vették el, míg viszont az ottmaradtaknak bizonyos területeket meghagytak, nagyobb és kisebb területeket. megengedem, inkább kisebb, mint nagyobb területeket. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) de mégis, különbség van ebből a szempontból is.

Én tehát azt hiszem, tisztán egyedileg lehet ezt a kérdést megítélni, és erre vonatkozólag nem lehet olyan általános regulát felállítani, mint ahogy azt t. képviselőtársam tette.

Még csak egy megjegyzést az ő hasonlatára. Talleyrand szavait idézte a szövetségesről; a szövetséges viszonyt ahhoz a viszonyhoz hasonlította, amely a ló és lovas között van. Kérem, én ezt a viszonyt nem így fogom fel. Lehet így is felfogni és talán t. képviselőtársam szellemesen arra akart célozni, hogy ebben az esetben a magyar kormány a ló szerepét játszotta. Olyan szövetségekre, t. képviselőtársam, nem vállalkoznám sohasem, amelyben a szövetség ilyen viszonyt fejez ki, mert akármilyen jó lovas is a magyar nemzet. adott esetben a ló még őt is ledobhatja. Egy szövetség akkor jó, ha baráti viszonyon alapul, egyforma kondíciók mellett. (*Úgy van! jobbfelől.*) Ez a helyes szövetség, s csak ilyen után menjünk, mert még abban az esetben is, ha tudnánk olyan szövetséget kötni, amelyben mi a lovas szerepét játsszuk, rosszul járhatnánk, de a másik esetben a szövetség erejében, tartósságában feltétlenül bízhatunk. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Ezekután, t. képviselőház, legyen szabad áttérnem a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat egész anyagára.

Súlyos kritika hangzott el az ellenzék részéről avval a törvényjavaslattal szemben, amely az egyezményt magában foglalja és kötelességemnek tartom, hogy ebből kifolyólag az egész kérdés-komplexumra kiterjeszkedjem beszédemben.

Vártam a súlyos kritikát. hiszen természetes, hogy ott, ahol egy törvényjavaslat és egy egyezmény nem az egyoldalú magyar igazságot fejezi ki, – mint ahogy nem fejezheti ki az adott esetben, tehát nem azt az álláspontot, amelyet a kormány is a maga részéről helyesnek és igazságosnak vall az egész vonalon, – könnyű ebben az esetben a kritikát gyakorolni. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Azonban, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy ez a kritika nem volt az egész vonalon objektív (*Úgy van! a jobboldalon.*) és pedig különösen három okból. Nem volt tárgyilagos először azért, mert sok esetben az egyes felszólaló képviselő urak nem fogadta el ténynek a kormánynak azokat a vallomásait, amelyeket hivatalos minőség-

ben tett és amelyek tekintetében mégis kívánható és követelhető, hogy ezek mint való tények fogadtassanak el.

Nem volt objektív a kritika továbbá azért, mert nagyon gyakran megfélekedtek – és igyekeztek is talán megfélekedezni – arról, amit már mondtam, hogy itt egy defenzív hadjárat után megkötött kompromisszumról van szó, s nem arról, hogy a törvényjavaslat azt fejezi ki, amit a magyar kormány ebben a tekintetben elérni kívánt volna, amit érez és igazságosnak, helyesnek tart. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

Azt találok, nem volt objektív, nem volt tárgyilagos az egész vonalon a kritika azért sem, mert erőfeszítések tétettek minden áron, hogy bizonyos összeférhetetlenség kimutatásával bizonyítsák az, hogy Magyarország azért terhelhetett 13.5 millióval, hogy ezáltal egy bizonyos csoportja a károsultaknak kielégítést, kárpótlást nyerjen és ezen csoportban maga a miniszterelnök is foglaltatik, amiben bizonyos inszINUÁCIÓ van abban a tekintetben, hogy a miniszterelnök nem objektív szempontokat, hanem maga érdekeit is védeni kívánta. Ne méltóztassék elfelejteni tehát azt a képet, azt a helyzetet, amelyben külföldön ilyen tárgyalások alkalmakor egy kormány kénytelen a maga tárgyalásait folytatni. Ott tényleg nemcsak igazság áll igazsággal szemben, mert talán hacsak ez volna az eset, abban az esetben nagyobb eredménnyel térhettünk volna vissza, mert a mi igazságaink bizonyára erősebbek voltak meggyőződésem szerint, mint azok az igazságok, amelyek az ellenkező álláspont védelmére felhozattak. (*Úgy van! Úgy van!*)

Tézis áll tézissel szemben és nemcsak ez, hanem szembenáll politikai erő és súly, politikai erővel és súllyal (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) s mindazok az inponderábilák és megmérhető erős eszközök állanak szemben egymással, amelyek végeredményben azon tárgyalásoknak az eredményeiben kifejezésre is jutnak.

Fejtegetéseimben megint a két téziséből kívánok kiindulni, mint ahogyan ezt tettem akkor, amikor a hágai tárgyalásokról visszatérve, a Ház előtt beszámoltam. Mi volt a kisentente tézise? Mert jó ezt figyelembevenni, ha azután a mérleget a dolgok végén és a megoldás szempontjából felállítani kívánjuk.

A kisentente tézise az volt, hogy Magyarország fizessen 1943 után is reparációt, mondjon le a 250. § védelméről nemcsak most, hanem a jövőben is és fizesse ki maga Magyarország azokat a károkat, amelyeket nem Magyarország, hanem a szomszédos államok kormányai okoztak egyes magyar birtokosoknak, egyes magyar vagyontulajdonosoknak azáltal, hogy vagyonukat rendelkezésük alól elvonták.

Méltóztassék megengedni, hogy itt ezen a ponton egy pillanatra megállják s pár szóval rámutassak arra, hogy ennek a kérdésnek mi a közgazdasági jelentősége? Valaki már rámutatott arra, hogy az agrárperek, amelyek itt szóbajönnek, 1,200.000 holdat tesznek ki, de ehhez jöttek még azok a területek is, amelyek az egyházaktól vonattak el és más tulajdonosoktól, úgyhogy 1,500.000 hold volt az a terület, amelyről az agrárperekkel kapcsolatban szó esett. Ez akkora terület, mint Magyarország búzatermő területének a fele. Nem mondható tehát az, hogy csekély volt az a vagyon, amelyről itt szó volt. Ennek az értéke 1.100,000.000-t tett ki, mint pertárgyat. Ehhez járultak hozzá az egyházi perek, amelyek 174 millióra peresít-

tettek. Itt voltak az ipari részvénytársaságok perei, a vasúti társaságok perei, amelyek 336 millióra rúgtak és voltak a magyar állampolgár-főhercegek perei, akik 315 millió tőkét pereltek. Az agrárpereken kívül tehát a peresített összeg 830 milliót tett ki, az agrárperekkel együtt 2 milliárdot. pengőben kifejezve, ami a jelenlegi Csonka-Magyarország nemzeti összvagyonának körülbelül egykilencedrészét teszi ki. Nem lehet tehát azt mondani, hogy a magyar kormány egy lappáliáért harcolt Genfben éveken keresztül, nem lehet azt mondani, hogyha sikerült volna a nemzeti vagyonnak egykilencedrészét megmenteni és azt ebbe a csonkaországba behozni, hogy ez közgazdasági szempontból jelentéktelen dolog lett volna. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Méltóztassék csak mérlegelni még a köz szempontjából is, mit jelentett volna az, ha sikerült volna ezt az egész vagyonmennyiséget, a nemzeti vagyonnak igenis egy tekintélyes részét visszaszerezni Csonka-Magyarország számára? Hiszen ha kétmilliárdot tettek ki azok az összegek, amelyek per alatt állottak, ha sikerült volna ezt a kétmilliárdot Magyarország számára biztosítani, ennek kamatja, csak hat percenttel számolva, – a mai viszonyok között nem túlmagasán, – 120 milliót tesz ki s ennek egyedül az adója, állami és községi adója és közterhe, együttvéve – ha körülbelül negyedrészt veszem ennek a jövedelemnek – 20-30 milliót tett volna ki, ami lényegesen tekintélyesebb összeg annál, amit 1943 után fizetünk 13.5 millió összegben.

T. képviselőház! Nem azért mondom ezeket a számokat. mintha ezzel igazolni, helyeselni, vagy bevallani akarnám azt, hogy ezt a 13.5 milliót azért fizetjük, hogy ezeket a vagyontárgyakat az ország részére megmentjük. Nem. ezért fizetjük, mint ahogy beszédem későbbi folyamán bátor lesznek, mégpedig pontonként bebizonyítani, de azért mondom, hogy azok elé tárjam, akik ezt a kérdést az ország előtt úgy mutatták be, mint harmad- vagy negyedrangú kérdést. amelynek érdekében a kormány éveken keresztül feleslegesen hadakozott. amellyel kompromittálta a magyar külpolitikát. amellyel magyar szempontból tulajdonképpen privátérdeket védett. amelyhez az országnak semmi köze sincs, hogy ez a beállítás teljesen téves és hibás, mert igenis a magyar közgazdaságnak, a magyar köznek és még a fináncpolitikának is nagy érdekei fűződnek ahhoz, hogy ezek a vagyontárgyak, ezek a vagyonértékek a nemzet számára biztosítsanak. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

E kitérés után legyen szabad ismertetnem, hogy mi volt mármost a magyar tézis. Ezt a magyar tézist nem olyan kijelentésekből fogom venni, amelyek Hága után történtek, hanem veszem abból a felsőházi beszédemből, amelyet a múlt évben december hó 10-én tartottam, tehát lényegesen a hágai tárgyalások előtt. Akkor a magyar tézist a következő négy pontban reaszumáltam:

Azt mondtam, az első tétel az volt. hogy *(olvassa)*: „Meggyőződésem szerint és a kormány meggyőződése szerint. ha a velünk szemben álló nemzetek a trianoni szerződés intencióit és határozatait komolyan figyelembe veszik és ha figyelembe veszik azokat a dolgokat. amelyek 1924-ben történtek, akkor, amikor Magyarország szanálásáról volt szó a Népszövetség előtt és ennek kapcsán a reparációs bizottság is határozatot hozott. ha mondom, mindezeket figyelembe veszik, akkor Magyarország

további reparációk teljesítésére nem kötelezhető.” Ez volt az első tétel és evvel kapcsolatban még azt mondtam: „Nem vállalhat Magyarország reparációt a 250. § alapján magyar állampolgárok követeléseinek kiegyenlítése érdekében sem. Ezt immorális követelésnek tekintjük, mert azok a békeszerződés megsértéséből származnak, amelyeket nem mi, hanem mások követtek el és amelyekért pénzügyi téren Magyarországot éppen ennél fogva felelőssé tenni nem lehet.”

Második tétel az volt. hogy *(olvassa)*: „Magyarország nem mondhat le arról a védelemről, amelyet neki a 250. § nyújt, azonban hajlandók vagyunk a múltra nézve barátságos megegyezésre azokon a kereteken belül, amelyeket a népszövetség előtt is bejelentettünk és amely kereteken belül folytak azok a tárgyalások, amelyek a népszövetség égisze alatt folytattak. A két kérdést azonban, a reparációk és a 250. szakasszal kapcsolatos fizetések kérdését összekapcsolni nem engedhetjük, mert ezek össze nem tartoznak, és egyik a másikkal nem kompenzálható.”

Harmadik tétel volt. amire, Sztéryni ő excellenciája is hivatkozott, az, hogy „Magyarország érdekében áll, hogy bizonyos olyan, általuk is jogosoknak elismert követelések tekintetében, amelyek sem nem reparációs természetűek, sem nem ismertettek el olyan terheknek, amelyek az 1943-ig fizetendő annuitásokba betudhatók, tehát a mostani annuitásokon fölül, túlmenően is esetleg Magyarországot terhelhetik, pénzügyi alapon keressünk méltányos megegyezést. mégpedig úgy, hogy az ebből esetleg Magyarországra háramló terhek 1943 után és ne 1943 előtt egyenlítsenek ki, azonban – és ezt nyomatékosan hangsúlyozom – itt csak olyan egyezményt köthetünk, amely burkolt formában nem tartalmaz reparációt.

Itt már külön felhívom a mélyen t. Ház figyelmét a kifejezésekre is, mert egyik képviselőtársam ezekből a szavakból azt kívánta kimagyarázni, hogy mi feltétlen fizetési készséget jelentettünk be, holott aki a szöveget, amelyet most felolvastam, megint precízen elolvassa, láthatja, hogy nem feltétlen fizetési készséget jelentettem be, hanem esetleg, adott esetben és abban az esetben, ha terhelnek bizonyos kötelezettségek.

Negyedik tétel pedig az, hogy *(olvassa)*: „Azt a követelést, hogy azért fizessünk reparációt, hogy ezzel Magyarország pénzügyi függetlenségét megvásároljak, még akkor is, ha Magyarországnak a békeszerződés értelmében megállapítandó fizetőképessége ezt nem indokolná, ellentétben állónak véljük a békeszerződés intencióival és ez a követelés csak Magyarország szorult helyzetének kihasználására tendál és erre a magyar kormány segédkezet nem újíthat.”

Mélyen t. képviselőház! Ezekben voltam bátor felállítani az egyik oldalon a kimentente-tézist, a másik oldalon a magyar-tézist. Mi volt a két tézis között a különbség, a különböző felállítás és miben egyeztek? Mervé ellentét volt a kimentente és a magyar álláspont között a reparáció kérdésében, mert hiszen ők reparációt követeltek, mi meg a reparációt megtagadtuk. Mervé ellentét volt a 250. § érvénye tekintetében, annak érvényben tartása tekintetében; ők a 250. § érvényét megszüntetni, mi fenntartani kívántuk, de készek voltunk mi is, ők is egy megegyezést keresni, úgy az agrárreform, illetőleg a peres kérdések elintézése tekintetében pénzügyi alapon, valamint – mint ahogyan azt felsőházi beszédemben is jelentettem

– azon különleges, speciális követelések tekintetében, melyek nem reparációs természetűek, amelyek azonban a békeszerződésből folynak.

Így állott a helyzet. t. Ház, a párizsi tárgyaláskor, amely Hágát megelőzte és így állott a helyzet akkor, amikor Hágába érkeztünk. Ha mármost finansiális kötelezettségeink tekintetében a mérleget meg akarom vonni, akkor keresnem kell, hogy mennyiben felel ez meg azoknak a felállításoknak, melyeket annakidején tettünk és mennyiben nem. S itt fejtegetéseimben tartani fogom magamat ahhoz a mérlegkészítéshez melyet Rassay Károly t. képviselőtársam állított a Ház elé és amelyből azt vonta le, hogy Magyarország a maga részéről nem, tudta érvényesíteni a 13.5 millióval szemben mindazokat a nagy ellenköveteléseket, amelyek a zsebében voltak és amelyeket érvényesítenie kellett volna. Ő a mérleget a következőképpen állította fel. Azt mondja: voltak velünk szemben vitathatatlan és vitatható követelések. Vitathatlanok voltak a 200 millió jóvátétel 1944-ig, azután az államadósságok, melyeket a háború előtt kötöttünk, a clearing-egyezményekből folyó kötelezettségek és: azok az egyezmények, amelyeket mi bizonyos adóssági hátralékokra vonatkozólag kötöttünk a háború alatt. Vitatható követelések voltak felállíthatók velünk szemben az 1944 utáni reparációk, vitathatók elsősorban azon bizonyos gentleman agreement alapján, amelyre hivatkozott. azután a 4.5 millió bírói ítéletek alapján fennálló követelés, továbbá 20 millió, amely még peresítve van és mindaz, ami abban a bizonyos tizenegy pontban foglaltatik, amely az indokolásban van előadva részünkről, (amelyekre azonban részleteket maga az indokolás nem tartalmaz. Ezzel szemben, azt mondja, állottak az eddigi szolgáltatásaink természetben, pénzben és egyébben, a biens cédsnek egész értéke, amely 9-16, vagy nem tudom hány milliárdig terjed, a román károk három milliárdon felül és a nyugdíjterhek, melyeket mi magunk is 5-600 millióra teszünk.

T. Ház! Azt kell, hogy mondjam, hogyha t. képviselőtársam a reparációs bizottság előtt, vagy Hága előtt állította volna fel a mérleget ilyen alakban, ebben az esetben a békeszerződés ismeretéből négyest kapott volna, mégpedig azért, mert a mérlegnek ilyen alakban való felállítása teljesen megtévesztő. Megtévesztő a ért, mert a békeszerződés értelmében a követeléseknek két csoportja állítatik fel velünk szemben, az egyik a reparáció, a másik minden egyéb, s a békeszerződés pontosan előírja, hogy mi az, ami a reparáció javára írható, mi az, ami nem írható a reparáció javára és mi az, ami szembeállítható az úgynevezett egyéb követelésekkel. A megtévesztés ott van, hogy ő a reparációba beszámítható követeléseinket szembe akarná állítani azokkal a tehertételekkel, amelyek a békeszerződésből folynak s amelyek az úgynevezett créances speciales, a különleges követelések címén foglalhatók egybe. (*Bassay Károly: 1924-ben elintéztük a reparációt!*) Kérem, én ezt bővebben fogom fejtegetni, (*Rassay Károly: Halljuk!*) hogy áll valóban a kérdés.

Elsősorban a reparáció kérdéséről kell, hogy beszéljek. Méltóztatnak tudni, hogy a békeszerződés 161. és következő cikkei a reparáció kérdését Magyarországgal szemben úgy szabályozták, hogy Magyarország tartozik reparációval azokért a károkért, amelyeket a külföldi országok magánosainak vagyonában stb. okozott. A főadós Németország, természetesen azonban mi is akcesszórius adósok vagyunk. Annakidején Németországgal

szemben 132 milliárdban állapított meg az az összeg, amely mint teher, mint reparációs teher kirovatott az összességre, amelyért elsősorban Németország felelős. Ugyanakkor, illetőleg azután később, – méltóztatnak talán emlékezni, – 1922-ben egy egyezmény jött létre a hitelező államok között. amely kimondta azt. hogy a biens cédes-ken felül, amelyek különösen nálunk és Ausztriában játszanak bizonyos szerepet. a Németországon kívül lévő osztrák-magyar és bolgár adósok együttléve legalább hatmilliárd aranyfrankot kell, hogy fizessenek. (*Rassay Károly: Ezt intern kimondták egymás között!*) Arra is rá fogok térni.

Hiszen erre a tételre Titulescu követ úr Genfben gyakran hivatkozott Apponyi Albert gróffal szemben és figyelmeztette őt, hogy jó lesz erre a tételre ügyelni, mert ezzel ő az egész optánsügyet a maga részéről elintézheti. Ezt nem azért hozom fel, mintha én ezt túlkomolyan venném, (*Rassay Károly: Úgy van! Ez a helyes! Sohasem vette senki komolyan!*) de mindenesetre egy megegyezés volt. amelyre velünk szemben állandóan hivatkoztak. S hogy nem veszem ezt túlkomolyan, annak oka tisztán az, mert tudom, hogy Hágát megelőzőleg olyan atmoszféra alakult ki a hitelező államok körében is, hogy lehetőleg csökkenteni kell a terheket az adós államok javára, mert különben Európa közgazdaságilag összeroppan. De mi történt?

A reparáció terhére, illetőleg a mi javunkra kellett írni mindenkéltől a biens cédes-keket. amelyek hogy hatmilliárdot. vagy tizenkét milliárdot tesznek-e ki, e felett itt vitatkozni nem akarok, mert végeredményben nyilvánvaló volt. s mindenki, aki kissé ismerte a reparációs kérdést. tudta azt. hogy ha azok 25 milliárdban is értékeltetnének, azért mi azokért pénzt nem fogunk kapni, hanem a reparációk összege olyan magas lesz, hogy legalább a biens cédes-k összege ezáltal fedeztessék. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Továbbmegyek, t. Ház! A román károkról kell egy pár szót mondanom. (*Halljuk! Halljuk!*)

Méltóztatnak tudni, hogy a békeszerződés IX. része, a pénzügyi rendelkezések 181. cikke intézkedik az úgynevezett megszálló seregekről. Azt mondja (*olvassa*): „A jelen cikk ötödik bekezdésének fenntartásával Magyarországot terheli az 1918. évi november hó 3-iki fegyverszüneti szerződés aláírásától kezdve a Szövetséges és Társult Hatalmak mindazon hadseregei fenntartásának minden költsége, amely hadseregek Magyarországnak a jelen Szerződésben megszabott határain belül fekvő területét tartották megszállva.”

Azután (*olvassa*): „A fenti rendelkezések az 1918. évi november hó 3. napja után foganatosított hadműveletekre oly mértékben nyerne alkalmazást”, – és ez az, ami már a román hadműveletekre vonatkozik, – „amint azt a Jóvátételi Bizottság szükségesnek ítéli; ez a Bizottság korlátlan jogosulatsággal határoz az ezekkel a hadműveletekkel kapcsolatos összes kérdésekben, különösen pedig:

a) meghatározza a résztvett hadseregek költségeinek nagyságát és részletezését. azt. hogy ezeknek a költségeknek mely része terheli Magyarországot. azt. hogy ez a rész milyen módozatok szerint. minő pénznemben fizetendő, továbbá meghatározza ezekkel a fizetésekkel kapcsolatban az esetleges zálogjogbiztosítási, vagy elsőbbségi rendelkezéseket;

b) határoz mindennemű javaknak és értékeknek a hadműveletek alatt történt rekvirálása tárgyában, megállapítja, hogy tekinthető-e ezeknek a javaknak vagy értékeknek valamely és minő része hadizsákmánynak, megállapítja ezeknek a javaknak, vagy értékeknek becsértékét, megszabja a visszaszolgáltatás mértékét, a vissza nem szolgáltatott javak értékét az illető Hatalom jóvátételi követeléseinek terhére írja, meghatározza, hogy az érdekelt Hatalom terhére írt ilyen összegek fizetése készpénzben, vagy a jóvátételi számlán való jóváírás útján történjék-e és megállapítja a fizetés vagy jóváírás határnapjait.”

Ez áll a békeszerződésben. Mármost mi történt 1923-24-ben?

Méltóztatnak emlékezni, hogy akkor Magyarország nemzetközi kölcsönért folyamodott és e nemzetközi kölcsön elérhetésének feltétele az volt, hogy a reparációs komisszió mentesítse Magyarországot az alól az elsőbbségi zálogjog alól, amellyel a reparációk bírnak. Mármost az történt, hogy kimondatott a Népszövetség által és a reparációs komisszió által is, hogy ezeknek az instrumentumoknak létesítéséhez szükséges az összes szomszédos államok hozzájárulása, tehát Romániának hozzájárulása is. Ennek volt a következménye, hogy amikor annak a kérdésnek eldöntésére került a sor, hogy Magyarország milyen reparációval terheltesék 1943-ig, akkor a kisenként államok természetesen egy lehetőleg magas összeget akartak maguknak biztosítani és csak úgy járultak hozzá végeredményben ahhoz az egész konstrukcióhoz, hogy úgy Csehország, mint Jugoszlávia és Románia is bizonyos feltételeket szabott. E feltételek között volt Románia részéről az, hogy Magyarország mondjon le azoknak a károknak megtérítéséről, amelyeket a román hadseregek a magyar területen bevonulásukkor okoztak.

A szövegből nyilvánvaló, t. Ház, hogy ennek az egész ügynek gazdája a reparációs komisszió és hogy itt magánfelek peréről egyáltalában szó nem lehet és nem is lehetett szó. T. képviselőház! Ez ennek a lemondásnak története, amelyet mindenki tud, amelyet abban az időben nem diffikultáltak, vagy nem olyan mértékben, mint ma, mert ismerték a kényszerhelyzetet. tudták, hogy másképpen ezt a kérdést abban az időben megoldani nem lehetett.

Mármost. t. képviselőház, ebből nem következett és nem következhetett az, hogy akkor, amikor mi ezeknek a károknak megtérítéséről lemondottunk, lemondtunk volna egyúttal arról, hogy a reparációs számlán ezek azért mégis javunkra írassanak, (*Rassay Károly: Ezt mondtam!*) sőt ellenkezőleg. Teljesen igaza van t. képviselőtársamnak ebben a tekintetben, hogy igenis fenntartottuk a jogunkat és a magam részéről ott, ahol ezek a dolgok szóba kerültek, igenis utaltam nyomatékosan a károokra, ezekre a román károokra és ez az egyik oka volt a sok többi között annak, hogy reparációval tovább nem terhelteztünk. (*Zaj.*)

De bocsánatot kérek, a dolgot úgy beállítani, hogy ezeket a román károkat nem a reparációs kontóval, hanem, az úgynevezett speciális követelésekkel szemben lehetett volna felállítani, teljesen megtévesztő. A román károkat igenis érvényesíteni lehetett. de csakis a reparációs követeléssel szemben és semmi mással szemben. Ugyanez áll az eddigi szolgáltatásainkra vonatkozólag, amelyeket természetben, vagy pénzben teljesítettünk. A hadi-

anyag, hajók, gördülő anyag, állatszállítás, stb. mind e fogalom alá esnek. Ezek is a reparációs számlán voltak javunkra írhatók, de nem az úgynevezett créances spéciales-el szemben.

Most nézzük meg, hogyan áll a mérleg arra a tizenegy pontra vonatkozólag, amelyek az indokolásban foglaltak és amelyekre vonatkozólag Rassay t. képviselőtársam természetesen nem bocsátkozhatott számszerű fejtegetésekbe, minthogy de facto nincsenek az indokolásban ilyen számszerű fejtegetések. Nem tudom, melyik felszólalt t. képviselő úr, azt hiszem Pakots t. képviselőtársam be is adott egy határozati javaslatot, amely arra irányul, hogy erre vonatkozólag ismertessem a Házzal számszerűleg a helyzetet. illetve terjesszünk egy elaborátumot a Ház elé, amely erre vonatkozik. Én a következőkben bátor leszek ezt a mérleget a Ház elé terjeszteni és ismertetni, (*Halljuk! Halljuk!*) mert magam is fontosnak tartom, hogy e tekintetben a Ház teljesen tájékozva legyen.

A tizenegy pont közül az első: a trianoni szerződés 181. §-ából folyó azokra a követelésekre vonatkozik, amelyeket a Magyarországot megszálló csapatok költségeinek megfizetése címén igényeltek. Ezt a szakaszt az imént felolvastam. Ezen a, címen a megszálló ententecapatok költségei 200,807.000 pengőben állapították meg és pedig a jóvátételi bizottság által. A második tétel a magyar hadifoglyok szállítására vonatkozik. Itt két tétel szerepel: az egyik 801.000, másik 781.000 pengő, a kettő együttesen 1,582.000 pengőt tesz ki. Azok a követelések, amelyeket Jugoszlávia támaszt azon a címen, hogy nem szállítottak le teljes mértékben azok a szénmennyiségek, amelyek a békeszerződés VIII. részéhez tartozó V. Függelék 1. §-a értelmében voltak leszállítandók, együttvéve 1,901.000 pengőt tesznek ki. A negyedik tétel: azok a követelések, amelyeket Görögország támaszt a békeszerződés VIII. részéhez tartozó III. Függelék 5. §-a alapján folyamhajtási károk címén. Itt Rassay Károly t. képviselőtársam kifogásolta, hogy egy külön megegyezés történt bizonyos hajókra vonatkozólag Görögországgal és itt mégis újból szerepel ez a tétel. (*Rassay Károly: Nem, különválasztottam; tengeri hajók, tudom! Nem négyes! – Derűtség.*)

Igen, de amikor mondotta a t. képviselő úr, akkor még négyes volt *i* (*Derűtség a jobboldalon. – Bubinek István: A tanár úr jól klasszifikált!* – *Rassay Károly: Mennyi az a görög tét elf*) Nem nagy összeg. Én csak azért említem fel, mert vita tárgya volt. vajjon ez idetartozik-e, vagy nem? Ez együttvéve 944.000 pengőt tesz ki. (*Rassay Károly: A sajtóankéten ez volt a legrémesebb tétel!*) Majd jönnek, sajnos, nagyobb tételek. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk!*) Azután még igényeltek tőlünk gördülő anyagot: 3936 vagont. együttvéve 2,922.000 pengő értékűt. (*Mozgás a szélőbaloldalon.*) Ez nem olyan nagy tétel.

Most jönnek az úgynevezett adminisztratív tartozások és pedig két kategóriában. A magyar hatóságokat terhelő közigazgatási tartozások – ez a kis tétel – 283.000 pengő, a volt közösséget terhelő közigazgatási tartozások kvótászerű része azonban 167,149.000 pengő. (*Rassay Károly: Ausztria a saját kvótáját elfelejtette megfizetni!*) Nem felejtette el, hanem bizonyos egyezményeket kötött előzetesen. Ez az, amire az előbb utaltam. Nem tehetek róla, én csak azt olvasom fel, ami, mint hivatalos adat. velünk szemben áll. Ennek a követelésnek számszerűségét igyekeztünk annyira,

amennyire lehetett. ellenőrizni és pedig a Bécsben működött katonai felszámoló hivatal volt az, amely ezeket a követeléseket összeállította. Látva azonban, hogy ezek a követelések milyen magas összegre rúgnak, természetesen sohasem publikáltuk ezeket.

Ezután következnek az úgynevezett vörös károk, (*Halljuk! Halljuk!*) amelyek megtérítése iránti igények a békeszerződés 232. cikkének II. része alapján is emeltettek, s amelyek együttvéve 252,080.000 pengőt tesznek ki. (*Mozgás jobbfelől. – Egy hang a jobboldalon: Ez is rossz üzlet volt!*)

A következő tétel a bukaresti béke hatálytalanításából eredő román követelések kvótaszerű része. Erről már 1923/24-ben is szó volt és mi a magunk részéről annakidején, amikor le kellett mondanunk a román rekvizíciókból eredő károkról, azt követeltük, hogy viszont Románia mondjon le a bukaresti béke ezen követeléséről. Ezt azonban nem tudtuk elérni, úgyhogy ez a követelés az utolsó napig fenntartott. Nem változtatott ezen a helyzeten az sem, hogy a bukaresti békéből kifolyólag Németország megegyezést kötött volt Romániával, s ebben Németország a maga részéről tekintélyes engedményeket volt kénytelen tenni, hogy szabaduljon e kötelezettségétől. A bukaresti béke hatálytalanításából eredő román követelés kvótaszerű része 87,419.000 pengő.

Együttvéve ezek a követelések 715,087.000 pengőt tettek ki.

Ehhez még hozzá kellene, hogy számítsam – de nem számítom hozzá – az alapokból és alapítványokból támasztott követeléseket is, amelyek velünk szemben sokkal nagyobbak voltak, mint a mi általunk szomszédainkkal szemben támasztott követelések. De nem számítom be ezeket azért, mert hiszen erre vonatkozólag egyezmény jött létre.

T. Ház! Lássuk, mi volt az a követelés, amely ezeken a címeken minket megilletett volna a békeszerződés rendelkezései értelmében. Mással nem operálhatok, mint a békeszerződéssel, mert hiába követelik t. képviselőtársaim tőlem, hogy én Hágában előálljak olyan követelésekkel, amelyek nem a békeszerződésen alapulnak, én csak olyan követeléseket tudok beszámíttatni, amelyeknek a békeszerződésben némi alapjuk van. Sajnos, ezeknek az ellenköveteléseknek is, amelyeket támasztottunk, jogi alapja vajmi csekély volt.

Melyek voltak a mi ellenköveteléseink? Az összeomlás előtti időből eredő és az utódállamok által beszédett adóhátralékok: 23 millió pengő. Ezt a tételt mi annakidején igyekeztünk érvényesíteni a biens cédes-knél, mert hiszen ezek adóhátralékok voltak, amelyek a tőlünk elszakított területeken feküdtek. A reparációs bizottság azonban ezt a követelést a biens cédes-k közül törölte. Ez mindenesetre követelés volt, amelynek azonban a békeszerződésben jogi alapja tulajdonképpen csak a reparációval való szembeállítás lehetett volna.

Hasonló követelés a levált területeken működő postahivataloknál maradt. a magyar államot illető postai pénzkészletek; ezeket együttvéve körülbelül 60 millió pengőre becsültük. Azután a jugoszláv megszálló csapatok által okozott károk, amelyek együttvéve igen tekintélyes összegek, 195,884.000 pengőt tettek ki; továbbá a csehszlovák megszálló csapatok által okozott károk, mert hiszen, ahol vörös károkért kártérítést követelnek velünk szemben, ott, természetesen, mi is követelhetünk kártérítést a megszálló csapatok által okozott károkért. – amelyek együttvéve 44,740.000

pengőt tesznek ki. S végül a háború folyamán megszállott területen Ausztria-Magyarország által létesített gazdasági értékű befektetések kvótaszerű része: 90,320.000 pengő.

Ez is egy olyan tétel, amelyet a jóvátételnél kellett volna érvényesíteni, – mert hiszen itt levált területekről volt szó, – de amelyeknek érvényesítése ott nem sikerült. Ezek a tételek együttevve kitesznek 413,944.000 pengőt. A passzív szaldó tehát körülbelül 300 milliót tett ki.

Elismerem, t. képviselőház, hogy ezeknek a tételeknek számszerűségéhez úgy az egyik, mint a másik oldalon bizonyos kételyek férnek. (*Rassay Károly: Sok kétely! A jogosság!*) Én ezt elismerem és legyen meggyőződve t. képviselőtársam, hogy amilyen kételyeket én a velünk szemben támasztott követelésekkel szemben számszerűleg emeltem, éppen olyan számszerű kifogásokat emeltek a mieink ellen is; hiszen ezekről a kérdésekről éveken keresztül folytak a tárgyalások.

Most jön azonban egy másik kérdés, amelyet szintén Rassay Károly t. képviselőtársam vetett fel és ez a beszámításnak a kérdése 1943-ig. Múltotzatott azt mondani, hogy jó, vannak ezek a különleges követelések, azonban 1923-ban és 1924-ben, az akkori instrumentumokban, amelyeket a Ház itt ratifikált. oly értelmű határozatok vannak, hogy ezek az úgynevezett charges du traité-be fognak beszámíttatni, azokba a reparációs fizetésekbe, amelyeket 1943-ig vagyunk kötelesek teljesíteni.

Ebben a kérdésben teljesen igaza van t. képviselőtársamnak. Mi is ezen az állásponton voltunk és az utolsó, záró jegyzőkönyv aláírásáig nem tágitottunk ettől az álláspunktunktól. Hiszen ha méltóztatnak megnézni, a zárójegyzőkönyvben fenntartás foglaltatik a magyar kormány részéről, hogy csak a kényszerhelyzetnek enged, de jogosnak el nem ismeri azt, hogy ezek a tételek be nem számíttattak az 1943-ig teljesítendő fizetésekbe. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*)

De miért történt az és hogy jött az, hogy nem számíttattak be? Az 1923-24-ben létrejött egyezményekben az van, hogy az úgynevezett charges du traité is beleszámítandók az 1943-ig teljesítendő fizetésekbe és Magyarország együttevve reparáció és charges du traité címén nem fizethet többet, mint átlag tízmilliót, együttevve 200 milliót és hogy melyek azok a tételek, amelyek beszámítandók és a sorrend tekintetében a reparációs komisszió fog dönteni.

Mármost mi történt? A reparációs komisszió egyikre és másokra nézve megállapította, hogy charges du traité jellegűek, azonban nem sorolta, úgyhogy annak ellenére, hogy egy instrumentum volt a kezünkben, amelynek értelmében ezeket a tételeket mi, legalább részben, fokozatosan törlesztettük volna 1943-ig, ez a törlesztés nem következett be, mert a reparációs komisszió a maga részéről ezeket nem sorolta és nem voltunk képesek soroltatni. Hiszen számtalanszor felléptünk kéréssel ebből a szempontból a reparációs komissziónál. S miért nem sorolta? Ezt is utólagosan tudtuk meg: azért, mert a magyar reparációs összegeket odaadták Görögországnak. Görögországot elégítették ki a magyar reparációs összegeknek legnagyobb részéből, amely, természetszerűleg, ennek folytán igényt tartott arra, hogy ezeket az összegeket hiánytalanul és levonások nélkül kapja meg. Ez volt annak az oka, hogy tulajdonképpen a reparációs bizottság nem sorolta a tételeket és most, amikor Hágában ez a mi részünkről vita tár-

gyáva tétetett. az összes velünk szemben álló hatalmak egységesen azon az állásponton voltak, hogy ez ma így nem oldható meg, a reparációs komisszió szuverén abban az elhatározásában, hogy mikor sorolja és mikor nem sorolja azokat. Ezek a reparációs összegek máris az első hágai meg-egyezés révén különféle országok között elosztattak és ennek folytán nincs mód ebben a tekintetben változtatásokat eszközölni. (*Propper Sándor: Olasz barátaink is ellenünk foglaltak állást!*) Olasz barátaink nem tudhaták az első hágai egyezmény alkalmával, hogy micsoda detailkérdések vannak itt ebből a szempontból függően.

T. Ház! Még csak egy pár szót kell szólnom a tisztviselői nyugdíj-kérdésről. (*Halljuk! Halljuk!*) Mi ezt annakidején körülbelül 500-600 millióra becsültük, azonban legyünk tisztában azzal, hogy ezt a kérdést mi jogi alapon, a trianoni szerződésből folyólag, nem vethettük fel, mert hiszen a trianoni szerződés 199. §-a (*Zaj. – Halljuk! Halljuk!*) intézkedik a tisztviselőkérdésről, sajnos, csak negatív értelemben. Ez a szakasz azt mondja, hogy Magyarország nem tartozik a nyugdíjasokat fizetni, akik az utódállamok állampolgáraivá válnak. Ez semmiféle kötelezettséget nem ró az utódállamokra. Mentesi Magyarországot a kötelezettség alól, de nem ró kötelezettséget az utódállamokra, úgyhogy – sajnos – ebben a tekintetben a trianoni szerződésből folyólag jogi alap és fogantyú a kezünkben nem volt. Természetesen Genfben is számtalanszor felvetettük ezt a kérdést. Méltóztatnak emlékezni, hogy a pénzügyi bizottságban, amikor tárgyaltuk pénzügyi helyzetünket, a tisztviselői nyugdíjkérdést mindig felvetettük, de sohasem tudtuk érvényesíteni, mert a trianoni szerződésben ebben a tekintetben strictum jus nem intézkedik, úgyhogy ezt a követelést ebből a szempontból érvényesíteni nem lehetett. Végeredményben – sajnos – ezen a téren igenis egy tetemes passzív szaldóval álltunk szemben. Ezt én természetesen előzetesen nem hirdethettem, nem ismertethetem a parlamentben, a bizottságban. (*Rassay Károly: Ezt utólag sem fogjuk soha elismerni! Soha nem ismerjük el, miniszterelnök úr.*) Ez mindenkinek jogában áll. Magam részéről csak azt adom elő, hogyan állott a helyzet a trianoni szerződés értelmében. (*Friedrich István: Mégis mennyit tesz approximative nyugdíjkövetelésünk?*) Említettem, hogy annakidején ezt 500-600 millióra becsültük. Én a magam részéről csak azt adhatom elő, ami a strictum jus, a trianoni szerződés értelmében Hágában vitatható volt. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) mert magunk között meg vagyunk győződve arról, hogy a magyar tisztviselők, akik idemenekültek, tulajdonképpen jogtalanul terhelik a maguk nyugdíjával a magyar budgetet; ebben a tekintetben mindnyájan teljesen egyetértünk. De ha nincs olyan jogi eszköz a kezemben, amelynek segítségével én ezt elismertethetem, akkor hiába követelik a t. képviselő urak tőlem azt, hogy ezt megtegyem, mert hiányzik az eszköz hozzá, amelynek segítségével megtehetem. (*Friedrich István: Ezt nem ismerjük el!*) Kendben van, ezt nem is követelem. T. Ház! Az az ötlet, az a gondolat i« felmerült és az a szemrehányás is felmerült, hogy miért nem állított fel a magyar kormány a hágai konferencián területi rekompenzációra vonatkozó követeléseket és miért nem vetette fel a revízió kérdését is.

T. képviselőház! Én azt hiszem, abban a tekintetben, hogy Magyarország a békés revíziót óhajtja, közöttünk pártkülönbség nincs. (*Úgy van. Úgy van! – Éljenzés a jobboldalon.*) De az, hogy ezt a kérdést mikor és

hol kell felvetni, nem az óhaj kérdése, hanem a politikai oportunitás, az alkalom, a célszerűség és az időpont kérdése. S én azt hiszem, hogy mindent lehetett Hágában tárgyalni, csak éppen ezt az egy kérdést nem.

T. képviselőház! Emlékezzenek vissza az első hágai konferenciára, ahol Németország állott szemben a hitelező hatalmakkal s amikor Schacht, akkori Reichsbank-President. a német nemzeti bank elnöke, bizonyos politikai kérdéseket vetett fel. Nem a revízió kérdését. nem lényeges kérdéseket. hanem apró-cseprő politikai vonatkozású kérdéseket és csak az a tény, hogy ilyen kérdéseket vetett fel, majdnem a konferencia szétmenetelére és meghiúsulására vezetett.

T. képviselőház! Akkor ez majdnem szakításra vezetett. És miért nem vezetett oda? Azért. mert többé-kevésbé dezavualták Schachot és mert többé-kevésbé visszavonták azokat a dolgokat. amelyek miatt ez szakításra vezetett volna. Hát elképzelem a magyar parlament egy tagja is, bármennyire óhajtjuk mindnyájan a revíziót. hogyha Hágában ezt a kérdést felvetettük volna, ezzel az egész konferenciát abban a pillanatban nem sprengolom? Nem értem volna-e el csak azt az eredményt, hogy Magyarországot úgy állítják oda, mint aki pénzügyi téren nem óhajt megegyezést. mert tudatosan felvet egy olyan kérdést. amely az egész világ előtt talán még éveken keresztül politikai noli me tangere lesz?

Ezek olyan követelések, amelyekkel talán lehet vidéken hatást elérni, de olyan társaságban, mint amilyenek én a magyar képviselőházat látom, ahol komoly politikai férfiak ülnek együtt. azt hiszem, ilyen formában ezt a követelést felvetni nem méltó annak a testületnek szellemi színvonalához, amely ilyen kérdésekben több ítélettel kell, hogy bírjon. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Azt mondták, hogy miért nem szakítottuk meg a tárgyalást ezekét a créances spéciales-ekért.

Valaki, – most már igazán nem tudnám megmondani, hogy ki volt. – talán Pakots t. képviselőtársam követelte, *(Pakots József: Felvettem!)* illetőleg felvetette azt a kérdést. hogy hiszen ha 13.5 milliót követeltek végeredményben tőlünk ezekért a créances spéciales-ekért. miért nem szakítottuk meg a tárgyalásokat? *(Pakots József: Azt mondtam: mi lett volna!)* Mi lett volna? Nézzünk szembe ezzel a helyzettel! *(Zaj a jobboldalon. – Friedrich István: Nem szabad kérdezni? Kérdezni szabad! Miért haragszanak megint? – Zaj.)*

Annyira nem haragszunk ezért a kérdésért. hogy egyenesen örülök, hogy a választ megadhatom. Egyebekre is fogok felelni és nem fogok kitérni a válaszadás elől.

Mi lett volna, ha megszakítjuk e miatt a tárgyalásokat. Először is megbukott volna a hágai konferencia és Magyarország úgy állott volna ott. hogy a békeszerződésből folyó és vele szemben nyilvánosan, joggal felállított követeléseket nem akarván a maga részéről honorálni, – ez a beállítás következett volna be, – ebből kifolyólag Magyarország a hibás-azért. hogy Középeurópában és Európában normális gazdasági és pénzügyi helyzetet teremteni nem lehet.

De lett volna ennek más következménye is. Ezeknek a különféle követeléseknek tárgyában különféle fórumok határoznak. Határoz a reparációs bizottság, vannak egyes döntőbíróóságok, amelyek határoznak, külön-

féle komissziók vannak kiküldve a gördülő anyag és hasonló kérdések eldöntésére. Hogy ezek a kérdések a mai napig nem dőltek el hátranyunkra, azt méltóztassék annak tulajdonítani, hogy a magyar kormány éveken keresztül húzta és halasztotta a dolgokat. nehogy egy kedvezőtlen határozat hozassék velünk szemben, mert ha ilyen határozatok hozatnak ebben az esetben azok teljesítése elől kitérni nem lehet. mert hiszen minden eszköz megvan a velünk szembenálló hitelező hatalmak kezében, hogy egy megállapított követelés nem teljesítése esetén ezt kényszereszközökkel is keresztül tudják vinni.

Nem hoztak tehát határozatot éveken keresztül e halogató, elhúzó taktika folytán. De kérdem: lehető lett volna-e ez a taktika abban az esetben, ha mi ezekben a kérdésekben a hágai konferencián tagadó álláspontot foglalva el, felborítjuk ezt a konferenciát? Nyomban összehívták volna a reparációs bizottságot. hogy az megállapítsa a megszálló hadseregek költségei címén fizetendő követeléseket. nyomban összehívták volna a vegyes döntőbíróóságokat. s azok döntöttek volna, mert ott nem lett volna akkor nehézség abból a szempontból, hogy a Népszövetség megtagadja a bíró kiküldését. (Zaj.) Eltekintve ennek a kérdésnek nagy politikumától, igenis pénzügyileg tönkretelhetek volna minket igen rövid idő alatt. mert olyan összegeket hajtottak volna be rajtunk, amelyeket mi eddig nem fizettünk meg, azért. mert tudtuk halasztani a döntéseket és tudtunk olyan politikáit folytatni, hogy egyik és másik kérdés vitás maradjon.

Ez állott tehát ezzel szemben. S ha azt kérdi, – megint nem tudom, melyik képviselőtársam, – hogy miért nem használtuk ki azt a körülményt. hogy a Young-terv aláírására szükség volt és ha mi nem kötjük meg a megegyezést. a Young-terv nem léphetett volna életbe, – bocsánatot kérek, ez a kérdés sem áll így. A mi aláírásunkra a Young-tervhez nem volt szükség. A Young-terv életbeléptetéséhez szükség volt a kisentente-államok aláírására. És hiszi-e valaki ebben a Házban, hogyha mi a magunk részéről borítjuk fel a konferenciát. nem írták volna-e alá a velünk szembenálló kisentente-államok a Young-tervet? Sőt. nagyobb örömmel írták volna alá, mert kezükben lett volna egy teljesen izolált Magyarország, (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) amely egyedül állt volna ott és amelyet úgy állítottak volna a világ elé, mint békebonót. Ez a fegyver tehát – sajnos – nem állott rendelkezésünkre. Végeredményben a helyzet az volt. hogy meg lehetett vívni a csatát a reparáció kérdésében eredménnyel, úgyhogy 1943 után ne fizessünk reparációt. de nem lehetett megvívni a créances spéciales kérdésében, mert ott – sajnos – egy passzívummal álltunk szemben a békeszerződés paragrafusainak intézkedései értelmében. És ne méltóztassék csodálkozni azon, hogy a helyzet ez volt. Hiszen a békeszerződést nem mi csináltuk, hanem a velünk szembenállók csinálták és ha azt képzelik a mélyen t. képviselő urak, hogy olyan szerződést csináltak a velünk szembenálló győző hatalmak, amelyekből majd valamikor Magyarország részére egy aktív szaldó fejlethetik ki egyik vagy másik pontban, mégis már túlságos naivitás azt feltételezni, hogy a trianoni békeszerződést így konstruálták. – Hiszen ez szemben áll azzal, amit mindnyájan tudunk, hogy a trianoni szerződés intézkedései milyen értelműek.

T. képviselőtársaim, így állott a helyzet és ez az oka annak hogy 13.5 milliót kell, hogy ezen a címen fizessünk és nem az, amit ezekbe

egyezményekbe mindenáron belemagyarázni, beleinterpretálni, beledokumentálni kívántak, nevezetesen, hogy mi a 250. §. alapján fellepett peres feleknek érdekeit védtük.

Azt mondják most már egyesek – és itt áttérek Nagy Emil t. képviselőtársam okfejtésére, – hogy még ha ez a szaldó passzív is volt. könnyen ki lehetett volna kerülni az ezen a címen való fizetést. mert hiszen a velünk szembenállók készek voltak ezeket a créances spéciales-eket törölni azzal a kívánsággal szemben, amelyet mi felállítottunk, hogy a 250. §-ban említett károsultak valamely kárpótlásban részesüljenek. Ilyen formában talán igaza van t. képviselőtársamnak, csak hogy elfelejti azt, hogy ezt a tételt talán lehetett volna reprezentálni, de ezzel szemben a reparációs számlán követelték ők ezt a tételt. mert méltóztassanak visszaemlékezni, amikor Korányi Párizsban volt. nem 13.5 milliós összegeket emlegettek privát beszélgetések közben, – nyíltan még nem léptek elő, csak azzal, hogy Magyarország 37 éves fizetési tervvel terhelendő meg, egészen 1966-ig és pedig reparáció címén, – hanem sokkal lényegesebb és nagyobb összegekről volt ebben az esetben szó.

És mit hoz fel t. képviselőtársam bizonyítékképpen még ezenkívül? Egy citátumot hozott fel a bizottságban, állítólag a Royal Institut of International Affairs hivatalos kiadványából, amelyből ő a következőket olvasta, – idézem az ő szavait. – *(olvassa):* „Az Angol Királyi Külügyi Társaság hivatalos kiadványának február 13-iki számában megjelent közlemény szerint a hágai tárgyalások előtt a kisentente azt az ajánlatot tette, hogy Magyarország és a kisentente-államok között mindenféle kölcsönös elszámolás teljesen töröltessék, vagyis, mint mondani szokás, null von null geht auf. Ha ezt elfogadta volna a magyar kormány, akkor egyrészt 1943 után nem kellett volna semmiféle összeget fizetnie semmiféle címen, hanem nyilvánvalóan a nagyentente az 1943-ig részére már előzőleg kötelezett járandóságokból a magyar kormány számára tett volna engedményeket. viszont természetesen az optánsok és más igénylők ügyét Magyarországnak beltörvényhozásilag kellett volna elintézni.”

T. képviselőház! Ez egy citátum a Bulletin of International News-ból, amely azonban – ezt mindenekelőtt meg kell, hogy állapítsam – nem ennek a Royal Institut of Internationals Affairs-nek a hivatalos kiadványa, hanem egy olyan kiadvány, mint sok más privát kiadvány, amely a többi privát kiadványtól csak annyiban különbözik, hogy a direktóriumban helyet foglal három tag, aki azon bizonyos társaság részéről küldetett ki. Ez tehát nem hivatalos kiadványa annak az egyesületnek, amely dacára annak, hogy „Royal Institut of International Affairs” címmel bír, mégsem egy hivatalos egyesület. hanem egy privát egyesület. amelyben – ezt nem vonom kétségbe – igen tekintélyes emberek vesznek részt. *(Nagy Emil: Az ilyen önkormányzatilag megy, nem kormányilag!)* Éppen csak ezt akartam megállapítani. A szóbanforgó kiadvány tehát nem hivatalos kiadványa annak a társaságnak és az a társaság nem egy hivatalos társaság és nem egy hivatal, hanem egy privát társaság, amely nagyon előkelő, a közéletben szereplő férfiakból áll.

Én is elolvastam ezt a cikket és én ebből a cikkből homlokegyenest az ellenkezőjét olvastam ki. Mert igaz, hogy benne van az a passzus, amelyet t. képviselőtársam citál, de ha végigolvassa, t. képviselőtársam, ezt az egész cikket. akkor azt fogja mondani, hogy: a miniszterelnök mon-

dott igazat akkor, amikor *azt* mondotta, hogy igenis követelték tőlünk a reparációt.

Ez a cikk le van itt fordítva és ezeket a passzusokat most én olvasom fel kiegészítésként. A cikk, amely historikumban adja elő a hágai és párizsi tárgyalásokat. következőket mondja (*olvassa*): „A kis-entente-államok visszautasították *azt*, hogy lemondanak jóvátételi igényükről és azzal érveltek, hogyha Magyarország 1942-ben képes lesz arra, hogy 14 millió koronát fizessen, mielőtt a rekonstrukciós kölcsön le volna törlesztve, mindenesetre képes lesz arra is, hogy ezután az időpont után is fizessen valamit. ha már pénzügyi helyzete megfelelően rendeztetett. A legfőbb nehézség azonban nem ebből a véleményeltérésből származott. hanem Romániának (abból a törekvéséből, amelyben szövetségesei is támogatták, hogy Magyarországot rábírja arra, hogy mondjon le arról a jogról, amelyet honpolgárai élveztek arravatkozól, hogy a trianoni szerződés 250. §-a alapján a tőlük kisajátított birtokokra való igényeket a vegyes döntőbírótság előtt érvényesítsék, továbbá, hogy Magyarország egyezzen bele abba, hogy az optánsperket intézzék el akár a konferencia előtt fekvő más kérdések elintézését megelőzőleg, vagy pedig úgy, mint az általános megegyezésnek egyik integráns részét...” stb.

Ebből a passzusból már világosan látszik, hogy maga a cikkíró is tudja *azt*, hogy igenis reparációt követeltek és erről nem mondtak le, másfelől pedig követelték tőlünk a 250. § feladását. ennél fogva nemcsak arról volt szó, hogy hajlandók vagyunk arra, hogy velünk egy megegyezést kössenek. De bocsánatát kérek, a t. képviselő úr citátuma úgy állítja be az egész körülményt. mintha abban erről egy szó sem volna, sőt ellenkezőleg, mintha az a lehetőség állott volna fenn, hogy a créances sépiales-ekkel szemben rekompenzáljuk az optánsok követeléseit és null von null geht auf, ahogy a t. képviselő úr mondta. (*Mozgás.*)

Azt mondja Nagy Emil t. képviselőtársam, nyilvánvaló, hogy a 13.5 milliót azért találták ki, hogy azzal az optánsokat rekompenzálják s hogy először született meg az optánsmegegyezés, azután a 13.5 millióra vonatkozó megegyezés. Azt mondja, hogy mi az úgynevezett különleges követelésekért egyáltalán nem harcoltunk, sohasem is hallotta, hogy harcoltunk volna és hogy ebből is világos, hogy ez az egész 13.5 millió tégy kitalált dolog, amit utólag találtak ki abból a célból, hogy ebben az A- és B-kaszában megfelelő összegű pénz legyen. Körülbelül ez volt az, ahogy a t. képviselőtársam fejtegetését értettem.

Az elsőszülöttségi jog vitatásába nem megyek bele, mert én csak tényeket fogok leszögezni. (*Halljuk! Halljuk!*) A tény pedig az, hogy a 13.5 millióra vonatkozólag a megegyezés régen megvolt. amikor az optánskérdésben a megegyezés még nem volt meg. De ezt bizonyíthatom azzal is, hogy t. képviselőtársam tudja jól, hogy éppen az optánskérdésre nézve egy vonatkozásban fölborult a megegyezés Hága után és következtek a párizsi tárgyalások. A párizsi tárgyalásoknál pedig egy plusz-összegre volt szükség, abból a célból, hogy az optánsok valamely formában és az elveknek megfelelően kielégítést nyerjenek. És mikor erről a plusz-összegekről tárgyaltak, soha nem volt szó annak a 13.5 milliónak felemeléséről, márpedig erről szónak kellett volna lennie abban az esetben, ha a képviselő úrnak igaza lenne, hogy a 13.5 milliót azért találták ki, hogy kellő mennyiségű pénz legyen abban a kasszában. Ez egészen világos, t. képviselőház!

De hogy a t. képviselőtársamat megnyugtassam, hogy mi itt sem árultuk el az országot. hogy mi nem vagyunk olyan rossz emberek, mint ahogy a t. képviselőtársam feltételezi, (*Derültség jobb felől.*) el fogom mondani egészen nyíltan, hogyan folytak tulajdonképen ezek a tárgyalások. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az egyik oldalon az optánskérdésben, a másik oldalon a créances spéciales-ek és az általuk fizetendő összeg kérdésében igenis párhuzamos tárgyalások folytak az egész idő alatt. majdnem a végéig. Hogy kezdődtek ezek? Kezdődtek egy együttes üléssel, amelyen mi és az összes hitelező hatalmak, amelyek velünk szemben állottak, jelen voltak. Ezen az együttes ülésen mindenki felhozta, ami részéről csak felhozható volt és amit fel kellett hozni. Akkor a nagyhatalmak látták, hogy ez a tárgyalási mód egy parlamentáris tárgyalási módhoz fog hasonlítani, amely hónapokig is el fog húzódni, ennek folytán ezen a módszeren változtatni kell. Már ezen az első ülésen is jelentkeztek egyes kellemetlen összeütközések is, úgyhogy látták a két félt összeereszteni abban a formában, ahogy azt talán tervezték, nem egészen tanácsos. (*Derültség.*) Ezért külön tárgyalásokat kezdtek, mégpedig a következő mód szerint: A nagyhatalmak képviselői külön tárgyaltak a velünk szembenálló kisentente-al és külön tárgyaltak velünk, mint ahogy a párbajsegédek szoktak tárgyalni előbb az egyik, azután a másik féllel. Mikor ezek a tárgyalások megkezdődtek, a nagyhatalmak a következő proposíciót tették: tekintettel arra, hogy itt créances spéciales-ek címén ezer és ezer tételről van szó, amelyeknek megvitatása semmiféle eredményre nem vezethet. mert mindenki a maga igazát védi, ennek elintézési módja egyedül és kizárólag az, hogyha egy forfaitaire összegben igyekszünk megállapodni. (*Rassay Károly: Párizsban mi is felvetettük ezt az ötletet. hogy általányt fizetünk!*) Ez ott merült fel és kérték, hogy a kormány tegyen ajánlatot. Miután nyilvánvaló volt, hogy a magyar kormány ebből a szempontból passzív, én akkor haladékat kértem, hogy összeüljek azokkal a szakreferensekkel, akik a mi részünkről kinn voltak Hágában és akikkel ezt a kérdést megbeszélni akartam. Mindnyájunknak és elsősorban Korányi Frigyes bárónak, az Volt a nézete, hogy nem tanácsos követelni, hogy detailkérdésekbe menjünk bele, mert sokkal rosszabbul fogunk járni, ha detailokban kezdünk tárgyalni, mivel a velünk szemben álló nagyhatalmak nem ismerik annyira ezt a kérdést. mint mi, bárha az adatok a reparációs bizottságban elfeküsznek, magyar szempontból kívánatos, jó és előnyös, ha egy forfaitaire összegről tárgyalunk. Én a magam részéről, igenis, ennek tudatában és teljes jóhiszeműséggel mentem bele – természetesen előzetesen átvizsgálva és számolva lelkiismeretesen azokat az adatokat, amelyeket a Ház elé terjeszteni bátor voltam – a kérdések illetén való tárgyalásába és egy lényegesen kevesebb összeggel kezdjük az alkut. A magunk részéről el voltunk határozva, hogy 12 millió aranykoronán felül nem megyünk, s t. barátom elhiheti nekem, hogy voltak ennek a konferenciának a rendjén több ízben olyan momentumok, amelyek a teljes megszakítással fenyegettek. Az egyik ilyen eset akkor volt. amikor limitálni akarták az egyházi perekben is és a hasonló perekben is a per anyagát.

A másik eset azonban az az eset volt. amikor 12 millió aranykoronán felül követeltek tőlünk és ettől a követeléstől nem tágtottak, s akkor csak az utolsó pillanatokban – és ez Snowden pénzügyminiszter közbe-

lépésének volt köszönhető – létesült ezen a téren megegyezés. Az én meggyőződésem szerint helyes, hogy létesült ilyen megegyezés, de az összeg sem az az összeg, amely az utolsó pillanatban még követeltetett. És én, igen t. képviselőtársam, ellenértékül igenis követeltem akkor a nagyhatalmak részéről azt a nyilatkozatot, amelyet a magyar kölcsön tárgyában megtettem. Ne mondja tehát t. képviselőtársam, hogy e körül a kérdés körül vita nem folyt. Ezt állíthatja valaki, aki ott nem volt jelen. Ezt állíthatja és ilyen vádakot emelhet az, aki nem volt szem- és fültanuja az eseményeknek, de azok, akik ott voltunk, tudjuk, hogy ezek a dolgok így játszódtak le és hogy e körül az összeg körül, igenis”lényeges vita és tárgyalás folyt. majdnem a megszakításig vittük ebben a kérdésben a tárgyalásokat és hogy csak az utolsó percekben jött létre megegyezés.

T. Ház! Fejemre olvasta Rassay Károly t. képviselőtársam – hogy megint visszatérjek öhozzá – egypár újságnyelatkozatomat és ezekkel kívánja bizonyítani, hogy mi készek voltunk az optások kedvéért áldozatokat hozni. Elismerem, hogy ezek a nyilatkozatok helyesen vannak citálva, – mert t. képviselőtársam mindig helyesen citál, – kivéve egy esetet, amikor rá fogom olvasni, hogy nem helyesen citált. (*Élénk derült-ség.*) azonban azt hiszem, hogy a harc hevében és a küzdelem folyamán tett nyilatkozatokat nem kell úgy megítélni, mint olyan nyilatkozatokat, amelyeket hivatalos minőségben itt a parlament előtt tesznek. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Én rámutathatnék ellenkező nyilatkozatokra és ellenkező újságbeállításokra és erre például jellemző az újabb időben megjelent Excelsior-nyilatkozat, amely azt mondja (*olvassa*): „A magyar miniszterelnök szerencsétlenül megszerkesztett szövegekre és elővigyázatlanul hozott határozatokra támaszkodva, makacsul vonakodik elismerni a jóvátételi kérdés és az optánskérdés közötti összefüggés lehetőségét/ Ilyen nyilatkozatokat, ilyen újságcikkeket pro és kontra garmadával hozhatunk fel, s azt hiszem, többet is tudnék felhozni, mert a francia újság-irodalom abban az időben ebből a szempontból bőven ontotta az anyagot, a mi hátrányunkra.

De, t. képviselőház, miről beszéltem ezekben a nyilatkozatokban? Én, igenis, általában áldozatkészségről beszéltem, magyar áldozatkészségről, de nem azt mondtam, hogy az optánsügy érdekében hozunk áldozatot. Én ezt általánosságban mondtam, de semmiféle összekapcsolásban az optánsüggyel. Az természetes, hogy én a nyilvánosság előtt, különösen, amikor a világsajtó előtt sajtókonferenciát tartok, a mi passzivitásunkról egyik vagy másik vonatkozásban nem beszélhetek és erről nem is volna szabad beszélnem. Azt, amire Magyarország már elhatározta volt magát, nem passzivitásunknak, hanem a mi áldozatkészségünknek tulajdonítottam és így állítottam oda, amivel el is értem azt a politikai hatást, hogy a sajtó azon a napon fordult meg és amíg addig állandóan támadott, alttól a naptól kezdve rámutatott arra, hogy most a kisentente-on van a, sor az áldozatkészség tekintetében. (*Igaz! Úgy van! Éljenés és taps jobb felől és a középén.*)

Azt mondotta ugyancsak Rassay Károly t. képviselőtársunk, hogy lefékeztek a nagy magyar sajtót és hogy a magyar kormány hatalmának összes erejével ráfeküdt a sajtóra, hogy ne írjon a reparációról, (*Zaj bal-felől Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) mert ez káros az országra nézve,

holott Bulgáriában tüntetések voltak és más helyeken ezekről a kérdésekről a nemzeti érzésnek megfelelően szabadon írtak és csak hasznára lett volna a magyar ügynek, ha mi is így járunk el.

Hát mi volt ez az óriási terror, amit méltóztatott említeni? (*Rassay: Károly: nem mondtam terrort! Citaljunk helyesen! Derűltség.*) Nem mondotta, de én kissé világosabban fejeztem ki magamat. (*Derűltség. Rassay Károly: Ezt a taktikát kérte a kormány a sajtótól.*) Miben állt a kormányhatalomnak ez a nagy ráfekvése a sajtóra? Abból állott, hogy a sajtó kívánságának megfelelően Wekerle Sándor pénzügyminiszter úr bizonyos sajtókonferenciákat tartott azért, hogy tájékoztassa a sajtót arról, hogy Párizsban mi folyik, hogy milyen etappok történnek és milyen kilátásokra van lehetőség. Nem hiszem, hogy Wekerle pénzügyminiszter úr a magyar terrornak olyan kifejezője lett volna, hogy a sajtó tőle úgy megijedt. (*Derűltség jobbfelől.*) hogy nem mertek erről a kérdéstről írni. Én inkább azt hiszem, hogy az ő érvei, igenis, meggyőzték akkor a magyar sajtót arról, hogy abban a percben inopportunisták lettek volna a kérdéstről írni.

Miért kérte a pénzügyminiszter úr abban az időben, hogy a reparációs kérdést túlságosan előtérbe ne állítsuk? Azért, mert még nem voltunk tisztában a velünk szemben felállítandó követelésekkel és nem akartuk mi magunk provokálni azt, hogy itt a reparációs kérdéstről per longum et latum beszélve, egy nagy reparációs követeléssel kerüljünk szembe, amelyet itt ebben az országban esetleg valaki még lehetne is tarthatott volna. Ez volt az oka, hogy kérte a miniszter úr, hogy ideiglenesen egypár napig ne írjanak a kérdéstről. De semmiféle olyan intézkedés, amely a sajtót megakadályozta volna abban, hogy erről a kérdéstről írjon, nem volt.

Két fontosabb kifogásra kell rátérnem. (*Halljuk! Halljuk!*) Az egyik az, hogy mi azáltal, hogy az optánskérdésben előzetes egyezkedéseket folytattunk, elősegítettük azt, hogy a végén fizetünk. Én ebben a kérdésben csak egészen röviden fogok a tárggyal foglalkozni, mert hiszen Apponyi Albert gróf igen tisztelt képviselőtársunk a maga részéről erre a kérdésre bővebben kiterjeszkedett. Ha sikerült volna ezt a kérdést békeszerű megegyezés révén elintézni és pedig a múlt évben, más lett volna a helyzet. Erre a megegyezésre volt remény, nem lehet azt mondani, hogy erre kilátás nem volt, mert hiszen elég, ha utalok a Szerényi báróféle tárgyalásokra, amelyek egészen végig olyan mederben folytak, hogy azokkal kapcsolatban a megegyezés lehetne mutatkozott. Mi ezekben a tárgyalásokba a Népszövetség kívánságára mentünk bele, nem a mi jószántunkból, hiszen Apponyi Albert gróf ezt a maga részéről kifejtette. De hogy mennyire nem a mi kívánságunk volt ilyen egységességbe belemenni és összekapcsolni ezt a két kérdést, arról hivatkozom egyrészt arra, amit már Apponyi Albert gróf elmondott beszédében, hogy amikor elfogadta a Népszövetségnek azt a határozatát, hogy az angol külügyminiszter úr égisze alatt folyjanak ezek a tárgyalások, a kormánnyal egyetértésben kifejezetten azzal a feltétellel fogadta el, hogy a két kérdés össze nem kapcsolható, másrészt ezenkívül én ezt az információt kiegészíthetem egy továbbital. Közvetlenül a hágai tárgyalások előtt Henderson külügyminiszter úr, mint a Népszövetség megbízottja, hozzánk, a magyar kormányhoz hivatalos írást intézett, amelyben azt a kérdést tette

fel, hogy hajlandó-e a magyar kormány résztvenni esetleg általa összehívandó tárgyalásokon, amelyek Románia és Magyarország között kellene, hogy folyjanak a népszövetségi határozat értelmében. Erre ml azt a választ adtuk, hogy a magyar kormány erre hajlandó, a maga részéről azonban a reparációs kérdéssel való kapcsolathoz hozzá nem járulhat és figyelmeztet arra, hogy Hágában ilyen tendencia van, ezért a magunk részéről mi egy ilyen; konferencia összehívását igenis óhajtjuk. (*Kassait Károly: Helyes!*) A válasz azonban mi volt? Éppen az angol külügyminiszter úr válaszában azt tanácsolta a magyar kormánynak, hogy semmi körülmények között ne térjen ki a hágai tárgyaláson ennek a kérdésnek tárgyalása elől, mert politikailag ez volna az egyedül helyes és lehető megoldás, úgyhogy a magyar kormány a maga részéről Hágában, a tárgyalások kezdetián, ennek a válasznak birtokában, tudatában volt annak, hogy maga a Népszövetség kiküldöttje is aszurnírozza ezeket a tárgyalásokat egy olyan időpontra, amely később lesz, minit a hágai tárgyalás, azért, hogy alkalmat adjon arra, hogy Hágában ez a kérdés elintézését nyerjen. És erre minket direkt fel is szólított.

Ilyen körülmények között és mert a velünk szembenálló összes hatalmak, mint categoricus imperativust állítottak oda, hogy ezt a kérdést Hágában szintén le kell tárgyalni, mert éneikül megegyezés nem köthető, lehetetlenné tették a mi részünkre, hogy ennek a kérdésnek tárgyalásába ne menjünk bele. Azt mondják, hogy hiba volt, hogy erre fizetéseket ajánlottunk fel. Kimutattam, hogy nem feltétlen fizetéseket helyeztünk kilátásba, hanem a magam felsőházi beszédében is feltételelesen szerepelt ez. De hivatkozhatom Korányi Frigyes bárónak arra a levelére is, amelyet a párizsi konferencia végén válaszkép intézett a párizsi konferenciához és amelyben leszögezte a maga részéről, hogy nem vagyunk képesek teljesíteni a velünk szembenálló államok követelését, hogy reparációt fizessünk, hogy a 250. §-ról mondjunk le és belemenyünk ilyen tárgyalásba, az optánsok ügyében való kompenzáció alapján. Ebben a válaszában szintén kifejtette, hogy, igenis, hajlandók vagyunk, de feltételelesen, a szaldó érdekében áldozatokat hozni, nem pedig feltétlen fizetési készségeket jelenített ki. (*Rassay Károly: Csak akkor már tudtuk, hogy az optánsüggyel össze van kapcsolva. Felajánlottuk feltételelesen! Walkó Lajos külügyminiszter: Akkor még nem tudtuk!*)

Az őszinteség hiányát Vetik szememre most már abban a kérdésben is, hogy mi titkoltuk, (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) hogy ezeknek az összegeknek, amelyeket fizetünk a créances spéciales címén, a 13.5 milliós összegeknek egy része végeredményében befolyik az A-kasszába, – hogy így fejezzem ki magamat. – egy másik része pedig a B-kasszába.

Én ezt sohasem titkoltam. Nincs ebben semmi titkolnivaló.

Nincs ebben semmi szégyelnivaló, mert abban a percben, amikor mi ezeket az összegeket nem azért fizetjük, – mint ahogy kimutattam, hogy nem azért fizetjük, – hogy privát személyek bizonyos rekompenciációt kapjanak, hanem azokból az okokból fizetjük, amelyeket, sajnos, a trianoni szerződés értelmében ránk róttak, (*Úgy van! a jobboldalon.*) akkor nincs is ebből a szempontból semmi titkolnivalóm. Nem is titkolom soha. Hiszen mit mondtam, amikor visszajöttem Hágából és beszámol-

tam a Ház előtt? (*Halljuk! Halljuk! a középén.*) (*Olvassa*): T. Ház! Magyarország ezekhez az alapokhoz, amelyeket így bátor voltam ismeretni, külön nem járult hozzá, de tudomással bírnak arról, hogy úgy az 1943-ig fizetendő reparációs összegből, valamint az 1943 után Magyarország részéről más címenen teljesítendő fizetésekből egy rész ezekbe az alapokba fog folyni annak folytán, hogy azok az államok, amelyek Magyarországtól részben az 1943-ig fizetendő reparációkat, részben az 1943 után egyéb címen teljesítendő fizetéseket élvezik, lemondtak ezekről a fizetésekről ezen alapok javára/ Ez volt az első nyilvános beszámoló a Házban, a hágai tárgyalás után. Arról nem tehetek, hogy egyes t. képviselő urak nem olvasták el, vagy nem hallgatják meg a beszédeket és beszámolókat (*Ellentmondások a szélsőbaloldalon.*) és azután önként konstruálnak vádakot, amelyeknek végeredményben semmi alapjuk sincs. (*Friedrich István: Nem, miniszterelnök úr, a hágai egyezmény szövegét nem kaptuk meg! Csak a lapokban jelent meg és az is helytelen volt! Ha megkaptuk volna, más lett volna!*) Egyetlen állam sem közölte azokat a szövegeket. (*Friedrich István: A lapokban mégis megjelent!*) Hogy a lapok hogyan szerzik meg, abban én nem vagyok technikai szakértő. De mondom, egyetlenegy állam sem közölte: nemcsak mi, hanem a kisentente-államok sem közölték és a nagyhatalmak sem közölték, ami természetes is, mert hiszen előzetes szövegek voltak, amelyek még sok módosításon kellett, hogy keresztülmenjenek és újabb nehézséget kreált volna az, ha először az első szöveget, utóbb a második szöveget közölték volna, minden egyes olyan államra, amely a második szövegben esetleg valami engedményt tett az első szöveggel szemben. Nem közölték tehát és mi sem közöltük. Nem vagyunk ebben hibásak, mert ez volt a megállapodás és ezt az összes államok egyformán betartották.

Mármost azt mondják, hogy nyilvánvaló, hogy miután az az összeg, amelyet mi *créances spéciales* címén fizetünk, részben ezekbe az alapokba folyik be, ennek folytán mi azért fizetünk, mert kártalanítani akartuk az optánsokat. Ez nagyon simplex okfejtés. (*Propper Sándor: Ez a tény!*) Ez a tény, de ez a tény csak akkor igazolná azt, amit a t. képviselő úr ezzel a ténnyel igazolni akar, ha igaz volna az, hogy a 13.5 milliót ezért fizetjük. Ez a bebizonyítandó kérdés. A magam részéről, azt hiszem, bebizonyítottam, hogy ez a tétel nem áll fenn. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) mert ha a forma egyedül a döntő és nem ez a tény, akkor mi azért fizetünk 1943 után reparációt, mert Görögországnak tartozunk csak – mert reparációnk nagyobb összege odafolyik – s ebben az esetben Bulgária azért fizet reparációt, mert Magyarország optánsait kell, hogy ő kártalanítsa, mert hiszen a bulgár reparációk ebbe a kaszába folynak be. És így tovább, t. képviselőház.

Egy egyszerű példát hozok fel erre. (*Halljuk! Halljuk! jobb felől.*) Ha valamely képviselőtársamnak például ügyvédi honoráriummal tartozom s azt egy szép napon megfizetem s ő ezzel a pénzzel másnap elutazik a Riviérára és ott elkölte ezt a pénzt s harmadnap megjelenik valamelyik újságban egy cikk, hogy Bethlen István elutazhatta X. Y. képviselőt a Riviérára, hogy ne vehessen részt ezeken vagy azokon a tárgyalásokon, ez ugyanazzal a logikával volna állítható, mint amely logikával t. képviselőtársaim abból a formai tényből, hogy a hitelező hatalmak ezeket az összegeket arra ő. célra fordítják, hogy a maguk tartozá-

sait egyenlítsek ki, azt akarják következtetni, hogy mi azért fizetünk, hogy ezt a lehetőséget nekik megadjuk.

De összeférhetetlenségről is kezdtek beszélni. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Az én 30 éves közpályám nyílt könyv s nem hiszem hogy volna egyetlenegy képviselőtársam is, aki állíthatná, hogy ezen a 30 éves közpályámon valaha is összeférhetetlen helyzetben voltam vagy ilyenbe kerültem volna. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Semmiféle olyan intézetnek, semmiféle olyan vállalatnak soha tagja nem voltam, amellyel való kapcsolatom az összeférhetetlenség szempontjából a gyanúnak még csak árnyékával is illelhető lett volna. (*Igaz! Úgy van! jobb felől és a középén.*) Mindig el tudtom választani a magam érdekeit a közérdektől és nem szenvedek abban a moral insanity-ben, hogy a magam részéről a két érdeket szétválasztani ne tudnám. De azt tudom, hogy vannak, voltak és mindig lesznek a magyar közéletben férfiak, akik a maguk kvalitásainak hiányait azzal akarják pótolni, hogy másoknak becsületében gázolnak (*Igaz! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén.*) és másoknak lerántásán keresztül akarnak a közéletben érvényesülni.

Ez annak a talmi demokráciának a fattyúhajtása, (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*) amely a maga részéről azt hiszi, hogy a demokrácia nem az alsó néprétegek felemelésében, hanem a jobb helyzetben lévők lealacsonyításában rejlik. (*Igaz! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén. Rassay Károly: Kinek szólt, nekem szólt? Zaj.*) Azt hiszem, hogy aki Györki Imre képviselő úr fejtegetéseinél tegnap jelen volt. (*Felkiáltások a jobboldalon: Szégyen! Gyalázat!*) az nekem jogcímet ad arra, hogy ilyen formában beszéljek. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps.*)

Összeférhetlenségről van szó és ugyanakkor beterjesztenek egy indítványt a hadikölcsönök valorizációja tekintetében és nem gondolják meg, hogyha az egyik esetben összeférhetetlen voltam, ebben az esetben éppolyan összeférhetetlen vagyok, ha hadikölcsönt jegyeztem, – mint ahogy jegyeztem, (*Derűtség.*) – mert ha a hadikölcsönök valorizációja érdekében teszek lépést. annak ellenére, hogy ez a javaslat széles rétegeket érint. újabb összeférhetetlen helyzetben vagyok, ha van összeférhetetlenség a másik kérdésben. (*Úgy van! Úgy van!*)

Két indítvány adatott be, amelynek elfogadását. kérik az indítványozók. Az egyik indítvány 25 százalékos vagyondézmát kíván kivetni a kártérítésben részesülő egyénekre. Ez a Rassay Károly és Sándor Pál t. képviselőtársaim indítványa. Én magát a bázisát nem látom ennek az indítványnak, mert bázisa akkor volna, ha a magyar állam azért fizetne, mint ahogy t. képviselőtársaim állítják. Ellenben magában az indítványban is az átgondolásnak csekély mértékét látom, – bocsásson meg t. képviselőtársam, – mert azt mondja, hogy 25 százalékkal sújtassanak azok, akik az egyezmény folytán kártérítéshez jutnak.

Hogyan fog ez kinézni a második csoportnál, nem az optánsoknál, hanem a második csoportnál, ott. ahol főhercegek, egyházak, ipari stb. vállalatok szerepelnek? Ott nincs limitálva ez az összeg, ott megtörténhetik, hogy a bíró megállapítja az egész kártérítési összeget. amely 800 milliót tesz ki. Ebbe a, 800 millióba a magyar állam részéről indirekt úton 50-60 millió folynék be. De ha a t. képviselő úr elveszi címe egy negyedrészt. ha elvesz 200 milliót. akkor elveszi azt. amivel más államok,

igenis, hozzájárultak ebben az esetben a magyar állampolgárok kártalanításához és a magyar közgazdaság javára. Ez a helyzet.

Átmegegyek a második javaslatra. A második javaslat meztelenül feltárja a maga intencióját. mert egészen megfeleldezik arról, hogy egy második csoport van. Az első csoportot 30 százalékkal sújtja azért. mert kártérítése alacsony összegre van limitálva, a második csoportot pedig egészen kiereszti, mert annak kártérítése nincs limitálva. Aki ezeket az indítványokat csak egy kicsit átnézi, az láthatja, hogy ezek politikai hangulatkeltést céloznak, (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) – ezt valljuk meg nyíltan – és ebbe, azt hiszem, olyan magas testület. mint ez a képviselőház, nem mehet bele.

T. Ház! Felhozott a valorizáció kérdése is ezzel a kérdéssel kapcsolatban és erről is kell egy pár szót szólnom. (*Rassay Károly: Halljuk! Ez a fontos!*) Elismerem, hogy a hadikölcsönök valorizációja fontos és a magyar kormány részéről akkor, amikor ennek lehetősége megvan, el nem utasítható követelés. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Elismerem azt is, amit Szilágyi Lajos igen t. képviselőtársam tegnap mondott. hogy a karitatív valorizáció, akármilyen jól is van adminisztrálva, ezt a kérdést véglegesen nem oldja meg. Két körülményt méltóztassanak azonban mégis figyelembevenni. Az egyik az evvel összekapcsolódó külföldi tartozásaink kérdése, amely ettől a kérdéstől soha el nem választható, (*Úgy van! jobbfelől.*) a másik a magyar budget helyzete. Én a magam részéről erre a két körülményre való figyelemmel nem indítványozhatok ebben a percen ebből a szempontból valami további lépést. de kijelentem azt is, hogy a magyar kormány ezeknek a szempontoknak honorálása felett igenis a hadikölcsönök valorizációjának kérdésével foglalkozni kíván majd annak idején. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mikor? – Felkiáltások jobbfelől: Majd ha lesz pénz!*) Én megjelöltem az időpontot.

Pár szót kell mondanom arról az atmoszféráról is, amelyben a hágai tárgyalások lefolytak. Apponyi Albert gróf szól arról a Brennus-kardról, amelyet a serpenyőbe szoktak a győzők dobni az ilyen tárgyalások alkalmával. Rámutatott arra, hogy igenis a serpenyőben ilyen mentalitás szerepelt különösen a tárgyalások elején és a kisentente részéről. Én is azt mondom, hogy a háborús mentalitás még nem múlt el teljesen és talán sohasem is lesz olyan idő a világon, amikor csakis az igazság dönti el a kérdéseket az érdekeken kívül. Az én meggyőződésem az, hogy javul ez az atmoszféra. De tartsuk mindig számon azt is, hogy mindig annyit ér végeredményben, amennyi erőt annak érdekében talpra lehet állítani. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) A magyar történelem nagy katasztrófái talán nem következtek volna be és nem következtek volna be úgy, mint ahogy bekövetkeztek, ha szem előtt tartottuk volna ezt az igazságot. s nem szenvedtünk volna gyakran abban a gyengeségben, hogy nagy igazságot véltünk védhetni kis erőnkkel.

T. képviselőház! Azt mondják, hogy ez a jobb atmoszféra érvényesült Ausztriával szemben, de nem érvényesült Magyarországgal szemben. Itt kell hivatkoznom Rassay t. képviselőtársamnak egy citátumára, amelyben ő tévedett. Azt mondta, mintha én a pénzügyi bizottságban azt mondtam volna, hogy a külföldön Magyarország gazdag államnak van beállítva és ez a mentalitás volt az, amely nekünk handicapképen szolgált. a hágai tárgyalásokon. Kikerestem a gyorsírói szöveget. hogy én mit

mondtam Én azt mondtam *(olvassa)*: „Ausztia helyzete egészen más” – tudniillik mint Magyarországé. – „Ausztia a háború után csak mesterségesen volt életben tartható azoknak a hatalmaknak jóvoltából, amelyek élelemmel és más segítséggel látták el. Ausztia a világ közvéleménye előtt egészen más színben szerepel, mint Magyarországá. Mi tudjuk, hogy Ausztia helyzete nem olyan rossz, mint ahogy hirdeti és Magyarország helyzete nem olyan jó, mint ahogy külföldön sokan hiszik? De tény, hogy a világnak kialakult a közvéleménye, amely Ausztriában az elszegényedett államot látja, s ezért érvényesül más mentalitás vele szemben, mint velünk szemben. *(Rassay Károly: Miniszterelnök úr, engedjen meg, én ezt citáltam. Szórol szóra nem mondhattam, de az értelme ugyanez volt. – Zaj. – Elnök csenget. – Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam, megmagyarázom, hogy mi a különbség és megmagyarázom azt is, hogy miért helyezek erre súlyt. A különbség az, hogy t. képviselőtársam az én szavaimat úgy citálta, mintha én azt mondtam volna, hogy külföldön Magyarország úgy szerepel, mint abszolút gazdag állam, én pedig csak annyit mondtam, hogy Ausztriához viszonyítva relatíve jobb helyzetben van. Ez nagy különbség és nagyon fontos ez a különbség, mert amint én tiltakozom az ellen, hogy Magyarország mint gazdag állam állíttassék oda, a magam részéről nem mehetek el odáig, hogy Ausztriára és Magyarországra nézve egyforma mentalitást követeljek, mert de facto Ausztia a reliefkölcsönökben 800 milliót vett fel, aminek következménye az volt, hogy a hágai tárgyalásoknál sok olyantól szabadult. amitől Magyarország nem szabadulhatott.

Ne méltóztassék azt mondani, hogy ez olyan normális kölcsön, amit természetesen mindenki normálisan fizet. Ez olyan kölcsön volt, amelyből Ausztia közgazdaságának semmi, de semmi haszna nem volt; egy kölcsön volt, amely a fogyasztást szolgálta, a lakosság életbentartását a kritikus helyzetben addig, míg Ausztia mint önálló állam konstituálódhatik és azután a saját talpán továbbmehet.

Ez az oka pénzügyi szempontból annak, hogy Ausztia jobban járt és ez az oka, hogy ezek után a relief kölcsönök után ő, igenis, fokozódó és mind nagyobb terheket kénytelen viselni, amelyek elmennek – ha jól tudom – talán 24 millió erejéig. Azonkívül a relief kölcsönök részére volt elsősorban. Ausztia minden vagyona lekötve, úgyhogy itt a reparáció és az összes többi kérdések csak másodlagos zálogokkal bírtak. De nincs-e nagy politikai különbség is az atmoszféra szempontjából? *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Ausztia belehelyezkedett a maga st. germaini szerződésének a helyzetébe. Ausztia beletörődött. beletörődhetett sokkal könnyebben, mint mi, mert nem volt egységes állam. Ausztia tehát belehelyezkedhetett ebbe a helyzetbe és politikailag nem renitenskedett. a revíziót nem követeli, ő a lefegyverzés tekintetében semlegesen áll az egész szituációval szemben. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)*

Mi, akiknek országát darabokra hasították, nem vagyunk-e kötelesek a kisebbségi kérdést ott, ahol azt a szerződések értelmében tehetjük, napirenden tartani? *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Mi talán belenyugodhatunk abba az egyoldalú lefegyverzettségbe, amelyet a trianoni szerződés reánk kényszerít? *(Úgy van! Úgy van! jobb felől és a*

baloldalon.) Nem egyhangú követelése-e az egész magyar nemzetnek, hogy a békés revízió kérdésének hajnalhasadása elkövetkezzék? (Élénk helyeslés és taps a jobb- és baloldalon.)

Ha mi is azt a politikát hirdetjük, mint Ausztria, legyen vele tisztában t. képviselőtársam, hogy abban a percben legalább is olyan atmoszféránk lesz a nemzetközi életben, mint Ausztriának. De én azt állítom, hogy ez a magyar nemzet addig él, amíg az ő elsőszülöttségi jogát a Duna-medencében anyagi előnyökért el nem adja (*Hosszantartó élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)* és addig él, amíg azokat a nemzeti ideálokat, amelyekért küzdeni kötelesek vagyunk és amelyekért a jelen generációnak küzdenie kötelessége lesz még hosszú időig, (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* ébren tudjuk tartani és magunkra vesszük még a kedvezőtlen atmoszférának a hátrányait is, (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* de nem tágitunk azoktól az ideáloktól, amelyekért születünk és amelyekért élnünk kell ebben az országban. (*Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

Azt mondják, hogy a magyar kormány pénzügyi politikája okozta azt, hogy a külföldön az a vélemény akkuit ki, hogy mint gazdag állam, reparációt fizethetünk. (*Rassay Károly: Ezt Apponyi Albert is mondotta!*) Annál inkább kötelességem erre felelni, mert olyan súlyos ajakról hangzott ez el.

A magyar pénzügyi politikának alapvonalai az 1923–1924. évi egyezményben lettek lefektetve. Ennek az *egyezménynek* következtében nemzetközi kölcsönt vettünk fel és e nemzetközi kölcsön segítségével egy jó, élhető és tűrhető gazdasági állapot fejlődött ki Magyarországon. Az a költségvetés, amely túlszűken volt méretezve az 1923–24. évi egyezményben, nem volt betartható az akkori pénzügyminiszter felfogása szerint sem, annak ellenére, hogy a takarékoság szempontjából ő is, én is mindent elkövettünk, hogy ezt a költségvetést a maga keretein belül megtartsuk. Mondom, ez a költségvetés nem volt fenntartható, mert szűken volt méretezve már akkor.

Szemünkre vetik, t. képviselőház, hogy feleslegekkel dolgoztunk. Azt mondják, hogy íme más államok, amelyek nem dolgoztak feleslegekkel, nem jutottak abba a helyzetbe, mint Magyarország. De éppen Ausztria is feleslegekkel dolgozott. Ausztria éveken keresztül 80-100 millió schillinges feleslegeket ért el budgetjében és ezeknek a feleslegeknek segítségével volt képes azt az időt átúszni, amely idő alatt külföldi államkölcsönök felvétele még lehetetlen volt. Éppen az a példa tehát, amelyre méltóztatnak hivatkozni, az ellenkezőt bizonyítja, hogy a feleslegek és a feleslegekkel való operálás nem lehetett oka annak, hogy Hágában Magyarországot másképp ítélték meg, mint Ausztriát.

Miért fogytak el ezek a feleslegek? Nem pazarlás folytán. Ezek a feleslegek elemésződtek a tisztviselői fizetésrendezés, a lakbéremelés, bizonyos szociális célokra, a rokkantakra tett pénzügyi kiadások folytán, a biztosítás és nem utolsósorban a közegészségügy érdekében tett intézkedések miatt. Elfogytak azért, mert az iskolafenntartó egyházakat, amelyek a háborúban és a devalváció folytán elvesztették azokat a tőküket, amelyek segítségével tanintézményeiket fenntartották, nagyobb mértékben kellett támogatni é- azért, mert nem tudtuk lelkünkre venni, hogy egyetemeket csukjunk be és olyan intézményeket szüntessünk meg ... (*Fried-*

rich István: Nem csuktunk be, nyitottunk egyetemeket, miniszterelnök úr!) Nem én nyitottam, az előttem való kormány nyitotta. (*Friedrich István: Hármat nyitottunk! Bocsásson meg, ezt mégsem lehet mondani.*) Nem utolsó mértékben fogytak ki ezek a feleslegek azon adócsökkentések folytan is, amelyeket a pénzügyminiszter úr sorozatosan egymásután az adózás terén koncedált és természetesen elsősorban fogytak el a gazdasági krízis folytán. *Hu* voltak kifogásolt tételek, amelyeket gyakran említettek, méltóztassanak csak visszaemlékezni arra a sok vitára, amely egy és más intézmény körül itt ebben a Házban folyt. Ezek a viták nem normál-budget körül folytak, hanem elsősorban a beruházásoknál létesített intézmények körül, Lillafüred stb., amit a t. képviselőtársaim bizonyára jobban tudnak, mint én. (*Élénk derültég a jobboldalon.*)

T. képviselőház! A helyes »takarékoság elvét igenis valljuk, követljük és fokozottabb mértékben kell a jövőben is követnünk. (*Helyeslés jobb felől.*) De állítom, hogy nem a budget-feleslegek és nem a takarékoság hiányával találkoztunk, mint nehézséggel Hágában, hanem a békeszerződésből folyó sokkal nehezebb más szakaszokkal és intézkedésekkel és más politikai kérdésekkel állottunk szemben.

Rassay Károly t. képviselőtársam a jövő szempontjából felvet három kérdést. Az egyik – és ez az egy detailkérdés – a 256. §, amely az alapokra, az alapítványokra, az erkölcsi kollektivitásokra vonatkozik és atmelyben mi a területi elvhez járultunk hozzá, vonatkozik-e az egyházakra is. Hát nem vonatkozik, t. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*)

Köztünk és a kisentente között ez a kérdés elejétől fogva tisztázva volt és pedig annak révén, hogy az úgynevezett B-alapban szereplő egyházi perek ebbe a matériába is tartoznak és akkor tisztázott ez a kérdés, hogy a 256. § révén létesült egyezmény erre nem vonatkozik. De amint a szöveg tekintetében aggály merült fel, a magyar kormány azonnal intézkedett. hogy a szöveg is tisztáztassék és Gajzágó követ úr kint volt a napokban. Prágában és ott a szövegnek ezt a tisztázását elintézte. Erre a kérdésre nézve ez a szöveg jött létre, amelyet bátor leszek felolvasni (*Halljuk! Halljuk! – Olvassa:*)

„Folytatás az 1930 április 26-iki jegyzőkönyvhöz.

Folytatásként a Párizsban 1930 április 26-án aláírt jegyzőkönyvhöz, a magyar királyság kormányának és a csehszlovák köztársaság kormányának alulírott képviselői kijelentik, hogy egyetértés van közöttük abban a tekintetben, hogy minden egyházi ügyet a fent hivatkozott jegyzőkönyvön kívülállónak tekintenek és hogy az egyházi ügyek tekintetében minden érdekelt fél fenntartja a maga álláspontját.

Kelt Prágában, 1930 május 13-án. Dr. Benes Eduárd s. k., Gajzágó László s. k.” (*Zajbalfelől.*)

Ebből kifolyólag kiérni fogom, hogy a Ház hozzon határozatot. amellyel a törvény szövegében megfelelően kiegészítse a maga álláspontját ezzel a szöveggel is, hogy ez teljesen tisztán álljon a magyar törvényhozás előtt. Errevonatkozólag, úgy tudom, az előadó úr fog indítványt beterjeszteni.

Ugyancsak Rassay t. képviselőtársam veti fel azt a kérdést. hogyan állunk a jövőben a 250. §-sal, hogy fenntartatott-e ez, mi lesz ennek az operatív hatása, mi lesz ereje és azt mondja, hogy legjobb esetben a status quo antet tartottuk fenn, mégpedig azért. mert hiszen a vegyes döntő-

bíróságok abban a materiában, amely egyezmények által van lekötve, nem ítélik meg, csak a materiális megegyezési szöveg értelmében és azért is, mert a fellebbezés csak az állam által fellebbezhető, nemcsak ezekben az ügyekben, hanem más ügyekben is és a felek nem fellebbezhetnek a hágai döntőbíróhoz. T. képviselőtársamnak ebben igaza van, de ha két fél perenkívül egységet köt. az természetes, hogy a régi jogügylet helyébe az új jogügylet lép és ha az új jogügylet tekintetében nézeteltérés merül fel, akkor a bíró, aki határoz, csak az új jogügyletben foglalt anyagi határozmányok értelmében dönt.

Ami a fellebbezést illeti, az természetes, hogy a fél nem fellebbezhet Hágában, mégpedig azért nem, mert a hágai döntőbírósnak alapszabályaiban benne van, hogy ott felekképpen csak államok szerepelhetnek. De természetes, hogy a magyar állam olyan esetekben, amikor azt fogja látni, hogy a vegyes döntőbírósnak olyan határozatot hozott, amely az ő felfogásával is ellentétben van, íá félnek a maga részéről kölcsönözni fogja a maga segítségét abban a tekintetben, hogy a fellebbezési fórumhoz eljusson.

Azt mondták egyes képviselőtársaim, hogy tulajdonképpen nem jutottunk előbbre az egész döntőbírósnak ügyben azért sem, mert az egyezmény bevezető részében bizonyos jogfenntartások szerepelnek úgy a kisentente részéről, mint a magunk részéről, sőt talán egyik képviselő úr még azt is mondta, hogy a kisentente jogfenntartása erősebb, mint a mienk. Talán részletesebben van kifejtve, de a lényegben teljesen azonos. Mi a döntőbírósnak kérdésében a teljes jogálláspontunkat fenntartottuk ezekben a szerződésekben. Abban igaza van annak a t. képviselőtársamnak, aki azt mondta, hogy ebből a szempontból csak a status quo ante van, hogy szembenállhatunk adott esetben egy hasonló machinációval, mint ahogyan szembenálltunk az optánsperben. Politikailag azonban mégsem így áll a kérdés. Politikailag nem így áll a kérdés azért, mert hiszen így állna abban az esetben, ha a magyar követelést az egész vonalon elutasították volna, ha a magyar követelés megbukott volna és nem lettek volna kénytelenek a béke kedvéért még a nagyhatalmak is nagy áldozatokat hozni.

Én azt hiszem, politikailag igenis úgy áll az ügy, hogy a kérdésnek e rendezése folytán a Népszövetség és mindazon hatalmak részére, amelyek a Népszövetség előtt eddig megakadályozták azt, hogy Magyarország bíróhoz juthasson, nagy tanulság rejlik arravonatkozólag, hogy a jövőben hasonló kísérletet tegyenek, mert ebből bizonyos finansiális nehézségek következhetnek be, melyeket azután még a nagyhatalmak is honorálni kénytelenek.

Azt mondja Rassay t. képviselőtársam, hogy nem diszkvalifikálódtam-e abban a tekintetben, hogy a magyar külpolitika tengelyévé a revízió kérdése tétessék, mégpedig azért, mert jobb atmoszféráról beszéltem és bizonyos dicshimnuszok is hangzottak el arról, hogy Magyarország és szomszédai között most minden rendben van.

T. képviselőház! Én beszámolómban annyit mondtam, hogy igenis meggyőződésem szerint, köztünk és szomszédaink között elintézés nyert egy sorozata a nehéz gazdasági és pénzügyi kérdéseknek, amelyek útjában állottak sok más téren való megegyezésnek, útjában állottak annak, hogy köztünk és köztük normális atmoszféra fejlődhessen ki. De én dicshimnuszokat nem zengtem és sohasem mondtam, hogy már min-

den rendben van és minden el van intézve. (*Rassay Károly: Én sem mondtam!*) Ellenkezőleg, mai beszédemben is hangsúlyoztam, hogy a magyar külpolitikának nagy nemzeti feladatai vannak és az én meggyőződésem az, hogy amennyire a hágai megegyezés egy nagy követ gördített el pénzügyi szuverenitásunk sírjáról az egyik oldalon, éppúgy kaput nyit a másik oldalon oly irányban, hogy ez a kormány is és az utána jövő kormányok is kevesebb akadályokkal legyenek kénytelenek megküzdeni amikor szót emelnek a nemzetközi fórumokon a nemzet nagy igazságai érdekében. (*Élénk éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon.*)

Ebben az értelemben kérem a javaslat elfogadását! (*Hosszantartó élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon. – A képviselők a jobb- és a baloldalon felállanak.*)

A TRIANONI SZERZŐDÉSBŐL FOLYÓ KÖTELEZETTSÉGEKRE VONATKOZÓ EGYEZMÉNYEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSA A FELSŐHÁZBAN. (1930 MÁJUS 27.)

A felsőház 1930 május 27-iki ülésén tárgyalta a trianoni szerződésből folyó kötelezettségekre vonatkozó egyezmények becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot. Szerényi József báró hosszabb beszédben foglalkozott a javaslattal, amelyet abból a szempontból vizsgált, hogy vajjon a kormány megvédte-e az ország és állampolgárainak érdekeit azokon a tárgyalásokon, amelyek Hágában és utóbb Párizsban lefolytak. Részletesebben kiterjeszkedett az optánskérdésre és felvetette, hogy helyes volt-e megengedni ennek bekapcsolását a hágai tárgyalási anyagba? Fenntartás nélkül – mondotta – azt kell felelnem erre, hogy nem volt helyes. De viszont megállapította, hogy nem volt elkerülhető. Szerényi szerint, amíg módjában volt a kormánynak azt az ügyet külön kezelni, az utolsó pillanatig külön kezelte és védekezett az egybekapcsolás ellen. A genfi küzdelmek éveken keresztül azért folytak, azért voltak meddők, mert a kormány következetesen megtagadta azt az álláspontot, hogy a jóvátétel kapcsolatba hozassék az optánskérdéssel. A románokkal folytatott tárgyalások éveken keresztül szintén ezen dőltek meg. Hágában – folytatta – azonban egészen más volt a helyzet. Hágában a békeszerződésből folyó összes pénzügyi kérdések likvidálásának kérdése volt napirenden és itt az a helyzet állott elő, hogy a kormány vállalhatja-e azt az ódiomot, amely Magyarországra hárul azért, mert a magyar kormány elzárkózott ennek a kérdésnek bekapcsolása elől. Szerényi kijelentette, hogy a kormány ezt a felelősséget nem vállalhatta. Károlyi Gyula gróf felszólalásában szintén kitért az optánsügyre – mondván, – hogy kifejezetten azért szólal fel, meri ő is az optánsok közé tartozik. A békeszerződésnek Magyarországra nézve egyedüli kedvező pontja, a vegyes döntőbíróóságok statuálása. Ez adott jogot az elszakított országrészek magyar birtokosainak arra, hogy tőlük elvett vagyonukat a vegyes döntőbíróáságnál perelhessék. A perek meg is indultak, de a kiséntente államok, elsősorban Románia, kétségbevonták a döntőbíróóságok illetékességét. Ezek a döntőbíróóságok kimutatták ugyan illetékességüket, de az alperes kiséntente államok kijelentették, hogy az ott hozandó bírói ítéleteket nem tekintik magukra nézve kötelezőnek és bírójukat visszavonják. Itt kapcsolódott be ebbe a kérdésbe először a magyar kormány. Bele kellett kapcsolódnia, mert a békeszerződés rendelkezései szerint, ha valamely alperes állam bírója nincsen helyén és az illető állam záros határidő alatt a bírói szék betöltéséről nem gondoskodik, akkor a Népszövetség tanácsa köteles semleges férfiakat kijelölni, kettőt, akik közül azután a magyar kormány választ egy pótbíróat. A magyar kormánynak tehát kötelessége volt ezzel a kérdéssel a Népszövetség tanácsa elé járulni.

Károlyi Gyula gróf ezután a jogi igazságról beszélt. Apponyi Albert gróf hágai állásfoglalásáról, majd megállapította, hogy nem sikerült kieszközölni a békeszerződésen alapuló jogos kívánságunknak megfelelőleg és a Népszövetség tanácsának kötelessége szerint a pótbíró tényleges kinevezését. A Népszövetség tanácsa azt tanácsolta az érdekelt kormányoknak, hogy közvetlenül tárgyaljanak és igyekezzenek gyakorlati megegyezést létesíteni. A magyar kormány nem vonhatta ki magát ez alól és a tárgyalások Szerényi báró vezetésével megindultak, eredményre azonban nem vezettek. Ugyanakkor már a nagyhatalmak vezető államférfiai elhatározták, hogy az optánskérdést belekapcsolják a legközelebbi tárgyalandó keleti jóvátétel kérdés komplexumába. Ez a párizsi tárgyalásokon meg is történt. jóllehet a magyar kormány ez ellen a leghatározottabban tiltakozott. Hágában azonban hiábavaló volt minden szabadkozás. Ha a kormány merev visszautasító álláspontot foglalt volna el, felborult volna a háborúból visszamaradt pénzügyi kérdések likvidálása. Károlyi Gyula ezután arról beszélt, hogy mik azok a fennálló és függő kötelezettségek, amelyekről Hágában szó volt Végül is kimutatja, hogy a nagyhatalmak ezeknek a függő kérdéseknek, tehát az optánsügyeknek befejezése érdekében tetemes anyagi áldozatot hoztak és megállapítja, hogy nem a magyar adófizető állampolgárok fizetik az optások kártalanítását, mert a magyar állampolgárok e miatt egy jottányival sem fizetnek többet, mint különben fizettek volna.

Berzeviczy Albert hosszabb beszédében többek között kifogásolta, hogy a megegyezés után a magyar közönség egy kissé túloptimiztikusan ítélte meg az elért eredményeket. Majd *Rakovszky* Endre, vitéz *Endrey* Antal, *Szigeti* János és *Bernát* István szóltak még hozzá a javaslatához.

A vita bezárása után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következőket mondotta:

Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen tisztelt Felsőház! (*Halljuk! Ralijuk!*) Az a körülmény, hogy a vitában résztvett, összes szónokok értékes fejtegetésükben a javaslat mellett foglaltak állást, felment attól, hogy a magam részéről a kérdéssel bővebben és részletesebben foglalkozzam, hiszen a képviselőházban volt alkalmam a részletekbe menően kifejteni azokat az indokokat, amelyek szükségessé tették a kormány előtt, hogy ezeket az egyezményeket megkösse. Ha mégis ennél a vitánál is kitérek a kérdésnek egyik és másik részletére, ezt elsősorban azért teszem, mert annakidején, mielőtt a kormány képviselői Hágába kimentek, ebben a Házban tettem nyilatkozatot arra a magatartásra vonatkozólag, amelyet a. magyar kormány ezekben a kérdésekben Hágában tanúsítani kívánt.

Annakidején Szerényi ő excellenciája itteni felszólalása készítetett arra, hogy kifejtsem a magyar kormány álláspontját és tervét arravonatkozóan, hogy Hágában a tárgyalásokat milyen mederben kívánja tartani. Akkor három, vagy négy pontban foglaltam össze magatartásunknak karakterisztikumait. Azt mondtam, hogy nem vagyunk hajlandók további reparációt fizetni, hogy Magyarország a reparációt, amellyel terhelhető, megfizette már részben természetbeni szállításokkal, részben a bien cédés-k, az állami javak leadásával, részben ama román károk folytán, amelyek itt okoztattak a román megszállás idejében és más egyéb tartozások teljesítésével, úgyhogy további reparációk fizetésére nem kötelezhető.

Rámutattam ugyanakkor arra is, hogy bizonyos tartozások folynak a trianoni szerződésből, bizonyos úgynevezett speciális követelések, amelyeknek terén, amennyiben passzivitás mutatkoznék a mi terhünkre, a magyar kormány bizonyos megegyezést hajlandó kötni. Kifejtettem továbbá azt, hogy az agrárreformok és az optánsügy tárgyában a magyar

kormány ragaszkodik a 250. trianoni § fenntartásához, attól el nem térhet a jövő számára azt biztosítani kívánja, de hajlandó egy megegyezést ebben a matériában is finánciális alapon keresni és ebben a tekintetben tárgyalást folytatni. Kifejtettem végre azt, hogy nem hajlandó a magyar kormány reparációt fizetni csak azért, hogy Magyarország pénzügyi szuverenitását ezzel külön megfizesse, mert hiszen ez a trianoni szerződésből reánk nézve mint kötelezettség nem róható.

Ha most végignézek azokon az egyezményeken, amelyek a t. felsőház asztalán fekszenek és mérleget vonok, úgy azt kell mondanom hogy principiális téren sikerült az egész vonalon keresztülvinni álláspontunkat, de finánciális téren áldozatokat kellett hoznunk, természetesen azokon a tereken, ahol a megegyezés szükségesnek mutatkozott és azon politikai helyzet folytán, amellyel szembenállottunk és amelyről az előttem szólott mélyen t. felsőházi tag urak is részletesen nyilatkoztak.

Én azt tartom, hogy egy mérleg megállapítása abból a szempontból, hogy ki járt Hágában jól, Magyarország-e, vagy a kisentente-államok, egyáltalán nincs helyén, mert hiszen nem arról volt szó és nem is arról lehetett szó; Hágában csak arról volt és lehetett szó, hogy Magyarország fizessen-e és ha igen, mennyit, hogy többet-e vagy kevesebbet fizessen, de nem lehetett arról szó, hogy Magyarország ott a maga részére kiverelkedhessen pénzügyi téren még olyan előnyöket is, amelyek a trianoni szerződésből egyáltalán meg nem konstruálhatók.

Ha tehát mérlegről beszélünk, ezt a mérleget csakis a magyar szempontok figyelembevételével lehet felállítani, s a magam részéről azt mondanám, hogy Magyarország szempontjából a legjelentősebb maga az a tény, hogy ezekben a kérdésekben megegyezés létesült. (*Úgy van! Úgy van!*) mert hiszen éveken keresztül a magyar közgazdaság, a magyar pénzügyi élet, a magyar budgetáris helyzet egy bizonytalanságtól függött, attól a bizonytalan helyzettől, hogy majd annakidején, amikor véglegesen rendeztetnek a reparációs kérdések, ez a rendezés miként fog történni. Ebből a bizonytalanságból való kijutás ténye önmagában a legjelentősebb eredménye a hágai megegyezéseknek. Ehhez természetesen hozzájárul pénzügyi szuverenitásunk visszanyerésének a ténye, amely a magyar budget szempontjából szintén igen jelentékeny, inert hiszen budgetáris szempontból az a körülmény, hogy a magyar államnak minden jövedelme és vagyona reparációra szolgált zálogul, eddig lehetlenné tette a pénzügyminiszterek számára azt a szabad mozgást, amelyet egy szuverén állam, ha a maga gazdasági életét, a maga pénzügyi életét a saját szükségleteinek megfelelően akarja berendezni, nem nélkülözhet.

Kétségtelen, hogy ezt a megegyezést, vagy ehhez hasonló megegyezést, talán detailokban eltérő módon, – és ebből a szempontból minden kritikát szívesen fogadok, – de ilyen megegyezést meg kellett most kötni. A magyar kormánynak azzal a szándékkal kellett Hágába mennie, hogy hacsak lehetséges, hacsak túlzott áldozatokat nem követelnek tőle, abban az esetben a megegyezést meg kell, hogy kösse. Hiszen láttuk azt, hogy ez volt az egyetlen alkalom tíz év óta, amikor a pszichológiai momentumok is mind amellettt szóltak, hogy ilyen megegyezés tényleg lehetséges is lesz. Napirenden volt Hágában a német reparációs kérdésnek végleges elintézése és ezzel kapcsolatban a keleti reparációs kérdések elintézése is. Ezek szerepeltek egy olyan konferencia tárgysorozatán, amelyben for-

mailag nem diktátummal állottunk szemben, – mert hiszen itt sokan diktátumra hivatkoznak, –, formailag nem állottunk ilyen diktátummal szemben, sőt a hágai konferencia azért hivatott össze, hogy az államok egymással békés módszerrel tárgyalva, megállapodásszerűleg rendezzék ezt a kérdést. Hisz ha diktátumról lett volna szó formailag, akkor a reparációs komissziót hívták volna össze és az döntött volna a kérdésben. De ez, sajnos, csak a forma, mert hiszen ha (méltóztattak megnézni a megegyezéseket. látható, hogy az egyik oldalon aláírja ezeket a megegyezéseket Magyarország, a másik oldalon 17 állam, amelyek között szerepelnek az összes nagyhatalmak és elsősorban azok a szomszédaink is, amelyek a trianoni szerződésből folyó jogait akarták érvényesíteni. Ha tehát formailag nem is lehet itt szó diktátumról, mindenesetre olyan követelésekkel állottunk szemben, elsősorban szomszédaink részéről, amelyek a trianoni szerződésből folyó jogait életre és valóra kívánták váltani a maguk teljességében. És ha mégis sikerült olyan megegyezést csinálni, amely nézetem szerint; az ország szempontjából elviselhető, úgy az tisztán annak köszönhető, hogy a nagyhatalmak a maguk részéről mindent elkövettek, – még olyan pillanatokban is, amikor kétség forogott fenn abban a tekintetben, hogy a velünk szembenálló kisebb államok ilyen megegyezést valóban óhajtanak-e vagy nem, – hogy a megegyezés megtörténjék. Igenis, a nagyhatalmak súlyos, nehéz áldozatokat hoztak, hiszen, aki az egyezményeket elolvassa, az ezt konstatálni tudja. Ilyen viszonyok között. tehát. azt hiszem, nagy politikai hiba lett volna a magyar kormány részéről, ha a detailkérdéseknek elöretolásával és bizonyos intranszigienciák tanúsításával, különösen a detailkérdésekben, lehetetlenné tett volna ilyen megegyezést. Kötelesség volt. nézetem szerint a megegyezést megcsinálni, még áldozatok árán is, mert az ország közgazdasági, pénzügyi és általános politikai érdeke ezt megkívánta. *(Élénk helyeslés.)* Kétségtelen, hogy külpolitikai szempontból is ezen megegyezéseknek a létesítése is az ország szempontjából releváns volt.

Az, hogy ilyen megegyezést létesíteni tudtunk, elsősorban annak a baráti támogatásnak köszönhető, amelyet az egyik nagyhatalom, Olaszország nyújtott. *(Élénk éljenzés.)* Hiszen erre a képviselőházban már rámutattam és itt is több szónok hivatkozott rá. De köszönhető annak is, hogy a nagyhatalmak a tárgyalások folyamán meggyőződtek arról, hogy Magyarország nem kicsinyesen és nem intranszigiens módon kezeli ezeket a kérdéseket és a maguk közvetítését és segédkeztét nyújtották abból a célból, hogy ebben a megegyezésben Magyarország igazai is megfelelő módon érvényre juthassanak.

Politikai szempontból mi Hágából több presztízzsel jöttünk el, mint amennyivel odamentünk, *(Úgy van! Úgy van!)* – ezt merem megállapítani – s azt hiszem, ez az ország külpolitikai helyzete szempontjából nyereség az országra nézve, *(Élénk helyeslés és taps.)*

Ha mármost néhány részletkérdésre rátérek, kétségtelen, hogy a reparáció kérdésében nehéz küzdelmünk volt. hogy elkerüljük azt. hogy egyáltalán reparációt fizessünk. Mert hiszen igaz ugyan, hogy ott állott a Biens Cédés kérdése, mint ellenkövetelés, ott állott az a Veszteség, amely az országot érte a román megszállás folytán és ott voltak azok az áldozatok, amelyeket az ország előzetesen hozott. de másrészt kétségtelen volt az a szándék is, hogy Magyarország, úgy mint Bulgária, úgy mint

Németország, 1966-ig reparációt fizessen. És ha végeredményben Magyarország 13.5 milliót fizet a különleges követelések címén, úgy én a magam részéről ki kell, hogy jelentsem: semmiféle súlyt arra nem helyezek, hogy ezt különleges követelések címén, vagy pedig reparáció címén fizetjük-e. Az bizonyos, hogy ha mi nem tagadtuk volna meg a reparációt és nem jelentettük volna bő a hajlandóságot arravatkozólag, hogy amennyiben passzív szaldó mutatkozik reánk nézve a különleges követelésekből azért helyt állunk: ebben az esetben reparációval is megróttak volna bennünket és ezenkívül a különleges követelések címén is egyik-másik tételt ellenünk bizonyára érvényesítették volna. Ez taktikai kérdés volt de nem lényegbevágó kérdés. Az is bizonyos, hogy itt a passzív szaldó felállítása tekintetében nagyon sokat lehetne a részletekről beszélni. Az az egy bizonyos, hogy akik a trianoni szerződést megkonstruálták, nem úgy konstruálták meg, hogy Magyarország ebből valaha aktív szaldóval kijöhessen. Aki el akarja hitetni a magyar közönséggel azt, hogy nekünk a trianoni szerződésből folyólag aktív szaldónk lehetne, az port hint a nemzet szemébe! (*Úgy van! Úgy van!*) Ugyanakkor, amikor a trianoni szerződést az ország katasztrófájának állítják oda, be akarják bizonyítani, hogy ebből a szerződésből az országnak micsoda előnyei származhattak volna!

Azt az összeget, amelyet 1943 után fizetünk, én súlyosnak és nagy-nak tartom, de nem elviselhetetlenek. Kétségtelen, hogyha bírjuk 1943-ig azt a 10 milliót, mely be lett iktatva a költségvetésbe azon megegyezések folytán, amelyek 1923-ban és 1924-ben kötettek a reparáció tekintetében, akkor 1943 után is elbírja a budget ezt a 13 milliós terhet. De hiszen nem erről van szó, egy milliárdos budgetben mindenütt helyet foglalhat í- ezt pénzügyileg senki sem vitathatja – egy tíz-tizenöt milliós teher. Itt nem arról van szó, hanem arról, hogy az ország szempontjából méltányos-e és közgazdasági szempontból lehető-e ennek elviselése?

Hát méltányosnak nem méltányos, hiszen senki sem vonhatja ezt kétségbe; de hogy közgazdaságilag el fogjuk tudni ezt viselni, ha eddig elviseltük és ha még 1943-ig elviseljük az átlagos tízmilliót, ez minden kétségen felül áll.

Ami azt illeti, hogy kénytelenek voltunk az optánkérdésben is megegyezést kötni, erre vonatkozólag itt is csak ismételhetem azt, hogy nem mi toltuk előtérbe ezt a kérdést. Hiszen, aki figyelemmel kísérte a közelmúltban és éveken keresztül ennek a kérdésnek fejlődését, tudja azt, hogy a magyar tézis a Népszövetség előtt éveken keresztül nem volt egyéb, mint ez: méltóztassanak a bírót kiküldeni és a trianoni szerződés intézkedéseinek megfelelően Magyarországot abba a helyzetbe hozni, hogy bíró ítélkezzék afelett a kérdés felett. De nem jutottunk odáig, mert hiszen a Népszövetség ahelyett, hogy a bírót kijelölte volna, kétszer is arra utasított, hogy a peres felek egymásközött igyekezzenek lehetőleg pénzügyi téren megegyezést kötni. Én félek, hogyha ezt a kérdést nem rendeztük volna pénzügyileg is, – politikailag lehetetlen volt, hogy ne rendezzük, – sohasem jutottunk volna el a bíró kiküldéséhez, mert mindig találtak volna a Népszövetségnél, amely nem bírói testület, hanem politikai testület, olyan kifogást és olyan utasítást, amely ezt a kérdést elodázta volna, vagy a bírói döntést mindenesetre lehetetlenné tette volna. A rezón tehát politikai szempontból is az volt, hogy megra-

gadják azt az alkalmat, amikor lehet, hogy éhben a kérdésben – mondjuk, annak megmentésével, ami megmenthető – egyáltalában megoldást elértünk.

Nem tértünk ki a kérdés elől azért sem, mert meggyőződésem szerint olyan értelmű Junktum e között a kérdés között és a magyar reparáció kérdése között nem állott fenn és nem kreáltatott, hogy azért, hogy az optások kárpótlást kapjanak, Magyarország nagyobb teherrel rovatott volna meg. Még jelét sem látjuk ennek a követelésnek. A tárgyalások a reparációs kérdésben és a különleges követelések tárgyában parallel folytak. Ez utóbbi kérdésben hamarabb is zárattak le, mint az optásügyben, amelyre nézve csak Párizsban jött létre a megegyezés. Ha most némelyek azt mondják, hogy a magyar kormány összekapcsolta ezt a két kérdést és hogy lehetséges lett volna olyan megegyezést kötni, amelynél fogva sem reparációt nem fizetünk, sem különleges tartozások címén nem rovatunk meg, ha ezzel szemben Magyarország kötelezte volna magát, hogy vállalja az optások kielégítését és kártalanítását: ha, mondom, ezt állítják, úgy ennek a ténynek ellentmondanak.

Az előzetes párizsi tárgyalások alkalmával a kisentente részéről igenis tétetett bizonyos ajánlat, de csak abban az értelemben, hogy Magyarország 1943 után 1966-ig, tehát még 23 évig, egy külön felállítandó terv szerint, évenkénti reparációs összeget fizessen. Ebben az esetben hajlandók lettek volna lemondani az úgynevezett créances spéciales-ről olyképpen, hogy Magyarország kielégíti összes peres feleit. A reparációs követelés tehát ebben az esetben is fenntartott volna, s ezért Korányi Frigyes báró nem járulhatott hozzá ez ajánlathoz. Minden olyan állítás, amely ezzel ellenkezik, nem felel meg a tényeknek. Ha tehát, mint hallom, valamelyik román reggeli lapban egy interjú jelent meg Titulescu követ úrral, amely ezt az állítást dezavualni akarná, – nem tudom, hogy ez az interjú autentikus-e vagy sem, – én a magam részéről hivatkozom azokra a dolumentumokra, amelyek a hágai konferencia részéről kiadattak, amelyekben benne van szószerint a kisentente ajánlata, amelyet Párizsban tett, benne van szó szerint annak a levélnek szövege, amelyben Korányi báró a magyar kormány nevében erre vonatkozólag válaszolt. És ha ezután is kétségbevonja ezt valaki, azt kell, hogy mondjam, hogy vagy nincsen informálva, vagy nem akarja a tényeket tudomásul venni. *(Úgy van!)*

Mélyen t. Felsőház! Végeredményében én is azt mondom, hogy ezek az egyezmények egy kényszerhelyzet likvidálásának eredményeit hozzák. Ezt a kényszerhelyzetet a háború elvesztése és a trianoni szerződés teremtette meg. Ezt a helyzetet kellett pénzügyi téren likvidálni, hogy ez a likvidáció, mely kompromisszum eredménye, nem elégíti ki a követelések maximumát, az természetes, magától értetődő. Éii azonban merem állítani, hogy bárki ült volna ezen a helyen, amelyen mi ülünk, hozhatott volna egyezményeket, amelyek részletekben talán eltérnem azoktól az egyezményektől, amelyeket mi tettünk le a Ház asztalára, de lényegében jobb egyezményt nem hozhatott volna magával azért, mert a helyzetet ismerve, tudom, hogy mindenki és minden magyar tárgyaló hasonló követelésekkel állt volna szemben, mint mi és ebben sem demokrácia, sem nemdemokrácia semmiféle különbséget nem tesz. Hiszen az előttem szólott Berzeviczy Albert ő excellenciája hivatkozott arra, hogy

miképen jártak el ugyanazok a hatalmak egy olyan kormánnyal szemben, amelynél demokratikusabb kormány Magyarországon sohasem volt és reméljük, hogy soha nem is lesz. *(Élénk éljenzés és taps.)* Tehát néni «zen múlik a dolog. És ha Németország példáját nézem, ahol senki sem vonhatja kétségbe, hogy demokratikus kormányforma létesült a weimari alkotmány folytán, azt látjuk, hogy a reparáció, a demokratikus államforma ellenére, a Ruhr-vidék megszállásán keresztül vezetett éveken át tartó tárgyalások révén egy olyan megegyezéshez, amely Németország fizetőképességét és gazdasági erejét oly mértékben terheli meg, hogy még fogalmunk sincsen arról, hogy vajjon képes lesz-e elbírní. Aki mindezeket a szimptomákat látja, tudja, hogy porhintés a nemzet szemébe azt állítani, hogy ezeknek a kérdéseknek eldöntése a demokráciának kérdése. *(Úgy van! Úgy van! minden oldalon.)*

Mélyen t. Felsőház! Ünneplésről is szó volt. Én a magam részéről soha semmiféle ünnepeletetést nem kértem és azt hiszem, hogyha a magyar kormány Hágából való visszatérte után, a magyar közvélemény részéről üdvözlötetett, annak oka egyszerűen az volt, hogy talán három nappal azelőtt a tárgyalások megszakítással fenyegettek és akkor a magyar közvélemény egyszerre tudatára ébredt annak, hogy milyen baj volna a magyar közgazdaság és pénzügy szempontjából, ha ezek a tárgyalások tényleg megszakítással és nem megegyezéssel végződnenek. Az öröm, hogy az utolsó percben mégis sikerült megegyezést létrehozni, – és nem a megegyezés tartalmának részletei, – váltották ki ezt a hangulatot. Ez volt az a körülmény, amely abban az időben a magyar közvéleményre hatott. Hivatkozhatnám még egyes lapokra is, – olyan lapokra, amelyek utólag a törvényjavaslat képviselőházi tárgyalásakor engem személyemben támadtak, – melyek abban az időpontban, amikor csak a tárgyalások megszakítással fenyegettek, azt kiáltották: Az Istenért. csak megegyezni, hamarosan, még áldozatok árán is megegyezni, mert ebből még baj lehet az országra nézve!

Ezeket csak azért hozom fel, mert mi, akik bent éltünk a hágai tárgyalások atmoszférájában, a túlsó oldalon éreztük a magyar közvélemény szívének dobbanását. Éreztük azt az egységet, amelyre szükség volt, amely megvolt abban az időben, amikor mi Hágában a nemzet érdekében tárgyaltunk és amely erőt adott nekünk arra, hogy a végéskig is feszítsük a húrt. odáig, hogy esetleg meg is szakadhasanak a tárgyalások, csak azért, hogy valóban mindent hazahozhassunk ezekből a tárgyalásokból az ország számára, ami hazahozható.

Én most is hálásan emlékezem meg arról az egységről, amelyről akkor a magyar közvélemény tanúbizonyságot tett. Az, hogy ma ez az egység felbomlott, hogy személyemben támadnak, megszokott jelenség; és abba is bele fogok nyugodni, amit Sztérényi ő excellenciája mondott a mai napon, hogy még eljön az az idő, amikor még az optások is meg fognak támadni, *(Derűtség.)* amit azonban azután a szép beszéd után, amelyet Károlyi Gyula gróf ő excellenciája részéről ma hallottunk, alig tartok valószínűnek.

Két speciális kérdéstről kell még egy pár szót szólanom. Rakovszky felsőházi tag úr indítványt tett, hogy a területi elv alapján sérelmet szenvedettek a magyar állam részéről kárpótoltassanak. Mi jól megfontolt érdekből kénytelenek voltunk a területi elvet akceptálni az erkölcsi

testületek, alapítványok vagyona kérdésének tárgyalásánál. Ennek a tervnek elfogadásával jobban jártunk, mint ahogyan jártunk volna, lia azt visszautasítjuk. Természetes, hogy itt áldozatok is vannak. Példának okáért egynehány vármegye, város és község vagyona túlmaradt a határon, különösen cseh vonatkozásban. Itt a magyar kormány teljes mértékben honorálni kívánja azt az indítványt, amelyet a mélyen t. felsőházi tag úr tett és kéri, hogy a felsőház ehhez hozzájárulni szíveskedjék, mert a kormány annak megfelelően szándékozik eljárni. *(Általános helyeslés.)*

Szóvá tétetett a Pálffy-alapítvány kérdése is, amely hasonló sorban részesült. ugyanazon intézkedés folytán, amely a megegyezésben foglaltatik. Itt nehéz helyzettel állunk szemben. Ha a területi elvet acceptáltuk, kénytelenek; voltunk lemondani erről a Pálffy-alapítványról abban az értelemben, hogy annak jövedelmeit a csonkamagyarországi magyar középosztály számára követeljük. De ennél a tárgyalásnál abban a furcsa helyzetben voltunk, hogy Benes külügyminiszter a felvidéki magyar kisebbség nevében védte álláspontját. *(Derűtség.)* azt mondván, hogy ez az alapítvány a csehszlovákországi magyar kisebbséighez tartozó magyar középosztályt illeti meg és annak javára kívánja ezt biztosítani. Kendben van! Azt hiszem, hogyha ennek az alapítványnak jövedelmei valóban a Felvidéken élő magyar középosztály számára lesznek biztosítva, ebben az esetben Csonka-Magyarországnak magyar középosztálya szívesen lemond róla. *(Úgy van! Úgy van!)* Csak így legyen. És hogy így legyen, a magyar kormánynak kötelessége, hogy ellenőrizze ezt és gondoskodjék arról, hogy amennyiben ez nem így volna, megfelelő változás történjék ebben a tekintetben. *(Általános helyeslés.)*

Ezeket voltam bátor a részletekre nézve elmondani és ezzel kérem, méltóztassanak a szőnyegen lévő törvényjavaslatot elfogadni. *(Általános eljenzés és taps.)*

BESZÁMOLÓBESZÉD DEBEECENBEN (1930 JÚLIUS 6.)

Bethlen István gróf miniszterelnök *Gömbös* Gyula honvédelmi miniszter társaságában 1930 július 6-án, repülőgépen Debrecenbe utazott. hogy kerületében beszámolóbeszédet mondjon. A nagygyűlés a Bika-szálló nagytermében folyt le, ahol *Ruffy-Vargha* Kálmán felsőházi tag üdvözölte a miniszterelnököt. *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt nagygyűlés, kedves polgártársak! Amikor a debreceni polgárok ezelőtt négy nappal az újságban olvasták, hogy Debrecen képviselője hazajön beszámolni, talán egy kicsit csodálkoztak, hogy miért éppen ebben az időpontban, amikor a mezőgazdaság el van foglalva az aratással, be kell takarítani az életet. amikor a városi polgár ebben a kánikulában a hűvös, friss levegőt a hegyekben keresi, vagy a tenger partján, a magyar tenger partján, a Balatonon. És amikor sokan távol vannak.

Én nem rendes beszámolót tartok a mai napon. Fenntartom magamnak azt a jogot, hogy az ősz folyamán megint lejöjtek Debrecenbe *(Eljenzés.)* és rendes beszámolót tartsak Deb-

recen polgárai előtt. amikor mindenki itthon van. Nem is programmbeszédet akarok mondani, hiszen programming van, az egységes pártnak az a programja, amelyet annakidején a párt és megboldogult nagvatádi Szabó István együtt állapított meg. En ezelőtt két évvel itt Debrecen városában tartottam programmbeszédet és szólottam gazdasági kérdésekről és azóta nincs okom, hogy változtassak azokon, amiket akkor mondtam. Nem jöttem tehát sem beszámolót tartani, sem programmbeszédet mondani hanem azért jöttem, mert szükségesnek láttam, hogy az országgyűlés kapuzárása előtt, mielőtt a nyári szünet megkezdődik a politikai „életben mielőtt az országgyűlésből elhangzó szó elnémulna és átadtnék a magyar közélet tisztán a zszurnalisztikának, amely zszurnalisztikának ebben a diktatúra alatt szenvedő országban (*Derültség.*) a háromnegyed része ellenzéki állásponton van és amely ebben a diktatúrában mindent megírhat. elsősorban azt írhatja meg, amit a kormány tervei és cselekvései ellen kritikaként fel akar hozni, mondom, mielőtt átadnók a szót másoknak a közéletben, súlyt helyeztem arra, hogy eljőjjen Debrecenbe és itt erről a pódiumról, amelyről a szavam az egész országba el kell, hogy hangozzék, erről a pódiumról, ahonnét a szó talán még a külföldre is elhallatszik (*Úgy van! Úgy van!*), egynéhány fontosabb közéleti kérdéstről nyilatkoznak és pedig oly közéleti kérdésekről, melyekre vonatkozólag már a közelmúltban és talán egy év óta igyekeznek az ellenzék félrevezetni a közfelfogást ebben az országban.

Olyan közéleti kérdéstről kívánok szólni, mint a trón betöltésének kérdése, amelyre vonatkozóan az utóbbi időben igyekeztek idebent az országban, de a külföldön is zavaró momentumokat felhozni és megzavarni az embereknek az esztét. (*Úgy van!*)

Nyilatkozni kívánok még egész röviden a külpolitikai helyzetről is és az azzal kapcsolatos néhány kérdéstről, amelyek a közeljövőben az egész világot foglalkoztatni fogják.

Kezdem az első kérdésszel, amelyre vonatkozólag az utóbbi időben mindent elkövettek, hogy a magyar közvélemény tisztán ne lásson, a gazdasági kérdésszel. Kérem, egy világgazdasági krízis közepette állunk, olyan világgazdasági krízis közepén, amelyhez fogható talán Magyarország se, de más államok sem szenvedtek el hosszú évtizedek, sőt évszázadok óta. A világgazdasági krízis velejárája minden nagy háborúnak. A 30 éves háború tönkretette Európát hosszú időkre, általános volt az elszegényedés és hosszú időn keresztül az emberiség nem tudott magához térni. A napóleoni háborúk után, tudjuk, hogy számtalan országban devalválódott a pénz értéke. Hogy a napóleoni háború következménye szegénység és nyomorúság volt. most. a tíz évvel ezelőtt lezajlott világháborúnak a következménye a világgazdasági krízis, amelyben élünk és amelyben magunkat fenntartani kötelességünk.

A világháború alatt négy éven keresztül úgyszólván minden ember csak azt produkálta, amire az országnak a csatateren volt szüksége. Az ipari vállalatok hadieszközöket készítettek a hadsereg számára. A mezőgazdaság a szorongatott csapatok részére termelte az eleimet s ez alatt az idő alatt úgyszólván nem termeltek a nemzetek semmit a jövő számára, nem gyűjtöttek tőkéket. hanem a meglévő tőkéket is felémesztették, a produkció a háború fogyasztását szolgálta és az itthonmaradtak csak nehezen tudtak megélni. Mérhetetlen tőkék pusztulása

volt ennek a következménye. A háború folyamán az egyes államok – nyakig adósságban – keresték az utat és a módot arra, hogy miképpen tudnának ezektől szabadulni, illetve ezekkel megküzdeni.

A nyugati nagy államok eladósodtak Amerika felé és saját polgárait felé, mi pedig eladósodtunk a központi hatalmakkal és saját polgárainkkal szemben.

Mi volt ennek a következménye? Vagy fel kellett minden államnak emelni az adózást addig a fokig, hogy azoknak a .horribilis adósságoknak és az egyéb háborús terheknek viselhesse az állam a kamatait és terhelte. ha pedig erre nem volt képes, akkor bekövetkezett a devalváció. Bekövetkezett ez a devalváció a nyugati államokban is, Angliát kivéve, Franciaország, Olaszország, Belgium valutája lesüllyedt addig a fokig, amely fokon az ottani polgárság még elbírt viselni a háborús terheknek a kamatait. Nálunk ehhez a körülményhez hozzájárult még az a szerencsétlen, reparációs politika, amely a békeszerződésekben állapított meg és amely úgyszólván illimitált terhekkel sújtotta a legyőzött központi hatalmat. Semmi sem volt természetesebb, minthogy ennek a pénzérték teljes devalvációja volt a következménye nemcsak Magyarországon, hanem Németországban és Ausztriában egyaránt. Így nemcsak az állam vagyona pusztult el a devalváció folytán, hanem a polgárság is elvesztette vagyonát. az a polgárság, amely a háború alatt kénytelen volt saját vagyonával a háborúskodás segítségére sietni. Ennek a következménye a háború után a fogyasztás krízise volt. Az a polgárság, amely a vagyonát. elvesztette, kikapcsolódott abból a fogyasztási körből, amelyben állott a háború előtt. kénytelen volt háztartását összevonni, egyszerűbben élni, egyszerűbben táplálkozni és minden szükségletét kisebb mértékre leszállítani. Ez nemcsak nálunk, ez az összes hadviselt államokban tapasztalható jelenség. A francia kistökés, aki négyötödét veszítette el tőkéjének a devalváció folytán, egyötödére szorul annak a luxusnak és fogyasztásnak, amelyet a háború előtt volt képes elviselni.

A fogyasztási krízisnek a következménye a termelési krízis. Az iparok nem dolgoznak annyit. mint amennyit dolgozhattak a háború előtt. Milliónyi ember vált munkanélkülivé, nemcsak nálunk, hanem a nyugati államokban még fokozottabb mértékben és ha már hozzávesszük azt. hogy a háború óta kikapcsolódott a fogyasztásból egész Oroszország, egy 170 milliós nép, amely az ipari cikkek fogyasztása terén kizárólag importra szorult, ha figyelembe vesszük azt, hogy a kínai zavarok folytán 300 milliós nép fogyasztása csökkent lényegesen, ha látjuk, hogy a háború után bekövetkezett koloniális zavarok, az indiai bajok folytán ott is csökkent az európai ipari cikkek fogyasztása, akkor megérthetjük, hogy milyen forrásokból származik az az ipari krízis, amelynek következménye lett. hogy Angliában egy munkáspárti kormány uralomra jutása óta a munkanélküliek száma nem apadt. hanem fokozódott. hogy Németországban 2 milliányi a munkanélküli, hogy az összes európai államokban 10 és 100 ezrekre megy a munkanélküliek száma és most már a nagy és hatalmas Egyesült-Államokban is sok-sok millió főt tesz ki a munkanélküliek száma.

A krízis azonban nem állott itt meg, bekövetkezett a mezőgazdaság krízise is. Azt hihettük volna, hogy Oroszországnak a termelésből való kikapcsolódása folytán, hogy a földreform következtében, amelyet a szomszéd államok hajtottak végre, saját gabonatermelésük rovására, azt

hihettük, hogy mezőgazdasági krízistől nem kell tartani. És ez mégis bekövetkezett. Bekövetkezett egyfelől a fogyasztás csökkenése folytán, mert hiszen a mezőgazdaság szempontjából is a fogyasztás) csökkentése igen lényeges momentum. Az egyszerűbb és olcsóbb élelmiszerek azok, amelyek felé a nagyvárosok közönsége fordul. A gyümölcs és a zöldség fogyasztása növekedett. a hús, a gabona és a kenyér rovására. De ez nem volt elég. A háború alatt úgy az Egyesült-Államok, Kanada és Argentína abból a célból, hogy pótolják azt a hiányt, mely a háború alatt” azáltal állott elő a nyugati államokban a mezőgazdasági produktumokban, hogy Oroszország azokat a piacokat elérni nem tudta, mert hiszen az orosz tengerek be voltak zárva a központi hatalmak flottái révén, Amerika a termelést lényegesen kiterjesztette. Sőt a háború után, éppen az orosz bolsevizmus állandósulása folytán, még nagyobb mértékben fejlesztették és most ott vagyunk egy világgazdasági krízisben, túltermelési krízisben, amely krízis sújtja a magyar termelést is.

De még itt sem állott meg a krízis; az ipari és mezőgazdasági krízist követte a pénz krízise, a hitelkrízis is.

Már rámutattam arra, hogy a háború alatt milliárd értékű vagyonok és tőkék pusztultak el a devalváció folytán. De a háború után a tőkeképződés fogyatkozott meg. Minden állam saját állampolgáraitól állami adókban négy-öttször annyit vesz el – és most nem Magyarországról beszélünk, hanem a nyugati államokról.

Négyezer-öttször akkora büdzsével dolgozik Franciaország, Németország, mint a háború előtt. Az angol büdzsé a háború előtt 200 millió font volt. ma 800 millió font. Ezek az értékek a tőkeképződésből hiányoznak. De a gazdasági krízis milliókat tett munkanélkülivé, akiket munkanélküli segéllyel látnak el, amely segélyekkel szemben produkció nem áll, tehát tisztán fogyasztásnak szánt pénz adatik ki.

Ezek szintén olyan összegek, amelyek a tőkeképződést úgyszólván lehetetlenné teszik. Ennek lett a következménye – és nemcsak az amerikai tőzsde spekulációinak, amely ugyan szintén hozzájárult ahhoz, – hogy megfogyatkoztak azok a tőkék, amelyek tőkeimportra szoruló országok rendelkezésére állanak.

Drága lett a hitel és horribilis kamatokat kell, hogy az adós fizessen. Milyen eszközökkel védekeztek ezek az államok? Védekeztek a munkanélküli segéllyel és a vámzárközással. A háború után általános vámvédelmi irányzat vette kezdetét és amikor a munkanélküliség az egyes államokban fokozódott. minden egyes állam azt hitte és azt gondolta, ha elzárja határait. az idegen terményekkel szemben, azokat otthon fogja gyártani s ezáltal a munkanélkülieknek kenyeret ad.

Ehelyett mi következett be? Ez a vámvédelmi irányzat általános drágulásra vezetett az egész világon. Arra vezetett. hogy a mezőgazdasági exportországok nem tudják feleslegeiket a külföldön eladni. Arra vezetett továbbá, hogy az ipari termeléssel foglalkozó országok nehézséggel küzdenek, amikor ipari termelvényeiket külföldi piacra viszik.

Ez a vámvédelmi irányzat nem csökkentette, hanem fokozta a bajt. Mindenütt az egész világon ezzel a kérdéssel foglalkoznak. Mindenütt szenvedés és baj van és, sajnos, azt kell mondanom, hogy a krízissel szemben még általános a tehetetlenség.

Hiszen nézzünk végig a világon. Már említettem, hogy Angliában

egy évvel ezelőtt a munkáskormány azzal a programmal jutott hatalomhoz, hogy megszünteti a munkanélküliséget. És mi történt: 180.000 fővel emelkedett azóta a munkanélküliek száma. Németországban a munkanélküli segély folytán zavarba jutott az állam pénzügyi helyzete. Egyik pénzügyminiszter váltja fel a másikat, de a kiutat még nem találták meg. A napokban azt olvastam, hogy Lengyelországban az ottani ellenzéki pártok Kongresszust tartottak, amelyen azt fejtették ki, hogy a lengyel gazdasági krízis oka a lengyel kormány. Minthogyha itthon lettem volna. *(Derült-ség.)* Keresik a kiutat ott is, de nem találják.

Nem beszélek a balkán-államokról, amelyek mezőgazdasági export-államok és ahol a gabonaárak még sokkal alacsonyabbak, mint nálunk, a hitel drágább, (mint nálunk és az egyik politikai krízis a másikat követi ennek következtében. Csodálható-e, hogy ilyen világgazdasági krízis közepén ez a csonka kis ország, amely 8 millió lakossal bír s amely az önellátás feltételeit a trianoni békeszerződés folytán elvesztette, amely a maga mezőgazdasági produktumainak exportjára van rászorulva, amely az ipari cikkekben, elsősorban a külföldre van utalva, hogy ez nem maradhatott kis sziget a nagy Világ tengerében, nem maradhatott megkímélve a világgazdasági krízis által, hanem ennek a krízisnek a hullámai átcsaptak a Kárpátoktól megfosztott ország határain, azon a sima területen, amelyen élünk és Magyarország is szenved a gazdasági krízis folytán. De a mi feladatunk, illetőleg az a lehetőség, amely nekünk adva van, nem az, hogy a hullámvölgyet mindig elkerülhessük a mi kis sajkánkkal, mert erre képesek nem vagyunk, hanem hogy a mi kis sajkánkat mindig a hullám taraján tartsuk. A mi feladatunk az, hogy amikor a hullámvölgyben vagyunk és a hullám elnyeléssel fenyeget minket. úgy kormányozzuk a kis sajkánkat. hogy az föl ne boruljon és majdan eljusson újból a hullám-hegyre.

Mi lesz a mi teendőnk!

Az első teendőnk az, hogy ne rekrimináljunk, ne egymást vonjuk felelősségre, ne egymás fejéhez vagdaljuk azt. hogy baj van az országban, hanem mindenki tehetsége szerint ott abban a kis sajkában, amelyben együtt élünk és pusztulunk, munkához lásson. Evezzünk előre egymással barátságban, egymással harmóniában és mindenki adja ki a maga részéről a legjobbat. ami benne lehet.

Mélyen tisztelt Nagygyűlés! Két év óta figyelem ebből a szempontból a magyar közéletet és, sajnos, azt kell megállapítanom, hogy gyakran látunk törekvéseket. amelyek ennek a főregulának nem felelnek meg és amelyek oda tendálnak, hogy a politikai felelősséget a világgazdasági és egyúttal a magyar jelenségekért. amelyek elkerülhetetlenek, a kormányra tolják s amelyek oda tendálnak, hogy ebből politikai hasznot húzzanak egyesek. Azt látom, hogy ez a tendencia sokaknál oda vezet. hogy a viszsza vonást és az ellentéteket közöttünk ennél a bajnál mélyítsék, hogy az osztályharcot szítsák, hogy a gyűlöletet ember és ember között fokozzák. Mert mi a beállítás?

Sokan szolgálják Magyarországon azt a beállítást. hogy ezt a krízist könnyű lett volna elkerülni és hogy ezért a magyar kormány felelős, mert rendelkezésére állnak azok az eszközök, amelyeknek segítségével egyik napról a másikra ezt meg lehet változtatni. Aki tárgyilagosan nézi a világ mai helyzetét, az igazat fog nekem adni akkor, amikor azt mon-

dom, hogy egy világgazdasági krízissel szemben mi csak tíz–húsz .százalek erejéig vagyunk képesek segítséget nyújtani. A magyar kormánynak mindent el kell követnie, hogy ezt a tíz-húszszázalékos enyhítést a magyar gazdasági életnek nyújthassa.

Milyen eszközökkel dolgoztak ellenünk az utóbbi időben azt mondták, hogy nincs gazdasági programmunk és ez is egyik oka a gazdasági krízisnek. Hát én önökre hivatkozom, akik előtt két esztendővel ezelőtt itt Debrecenben fejtettem ki egy gazdasági program elvi nagy vonásait amely gazdasági programot kiegészítették azóta a magyar pénzügyminiszternek, a földművelésügyi miniszternek és a közgazdasági miniszternek a nyilatkozatai a nagy nyilvánosság előtt. amelyek részletekben fejtették ki ezt a programot és az ennek érdekében szükséges teendőket. Azt mondták, hogy nem teszünk semmit a mezőgazdaság érdekében de ugyanakkor lebecsülték és lekicsinyelték minden lépésünket. amelyet a magyar mezőgazdaság érdekében tettünk. Krokodilus könnyeket sírtak a gazdasági válság miatt és amikor utoljára törvényjavaslattal jöttünk, amelynek segítségével legalább a búza- és rozstermő gazdaközönség helyzetén könnyíteni tudunk, akkor egyszerre felfedezték a maguk lelkes szívét a magyar fogyasztó iránt. aki nem bírná el azt a terhet. hogy a magyar mezőgazdának segítséget nyújtsunk.

Azt mondják, hogy a gazdasági krízisnek a nagy költségvetés az oka és az, hogy a takarékosági szempontokat nem vettük figyelembe. Már rámutattam arra, hogy a háború óta a nyugati államok milyen arányban növelték büdjséjüket. Nem önszántukból, hanem kényszerűségből. Nálunk is ugyanaz a helyzet. hiszen a háború óta állandóan szaporodtak a magyar állam terhei. Elég ha rámutatok a szomszéd és az elcsatolt területekről ideözönlött magyar tisztviselőknak a nyugdíj terheire, akik egyedül 80-90 milliónyi összeggel terheli a magyar költségvetést. Vagy voltak a háború előtt rokkantak, hadiözvegyek, hadiárvaik? Nem volt-e szükséges, hogy a népjóléti miniszter a háború után fokozottabb mértékben gondoskodjék közegészségügyi viszonyaink megjavításáról, mert hiszen a háború alatt elesigázott és kiéhezett magyar nép közegészségügyi viszonyai lényegesen megromlottak.

Vagy nem volt-e szükséges, hogy a kultuszminiszter támogassa és kiépítse a vidéki egyetemeket? A háború végén a forradalmak alatt tapasztaltuk, hogy a nagy vízfejú Budapest. amelyben centralizálva van kultúra, gazdasági élet. adminisztráció, politikai élet. egészségtelen állapot, mert ha Budapesten a Kossuth Lajos-utcában egy kézigránátot feldobnak, akkor felfordul az egész ország, ha nincsenek vidéki centrumok.

Szemrehányást tesznek azért. hogy külföldön kultuszminiszterünk magyar kollégiumokat állított fel. Hát maradjunk a kultúrában az egyoldalú német orientációban?

Hiszzen négyszáz éven keresztül német orientációban voltunk, most visszanyertük függetlenségünket. nem vagyunk hozzáláncolva senkihez. Mi igenis érintkezést keresünk és kell keresnünk nemzeti érdekeink céljából az összes nagy nyugati nemzetekkel, mert ha ezt nem tesszük, kiszolgáltatjuk nemzetünket annak, hogy kulturális téren saját zsírjában fullad meg, vagy hogy megint egyoldalú orientációba kerül. Aki a nemzet jövőjét tekinti, elsősorban, aki gondoskodni akar arról, hogy ebben az országban olyan ifjúság nőjön fel, amely a maga kötelezettséget tel-

jesíteni tudja és amely erre a kötelezettségre rá van nevelve és a műveltség összes eszközeivel bír, ezt a lépést elítélni nem fogja,

Azt mondják, hogy a takarékosági szempontokat nem vesszük figyelembe. Elég rámutatnom arra, hogy éppen az utolsó évben csökkentettük a költségvetést 30 millióval és amikor bejelentettük ezt a Ház előtt ez nem jelentett akkor semmit. egyszerűen kijelentették, hogy ez talán nem is takarékoság, hanem más körülményeknek a kifolyása. Hát én újból bejelentem, hogy a jövő évben is kötelességünk csökkenteni a magyar költségvetést. nem azon a réven, hogy hasznos intézményeket szüntessünk be és mindenkinek találósjátékképpen odadobjunk valamilyen intézményt. amelyet éppen ő nem tart megfelelőnek. Nekünk elsősorban a hivatalos apparátust. a bürokráciát kell csökkentenünk, az adminisztráció reformja, az egyszerűsítés szempontjainak figyelembevételével.

Azt mondják, hogy az ipari túltengés, az ipari vámvédelemnek a túltengése okozója a krízisnek. Már rámutattam arra, hogy a háború óta az egész világon vámvédelmi irányzat vette kezdetét. amely vámvédelmi irányzat fokozottabb tendenciát mutat az utóbbi időkben is. Hiszen csalt most olvastuk azokat a vámemeléseket. amelyeket az Egyesült-Államok léptettek életbe s amelyekkel szemben az európai államoknak védekezniök kell. Ebben a tekintetben mi nem maradhatunk elszigetelten. Lehetlenség lett volna, hogy akkor, amikor mindenütt emelik a vámokat Magyarország csökkenti azokat. Ezzel nem a mezőgazdaságot szolgáltuk volna, hanem meglévő iparunk tönkretételét. Itt tehát mást kell tennünk. Ki kell keresnünk a vámvédelem terén azokat az egyes pontokat és azokat a tarifális tételeket. amelyeknek csökkentésével a mezőgazdaság hasznára válhatunk, anélkül, hogy lényeges ipari érdekeket érintenénk. Amikor azonban a mezőgazdaság védelme érdekében csökkentjük ezeket a tételeket. az iparnak más téren kell kompenzációt adnunk. Még pedig egy szerves ipari törvény, iparpártolási törvény révén, amely már készen van s amelyet az ősszel a képviselőháznak be fogunk nyújtani.

Azt mondják, azért van krízis, mert nem tudtuk megszervezni a hitelt. Hágából a magyar pénzügyi függetlenség arany gyapjával tértem vissza. (*Viharos éljenzés és taps.*) A hágai tárgyalások eredménye ez volt. hogy pénzügyi téren a trianoni békeszerződésből folyó terhektől bizonyos fizetések ellenében véglegesen szabadultunk és visszanyertük pénzügyi függetlenségünket. És akkor, amikor erről folyt a tárgyalás a képviselőházban, az ellenzék optánspanamát csinált ebből a kérdésből, hogy elhomályosítsa azt a sikert. amelyet a kormány elért. hogy belekeverjék a kormányt olyan ügyekbe, amelyek népszerűtlenségét a kormányra akarják hárítani. (*Percekig éljenzik Bethlent.*) Hát nem dolgozunk a mezőgazdasági hitel lábraállítására érdekében? Az utolsó hónapokban többmillió dollár rövidlejáratú hitelt bocsátott a pénzügyminiszter a gazdaközönség rendelkezésére abból a célból, hogy amikor hosszúlejáratú kölcsönök lesznek elhelyezhetők, ezeket ilyenekre konvertálhassuk. A hírhedt gyufapénz! Ebből éltünk két éven keresztül a krízis alatt. Ha ez nem állott volna rendelkezésre, ha nem tudtuk volna ezt hitel formájában a gazdaközönség rendelkezésére bocsátani, honnan fedeztük volna e szükségletet? Ez is olyan kérdés volt. amelyet úgy igyekeztek beállítani, mint amely a gazdasági krízist növeli, drágítja a gyufát. stb.

Mi a célja mindennek? Az, hogy a világgazdasági krízisért a kormányra hántsák a felelősséget. hogy növeljék az elkeseredést a gazdasági bajokért. hogy port hintsenek a közönség szemébe abból a szempontból, hogy melyek la valóságos okai a válságnak, hogy egymás ellen uszítsák az egyes foglalkozási ágakat és növeljék az osztályharcot. amelyet egyes pártok politikai zászlajukra írtak.

Nézzünk szemébe ennek a mezőgazdasági krízisnek. Számoljunk le azzal, hogy mik az okai és melyek azok az eszközök, amelyekkel ezen segíteni lehet. Három fő oka van a krízisnek. Egyik a termények árának hanyatlása, amely 1929 tavasza óta fokozottabb mértékben mutatkozik és azzal az eredménnyel járt. hogy a gabonaneműeknél 60-40%-os árcsökkenéssel állunk szembe. Csökkent az egyéb mezőgazdasági termények ára is, de nem ilyen mértékben. A másik ok a hitelkrízis. Külföldi tőkére vagyunk utalva, amelyek nem állanak momentán rendelkezésre s amelyekért magas kamatlábat kell fizetni. A harmadik ok a vámelzárkózás, amellyel szemben állunk egész Európában; elsősorban mi magunk azoknál a szomszédainknál, amelyek tőlünk mezőgazdasági cikkeket vásárolnak.

Milyen nehézségei vannak az orvoslásnak? Egy állam, amely gabonát exportál, hiába próbálkozik vámmal védekezni azért, hogy emelje a gabona árát, ennek nincs eredménye. Egész Nyugaton ehhez az eszközhöz nyúltak. Ausztria, Csehország, Franciaország és az összes kultúr-államok nyugaton a maguk mezőgazdaságát vámemeléssel védik a krízissel szemben. Mi ezt nem tehetjük. Hiába tettük volna. Ma is van 6.30-as aranyvám, de nem érvényesül. Exportállamban olyan szisztémát kellett találni, amelynek segítségével segíthetünk a gazdán, ki a gabonát termeli. Ezt csak úgy oldhatjuk meg, hogy a gazda, amikor gabonáját eladja, három pengő értékű gabonajegyvet kap kézhez a vevőtől, melynek segítségével összes tartozásait az államnál, a megyénél, a községben kifizetheti s amennyiben még fölös pénz marad, azt az adóhivatal neki kifizeti. Három pengő tiszta segítség jut a gazda kezébe. Ezt nem lehet letagadni. Ezt nem lehet elhomályosítani.

Nézzük ezt a kérdést a fogyasztó szempontjából. A nyugati államok vámemeléssel védekeztek. Mi a vámemelés következménye? Ha a búzára magasabb vámot rónak, drágább lesz ezzel a búza, a liszt és minden, ami ebből készül. A nyugati államok tehát azzal védték mezőgazdaságukat. hogy a gabona drágításának összes terhét a fogyasztóra hárították. Ez faktum. Ezt megtették olyan államok, ahol a mezőgazdaságnak nincs olyan jelentősége, mint nálunk. Mert bocsánatot kérek, abban az alpesi vidékű Ausztriában, ahol az Alpések tetején nem termelnek búzát. ahol a városi elem túlnyomó többségben van, ahol a gabonatermelés másodrangú tényező, senki sem tiltakozott ez ellen, mert ott megvan a társadalmi szolidaritás az összes foglalkozási ágak között. mert tudják, hogy ha az egyik elpusztult. elpusztul a másik is. Csak a magyar parlamentben vannak egyesek, akik oly kiskorúnak ítélik a magyar népet. hogy azt hiszik, felül olyan okfejtéseknek, amelyek ezt az elemi igazságot figyelmen kívül hagyják. Mi nem mentünk el ideig, mi nem a kenyér és tésztaevő városi közönségre hárítottuk az egész terhet, hanem annak csak egy részét. mert a másik részt a kávé, a tea és a fűszerek vámjából, némely dohányárak és pedig a drágább dohányárak eme-

léséből és hasonlókból hozzuk be. Megkíméltük tehát éppen a kenyér szempontjából a szegény városi elemet, mert nem mentünk el odáig e téren, mint ameddig a szocialista, illetve olyan államok mentek, ahol a szociáldemokrata párt előkelő szerepet játszik, mint pl. Németországban.

Mert Németországban igenis lényeges vámemeléssel drágították meg az egész lakosság kenyerét. Nem akarok hosszasan időzni ennél a kérdésnél. Még annyit mondhatok, hogy az a szisztéma, amelyet mi fogadtunk el a magunk részéről, egyesek szerint csak egypár nagybirtosknak használ. Hát ezt el lehet mondani Budapesten, de vidéken a gazdasáradalom tagjai előtt nem lehet ezt mondani, mert ők erre csak mosolyogni tudnak. Nézzük meg a statisztikát. A piacra kerülő gabonának az 1000 holdon felüli birtokok csak 30 százalékát termelik, 70 százalékát a kisgazdasáradalom produkálja. A statisztika számaival mégsem lehet küzdeni bármilyen demagóg jelszóval sem. Azt is mondják, hogy nem segítünk a bortermelőn és azokon, akik a tejtermékekből élnek. Ki mondta azt, hogy ezzel az eszközzel rajtuk kívánunk segíteni? Mi azt akartuk, hogy ezzel az intézkedéssel azokon segítsünk, akik gabonát termelnek, mert azokon, akik mást termelnek, más eszközökkel kell segíteni. Ez egészen nyilvánvaló, mint ahogyan a kormány a maga gazdasági programjában különösen az export fejlesztése és támogatása segítségével hatékonyan akar segíteni azokon, akiken gabona jeggyel természetesen segíteni nem lehet.

Az export szervezése és az értékesítés nagyon fontos a krízis megszüntetése szempontjából. Már ebben a javaslatban is vettünk fel intézkedéseket ennek érdekében. Ilyen a tárházak kiépítése, az ingó jelzáloghitel bevezetése abból a célból, hogy a beraktározott gabona, mégpedig minden egyes gazdának, akinek magtára van, beraktározott gabonája, meghitelezhető legyen s ne legyen kénytelen gabonáját olyan időben piacra dobni, amikor annak nincs ára, vagy amikor egyes tényezők talán azon fáradoznak, hogy annak árát leejtsék. Azért van szó ebben a törvényben a tőzsdeformáról és a fedezetlen határidőüzlet eltörléséről s ezért van megfelelő intézkedés a zöldhitelezés megszüntetéséről. *(Éljenezés és taps.)*

Aki a parlamenti tárgyalásokat figyelemmel kísérte, minderről újszólván nem hallott semmit. Hanem hallott a bolettáról.

Olyan szó ez, melyet a vidéki ember talán nem is ért. azt hiszik, bizonyára ez is valami huncutság. Pedig ez nem egyéb, mint az a segítség, amire rámutattam, az a 3 pengősi termelési prémium, amelyet a gazdának adunk métermázsánktól.

Ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban még egy témáról akarok említést tenni. Olyan kérdéstről, amelyek most a lapok hasábjain a külföldön, de nálunk is gyakran vita tárgya. Az egyes államoknak bizonyos összefogásáról beszélnek, egy nagyobb gazdasági vámunióról, amely egész Európát felölelné, esetleg csak Közép-Európát vagy csak egyes államokat vonna be Közép-Európában ilyen vámunióba. Hol erről, hol amaról van szó s beszélnek az agrárexport államok bizonyos összefogásáról.

Én azt a gondolatot, hogy Európában vámunió létesüljön, időelőttinek hiszem. Helyes, hogyha azok az elmék, amelyek nagy gondolatokat végig gondolni tudnak, ezekkel az eszmékkel foglalkoznak, de a gyakorlati politika mezején még távol vagyunk ettől a gondolattól. A

középeurópai államoknak bizonyos konföderációjáról szívesebben nem beszélnek. Ez politikai kérdés elsősorban és nem gazdasági kérdés. S ha gazdasági köpenyben nyújtják is nekünk, azért mögötte a farkasbőrt mindig érezni lehet. Ellenben igenis lehet. szó arról, hogy azoknak az államoknak gazdái között. amelyek agrárterményeket exportálnak, bizonyos összefogás fokozatosan kifejlődjék.

E gazdák összességének az az érdeke, hogy megfelelő áralakulás legyen azokon a piacokon, ahová exportálnak, hogy egymásnak alá ne kínáljanak, hogy az egyik exportja mint konkurrencia, a másik exportjának árát le ne verje. De ez nemcsak a középeurópai gazdák érdeke. Ha sikerül az európai mezőgazdasági exportállamok között valamilyen megértést létesíteni, ez csak akkor lesz hasznos és eredményes, ha ugyanakkor megértést keresnek az amerikai államokkal is, mert hiszen nem az egyik vagy másik európai állam az igazi konkurrens, hanem elsősorban a hatalmas Amerika. A mezőgazdasági válság 10-20% erejéig ide, vagy oda eltolható egy állam kormányának intézkedése következtében, de a mezőgazdasági krízis megoldása teljesen internacionális alapon lehetséges, úgy, amint mondtam, valamennyi exportállam összefogása révén. Ha erről van szó, Magyarország az ilyen terv kidolgozásában és megvalósításában szívesen résztvesz és részt kér, mert ez nemcsak a magyar mezőgazdaság érdeke, hanem rajta keresztül az egész nemzeté.

Összefoglalom mindazt. amit a gazdasági válságról mondtam. Azt hiszem, azon az úton, amelyen jártunk s amely a debreceni programot követi, helyes úton jártunk s helyes úton járunk ezen a jövőben is.

Mi a magyar mezőgazdaság érdekében készek vagyunk mindent megtenni, hogy ezekben a nehéz időkben talpraállítsuk és fenntartsuk *A* magyar mezőgazdaságot vízen felül, mert úgy érezzük, hogy a magyar nemzet ereje és gyökere a mezőgazdaságban van ma is, s hogy a magyar mezőgazdaságot életerősen tartani minden magyar kormányának kötelessége. Szívesen veszünk ezért minden proposíciót és javaslatot. Kérjük azonban, hogy szűnjön meg az a metódus, amelyet egy év óta tapasztalunk s amely nem azt célozza, hogy gyógyítson, hanem hogy a meglévő sebeket mélyebbé, gyógyíthatatlanná tegye. *(Taps és éljenzés.)*

Áttérek most más témára. A gazdasági krízist más célokra is ki akadják használni. Vannak radikális körök, amelyek azt hiszik, hogy elég nagy már az elégedetlenség az országban arra, hogy radikális reformok segítségével az ország vezetését az ő irányukban és javukra ke-zükbe vegyék.

Ennek érdekében folyik a mai kormányzat és rezsim befeketi-tése sokszor a külföldön is azért. mert azt remélik, hogy ennek révén a külföld majd ránkdictál olyan külső reformokat. amelyek segítségével hatalomra juthatnak. Belpolitikai kérdéseket magunk között inté-zünk el! Ha a mai nehéz viszonyok között ellenzem a radikális reformokat. úgy ennek az az oka, hogy a gazdasági krízist nem akarom meg politikai nehézségekkel tetőzni. Ha a gazdasági krízis szűnőfélben lesz, eljön majd az ideje annak, hogy megtegyük a választójog reformja terén is azokat a lépéseket. amelyek benne vannak programmunkban, amelyek végrehajtása azonban azért késik, mert tudjuk, hogy ez nemcsak

teoretikus kérdés, hanem gyakorlati politikai kérdés is, mert nem akarjuk kiszolgáltatni az országot olyan elemek kezébe, amelyek megmutatták már egyszer, hogy a nagy nemzeti érdekekkel miként tudnak sáfárkodni.

Vannak mások is, akik a krízist kihasználni akarják a trónkérdés ötletszerű felvetése érdekében. Nem a vezető legitimista köröket értem, mint Apponyi Albert grófot. aki a maga soproni beszédében minden fonalat megszakított maga és azok között. akik ezzel a tűzzel játszanak. Örömmel állapítom meg ezt erről a helyről, mert magam vagyok Apponyi Albert gróf legnagyobb tisztelője. Azonban minden pártnak uszályába felelőtlen elemek is kapaszkodnak. Hónapok óta külföldi lapokból, de belföldi suttogásokból is tudjuk, hogy igenis vannak felelőtlen elemek, amelyek ilyen tűzzel játszani próbálkoznak. Nem mondom, hogy ezek túlságosan komoly elemek, azonban gyakran egy szál gyufa is elégséges ahhoz, hogy a puskaporos hordó fölrobbanjon. Suttogásokról hallunk, hogy a miniszterelnök azért volt Angliában, hogy az angol kormánnyal a restauráció kérdésében megegyeztek, hogy a miniszterelnök megegyezett Mussolinival abban, hogy Ottó királyi herceget a magyar trónra emelik, hogy Franciaországban most már jobb szemmel néznék a restaurációt; hogy a kis-antant államok közül is egyik vagy másik nem avatkoznék a dologba. Sőt odáig mennek, hogy a kormányzó úr öföméltósága személyét is úgy állítják be, *e szavaknál a hallgatóság mint egy ember felállott és hosszasan ünnepelte és éltette a kormányzót*), mint aki meglepetésszerűen puccszerű restauráció érdekében kész volna azt a hatalmat, amelyet a nemzet ráruházott, felhasználni.

Ezek a mendemondák külföldön visszhangra találtak s ma is tele vannak a külföldi lapok ilyen híresztelésekkel. Kötelességemnek tartom tehát, hogy mielőtt nyári szabadságra megy a magyar parlament, mielőtt a politika zaja elcsendesedik, felvilágosító szót mondjak a magyar nemzet felé erről a kérdéstről, nehogy akadjon köztünk valaki, aki felüljön az ilyen bujtogatásnak vagy suttogásnak.

Külpolitikailag a királykérdés nem változott. A nagyhatalmak nem változtatták meg álláspontjukat a mai napig sem ebben a kérdésben. Állítom, hogy az, aki puccs révén a trón kérdését megoldani próbálná, a legnagyobb veszedelmet idézné elő az országban. Állítom ezt annak tudatában, hogy ebben az évben végigmentem az európai országokon, megfordultam sok fővárosban, s tudom, hogy az egyes kormányoknak mi a felfogása. De továbbmegyek. Amíg én élek, híven fogok ragaszkodni ahhoz a meggyőződésemhez, hogy ezt a kérdést nemcsak a külföldtől függetlenül, hanem magunk is csak az arra hívatott szerv, a magyar országgyűlésen keresztül oldhatjuk meg. *(Nagy taps.)*

A magyar kormány ismeri tehát kötelességét és hatalmának egész súlyával ellene fog szegülni azoknak, akik ilyen kísérletet újból megpróbálni mernének. Azért figyelmeztetek mindenkit, hogy senki ne mondhassa azt, hogy jóhiszemű, amikor ilyen utakon jár. Nem jóhiszemű az, aki nemzetére veszélyeket készül hozni. Talán elsőízben hivatkozhatk egyesek a maguk jóhiszeműségére, mondván, hogy nem ismerték a veszélyeket, amelyek a nemzetet ebből az esetből kifolyólag fenyegették. Most azonban erről a helyről mondom meg, hogy veszélyt hoznának az országra s ha mégis megteszik, büntetni fogunk a törvény egész szigorával, *(Nagy taps.)* mert nem engedhetünk tért kalandoroknak, olyanok-

nak, akik rögeszméiket a nemzet érdekei fölé helyezik. Ezeket a törvény egész súlyával büntetni fogjuk.

Legyen szabad ezután pár szóval külpolitikai helyzetünkről is nyilatkozni. A hágai egyezmények elintézték a reparáció kérdését. Ezenkívül egy sorozatát azoknak a kérdéseknek, amelyek köztünk és szomszédaink között függőben voltak s tegy évtized óta nehezítették és mérgeztették a viszonyt köztünk s megnehezítették ennekfolytán azt, hogy köztünk és szomszédaink között olyan atmoszféra fejlődhessék ki amely külpolitikai szempontból normálisnak nevezhető. Ezek a kérdések elintézését nyertek s most pszichikai momentum van arra, hogy Magyarország és szomszédai között jobb atmoszféra fejlődhessék ki.

Amint már előbb mondtam, bizonyos gazdasági együttműködésre hajlandók vagyunk, egy jobb atmoszféra azonban csak akkor fog létesülni, ha a kisebbségi kérdés kezelésének az a formája, amelyben ma gyakorolják a szomszédos államokban, megváltozik, mert legjobb szándékunk mellett is nem várhatja a világ tőlünk azt, hogy megfeledezzünk testvéreinkről, akik a trianoni szerződés következtében más államok fennhatósága alá kerültek. Ez pszichikai momentum, de néha a pszichikai momentum erősebb faktor, mint sok más egyéb, mely kézzelfogható. A magyar nemzet lelkében élénken él a szeretet minden magyar testvére iránt. az ő sorsuk boldogulása az itt élő magyarság boldogulása és sorsa is. A kisebbségi kérdés mikénti kezelésétől függ tehát az az atmoszféra, amely köztünk és szomszédaink között kifejlődhetik, mert hiszen bízom abban, hogy most már Hága után megszűnnek azok a beavatkozások a túlololdalról, belpolitikai kérdéseinkbe, amelyeknek a múltban fül- és szemtanúi voltunk.

Remélem, hogy megszűnik az a *lart pour lart*. csak önmagáért való gáncsvetés a magyar nemzet fejlődésének útjában. Ha odaát az előfeltételek teljesülnek, hiszem és bízom abban, hogy jobb atmoszféra fejlődik ki köztünk.

De ez ma már a magyar külpolitikának nem olyan föltétlen szükséglete, mint volt ezelőtt 10 évvel. Ma már Magyarország Európa népei között más szerepet játszik, mint amilyent 10 évvel ezelőtt játszott. – Magyarország ma már nincs úgy izolálva és körülvéve, mint azelőtt, hogy szisszenni sem tudtunk. A magyar külpolitika egyik főpillére az olasz-magyar barátság (*Nagy taps*), nemcsak papíron álló szerződés, hanem a lelkekben élő igazság és a magyarságnak egyik erőssége. Anglia megbecsüli Magyarországot. erről bizonyosságot tett az az út, amelyet az angol kormány meghívására Londonban tettem. Franciaország megértőbb politikát folytat velünk szemben, mint folytatott közvetlen a békeszerződések megkötése után, erről bizonyosságot tesz az a jóindulat, amelylyel Hágában és azóta is a magyar ügyet kezelte. Németországgal, amelylyel a háború alatt együtt küzdöttünk és amellyel a háború óta látszólag nem sikerült érintkezést találnunk, állandó jóviszonyban vagyunk, annak ellenére, hogy mindegyikünk a saját ügyeivel van elfoglalva, ami egyedüli oka annak, hogy ez a jóviszony talán nem jut olyan mertekben kifejezésre a magyar közönség előtt, mint mindannyian szeretnők. Szorosabb baráti viszonyt sikerült létesítenünk a szomszédos Ausztriával, amely országnak kancellárja holnap érkezik Budapestre s amely országban, amióta ő van uralmon, hála Istennek, elnémult az a hang, amely

gyakran érdes volt Magyarországgal szemben és belügyeinkbe is beavatkozott. Ausztriával jóviszonyt tartunk fenn és ezt a jóviszonyt mélyíteni és erősíteni igyekszünk. Lengyelországgal baráti szerződésünk van. Az utolsó évben Görögországgal és a fajrokon Törökországgal is barátsági szerződést kötöttünk s meleg baráti érzések fűznek Bulgáriához is. Nem állunk tehát a világon olyan egyedül és elhagyatva, mint állottunk 10 évvel ezelőtt. *(Élvezés.)*

De éppen ez teszi lehetővé nekünk, hogy az új Európa felépítésében tevékenyebben vegyünk részt. mint ahogy ezt. eddig tettük. Új Európára igenis szükség van. De ennek előfeltétele a mi részünkről az is, hogy tőlünk politikailag lehetetlen dolgokat ne kívánjanak. Ne kívánják tőlünk a trianoni szerződés és egyéb párisi szerződések petrifikálását. mert erre magyar ember nem kapható. A magyar nemzettől De kívánjanak szégyenteljes lemondást olyan nemzeti célokról és ideálokról, amelyek a Duna völgyében betöltött évezredek szerepének megfelelnek. A kooperációt és pedig elsősorban gazdasági téren, Európa népei között kívánatosnak tartjuk, de a kooperáció a szabadság, a népek és nemzetek szabadságának, egyenlőségének és önként vállalt kötelezettségének alapján épüljön fel. Mert hiszen Európa népei egy nagy népcsaládot alkotnak, amely népcsaládban vannak elesett proletár nemzetek, vannak parasztnépek, vannak iparos nemzetek, vannak kereskedő népek, vannak fiatalok és öregek, hatalmasok és gyengék. Az a kooperáció, amelyet mi képzelünk, csak valamennyi nép egyenlőségén és szabad műhelyi munkáján épülhet fel, mert börtönmunkától Európa semmit sem várhat. Ha tehát készségünket jelentjük ki az ilyen kooperációra és együttműködésre, úgy ezt ilyen értelemben tesszük és bízunk abban, hogy politikai pozíciónk lehetővé teszi azt. hogy ezt a nemzetet ilyen kooperáció keretében azon a fokon tartsuk, amely őt a Duna medencéjében megilleti.

(Hosszantartó és szünni nem akaró taps követte a beszédet. a hallgatóság percekig ünnepelte a miniszterelnököt és kint a térségen is éljenzett a tízezrekre menő tömeg.)

A VILÁGKRÍZISRŐL ÉS AZ ÁLLAMI TAKARÉKOSSÁGRÓL (1930 OKTÓBER 20. EGYSÉGES PÁRT)

Az egységes párt 1930 október 20-án tartotta a nyári szünet után első értekezletét. Az értekezleten Bethlen István gróf miniszterelnök a következőkben ismertette a kormány programját:

Tisztelt Pártértekezlet, mélyen tisztelt Barátaim!

Mindenekelőtt csatlakozom azokhoz az üdvözlő szavakhoz,, – mondotta a miniszterelnök, – amelyeket elnökünk hozzatok intézett és kérem, hogy a párt őrizze meg nyugalma. őrizze meg bizalmát személyem és kormányom iránt. *(Hosszantartó lelkes éljenzés és taps.)* Igyekezni fogunk mindent megtenni, amit a mai helyzetben tenni lehet.

Amikor szót emelek az első pártértekezleten, legyen szabad kiterjeszkednem azokra az összes fontosabb kérdésekre, amelyek a közéletet

uralják. Ezek nagyrészt összefüggésben vannak a közgazdasági helyzettel a mezőgazdasági krízissel. Nem akarok sok szót fecsérelni ennek a krízisnek okaira, hiszen többször nyilatkoztam, utoljára talán a debreceni választók előtt ezekről az okokról és kifejtettem, hogy egész láncsora, az eseményeknek a háborútól kezdődőleg, folytatva a békekötésen, a forradalmon és az azután bekövetkezett devalváción át általános elszeényesedést. fogyasztási krízist idézett elő Európában s ennek következtében túltermelést a mezőgazdaságban és a túltermelés révén árkrízist a mezőgazdasági árucikkeknel, amely természetszerűleg visszahat az iparra is.

Ha nézem a mai helyzetet, ma is csak azt ismételhetem nyíltan és őszintén, hogy a tavasz óta a helyzet nem javult. hanem inkább romlott. A gabonaművek terén az árdevalváció folytatódott. Tavasszal, amikor a bolettát megalkottuk, 21 pengőn állott a búza, ma 15 pengőn. Ezek nem nagy, világraszóló leleplezések, nem olyan kijelentések és megállapítások, amelyeket csak én tudtam titokban, ezeket mindenki ismeri. És ha én ezeket nyíltan és őszintén kimondom, ezáltal senkinek a bizalmát nem destruáltam közgazdasági téren.

Rámattam arra is, hogy a pénzpiac helyzete sem javult. mert hiszen láttuk, hogy a tavasz folyamán a németországi kölcsön, az osztrák kölcsön elhelyezése csak nehezen ment. A nyár folyamán ezeknek a kölcsönöknek árjegyzései az eredeti árjegyzés alá hanyatlottak. Láttuk azt, hogy Amerikában a tőzsdén megisméltódtak azok az események, amelyeknek a tél folyamán voltunk szemtanúi és amelyek előidéztek azt, hogy hosszúlejáratú állami kölcsön, vagy mezőgazdasági hitelek megszerzése akadályokba ütközik. Ez sem olyan megállapítás, amelyet mindenki nem tudna, nem ismerne, aki újságot olvas és aki érdeklődik a közéleti események iránt.

Az a kérdés, hogy mit lehet és mit kell tenni a jelenlegi viszonyok között ezekkel a jelenségekkel szemben. A mezőgazdasági krízissel szemben azok az államok, amelyek importországok, könnyebben védekeznek, mint mi. Hozzá is nyúltak ahhoz a hatékony eszközhöz, amely rendelkezésükre áll: a mezőgazdasági cikkek vámjának felemeléséhez. Ez természetesen viszont rontja a szituációt azokban az államokban, amelyek exportországok és megnehezíti a mezőgazdasági termények elhelyezését. Mi ehhez az eszközhöz nem nyúlhatunk. Mit tettünk a tavasz folyamán? Programot dolgoztunk ki, amely három pontból állt. Az egyik, hogy biztosítani akartuk azt, hogy a budapesti tőzsdén a gabonaárak a világaritásnak megfelelően jegyeztessenek. Ennek következtében igyekeztünk megfelelő törvényhozási intézkedések révén a játékszerű üzletet a tőzsdén lehetetlenné tenni. A másik lényeges intézkedés az volt, hogy a vidéken megfelelő paritásban vétessék meg a gazda gabonája. Olyan organizációt létesítettünk, amely kiterjedt az egész országra s amelynek az a célja, hogy olyan helyeken, ahol a vidéki kereskedelem nem megfelelő áron vásárolja a gabonát, közbelépjen és vételek segítségével az árat arra a nivóra emelje, amely az ottani paritásnak megfelel. Intézkedett a törvényhozás a tekintetben is, hogy a gazdák elraktározott gabonájuk után megfelelő hitelekben részesüljenek.

A harmadik intézkedés volt a boletta létesítése. Ez abból állott, hogy a gazda három pengővel többet kapott a gabonájáért, mint amennyit kapna abban az esetben, ha ez az intézkedés nem történt volna meg. Ezzel

kapcsolatban bizonyos adóelengedés is történt az öt holdon aluli gazdák és a kisiparosok számára.

Hogy funkcionált azóta ez az organizáció, mit végzett. teljesítette-e feladatát? Azt kell mondanom, hogy nagyjában és egészében ez az organizáció és azok az intézkedések, amelyeket megjelöltem, megfeleltek azoknak a céloknak, amelyeket magunk elé tűztünk. Nem áll az, hogy a budapesti tőzsdén az árak az exportparitás fölött állanak.

Hogy funkcionált a második intézkedés? Úgy tudom, hogy mindenütt, ahol a vidéken a kereskedelem nem megfelelő árakat fizetett. közbelépett az általunk létesített organizáció és igyekezett az árakat megfelelően alakítani. Előfordulhatott, hogy egyes községekben kivételesen nem vették észre idejében az áralakulást és a paritásnak meg nem felelő árakat fizettek, egyes esetekből azonban nem lehet általános regulát felállítani. A vidéki áralakulás normális és megfelel a budapesti tőzsdén jegyzett áraknak.

Hogyan funkcionált a harmadik intézkedés, a boletta bevezetése?

Azt híresztelték már abban az időben, amikor a törvényhozás ezt az intézkedést megtette, hogy majd megjártsszák a bolettát és hogy leverik az árakat. Valóban azt kell mondanom, hogy a legprimitívebb embernek kell lennie annak, aki azt hiszi, hogy a gabona ára a boletta miatt szállott le 21 pengőről 15 pengőre. A gabona ára az egész világpiacra lement és azt a kínálat és a kereslet viszonya szabályozza. A magyar gazda három pengővel kap többet a boletta révén a maga búzájáért. Ha ez az intézkedés nem történt volna meg, azt hiszem, hogy a magyar gazda nem mondana köszönetet a pártnak. Lehet e felől viccelődni és tréfát csinálni, de ez sokkal komolyabb dolog, semhogy ezzel a kérdéssel a közélet ilyen formában foglalkozzék. A magyar gazda 15+3 pengőt kap a magyar búzáért. akkor, amikor a szomszédos államokban hasonló sorban lévő gazdák 10 és 13 pengőt kapnak. Ez a tény és a párt büszkén hivatkozhatik arra, hogy ilyen intézkedéssel a magyar gazdák hóna alá nyúlt.

És mégis, tisztelt Barátaim, baj van. Baj van azért, mert annak ellenére, hogy azok az intézkedések, amelyeket tettünk és amellyel a magyar gabonaárak viszonylagos árát három pengővel emeltük, a gabona ára a világpiacra leszállott 21 pengőről 15 pengőre, úgy, hogy az, amit mi a gazdáknak a bolettával juttattunk, fele annak, amit veszített a gazda az ársüllyedés folytán. Baj van azért, mert a 18 pengős ár mellett sem jut a gazda abba a helyzetbe, hogy költségei fedezve legyenek. És ez az az ok, amely megfontolást igényel és amelyből kifolyólag a kormánynak is és ennek a pártnak is ezzel a kérdéssel komolyan kell foglalkoznia. Milyen remédiumok vettek fel, milyen javaslatok merültek fel ennek a helyzetnek a javítása érdekében? Én eddig három javaslatot hallottam és mindhárommal foglalkozni kívánok.

Az egyik javaslat az volt, hogy léptessük életbe a gabonaneműeknél az ár minimálisát egy olyan fokom, amely a gazda termelői költségeinek körülbelül megfelel, tehát egy 20-21 pengős árnak. Csináljunk egy olyan kiviteli organizációt, amely felvásárolja a felesleges és az országban el nem osztható búzamennyiséget, ezt vigyük ki a külföldre és a kivitelnél térítsük meg, illetve a kincstár fedezze azt a pluszt, amely azáltal áll elő, hogy a gazdának többet adunk, mint amennyit export révén kaphatunk.

Ez a javaslat a következő hibákban leledzik: az első hibája az, hogy

egy olyan organizációt kíván létesíteni, amelyet ma, a kampány közepén felfűjni nem lehet. Mert 3-4 millió métermázsa búzának, egymillió métermázsa rozsnak kivitelét. annak összevásárlását megorganizálni nem lehet. Ezt lehet mondani, ezt lehet követelni, de azok, akik felelős állásban vannak, ilyenre nem vállalkozhatnak, mert ha vállalkoznának, akkor egy jelszó után szaladnának, amelyet valóra váltani nem lehet.

A javaslatnak a második hibája abban leledzik, hogy olyan áldozatokat követel a kincstártól, amelyeket a kincstár helyzete nem bír meg, mert négy millió métermázsa búzának, egymillió métermázsa rozsnak a kivitele 6 pengővel magasabb áron, mint amely a világparitásnak megfelelő, ez huszonnégy, sőt még esetleg többmillió pengő áldozatot jelent a kincstárra nézve, amelyre a kincstár fedezetet seholsem talál.

A harmadik hibája pedig az, hogy az eddigi eladók, akik eddig vásárra vitték gabonáikat. ebben az előnyben már nem részesülnének. Azok a kereskedők vennék elsősorban ennek hasznát. akik egy bizonyos mennyiségű kvantum búzát. lehetőleg alacsony áron megvettek és most azt kiviteli visszatérítés révén nagy nyereséggel adnák el.

A másik javaslat. amelyről hallottam, az, hogy adjunk megfelelő magas kiviteli prémiumot. amely a kivittet favorizálná az országban, olyan mértékben, hogy ezáltal az országban az árak automaticamente emelkednek. Ez teoretice szintén lehetséges. Azonban ez a javaslat is bizonyos hibákban leledzik. A kiviteli prémiumok rendesen nem jutnak el a gazdáig, vagy csak csekély mértékben. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez a kiviteli prémium csak egy bizonyos idő múlva hat az ár kialakulásában és pedig belföldön akkor, hogyha nagyobb kvantum vásárlás történik és akkor is egészen bizonyos, hogy csak egy része fog ennek a prémiumnak a gazdák zsebébe jutni. De ez a javaslat is óriási áldozatot jelent a kincstárnak, hasonlót. mint az első. Abban a hibában leledzik, hogy azoknak az államoknak a részéről, ahova a bevitel megy, bizonyos retorziókhöz folyamodhatnak és azt. amit mi a gazdáknak akarunk juttatni, az illető országnak vámban kell megfizetni. Ez a javaslat egyúttal még ugyanabban a hibában is leledzik, amelyet már az elsőben felemlítettem, hogy azok a gazdák, akik eddig eladták a gabonájukat. nem részesülnének ebben az előnyben.

Marad a harmadik javaslat. amelyet én vetettem fel és ez a boletta értékének a felemelése. Meg kell mondanom egész őszintén, ennek is bizonyos nehézségei vannak. Az egyik nehézség az, hogy a bolettának az értéke megtérül a kincstárnál, de nemcsak azon a révén, hogy a fogyasztást terheljük meg, egy bizonyos forgalmi adóemeléssel, hanem azon a révén is, hogy felemeltük a vámokat. póstailletékeket. de újabb emelésnél ezeknek a vámoknak és illetékeknek felemelésére nem lehet gondolni.

Tehát ez az emelés is bizonyos áldozatot jelentene a kincstár számára. Ennek ellenére bennem az a felfogás él, hogy kell tenni ezen a téren valamit. Számítások most vannak folyamatban a pénzügyminisztériumban és a közgazdasági miniszterek részéről. Én azt fogom kérni, hogy a párt küldjön ki egy szakbizottságot. amellyel mi ezeket a számításokat közölni fogjuk, amellyel megbeszéljük a kérdést és rövidesen valami eredményhez, valami elhatározó lépéshez kell jutnunk, mert felfogásom szerint a mai gabonaárak a gazdára nézve valóban katasztrofálisak és kötelessége a kormánynak és ennek a pártnak gondoskodnia olyan modus vivendiről, amely a gazdára nézve legalább átmenetileg a helyzetet tűrhetővé teszi.

Mélyen tisztelt Barátaim!

A másik jogosult panasza, a másik baja a gazdának az, hogy ugyan, akkor, amikor lefelé megy azoknak a termékeknek az ára, amelyeket elad, ugyanakkor az iparcikkek ára stagnál, magasan áll, s nem képes fedezni a gazda a maga jövedelméből azokat a szükségleteket, amelyekre égető szüksége van.

Ezen a téren négy momentumra kívánom a pártnak a figyelmét felhívni. Általános a felfogás, hogy az ipari vámvédelmi rendszeren könnyíteni kell. Általános a felfogás, hogy a kartelkérdéssel behatóan kell foglalkozni. Általános a felfogás, hogy az a sok kéz, amelyen keresztül az az iparcikk a gazdához jut, valamint a fogyasztási adó, forgalmi adó és egyéb terhek el nem tűrhetők. Rámutattam arra is, hogy szükséges volna a fogyasztás szempontjából a városokat is mentesíteni olyan felesleges terhektől, amelyek itt-ott mutatkoznak.

Ami a vámtarifa kérdését illeti, ebben a tekintetben több ízben kifejtettem a kormány elvi álláspontját és ez abból állott, hogy igenis a mai nehéz helyzetben kötelességünk gondoskodni arról, hogy könnyebbülés álljon be a gazda szempontjából abban a vámvédelmi rendszerben, amelyet az ipar számára koncedáltunk és hogy az ipart más módon kell kártalanítani, más eszközöket kell keresni arra, hogy az ipart támogassuk, lehetőleg anélkül, hogy a fogyasztást, a gazdasági életet és a mezőgazdasági termelést olyan mértékben drágítanók meg, mint ahogy ezt eddig tettük. Több ízben kilátásba helyeztem a párt és az országgyűlés előtt a kormánynak erre vonatkozó törekvéseit. Világos és természetes tehát az a kifogás, hogy miért nem történt ezen a téren eddig semmi. Oka ennek az volt, hogy kölcsönös tárgyalásban állottunk kereskedelmi téren hol egyik, hol másik állammal. Ez az oka továbbá annak is, hogy a mai nap beterjesztettük a parlamenthez azt az iparfejlesztési törvényjavaslatot, amely gondoskodni kíván arról, hogy amennyiben az ipar vámvédelmét csökkentjük, az ipart mi a magunk részéről olyan támogatásban részesíthessük, amely elfogadható lenne.

Jelenleg leginkább előtérben áll a kartelkérdés. Én, tisztelt barátaim, bejelentem, hogy az ősz folyamán, mindenesetre lehetőleg hamarosan, a karteltörvény javaslatot a kormány be fogja terjeszteni és bízom benne, hogy ez a javaslat majd azokat, akik objektív közgazdasági szempontból bírálják ezt a kérdést, ki fogja elégíteni. Igenis szükségesnek tartom, hogy a magyar kormánynak, elsősorban a közgazdasági minisztereknek, a kartellekkel szemben felügyeleti jog adassék közszempontból. De ellene volnék annak, hogy nem speciális és nem szakbíróság előtt tárgyaltassanak ezek a kérdések és nem közszempontból, hanem magánérdekekből, amelyek azután nagyon messze elkalandoznának.

Tehát addig is, amíg a vámkérdés terén, amíg a karteltörvényhozás terén a gazdák kívánságainak eleget tehetünk, kell olyan átmeneti akciókról gondoskodni, amelyek a gazdaságot kedvező helyzetbe hozzák az iparcikkek vásárlásánál. Itt különösen a szegényebb néposztály ruházati cikkeiről van szó, főleg pedig arról, hogy a falusi magyar nép az ősz és a tél folyamán lehetőleg olcsó áron vásárolhassa meg azt, ami neki ruházatra szükséges. Ebben a tekintetben a kereskedelmi miniszter az akciót megindította és nemcsak megindította, hanem úgyszólván be is fejezte. Beszámolhatok a pártnak arról, hogy a kereskedelmi miniszter úr közbe-

lépése folytan a magyar iparvállalatok olyan olcsó szövetet és lábbelihez szükséges boranyagot fognak szolgáltatni, amelyek a mai árakkal szemben sokszor 40, sőt 60 százalékos árcsökkenést jelentenek, úgyhogy ebből a szempontból, azt hiszem, hogy ez az akció eredményes lesz.

Mélyen tisztelt Barátaim! Az én felfogásom szerint a városi közönység fogyasztási viszonyait is beható tanulmány tárgyává kell tenni. A kereskedelmi miniszter úr proponálni fogja, hogy minden nagyobb városban, egyfelől a parlament, tehát a törvényhozás kiküldötteiből, másfelől a kormány, a város és a közgazdasági élet kiküldötteiből egy külön bizottság alakuljon, amely a helyi viszonyokat tanulmányozva, megfelelő aianlá sokat tegyen a teendő intézkedések tekintetében. Ugyanis egészen más a helyzet például Győrött, mint Budapesten, vagy pedig más a helyzet a tiszántúli, mint a dunántúli városokban. Tehát ezt a kérdést nem lehet egy kaptafára vonni, ezt, helyenkint kell tanulmány tárgyává tenni és bízom abban, hogy ebben a kérdésben is eredményhez jutunk.

Ezekben voltam bátor a mezőgazdasági krízissel kapcsolatos egypár kérdésről beszámolni. Azonban a mezőgazdasági krízis nemcsak magyar krízis, hanem európai krízis is. Ami nálunk van, az fokozottabb mértékben van meg a tőlünk keletre fekvő exportországokban. Ami nálunk van, az megvan még az ipari országokban is, annak ellenére, hogy vámokkal védekeznek. Nemzetközi krízissel állunk szemben és azt kell mondanom, hogy ezt a krízist megszüntetni egyedül és kizárólag a nemzeti politika eszközeivel nem lehet és nem fog sikerülni. Nemzetközi eszközökhöz kell nyúlni és ezen nemzetközi eszközökkel, a nemzetek közti megértéssel kell keresni azoknak az okoknak a megszüntetését, amelyek ezt a krízist felidézték. Én mondhatom, hogy az első lépést ebben az irányban a magyar kormány tette, amikor a múlt esztendőben hozzájárult ahhoz, hogy az ő kiküldöttei Jugoszlávia kiküldötteivel tárgyalást kezdjenek ezeknek a kérdéseknek barátságos úton való megbeszélésére és azoknak a módoknak keresésére, amelyeknek segítségével ez ellen küzdeni lehet. Azóta a tárgyalásoknak a kerete kiszélesült. Hiszen azóta tárgyalások folytak az agrárállamok között, az európai agrárállamok között Bukarestben és Varsóban, azóta a Népszövetség Genfben foglalkozott azokkal a javaslatokkal, amelyek a varsói konferencián tárgyalattak, s most újabban tárgyalás van folyamatban Bukarestben, és hiszem és bízom benne, hogy kölcsönös megértéssel megfelelő javaslatok fognak kidolgoztatni. Mást az a kérdés, hogy milyen téren keresték eddig és milyen eszközök segítségével a mezőgazdasági krízisnek nemzetközi megoldását. Teoretice három megoldást lehet szem előtt tartani.

Az egyik a búza árproblémájának világmegoldása volna, amelyben nemcsak az európai exportállamok, hanem az amerikai exportállamok, Kanada, Argentína stb. is résztvennének és amely államok együttvéve exportorganizációkat csinálnának. Ez egy világkartel volna, amelyet az tenne lehetővé, hogy minden ország megcsinálja a maga exportorganizációját és annak kezébe teszi le az exportot. Ez nem lehetetlen feladat, enne. súlyosabb problémákat megoldott már a világ. Ennek az előnye az volna, hogy az összes versenyző országok résztvennének a kérdés megoldásában és a nemzetek között nem támadnának nehézségek és rivalitások.

A másik lehetséges megoldást az exportállamok Varsóban tárgyalták, később Genfben is tárgyalásra került. Ez a Briand által fölvetett

Páneurópa-gondolat gazdasági megvalósítása lenne mezőgazdasági téren. Preferenciális szisztémáról van itt szó, amely abból áll, hogy az európai ipari államok bizonyos vámpreferenciát adjanak az agrár-exportállamoknak. Ami előidézné azt, hogy az ipari államok magasabb áraiban részesüljenek az európai exportállamok a tengerentúliakkal szemben. Ez azzal járna, hogy az exportországokban megállana az az ársüllyedés, amely most hónapok óta tart és magasabb árjegyzések válnának lehetővé. Ez -annál inkább lehetséges, mert az európai termelés az európai fogyasztásnak csak egy részét fedezi, a felénél is kevesebbet; ilyen körülmények között tehát a preferenciális szisztéma, megvalósítása is lehetséges.

Természetes, hogy ez a mezőgazdasági exportállamokkal szemben azt a viszontkövet élést váltaná ki, hogy ők viszont az európai ipari országok exportját részesítsék preferenciában más országok exportjával szemben. Ez a szisztéma sem lehetetlen; hiszen akkor, amikor látjuk, hogy a brit birodalom a saját határain belül preferenciális rendszer kidolgozásán fáradozik, amikor halljuk és olvassuk, hogy az angol birodalmi konferencián Kanada, delegátusa olyan javaslatot tesz, hogy az anyaország tízszázalékos preferenciát adjon Kanada és egyéb domíniumok mezőgazdasági exportjának, amellyel szemben a domíniumok tízszázalékos preferenciát adnának az anyaország ipari exportjának, ha ez létesülhet az angol birodalom keretén belül, olyan birodalomban, amely független államokból áll, amelyek vámhatárokkal veszik körül magukat az anyaországgal szemben is, akkor létesülhet ilyen preferenciális szisztéma más vonatkozásban is. Ha ez az angol terv megvalósulna, áttörné a legtöbb kedvezmény elvét. de ha ez lehetséges az angol birodalmon belül, úgy szabad lesz megtenni az európai preferenciális szisztéma keretén belül is, jóllehet a legtöbb kedvezmény elve ma még dogma és mindenesetre hosszabb időt vesz majd igénybe, míg a világ ennek megdöntésével áttérhet a preferenciális rendszerre.

A harmadik megoldási mód ennek az általános európai rendszernek a helyi megoldása lenne, azaz regionális megegyezések létesítése. Ezeket a trianoni szerződés Magyarország részére lehetővé teszi. Az osztrák-magyar monarchia tulajdonképpen ilyen preferenciális alkotás volt gazdasági téren. Megvédte Ausztria iparát és védelmet nyújtott Magyarországnak mezőgazdaságának. Ezt a szempontot a külön vámterület álláspontján lévők is tekintetbe vették.

Mi a magyar kormány álláspontja e három megoldás lehetőségeivel szemben? A magunk részéről támogatjuk mind a három lehetőséget, mert akármelyik jön létre, Magyarországra csak előnyös lehet. Ez volt az oka, hogy résztvettünk azon a konferencián, mely a nyár folyamán az agrár-vámok között folyt. sőt továbbmegyek, a magunk részéről kívánatosnak tartjuk és sürgetni fogjuk, hogy egy világkonferencia tartassék, mert meggyőződésem szerint, amikor a mezőgazdasági világprodukción túlnyomó nagy részét Kanada, az Egyesült-Államok, Argentína és Ausztrália dobják a piacokra, kívánatos, hogy e nagy konkurrenszekkel keressük a megegyezés lehetőségét; látnunk kell, hogy ez a megoldás megy-e, hogy esetleg más megoldásokhoz, nyúlhassunk, ha ezen az úton nem boldogulunk.

Támogatjuk azokat a javaslatokat is, amelyek az európai preferenciális rendszer megvalósítását kívánják a mezőgazdaság érdekében és megoldást keresünk a harmadik módszer segítségével, amennyiben azoknál

a kereskedelmi politikai tárgyalásoknál, amelyeknek küszöbén állunk, egyik és másik vonatkozásban ilyen preferenciális rendszernek a megalkotására vonatkozó javaslatot fogunk fölvetni és igyekezni fogunk azokat megvalósítani.

Ez az egész kérdéskomplexum azonban nemcsak gazdasági, hanem politikai kérdés is. A preferenciális szisztéma politikai momentumokkal is telítve van. Magyarország sohasem fogja szem elől téveszteni, hogy mikor ezekről a gazdaságpolitikai kérdésekről tárgyal, melyek azok a politikai momentumok, amelyek a nemzet élete szempontjából ránézve kötelezők.

A felhozott belföldi és nemzetközi eszközökön kívül igénybe kell venni természetesen mindazokat az eszközöket, amelyek a magyar mezőgazdaság termelésének bizonyos átállítása és az exportfejlesztés érdekében a mai nehéz viszonyok között szóbajöhetnek. A márkázási törvény, amelyet a földművelésügyi miniszter ma benyújtott, ebből a szempontból rendkívül fontos. Látjuk a világpiacon, hogy ma már az összes, tőlünk nyugatra fekvő exportállamok úgyszólván csak márkázott mezőgazdasági cikkekkel konkurrálnak a piacon, mert csak azok a cikkek képesek konkurrálni, amelyek államilag garantált kvalitással bírnak. Meg vagyok győződve, hogy e szisztéma kidolgozása révén mezőgazdasági exportunkat lényegesen fejleszthetjük. Ami a mezőgazdaság átállítását illeti, e szempontból nagy jelentőséggel bír majd annakidején, hogy nagyobb állami kölcsönt legyünk képesek kontrahálni. Hiszen ezt elsősorban arra kell felhasználni, hogy közgazdaságunkat újból akcióképessé fokozzuk fel és ennek keretén belül a mezőgazdasági árak nivóját is emeljük. Itt van például a tejtermelés fokozásának, a tej, vaj és sajttermelés exportjának fokozása, gondolok a sertésenyésztés fejlesztésére és a sertésexport fokozására. Mindezt megfelelő organizáció, megfelelő hitel nélkül nem lehet létrehozni. Szaporítani kell továbbá a mezőgazdasági szeszgyárak számát, mert ezáltal akcióképesebbé tesszük a mezőgazdasági birtokosokat; itt van többek között a tagosítás kérdése is és száz más kérdés, amelyekhez mind pénz kell, amelyet csakis nagyobb államkölcsön felvételével teremthetünk elő.

Áttérek a hitelkrízis tárgyalására; ez mindnyájunkat érint, elkezdve az államtól, folytatva a gazdán, iparoson és kereskedőn, le a társadalom utolsó tagjáig, mind érezzük a hitelkrízis nehézségeit, a kamat magasságát, a hosszúlejáratú hitelek hiányát. A hágai megegyezés lehetővé, tette egy államkölcsön kontrahálását. A mai napig nem vettük fel ezt a kölcsönt, de nem azért, mint ahogy azt egyes ellenzéki politikusok hirdetik, hogy ennek politikai nehézségei volnának, semmiféle politikai nehézségek nincsenek e téren, Magyarországnak közhitele a külföldön ma is jó és aki mást hirdet, a magyar közhitelnek nem tesz szolgálatot, annyival kevésbé, mert állításai nem felelnek meg a valóságnak. Tehát nem vettük fel a kölcsönt, egyfelől formális nehézségek miatt, mert a francia parlament csak most ősszel fogja ratifikálni a hágai megegyezést.

Megjegyzem, hogy e körülmény mögött nem rejlenek politikai okok, hisz Franciaországnak éppoly érdeke, hogy a hágai megegyezések mentői előbb perfektuálva legyenek, mint nekünk, mert különben a Young-terv sem perfektuálható. Csupán a parlamenti technikának bizonyos okai akadályozták eddig a ratifikálást. Nem vettük fel az államkölcsönt, mert nem

tartanak helyesnek, hogy oly módon vegyünk fel egy kölcsönt, amely a magyar közhitelnek a külföldön nem válna javára. A külföldön ma nem kedvező a helyzet hosszúlejáratú államkölcsön elhelyezése szempontjából. Ez mindenkire nézve egyformán így van. Nem akarok bővebben kiterjeszkedni az okokra, jeleztem azokat már, de mindenesetre addig nyugodtan kell várni, amíg olyan feltételek lesznek a pénzpiacon, amelyek egy államkölcsön szempontjából elfogadhatók, és a mostani állapotnál kedvezőbbek. Várnunk kell erre, mert átmeneti hitelek, előlegek felvétele tudomásom szerint ma is lehetséges. Ez irányban tárgyalások folynak és semmiesetre, sem fognak oly helyzetbe jutni, hogy egyik napról a másikra hiány álljon be az állami szükségletek szempontjából. Arról gondolkozunk és az irányban folynak a tárgyalások, hogy előleghitelhez jussunk addig, amíg meglesz a hosszúlejáratú kölcsön elhelyezésének a lehetősége. Az állam investíciós tevékenységében nem fog fennakadás beállni, a pénzügyminiszter tud is és fog is gondoskodni az eszközökről, amelyek ennek a biztosítására szükségesek.

A mezőgazdasági hitel terén hosszúlejáratú kölcsönök kontrahálása ezidőszert színtén lehetetlen. A nyár folyamán a pénzügyminiszter tárgyalásokat folytatott azokkal az intézetekkel, amelyek hosszúlejáratú hitelek szokat a külföldön elhelyezni. A tárgyalások most szünetelnek. A kormánynak ma is az a felfogása, hogy a közhitei és a mezőgazdasági hitel érdekében való, hogy koncentrációs szervezet létesüljön, amely fokozatosan kedvezőbb feltételeket tud majd a külföldön elérni, kedvezőbbeket a magánvállalkozásoknál, amelyek egymással konkurrálva, egymásra licitálnak a kamat és kibocsátási árfolyam tekintetében.

Addig is azonban, amíg a hosszúlejáratú hitelek elhelyezése lehetővé válik, a pénzügyminiszter gondoskodik arról, hogy rövidebb lejáratú hitelek alimentálják a mezőgazdaság szükségleteit. És nem kell azt hinni, hogy ezek jelentéktelen összegek. Ez év folyamán a tavasz óta e téren a következők történtek. A mezőgazdasági és ipari kivitel előmozdítására szolgáló ötmillió dolláros hitelkeretet sikerült további két évre, 1933 január 15-ig meghosszabbítani. Ez az összeg öt és egynolcad százalék mellett áll rendelkezésre. Június havában az OKH útján 10 millió dolláros hitelkeret biztosított a gabona- és élőállatkivitel előmozdítására 7 és félszázalék mellett.

Legutóbb újabb nyolcmillió dolláros hitelkeret bocsátott rendelkezésre az OKH útján 1931 október 31-i lejáratnál, 7 százalék mellett. A svéd gyufakölcsön jelentős részét annakidején nem kellett a földbirtokreform finanszírozására fordítani. A kölcsön maradványából 28,500.000 pengő fordítottot évi 8 százalékos kamat mellett a mezőgazdaság céljaira, 12,850.000 pengő pedig parcellázásokkal kapcsolatos hosszúlejáratú hitelképen adatott ki. A kisipari hitelakcióra fordítandó többmillió összeg egy részéből veszteségi alap létesített. úgyhogy erre a célra végeredményben 29 millió pengő fog rendelkezésre állni, az IOKSz és a Budapesti Kisipari Hitelszövetkezet révén 7 és félszázalékos kamat mellett. A falusi kislakások építési akciójának céljaira a folyó évben 6 millió pengő fordítottot.

A felsorolt összegek együttvéve 200,500.000 pengőt tesznek. Ne kicsinyeljék le ezt a munkát, amelyet a pénzügyminiszter úr az egész ország mezőgazdasági hitelének folyósítása érdekében kifejt. abból a célból,

hogy addig is, míg hosszúlejáratú kölcsön lehetséges lesz, a mezőgazdaság megfelelő rövidebb kölcsönökkel legyen ellátva. Ezentúl is kötelességünknek tartjuk, hogy a mezőgazdasági hitelt ilyen eszközökkel alimentáljuk és abban a percben, amikor lehetővé válik a hosszúlejáratú hitel felvétele, rögtön gondoskodni fogunk arról, hogy ez meg is történjék.

Összefoglalva az elhangzottakat. tisztelt párt. azt kell mondanom, hogy a mezőgazdasági krízist mintegy 80 százalékban nem lehet nemzeti eszközökkel megszüntetni. Nekünk az a feladatunk, hogy addig!is, amíg ily nemzetközi eszközökkel megszüntethető lesz a válság, életképesnek megtartsuk a magyar mezőgazdaságot és átsegítsük a nehézségeken, amelyekkel jelenleg küzd. Nem szabad desperálnunk és azt. aki a magyar mezőgazdának lemondást és hitelének odadobását prédikálja, álpróféta. Ez a kormány, mint ahogy eddig, ezentúl is mindent meg fog tenni, ami lehető a mai pénzügyi viszonyok között. alapos megfontolással, a nemzeti eszközök segítségével, hogy a magyar mezőgazdaság sorsán enyhítsen. De lehetlent ne követeljenek. A segítségnek előfeltétele, hogy a magyar államháztartás egyensúlya nem ingott meg és aki mást mond, az nem. mond valót. Ha esetleg nehézségek mutatkoznak, azok megfelelő eszközökkel leküzdhetők és erre az eljárásra a magyar kormánynak megvannak a konkrét tervei. Az a jelenség, hogy az állampénztárba az adók nem egész összegükben folynak be, egyes gazdasági ágak jövedelmei csökkentek, sem kizárólag magyar jelenség. Azok a válságjelenségek, amelyeknek szemtanúi vagyunk Németországban s amelyek következményeképpen a német kormány szanalási tervet dolgozott ki, amelynek rendjén 6 százalékos tisztviselői fizetésredukciót határozott el és sok más adózási rendszabályt. adóemeléseket is, mutatják, hogy nem speciális magyar jelenséggel állunk szemben. Felhívom továbbá a figyelmet arra a beszédre, amelyet a legutóbbi napokban Snowden angol kincstári kancellár mondott egy banketben, amelyben bejelentette, hogy nagy sajnálatára, nincsen abban a helyzetben, hogy betartsa azt az ígérését. hogy nem fog adóemelésekkel élni, mert az angol államkincstár deficit elé megy, ha megfelelő eszközökről nem gondoskodik, hogy ez ne következék be.

Ezt Snowden nyíltan mondta. Én nem mondtam ennyit; azért Angliából nem menekült a tőke, nem kiabálták világgá, hogy az angol pénzügyminiszter defetizmust és csődöt hirdet. és azt. hogy „a háborút elvesztettük, mint rólam!Ez speciális magyar jelenség. Az ilyen magatartásnak útját kell állni minden eszközzel, ha nem akarjuk azt. hogy közönségünknek, közgazdasági életünknek, sőt még a külföldnek is bizalma megínogjék a magyar államháztartás egyensúlyában és közgazdaságunk szilárd alapjaiban. Ismétlem, amit a Házban mondtam: azt hittem, hogy férfiaknak beszélek az országban és férfiaknak nyíltan lehet beszélni, anélkül, hogy abból baj származnék. Csak vénasszonyoknak és gyermekeknek nem lehet nyíltan beszélni. Vénasszonyoknak azért, mert ezek esetleg halálra ijednek, gyermekeknek azért, mert meggondolatlanságokat csinálnak. A világháború alatt eléggé megmutattuk, hogy vannak férfiak Magyarországon; talán ezt a csatát. amelyet most vívunk a gazdasági krízissel, gyáva megfutamodással végezzük, mert vannak közöttünk karogo hollók, akik a maguk hasznát keresik a gazdasági krízisben, legyen az akar egyéni, akár materiális, akár politikai előny?

Azt kérem a magyar közéletől, hogy ne hallgasson azok szavára,

akik ennék ellenkezőjét mondják. Mi igenis konkrét proпозиciókkal jövünk, amelyek meggyőződésünk szerint biztosítják az államháztartás egyensúlyát. Az átmeneti nehézségek leküzdésére olyan intézkedések szükségesek, amelyek azonnal hatnak és a folyó évi budget egyensúlyát biztosítják. Továbbá olyan intézkedések, amelyek a következő évek szempontjából csökkentik a budget kereteit, hogy fokozatosan el tudjunk jutni abba az állapotba, hogyha a nagy világválság nem szűnik meg, a budget tekintetében további nehézség ne adódhassék elő.

Ami az átmeneti intézkedések első csoportját illeti, a pénzügyminiszter törvényjavaslattal fog a Ház elé lépni, amelyben a már megszavazott költségvetési csökkentésen túl húszmillió pengős redukción kér a dologi tételek terén, kizárva természetesen a beruházások tételeit. mert nem akarjuk, hogy a megtakarítások a közgazdasági élet kárára váljanak, már pedig a beruházásokra a közgazdasági életnek szüksége van. Igenis, komoly megtakarításokat kell elérnünk.

Itt most csak egy humoros kérdést akarok érinteni. A közélet terén többé-kevésbé az a felfogás terjeszkedett el, hogy óriási kiadások vannak az állami autóknál és aki takarékoskodni akar, annak mindenképp meg kell szüntetni az állami autókat. Összeszedtem az adatokat és megvizsgáltam. Az egész polgári közigazgatás terén – beleértve a minisztériumokat és a hatóságokat (a kormányzóság és a katonaság kivételével), beleértve a rendőrséget és az állami üzemeket. – összesen 57 állami személyautó van; ezek közül 36 van funkcionáriusok használatára rendelve. A többi 21 részint a rendőrség szigorúan hivatalos közbiztonsági szolgálatára szolgál, részint különböző állami üzemek céljait szolgálja. A múlt évben, 1929 július 1-től 1930 július 1-ig mindössze 450.390 pengő volt az az összeg, amely az autók fenntartására fordított. de ebbe bele van értve a sofförök fizetése és mindaz az üzemi kiadás, amely autóknál egyáltalán szükséges. Ez tehát az a nagy kérdés, amellyel egyes próféták a takarékoság terén meg akarják váltani az országot. Igen, e téren is fogunk intézkedni, szigorú szabályzatban fogjuk előírni, hogy ki használhatja és milyen célra az állami autókat. de ne várják, hogy ennek a kérdésnek a megoldásával lehet a pénzügyi kérdéseket is elintézni.

Tehát húszmillió redukción viszünk keresztül dologi kiadásokban. Egy költségvetést azonban, amelynek több mint 50 százaléka személyi kiadás, nem lehet redukálni anélkül, hogy a személyi kiadásokat is ne csökkentjük. Ezen a téren körülbelül tízmillió pengőt kíván a kormány megtakarítani, a következő intézkedésekkel. A kiküldetési díjaik meglehetősen nagy összeget tesznek ki. Régi és elavult utasítások vannak forgalomban és mindenki, aki a vidéken él, tudja, hogy az egyes szemlékhez, egyes felülvizsgálásokhoz, bejárásokhoz, tömegesen mennek ki a tisztviselők. E tekintetben új szabályzatot kívánunk életbeléptetni, amely a költségvetési tételeket végeredményben tízmillió pengővel fogja apasztani.

Sok szó esett az utóbbi napokban az úgynevezett dugsegélyekről is. Körülbelül 25-26 milliós dugsegélyről beszélnek. Hogy áll a helyzet ezen a téren? 2.6 millió van beállítva a költségvetésbe az összes tárcák részére és 1.1 millió a pénzügyminisztériumnak jutalmak és segélyezés céljaira. Ez együttvéve 3.7 millió. Ez azonban nem dugsegély, mert hiszen ez benne van a költségvetésben. Ez a szó, hogy dugsegély, olyan kifejezés, amelyben benne van az az inszinuáció, hogy az, aki adja, panamázik és aki

kapja, szintén panamázik. Mire célozhatnak tehát azok, akik dugsegélyekről beszélnek? Ötven év óta valóban szokás volt, ha bizonyos költségvetési tételekben megtakarításokat értek el, a tisztviselők abban az esetben bizonyos jutalmazásban részesültek.

Ez éppen a takarékoság és nem a prédaság szempontjából volt bevezetve. Ez a rendszer a háború előtt is érvényben volt és akkor senki sem beszélt dugsegélyről. Sőt fel sem tűnt senkinek és nem ütközött meg rajta senki. De jó, eltöröljük ezt is. Ha, azonban a kiküldetési díjakat leszállítjuk és a segélyeket megszüntetjük, akkor, ha a dugsegélyek valóban 25-26 milliót tesznek ki, a már említettem tízmillió megtakarítással együtt 36 milliót kellene megtakarítanunk. Annak, aki ezt a 26 milliós tételt felhozta, ajánlok egy üzletet. Azt ajánlom neki, miután a szavának helytáll, hogy ha 26 milliónál kevesebb lesz a differencia, egészítse ezt ki 26 millióra. *(Derültség.)*

Még egy további intézkedést tervezünk a személyi kiadások szempontjából, ez pedig az, hogy a folyó évben az üres állásokat nem töltjük be, csak akkor, amikor a minisztertanács ehhez hozzájárul. Ezen a réven is tekintélyes összeget takarítunk meg. De tovább kell mennünk. Szó volt arról, hogy a tisztviselői fizetést átmenetileg redukáljuk egy esztendőre. Átlagosan ötszázalékos redukcóra gondoltunk. Mégis eltekintettünk ettől a rendszabálytól. *(Helyeslés.)* El kell tekintenünk ettől a rendszabálytól, holott gazdaságilag is megokolható lenne. Mert, hogy áll a tisztviselőtársadalom és egyáltalában minden fixfizetésű, a mai gazdasági krízisben? Az Országos Statisztikai Hivatal évek óta ismerteti, hogy egy négytagú család fenntartásának életszükségletei mennyibe kerülnek. A gazdasági krízis elején, 1929 június 30-án egy négytagú család életfenntartási indexszáma 119.7 volt. 1930 szeptember 1-én ez az indexszám 119.7-ről 105.2-re szállott alá. Tehát 1-1.5 százalékkal javult a gazdasági krízis folytán a fixfizetésű alkalmazottak életstandardja. Ha így áll a helyzet, nem lett volna olyan égbekiáltó igazságtalanság, ha a kormány azt mondja, hogy átmenetileg a fizetéseknek bizonyos hányadát igénybe veszi. Mégis eltekintettünk ettől és pedig azért, mert a magyar tisztviselő ma sem élvez olyan fizetést, nagy átlagban, mint békében.

De nem tekintünk el a következő rendszabályoktól. Minden fixfizetésű alkalmazott, tehát az államiak és magánalkalmazottak kereseti adóját bizonyos progresszív kulcs szerint pótlékolni kívánjuk. A tantiémadót is megfelelően fel fogjuk emelni. *(Helyeslés.)* De nehogy tévedés legyen, ismétlem, hogy a termelőosztályoknak kereseti adóját nem akarjuk pótlékolni, tehát sem a kereskedőét, sem az iparosét, sem a mezőgazdáét, csak azokét, akik fixfizetéssel bírnak. Ez a pótlék a tisztviselők szempontjából lényegesen kisebb áldozatot jelent, mint amennyit jelentett volna a fizetés leszállítása. A tantiémadónál ki fogjuk mondani, hogy azt nem a vállalat fizeti, hanem az, aki a tantiémet élvezi. Ezekkel az intézkedésekkel a kereseti adó pótlása révén olyan összegekhez jutunk, amelyek a takarékosági rendszabályokon felül az állami háztartás egyensúlyát biztosítani fogják. Két évre terveztük ezt a pótlékolást. Az erre irányuló javaslat megszavazását is csak két évre fogjuk kérni.

Ezeken az intézkedéseken kívül semmi más intézkedést a kormány nem tervez, nem is tart szükségesnek. Minden olyan híresztelés tehát, hogy a forgalmiadó emeléséről van szó, hogy a betéteket igénybe fogjuk venni

ilyen vagy amolyan célra, olyan híresztelések, amelyek csak arra valók, hogy zavart nyugtalanságot keltsenek az országban és nem felelnek meg a tényeknek. Meg vagyunk győződve arról, hogy az általunk tervezett rendszabályokkal az államháztartás egyensúlyát teljes mértékben biztosítják s hogyha továbbá a beruházásokat nem a költségvetés terhére, hanem kölcsönfelvétel útján finanszírozzuk.

Mármost melyek azok az intézkedések, amelyeket a jövő évekre tervezünk? A jövő évi állami költségvetés kiadási oldalát harmincmillióval akarjuk leszállítani. Erre nézve a pénzügyminiszter a kormány összes tagjaival már megkezdte a tárgyalásokat. Az adminisztráció racionalizálására nézve az előmunkálatok befejezéshez közelednek. Figyelmébe ajánlom a párt tagjainak Magyary Zoltán munkáját, amelyben az erre vonatkozó elvek már le vannak fektetve. Egy bürokráciát azonban, amely félszázados fejlődés eredménye, egyik napról a másikra nem lehet átfórnálni. Ismétlem, az előmunkálatok befejeződtek és fokozatosan az életbe akarjuk átültetni azokat az elveket, természetesen az egyes tárcák viszonyainak megfelelően.

Szótartottuk azt is, hogy általános adóreformra törekszünk. Olyan időkben, amelyekben ma élünk, ilyen általános adóreformról nem lehet szó. Adóreformot a normális időkhöz kell méretezni és a normális időkben van alkalom és mód arra, hogy számbavéve a körülményeket, általános reformot keresztülvigyenek. Ma csak arról lehet szó, hogy a községi államháztartásokat szanáljuk és rendbehozzuk. Erre vonatkozólag még az őszi folyamán javaslat kerül a parlament elé és ebben gondoskodás történik arról, hogy a borfogyasztási adó csökkentessék és különösen az az egyenlőtlenség, amely a borfogyasztási adó kirovása tekintetében községenként mutatkozik, megfelelően kiegyenlíttessék. Ugyancsak az őszi folyamán kerül a törvényhozás elé a közmunkaváltság újabb szabályozásáról szóló javaslat is, amelynek keretében gondoskodni kívánunk arról, hogy az a teher, amely a kisember vállait olyan nagyon nyomja, lehetőleg levétesse a vállairól és egyenletesebben osztassék szét a teherbírók között.

Ezzel most már el is hagyom beszédem pénzügyi vonatkozásait és áttérek egy újabb problémára, a munkanélküliség kérdésére. Tudjuk, hogy a gazdasági krízis következtében nehéz helyzet állott elő az iparban is. Eltekintve attól a munkanélküliségtől, amely a középosztály soraiban is mutatkozik, a gyáriparban, a kisiparban, sőt a földmunkás-eleméknél is erős munkanélküliség mutatkozik. Elvünk, hogy nem munkanélküliséggel tudunk a helyzeten segíteni, fenntartjuk. A tapasztalat szerint a munkanélküliség bevezetése a legerősebb, leggazdagabb állam háztartását megrendíteni alkalmas és magát a munkást, a népet is dologtalanságra neveli, úgyhogy végeredményben a mi meggyőződésünk szerint ezt a kérdést segélyekkel megoldani nem lehet. Munkához kell juttatni a munkanélkülieket.

Fel fogom sorolni azokat a közmunkákat, amelyeket a kormány programmszerűen meg akar valósítani. Nem olyan közmunkákról van szó, amelyek már folyamatban vannak, amelyeket már megszavaztak, hanem amelyek elvégzését csak most tervezzük és amelyekre vonatkozó intézkedéseket már meg is tettük.

Az egyik a lakásépítő akció, amelyről szóló törvényjavaslatot a Pénzügyminiszter ma terjesztette a Ház elé és amely 30 millió pengővel

kívánja lehetővé tenni, hogy az aktív és nyugdíjas tisztviselők és magánalkalmazottak családi házakat építhessenek.

Azóta, hogy a munkanélküliség nagyobb mérvben jelentkezett, a kormány kötelességének tartotta, hogy a vidéki városok helyzetét is tanulmányozza. Megvizsgáltuk, hogy milyen közmunkák vannak folyamatban a vármegyékben és városokban, mert hiszen elsősorban itt mutatkozik a munkanélküliség. Megvizsgáltuk, hogy milyen intézkedésekkel és összegekkel kell alimentálni a közmunkákat, hogy a munkanélküliséget levezessük, hogy az kellemetlen szimptomákat ne eredményezzen. Ennek az eljárásnak rendjén az állam 12 és fél millió pengővel fogja dotálni azokat a közmunkákat, amelyek ezekben a városokban megindulnak. Ez az összeg azonban emelkedni fog azért, hogy ezek a városok a közmunkákra, kölcsönöket fognak felvenni, úgyhogy végeredményében az erre a célra előirányzott összeg 21.2 millió pengőt fog kitenni, eltekintve azoktól a közmunkáktól, amelyek 47.8 millió pengőre rúgnak és amelyek a már megszavazott költségvetési tételek révén jutottak a városokhoz.

Folytatni kívánja a kormány a vasúti beruházási programot is. Erre a célra kb. 30-40 millió pengőt szán a kormány. Az útépitési programot, amelynek céljaira 34 millió áll most rendelkezésre, szintén folytatjuk. A vadvizek lecsapolására egymillió pengőt irányoztunk elő. A vidéki kislakásépítkezési akció céljaira a már előirányzott 6 millió pengőn felül újabb három millió pengőt irányozott elő a kormány, hogy a falvakban is levezesse a munkanélküliséget.

Együttvéve ezek az összegek 120 millió pengőt tesznek ki. Ez nagyon tekintélyes összeg. Ezenfelül még rendelkezésre áll az a 47 millió pengő, amely a költségvetésben már meg van szavazva. Ezzel a 120 millió pengővel kívánunk a munkanélküliek segítségére sietni. Tudjuk, hogy ez nem fogja megoldani teljesen a munkanélküliség kérdését, de nagymértékben enyhíteni fogja azt. Mindenesetre azonban megindul a gyárakban a munka és a kereskedelemben a forgalom.

De ettől függetlenül szükség lesz bizonyos inségakcióra is. Tervbe van véve, hogy felhatalmazást adunk a vidéki városoknak, hogy (amennyiben szükségesnek látják, inségadót vethessenek ki, amelynek felhasználása azonban a népjóléti miniszter egysegies irányítása, vezetése és ellenőrzése alatt történik. Nincs kifogásunk ellene, ha a népjóléti miniszter is megfelelő módon apellálni fog a társadalom áldozatkészségéhez is.

Végeztem azokkal a kérdésekkel, amelyekkel foglalkozni kívántam és amelyek nagyjában és egészében a közgazdasági helyzet javítását célzó eszközöket tárták a párt elé. Meggyőződésem szerint nem elég, ha a krízist csak technikai és gazdasági eszközökkel akarjuk megszüntetni. A krízis megszüntetése, a javulás pszichológiai feltételektől is függ. Nemcsak gazdasági, hanem bizalmi krízissel állunk szemben.

Ha hiányzik a bizalom, súlyosbodik a krízis is, amely különben materiális és gazdasági okokból táplálkozik. Ezzel a bizalmi krízissel szemben mindenkinek kötelessége felvenni a küzdelmet. A kormánynak és ennek a pártnak az a kötelessége, hogy jól megfontolja azokat az eszközöket, amelyeket a krízis enyhítésére alkalmasaknak tart. Én ma előterjesztettem a kormány programját. Méltóztatatok ezt megbírálni és amennyiben magatokéva tesztitek, kérem kell tőletek, hogy ezt a programot teljes erővel és férfias bátorsággal védjétek meg. Nem elég a mai időkben féllábbal

állni a gáton. Egész emberekre van szükség. Méltóztatások dönteni, vagy jó ez a program, vagy rossz. Ha rossz, vessétek el, mi levonjuk a konzekvenciákat. Ha jó ez a program, akkor meg kell követelni a kormányzatnak azt, hogy azok, akik helyeslik, teljes egyéniségüket dobják bele a küzdelembe a program érdekében és álljanak férfiasan helyt.

Olyan időket élünk, amikor egyesek alá akarják ásni az országban a bizalmat. Azt kell kérnem, hogy a párt tagjai menjenek ki az országba, világosítsák fel a népet, miről van szó és verjék vissza azokat a jelszavakat, amelyekkel a magyar közéletet meg akarják mételtyezni. A párt kötelessége, hogy férfiasan helytálljon abban a munkában, amelyet a nemzet ráért. Nemcsak pártérdek, de országos érdek is, hogy ez a felvilágosító munka megtörténjék.

Az ellenzéknek is van azonban kötelessége. Mégpedig az objektív kritika, nem pedig az, hogy a mai helyzetből pártpolitikai előnyöket akarjon magának szerezni. Mert pártpolitikai előnyökkel ezt az országot lehet balfelé tolni, abba az irányba, amelybe 1918-ban hasonló okokból jutott. Azok, akik pártpolitikai okokból azt hiszik, hogy abban az esetben, ha ők népszerűtlenné teszik a mai kormányzatot és ha mindent, ami ebben az országban történik lekicsinyelnek, minden tekintélyt destruálnak, hogy abban az esetben ők jutnak uralomra, tévednek. Minden izgatásnak és minden gyűlölködésnek a babérját a vörös rém fogja learatni. A szenvedélyek szításának, a tekintélyek lerombolásának gyümölcseit nem a polgári társadalomnak ilyen vagy amolyan politikai árnyalata fogja learatni, hanem az a vörös rém, amely szervezkedik mindenütt Európában, leskelődik arra a pillanatra, amelyben a gazdasági krízis gyümölcsei az ölébe hullanak és újból felütheti fejét.

Az a metódus, hogy minden rossz, ami történik, hogy mindenki, aki vezetőállást tölt be, vagy együgyű tökfilkó, vagy felelőtlen érzésű ember, vagy olyan, aki panamákat követ el, lerontása a tekintélynek és nem méltó komoly ellenzéki pártokhoz. Bízom abban, hogy az ellenzéki pártok ezekben a nehéz időkben tudni fogják azt, hogy a rend fenntartása érdekében nekik is vannak kötelességeik.

A sajtótól azt kérem, hogy hamis hírek terjesztéséről, hamis beállításoktól, túlzásoktól, pánik keltéséről tartózkodjék. Mert hiszen könnyű egyik vagy másik hír lanszírozásával a tömeget félrevezetni, a gazdasági életben romboló hatást előidézni, de azt jóvátenni a sajtó nem tudja. Kétségtelen, hogy a politikai élet feleledése, az országgyűlés tárgyalásai és a választási kortézia megindulása csak súlyosbítólag hathat a gazdasági krízisre, ha nem gondoskodnak a kormány, a kormánytámogató pártok, az ellenzék és a magyar sajtó vezetőférfiai arról, hogy ez a romboló hatás kikerültessek. Felhívom az összes tényezőket, hogy méltóztassanak ebből a szempontból az ország helyzetét figyelembevenni. Könnyebb újabb 1918-as állapotokat felidézni, mint a megindított követ megállítani. És hová jutna ez az ország, amely méltán büszke parlamentarizmusára, ha az ő parlamentje volna az, amely ezt a követ megindítja. Ha ezt teszi, megérett arra, hogy vagy felfordulás, vagy diktatúra következzen. Nekem egyik sem kell! Sem felfordulás, sem diktatúra! Nekem kötelességem a rendet, a fegyelmet és a tekintélyt ebben az országban fenntartani, mert ez a parlamentarizmus fenntartásának egyik alapfeltétele.

Tisztelt Barátaim! Tíz év óta nagy munkát végeztünk, egy máso-

dik mohácsi vészen ment keresztül a nemzet a trianoni szerződés aláírásánál és tízévi munkával sikerült ezt a nemzetet abból a süllyedésből, amelybe a forradalom és a békeszerződés krudélis intézkedései taszították, fokozatosan, lépésről-lépésre felemelni, ennek a nemzetnek a presztízsét a külföldön helyreállítani, ennek a nemzetnek jó hírnevét. becsületét. amelyet elvesztett a vörös forradalmak révén, a világ előtt helyreállítani.

Ma már nem állunk barátok nélkül a világban és hogyha szabad arra hivatkozni, úgy azt is mondhatom, hogy talán közelebb vagyunk a revízió gondolatához, mint sokan hiszik. Az a beszéd, melyet Apponyi Albert gróf elmondott és amely tapsokat váltott ki a többségből, az hogyha három évvel ezelőtt hangzott volna el Genfben, ott merev visszautasításra talált volna. Nagy tét van a kockán, mindazt. amit tíz év óta kivívtunk, egy éjszaka alatt elveszíthetjük, hogyha nem gondoljuk meg, hogy miképpen viselkedjünk. Én igenis becsülettel kitarítottam tíz évig és tíz év becsületes munkáját kötelességemnek tartom megvédeni azokkal szemben, akik talán ma meggondolatlanul cselekesznek s ezt a nemzetet csak bajba vihetik. Én arra kérek benneteket. hogy tartsatok ki ti is ezen tíz év becsületes munkája mellett és meg lehettek győződve arról, hogy a nemzet hálás lesz nektek.

A JELSZAVAS POLITIKA ÉS A BELSŐ DEFETIZMUS ELLEN (1931 JANUÁR 14. EGYSÉGES PÁRT)

Az egységes párt a karácsonyi politikai szünet után 1931 január 14-én tartotta első értekezletét. Új esztendő napján a miniszterelnök nem tartózkodott a fővárosban és így pártja ezt a, z első értekezletet használta fel arra, hogy az újév alkalmából üdvözölje.

Bessenyei Zénó köszöntötte *Bethlen István* gróf miniszterelnököt, aki a következőkben válaszolt:

Az évforduló elején pillantást kell vetni a jövő felé is. A politikai újév a szokásos újévi beszédekkel kezdődött. Ezekben sok vigasztalót. biztatót nem látok, sőt azt kell mondanom, hogy még a testvérpártnak azon az ünnepén is, amely az újévnek volt szánva, bizonyos szkepticizmus, kishitűség nyilvánult meg közéleti állapotainkkal és a jövővel szemben.

Még egy momentum van, amelyre kötelességem felhívni a figyelmeteket az újévi évfordulóval kapcsolatban, amikor új pártok alakulnak az országban. Nem új, hanem többé-kevésbé régi jelszavakkal és pártprogrammal, de magukat újaknak tüntetvén fel. Ezek a többé-kevésbé új pártok, amint arra *Bessenyei Zénó* rámutatott. elsősorban arra a kiszagdapártra vetik a tekintetüket. amely eddig egységesen a; kormányzat hátmögött állott.

Az évforduló körül, tisztelt barátaim, a választások vetik előre az árnyékukat. hiszen egyes újévi beszédek tartalma és az új pártalakulatok és azok programja mit jelentene más egyebet? Jóllehet. mindenki tudja, hogy a választásoktól még igen messze állunk, jóllehet. mindenki tudja, hogy semmiféle érdeke sem a kormánynak, sem az országnak nincsen abban, hogy a választásokat sietessük, mert hiszen gazdasági krízis közepén a választásokat megtartani, sötétbeugrást jelent. –mint. ahogy azt más országokban is, példának okáért Németországban is láttuk, ahol oly

meglepetés érte a közéletet, amelyre nem volt felkészülve. A politikai újév tehát a választás jegyében született meg. Minden választás kortéziáva.3. minden kortézia néprontással jár és a kevésbé intelligens rétegek megtevését jelenti.

Ilyen körülmények között az óvatosság nem árt. Elsősorban a kisgazdához fordulok most és emlékeztetem őket arra, ami tíz év előtt történt, amikor a parlament új megalakulása küszöbén kezefogtam a kisgazdapárt vezetőjével, nagyatádi Szabó Istvánnal és merem állítani, hogy becsületesen álltam azokat a megállapodásokat, amelyeket akkor vele megkötöttem. Ügyeljen tehát a kisgazdatársadalom, mert sokan próbálnak a lelkéhez közel férközni a politikai siker érdekében a legszélsőbb jobboldaltól a legszélsőbb baloldalig, mindazok, akik Magyarország politikai életében érvényesülést keresnek. Azt hiszem azonban, hogy a magyar kisgazdatársadalom részére több garancia van abban, ha gondoskodik arról, hogy a kormányzatban képviselve legyen és hogy egységesen álljon e képviselet mögött, mert egyedül ez ad erőt a kisgazdatársadalom érvényesülésének politikai téren.

Ha sikerül a kisgazdatársadalmat a maga egészében felbontani és az egyes politikai pártok között szétosztani, akkor a magyar kisgazdatársadalomnak a magyar politikai életben az elmúlt tíz esztendő alatt is meglevő súlya meg fog szűnni, mert hiszen ennek a társadalomnak az ereje az egységében van.

Azok között, akik a kisgazdatársadalomhoz fordulnak, vannak jóbarátaim is, vannak jóhiszemű férfiak, akikkel hosszú ideig együttműködtünk a közéletben, akik tagjai voltak ennek a pártnak: és akiket nem nagy elvi kérdések választottak el tőlünk, hanem a mi meggyőződésünk szerint bizonyos egyoldalúságok és túlzások a fellépésükben. Ha végignézem azt a programot, amelyet hirdetnek, azt kell mondanom, hogy ez nagyjában egyezik azzal a programmal, amelyet Nagyatádival együtt magunkénak vallottunk és amely ennek a pártnak is a programja. Nem ez választott el és választ el tőlük ebben a harcban, hanem egyfelől talán az, hogy minékünk figyelemmel kell lennünk az összes társadalmi osztályokra, az összes foglalkozási ágak érdekeire, semmiféle egyoldalúságba nem mehetünk bele, mint ahogyan a kisgazdatársadalomnak nem is érdeke egy ilyen egyoldalúság.

Elválaszt tőlük talán egyik vagy másik kérdésben az, hogy ők nem látják a lehetőségeket olyan tisztán, mint mi, akik a kormány kerekét tartjuk a kezünkben, mert hiszen a közéletben nem az elveknek egyik napról a másikra török-szakad megvalósítása a feladat, hanem az elveket fokozatosan a nemzet, az ország és a gazdasági élettel kapcsolatban, a nemzet érdekeivel való harmóniában kell megoldani.

Kérdem tehát, van-e értelme ilyen körülmények között, hogy egymással harcbaszálljunk, ha komolyan keressük ennek a kisgazdatársadalomnak az érdekeit. Van-e értelme annak, hogy szétbontsuk ezt a kisgazdatársadalmat, amikor annak az egységben van az ereje. Ha hozzánk azt a felszólítást intézik, hogy „veletek, a kormánnyal együtt, ha lehet, ellenetek, ha kell”, úgy én azt visszafordítom: „Veletek, ha lehet, de ellenetek, ha kényszeríttek rá”.

Más baráti oldalról azt a figyelmeztetést kaptuk, hogy talán helytelen volt a start, a kiindulási pont, amelyből a magyar újjáépítés meg-

indult ezelőtt tíz évvel és hogy ezt az államot nem úgy rendeztük be, mint a hajótöröttek államát. hogy nem vettük észre, nem vettük figyelembe a világnak nemzetközi helyzetét. nem, vettük figyelembe a belpolitikai helyzetet. Erre a kérdésre is ki akarok terjeszkedni. Mert hiszen semmi sem volna nagyobb hiba, mint hogyha a nemzet közérzetébe belevinnők a kishitúséget. azt a tudatot és érzést. hogy ez az ország egy hajótörött ország. Ilyen kishitúséget nem hirdetünk. Egy nemzetnek a maga intézményeit a viszonylag normális időkhöz kell méreteznie. Azért. mert valamikor betegség következik be, amikor diétát kell tartanunk s azért akkor, amikor viszonylag normális időket élünk, már előre úgy rendezkedjünk be, hogy diétát tartsunk, nem volna helyes. Ezt az országot, nem mint egy beteg államot kell berendezni, hanem a normális viszonyokhoz kell méretezni és gondoskodni kell arról, hogyha nehéz idők következnek be, hogy az átmeneti bajokat. az átmeneti orvossággal gyógyítsuk meg. Kétszeresen kötelessége a nemzetnek ezt tenni- a trianoni szerződés és trianoni katasztrófa után.

Ha ez a nemzet élni akar, akkor elő kell teremnie, még ha nehézségek árán is, azokat az eszközöket. amelyeknek segítségével életben tudja tartani államát és összes funkcióit. Ennek a nemzetnek elő kell teremnie azokat az eszközöket. amelyekkel a nemzetek közötti pozícióját fenntartani, sőt gyarapítani és előbbrevinni képes. Mert ettől függ nemzeti céljainak megvalósítása. Lemondás a belpolitikai téren, lemondás a nemzeti célok terén is. Revíziót hirdetni, ugyanakkor pedig a lemondást is hirdetni belpolitikai téren, ez nem fér össze egymással.

Ennek a nemzetnek az intézményeit úgy kell megkonstruálni, hogy normális időben elbírja a nemzet terheit és ha jönnek a nehéz napok, akkor olyan elasztikusak legyenek, hogy alkalmazkodni tudjanak a nehezebb viszonyokhoz is. Ha vannak átmeneti nehézségek és ha ez a nemzet nem tud olyan kosztot magának biztosítani, – hogy triviálisan fejezzem ki magamat. – amelynek segítségével testsúlyát fenntarthatja, a feladat nem az, hogy a lábát és a kezét levágjuk, hogy megcsonkítsuk, hanem az, hogy átmenetileg diétát tartsunk, kevesebb szobát fűtsünk abban a házban, amelynek lakói vagyunk és ne a házat bontsuk le azért. mert nehézségek vannak.

Ezt tesszük, s ennek érdekében fejttem ki az ősz folyamán azt a programot, amelyet itt a pártban is ismertettem. Nem a start volt tehát helytelen. Ha ma nem volna gazdasági, világgazdasági krízis, ha nem volna az egész világon pénzkrízis, kérdem, hogy akkor túl volnának-e méretezve a magyar állam intézményei! Hiszen az állami költségvetésnek az elmúlt években nagy feleslegei voltak, amelyekkel sikerült elkerülni azt. hogy további adósságot csináljunk és magunk voltunk képesek alimentálni a közgazdasági életet nagyszabású beruházásokkal.

Mi azt hirdetjük, hogy helytelen diagnózissal a mai állapotokon nem lehet segíteni. Azt hirdetjük, hogy az egyik osztálynak a másik osztály ellen való uszításával, egyik foglalkozási ágnak a másik ellen való uszításával, azzal, hogy az egyik foglalkozási ág a másikban keresi a bünbakot. hogy a.z egyik párt a másik politikai pártot teszi felelőssé, semmit sem fogunk javítani a helyzeten, hanem ellenkezőleg, tönkretesszük ezeket az erőket es egymás ellen fordítjuk azokat. amelyeknek harmóniában kell lenniök egymással.

Az hirdetjük, hogy nem jelszavas propagandákat kell folytatnunk.

hanem fix programhoz kell ragaszkodnunk. A kormány ezt teszi, mert azt a programot igyekszik valóra váltani, amelyet hirdet.

Sok divatos jelszó van a levegőben. Sokan azt hirdetik, hogy a kar-telek megrendszabályozásával, az ipari vámvédelem megszüntetésével, a bürokrácia leépítésével, csupán takarékossgal ebből a krízisből ki lehet jutni. Én magam is mondom, hogy amikor ezekre szükség van, azokat meg kell valósítani, de azt nem lehet állítani, hogy ezek megvalósításával a krízis már megszűnt. Szükség van bizonyos vonatkozásokban, hogy a visszaélések visszaszoríttassanak, hogy a túlzások lefaragtassanak. A krízis megoldását azonban nem ezen a téren kell keresni. Én mindig azt hirdetem, hogy világ-krízissel állunk szemben, melyet csak nemzetközi eszközökkel lehet leküzdeni és mi ezeket a nemzetközi eszközöket igénybe kívánjuk venni és ezen az úton haladva keressük a megoldást. A nemzeti politika körében mozgó eszközökkel ezt a krízist megoldani nem tudjuk. Ebben a tekintetben mi senkit sem utánozunk és nem kérünk kölcsön másoktól eszközöket. mint ahogy azt valaki újévi beszédében mondotta. Nem utánozunk senkit. mert mi voltunk az elsők, akik nemzetközi téren felretéve bizonyos nemzetközi nehézségeket is, kerestük az érintkezést olyam államokkal, amelyektől sok tekintetben ellentétek választanak el. Mi nem kérünk kívülről eszközöket és tanácsokat. Azok, akik ebben a tekintetben szemrehányást tesznek nekünk, amikor felszólítottuk őket. nem tudtak nekünk megfelelő javaslatot tenni.

Még egy jelszóval kell foglalkoznom, amely az újév körül mind sűrűbben hangzik fel. A közélet tisztaságáról van szó. Ma mindenki, aki magát vezérnek tekinti a közéletben, a közéleti tisztességről szónokol. El akarják hitetni azt. mint hogyha ők volnának azok, akik a közélet tisztasága tekintetében monopóliummal bírnak. Ezeket tisztelettel bátor vagyok figyelmeztetni, hogy a közéleti tisztaság nem ugródeszka egyesek részére a politikai életben való érvényesülésre. A magyar nemzet. amely morális és tisztességes gondolkozású, azokat. akik magukat ilyen módszerrel kívánják a közéletben előtérbe tolni, semmire sem értékeli, mert itt mindenkinek egyformán kötelessége a közélet tisztaságára ügyelni, mindannyian ügyelünk is.

Csak az aggszüzek azok, akik el akarják hitetni a világgal, hogy nekik az érintetlenség terén monopóliumuk van. Voltak, vannak és, sajnos, a nehéz gazdasági időkben lesznek is visszaélések, mint ahogy mindig voltak tolvajok, mindig voltak betörők és mindig voltak gyilkosok. A közélet tisztasága, nem abból áll, hogy ilyenek elő ne fordulhassanak, hanem abból, hogyha ilyenek előfordulnak, akkor azok méltó büntetésben részesüljenek. Én merem állítani, hogy tízéves működésem alatt sohasem tettem egy lépést. ma sem teszek és sohasem fogok tenni egy lépést abban az irányban, hogy a bűnök, amelyek a közélet terén elkövetettek, eltussoltassanak, vagy elkerüljék illetékes bíráikat. Aki tehát azt ajánlja nekem, hogy óvjam meg a közélet tisztaságát. annak azt felelem, hogy vagy nem veszi észre, hogy ebben szemrehányás rejlik velem és az egész kormányzattal szemben abban a tekintetben, hogy kötelességünket nem teljesítettük és akkor az illetőnek nem az a kötelessége, hogy a nyilvánosság előtt szónokoljon, hanem azonnal figyelmeztessen azokra az esetekre, amelyekről tudomást szerzett és pedig nem anonim levelekben, hanem személyesen, vagy pedig, ha ezt nem teszi, akkor ez a beszéd nem egyéb, mint üres fecsegése olyan

valakinek, aki a maga részére azzal akar babérokat szerezni, hogy magát puritán közéleti férfiúnak tüntetvén fel, megfélekedzik arról, hogy ezzel lovat ad a rágalmazók alá, akiknek a kenyere éppolyan piszkos, mint azoké, akik a közélet terén visszaéléseket követtek el, vagy pedig azok alá ad lovat, akik külföldről ennek a nemzetnek jóhírnevét, becsületét és hitelét aláásni akarják. Legyen tehát vége ennek a játéknak.

Én innen felszólítok mindenkit, ha tud valamit, méltóztassék azt illetékes helyen közölni és biztosíthatok arról mindenkit, hogy ha igaznak bizonyulnak azok, amelyekről tudomást szerzett az illető, senki sem fogja méltó büntetését elkerülni. De tiltakozom az ellen a leghatározottabban hogy ennek a nemzetnek a becsülete, a kormánynak, a bürokráciának egy tisztességes tisztviselői karnak becsülete sárba hurcoltassék és hogy itt az csempésztessek bele a magyar közéletbe, mintha rothadtak volnának az állapotok és hogy fogadatlan prókátorra van szükség a magyar közéletben, hogy a közélet tisztaságát megőrizzük, amikor itt vannak hivatalos férfiak, akik nem szenvednek morál insanityben és tudják jól, hogy a közélet tisztasága a nemzet legfontosabb kincse.

Nehéz időkben vállaltam a felelősséget ebben az országban. Olyan időkben, amikor a felelősség kedvéért gyakran testi épségemet és becsületemet is bele kellett vinnem a felelősség vállalásába. Nem szoktam megjedni a felelősségtől és nem fogok ezután sem. Aki fél osztozni ebben a felelősségben, az távozzék nyugodtan. Az ne legyen ennek a pártnak a tagja és ne támogassa a kormányt. Mert nincs demoralizálőbb a közéletben, mint az, hogy ha támogatják az egyik oldalon egyesek a kormányt, de odakünn ellenzéki beszédek mondanak és ellenzéki magatartást tanúsítanak. Nincs ennél demoralizálőbb jelenség a magyar közéletben, amelyet nem lehet eléggé megvédeni. Távozzék mindenki nyugodtan, aki a felelősségben osztozni nem kíván, semmiféle szemrehányás nem fogja követni az illetőt. De ne osztassék meg ez a tábor, amelyre az országnak szüksége van ezekben a nehéz időkben, amelynek egységét fenntartani a nemzet érdekében tartom kötelességemnek, mert csak ez az erő az, amely ebben az országban a rendet, a fejlődést, a haladást és a kritikus állapotokból való kimozdulást lehetővé teszi. Ezt tudja az ország és én bízom benne, hogy erről az ország majd annakidején tanúbizonyságot tesz.

Nekünk csak egy kötelességünk van a választóközönséggel szemben és ez az, hogy mindenkor becsülettel, tisztességgel mondjuk meg az igazságot és felvilágosítsuk a közönséget a helyzetről, felvilágosítsuk annak okairól, felvilágosítsuk arról, hogy milyen eszközökkel kívánjuk az országot a bajból kivezetni.

HITVALLÁS-TÉTEL MINISZTERELNÖKSÉGÉNEK TÍZÉVES JUBILEUMÁN (1931 ÁPRILIS 21. EGYSÉGES PÁRT)

1931 április hó 21-én ünnepelte az egységes párt *Bethlen* István grot tizesztendő miniszterelnökségét. Az ünnepi vacsorán *Kenéz* Béla üdvözölte a miniszterelnököt. *Bethlen* István gróf a következő beszéddel köszönte meg az üdvözlést:

Mélyen tisztelt barátaim! Ama fényes, ragyogó, eszmékkel teljes

beszéd után, amellyel az én mélyen tisztelt barátom, Kenéz Béla (*lelkes-éljenzés*) az én érdemeimet valóban érdemen felül méltatni kegyes volt. engedjétek meg, hogy valaki felszólaljon itt közöttetek, aki tíz év óta tartja kezét a nemzet pulzusán és mint gyakorlati politikus vessen egy pillantást a múltra és nézzen prófétaszemmel a jövőbe, hogy mi vár a nemzetre?

Én is azzal kezdem, amivel mélyen tisztelt barátom kezdte: a tíz év-előtti állapotokkal. A forradalom, a háború vihara elvonulóban volt. De romokban hevert az ország és romokban hevert Európa is. Széjjelnéztünk a magunk portáján, hogy hogyan kezdjünk új életet. merre vegyük utunkat. És a viharokban megtisztult levegőn keresztül köröskörül magas hegyláncot láttunk, amely közelinek látszott, amelynek megmászása könnyűnek tetszett. És elindultunk a magunk útján. És ma, tíz év után vesszük észre, hogy nem volt olyan könnyű az akadályok leküzdése, most vesszük észre, hogy a hegyoldalnak csak meredek lejtőjén vagyunk még, fenn és még messze van az út a hegygerincig, amely átvezet az ígéret földjére.

Kezdetben mindenki azt hitte, hogy vezéri pálcát hordoz a maga tarsolyában, (*Úgy van! Úgy van!*) mindenki a maga módján akarta a hazát boldogítani. Úgyszólván az egész nemzet nekiindult, nem várva vezérre, szervezésre, nem várva szervezésre, hogy leküzdje az akadályokat. Egyesek élete a sziklákon törött össze, mások eljutottak a félútig, de halálos fáradtságtól összeroskadtak. Az egyik egy lépést tett előre, de szomszédja két lépéssel húzta hátra – és így ment ez éveken keresztül.

Én nem kerestem a vezérséget. Isten a tanúm. Hiszen, amikor a kormányzó úr Őfőméltóságának bizalma (*Lelkes éljenzés és taps.*) elsőízben fordult felém, amikor a helyzet még nem érett meg a konstruktív munka megkezdésére, akkor olyan feltételeket szabtam pártoknak és egyeseknek, hogy tudatosan odajutottam, hogy megbízásomat visszaadtam. Amikor képviselőnek léptem fel Hajdúböszörményben, egy napot töltöttem a kerületben és visszatértem, mert féltem attól, hogy még nem érkezett el az az idő, hogy az összes társadalmi osztályok összefogásával, minden erők összehívásával induljunk el a meredeken, amely a nemzet boldogulásai felé vezet.

Valóban nehéz helyzet előtt állottunk. Minden gyakorlati politikusnak tisztában kellett lennie azzal, hogy két kérdést kell megoldania. Az egyik az, hogy a belpolitika terén miként indíthatja meg az új életet, miként indíthatja meg állami intézményeink életét és miként alakítja át azokat a kor követelményeinek megfelelően. Ez volt a belpolitikai feladat. De volt ennél nagyobb, nehezebb feladat is: miként alkalmazzuk a nemzet működését, funkcióit az egészen megváltozott, átalakult Európa viszonyaihoz, miként hozzuk harmóniába azokkal a feltételekkel, amelyeket a békeszerződések és más körülmények a nemzet számára teremtettek, s ugyanakkor úgy szervezni meg a nemzet viszonyát a többi nemzethez, hogy a legtöbb reményre való kilátással lehessen megindulni a nemzet nagy céljai megvalósítása felé.

Nos, tisztelt barátaim, valóban nehéz volt a feladat. Kenéz Béla barátom is rámutatott arra, hogy az ország romokban hevert. Területe szétforgácsolva, szétosztva szomszédai között. És valóban kétség merült fel, hogy ez a csonka ország életképes lesz-e még átmenetileg is? Közjogi intézményeink romokban heverték. Szent István koronája gazdátlanul állott és egy átmeneti törvény a főhatalmat a kormányzó úr Ő főméltóságára ruházta

és abban az időben, ne felejtjük el, még ellentétes nézetek merültek fel, hogy a főhatalom kérdésének ez a rendezése helyes-e, fenntartható-e és tartós-e? A kétkamarás országgyűlés, felsőházból és képviselőházból álló országgyűlés helyét az egykamarás nemzetgyűlés foglalta el, amelyben több volt a szuverenitás öntudata, a hatalmi túltengés, mint a politikai gyakorlat és a politikai iskolázottság.

Ebben a nemzetgyűlésben még ellenforradalmi és forradalmi hangulatok domináltak és a tárgyalásra szánt időt jórészt személyi viták, gyakran, a tettegességig elfajuló személyeskedések foglalták le, ahelyett, hogy az ország nagy, életbevágó problémáit a megoldás felé vitték volna. *(Élénk helyeslés.)*

Romokban hevert a magyar közigazgatás is. A tekintélyek tisztelete, a fegyelem, a forradalmak alatt elkallódott és helyüket a meddő politizálás, az irigység, az intrika foglalta el. Közigazgatásunk – beleértve az egész állami adminisztrációt – távol állott ama feladatok nagyságától, amelyek e nemzetre vártak.

De részekre bomlott a társadalom is. Egyik oldalon a felekezeti gyűlölség, a másik oldalon a forradalomtól szított osztálygyűlölet, amelyet a bosszúállás is fűtött. Úgyhogy a társadalmat egységes konstruktív munkában egyesíteni – majdnem lehetetlennek látszott;

És ott feküdt romokban gazdasági életünk is. A román, a cseh és a szerb megszállások által és az erőforrásainktól való megfosztás, az ország feldarabolása és a monarchia felosztása folytán piacainktól megfosztattunk és pénzügyi helyzetünk lezülése következtében mezőgazdasági és hiteléletünk újjáélesztése majdnem lehetetlennek látszott. A devalváció felé rohamosan haladó pénzügyi értékünk, a deficitből ki nem jutó költségvetésünk, a békeszerződések rettenetes terhei, az a hadisarc, amellyel megfenyegettek és amely Damokles kardjaként lebegett felettünk, a békeszerződés egyéb határozmányai, amelyeknek száz paragrafusa úgy kezdődik, hogy Magyarország lemond . . ., Magyarország hozzájárul . . ., Magyarország nem tesz kifogást az ellen . . ., Magyarország a maga részéről kiadja . . ., satöbbi, satöbbi: száz akasztófaként állott a magyar gazdasági élet előtt. amely akasztófák közül, ha egyet megűszünk, félünk kellett, hogy kilencvenkilenc más akasztófára felhúzzák a magyar gazdasági életnek minden lehetőségét.

Valóban csoda, világraszóló csoda, hogy élünk, világraszóló csoda, hogy ezt a tízéves korszakot megéltük. *(Zajos éljenzés és taps.)*

És ha ez így van, akkor én hálával és tisztelettel emlékezem meg erről, hálával és tisztelettel emlékezem meg a nemzet minden hű fiáról, aki lehetővé tette, hogy ezeket a nehézségeket leküzdeni képesek voltunk. Valóban ez a nemzet az utolsó tíz évben olyan erőpróbát állott ki, amely teljesítménye méltóan sorakozik a háborús teljesítmény mellé. Valóban ez a nemzet a józanság, a fegyelem, a kötelességtudás, a hazafias áldozatkészség, a hazafiság és a haza iránti hűség olyan bizonyítékát adta, amely előtt ebben a percben, amikor egy évforduló előtt állunk, meghajtott fővel, némán állok meg, tisztelt barátaim és meghajtott zászlóval köszönti ebben a percben a külföld is, mert hiszen azok az üdvözlő táviratok, amelyeket hozzám intéztek az utolsó hetekben, azok nem nekem, vagy ha nekem, úgy rajtam keresztül a nemzet teljesítményének szóltak. *(Hosszan tartó lelkes éljenzés és taps.)*

Tisztelt barátaim, a második feladat az volt, hogy nemcsak rendet teremtsünk a magunk portáján, hanem beleilleszkedjünk Európa új helyzetébe, harmóniába hozzuk a magunk életét. életünk működését azokkal a változott viszonyokkal és körülményekkel, amelyek között Európa élt és megszervezzük a magunk életét a szomszéd népekkel szemben.

Nagyot változott Európa helyzete. 1918 előtt Európa organizációja a hatalmi egyensúly elvén alapult. Két nagy hatalmi csoportosulás egymással szemben erőben és tekintélyben egyensúlyt tartva, biztosította a békét. de biztosította egyúttal a nemzetek igazságait is, mert hiszen akkor nem voltak legyőzöttek, akiknek igazságát erőszakkal el lehetett volna taposni. Akkor az összes nemzetek jogai az egyik, vagy a másik hatalmi csoportosulás keretében meg voltak védve az európai egyensúly által.

Mi idebenn egy ötvenmilliós monarchia keretében éltünk, amely úgy-ahogy, rendezte a Középduna medencéjében lakó összes népek együttélését. amely élő és nagyon sokban igazságos organizmus volt. amely azonban a békeszerződések folytán felbomlott. És kérdem, mi tevődött ennek helyébe? A békeszerződések Európa életének új organizációt adtak, a Népszövetséget. amely Népszövetség lett volna hivatva, vagy van hivatva arra, hogy a nemzetek békéjét biztosítsa, de egyúttal igazságot is osszon a népek között.

Ehhez az organizációhoz hozzájárult a későbbi idők folyamán az a szövetség is, amely az egyes győző hatalmak között létesült. Mind a kettő azonban csak azt a célt szolgálta, hogy a győzők egyeduralmát biztosítsa a legyőzöttek felett.

Nem csodálható, hogy ez az organizáció Európa békéjét hosszú ideig biztosítani nem volt képes, mert hiszen hiányzott ehhez az, hogy az összes népek kollaborációs akarata meglegyen; hiányzott az, hogy az összes népek megnyugvással vehessenek részt ennek az organizációnak működésében a béke és az igazság érdekében, mert túl nagy volt az ellentét a hirdett jelszavak és a tettek között. (*Hosszantartó lelkes éljenzés és taps.*)

Ennek az organizációnak következtében Európa két részre oszlott: a győzők és a legyőzöttek táborára és harmadik faktorként lépett hozzá az orosz szovjet. A győzők úgyszólván tíz éven keresztül szabadon garázdálkodhattak a legyőzött népek politikai, közjogi és anyagi javaiban és a harmadik faktor kezeit dörzsölve nevetett a markába. (*Úgy van, úgy va/u!*)

Ahogy azonban előrehaladt az idő, tisztelt barátaim, a győzők organizációjában szakadékok jelentkeztek. Olaszország és Anglia kezdte észrevenni, hogy a háborús mentalitás állandósítása zsákutcába vezet. Egyik és másik hatalom is kezdte észrevenni, hogy a győzők egyike és másika között kötött szövetségi szerződés nemcsak a legyőzötteket fenyegeti, de még a győzők táborában is megbontja az egyensúlyt.

Ma, tisztelt barátaim, úgy látom, hogy egy új politikai organizáció előestéjén állunk Európában, egy új világ kialakulása következik be, amely talán közelebb fog hozni minket az igazság és az egyenlőség gondolatához. Úgy érzem, ma még nem lehet tudni, hogy ez újból a régi hatalmi egyensúlyrendszer, vagy egy általános európai organizáció révén fog-e létesülni? De akárhogy létesül, nekünk nincs okunk búsulni, mert az elmúlt tíz év keserves szenvedések és megaláztatások korszaka volt Magyarországra nézve, példátlan szenvedések és megaláztatások korszaka, amelyek ezt a korszakot hasonlóná teszik a mohácsi vész utáni korszakhoz, amelynél

sötétebb korszakot a magyar történelem sohasem ismert. Nincs okunk búsulni, ha elmúlik Európában az; az organizáció, amelynek szemtanúi voltunk tíz éven keresztül. Sőt dolgoznunk kell abban az irányban, hogy ehelyett az igazság organizációja következék el és felragyogjon annak az igazságnak korszaka, amelyben a magyar igazságok is érvényesülnek. *(Hosszantartó lelkes, meg-megújuló taps és éljenzés.)*

De nemcsak politikai téren látom így a helyzetet: gazdasági téren is hasonló tüneteknek vagyunk szemtanúi. Ha politikailag tökéletes organizációt nem adtak a békeszerződések, még kevésbé adtak tökéleteset gazdaságilag. Hiszen szemtanúi voltunk, hogy a reparációs kötelezettségek, a háborús adósságok könyörtelen behajtása, nagy gazdaságilag organizált területek szétrombolása, tönkretették Európa gazdasági életet megfosztották a nemzeteket a kollaboráció alapjaitól, amelyeken a régi Európa gazdasági egysége felépült.

A Dunavölgyében szétromboltak egy ötvenmillió egységes vámterületet, amelyben éltünk és helyébe semmi sem került. Oroszországból kihalítottak nagy területeket és ezeken a monarchiától elcsatolt területekkel együtt, a bellum omnium contra omnes pusztított, mert Európa újjáalkotói e nagy területeknek, amelyeken a népek millió élnek, új gazdasági organizációt adni képesek nem voltak. A Németországra rótt reparációk iszonyú mérve, a más ipari államok által Amerikának fizetendő óriási háborús adósságok kamatterhei lehetetlenné tették az együttműködést a mezőgazdasági és ipari államok között, mert az ipari államokat, elsősorban Németországot, behajtották egy agrár-protekciónizmusba, amely protekciónizmusra természetesen az agrárállamok ipari protekciónizmussal válaszoltak, így azután lehetetlenné vált a gazdasági árucserének az a normális folyamata, amely a háború előtt volt Európában a világban és egy mesterséges, mesterkéltszerű gazdasági konstrukció lépett helyébe, amelyben a népek egymástól elzárkózva, valamennyien a szenvedés, a krízis, a gazdasági tönkremenés állapotába jutottak.

Tisztelt barátaim, itt is, gazdasági téren, jobb jeleket látunk. Itt is Európa gazdasági újjáalkotásának, újjáorganizációjának előestéjén állunk. Az idők méhe nagy tervekkel terhes. Úgy érzem, tisztelt barátaim, hogy ebben a pillanatban, amikor tíz év mesgyéjén állunk és amikor látjuk, hogy Európa új politikai és gazdasági megszervezésének előestéjén vagyunk, akkor éber figyelemmel kell kísérnünk, hogy mi történik és szárazon kell tartanunk a puskaport, de dolgoznunk kell azoknak az igazságoknak érdekében is, amelyeknek megvalósítása elválaszthatatlanul kapcsolatos az új európai organizáció kialakulásával.

Dolgoznunk kell annak érdekében, hogy amikor Európa újjáalakul politikai és gazdasági téren, helyet kérjen magának a magyar igazság. Négy igazságban foglalom össze, amit mondani akarok:

Igazságot az igazságtalanul meggyötörteknek,
egyenlőséget az egyenlőtlenségbe taszítottaknak,
egyesülést az akaratuk ellenére erőszakkal elszakított aknáknak, es
megélhetést mindenkinek a nap alatt.

(Percekig tartó lelkes éljenzés és taps.)

Ez az a számla, amelyet Magyarország e tíz év fordulóján az újjáalakult Európának prezentálni köteles. *(Meg-megújuló élénk éljenzés és*

taps.) De ez nemcsak számla, hanem igazság is Európa számára. Mert szent meggyőződésünk, hogy Európa békéje, civilizációja csak e szent igék figyelemmel tartása mellett építhető fel újra és biztosítható örök időre. (*Elkes éljenzés és taps.*) Az európai civilizáció jövője függ attól, hogy ezek az igazságok valóra váljanak.

Tisztelt barátaim! Erre a munkára kell nekünk vállalkoznunk a következő tíz esztendőben. Ha nem én, úgy az, aki ezt a munkát végrehajtja . . . (*Ezeknél a szavaknál viharos erővel tör ki a taps és éljenzés, amely percekig tombol.*) Bízom benne és tudom, hogy ez a nemzet ismeri kötelességét önmagával, Európával és a világgal szemben.

A miniszterelnök szavait tomboló éljenzés és viharos taps követte.

VÁLASZTÁSI PROGRAMBESZÉD DEBRECENBEN (1931 JÚNIUS 14.)

Horthy Miklós Magyarország kormányzója az országgyűlés képviselőházát 1931 június 6-án feloszlatta és az új országgyűlést 1931 július 18-ra hívta egybe. Bethlen István gróf miniszterelnök 1931 június 14-én Debrecenben programbeszédet mondott, amely így hangzott:

Mindenekelőtt hálámnak akarok kifejezést adni, – mondotta, – köszönetet mondani azért, hogy Debrecen polgársága újból engem kért fel, hogy a következő országgyűlési cikluson képviseljem. Kértek más helyről is, hogy jelöltessem magam, azonban ragaszkodom Debrecenhez (*Hosszantartó lelkes éljenzés és taps.*) és más helyt nem léptem fel. Ezzel is jelezni akarván, hogy ha Debrecen polgársága bizalmával megtisztelt, a magam részéről, mint képviselő, szolgálataimat kizárólag Debrecennek ajánlom fel. (*Élénk éljenzés és taps.*)

Ezelőtt egy héttel bezárultak az országgyűlés kapui és elcsendesültek a tanácskozótermek. Azok, akiket az ország öt évvel ezelőtt bizalmával tüntetett ki, akikre öt évig sorsát bízta, szétszéledtek az országban, számot adnak tevékenységükről és programot mondanak a jövő szempontjából. Kijelentések, programszerű kijelentések történnek a jelöltek részéről, amint az ilyenkor szokás. Normális időkben világnézeti alapon álló pártpolitikai programokat hallunk, amelyek magukban foglalják azokat a nagy elvi kérdéseket, amelyek a nemzet életében döntő jelentőségűek.

Ma világnézeti programokról úgyszólván semmit sem hallunk. Gazdasági kérdésekről beszélnek az összes jelöltek, mert a nemzetet, az országot, létünket elsősorban ezek a kérdések érdeklik ma. Minden Program annyi ér ma ezekben a nehéz időkben, amennyit nyújtani tud gazdasági téren a nemzetnek. Minden program annyi ér és annyiban ér valamit, amennyiben a nemzetet átsegíteni képes azokon a nehéz gazdasági időkön, amelyeket ma élünk. Én is programbeszédemben elsősorban gazdasági kérdésekkel kívánok foglalkozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az a nagy világválság, amellyel két év óta küzdünk, az utolsó időkben nem könnyebbedít. A mezőgazdasági cikkeknek ára nem emelkedett, sőt hanyatlott. A válság mind nagyobb hullámokat vet, mind szélesebb körre terjed ki, ma már nemcsak a gabona neműek, hanem más mezőgazdasági cikkek is oly árhanyatlást szenvedtek és szenvednek, sőt még azok a nyerstermények is, amelyek a világtengeren túlról jönnek be Euró-

pába, árhanyatláson mentek keresztül. Következménye volt ennek a föld árának csökkenése, következménye volt ennek az, hogy az a gazda, aki eladósodással küzdött eddig, még súlyosabb helyzetbe került a jelen pillanatban, mert hisz az adósság, viszonyítva ahhoz a tőkeértékhez, melyet földje képvisel, sokkal nagyobb percentet alkot ma vagyonában. Hozzájárult a mezőgazdasági válsághoz az orosz kommunista köztársaság ármomboló tendenciája is. Ez a romboló tendencia részben azért, hogy megszerezze azokat a pénzeszközöket, amelyek az ötéves iparosítási prooramm keresztülhajtására szükségesek, másik oldalon azonban abból a célból, hogy a világválságot súlyosítsa, tömegesen dobja piacra azokat a nyers-terményeket, amelyeket a szovjetek saját népük kiéheztetésével és saját közfogyasztásuk lecsökkentésével vonnak el az orosz nemzetől.

És ha végignézem az ipari helyzetet, azt kell mondanom, hogy a mezőgazdasági osztályok meggyengülése, fogyasztási képességének lehanyatlása folytán az ipari üzemek működése is szűkebb térre szorul. Napról-napra szaporodik a munkanélküliek száma. Az iparnak rentabilitása is csökkent. Ennek következménye volt az egész világpiacon az ipari értékek hanyatlása sok helyt. Ahol a bankélet összekötöttségben áll az ipari termeléssel, bankok bukása következett be és a tőzsdéken jegyzett értékek mindenütt többé-kevésbé lefelé tendálnak. Szemben állunk egy általános hitelkrízissel is. Ugyanakkor, amikor egy-két kivételes országban a rövidlejáratú hitelek után fizetett kamatok, a bankbetétek után fizetett kamatok egy-két százalékot tesznek, sőt vannak helyek, ahol a betétekért betéti kamatokat egyáltalán nem fizetnek, a világnak túlnyomó nagy részén elviselhetetlen terhet jelent a gazdasági életre a hitelkrízis, ami mutatja, hogy valami beteg, valami egészségtelen irányzat van fejlődésben a gazdasági életben, mely lehetetlenné teszi a tőkék termékenyítő szétterjedését egyformán az egész világban. Kihatása volt ennek a világválságnak úgyszólván az összes államok költségvetésére is. Ma kevés állam van Európában, amelynek deficitmentes budgetje volna. Még a nagy, erős gazdag Franciaország is költségvetési évét hárommilliárd deficittel fejezte be. Az angol birodalomban Snowden pénzügyminiszter, aki annakidején kilátásba helyezte volt, hogy adóemeléseket nem fog eszközölni, mert elérkeztek az angol adófizető polgár teljesítőképességének szélső határához, kénytelen volt bejelenteni, hogy a költségvetés egyensúlya érdekében új adónemeket hoz be. Nálunk is éppúgy, mint az egész világon, gazdasági válság van. Nem lehetünk, sajnos, sziget egy óceán közepén, amely semmi összefüggéssel nem bírván a külföldi országokkal, egyedül megállana abban a tengerben, amely körülveszi. *(Úgy van! Úgy van!)* Nálunk is a mezőgazdasági cikkek árhanyatlása tovább folytatódik. Az a segítség, amelyet a múlt évben a gazdáknak nyújtottunk, nem bizonyult elegendőnek. A gazdáknak tekintélyes része eladósodott. Vannak olyanok, akik súlyos helyzetbe kerültek, akiknek megmentése érdekében az úgynevezett földtehermentesítési törvényt kellett a parlamentben megszavaztatni. Nálunk is csökkent az ipari termelés, nagyobb a munkanélküliek száma. Nálunk is nehéz helyzetbe jutott a kisipar. Az állam a külföldön, hacsak nem akarnánk lehetetlen feltételeket elfogadni, hosszúlejáratú államkölcsönt kapni nem képes. Mezőgazdaságunkat, hosszúlejáratú kölcsönökkel ellátni nem vagyunk képesek. Az államvasúti bevételek csökkentek az országban és a községi háztartások is sok helyen nehézségekkel küzdenek.

És ha mégis azt mondom, hogy a mi helyzetünk sok más országgal szemben jobb, úgy az igazat mondom. Méltóztassék körülnézni, méltóztassék átnézni a határokon nyugatra és kelet felé is. (*Úgy van! Úgy van!*) Ha a határokon átlépünk, azt látjuk, hogy Romániában 8 pengőt kap a búzáért a gazda, nem annyit, mint nálunk. Tehát ne méltóztassék azt hinni, hogy Magyarország az egyedüli ország, amely válsággal küzd. Sőt merem állítani, ha van válság a világon, úgy Magyarország nem az az ország, ahol a válság a legnagyobb volna. (*Úgy van! Úgy van!*)

És nekünk mégis nehézséggel kell küzdenünk ebben a válságban, mert a mi közgazdasági életünk, a mi mezőgazdaságunk, a multakban sokkal magasabb gabonaárakhoz, viszont annakfolytán, hogy nagy fogyasztóterületben egységet képeztünk, alacsonyabb ipari árakhoz és annak folytán, hogy ezen területen bőven volt rendelkezésre álló tőkénk, olcsóbb kamatlábhoz volt szokva.

Olcsóbb kamatlábra volt berendezkedve a mi közgazdaságunk, mint azok az országok, amelyek abban az időben is mezőgazdasági exportországok voltak. Ebben a tekintetben ma változás állott elő nálunk. Valóban mindenkiben fölvetődik az a gondolat, hogy mi lesz a világ mai gazdasági életével? Fölvetődik az a gondolat, nem a kapitalisztikus világrend, a magántulajdon alapján álló világrend összeomlása előtt állunk-e? Vájjon nem azoknak van-e igazuk, akik a túlsó táborból a közgazdasági életet egész más alapon kívánják berendezni! Hát nem és sohasem! (*Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés.*) Ezek átmeneti nehézségek, amelyekkel a világ küzd és minden nagy háború után küzdött. láttuk ezt a világtörténelemből. A nagy napóleoni háború után hasonló volt a helyzet Európában: valuták omlottak össze, vagyonok pusztultak el, a gazdasági élet évtizedeken keresztül pangott és nehézségekkel küzdött. És látjuk az 1870-es francia-német háború után a nagy bécsi krachot és az azzal összefüggő közgazdasági jelenségeket.

Nem a kapitalisztikus világrend összeomlása előtt állunk, hanem olyan nehézségekkel állunk szemben, amely nehézségek tarthatnak rövidebb, tarthatnak hosszabb ideig, amely átmeneti nehézségekkel szemben minden nemzetnek kötelessége, hogy vértessze fel magát. mert az a nemzet, amely ebből az időből meg tudja menteni az anyagi és erkölcsi javait egy jobb idő számára, meg tudja menteni nagyobb politikai áldozat nélkül, meg tudja menteni függetlensége feláldozása nélkül, meg tudja menteni úgy, hogy az országban a szociális összhangot fenn tudja tartani, az az ország olyan előnyökre tesz szert a jövő szempontjából, amelyek a nemzetközi versenyfutásban neki előnyt jelentenek, amelyet visszaadni csak nagyon nehezen lehet. (*Nagy taps. Úgy van! Úgy van!*)

Most lássuk, hogy ezekkel a bajokkal szemben a magyar politikai, pártok milyen orvosszereket akarnak. Itt röviden kívánok végezni az ellenzéki pártok túlnyomó többségének programjával, mert hiszen a szociáldemokrata párt nálunk egyoldalúan osztályprogramot állít fel, (*Úgy van! úgy van!*) amely ha valóra válna, talán ideig-óráig az ipari munkásosztálynak előnyöket biztosítana, de egész biztos, hogy rövid időn belül még nehezebbé tenné a közgazdasági életet. (*Úgy van!*) Súlyosabb megrázkódtatásnak tenné ki ennek folytán az ipari munkásosztálynak is az életét. mint amilyen nehézségekkel ma küzd. Nem beszélek a többi ellenzéki pártnak programjáról azért. mert hiszen nagy részük abban a régi

doktriner-iskolában halad, hogy a közgazdasági élet kereteibe belenyúlni nem szabad, aki azokba belenyúl, csak kárt tesz, holott az egész nemzet. az egész ország, az egész közvélemény azon az állásponton áll, hogy a kormányoknak ilyen nehéz időkben gondoskodni kell olyan eszközökről, amelyek segítségével a bajokon enyhíteni tud.

De beszélék egy párt programra járói, amely párt az utóbbi időkben kizáróan gazdasági alapon alakult meg. Azt hirdeti e párt hogy programja különben egy és ugyanaz, mint az egységes párté, de gazdasági téren a kormány helytelen gazdasági politikát követ és ez a bajoknak kútforrása lesz. Lássuk e párt programjának főbb elveit. főbb követelményeit. amelyeknek segítségével azt hirdeti az országban, hogy a válságot meg lehet szüntetni. Az egyik követelése az, hogy a költségvetés leszállíttassék arra a nívóra, amelyet a nemzet teherbíróképessége előírt és ha ez megtörténik, megfelelő takarékosági eszközökkel, akkor adóreform vitesék keresztül, amelynek rendjén a magyar mezőgazdaság könnyítéseket kapna, viszont az ingó tőke sokkal súlyosabban adóztatnék meg. A programnak harmadik pontja az, hogy olcsó hitelt Magyarországon csak banktörvénnyel lehet előidézni, amely banktörvény gondoskodna kamattörvényről, magában foglalná a kamatszabályozást. uzsorának deklarálná a kamatnak bizonyos százalékon felül való szedését. végre mint utolsó, és egyik legfőbb pontot. azt ajánlja, hogy az ipari vámvédelmet szüntessük be abban a mértékben, amint ez fennáll, s különösen azoknak az iparcikkeknek a vámját. amelyeknek a mezőgazdaság a fogyasztója, legalább 30 százalékra szállítsuk le.

Ha végignézem ezt a programot, úgy az első percben szemembeötlök, hogy lényeges vonásokban hasonlít ahhoz a programhoz, amelyet Debrecenben 1928-ban adtam, hiszen én magam is hirdetem, hogy a takarékosági elvet a költségvetésben keresztül kell vinni fokról-fokra, hiszen ennek megfelelően a múlt évben húsz millióval, a folyó évben 33 millióval csökkentettük is a magyar költségvetés kiadási oldalát. Magam is hirdetem, hogy a takarékoságot még a személyi oldalon is keresztül kell vinni az által, hogy az öt éven keresztül 10 százalékkal kell csökkenteni a tisztviselők létszámát fokozatosan, de nem úgy, hogy elküldjük a tisztviselőket. hanem úgy, hogy a megürülő állásokat nem töltjük be addig, amíg ezt a 10 százalékos csökkentést el nem érjük. Magam is hirdetem azt, hogy vámtarifánkat revízió alá kell venni és pedig abból a célból, hogy a magyar mezőgazdaság terheit csökkentjük, anélkül természetesen, hogy az ipari termelésnek jogosult és honorálandó érdekeit figyelmen kívül hagyánánk. Így tovább mehetnék azokon a követeléseken, amelyeket felolvastam és ismertetni bátor voltam, mint a független kizgazdapárt programját.

Azonban si duo faciunt idem, non est idem; ha ketten csinálnak valamit. sohasem ugyanaz. Köztünk és a független kizgazdapárt felfogása között két lényeges, különbség van. Az egyik az, hogy az én felfogásom szerint igen sok mindent meg kell csinálni ebből, azonban csak úgy, hogy ezáltal más jogosult érdekeket érinteni nem szabad. (*Élénk helyeslés és taps.*)

További különbség köztünk az, hogy az én meggyőződésem szerint. ha mindaz, amit a független kizgazdapárt a maga részéről követel, valóra válnék, a válságon ez alig csökkentené. Én önöknek anekdotát fogok el-

mondani egy élményemet. Ezelőtt pár évvel egy képviselőtársam, aki abban az időben még az ellenzéki padokon ült és később csatlakozott az egységes párthoz – ez abban az időben volt, amikor a földreformmal kapcsolatban ebben az országban bizonyos nagyfokú demagógia folyt – hozzám jött és ezt mondta, nekem: kedves barátom, te a földreformmal kapcsolatos demagógiával szemben kiépítetted az egységes nagy védőgátjaidat. azonban mi megsokaltuk az ellenzéki padokon ezt a demagógiát. amelyet egyesek csinálnak és mi ezen egységes árvízvédelem mögött egy második vonalat kívánnánk megkonstruálni, amely második vonal felfogná a hullámokat, ha egyszer az árvízvédelmi vonalat egy ponton áttörnék a hullámok, amíg megint kiigazítható, kijavítható volna. Én szembenéztem vele azt mondtam neki, helyes, jó gondolat. de egyre figyelmeztetek, hogy azokhoz a gátakhoz, amiket te föl akarsz építeni, nehogy a földet az én gátamból talicskázd le, *(Úgy van! Úgy van!)* mert ha ezt teszed, akkor magad idézed elő, hogy meggyengül az a fő gát, amelyre mi a magunk erősségét és védelmét alapítjuk. *(Zajos helyeslés.)*

A magyar közgazdasági élet védelmi gátja, nagy erősségi védelmi gátja, a világválsággal szemben a foglalkozási ágak egységében, összefogásában és összetartásában van. Aki a mezőgazdasági védelemnek gátjait azzal akarná felépíteni, hogy ebből az egységes védelmi vonalból kívánja a maga földjét odatalicskázni, az nemcsak hogy nem használ a gazdasági válsággal szemben a nemzetnek, hanem ellenkezőleg, gyengíti a nemzet erejét. *(Helyeslés.)*

Az én meggyőződése az, hogy ha mindazt megcsináljuk, amit a független kisgazdapárt óhajt, egy fillérrel sem lesz Magyarországon drágább a búza, egy pengő külföldi kölcsönrel sem kapunk többet, mint amennyit kapunk most. Sőt, ha az ingó tőke ellen drákói rendszabályokkal lépünk fel, abban a percben nemcsak hogy nem jön többet ide, hanem kimenekül az országból. *(Úgy van! Úgy van!)* Sajnos, láttuk, hogy az ingótőkének éppen az a természete, hogy abban a percben, amikor valahol megriasztják, azonnal eltűnik és olyan országokba megy, ahol szívesen látják éb jobban bánnak vele. De azt hiszi Gaal Gaston, ha én a vámvédelem leépítésével odáig megyek, hogy ezzel a magyar iparnak állását meggyengíteni, segíték a helyzetet? Még ebben az esetben sem segítenék a mezőgazdaságon. Az ipar terén egyetlen munkanélkülinek sem adnék kenyeret, sőt szaporítanám a munkanélküliek számát. Hogy mit jelent közgazdasági szempontból a munkanélküliek számának szaporítása, elég, ha átnézünk Ausztria, Németország és Anglia határain és megértjük, hogy ez a költségvetés és a kiadások szempontjából mit jelent. Még azokban az országokban is, ahol munkanélküliségély nincs, nem lehet elzárkózni az elől, hogy ha a munkanélküliek száma százezrekre szaporodik, hogy valamely formában bizonyos támogatást nyújtsunk. Mindebből világos az, – és Itt leszögeztem álláspontomat. – hogy sok minden helyes a Gaal Gaston-féle programból, amit már 1928-iki debreceni beszédemben is elmondtam. De sok túlzás van ebben a programban, amely túlzástól óvakodnunk kell, mert különben ezt a nemzetet nagyobb bajoknak tennék ki, mint amilyen bajokkal küzd a jelenben.

Az én meggyőződése az, hogy nem lehet kizárólag belpolitikai eszközökkel küzdeni a világválság ellen, hanem csakis nemzetközi eszközök segítségével.

Ezt a válságot nemzetközi eszközök nélkül leküzdeni nem lehet és azokat a belpolitikai eszközöket, amelyek rendelkezésünkre állanak, ki kell használnunk. Ezek a belpolitikai eszközök nálunk is csak kiegészítő eszközök abban a nagy munkában, amelyet folytatnunk kell a világválság elleni harcban. És itt merem állítani, hogy kötelességmulasztás minket nem terhel, sőt ezen a téren éppen a magyar kormány volt az úttörő és pedig két irányban, akkor, amikor felszólította az európai mezőgazdasági államokat, hogy összegyűlve egymással beszéljék meg a bajokat és állítsanak fel egy konstruktív európai programot és továbbmenve, magunk dolgoztunk Ifi egy programot és vittük a többi mezőgazdasági állammal együtt a különböző nemzetközi konferenciák elé.

Három irány, három metódus, három lehetőség van, amelyen keresztül nemzetközi összefogás révén a mezőgazdasági válságon enyhíteni lehet. Az egyik az, amint azt már többször kifejtettem, a búzatermelők világkarteljének a megalkotása, a másik egy általános európai preferencia-ális szisztémának keresztülvitele és a harmadik, amely még szűkebb téren oldja meg a kérdést, regionális összefogás az egyes ipari és mezőgazdasági államok között.

A római és londoni konferencián a magyar földművelésügyi államtitkár terjesztette elő a világkartelnek javaslatát, amely lényegében abban áll, hogy az összes exportáló országok egymással export-kontingensekben állapodjanak meg, amely kontingensek egyenlők azokkal a szükségletekkel, amelyekkel az import-országok bírnak. Ugyanekkor állapodjanak meg abban is, hogy az exportokat ezen import-országokban egyenlő és megfelelő árak mellett kínálják, mert ezáltal biztosítható az, hogy a termelési költségekkel arányban álló árakat kapunk az importországokban, és végre szükség lett volna egy harmadik intézkedésre, amely kimondja azt, hogy ami így el nem helyezhető a világpiacon, – mert nagyobb, mint a világpiacnak a szüksége – ez bizonyos denaturálási folyamaton menjen keresztül és állati táplálékra használtassék fel. A londoni konferencián ehhez a javaslatához az összes államok hozzájárultak, az Észak-Amerikai Egyesült Államok kivételével. Hozzájárult Kanada, hozzájárult Argentína, Ausztrália, az összes európai exportországok, még Szovjetország is, egyedül az Észak-Amerikai Egyesült Államok voltak azok, amelyek nem járultak hozzá a javaslatához, hivatkozva arra, hogy kényszerrendszabályokkal alkotmányuk értelmében nem köthetik meg külkereskedelmük kezét.

Most röviden ismertetem a másik javaslatot is, amelyet a belgrádi, bukaresti és egyéb helyeken tartott konferenciákon hoztunk javaslatba és amely utoljára Genfben, mint Briand francia külügyminiszter terve került forgalomba, egy preferenciái is szisztéma megoldása érdekében. E javaslat abban áll, hogy Európa területén azok a nagy ipari államok, amelyek búzát vagy gabonát importálnak, nem termelnek eleget és ugyanakkor vámmal védik saját termelésüket, adjanak az európai export-országoknak – tehát a dunai államoknak és Magyarországnak – olyan vámengedményt, amely vámengedmény a búza exportárát emelné, mert hiszen nem fedezi teljes mértékben ezen országok szükségletét. Ezt a javaslatot még nem vették el, de még el sem fogadták, ez még további tanácskozások anyagát képezi.

Én hiszem, hogy miután a világ gazdasági életvitele csakis nagyobb fogyasztási területek kreálása révén lehetséges, a világgazdasági válság

csakis így oldható meg és e preferenciális szisztéma, tudniillik egy külön európai fogyasztási terület kreálása által, amelyeknek keretén belül azután úgy az ipar, mint a mezőgazdaság megtalálhatja a maga boldogulását. Azonban egyelőre itt nem számolhatunk be olyan eredményről, amely a kérdést gyökeresen megoldaná.

Látva a magyar kormány azt a helyzetet, hogy egy világmegoldás nem lehetséges, hogy az európai megoldás hosszú időt vesz igénybe, szűkebb regionális megoldást kerestt és örömmel jelenthetem be, hogy ezt a megoldást meg is tudja találni. (*Hosszantartó éljenzés és taps.*)

Miből áll ez a helyi megoldás? Abból, hogy az ipari államok, amelyek erre készek, azokkal a mezőgazdasági államokkal, amelyek arra kaphatók, olyan vámmegegyezést csinálnak, amelynek keretén belül vagy bizonyos kontingens gabonát vesznek át ezektől az exportországoktól magasabb áron, mint a világgpiaci ár, vagy pedig olyan támogatást adnak ezeknek az exportországoknak, amelyek végeredményben ugyanazt idézik elő, hogy az exportcikk ára magasabb árt ér el, mint a világgpiaci ár. Ennek a megoldásnak az értéke attól függ, hogy sikerül-e például Magyarországnak egész exportfeleslegét ilyen módon elhelyezni. Mert, ha nem sikerül, vagy nem megközelítőleg sikerül, akkor még mindig marad egy exportálandó rész, amely csak a világgpiaci áron helyezhető el és ennek folytán nyomja a belföldi árakat.

Mi Olaszországgal és Ausztriával megegyezést kötöttünk ilyen regionális alapon, (*Viharos taps.*) amely megegyezés, remélem, néhány napon belül a világ elé kerül és amely megegyezés biztosítja azt, hogy Magyarország búzáját lényegesen a világparitási áron felül lesz képes elhelyezni ezekben az országokban. (*Hosszantartó éljenzés.*) Ha ehhez hozzáveszem a bolettát, amelyet mint belső segítséget adunk a gazdáknak, ez már mindenesetre a világgpiacon ma fennálló 9-10 pengős árnak csaknem kétszerese lesz. Ha még hozzáveszem azt, hogy ezen szerződések rendjén természetesen állatexportunkról sem feledkeztünk meg, és így nem hajtatik bele a magyar mezőgazdaság egy egyoldalú búzatermelési irányzatba, hanem fenntartható és megfelelő piacot kaphat állattenyésztésünk is, akkor azt kell mondanom, hogy a jelen körülmények között megtettünk mindent, ami megtehető volt. (*Zajos helyeslés.*)

Ezek a szerződések egy évre szólnak, tehát csak az első lépést alkotják ebben az irányban, amelyet a jövőben továbbfejleszteni minden kormány kötelessége lesz. De ha azt nézem, hogy azokból a nagyobb megoldási tervekből is, amelyeket bátor voltam felemlíteni, apránként lépésről lépésre mégis valóra fognak váltani valamit, akkor ezzel a két szerződéssel, – amely két szerződést, remélem, ki tudnak egészíteni a csehszlovák és német szerződések is, – olyan alapot nyújtunk a magyar mezőgazdaságnak, amelyen tovább munkálva, újból megtalálhatja a maga boldogulását. Az kétségtelen, hogy a magyar mezőgazdaság javára kell a magyar kormányzatnak keresnie a nagyobb és erősebb ipari országokban a támaszt. E nélkül a világgazdasági válságot, a mi mezőgazdaságunk, amely magasabb árakhoz és vámvédett piachoz volt szokva, leküzdeni nehezen tudná.

Magyarország mindig kultúrország volt és mint kultúrország, magas igényekkel bírt. Ezt a kultúrnívót, ezt az életstandardot, amely Magyarországon az utolsó évszázadban kifejlődött, 9-10 pengős búzaár mellett fenntartani nem lehet. Ezt az utat kell tehát választanunk, úgy, ahogy

mondtam, mert különben vagy lesüllyedünk koloniális nivóra, vagy leszünk egyszerű paraszti ország, amely minden kultúrát nélkülöz. Kolónia nem akarunk lenni, de nem is lehetünk, – de parasztország sem akarunk lenni és nem is lehetünk. Mert amennyire nagybecsülöm ennek az országnak kigazdatársadalmát és amennyire szükségesnek tartom, hogy ennek az országnak politikai élete ebben a kigazdatársadalomban erősen gyökereszzék, éppen annyira állítom azt, hogy ennek a kigazdatársadalomnak, – mint ahogy mindnyájunknak – egyformán érdeke az, hogy ennek az országnak kultúrnívóját, életstandardját fenntartsuk, mert ha le kellene süllyedni oda, ahová mondtam, ez szociális felfordulások és nagy nemzeti értékek pusztulása nélkül nem volna lehetséges. (*Úgy van! Úgy van.*)

Ezek után legyen szabad áttérnem azokra a belpolitikai eszközökre, amelyeknek segítségével javítani kell gazdasági életünkön. Itt az anyag nagy halmaza miatt engedjék meg, hogy csak nagy vonásokban rajzoljam meg azt a képet, amely bennem kialakult, amikor afelett gondolkoztam, hogy melyek a magyar kormány feladatai a következő öt évben, hogy a magyar gazdasági életet védelmezze, erősítse abban a válságban, amelyben ma van.

Pénzügyi téren már hangsúlyoztam, hogy a költségvetés egyensúlyának fenntartása a legnagyobb országos érdek. Ennekfolytán a takarékoságnak további alkalmazása azoknak az eszközöknek az igénybevételével, amelyekre szintén utaltam, ezentúl is kötelességünk és feladatunk lesz. Önök bizonyára kíváncsiak, hogy mit tervez a magyar kormány az adózás terén. Én csak annyit mondhatok, hogy mindazok a hírek, amelyek a napokban napvilágot láttak – bicikliadóról és nem tudom száz másféle hasonló újadónemről – teljesen légből kapott koholmányok, mert a magyar kormány ezekkel nem foglalkozik. (*Helyeslés.*) Sajnos, viszont nem helyezhetem kilátásba az adók csökkentését sem. Ha a forgalmi adók terén a fázisrendszer további alkalmazását a jövőben is folytatni fogjuk, azért mégis lényeges csökkentéseket az adózás terén mindaddig, míg az államháztartás bevételei olyan mértékben folynak be, mint ezidőszerint, kilátásba nem helyezhetem. Esetleg, ha az államháztartás bevételei újból automaticæ fokozódnának, ebben az esetben igenis könnyítéseket kell tenni elsősorban a mezőgazdaság részére. Itt van a borfogyasztási adó csökkentése és a szőlőkataszterek revideálása, tekintettel arra a válságra, amelyben a bortermelők vannak. Szükségesnek tartom ebben az esetben a mezőgazdák által fizetett jövedelemadónak egy sokkal arányosabb és humánusabb elszámolását, mint amely ma történik. Ugyanekkor a falusi lakosság azon részének, amely csak egy házzal és kis telekkel bír és amely ma aránytalanul magas házbéradót fizet, ennek a házbéradónak a csökkentését. De ismétlem, – nehogy félreértés legyen – addig, amíg az államháztartás mai állapotában fennáll, illetve kedvezőbb változás be nem következik, addig ezeket a könnyítéseket keresztülvinni nem lehet.

Tehetünk egy nagy lépést a községi háztartások terén. Már a letelt országgyűlés rendjén a belügyminiszter törvényjavaslatot nyújtott be, amely a községi háztartások terheinek könnyítését és arányosítását tűzte ki célul. Ez egyike a legsürgősebb és legfontosabb feladatoknak. Ugyancsak foglalkoznia kell a következő országgyűlésnek a közmunkaváltás kérdésének megoldásával. A pénzügyi kormányzatnak feladatai között a legfontosabb az, hogy beruházási kölcsönhöz juthasson. Közgazdasági éle-

tünk nagyobb állami kölcsön nélkül normális vérkeringéssel el nem látható. Az természetes, hogy lehetetlen feltételek mellett ilyen kölcsönt felvenni nem szabad és nem lehet. mert ezáltal prejudíciomot teremtenénk állami hitelünk rovására és ezzel megterhelnénk az egész jövő generációt olyan kamatterhekkel, amelyeket elviselni nem lehet. Ha megfelelő feltételek mellett kölcsönt sikerül szerezni, azt elsősorban vagy úgyszólván kizárólag produktív célokra kell felhasználni, – a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, altruista intézményeink kifejlesztésére, a vasút. posta és úthálózat kiépítésére – s olyan beruházásokra, amelyek révén egész közgazdasági életünk is újabb erőt kap.

Nem lehet szemrehányást tenni a kormánynak, hogy a mezőgazdasági hitel problémájával nem foglalkozott. Már ebben az évben a pénzügyminiszter közvetítésével 148 millió pengőt bocsátott a mezőgazdasági termelés és export rendelkezésére, ugyanekkor a kis- és középipar részére 26 millió pengőt. kislakások építésére pedig 30 millió pengőt fordítottunk.

Szükséges az, hogy adjak rövid mezőgazdasági programmât is. Magyarország mezőgazdaságának két főkérdése van: az egyik a búza, a másik a bor kérdése. A búza külföldi elhelyezéséről már beszéltem, de ezt ki kell egészíteni olyan intézkedésekkel, amelyek a minőségi búzatermelést előbbre viszik. A háború alatt mennyiségre termeltünk, most azonban megváltozott a világ és csak prima minőséget lehet külföldön elhelyezni. Vannak olyan magyar búzafajták, amelyek vetekedhetnek a legjobb külföldi búzákkal. A kormány már ebben az évben ilyen prima minőségű magyar búzát fog rendelkezésre bocsátani a gazdáknak, akik azt továbbtermelve, a búza minőségét megjavítják. Ez azt eredményezi, hogy két-három év alatt elérkezünk oda, hogy minden vidék azt a búzaminőséget termeli, amely ott legjobban megy és amely egyúttal külföldön is keresettebb. Természetes, hogy ezzel kapcsolatban meg kell majd oldani az export-búzának és lisztnek standardizálását és márkázását is.

Ami a bor kérdését illeti, itt is csak pár vonásban kívánom jelezni a kormány terveit. Ha azt a bormennyiségünket, amelyet ma produkálunk, külföldön eladni képtelenek vagyunk, arra kell törekednünk, hogy szőlőnket részben csemege-szőlőtermelésre állítsuk be, amely külföldön legkedvezőbb feltételek mellett elhelyezhető. A szőlőtermelésünk másik részét pedig gyümölcsösökké és pedig *egységes* gyümölcsösökké kell átalakítani, amelyek megfelelő ellenőrzés alatt szintén prosperálhatnak. A harmadik eszköz pedig az, hogy azokon a vidékeken, ahol prima minőségű fajborokat termelnek, mint Badacsony és Tokaj vidékén, megfelelő minőségű elsőrangú borokat termesszünk, amelyek külföldre is exportálhatók és mindenütt versenyképesek.

Az erdészet terén folytatnunk kell a fásítást sokkal nagyobb mértékben, mint eddig. (*Úgy van! Úgy van!*) 144 millió pengőt tesz ki külföldi fabehozatalunk, 6 millió köbméter fát hozunk be és mi 2 millió köbmétert termelünk.

Az Alföld kopár síkságai, amelyek másképp nem is értékesíthetők, de amelyek faültetésre predesztinálva vannak, – állami segítséggel – beültetendők. Itt is tehát az államnak kötelessége a gazdák segítségére sietni tekintélyes pénzsegítséggel, hogy a gazdának kiegyenlítsék azt a hátrányát, amelyet a fásítás révén momentán szenvedett.

Nem kell hosszasan foglalkoznom az állattenyésztés kérdésével,

hiszen itt a tejszövetkezeti hálózat kiépítése, baromfitelepek felállítására, a földművelésügyi miniszter úr által már több ízben részletesen kifejtettek.

Az előkészítő cselekményeket, az előkészületet ennek a kérdésnek megoldására meg kell tenni. Ezelőtt száz esztendővel Széchenyi István gróf felismerte, hogy a Magyar-Alföld vadvizei, hullámterei, a folyó kiöntése milyen közgazdasági veszélyt jelentenek erre az országra. És kezdett egy munkát, amely azóta száz éve tart, amelybe sokszáz milliót investált a magyar nemzet, s amely eredményezte azt, hogy ma árvíz-veszedelem az Alföldön nincs és belvizek is csak egyes helyeken, vannak. De most azt látjuk, hogyha száraz idők járnak, azok hátráltatják a mezőgazdaság produktivitását. látjuk azt, hogy olyan években, amikor a jó Isten áldása, az eső elmarad, milyen óriási veszélyt rejt ez magában. Más országokban ez a kérdés rég megoldáshoz jutott. Meg kell tenni az első lépést öntöző művek létesítése iránt és hogyha 50 évig fog tartani annak keresztülvitele, unokáink áldani fognak ezért a lépésért, amelyet mi elsőnek megtettünk ezekben a nehéz időkben, felismerve azt az óriási hasznot és óriási jelentőséget, amelyet ennek megoldása a nemzet szempontjából jelent. Hiszen azokban az országokban, ahol az öntözés kérdése meg van oldva, ott nem kilencven ember élhet meg egy négyzetkilométeren, mint ahogyan Magyarországon, hanem annak kétszerese, sőt háromszorosa. Hiszen azokban az országokban két termést tudnak levenni egy esztendőben arról a földről, sőt gyakran hármat is. Úgyhogy a kormány dacára annak, hogy ez nagy finansiális probléma, íi kezdeményező lépéseket ezen a téren is megtenni kívánja.

A tagosítás érdekében a tagosítási alapot új pénzforrásokkal kell dotálni. A birtokpolitika terén a birtok-elővásárlást megfelelő pénzforrásokkal kell dotálni és ezen a téren, a birtokpolitika terén, hozzá kell nyúlnunk a hitbizományi kérdéshez, amely a mai napig megoldatlan azért, mert ha a mezőgazdasági válság alatt hozzányúlunk ilyen kérdés megoldásához, azt finansiálisan megoldani nem lehet.

A mezőgazdasági program kiegészítését képezi az a program, amelyet ipari és kereskedelmi téren kell hozni. A vámpolitikáról már röviden beszéltünk. A revízióknak négy irányban kell kifejlődni. Először is azokat a tételeket, amelyeket szerződéses tárgyalások révén autonóm vámtarifával, a velünk szerződő államok nem támadnak meg, nem kell revízió alá venni. Második szempont, hogy a mezőgazdaság szempontjából fontos üzemi anyagok vámját revideáljuk, mert a mezőgazdaságon ebből a szempontból is könnyíteni keli. Harmadszor összhangba kell hoznunk a nyersanyagok, félgyártmányok vámját, a készárúk és alkatrészek vámját és végül szükség van arra, hogy egyik-másik tételét il vámtarifának emeljük és új vámokat hozzunk be. Favámokra szüksége van a magyar erdészetnek.

Ezek nélkül a magyar erdészetet fejleszteni nem lehet. A szomszéd államok konkurenciája oly erős, hogy eladatlanul hever a magyar erdőtulajdonosok fája a legtöbb helyen. Ezt a vámvizíóit ki kell, hogy egészítse megfelelő iparfejlesztési politika.

Az iparfejlesztési törvényt a múlt ország-gyűlés megalkotta. A végrehajtás most következik. Mindenekelőtt a fennálló, a nagy iparvállalatainaiak teljes kataszterét kell összeállítani, amellyel tőkeüzemmódszer, a produktív anyagok, piac, fennálló hitelek szempontjából regisz-

terekbe, kataszterekbe sorozzuk a mai iparvállalatok mai helyzetét. mert csak ebből kiindulva lehet gondoskodni arról, hogy ahol baj van, ezek egészségesekké tétessenek, megfelelő eszközökkel és csak azután láthatunk hozzá az iparfejlesztési törvénnyel oly iparágak meghonosításához, amelyek a, hazai nyerstermelést fokozzák és kereskedelmi mérjégünk passzivitását csökkentsek.

A kisipar terén a főkérdés a hitelkérdésnek megoldása, A helyzet ma az, hogy van szervezet, amely a kisipart hitellel látja el, azonban csak azt a kisiparost, akinek háza, telke van és nehezen fér hozzá ahhoz a helyi kisiparoshoz, mert a szervezet Budapesten, a központban van. A kormány azt tervezi, hogy a kisipari hitelszövetkezet szervezetét. kiépíti és decentralizálja az egész országra.

Helyi szövetkezeteket fog kezdeményezni a központ kebelén belül úgy, ahogyan az az Országos Központi Hitelszövetkezetnél és a falusi hitelszövetkezeteknél van. Ezen a réven a helyi szervezet a kisiparos személyi hitelét is jobban képes ápolni, mint az a központ. amely ma megfelelő hipotéka fejében tud hitelt adni. A közszállításokban való részletetése a kisiparosoknak biztosítva van az iparfejlesztési törvénnyel. Annak végrehajtása terén a közszállítási rendeleteket is meg kell változtatni, mert tervünk az, hogy a kisiparnak megfelelő szerepet juttassunk a közszállításoknál.

Végre alá kell támasztani a magyar szervezeteket abban az irányban is, hogy közös exportszervezetek létesüljenek, mert sok országban versenyképes a magyar kisiparosnak a munkája, csak nehezen tud exportálni. A kezdeményező lépést meg fogjuk tenni ezen a téren is.

Ami a kereskedelmet illeti, exportkereskedelem terén folytatni fogjuk azt a támogatást. amelyet nyújtottunk úgy a mezőgazdaság, valamint a kisipar szempontjából is. A márkázási és standardizálási törvény, amelyet a műit országgyűlés alapozott meg, végrehajtás alatt áll és gondoskodnunk kell még sok cikknél, hogy ez alkalmaztassék. Az általános tarifarevízióval is kell foglalkoznunk a vasutaknál.

Gondoskodni kell arról e revízió révén, hogy egyes, a fővárostól távolabb fekvő vidékek, különösen a keleti vidékek a revízió révén közelebb hozassanak nyugat piacaihoz. Ami a belső kereskedelmet illeti, sokszor panaszok merültek fel, hogy a belső kereskedelmi árak nem alkalmazkodnak a termelő és ipari ágakhoz. Ezen úgy igyekezett a fogyasztóközönség segíteni, hogy szövetkezeteket állított fel, de azt hiszem, hogy ugyanolyan megoldáshoz el lehet jutni a kiskereskedelem megfelelő organizálása és támogatása révén is. Hogyha a kiskereskedők „egymással összeállnak és a nagybani beszerzést és a közös hitelforrások megnyitásának lehetőségét is szem előtt tartják, ugyanakkor a kormány is ebben az irányban fejt ki működésit és így azt hiszem, nagyon sok helyen segíthetni fogunk azon az áralakuláson, amely ma még fennáll.

A karteltörvény meghozatott s annak végrehajtása abból áll, hogy ott. ahol tényleg visszaélések mutatkoznak, azok kiküszöböltessenek és különösen a fogyasztás és mezőgazdaság szempontjából vizsgáltassanak meg a fcartelek, hogy kellő összhang alakuljon ki a mezőgazda, a fogyasztó és a többi közgazdasági tényezők között.

A közlekedés terén az útépítési program ki van dolgozva és évenként többszáz kilométer út kiépítése az országban biztosítva van. A gaz-

dasági kisvasutak kérdésével is fogunk foglalkozni a következő országgyűlésen, mert ez különösen a vidéki nagyobb városi gócpontok szempontjából s azok közgazdasági élete szempontjából bír jelentőséggel. A vasúti beruházási programot folytatnunk kell abban a percben, amikor állami kölesönhöz jutunk.

Az energiakérdésről törvényt hoztunk és egységes terv van kidolgozás alatt a hazai energiáknak villamos erőfejlesztése céljából. Ez a terv már a napokban elkészül és bízom benne, hogy – miután a külföldön de a hazai vállalatok részéről nagy érdeklődés van a tervvel szemben, a magántőke révén az egységes energiatervnek keresztülvitele lehetővé válik. Ezzel kapcsolatban gondoskodnunk kell arról, hogy gyengébb minőségű szeneink, amelyek ma kihasználatlanul hevernek a föld mélyében, a házi tüzelésre és ipari tüzelésre fölhasználhatók legyenek. Ebben a tekintetben is a közeli jövőben kész tervekkel fogunk az országgyűlés elé lépni.

Kiegészítem ezt a programot. ha azt mondom, abszolúte szükséges, hogy Magyarország összes városai a maguk közgazdasági és beruházási programját felállítsák és megfelelő egységbe foglalják. Szükséges ez azért, mert azt a tapasztalatot tettük, hogy sok vidéki város beruházásokat eszközölt, amelyek nem gazdaságosak, amelyek túlzottak, nagy tőkebefektetéseket igényelnek. Szükséges, hogy ezen a téren végre konstruktív terv állíttassék össze az egész országban a városok részéről s azokat a kormányval megvitattván, úgy a gazdaságosság szempontjából, mint a tőke szempontjából, bizonyos sorrend állíttassék fel.

Elérkeztem a gazdasági kérdések fejtegetésének végéhez. Az a Program, amelyet önök elé terjesztettem, talán önök előtt egyes szálakból összetett szövödménynek látszik, amelyben nincs egység. Az egységet ezek között egy gondolat képezi: védekezés a világválsággal szemben, átmenete a nemzetnek egy jobb jövő számára. *(Élénk éljenzés és taps.)*

Azt mondtam bevezetőül, hogy a politikai kérdések háttérbe szorultak a gazdasági kérdésekkel szemben, mégis egynéhány politikai kérdéstről szólanom kötelességem. *(Halljuk! Halljuk!)* Kezdem megint olyan kérdéssel, amely a lelkeket fogja háborgásba hozni. Ez az adminisztráció reformja. Racionalizáló kormánybiztos állíttatott be a miniszterelnökségen, akinek hivatása az, hogy az egész állami adminisztráció egyszerűsítésének és decentralizálásának kérdését tanulmány tárgyává téve, a külföldi példák után haladva, ezen a téren döntő lépéseket hozzon. Ma minden pénzügyet, minden nagyobb vállalat, amely a közönséggel érintkezik, grafikonokat állít fel arról, hogy ha egy fél odajön és prezentál valamely ügydarabot, hány íróasztalon, milyen gyorsasággal intézik el. Csak az állami adminisztrációban nincsenek ilyen grafikonok, ott még dzsungel van, amelyet száz év előtről örököltünk.

Nem mi vagyunk a hibások, hanem egyik intézkedés ránőtt a másikonak tetejébe és sohasem lett egy intézkedés átvizsgálva abból a szempontból, hogy vajjon az ügykereső fél hamar, gyorsan és miképp kapta meg ügyének elintézését. A szegény ember, a közönség most sokkal több ügyel-bajjal kell hogy a hatósághoz forduljon, mint valamikor máskor. És azt látjuk, hogy ügyének elintézése hetekig húzódik, sőt vannak ügyek, amelyek elintézése évekig húzódik. *(Úgy van! Úgy van!)* Kérem, ne méltóztassék közbeszólni, mert magam is tudom, *(Derűltség.)* hogy ilyenek az állapotok.

De egyet állítok, hogy nem ez a rezsím a hibás, hanem fokozatosan így fejlődött ki a helyzet; ha ennek a rezsímnak kell hogy érdeme legyen, úgy ezen a téren kell hogy érdeme legyen és azért vállalkoztunk arra, hogy ezt a munkát a nehézségek között is elvégezzük a magyar igazságkereső és jogkereső közönség javára.

Ezzel kapcsolatban elintézetést kell hogy nyerjen a tisztviselőkérdés is. A tisztviselői pragmatika, a tisztviselői jogi oktatás reformja, a tisztviselők továbbképzésének kérdése és a tisztviselői gyakorlati vizsga. Ezek oly egységes intézkedést igényelnek, amelyeknek elintézése nélkül a tisztviselőkérdést Magyarországon megoldani egyáltalán nem lehet. Ugyancsak még ezzel a kérdéssel kapcsolatos az is, hogy azt az összefüggéstelenséget, amely az autonómikus és az állami (közigazgatás között sok téren fennáll, megszüntessük és a kettőt szervesen kapcsolatba hozzuk. Az én felfogásom szerint az autonómiának ingerenciáját az állami közigazgatás sok olyan terére is át kell vinni, amelyen ez ma; még nem létezik. Ezáltal mi az állami közigazgatást is közelebb fogjuk hozni az élethez.

Kiépítettük ideiglenes alkotmányunkat. de nem intéztük el a királykérdést. hiányzik az alkotmány tetejéről a korona, mondanák sokan.

Őseink azt mondták, hogy Istenért. királyért és hazáért éltek és készek voltak meghalni is. Ez helyes, a sorrendet azonban meg kell fordítani: Istenért. hazáért és királyért. *(Percekig tartó taps követte a miniszterelnök szavait.)*

A miniszterelnök ezután így folytatta beszédét:

Nem a haza van a királyért. hanem a király a hazáért. *(Megújuló viharos taps.)* A királykérdést csak a haza javára és csak akkor szabad megoldani, amikor a haza ezáltal veszélyben nem forog, s még egyet: A királykérdést egyesek nem oldhatják meg, a királykérdést csak az országgyűlés és az egész nemzet egyetemes akarata oldhatja meg! *(Viharos taps.)*

Aki ezt a kérdést másképpen akarná megoldani, veszélybe döntené a hazát. mert vagy polgárháború, vagy külső beavatkozás lenne a következmény. Éppen azért mondom, hogy ez a kérdés ma sem aktuális, ma nem sorolható azok közé a kérdések közé, amelyeket napirendre kell hozni, ellene fogok tehát szegülni annak, hogy ez a kérdés napirendre kerüljön addig, amíg a viszonyok így vannak s belátható ideig így maradnak. *(Viharos taps és éljenzés.)*

Nyilatkozatot kívánnak bizonyára a választójogról és a szabadságjogokról is. A választójog terén az elmúlt országgyűlési cikluson lépést tettünk előre azáltal, hogy a megyei választójogot a titkosság alapjára helyeztük s ezen az alapon megejtettük a megyei választásokat. A jövő országgyűlésen tovább kell mennünk ezen a téren, mégpedig a titkosság, a jelölési rendszer és a kerületi rendszer reformja révén.

Így vagyunk a közszabadságok kérdésével is. Ne méltóztassék elfelejteni, hogy olyan időkben éltünk az utolsó öt évben, mikor sohasem tudhattuk, hogy ha valahonnan egy szikra kipattan, mit fog felgyújtani és hol fog a tüze megállani. Ilyen időkben óvatosnak kell lennie annak az államférfiúnak, aki szívén viseli nemzetének boldogulását. *(Helyeslés.)* viszont. ha ezek az idők enyhülnek és változnak, ha biztonságunk szociális téren és minden más politikai téren is, a nemzetközi helyzetet nézve is, javul, lépésről-lépésre tovább kell menni, s én leszek az utolsó, aki ennek az útjába fogok állni. *(Éljenzés.)*

Még egy pár szót *legyen* szabad mondanom külpolitikai helyzetünkéről is, mely soha *sem* választható el belpolitikánktól. Ma talán fontosabb, mint bármikor máskor volt, hogy Magyarország külpolitikai kérdésekkel foglalkozzék. Hiszen az a tízéves periódus, amelyet a háború után átéltünk, a külpolitikai kérdések és problémák tömegét tolta előtérbe. Siralmas állapotban voltunk, amikor az első kapavágást kezdtük meg azért, hogy külügyi téren az országnak előnyöket biztosítsunk. Mit más a helyzet, vannak őszinte, nyílt és minket nehéz időkben támogató barátaink. A barátságok egész láncolatával igyekeztünk és sikerült körülbástyázni Magyarországot életét, szemben az ellenséges erőkkel, amelyeknek behatásától mindig félnünk kell. Ezt a politikát ezen az alapon barátainkkal együtt a jövőben is folytatni kívánjuk.

Ez nem jelenti azt, hogy visszatérjünk a háború előtti szövetségi szisztémára. Nem is szándékunk ez addig, amíg Európa maga nem helyezkedik vissza a háború előtti szövetségi rendszerre. Ámbár azt mondjuk, ha egyiknek szabad, akkor nekünk is szabad. Ha nem rossz európai és nem rossz az európai kollaboratio szempontjából az, aki szövetségekéi köt. – amint azt szomszédainknál látjuk, – miért volnánk mi rossz európaiak, ha ilyen rendszer kiépítésén fáradszunk?

De nem ez az oka annak, hogy nem lépünk erre a térre. Mi nem szavakkal, mi tettekkel kívánjuk bizonyítani, hogy az európai nemzetek kollaborációjában igenis készek vagyunk részt venni.

A következő év kritikus év lesz ebből a szempontból. A leszerelési konferencián fog eldőlni, hogy az európai kollaboráció tovább halad és fejlődik-e, avagy visszaesünk a szövetségi rendszerbe. A leszerelési konferencián fog bebizonyosodni az, hogy végre hajlandók-e a hatalmak egyenlőségeit adni az összes nemzeteknek, mert olyan magyar kormányt nem fognak találni, amely a mai egyenlőtlenség fenntartásába ezen a konferencián belemenne. (*Viharos taps.*)

És van a páneurópai gondolatnak másik feltétele is, az, hogy szüntessenek meg azok az igazságtalanságok, amelyek a békeszerződésekben gyökereznek. (*Megújuló taps.*)

Már egyszer mondtam abban a beszédemben, amelyet az egységspártban tartottam, hogy igazságot az igazságtalanul meggyötörteknek, egyenlőségeit az egyenlőtlenségbe taszítottaknak és egyesülést a túllünk erőszakkal elszakítottaknak. (*Megújuló lelkes, viharos éljenzés cs taps.*)

Fenntartom ezen a helyen azt, amit akkor mondtam és programmul. vallom a jövőben is. Igenis, Páneurópa, európai összefogás lehetséges, de csak együtt, pari passu, azoknak az igazságtalanságoknak a megszüntetésével, melyekre rámutattam. Ez a magyar kormány programja és ez a magyar nemzet programja is. És az a magyar kormány, amely nem ezt a programot vallaná, hanem mást, nem találna otthont ebben az országban. (*Viharos taps és éljenzés.*)

Ezzel végéhez is értem fejtegetéseimnek. Köszönöm azt a bizalmat, amellyel a város közönsége öt éven át megajándékozott. Nemcsak az országnak, de Debrecen városának is képviselője óhajtok lenni és rendelkezésére állok Debrecen város polgárságának mindabban, amit megtenhetnek, és amit a közjával és a köz érdekével összeegyeztethetőnek tartok. (Bethlen István gróf miniszterelnököt beszéde befejeztével helyéről felállva percekig tartó viharos ünneplésben részesítette a közönség.)

A VÁLSÁGJAVASLATOK (1931 AUGUSZTUS 1. KÉPVISELŐHÁZ)

Az 1927. évben választott képviselőházat *Horthy* Miklós, Magyarország kormányzója 1931 június 6-án feloszlatta és 1931 július 18-ra az új országgyűlést összehívta. Közvetlenül a lezajlott választás után, amelyen az egységes párt hatalmas többséggel került vissza a parlamentbe, súlyos pénzügyi és gazdasági válság rázkódtatta meg az egész világot. 1931 július 12-én és 13-án a német kormány és a közgazdasági élet vezetői, nagyobb katasztrófák elkerülése végett. kényszerintézkedéseket voltak kénytelenek tenni, amelyek azonban nem bizonyultak elégségesnek. A német pénzügyi helyzet maga után vonta, 1931 július 13-án, a magyar kormány olyan természetű intézkedését, hogy a nagy külföldi piacokon a rendkívüli körülmények között már ismételt alkalommal alkalmazott bankszüneteket nálunk is elrendelte. Ezt megelőzőleg Ausztriában a Kreditanstalt bukásával kapcsolatban szintén súlyos pénzügyi rendszabályok léptek életbe. Néhány nappal később, július 16-án, a kormány újabb rendeletet adott ki, amely szerint július 17-én kinyitják a bankokat, de hét napra korlátozzák a betétek kivételét és a devizaforgalmat a Jegybank ellenőrzése alá helyezik.

Ilyen körülmények között nyitotta meg a kormányzó 1931 július 21-én az országgyűlést. Közben újabb pénzügyi rendeletek láttak napvilágot. július 28-án pedig a kormány beterjesztette a gazdasági hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról szóló törvényjavaslatot.

Az 1931 augusztus 1-én tartott ülésen *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az eddigi vita folyamán a szőnyegen lévő törvényjavaslat bő és tág mederben tárgyalatott és fültanúi voltunk annak, hogy az ellenzék részéről a mai helyzetért a kormány tetetett felelőssé.

Sőt tovább megyek. A vita rendjén személyes megtámadtatások és vádak is hangzottak el, sőt becsületbevágó vádak is. Én a magam részéről a vitát ebben a mederben követni nem akarom, (*Helyeslés.*) tartózkodni fogok tehát attól, hogy reflektáljak olyan kijelentésekre, amelyek ilyen személyes éllel bírnak! Igyekezni fogok beszédem folyamán az objektivitás legnagyobb mértékére, mert azt hiszem, hogy ezekben a nehéz időkben, amelyeket élünk, a személyeskedésnek semmiféle haszna nincs. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Semmiféle irányban elő nem mozdítja helyzetünket és csak arra való, hogy elmérgesítse a viszonyt a pártok között. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) elmérgesítse a viszonyt és a helyzetet a parlamentben és hogy végeredményben ne vezessen ki azokból a bajokból, amelyekben vagyunk, hanem azokat egy újjal,, egy másikkal is tetézzé.

Amikor ezt mondom, mégis egy személyes megjegyzést kell, hogy tegyek és ez vonatkozik Turchányi t. képviselőtársam múltkori beszédjére, amelyre akkor rögtön válaszoltam és azt mondtam, hogy nem tartottam összeegyeztetetőknek a nemzet érdekeivel, hogy ő ide a parlamentbe jöjjön. Kijelentem teljes lojalitással, hogy én ezzel az ő nemzeti megbízhatóságát kétségbevonni nem akartam, hanem kizárólag arra céloztam, hogy abban a nehéz időben, amelyben élünk, azon előzmények után, amelyeknek ismeretével bírok, a t. képviselő úr olyan temperamentummal, – és hogy újabb sértést ne mondjak – a szélsőségekre bizonyos hajlammal

bír, amely ebben a parlamentben az atmoszférát javítani bizonyára nem alkalmas. Ennyit kívántam erre az ügyre vonatkozólag kijelenteni.

Áttérve mármost a felhatalmazási törvényjavaslatra, úgy magáról erről a javaslatról, mint annak indokoltságáról nagyon kevesen beszéltek. Kötelességem azonban nekem, hogy egypár szót mondjak arról, miért van szükség erre a törvényjavaslatra. Régi tapasztalat a magyar közéletben, hogy hiányt képez a magyar alkotmányban az a körülmény, hogy szükségrendeletek kiadására nincs felhatalmazása a kormánynak.

(*Propper Sándor: Nagyobb hiány a választások titkossága. Halljuk! Halljuk!*) A t. képviselő úrnak ez a meggyőződése. Lehet, hogy ez helves azonban ez a szükség is fennáll.

Én azt hiszem, hogy miután egy *hétig* nyugodtan hallgattam meg a képviselő urakat. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) jogom van objektíve és lojális formában védekezni azokkal a vádakkal szemben, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) mert ha erre nem volna jogom, vagy nem adnának módot erre a képviselő urak, akkor vessenek számot azzal, hogy a szólásszabadságot önök nem tisztelik.

A legtöbb európai államban a kormányoknak van felhatalmazásuk arra, hogy szükségrendeleteket adjanak ki olyan időpontokban, amikor a gyors cselekvés elkerülhetetlen és a nemzet szempontjából azonnali cselekvésre van szükség. Ilyen felhatalmazás van a demokratikus államokban, mint például Németországban, Ausztriában, Csehszlovákiában és egy sorozatában a többi államoknak, ahol ezzel a felhatalmazással adott esetben a kormányok élnek, a parlamentek ezen meg nem botránkoznak, hanem magától értetődőnek tartják és természetesen a kiadott rendeletekkel szemben, ha azzal nem értenek egyet. a politikai felelősségrevonásnak jogával élnek vagy élhetnek. De ez nem csökkenti magának annak a ténynek a jelentőségét. hogy ilyen szükségrendeletek kiadására a legtöbb kormánynak felhatalmazása van az alkotmány révén. De nemcsak a külföldön, hanem itt az országban is több ízben voltak a kormányok kénytelenek élni, dacára felhatalmazás hiányának, a szükségrendelet kiadási joggal. Megtörtént példának okáért ez a Friedrich-kormánnyal, amely 1919-ben, az alkotmányos élet helyreállítása előtt. a szükségrendeleti jog igénybevételével élt és helyettesítette azokat a jogforrásokat. illetőleg azokat a bázisokat. amelyeken a törvényalkotási jog alapul. (*Friedrich István: Nem volt képviselőház!*) Én ezt nem tagadom, nem teszek szemrehányást. ellenkezőleg helyeslem, de ha a t. képviselő úr abban az időben élt ilyen joggal, akkor mindenesetre jogom van csodálkozni azon, hogy más kormánynak hasonló jogot hasonló helyzetben nem akar koncedálni. Élt a magyar kormány más esetben is ezzel a joggal. Ilyen eset volt például 1920-ban egy másodrangú kérdés elintézésénél, nevezetesen az Osztrák-Magyar Bank likvidálásával kapcsolatos! intézkedések megtétele alkalmával. Hasonló felhatalmazást adott a magyar kormánynak igen messzemenő formában az 1924: IV. t.-c, az úgynevezett szanalási törvényjavaslat. amely nem egy esztendőre, hanem az egész szanalási időszakra felhatalmazta a kormányt. hogy mindazt megtehesse, amit a budgetáris egyensúly helyreállítása érdekében szükségesnek lát egy bizonyos program értelmében, de azon túlmenőleg is a költségvetési bevételek emelése, illetve a kiadások csökkentése érdekében. Az a felhatalmazás, amelyet 1924-ben adott a parlament a magyar kor-

mánynak mindenesetre messzebbmenő felhatalmazás, mint az, amelyet mi kérünk, mert a mi felhatalmazási kérésünk egy esztendőre, egy budgetáris évre korlátolt. amelyen belül természetesen kötelessége a kormánynak megtennie azokat az intézkedéseket, amelyeket az adott cél szempontjából megtennie kell.

Mélyen t. Ház! Evidens, hogy azok az intézkedések, amelyeket a kormány megtett. parlamenti tárgyalással nem lehettek volna megtehetőek. Evidens, hogy a hitelélet érdekében, a valutavédelem érdekében megteendő intézkedések hosszas parlamenti debattokat nem bírnak meg, mert hiszen a parlamenti debattok rendjén bizonyos teendő intézkedésekről van szó, amely teendő intézkedések csak abban az esetben hatékonyak, ha azokról előzetesen nem tájékoztatjuk az egész közönséget és nem tesszük lehetővé azt, hogy azok, akiket ezek az intézkedések esetleg a maguk működésében akadályoznak, azokat az ellenrendszabályokat idejében megtegyék, amelyek azután alkalmasak a kormány által teendő intézkedések hatását teljesen nullifikálni. Azt hiszem, ez annyira evidens, hogy a felhatalmazás ezen a téren az ellenzéki pártoknál sem keltethetett nagyobb reszenzust.

Hogy állunk most már a felhatalmazás másik részével, amely a költségvetésre vonatkozik? Nem utalok újból az 1924: IV. t.-c.-re, amely kizárólag a költségvetésre vonatkozott és nem vonatkozott olyan intézkedések megtételére, azon kategóriára, amelyről most éppen beszéltünk. Tehát precedensünk van ugyan itt. nézetem szerint azonban — és azt hiszem, objektíve gondolkodó emberek előtt ez nem lehet kétséges — ezen a téren is szükség van kormányfelhatalmazásra. Miért? Szükség van először azért, mert az első kategóriába, tartozó intézkedések már önmagukban olyan mélyen befolyásolják a gazdasági életet és befolyásolhatják a jövőben is, hogy ezeknek következményeképpen, a gazdasági élet retiexeképpen jelentkező budgetáris helyzet már önmagában is befolyásolva van és szükség van arra, hogy azok az intézkedések, amelyek az egyik oldalon a budgetre befolyással bírnak, a másik oldalon hasonló intézkedések révén ellensúlyozhatók legyenek. De gyorsan kell intézkednünk ezen a téren is. Itt is az a helyzet, hogy ha nem a budgetév elején tételnek bizonyos intézkedések, amikor a budgetáris egyensúly felborulása esetleg fenyeget, hanem ilyen intézkedések elhalasztatnak későbbi időpontra, akkor ezek az intézkedések minden hatályosságukat elvesztik. Hiszen méltóztatnak bizonyára tudni, hogy példának okáért a bolettával kapcsolatban bizonyos intézkedések, amelyek évközben tételtek, vagy szándékoltattak, nem lehettek hatékonyak azért, mert éppen az a bázis, amelyből kifolyólag a budget bizonyos javulását kell intézkedéssel előidézni, már el van vonva: hiszen ha budgetáris évből egy fél esztendő már eltelt, akkor hiába, mondunk ki példának okáért bizonyos adóemeléseket, mert azoknak az adóemeléseknek egy fél esztendei bevétele már elvonatott a kincstár elől. Ha budgetáris intézkedések szükségesek, akkor idejében teendők meg és pedig egyik napról a másikra, mert ha nem így tételnek meg, hanem, hosszas deliberációk rendjén, a képviselőházban és felsőházban és egyik törvényjavaslat a másik után hónapokon keresztül tárgyaltatik, akkor meghozzuk évközben, vagy meghozzuk az év második harmadában ezeket az intézkedéseket, de azoknak” hatása a budgetre már egyáltalában nincs.

De szükség van gyors intézkedésre, mélyen t. képviselőház, azért is, mert hiszen mindenki tudja, hogy kölcsöntárgyalásokban vagyunk es hogy a legnagyobb érdeke fűződik az országnak ahhoz, hogy ha átmeneti kölcsönhöz juthatunk is, egy végleges nagyobb kölcsön „kontrahálható legyen. Elképzelhető-e az, hogy egy végleges nagyobb kölcsön kontrahálható legyen akkor, ha a budgetáris helyzetben teljesen tiszta kép nincsen, ha nincsenek megtevé mindazok az intézkedések, amelyek szükségesek a budgetáris egyensúly fenntartása érdekében? Elképzelhető-e, hogy egy állam deficittel próbáljon tárgyalni konszolidált kölcsönökrök? Ebből kifolyólag az én meggyőződéseim szerint szükség van arra, hogy gyors intézkedések tétessenek budgetáris szempontból is és ezért más-ként. mint egy felhatalmazási törvény alapján, abban a mederben, ahogyan az 1924. IV. t.-c. egy bizottsággal együtt intézkedett erről a felhatalmazásról, a parlament most sem intézkedhetik.

T. képviselőház! Az ellenzék azt mondja, hogy ez bizalmi kérdés. E felett lehet vitatkozni. Voltak az ellenzéken is szónokok, akik a maguk részéről ezt kétségbeviták és azt a tételt állították fel, hogy nem bizalmi kérdés, hanem az ország érdeke követeli meg, hogy gyors cselekvés lehetővé tétessék. Én nem akarom a tételt vitatni, sem egyik, sem másik irányban. De tegyük fel, hogy igazuk van azoknak a képviselő uraknak, akik azt mondják, hogy egy ilyen törvényjavaslatot csak akkor lehet és szabad megszavazni, ha az illető képviselő bizalommal van a kormány iránt. Ha ez így van, akkor viszont nem értem, hogy az ellenzék miért nem akar bemenni abba a 33-as bizottságba? Mert bocsánatot leérek, ha bizalmatlan a kormánnyal szemben, hogy a teendő intézkedéseket a kormány nem jó mederben fogja megtenni, vagy hogy a kormány olyan intézkedéseket tervezhet, amelyek károsak az ország gazdasági élete szempontjából, akkor kétszeresen is kötelessége az ellenzéknek bemenni abba a bizottságba.

Ha így áll a tétel, – ismétlem – hogy ez bizalmi kérdés és hogy a bizalmatlanság tartja vissza az ellenzékét attól, hogy a felhatalmazást megadja, akkor kétszeresen kötelessége abban a bizottságban részt venni, amely a kormány cselekvéseit ellenőrizni, a kormánynak javaslatokat fenni, a kormánnyal szemben a felelősségrevonás lehetőségeit kimeríteni van hivatva. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Ha az ellenzék nem vesz részt ebben a bizottságban, akkor ezzel már előre abszolutóriumot ad a maga részéről a kormánynak, *(Ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* mert nem emeli fel szavát abban a testületben, melyet az országgyűlés maga kreál abból a célból, hogy az ellenőrzést gyakorolja, a maga felfogásának és a maga meggyőződésének megfelelő principiumok érdekében.

Én tehát mély tisztelettel kérem az egész ellenzékét: méltóztassanak ezt az álláspontjukat revízió alá venni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* Mert én itt il logikát látok; vagy az egyik igazolt, vagy a másik igazolt, de mindkettő együtt. nézetem szerint logikai ellentetet alkot. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Mélyen t. képviselőház! Min alapszik a bizalmatlanság? Melyek azok az érvek, melyeket az ellenzék felsorakoztatott a legkülönbözőbb detailokban és nüanszokban a kormánnyal szemben. A főérv az, hogy

a mai helyzet előidézője a kormány, a maga tékozlásával, a maga pénzpocsékolásával, azzal, hogy túlméretezte a költségvetést. a költségvetést úgy méretezte, hogy azt az ország nem bírja meg (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) és erre vonatkozólag a legkülönfélébb detail-argumentumok hoztak fel, detail-argumentumok, amelyeket mi gyakran hallottunk, mert hiszen Lillafüredtől a kórházakig Magyarország parlamentjében ezekről a dolgokról nagyon sok szó esett.

Nézzünk szemébe ennek a vádnak, mert hiszen ez a vád vonult végig az ellenzék korteskedésén a választásoknál, ezt a vádat halljuk most únos-untalan és félő, hogy ha. ez valóban széles rétegekben hitelre talál, akkor a széles rétegek a kibontakozás útja tekintetében félre fognak vezetetni és végeredményben azt fogják hinni, hogy a kibontakozás útja nem az, amit mi javasolunk, hanem mindazok a receptek, amelyeket önöktől hallottunk.

Mindenekelőtt arra a vádra akarok néhány szóval felelni, hogy a kormány mindezt előre láthatta volna. Én csak annyit mondhatok: igen jó Társaságban vagyok, amikor nem láttuk előre, hogy a világválság milyen mélypontig fog jutni! Én a világnak összes kormányaival vagyok egy társaságban, mert ha én nem láttam előre és nem látta előre a magyar pénzügyminiszter, hogy esetleg deficit is beállhat a magyar budgetben, nem látta ezt előre a világ egyetlen kormánya, sem, elkezdve Ausztrália kormányának fejétől, folytatva Délamerikán, az Egyesült Államok kormányán, amely a leggazdagabb ország élén áll, folytatva Anglián és Franciaországon, végezve a leggyőzött középeurópai népeken, sőt a körülöttünk lévő középeurópai győzött népeken is: egyetlenegy kormány sem látta előre ezt a helyzetet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Nagyon könnyű azt mondani, hogy előre láthattam volna. Nem látta azt előre senki! Nem láthatta előre senki, mert senki sem olyan próféta a világon, aki előre megjósolhatná, hogy például a következő évben milyen viszonyok lesznek a világpiacon, hogy esztendő vagy másfél esztendő múlva a gazdasági válság és ennek reflexiójaként az összes államok budgetje miként alakul. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

De nem ez az én főérvem. Ezzel a kérdéssel nem is akarok hosszasan foglalkozni. Ezzel csak azért jöttem elő, mert a t képviselő urak maguknak olyan próféta tehetséget tulajdonítanak, amely próféta tehetséggel a legnagyobb államférfiak sem bírnak a világon.

Nézzünk azonban szemébe a számok világában annak a vádnak, hogy túlméreteztük a költségvetést és hogy tékozló politikát folytattunk. Mert ha ez igaz, ha igaz az, hogy a magyar kormány túlméretezte költségvetését, ha igaz az, hogy tékozlta az ország pénzét, akkor elismerem, hogy a t képviselő uraknak igazuk van, amikor azt mondják, hogy a felelőségnek legalábbis egyrésze a kormányt is terheli. En tudom jól, ne méltóztassanak félni attól, hogy én az önök vádjai nagysága tekintetében kétségben volnék. Méltóztassanak meggyőződve lenni, nagyon jól tudom, hogy a t képviselő urak idebent is és odakünt is azt fogják hirdetni, hogy világválság nincs és Magyarországon csak a kormány a felelős. Vessünk azonban egy rövid pillantást a magyar költségvetésekre, az 1924-iki évtől kezdve, tehát attól az évtől kezdve, amikor

a szanalás megkezdődött. Azóta most már nyolc esztendő telt el és ennek a nyolc évnek histórikumát a következőkben merném megrajzolni.

Három periódusra oszthatjuk ezt a költségvetési időszakot. Az első periódusban, az első években, a költségvetés kereteinek megállapításakor a főbiztos úrral, Jeremiás Smith-tel együtt dolgoztattak ki a költségvetések, vele tárgyaltattak meg a beruházások, vele együtt tárgyaltattak meg még olyan törvényjavaslatok is, mint például a tisztviselői fizetések emelése.

A második időszak az az időszak, amikor a költségvetés egyensúlyba jutván, nagy feleslegek mutatkoztak és ezek a feleslegek investíciós politika folytatására használtattak fel.

Azután jött a harmadik korszak, amikor részben a világválság eseményei már a láthatáron jelentkezők, ezeknek befolyása a költségvetésre is kezdett mutatkozni, az az időszak, amikor azonban kölcsönt még mindig nem vehettünk fel, tekintettel a reparációs kérdés elintézetlen voltára és a pénzügyi helyzete folytán sem.

T. képviselőház! Azt kérdem, hogy a második korszak alatt, amikor kezdett a magyar kormány a főbiztos úrtól függetlenül intézkedni a budget tekintetében, mert hiszen ő már nem volt itt és a harmadik korszak alatt volt-e tékozlás? A kiadásoknak egyik részére csak röviden kívánok kiterjeszkedni és ez a beruházási aktivitás. A beruházások a rendes normálbudgetre nincsenek kihatással, mert hiszen csak egyszeri kiadásal járnak; közvetett úton természetesen van kihatásuk, amennyiben olyan intézmények létesíttetnek, amelyeknek fenntartása azután a normálbudgetben is kifejezésre jut. Mármost kérdem, t. képviselőház, hogy volt-e szükség ilyen beruházási politikára, igen vagy nem? Helyesebb lett volna-e, ha nem budgetáris feleslegekkel dolgozunk, hanem ha szükség van azokra a beruházásokra, azokat lehetőleg kölcsönműveletekkel igyekszünk fedezni, jóllehet abban az időben a kölcsönművelet is nagyon nehéz lett volna, mert mint mondtam, a reparációs kérdés elintézve nem volt.

Az én meggyőződésem az, hogyha abban az időben mi ezt a beruházási politikát kölcsönműveletekkel fedeztük volna, akkor a normálbudget megterhelése 60-70 millióval nagyobb lett volna és lenne ma is.

De van egy másik oldala is ennek a kérdésnek. Azt hiszem, kétséget nem szenved, hogy a világháború után, a forradalom, a román és szerb megszállás után, amikor tíz éven keresztül egy krajcárt sem ruházott be a magyar állam, sőt nemcsak hogy nem ruházott be, hanem ellenkezőleg, az állam vagyonát pusztította és használta fel, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) amikor az állam vagyona az ellenséges megszállás folytán is oly mértékben decimálódott, hogy még az állami üzemek továbbvitele is a legnagyobb nehézségekbe ütközött. (*Úgy van! Úgy van!*) akkor egy nagyarányú beruházási politikára igenis szükség volt. De, t. képviselőház, méltóztassanak visszagondolni azokra az időkre. Nem éppen az ellenzék volt az, amely nap-nap után – helyesen, igaza volt. – követelte, hogy beruházások révén a gazdasági élet Magyarországon újból talpraállíttassék? mely munkaalkalmak teremtéséért nap-nap után felszólalt? Nem az ellenzék volt az, amely kicsinylette, csekély lette, a beruházásoknak azt a mértékét, amelyet folytattunk?

T. képviselőház! Merem azokból a naplókából, amelyek itt a Ház asz-

talán fekszenek, kötetről-kötetre kimutatni minden egyes képviselő úr felszólalásából, hogyha a t. képviselő urak szorították a kormányt valamilyen irányban, úgy az nem az volt, hogy szüntesse meg beruházási politikáját. hanem ellenkezőleg, abba az irányba szorították a kormányt, hogy kiadósabb mértékben gondoskodjék olyan beruházásokról, amelyek az ország talpraállítását lehetővé teszik. Dehát mire költettek ezek a beruházások?

Ebben az időszakban körülbelül egy milliárd pengő értékű beruházás eszközöltetett. Ebből az összegből körülbelül 170-180 millió volt az az összeg, amely a népszövetségi kölcsönből állott rendelkezésre. A többi 800 egynéhány millió budgetfeleslegekből fordított az említett célokra. Ha én ezt a 800 milliót kölcsönként vettem volna fel, akkor ma a budget kiadási tétele 60-70 millió pengővel magasabb volna. Tehát csak ismétlem, az a politika, amely a budgetaris feleslegekből igyekezett beruházásokat eszközölni, helyes volt, mert nem terhelte meg a normál-budgetet a jövő szempontjából.

Nézzük hát, mire fordítottak ezek a beruházási összegek! Elöttem van Szabóky Alajos volt államtitkár úr összeállítása. Itt vannak előttem a hiteles adatok. Megjegyzem, hogy az 1926-27. évi budgetig a kormány beruházási politikája is idegen ellenőrzés alatt állott. (*Friedrich, István: A kölcsön tekintetében!*) Nemcsak a kölcsön tekintetében, de különösen budgetaris szempontból is és megjegyzem, hogy ebből az egymilliárdból 466 millió költetett el az 1926-27. évi budgetig bezárólag, tehát azon időszakban, mely alatt mi idegen ellenőrzés alatt állottunk. Hozzáteszem, hogy a képviselő urak is, úgy mint én, kifejezték hálájukat, köszönetüket és elismerésüket azért, hogy Smith Magyarország költségvetési egyensúlyának helyreállítása és budgetaris gesztója érdekében áldozatot hozott azzal, hogy Magyarországon töltött egypár évet. Én mondhatnám azt is, hogy ebből az egymilliárdból 466 millió mindenestre indokolt, mert hiszen a t. képviselő urak annak az ellenőrnek állítottak ki szintén dicsérő oklevelet, akinek az ellenőrzése alatt költettek el ezek az összegek. De nézzük meg magukat a tételeket, hogy mire fordítottak ezek az összegek. (*Halljuk! Halljuk!*) A budapesti kereskedelmi és ipari kikötő építésére 26-5 millió fordított. (*Egy hang a baloldalon: Ott állnak a hajók mind!*) Nagyon örülök t. képviselőtársam, hogy a budapesti kereskedelmi és ipari kikötő létesült, hogy ott állanak a hajók és hogy az ottani tárházakba alkalmuk van a magyar búzát elraktározni, mert éppen ebben a nehéz helyzetben a legnagyobb érdek fűződik ahhoz, hogy tárházak álljanak rendelkezésére a kormánynak, mert különben a gabonakampány nehezen volna lebonyolítható. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

De nézzük tovább ezeket a tételeket. Út- és hidépítési célokra 72.8 millió fordított. (*Eckhardt Tibor: Ez helyes volt!*) Mindenki tudja, hogy a háború után milyen állapotban voltak a magyar utak. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Mindenki tudja, hogy az autóforgalom terjedésével az utakat valami módon rendbe kellett hozni. Mindenesetre ez a kiadás olyan kiadás volt, amely a gazdasági élet javára szolgál. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Ármentesítési kölcsönökre és egyéb vízi beruházásokra 78.1 millió fordított. (*Kabók Lajos: Ez kölcsön, nem beruházás!*) Bocsánatot kérek, én azt hiszem, hogyha az állam valakinek kölcsönt ad és azt a következő évben nem

kapja vissza és az a kölcsön hasznos munkákra fordítatik az országban, ez olyan beruházás, amelyet mindenki elismer. (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*) E felett nem vitatkozom, mert bizonyos kérdések megértéséhez legalább is elementáris fogalmakkal kell rendelkezni. (*Derültség a jobboldalon és a középén.*)

A hitelélet támogatását célzó beruházásokra 73-2 millió. (*Rassay Károly: Mire?*)

Kérem, felolvashatom a detailokat. A Pénzügyi Központ alaptőkéjének emelésére: 23.8 millió pengő, ami azért volt szükséges meg a szanalási törvényjavaslat kötelezővé tette a postatakarékpénztári pénzeknek a Nemzeti Bankba való elhelyezését. Tizenegymillió pengő rövidlejáratú mezőgazdasági kölcsön engedélyeztetett négy altruista intézet útján a gazdáknak. Tízmillió pengővel erősítette meg a kormány az Országos Központi Hitelszövetkezetet. Az altruista intézeteknél ötmillió alaptőke jegyeztetett. (*Zaj.*) Bocsánatot kérek, én azt hiszem, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezetnek, a Kisbirtokosok Földhitelintézetének és a magyar gazdasági élet hasonló intézményeknek, amelyek a háborús devalváció folyamán szintén elpusztultak és tönkrementek, lábraállítására mégis éppen azoknak a gazdáknak érdekében volt. (*Úgy van! a jobboldalon.*) akiknek védelmében a múltkor Eckhardt tisztelettel képviselő úr azt mondta, hogy gazdaellenes politikát folytatunk. A kisipar helyzetének javítására az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének alaptőkéjéhez és tartalékjához ötmillió pengővel való hozzájárulás. A kis- és középiparnak szintén hitellel való támogatására kétféle bocsátott rendelkezésre. Az Ipari Jelzőintézet alaptőkéjéhez hárommillió. A kiskereskedelem támogatása egymillióval. A vásárcsarnokok és piaci kisárusok támogatása hitellel: félmillió. További hárommillió kölcsön a közszolgálati alkalmazottak áruhitelének biztosítására. Én azt hiszem, hogy ezek nem voltak pazarlások. Utóvégre mindenki elolvashatja, hogy mire fordítottak ezek az összegek.

Menjünk tovább. A posta-, távírda- és távbeszélőszolgálat beruházásaira 107) millió. Az államasutak beruházásaira 127 millió. Azt hiszem, hogy a háború után ezeknek az üzemeknek a talpraállítására olyan gazdasági érdek volt, amely valóban nem nevezhető pazarlásnak, pénzpusztításnak, mint ahogyan a képviselő urak az ország előtt azt be akarják állítani. A kőszénbányászat beruházásaira 2.1 millió. Ez az állami kőszénbányára vonatkozik. A kincstárnak van egy állami kőszénbányája, amelyet annakidején idősb Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter szerzett be és amely éppúgy beruházásra szorult a háború és a szerb megszállás után, mint ahogyan rászorult az Államasut. vagy más hasonló üzem. A mezőgazdasági termelés előmozdítására: 90.7 millió.

Most jönnek a kulturális és szociális célú beruházások. Tanyai iskolák létesítésére: 46-3 millió. (*Helyeslés.*) Én azt hiszem, hogy ez nem volt pénzpazarlás, mert a kultúrának az emelése ebben az országban olyan jó befektetés, amely, ha nem is holnap, de egy generáción belül meghozza a maga kamatját. (*Felkiáltások: Úgy van!*) Egyéb kulturális beruházásokra: 75-9 millió. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi az az „egyéb”?*) Kérem, rátérek, ne méltóztassék félni, hogy bármilyen kérdések elől is kitérek.

Ezekből a beruházásokból csak egy rész illeti a kultuszminiszter úr

tárcáját. mégpedig 55 millió, mert 20 millió a földművelésügyi tárca reszszortjába megy át. nevezetesen a mezőgazdasági szakoktatási intézmények befektetései, valamint az ipari szakoktatási intézmények fejlesztése a kereskedelemügyi minisztérium reszszortját érdeklik, úgy, hogy itt a kulturális beruházások közt 55 millió pengőről van szó, amelyet a kultuszminiszter úr használt fel beruházási programjában.

Mármost mi ment ezekből az összegekből az egyes célokra? A felső oktatásra, az egyetemekre és klinikákra 22.4 millió. Itt melleleg megjegyzem, hogy a budapesti egyetemen kívül a régi Magyarország most tőlünk elcsatolt területén működött egyetemeinknek idevaló telepítését nem ez a kormány mondotta ki, nem a mostani kultuszminiszter úr vitte keresztül, hanem a Bethlen-kormányt megelőző kormány. Méltóztassék meg nézni a Törvénytárban az 1921. évi törvényt. amely kimondja a pozsonyi egyetemnek Pécsre és a kolozsvári egyetemnek Szegedre való telepítését. Tehát maga a törvényhozás intézkedett ezekben a kérdésekben és én nem tudok róla, hogy abban az időben például Friedrich István t. képviselő-társam vagy más képviselő urak, akik a kultuszminiszter urat a pazarlás vádjával illetik, a maguk részéről ennek a törvényjavaslatnak ellene szavaztak volna, sőt lelkesedéssel szavaztatott meg ez a törvény, jelképéül annak . . . (*Rassay Károly: Ez a helyes! Szimbólum!*) Nem szimbólum, mert a kormányt kötelezi ez a törvény, hogy ezt végrehajtsa és megfelelően gondoskodjék az ezekben a városokban való elhelyezésről.

Mélyen t. képviselőház! A hisztórikumot jó megnézni, mert a mai atmoszférában elhangzott vádak gyakran azok ellen is repülnek, akik ezeket a vádakot kimondják. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Egy, a törvényhozás által megszavazott törvénnyel álltunk szemben, amelynek végrehajtásáról volt szó. Nem mondom, hogy nem azonosítom magam ezzel a törvénnyel, azonosítom magamat. helyesnek tartom a törvényt és magam is úgy tettem volna, ha abban az időben a törvényhozás tagja lettem volna.

Engedjék meg, mélyen t. képviselőház, hogy az okokra most ne térjek ki. (*Helyeslés jobbfelől.*) De vannak olyan nagy nemzeti és politikai szempontok, amelyek figyelembevétel nélkül intéződött volna el ez a kérdés, ha ezeknek az egyetemeknek a törlését mondotta volna ki a törvényhozás. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Tehát 22.4 millió pengő fordított egyetemi építkezésekre. A 88 ágyas szolnoki bábaképzőintézetre esett 0.8 millió, 6 millió jutott főiskolákra, internátusokra és ösztöndíj célokra. A középfokú oktatás céljaira 8.1 millió.

Most következik egy nagyon sokat vitatott tétel, a tudományos intézetek létesítésére és fejlesztésére engedélyezett 6.2 millió, amelyben azonban a természettudományi kutatóintézetek együttvéve 4.5 milliót kaptak. Azután itt van egymillió pengő az Opera és a Nemzeti Színház elpusztult díszleteinek helyreállítására és kisebb egyéb tételek.

Tovább megyek. Közegészségügyi és népjóléti beruházásokra fordított 34.9 millió, amely összegben szerepelnek kórházak, gyermekvédő intézmények, szanatóriumok beruházásai és olyan beruházások, amelyek a háború utáni leromlott népegészségügy érdekében multhatatlanul keresztülviendők voltak, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középen.*) különösen akkor, amikor az idegen megszállás folytán még a klinikák is elvesztették felszerelésüket (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) oly mértékben, hogy még

ma sincsenek úgy felszerelve, mint ahogyan az kívánatos volna a közegészségügy szempontjából.

Vége jön a kislakásépítésre fordított 69.4 millió. Ebben van a földbirtokreformmal kapcsolatos kislakásépítés, amelynél üdvösebb, hasznosabb szociális intézkedést nem is tudnék elképzelni és benne vannak azok az összegek is, amelyeket szintén a szociáldemokratapárt a maga részéről mindig nagymértékben sürgetett. nevezetesen a városi (kislakásépítési akcióra fordított összegek, amelyeket a szociáldemokratapárt soha elegendőnek nem tartott.

Jön az improduktív beruházások két tétele: hivatali épületek létesítésére és tatarozására 87.8 millió és kisebb beruházásokra tízmillió. Ha visszaemlékszünk, t. Ház, arra, hogy milyen állapotban voltak Magyarországon az összes hivatalos épületek 1919-ben, a háború és a forradalom után, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* hogy voltak olyan épületek, amelyek dűledezők voltak, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* ha visszaemlékszünk arra, hogy az állam nagyon sok helyen kénytelen volt hivatali célokra magánlakásokat rekvirálni, ha visszaemlékszünk arra, hogy a háború előtt is a privát épületeknek egy egész sorozata volt bérlet formájában felhasználva hivatalos helyiségekre, akkor, nézetem szerint, az az akció, amely rendbehozta az épületeket, amely megint egy tatarozási akció révén az összes állami épületeket olyan karba hozta, hogy azokra rá lehetett nézni, szükség volt. Kiegészítésként szükség volt bizonyos laktanyák építésére és pedig azért, mert hiszen az egész országban új határokat kaptunk és egy vámvonalt felállítása olyan határ mentén, amelyet Trianonban állapítottak meg számunkra, nem olyan egyszerű dolog, *(Úgy van! Úgy van!)* annak a vámvonalt mentén igenis hivatalos helyiségekre nagy számban volt szükség, *(Úgy van! Úgy van!)* elkezdve csendőrségi és rendőrségi laktanyákon, folytatva a vámőrségen és azokon a hivatalos épületeken, amelyek a forgalom számára és annak lebonyolítására voltak szükségesek... *(Peyer Károly: Hegyeshalmon is láttuk, mit csináltak!)* Ott is van, természetesen kellett Hegyeshalmon is.

Így tevődik össze, mélyen t. képviselőház, az a sokat ócsárolt összeg, amellyel mi Magyarországon a gazdasági rend és gazdasági cselekvés hónap alá nyúltunk, amellyel mi az állami intézményeket rendbehoztuk, amelynek rendjén mi ezen beruházásokkal új életet vittünk a gazdasági életbe. *(Kabók Lajos: Csak mentegesse a tékozlást!)* Én nem mentegetek semmit. én feltárom a dolgokat a hivatalos számadatok alapján, csak azt kérem, hogy objektív kritikát méltóztassanak gyakorolni... Mert ha egymilliárdos beruházásnál azt mondják, hogy elprédálta a kormány az ország pénzét. azért, mert Lillafüredre, amelyre nézve én bármikor, csak nem, ebben a percben, szívesen bocsátkozom a t. képviselő urakkal vitába, 3.5 milliót költöttünk, vagy hogy a borházakra elköltöttünk egy kisebb összeget és ennekfolytán a kormány egész beruházási akciója nem volt egyéb, mint pénzprédálás, nem volt egyéb, mint pénzpazarlás: erre én csak azt felelhetem, hogy ez nemobjektív kritika. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon)*

És merem vállalni a nemzet előtt a felelősséget még akkor is, ha vannak ezek között a beruházási tételek között olyanok, amelyek talán elhibáztak voltak, de hogy az egész akció ennek az országnak javára szolgált és hogy most már a t. képviselő urak legalább is olyan mértékben részesek ebben az akcióban, mint a kormánypárt, azt merem állítani. *(Úgy*

van! jobbfelől. – *Ellentmondások a baloldalon és a szélsőbal oldalon.*) Mert mást. mint sürgetést. mást. mint követelést. mást. mint a kiadások szaporítását. arról az oldalról abban az időben nem hallottunk, amit ma tisztán és kizárólag a kormány felelősségére akarnak írni. De, t. képviselőház, – feltéve, de meg nem engedve, hogy ezek a beruházások haszontalanok voltak, – ezek a beruházások néma budgetet növelték, mert mondom, ezek a budgetfeleslegekből adattak ki; akkor növelték volna a budgetet. ha ezeknek túlnyomó része nem feleslegekből, hanem kölcsön kontrahálásából történt volna. (*Peyer Károly: A népszövetségi kölcsön egy része! – Váry Albert: Csak 20 százalék!*)

A népszövetségi kölcsön felhasználása produktív célokra történt. a népszövetségi főbiztos ellenőrzése alatt; ha a képviselő urak az ebből az összegből történt kiadásokat kifogásolják, akkor vegyék vissza azt a dicséretet. amelyet jóhízeműleg és lojálisán a főbiztos úr iránt nyilvánítottak. (*Peyer Károly: Az utolsó részlet felhasználását nem a főbiztos ellenőrizte már!*) Bocsánatot kérek, de a munkatársa itt volt (*Úgy van! jobbfelől.*) és annak a felhasználása is annak ellenőrzésével történt.

A történelmi igazság hiszem, hogy fáj, de a történelmi igazságot le kell szögezni, mert érzem, hogy történelmi felelősség terheli a kormányt abból a szempontból (*Úgy van! jobbfelől.*) és kérem, méltóztassanak további fejtegetéseimben is azzal a figyelemmel megajándékozni, mint eddig tették. (*Friedrich István: Be ne tessék belekeverni minket a felelősségbe, mert mi olyan ártatlanok vagyunk, mint a ma született bárány!* – *(Derűltség.)*) Kérem, Magyarországon az ellenzék a maga hivatását mindig abban látja, hogy mindent megtagadjon és semmi felelősséget ne vállaljon. Megjegyzem, ha ellenzéki volnék, nem ezt. a politikát folytatnám.

Tizenhét évig ebben a parlamentben az ellenzéki padokon ültem, olyan férfiakkal, akik az ellenzék díszai voltak és ma is büszkén hivatkozom arra a korszakra, amikor az ellenzéki padokon ültem, mégpedig azért. mert soha fakciózus ellenzékieskedést nem csináltam, sohasem állottam az egyenes tagadás álláspontján és sohasem állítottam, hogy az ellenzék semmiért sem felelős. Igenis felelős a közélet eseményeiért. Hiszen láttuk 1918-ban, hogy «z ellenzék legalább is olyan mértékben felelős, mint a kormány. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Mert az ellenzék, igenis, hanghordozója bizonyos ideáknak és eszméknek, az ellenzék a maga részéről befolyásolni képes a közhangulatot és ennek a közhangulatnak a kialakulása legalább is olyan mértékben történik, az ellenzék felszólalásai folytán, mint a kormány nyilatkozatai nyomán.

T. Ház! Ennyit. akartam tehát a beruházásokról mondani. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Nézzük meg most már a normál budget fejlődését és átalakulását attól az időponttól kezdve, amikor a főbiztos úr eltávozott és Magyarország pénzügyeit rendben hagyta itt. Hogy festettele a budgetek? Az 1926/27. évi budgetet még a főbiztos úr ellenőrzése alatt állította össze a kormány. Ennek a budgetnek a tételei a következők voltak: állami adósságok 92.1 millió, békeszerződés! terhek 7.7 millió, személyi járandóságok 247.4 millió, dologi kiadások 236.8 millió, hozzájárulás az önkormányzatok alkalmazottainak és nyugdíjasainak járandóságaihoz 41.4 millió, nyugdíjak 84.9 millió, és beruházások 13.9 millió. Az egész költségvetés beruházások nélkül 710.3 milliót tesz ki. Ezzel szemben az 1931/32. évi költségvetésnek megfelelő tételei a következők: állami

adósságok 92-1 millió, – itt tehát emelkedés van, amely 2.2 milliót tesz ki, – személyi járandóságok 300-6 millió, – az emelkedés itt 53.2, – dologi kiadások 266.6 millió, – az emelkedés 29.8 millió, – hozzájárulás az önkormányzatok alkalmazottainak és nyugdíjasainak járandóságaihoz 56.1 millió, – az emelkedés itt 14.7 millió. – nyugdíjak 129-3 millió, – az emelkedés 44.4 millió. A beruházásokat újból nem említem. Együttvéve a költségvetés kitesz 878 millió mínusz 23 millió beruházás 854 milliót. Az eltérés a két költségvetés közt 144 milliót tesz ki. Ebből a 144 millióból azonban a személyes járandóságok, tehát direkt az állami alkalmazottak fizetése, azután a hozzájárulás az önkormányzatok alkalmazottainak és nyugdíjasainak járandóságaihoz és a nyugdíjasoknál mutatkozó emelkedés együttvéve 112.3 milliót tesz ki, ami annyit jelent. hogy abból az emelkedésből, ami a költségvetésben 1926/27. év óta a mai napig mutatkozik, a 144 millióból 112 millió személyi járandóság és csak 29.8 milliót tesznek ki a dologi kiadások.

Honnan állt elő ez az emelkedés? Tisztviselői létszámszorításból? Nem, mélyen t. képviselőház! Nem ebből állott elő, mert nemcsak hogy nem szaporodott a tisztviselők és közalkalmazottak száma, hanem ellenkezőleg, csökkent. Hiszen méltóztatnak emlékezni, hogy egy csökkentési akció folyamatban volt már a szanálás vége felé; méltóztatnak emlékezni, hogy azóta kétszer is elhatározta a kormány a köztisztviselők létszámának csökkentését és ez a létszámcsökkenés kitesz 40.162 főt. vagyis 20 százalékát a közalkalmazottak egész létszámának. (*Peyer Károly: Hány munkás van ebben az üzemekből? Az teszi ki!*) Az is van! Tizenkilencezer tisztviselő a közigazgatásban és 21.000 az állami üzemeknél; együttvéve 40.162. Az utóbbi két évben is határozott el a kormány még továbbinö létszámcsökkenéseket. Hiszen a múlt évi budget tárgyalásakor adott felhatalmazást a parlament a kormánynak arra, hogy hat év alatt további 10 százalékkal csökkentse a létszámot. mégpedig hat éven keresztül évenként egy bizonyos percenttel.

A személyi járandóságok emelkedése tehát – 112 millió a 144 millióból – nem a tisztviselői létszám szaporodásából jött létre, sőt a tisztviselői létszám fokozatos csökkentése ellenére jött létre. Hát akkor honnan származik? Származik lábból a fizetésrendezési akcióból és törvényből, amelyet itt a Házban tárgyalunk mindnyájunk követelése alapján. (*Úgy van! jobbfelől.*) Ismétlem, ha felelősek vagyunk ezért mi, akkor vállalják a, felelőségnek önkre eső részét önök is. Én nagyon élénken emlékszem azokra a debatte-okra, amelyek azokban az időkben folytak; én emlékszem. hogy az automatikus előléptetés követelése a túloldalon milyen messzemenő volt. (*Úgy van! jobbfelől.*) Emlékszem, hogy a magunk részéről nem tudtuk honorálni azokat a követeléseket. amelyek azon az oldalon felállítottak, mert a pénzügyi egyensúlyt veszélyeztették. És miből származik meg. Származik a nyugdíjasoknál egy nagy tétel egyfelől abból, hogy azok a korlátozások, amelyek a nyugdíjak tekintetében a szanálási periódus alatt fennállottak, nagyrészt megszüntették, származik továbbmenőleg abból, hogy még a háború előtt. de a háború után is bizonyos olyan, a nyugdíjtörvényt érdeklő intézkedések történtek, amelyek a nyugdíjak automatikus emelkedését. azoknál a korosztályoknál idézik elő, amelyek most mennek nyugdíjba. (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*)

T. képviselőház! Emlékezzünk vissza azokra a vitákra, amelyek

a nyugdíjtörvény és a fizetésemelés körül folytak le. Bud pénzügyminiszter úr 15 százalékos lineáris emelését vitte keresztül a tisztviselők fizetésének. És emlékezzenek vissza, hogy éhbékekről beszéltek a mélyen t. képviselő urak (*Úgy van! jobb felől.*) és ismerjék el, hogy abban az időben, midőn a kereskedelmi index 137-en és hasonló ponton állott. nem úgy, mint ma: 107-en, indokolt volt. helyes volt. szükséges volt. elkerülhetetlen volt. hogy a tisztviselőknek ezt a fizetésemelést megadjuk. (*Úgy van! Úgy van!*) És tehettük ezt azért. mert akkor a budgetben olyan feleslegek voltak, amely feleslegek erre lettek volna felhasználhatók, ha a beruházási akciót más kölcsönpénzekből fedezzük a jövőben. Ez volt az elgondolás.

Hát mélyen t. Ház, a budget emelkedésének oka a személyi járandóságok, az állami hozzájárulás az autonómiáknál – és itt megyei, községi és egyházi autonómiákról beszélek – az autonómiák tisztviselőinek fizetéseihez és nyugdíjaihoz és származik a nyugdíjak emelkedéséből.

Emelkedtek a dologi kiadások is 29.8 millióval. Mármost megnéztem, hogy milyen törvényes intézkedések, vagy milyen szükségletek tették e dologi kiadások emelkedését szükségessé és elkerülhetlenné. Hát kérem, itt szerepelnek a következő tételek: Hadikölcsönkötvények tulajdonosainak támogatására 5.8 millió, (*Szilágyi Lajos: Még kevesettük is!*) társadalombiztosításhoz való hozzájárulás 3.6 millió. Van aztán egy tétel, amely tulajdonképen átfutó tétel, ez a dohány jövedéki üzem kiadásainak emelkedése 3.5 millióval, ami természetesen az üzemnek és a fogyasztásnak nagyobbodásával függ össze. A következő tétel a rendőrség dologi kiadása 3.2 millió, egyházak dologi támogatására 2.3 millió, hadirokkantak, özvegyek és árvák ellátási díjaira 2.1 millió, betegápolási költségekre 1.7 millió, Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. államsegélye 1.5 millió, csendőrség dologi kiadásai 1.4 millió, csepeli kikötő 1.8 millió és itt jön még egész sora az apró tételeknek, amelyeket külön nem akarok felemlíteni, mert lényegileg csak adminisztratív jelentőségűek.

Ha azonban megnézem azokat a tételeket. amelyek törvényhozási alapon és annak következtében jelentettek növekedést. mint például a hadikölcsönkötvények tulajdonosainak támogatása, azután a társadalombiztosítás, egyházak dologi támogatása, hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvák támogatása, betegápolási költségek, ezek ebben a 29.8 millióban együttvéve 18.9 milliót tesznek ki; úgyhogy marad egyéb tételekre együttvéve 10.9 millió, ami a költségvetésnek 1.24%-át teszi ki.

Ez az a nagy pazarlás, ez az a nagy prédaság, ez az az óriási pénzpocsékolás, amelyért a mélyen t. ellenzék a kormányt támadja.

A személyi kiadások emelkedtek, de igenis, törvényes intézkedések alapján. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Ez nagyon komoly kérdés és kell, hogy az ország hallja ezeket a fejtegetéseket. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) mert ha meghallja, akkor lehetetlen, hogy hitelt adjon annak, hogy itt a kormány pénzpazarlása és prédálása volt az oka annak, hogy a mai helyzet előállt. De ha belenéznek a t. képviselő urak a számadásokba, mint ahogy mi mindennap bele kell, hogy nézzünk felelősségünk tudatában és ama kötelesség folytán, hogy az ország pénzgazdaságai fölött őrködjünk, azt mondhatom, hogy történelmi falzumot igyekeznek beplántálni a nemzet lelkébe, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a*

középen.) mert az a vád nem felel meg a valóságnak, amelyet hangoztatnak. A kormány a maga tevékenységét becsülettel folytatta. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a középen.)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Le kell vonni ezeknek a tényeknek a konzekvenciáit. *(Zaj.)* mert ha gyógyulást keresünk, akkor hiába ferdítjük el a valóságot. *(Úgy van! a jobboldalon.)* hiába mondanak nem való tényeket. csak akkor találjuk meg a gyógyulás útját. ha a valódi tényeket ismerjük és azokból vonjuk le a konzekvenciákat. Mi folyik ebből? Ebből az folyik, hogy a dologi kiadások terén lehet és kell nagy erőfeszítéssel további megtakarításokat tenni. Meggyőződésem szerint lehet itt eredményeket elérni. Momentán eredményt csak azzal a lineáris csökkentéssel lehet elérni, amellyel eddig dolgoztunk, amelynek rendjén bizonyos tételeit a költségvetésnek 10 vagy általában bizonyos számú perccel csökkentettük. Ez azonban csak ideig óráig segítség és kérdés, hogy lehet-e a dologi kiadásokat olyan fokban csökkenteni, mint ahogy azt mindnyájan óhajtjuk, mert a magyar intézmények fenntartása bizonyos dologi kiadásokkal jár, amelyeknek megvonása mellett ezek az intézmények egyáltalában fenn nem tarthatók.

Mélyen t. képviselőház! A takarékoság keresztülvitele nem olyan könnyű feladat. mint ahogyan a t. képviselő urak a maguk részéről itt hangoztatták. *(Egy hang a baloldalon: Adót emelni könnyű!)* Ez primitív beállítás a magyar költségvetésnek. Aki kicsit ismeri ezeket a tételeket. aki ismeri, hogy mit jelent egy költségvetés, az igazat fog nekem adni. Nagy szavakat könnyen lehet mondani, könnyen lehet odadobni, ha az ember a felelősséget érte nem viseli. De én meg kell, hogy mondjam az igazat a nemzet előtt. akár tetszik ez valakinek, akár kellemes ez valakinek, akár nem, mert tisztán kell látni a budget szempontjából. Önöknek is csak ez az érdekük, hiszen, ha ma olyan ígéretet tesznek, amelyeket. ha adott esetben kormányra kerülnének, nem tudnának tartani és olyan követeléseket támasztanak, amelyek nem teljesíthetők, akkor saját szavukkal játszanak és nem vehetők komolyan az ilyen kijelentések.

Nézetem szerint megtakarítások a magyar budgetben a dologi oldalon igenis bizonyos határokon belül elérhetők. Azon módszerekkel, amelyeket Éber Antal mélyen t. képviselőtársam itt napirendre hozott. lehet eredményeket elérni, de nem olyan eredményeket. amelyek valóban orvosolnák az egész helyzetet s amelyek a költségvetésnek egész túlméretezését a személyi oldalon reparálnák, szemben a gazdasági helyzettel. Ez a való tény. Kishitúséget nem akarok a nemzetnek prédikálni és helytelennek tartom, hogy ha az önk oldaláról kishitúséget hirdetnek. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Mert bocsánatot kérek, amikor az egész világon deficit van, amikor az egész világon ugyanaz a jelenség van, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* amikor hullámvölgyben Vagyunk, akkor nem azt kell mondani, hogy sohasem lesz jobb idő és hogy ezekhez az időkhöz kell alkalmazkodni minden körülmények között. hanem azt kell mondani, hogy igenis, nehéz időket élünk, ezekben a nehéz időkben mindent meg kell tenni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* de nem reménytelen a helyzet egy cseppet sem. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.)* Ellenkezőleg, az én meggyőződésem az, hogy ha pontosan végrehajtjuk azt a feladatot. amelyet az országgyűlés ránk

bíz, akkor igenis a szituációt lehet tartani ebben az országban, lehet fenntartani ezt a csonka országot is azokig a jobb időkig, amelyek Európában majd bekövetkeznek.

Mélyen t. képviselőház! Valóban nagy lépést átmenetileg csakis a nyugdíjtörvény bizonyos változtatásaival és a tisztviselői fizetések bizonyos revíziójával tehetünk, akár úgy, hogy az adózás mértékét növeljük, akár úgy, hogy – ha szükséges – átmenetileg, arra az időre, amíg az állam budgetjének egyensúlya ezt megköveteli abból a pluszból, amelyet 15%-ban állapítottak meg és amelyet a volt pénzügyminiszter úr annakidején keresztülvitt. egy bizonyos részt az állam és a nemzet oltárára a tisztviselői kar áldozatul hoz. Ez annyira komoly kérdés, hogy ezzel komolyan kell foglalkozni. Én megengedem, mélyen t. képviselőház, hogy ez alkalmat ad bizonyos propaganda csinálására, megengedem, hogy ez alkalmat ad ellenzéki szólamokra, de azt hiszem, hogyha az ellenzék a maga felelősségét komolyan veszi, akkor ezt a kérdést is megfontolás tárgyává kell, hogy tegye.

Mélyen t. képviselőház! A magyar költségvetésnek igazi redukciója, amely kihat a jövőre is, csak egy mélyreható adminisztratív reform révén lehetséges. (*Kassa y Károly: A szanálási törvényben felhatalmazás volt rá!*) Bocsánatot kérek, ebben az országban az egész állami gépezet. az állami gépezetnek egész funkciója 50 év alatt hozott törvényeken és a Rendeletek Tárán alapul. Ezt az adminisztratív reformot egy fél év alatt, egy év alatt megvalósítani nem lehet. ötven év alatt építették fel az államot törvényekkel és rendeletekkel és emlékezzenek csak vissza ügyvéd-képviselőtársaim, hogy milyen ellenállással találkoztak ezek az egyszerűsítések. Ismétlem, egész törvénytárunkat kell átnéznünk, az összes rendeleteket kell módosítani!

Mélyen tisztelt Ház! Én az adózási kérdésekre nem fogok rátérni, mert hiszen a pénzügyminiszter úr utánam felszólal és a pénzügyi kérdésekkel ex asse foglalkozni fog. Én csak azt állítom, hogy igenis átmenetileg mindenkinek, minden társadalmi osztálynak, minden foglalkozási ágának áldozatokat kell hoznia, a nemzet javára. Minden magyar képviselő akkor teljesíti kötelességét nemzetével szemben, ha megmagyarázza a nemzetnek, hogy ilyen áldozatokra szükség van.

Tisztelt Ház! Azt mondják, hogy a választásoknál nem beszélünk így, Bocsánatot kérek, én Debrecenben igenis mondtam, hogy a költségvetés egyensúlyának fenntartása a legelső feladata az államnak és az országnak. Mondottam azt, hogy nem lehet kilátás itt semmiféle adóengedményekre. Nem emelésre! Azt is mondtam, hogy semmiféle bicikli-adót, vagy ehhez hasonló intézkedéseket nem akarunk behozni. (*Fábián Béla: Hát hoz más adókat! Mégis emel!*) Méltóztassék a szöveget megnézni, én azt a szöveget ma nem javíthatom ki. Méltóztassék abból helycsen citálni. Azért mondtam ezt, mert az ellenzék egy része abban az időben nagy volt olyan adónemek kitalálásában, amelyekkel a választókat legjobban lehetett izgatni és ezeket a bolondgombákat – bocsánat a kifejezésért – akartam megcáfolni. Én nem mondtam sonasem azt, hogy a költségvetés egyensúlya érdekében nem kell mindenkinek áldozatokat hozni. De még ha ezt mondtam volna is, (*Rassay Károly: Ez helyes!*) tegyük fel, hogy mondtam volna, feltéve, de meg nem engedve, hogy mondtam volna, akkor más volt a szituáció. Miért volt

más a szituáció? Más volt a szituáció két okból. Először azért, mert nem volt ismeretes a termésnek az a gyengesége, amely – sajnos, sújtja az ország gazdasági életét. sőt ellenkezőleg, abban az időben még a terméskilátások sokkal jobbak voltak. Azután természetesen nem volt ismeretes a bizalmi krízisnek az az akuttá válása az egész világpiacra, az egész világon, amely az ismert eseményekhez vezetett. Már bocsánatot kérek, kijelentésekért, amelyek olyan időben történtek, amely után azután kardinális események következnek be, amelyek a kijelentések premisszáit módosítják, azokért semmiféle kormány a felelősséget nem vállalhatja. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ott van Snowden pénzügyminiszter úr Angliában, aki ígéretet tett egy évvel ezelőtt a budgetje benyújtásakor, hogy semmiféle adóemelés bekövetkezni nem fog és a megváltozott helyzet folytán kijelentette, hogy, sajnos, ezt az ígéretét nem tarthatja és kénytelen olyan emeléseket hozni, amelyek szükségesek a budget egyensúlyának helyreállítása érdekében. Bocsánatot kérek, ebből lehet politikai tőkét kovácsolni, de ez a vád objektív szemlélő előtt az én meggyőződésem, szerint lojálisán meg nem állhat. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Eltérek a budgethelyzet vázolásának témájától és áttérek egy másik vádra, amelyet szintén sűrűn hangoztattak különféle szónokok, nevezetesen arra a vádra, hogy a magyar kormány idejében nem gondoskodott kölcsönről, nem vett fel kölcsönt, holott erre módja és alkalma lett volna. Hivatkoztak a hágai megegyezésre és úgy tüntették fel az én hazatérésemet, mintha én azt jelentettem volna ki, hogy zsebemben van a magyar kölcsön. Én a magyar pénzügyi függetlenség arany gyapjú járói beszéltem. Ebben vannak a vádaknak azok a nüanszai, amelyek a való igazsággal nem egészen egyeztethetők össze. Én a magyar pénzügyi függetlenség aranygyapjújáról beszéltem. Ez a függetlenség abból állott, hogy a reparációs kérdés el van intézve, a reparációs zálogjog, amely a magyar állam összes bevételi forrásaira a trianoni szerződés révén vezetve volt, megszűnt, és a lehetőség adatott, meg ezáltal, hogy egy kölcsön felvehető legyen. *(Rassay Károly: ígéret!)* Erre is rátérek. Én nem azt mondtam, hogy a zsebemben van egy kölcsön, hanem azt mondtam, hogy felhatalmazást kaptam a nagyhatalmak részéről olyan kijelentés tételére, hogy adott esetben, ha erre megfelelő lesz a pénzpiac, ezek a hatalmak minket támogatni fognak abban a törekvésben, hogy kölcsönhöz, mégpedig nagyobb kölcsönhöz jussunk. *(Rassay Károly: Megtartották ezt az ígéretet?)* Mások által tett ígéreteket ne méltóztassék énrajtam keresni! Az az egy bizonyos, hogy nem azt mondtam, hogy a zsebemben van a kölcsön, hanem azt mondtam, hogy adva van a mód, sőt Ígéret van arra, hogy segíteni is fognak, ha alkalmas pillanat lesz egy kölcsönművelet keresztülvételére. Ez a tényállás.

Mármost azt mondják, hogy a kölcsön felvételére alkalmas pillanatok voltak, mert hiszen azóta Jugoszlávia, Románia, Görögország vettek fel kölcsönöket. Jugoszlávia és Románia kölcsönei nem a gazdasági bizalom, hanem a politikai szövetség alapján nyugsznak. Ezt a kérdést nem a pénzpiac helyzetével, hanem a politikai helyzettel lehet megmagyarázni. Ami Görögország kérdését illeti, igenis, Görögország vett fel egy kölcsönt a nemzetközi piacon. Úgy volt a helyzet, hogy a görög kölcsön föl-

vétele után helyeztetik el azonnal a magyar kölcsön a londoni piacon. Ez volt a tényállás. A görög kölcsön fölvételét azonban teljes fiasco volt *(Úgy van! jobbfelől.)* a kölcsön elhelyezése szempontjából a közönség körében. A zsebében maradt a kibocsátó bankároknak a kölcsön, úgyhogy azt hiszem, még a mai napig is nagy tételek vannak otthon. Ilyen pénzügyi helyzet mellett egy másik államnak, Magyarországnak, egy kölcsön elhelyezése nem volt lehető, mert a pénzpiac ezt nem engedte meg. Ez a historikum és ez a tényállás. Méltóztassék ezt tudomásul venni, mert ez az utolsó betűig így áll.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondta Rassay t. képviselőtársam, hogy egy elhibázott külpolitika volt az, vagy ha nem is elhibázott külpolitika, de egyoldalú külpolitikai törekvés volt az, amely a barátsági szerződésre vezetett közöttünk és Olaszország között. s amely szerinte izolált más államoktól és megnehezítette a gazdasági megegyezést közöttünk és szomszédaink között.

Én erre mélyen t. képviselőtársamnak a következőket felelem. Emlékszem, akkor, amikor Velencéből hazatértem, itt a Házban tárgyaltuk a velencei egyezményt. s akkor a t. képviselő úr azzal vádolt, hogy én Velencében odaadtam Nyugat-Magyarországot. s nemcsak hogy semmi vívmány és semmi előny nincs az én megegyezésemben, hanem egy lemondás foglaltatik abban. Én akkor mélyen t. képviselőtársamnak azt feleltem, hogy: kérem, nem így áll a dolog. Magyarország Nyugat-Magyarországról lemondott a trianoni szerződésben, s én Sopront és vidékét visszaszereztem. Ezt nem tagadom. A tisztelt képviselő úrnak most azt felelem, *(Zajbalfelől. – Halljuk! Halljuk!)* hogy nem az én olaszbarátságom izolált a mi szomszédainktól, hanem az a kisentente szerződés, amelyet ők kötöttek, s ebből az izoláltságból az olasz barátság révén kerültem ki. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Fordítva áll tehát a tétel, mint ahogy azt t. képviselőtársam felállítja.

Ismétlem, en ebből az izoláltságból az olasz barátsági szerződés révén kerültem ki, s ez adta az erőt Magyarországnak a közelmúltban arra, hogy egyenrangú félként tárgyalhasson különféle nemzetközi összejöveteleken. Mert nem áll meg a vád, mélyen t. képviselőház, melyet szociáldemokrata oldalról hangoztattak, hogy az olasz barátság Magyarországnak semmit sem hozott. Minden nemzetközi összejövetelnél, igenis és különösen Hágában is élveztük Olaszország támogatását és hasznosítottuk az ország javára, *(Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)* mert az a barátság egy komoly érdekszövetségen is alapul, amely az én meggyőződésem szerint mindig termékeny lesz Magyarország érdekei szempontjából.

Mélyen t. képviselőház! Ne méltóztassék azt a kevés jóbarátunkat. aki van, lekicsinyelni! *(úgy van, Úgy van! a jobboldalon. – Zaj a szélsőbaloldalon.)* Mert higgyék el, t. képviselőház, semmi sem árt egy nemzet hírének annyit. mint a hálátlanság *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és lehet a hálátlanság révén ideig-óráig előnyöket szerezni, de egy évszázadon keresztül és végleges eredményeket ezzel el nem érhetünk. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Azt mondják, hogy az olasz szövetség izolál és megnehezíti anyagi érdekeink érvényesítését. *(Zaj a bal- és a szélsőbal-*

oldalón. – Elnök csenget.) Sőt úgy értettem mélyen t. képviselőtársam felszólalását. mintha az olasz barátsági szerződés megnehezítené azt. hogy Franciaország felé megfelelő megegyezést létesítsünk és megfelelő helyzetet teremtsünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalón.)* Hát nem így áll a dolog. Soha Olaszország részéről olyan allúzió, hogy Magyarország Franciaországgal szemben jóviszonyt ne tartson fenn, nem történt. nem is történhetett. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)* Engedje meg a t. Ház, hogy ne reflektáljak olyan frivol közbeszólásokra, amelyeknek semmi értelmük nincs, amikor komoly politikai kérdésekről tárgyalunk. Ismétlem, Franciaországhoz való viszonyunk – hála Istennek – állandóan javul és teljesen igaza van Sigray t. képviselőtársamnak, aki a maga részéről hangsúlyozta azt. hogy igyekezzünk ebben az irányban megfelelő viszonyt teremteni. Én azt hiszem, hogy ezen a téren jó útban vagyunk, *(Élénk helyeslés a Ház minden oldalán.)* fenntartva Magyarország érzelmi világának minden posztulátumát. fenntartva a magyar nemzeti ideálok összességét. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* mert semmiféle anyagi érdek kedvéért ez az ország a maga nagy nemzeti céljait és érdekeit fel nem áldozhatja. *(Élénk helyeslés és taps.)* De nincs is erre szükség, Én bízom benne, hogy ez a viszony tovább is javulni fog és a kormány ezen is dolgozik. *(Friedrich István: Adja Isten, hogy javuljon! Mi is ezt akarjuk! – Helyeslés.)*

Csak egészen röviden akarok felelni arra a vádra, hogy ennek a kormánynak nincsen közgazdasági programja, és hogy a közgazdasági Program hiánya volt az, amely ebben az országban a gazdasági válságot előidézte. Én azt hiszem, hogyha van valakinek közgazdasági programja, úgy a magyar kormánynak van ebben az országban, mert ezzel összefüggő, az összes problémákat felölelő és egyúttal végrehajtható közgazdasági programot a túloldalról a mai napig nem hallottam. *(TJgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, de rámutatok arra, hogy a magyar kormánynak az a törekvése, hogy a szomszédállamokkal és azokkal az ipari államokkal, amelyek felvevő piacai a magyar mezőgazdaság termelésének, szorosabb viszonyt teremtsen gazdasági téren és támaszt nyújtson ezen a réven a magyar mezőgazdaságnak: olyan politikai és gazdasági programra, amelynek végrehajtása százszor többet ér, mint mindazok a palliatív eszközök, amelyekről a túlsó padokról szó volt és amelyeket figyelmembe ajánlottak. Nem akarok ezen a téren hosszasan időzni, csak rámutatok arra, hogy az első kapavágások megtörténtek, és ha – sajnos – a mai viszonyok között a hiteléletet és a gazdasági életet korlátozó rendelkezések folytán nem is érvényesülnek teljes mértékben az ezen szerződésekbe Magyarország számára biztosított előnyök, úgy mégis bízom benne, hogy e korlátozások megszűnésével hamosan tudatára fog ébredni a magyar gazdaközönség és vele együtt az ország, hogy e szerződések milyen nagy előnyöket jelentenek az ő szempontjából. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Nem akarok közgazdasági kérdésekbe belemenni, mert azt hiszem, a pénzügyminiszter úr is fog ezekkel a kérdésekkel foglalkozni. Befejezem felszólalásomat azzal, hogy annak ellenére, hogy súlyos helyzetben van az ország, egy földolog van ezekben a nehéz időkben, az, hogy mind-

nyáj an az országnak hitet, bizalmat a saját sorsában és táját erejében hirdessünk és ne kishitűséget. Mert ez részben, sőt nagyrésztben bizalmi válság. (*Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) A bizalmi válság a külföldön a belföldről terjed el és az a nemzet, amelyik önbizalmát elveszti, egészen biztosan belesüllyed még nagyobb mértékben azokba a nehézségekbe, amelyeket megfelelő eszközökkel elkerülni lehet és el is fogunk kerülni, (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) ha mindnyájan összefogunk, ha mindnyájan összetartunk és mindnyájan vállaljuk a köteleességteljesítést.

Tisztelt képviselőház! Én ezt a felhatalmazási javaslatot nem ennek a kormánynak kérem, én kérem ennek a felhatalmazási törvényjavaslatnak megszavazását az ország részére. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Ha én leszek ezen a helyen, én kell hogy a köteleességemet teljesítsem. Ha más lesz a helyemen, úgy más fogja teljesíteni ezt a köteleességét. Méltóztassék azonban tudomásul venni, hogy én csak addig maradok a helyemen, amíg az az érzésem, hogy a külföld felé szolgálatot tehetek az országnak és amíg az az érzésem, hogy a belföld felől megajándékoz a nemzet azzal a bizalommal, amely bizalom nélkül ilyen nehéz időkben semmiféle kormány a maga részéről a felelősséget nem vállalhatja. Méltóztassék arra gondolni, hogy önök nem a nemzet. Önök egyes képviselők, akik képviselhetnek egy frakciót, egy pártot, de az egyetemes nemzet bizalma nem önöktől függ.

Én kérem a törvényjavaslat megszavazását ezen az alapon. (*Hosszszantartó élénk helyeslés és taps a jobboldalon, a középben s a balközépben.*)

A KORMÁNY LEMONDÁSÁRÓL S A KÁROLYI-KORMÁNY FELADATAIRÓL (1931 AUGUSZTUS 24. EGYSÉGES PÁRT)

Bethlen István gróf kormánya 1931 augusztus 19-én beadta lemondását. *Horthy* Miklós Magyarország kormányzója 1931 augusztus 22-én *Károlyi* Gyula grófot bízta meg a kabinet alakításával. Az új kormány 1931 augusztus 24-én mutatkozott be az egységes pártban. Az értekezleten *Károlyi* Gyula gróf miniszterelnök, akit *Pesthy* Pál köszöntött, rövid programbeszédet mondott. Utána *Bethlen* István gróf emelkedett szólásra:

Mélyen tisztelt barátaim! Nekem jutott a feladat, hogy a *Károlyi* Gyula gróf elnöklete alatt megalakult új kormányt üdvözölhessem. Teljes meggyőződéssel és igaz szeretettel *Károlyi* Gyula gróf és társai iránt teszem ezt meg. (*Lelkes éljenzés.*)

Tudom és abból a programból, amelyet az imént hallottunk, méltóztattok látni, hogy milyen nehéz viszonyok között vállalta *Károlyi* Gyula gróf súlyos és nehéz feladatát. Egy világválság közepén, amelynek végét nem látjuk, kell fenntartani ennek a nemzetnek erkölcsi és anyagi értékeit és átmenteni egy jobb jövő számára. Ezt csak férfiak és pedig egész férfiak tudják megvalósítani.

Tisztelt barátaim! Engedjétek meg, hogy egy nyílt szót mondjak a magam lemondásáról.

Az én elnöklésem alatt állott kormány lemondott azért, hogy szabaddá tegye az utána következő kormány számára az utat, amelyet, úgy-

látszik, hogy a folyton tornyosuló gazdasági nehézségek, e gazdasági nehézségeknek az aláfestése, a politikai és egyéb szenvedélyek, melyek a gazdasági helyzetet kihasználni óhajtják és – nem utolsó szóképp mondom – azok a jelszóképp felmerülő orvosszerek is, melyek nem mindig meg gondoltak voltak, hanem jelszavak maradtak, eltorlaszoltak, – mondom, ezeknek a nehézségeknek eltakarítása érdekében és az útnak szabaddá tetele érdekében egy kormány számára, amelyet a múlt ódiuma semmiképpen sem terhelhet. mondott le az én elnökletem alatt állott kormány.

Nem futamodott meg a maga feladata elől. Nem hagyta cserben az országot és a pártját. Nem hagyta cserben, hanem gondosan előkészítette azt az utat, amely úton járnia kell annak a kormánynak, amely a munka végrehajtására vállalkozott.

Emlékeztetek arra, tisztelt barátaim, hogy azt a rövidlejárátú kölcsönt, amelyet megszereztünk és amelyben Franciaország is vezetőszerepet vállalt, mindenesetre odaszámíthatom, mint előkészítő munkánk egyik fő- etappját és utolsó sikert. De nagy sikere volt a Bethlen-kormánynak az, hogy ezt a kölcsönt megbírta szerezni, nehéz viszonyok között, olyan pénz- piacon, amely mindig zárva volt a magyar hitelélet számára. És feloldot- tuk a hitelélet korlátait anélkül, hogy káros jelenségek mutatkoztak volna. A parlament megszavazta azt a felhatalmazási törvényt, amely erőt ad ennek a kormánynak, amely vállalkozik a kibontakozásra. És a két pártnak a bizalmát igyekeztünk biztosítani az utódaink számára.

Nem cserben hagytuk tehát feladatunkat, hanem gondosan előké- szítettük a munkát abból a célból, hogy szabaddá tegyük az utat e kor- mány számára, amely a végrehajtásra vállalkozik. Hisz a kibonyolítás programját a költségvetés tekintetében a 33-as bizottság már magáévá tette és előkészítették azok a javaslatok is, amelyek valutaris helyzetünk javítása érdekében és gazdasági életünk folytonosságának biztosítása érde- kében szükségeseknek mutatkoztak.

A vágányokat lefektettük és ennek a kormánynak a feladata és kö- telessége, hogy a végrehajtás munkáját vállalja ezzel a párttal együtt és a testvérpárttal együtt és kizárólag ezekkel a pártokkal, mert ezek a pártok biztosítják a jogfolytonosságot, az elvek folytonosságát és az irány- nak a folytonosságát, amelyet tíz éven keresztül itt képviseltem.

De ennek a munkának elvégzésére új férfiakra van szükség. És én üdvözlöm a mai napon ezeket a férfiakat, elsősorban Károlyi Gyula gró- fot, az új kormány elnökét.

Károlyi Gyula gróf nekem régi jó barátom. Nem azokból a fecsegő magyarokból való, akik üres kritikával állnak elő a közéletben, de maguk cselekvésre nem képesek. Nem azokból a magyarokból való, akik bátrak akkor, amikor nincsen veszély, s meglapulnak abban a percben és a har- madik sorba állnak, amikor veszélyben van a haza. Ő nem azokból a ma- gyarokból való, akik mindig vállalkoznak, amikor más is vállalkozik, o akkor vállalkozik, amikor nincs legény a gáton, aki merne vállalkozni. O azokból a keménykötésű, csendes és szótlan magyarokból való, akik nehéz időkben helytállanak és amikor a jutalomosztásra kerül a sor, eltűnnek.

Tisztelt barátaim! Emlékezzünk vissza az aradi kormányra. Akkor veszélyben volt a vállalkozás, s börtönnel fizettek érte néhány napig. Kö- vetkezett a szegedi kormány megalakulása, s amikor Budapesten helyreál- lott a rend, Károlyi Gyula gróf nem jött fel, hogy jogforrás legyen, (Vi-

haros taps) hanem félrevonulva, csendesesen végezte dolgát. Csak akkor állt elő ismét, amikor a kormányzó úr Ö föméltósága javaslatomra a külügyi tárca vezetésére hívta meg. Hosszú idő óta ő vezeti a külügyi tárcát. ami biztosítéka annak, hogy a külpolitika terén nem lesz változás, valamint annak, hogy belpolitikai téren is ugyanazokat az elveket vallja, amelyeket vallott a Bethlen-kormány ezzel a párttal és a testvérpárttal együtt.

Úgy fogjuk fel és a párt bízik abban, hogy a nagy politikai kérdésekben nincsen változás. Nincsen változás a külpolitikában. Nem is lehet. mert az a külpolitika, amelyet én Károlyi Gyula gróffal és elődjével, Walkó Lajossal (*Ismételt nagy taps*) megalapoztam, a nemzet adott helyzetében gyökerezik és bárki volna azon a helyen, csak ezt a külpolitikát folytathatná. És nincs és nem is lehet változás a belpolitika nagy kérdéseiben sem, kezdve a trón betöltésének kérdését. Nem lehet változás a kormány felfogásában az előző kormány felfogásával szemben abban a tekintetben sem, – amint azt Károlyi Gyula gróf élőszóval kifejtette, – hogy ebben az országban a politikai élet gerince a magyar történelmi osztály és a kisgazdatársadalom összefogásán alapul s hogy annak, aki ebben az országban nemzeti politikát akar csinálni, azt erre a két társadalmi osztályra kell alapítania. Nem lehet eltérés abban a tekintetben sem, hogy a demokratikus fejlődés útján fokozatosan, lépésről-lépésre megfontoltan, de mindig egy lépést előre kell tenni abban a mértékben, amint azt az ország viszonyai, Európa általános helyzete, az ország belpolitikai, kulturális és gazdasági helyzete mutatja. Nincs azonban különbség abban a tekintetben sem, hogy ebben az országban csak nemzeti politikát lehet folytatni azokon az alapokon, amelyeken folytatta tíz éven át az előző kormány, azoknak az erőknél igénybevételével, amelyek rendelkezésre állottak.

Ha nézem az új kormány sanszait. azt mondom, joggal biztosíthatom Károlyi Gyula gróftól és munkatársait mindannyiunk bizalmáról, szeretetéről és kitartásáról abban az irányban, amelyet ő megjelöl. Ahhoz, hogy ez az irány el ne bukják, két dolog szükséges. Az egyik, hogy erős legyen a kormány.

Károlyi Gyula gróf, – fordult Bethlen István emelt hangon a miniszterelnök felé, – légy erőskező, mert ebben az országban gyenge kézzel kormányozni nem lehet. Minél nehezebbek az idők, annál nagyobb szükség van arra, hogy a kormány erős kézzel tartsa a közhatalmat kezében.

A második feltétel pedig az, hogy ez a párt összetartsa. Mert – akár tetszik ez, akár nem politikai ellenfeleinknek, – ebben az országban a helyes irányú nemzeti politika ehhez a párthoz fűződik. Tudom és legyetek elkészülve rá, hogy támadások indulnak majd azért. hogy megbontsák ennek a pártnak egységét. de nem szabad és nem is lesz eredménye az ilyen destrukciónak, mert e pártnak kötelessége az ország érdekében, hogy mindenki kitarson e nehéz időkben az utolsó emberig a maga posztján.

Aki nem ért egyet ezzel, az ma menjen ki a pártból, (*Éljenezés és taps*) de ne bontsa meg sorainkat akkor, amikor nehéz, talán népszerűtlen feladatokban az ország élete szempontjából elkerülhetetlen kötelességteljesítésre kerül sor.

Szeretettel és bizalommal nyújtom át ezt a töviskoszorút – fejezte

be szavait Bethlen István gróf, – mert töviskoszorú az, amit a mai nehéz körülmények között átadhatok, de ebben benne foglaltatik a mi bizalmunk és szeretetünk, mert rendületlenül fogunk követni téged, az általad kijelölt úton.

Az értekezletet pártvacsora követte, amelyen *Dési Géza* köszöntölte *Bethlen István* grófot, aki a következőkben válaszolt:

Dési Géza barátom azt mondta, nem búcsúzik tőlem. Én sem búcsúzom tőletek. A családtól búcsúzni nem lehet. Az apa a gyermektől, a gyermek az apától nem búcsúzik. Együtt vittük ennek a sorsnak terheit vállainkon, együtt fogjuk vinni a jövőben is. *Dési Géza* azt mondta, hogy a múltak dicsőségének zengését nem vállalja annyiban, amennyiben a jövővel állanak összefüggésben. A múltban történtek események, voltak cselekmények, amelyekre az egész életem folyamán büszke leszek. Voltak helyzetek, amelyekben együttes erővel sikerült az országot kivezetni a bajokból. Én azt hiszem, hogyha van érdem, akkor ebből tekintélyes rész a pártot illeti. Ha sikerült egy és más véghezvinni, ebben bizonyos része van annak, hogy hosszabb stabil kormányt lehetett fenntartani. Ne becsüljük le ezt. Ahhoz, hogy belföldön elismerjék, hogy külföldön ismertté váljon, hogy elismerjék, hogy becsületes munkát teljesít a kormány, bizonyos idő elmúlása szükséges. Ezt a stabilitást a párt adta a kormánynak. E nélkül a párt nélkül a kormány soha a stabilitásnak arra a mértékére nem emelkedhetett volna, amilyenre emelkedett.

Az utóbbi időkben azt mondták, hogy Bethlennek voltak külpolitikai sikerei, de belpolitikai téren sok hibát követett el. Gazdasági téren nem követte azt az utat, amelyet követnie kellett volna. Külpolitikai sikereket akkor lehet elérni, ha belpolitikai sikerek alapján lehet egy stabil kormányt fenntartani. Mert a belföldön nem a külpolitika szempontjából ítélik meg a kormányt, hanem abból, hogy belpolitikai téren mit hoz.

Hivatkozom a jogrend helyreállítására, hivatkozom arra, amit már a 33-as bizottság előtt kifejtettem: amikor az ország vezetését kezembé vettem, nemcsak a pénzügyi szanalás és a budget egyensúlyának helyreállítása, s a valutáris restauráció volt a feladat, hanem egy csonkaország területén az állami organizáció átszervezése. Hiszen romokban heverték alkotmányos intézményeink, összes közintézményeink és nem volt egy fix pont, amely körül ezeknek a felépítését újra lehetett volna kezdeni. Igenis, alkotmányos intézményeink modernebb alakban való életrekelteése, összes állami intézményeink mozgásbáhozása, modernizálása, megfelelő beruházások segítségével . . . ezek voltak azok a feladatok, amelyek előtt állottunk.

Az új honépítés nincsen befejezve. A kezdetén vagyunk a munkának. Hiszen, ha végignézzük azokat a feladatokat, amelyekre a jelenlegi kormány vállalkozott, amelyeket én kénytelen voltam félbenhagyni, azt kell mondani, hogy messze vagyunk attól, hogy nyílt sisakkal törekedjünk ama célok elérésére, amelyeket *Dési Géza* olyan szép formában juttatott kifejezésre, s amelyek minden igaz magyar ember lelkében élnek.

Hiszen gazdasági életünk tényleg még nem alkalmazkodott a mai európai viszonyokhoz és a trianoni szerződés által teremtett helyzethez. Azt kell mondanom, hogy közéletünk modernebb formák között kell, hogy keresse a maga érvényesülését és – nem utánozva a nyugati irányzato-

kai, nem szolgálalkúen utánozva – de a maga lelkébe fölvéve azt, ami egészséges ottan és modernebb formák között fokról-fokra haladva kell, hogy a maga nemzeti életét kiteljesítse.

Itt van intézményeinknek egész sorozata, amelyek még kiépítetlenül nem szolgálhatják a nemzet előhaladását olyan mértékben, mint amilyen mértékben kellene.

Tisztelt barátaim! Ezt a feladatot ez a párt és ez a nemzet azzal az egységes lélekkel és azzal az összetartással valósíthatja csak meg, amelyet Dési Géza hirdetett. Ezt az összetartást ez a párt kell, hogy munkálja, a maga példaadásával.

Hiszen mai beszédemben a pártértekezleten rámutattam arra, hogy ez a párt nem lehet efemer jelenség a nemzet életében. Ez a párt szükségszerű fejlődés, ez a párt szükségszerű alakulat a nemzeti élet kezében és aki ezt könnyelműen kockára tenné, az nagy nemzeti célok megvalósításának útjába emelne gátakat, amelyek sohasem lennének talán lerombolhatók. Ez a párt fönn kell, hogy álljon a maga összetartásában, összefogásában, szeretettel ahhoz, aki vezeti ezt a pártot és bizalommal iránta és azért, hogy azon az úton haladva, amelyen eddig, feláldozva, ha kell, saját népszerűségét, de azon az ösvényen menjen rendületlenül és visszavonhatatlanul, amely a nemzet nagy céljait, és érdekeit követi.

Tisztelt barátaim! Ha van testamentum, amelyet én mélyen tisztelt barátomnak, Károlyi Gyula grófnak átadhatok, *(Lelkes éljenzés)* úgy a testamentumom az, hogy szeresse ezt a pártot, tartsa össze ezt a pártot, mert ezen keresztül lehet és fog az új Magyarország létrejönni. *(Szűnni nem akaró taps és éljenzés.)*

AZ 1932-1933. ÉVI ÁLLAMI KÖLTSÉGVETÉS KAPCSÁN A VILÁGGAZDASÁGI VÁLÁGRÓL S AZ ELŐZŐ KORMÁNY ELLEN INTÉZETT TÁMADÁSOKRÓL (1932 MÁJUS 4. KÉPVISELŐHÁZ)

A képviselőház 1932 május 4-iki ülésén a *Károlyi* Gyula gróf kormánya által beterjesztett 1932–33 évre szóló költségvetési javaslat tárgyalása során *Bethlen* István gróf az alábbi beszédet mondotta:

Mélyen t. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Az előttem szólott t. képviselő úr bizonyára nem fogja rossznéven venni tőlem, ha nem foglalkozom az ő fejtegetéseivel, mert én is gazdasági téren kívánok mozogni, mint ő a beszédjében.

T. Ház! Miután hosszas ideje, hogy nem vettem igénybe a mélyen t. Ház türelmét, azt hiszem, jogom van hozzá, hogy pár szót szólhassam a közdolgozokról. Felszólalásom első célja az, hogy elismerésem zászlaját hajtsam meg a mélyen t. pénzügyminiszter úr előtt és rajta keresztül a kormány előtt azért az eredményért, amelyet ugyan *Fenyő* Miksa igen t. képviselőtársam nagyon alacsonyra becsült, de mégis az alkotmányos tényezőkkel karöltve sikerült neki és a kormányait a költségvetést 150-160 millió pengővel csökkentenie. Ez nem csekély teljesítmény. Ha beszédem folyamán mégis nem a budgettel s annak egyes részleteivel kívánok foglalkozni, hanem a gazdasági helyzettel általában, ennek oka az,

hogy bármennyire jelentős és fontos a nemzet élete szempontjából a budget egyensúlyának fenntartása, bármennyire jelentős a nemzet gazdasági élete szempontjából a budget egyensúlya, a budget és valutánk is csak függvénye az általános gazdasági helyzetnek és mint függvény, fenntartható ebben az egyensúlyi helyzetben abban az esetben, hí a gazdasági helyzet megfelelően alakul. (*Rassay Károly: Ha! – Malasits Géza: Az egész kormányzás „ha” volt! – Zaj a jobboldalon.*) Én azt hiszem, hogy értelmetlen közbeszólásokra felesleges válaszolnom. (*Zajos helyeslés és taps a jobboldalon.*) A budgetnek és a valutának helyzete felfogásom szerint függvénye az általános gazdasági helyzetnek. Magas nemzeti jövedelem megbír magas budgetet. lecsökkent nemzeti jövedelem természetesen csak kisebb budgetet bír el. (*Halljuk! Halljuk!*) Ennek folytán én gazdasági kérdésekkel kívánok elsősorban foglalkozni és 5írt azt tartom, hogy egy helyes diagnózis előfeltétele az orvosszereknek. (*Zaj a baloldalon. – Elnök csenget.*) Nem csodálkozom azon, t. képviselőház, hogy a múlt kormány visszavonulása óta az ellenzék többsége λ gazdasági helyzet alakulását a múlt kormány mulasztásaira, a múlt kormány hibáira, gazdasági tévedéseire vezeti vissza. Nem csodálkozom rajta, hogy az azóta eltelt kilenc hónap alatt ebben a parlamentben az ellenzék részéről minden erővel kísérlet tétetett arra, hogy gazdasági helyzetünk alakulását a belpolitikai gesztióra vezesse vissza. Ez természetes, mert egy tízéves rezsím annyi ódiumot. annyi gyűlöletet gyűjt a maga fejére – és mondjuk, talán annyi politikai reményt is hervasztott el, hogy természetes, hogy az ellenzék a kritika fegyverével élve, elsősorban a kormány hibáit teszi felelőssé a helyzet alakulásáért.

Nem csodálkozom azon sem és nem veszem rossz néven, hogy egyes pénzügyi szakférfiak, akiknek azonban az országban nagy tekintélyük van, az ország helyzetének alakulását arra vezetik vissza, hogy az ő tanácsaikat mellőztük. Nem csodálkozom azon sem, hogy a jelenlegi kormány az ellenzékkel nem ezen a téren vette fel a harcot. mert hiszen minden kormánynak a maga erejét saját feladatainak megoldására kell fordítania. Egyen azonban csodálkozom, (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) és pedig azon, hogy az ősszel, amikor a Népszövetség pénzügyi bizottsága Budapesten volt és az ország helyzetét megvizsgálta, az én felfogásom szerint (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) gazdasági helyzetünk és Közép-Európa gazdasági helyzetének diagnózisát nem tisztán állapította meg. Olyan orvosszereket ajánlott. amelyek maguktól értetődnek, mert hiszen azt. hogy egy deficités budget-t a kiadások csökkentésével és a bevételek fokozásával kell rendbehozni, mi is mindannyian tudjuk. Az a terv pedig, amellyel a jelenlegi kormány foglalkozott. annak a nagy programnak az alapján épült fel, amelyet a múlt kormány annakidején a 33-as bizottság ele terjesztett. De olyan orvosszereket is ajánlott ez a bizottság, amelyek már akkor elégtelenek voltak és az idők folyamán még elégtelenebbeknek bizonyultak, mert hiszen az a tanács, hogy exportunkat növeljük es importunkat csökkentjük, egészen helyes, ha ugyanakkor a Népszövetség ezt a tanácsot nem adja például Ausztriának, mely, ha ezt a tanácsot szintén követi, ez a helyzetnek olyan összezavarására vezet. amelyből kibontakozás nincs.

Midőn a Népszövetség kiküldött bizottsága Budapesten tartózkodott a Népszövetségnek egy előkelő tagja és megbízottja felkeresett és

véleményemet kívánta hallani a gazdasági krízis okairól. Azt kívánta hallani, hogy milyen orvosszereket ajánlok. *(Malasits Géza: Jó helyre fordult! – Zaj a jobboldalon.)* Ha tévedett, az bizonyára, az ő tévedése volt és a t. képviselő úr neki tegyen ezért szemrehányást. *(Derült-ség a jobboldalon. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. – Halljuk! Halljuk!)* En azt feleltem, hogy gazdasági helyzetünk alakulásának és válságának alapvető oka a mezőgazdasági cikkeknek az az árzuhanása, amely az egész világon, így Közép-Európában és Magyarországon is bekövetkezett. *(Nagy zaj.)* En azt mondtam, hogy ezen. miután nincs ki látás arra... *(Folyton tartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. – El-nök csenget.)* Nagyon sajnálom, hogy ez az oka, szívesebben venném, ha belpolitikai okai volnának, mert akkor lehetne remédiálni a dolgot. de sajnos, olyan jelenséggel állunk szemben, amely csak nemzetközi erővel javítható meg. Ezért azt mondtam neki, hogy ezen a helyzeten csakis nemzetközi kooperáció útján lehet segíteni, mégpedig úgy, ha Közép-Európában a külkereskedelmi forgalom más kereskedelempolitikai elvek alapján szerveztetik meg, mint ahogyan megszerveztetik eddig és akkor, ha a nemzetet nemcsak budgetáris terhei tekintetében, hanem kamatter-hei tekintetében is könnyebbséghez juttatják. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.)*

Ennek a két kérdésnek, mint nemzetközi kérdésnek a kézhezvételét várjuk mi a Népszövetségtől, mert ennek a két kérdésnek megoldása túlhaladja egy állam erejét. Minden egyéb a belpolitika feladata, mert az, hogy a budget-t restringáljuk és devizakorlátozás igénybevételével valutánk állandóságát fenntartsuk, belpolitikai feladat és mi kultúr-nemzet vagyunk, *(Mozgás a baloldalon.)* akik rendelkezünk szakemberekkel, hozzáértőkkel, bírnak olyan kormánnyal, hogy ezt a feladatot saját erőnkől meg tudjuk oldani.

Annak az úrnak felelete, aki nálam járt. az volt. hogy jóllehet teljesen egyetért felfogással, ezt nem lehet megmondani a világnak., azért. mert a helyzet még nem érett meg erre. Az én felfogásom szerint a Népszövetség pénzügyi bizottsága mulasztást követett el akkor, amikor nem nyíltan tárta fel a gazdasági helyzet alakulásának valódi okait a világ előtt. Azóta azonban ezt a mulasztását pótolta és erre a pótlásra vagyok bátor a mélyen t. Ház figyelmét felhívni. A Népszövetség pénzügyi bizottsága március folyamán, 3-ika és 24-ike között. Párizsban három hétig ülésezett és ezalatt az idő alatt nemcsak Magyarország, nemcsak Ausztria, Bulgária és Görögország pénzügyi helyzetét tárgyalta, hanem behatóan foglalkozott az egész középeurópai krízis valódi okai-val és megállapításait egy jelentésben fektette le, amelyet a tanácshoz terjesztett be április hó folyamán. Ez a jelentés igen érdekes. Bátor vagyok a mélyen t. ellenzék figyelmét felhívni erre a jelentésre, amely kategorikus és lapidáris szavakkal mutatott rá a középeurópai bajok valódi forrásaira. *(Zaj.)* Ennek a jelentésnek első része, amely ezekkel a kérdésekkel foglalkozik, kilenc pontra oszlik.

Azt mondja az első pontban, hogy a középeurópai bajoknak vannak olyan okai, amelyek úgyszólván az összes államokra alkalmazhatók és azt mondja, hogy ezek a bajok elsősorban világokokra vezethetők vissza, amelyekre az illető államoknak semmiféle befolyásuk nem volt és

nom is lehet. Kimondja azt is, hogy addig, amíg ezek a világok meg nem szűnnek, végleges rendezésre gondolni sem lehet.

Azt mondja folytatólag a jelentés, hogy a restauráció eszközei alá vannak rendelve annak, hogy sikerül-e valamelyes remédiumot találni a világáruk alakulására nézve a mezőgazdasági cikkeknel. Mert ez a kérdés ma már nemcsak középeurópai, hanem világkérdéssé fejlődött, amelyben a délamerikai államok, Ausztrália, India és az Egyesült Államok egyformán érdekelve vannak. *(Zaj. – Halljuk! Halljuk! jcbbfelöl.)*

A második pontban rámutat a krízis összefüggésére a reparációs politikával és kimondja, hogy ezen a téren is sürgős segítségre van szükség, mert féltő, hogy addig, amíg ez a kérdés meg nem oldatik, a helyzet csak rosszabbodni fog.

Vége a harmadik pontban részletesen kifejti véleményét arról, hogy Közép-Európában és az általa megvizsgálandó államokban az adott helyzet miért állt elő. Ezt lesznek bátor szószerinti fordításban felolvasni. Azt mondja *(olvassa)*: „Az alapvető oka annak, hogy ezek az államok nem képesek többé kötelezettségeiknek eleget tenni, nem kereshető ezen országok belső pénzügyi adminisztrációjának vagy belpolitikájának hibáiban...” *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbalok!álon. Aha!)* Kérem, én csak felolvasom egy pártatlan szakértőnek a véleményét. Nem a magam véleményét adom elő, mert ha a magam véleményét adnám elő, akkor még több hozzátenni valóm volna ehhez. „Lehetséges, hogy egyes országok eladósodtak, hogy mások nem voltak képesek fenntartani költségvetésünk egyensúlyát. vagy hogy nem tudták termelési költségeit csökkenteni, de megengedve azt, hogy ez az eset fennforog, ezen körülmények egyike sem járt volna olyan súlyos következményekkel, ha a világpiaci árak katasztrofális zuhanása be nem következik. *(Felkiáltások balfelől: Ez igaz!)* 1928 óta az élelmickek és a nyersanyagok nagybani aranyértéke 40%-kai esett és ez a körülmény 70%-kal növelte az ilyen cikkek termelőinek fix terheit. Hogy olyan árucikkekkel, amelyek régen száz egységértékkel bírtak, száz aranyegység értékű fix terhet legyenek képesek megfizetni, *(Felkiáltások a szclsőbaloldalon: Tudjuk!)* ma 170 egységértékű árút kellene szállítaniuk. Bulgária esete eklatáns bizonyítákát nyújtja ezen nehézségeknek. A kivitel súlyban 80%-kal növekedett 1930-ban, mialatt értékben 3%-kai csökkent. 1&31-ben a kivitelnek volumenje újabb 40%-kai növekedett és ugyanakkor az értéke újabb 4%-kai szállt le”. *(Buckinger Manó: Kivülről tudjuk az egészet! – Zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)* Hiába forszírozzák az urak az önök pártpolitikai egyoldalú igazságait, a pártatlan szakértők rációfolnak. *(Taps a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.) – (Tovább olvassa)*: „Az egyensúlynak megbillenése mind ezen országokban egyfelől az adósságok névértéke, másfelől azon árucikk értéke között, amelyeknek útján in ultima analysi ezen adósság szolgálata biztosítottatik, teljesen felforgatta a nemzeti jövedelem eloszlását az adósok rovására általában, *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon)* de különösen a mezőgazdaságnak és & vállalkozásnak hátrányára. Ez másképp annyit jelent, hogy az adós nemzetek hitelezőik javára egy, a változáshoz mért árutöbbletet kényszerülnek átruházni ugyanakkor, amikor ezen árucikknek elhelyezési lehetősége érzékenyen megcsökkent. *(Tovább olvassa)*: „Egyes esetekben az adós országok azt a többletet sem

kitermelni, sem eladni nem képesek, *(Úgy van! jobb felől.)* amelyre szükségük lenne abból a célból, hogy kötelezettségüknek eleget tehessenek. *(Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)*

Továbbá így folytatja és most áttér a függő adósságok kérdésére *(olvassa)*: „Az ezúton folyton öregbedő nehézségek nemcsak a meglévő adósságokra vonatkoznak, hanem megnehezítették a folyamatos pénzügyi tranzakciókat is, különösen olyan esetben, amikor hosszúlejáratú kölcsönök kilátásában szanalási programok dolgoztattak ki. Abban a mértékben, amelyben a gazdasági depresszió kimélyült és ezzel karöltve a bizalom csökkent. ezen kölcsönök kihelyezése is végeredményében lehetetlenné vált. Ebben a helyzetben rövidlejáratú kölcsönök és előlegek vétettek fel abban a reményben, hogy a pénzügyi helyzete később javulni fog. Azonban a viszonyok nem javultak és jelentékeny összegű rövidlejáratú hitel visszavonása vette kezdetét abban a mértékben, amelyben az általános bizalom csökkent. Olyan pénzügyi helyzetébe kerültek az adós országok, amelynek pénztárát betevői ostrom alá vették, hogy betéteiket kivegyék. *(Úgy van! a jobb oldalon.)* Nincsen olyan ország, amely kereskedelmét és termelését idegen tőkék segítségével kénytelen finanszírozni, amely az idegen tőkék eme folytatólagos kivonásának ellenállni képes lenne.

A budgetre is kitér ez a jelentés. Azt mondja a jelentés a budgetre vonatkozóan *(olvassa)*: „Főleges sok szót vesztegetni az árak zuhanásának és a forgalom csökkenésének az államok költségvetésére gyakorolt hatásáról. Az állam bevétele, amely szorosan függ az adózók jövedelmétől és a gazdasági forgalomtól, mindenütt hirtelen és mélyreható csökkenést mutatott. Az egyensúly fenntartása érdekében arra lenne szükség, hogy az állam kiadásait és kötelezettségeit éppoly gyorsan lehessen csökkenteni. Ez azonban sohasem könnyű. Mindenki tudja, hogy milyen végtelen ellenállást fejt ki ez ellen mindenütt a világon az adminisztráció élő apparátusa és azok a legkülönbözőbb érdekek, amelyek a közpénzekre vannak utalva. A nehézségekkel küzdő államok pénzügyi helyzete azonban elkerülhetetlenné teszi a szigorú takarékoságot még akkor is, ha ez szerzett jogokat, vagy a nemzeti önérdetet sérteni látszik.”

A következő mondatra különösen felhívom a figyelmet *(olvassa)*: „Amikor az adott helyzet az állam szerződéses kötelezettségeinek átmeneti redukcióját teszi szükségessé, ugyanakkor az olyan általános kiadások csökkentését is megköveteli, amelyeknek többsége nem szerződéseken alapszik, valamint legalább ideiglenes megszüntetését sok olyan költségvetési kiadásnak is...” *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. – Felkiáltások: Mi van a választási visszaélésekkel? Júliusban már ismerte a helyzetet! – Nagy zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne szóljanak állandóan közbe!

Bethlen István gróf: Szívesen beszélek máskor a választásokról, most nem illik a választás témája ehhez a kérdéshez. A jelentés rámutat azokra a remédiumokra és azokra az orvosságokra, amelyekre szükség van. Az egyik az, hogy felhívja a nagy államokat közös kooperációra abból a célból, hogy olyan pénzügyi teremtessenek elő, amelyek elegendők a közép-európai államoknak az átmeneti nehézségekből való kisegítésére. A második pont – és erre nyomatékosan felhívom az önök figyelmét – kimondja, hogy Közép-Európában a kereskedelmi reláció-

kat más kereskedelempolitikai elvek alapján és egy új organizáció révén kell megoldani, mert enélkül az árkérdést elintézni nem lehet. És végül a harmadik pont, amelyre felhívom az önök figyelmét. kimondja, hogy szükség van kamatredukcióra is, átmenetileg, a budgetáris restriktciókon kívül, mert kamatredukció nélkül egyes államok a maguk lábán megállani nem lesznek képesek.

Mit mond tehát ez a jelentés? Azt mondja, hogy a középeurópai államokban a gazdasági, pénzügyi, valutáris helyzet leromlása annak az árzuhanásnak egyenes következménye, amely a világpiacon bekövetkezett a mezőgazdasági termények értékében. Megállapítja, hogy egyenes következménye a nemzeti jövedelem azon csökkenésének, amely nemzeti jövedelemmel előzőleg a mezőgazdasági államok bírtak és következménye annak az eltolódásnak, amely egyfelől a nemzeti jövedelem feleslegeinek értéke, a másik oldalon pedig az e feleslegek értéke által „beszerzendő áruk, kifizetendő kamatok és viselendő közterhek között mutatkozik. (*Zaj a baloldalon.*)

Rámutat arra is, hogy a további ok az, hogy a nemzeti jövedelmeknek ez a csökkenése nem maradhatott titokban a világ előtt. hogy a pénzpiac bizalmatlansága ebből származott s ennek következménye volt. hogy nem lehetett elhelyezni hosszúlejáratú kölcsönöket és kénytelenek voltak a nehézségbe jutott államok azért. hogy a saját valutájukat fenntarhassák, rövidlejáratú kölcsönökhöz folyamodni, amelyek azután még nagyobb bajt okoztak abban a percben, amikor visszavonattak. Azt hittem, hogy amikor beszédem folyamán ezzel a két kérdéssel, a kereskedelempolitikai viszonyok új rendezésének kérdésével és a kamat kérdésével kívánok foglalkozni, akkor olyan tárgyakat érintek, amelyeket a Népszövetség pénzügyi bizottsága is a vitatkozás homlokterébe állított, mint olyanokat, amelyeknek megoldásától a gazdasági helyzet javulása függ.

A mi szempontunkból a kereskedelempolitikai viszonyoknak új alapokra való helyezéséből új célkitűzés is kell, hogy legyen. Viszont minden terv, amely ezt a célt el akarja érni, két feltételt kell, hogy teljesítsen: az egyik az, hogy feleslegeinket akadály nélkül helyezhessük el a külföldön . . . (*Friedrich István: Helyes! – Zaj a szélsőbaloldalon.*) Ezt kifogásolják, kérem? (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. – Egy hang jobb felől: Illáin, mint felesleg!*) A második pedig, hogy ez az elhelyezés a világpiaci árnál magasabb áron történhessék, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) mert a mai árak mellett akármennyit helyezünk is el, az még minket gazdasági tönkrejutásunktól meg nem ment.

Ebben a tekintetben a békeszerzések a legnehezebb helyzetbe hozták minket. T. képviselőház! A háború előtt egész gazdasági életünk biztonsága, ereje azon nyugodott. hogy egy 50 milliós vámterületnek voltunk a tagjai (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és hogy ugyanekkor a vámterület keretén belül olyan tökebséggel bíró országokkal voltunk együtt. amelyek lehetővé tették, hogy hitelszükségletünket olcsó kamatok mellett voltunk képesek fedezni. Kifejezésre jutott ez nemcsak mezőgazdasági cikkeink árában ... (*Állandó zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Bethlen István gróf: . . . amely messze felette állt azoknak az áraknak, amelyeket a monarchia részéről Románia és Szerbia élvezett, de kife-

jezésre jutott a föld értékében, (*Zaj. – Halljuk! Halljuk!*) egész életstandardunkban és kifejezésre jutott budgetünkben is, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) kifejezésre jutott egész életünk berendezésében, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) amely körülmény sokkal magasabb színvonalat biztosított ennek az országnak, mint amely biztosítható lett volna akkor, ha ez a közösség fenn nem áll és ha segítségünkre nem sietnek azok a tőkék, amelyek Ausztriában és Csehországban rendelkezésre állottak. Ezen a helyzeten a békeszerződés változtatott. mert nemcsak, hogy elvesztette az ország ezt a két előnyt. amellyel eddig bírt. hanem még sokkal rosszabbá vált a helyzete, mint amilyen lett volna akkor, ha Nagy-Magyarország térhetett volna át az önálló vámterület és az önálló pénzérték rendszerére, (*Ulain Ferenc: Valami újat is tessék mondani! – Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Menjen ki, ha ez nem érdekli! Ne zavarja folyton a tárgyalást! – Édes Antal: Az egész Házat terrorizálni akarja!*) Rendkívül örülök ennek a közbeszólásnak, (*Zaj. – Halljuk! Halljuk!*) mert ebből azt látom, hogy a t. képviselő úr beszédemből csak ezt az egyet kifogásolja és eddigi fejtegetéseimmel egyébként egyetértett. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.*)

Rosszabbá vált helyzetünk a békeszerződésekben foglalt megcsonkításunk folytán és ebben a helyzetben vittük keresztül a pénzügyi rekonstrukciót. a Nemzeti Bank felállítását és az új pénzrendszerre való áttérést. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Hogy képesek leszünk-e valutánkat fenntartani *m* új pénzrendszer alapján és a Nemzeti Bankkal, két körülménytől függött. Az egyik az volt. hogy bírjuk-e exportunkat olyan mértékben fokozni, hogy ne csak az importszükségletet. de a kamatszükségletet is fedezni tudjuk, hogy addig, amíg ezt elérni képesek vagyunk, addig a tőkeimport lehetséges és fenntartható lesz-e? (*Rassay Károly: Tőkeimport! A hágai kölcsön!*) Én az önök fejében motoszkaló jelszavakkal nem szállhatok most szembe. Amikor a pénzügyi rekonstrukció folyt. mi a Népszövetség figyelmét nyomtatékosan felhívtuk erre a két körülményre és felhívta a Népszövetség figyelmét a Nemzeti Bank akkor kijelölt elnöke is. (*Nagy zaj.*) Sajnos, hogy akkor megelégedtek avval, hogy abban a jelentésben, amelyet a Népszövetségi Tanács elfogadott. erre vonatkozólag két kijelentés tétetett. Az egyik az, hogy kívánatos, hogy leépítsük és megszüntessük azokat a gazdasági korlátozásokat. amelyek fennállanak, a másik pedig az, hogy a költségvetést egyensúlyba hozzuk.

T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Beszédemben, amennyiben módomban volt magamat megértetni... (*Károlyi Gyula gróf miniszterelnök a terembe lép. – Éljenzés a baloldalon. – Felkiáltások a baloldalon: Éljen Károlyi Gyula!*) ... arra mutattam rá, hogy valutánk fenntartásának az idők folyamán két feltétele volt. Az egyik a tőkeimport lehetősége, a másik pedig az export fejlesztése.

A tőkeimport lehetőségeiről már beszéltem és rámutattam, melyek voltak az okok, amelyek azt a későbbi idők folyamán lehetetlenné tették. Ami a kereskedelmi export fejlesztését illeti, ama konstrukció folytán, amelyet a békeszerződések Közép-Európának adtak, már mindjárt a békeszerződések létrejötte után azokon a piacokon, amelyek tulajdonképpen Magyarország feleslegeinek felvevői voltak, a tengerentúli államok és különösen Lengyelország versenyével is találkoztunk. De ez nem elég.

Kezdetét vette egy agrárprotekcionista irány a szomszédainknál: Csehországnál, Ausztriánál, Németországnál, amelybe beleütközött minden exportfejlesztési tendencia. És – ne legyünk igazságtalanok – ez az agrárprotekcionista irány is a békeszerződésekben bírja gyökerét. *(Úgy van! Úgy van! a középén.)* mert természetes, hogy Ausztria és Csehország, amikor iparának azokon a területeken, amelyeknek ellátója volt addig, tehát a régi Nagy-Magyarország területén, a külföldi államok versenyével kellett megküzdenie és háttérbe szorult saját ipari exportja, ehhez a fegyverhez nyúlt. hogy saját valutájának, kereskedelmi fizetési mérlegének egyensúlyát fenntartsa. Természetes velejárója volt ennek, hogy agrárbevételét csökkentette, vagy igyekezett csökkenteni saját termelése javára. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tyúkkölcson!)* Ehhez hozzájárultak egyéb belpolitikai okok is, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Hamarosan nyilvánvalóvá vált ezekben az országokban, hogy egy kapitalista világnézeten alapuló gazdasági rendet a szocialista metódusokkal fenntartani nem lehet. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Ennek az volt a következménye, hogy úgy Ausztriában, mint Csehországban az agrárpártok, az őstermelők vállain nyugvó pártok kerültek előtérbe, s ezek természetesen a maguk metierjét, a maguk foglalkozását és termelését igyekeztek megvédeni a külföldi konkurenciával szemben.

Jött azután az árkrízis, amely ezt az agrárprotekcionista irányt még mérhetetlenebbül fokozta, mert természetes, abban a percben, amikor az agrárállamok a maguk összeomlásában kevesebb iparcikket vásároltak és ennek folytán Ausztriánál?, Csehországnak és Németországnak az exportja ez országokban csökkent. ők viszont ezt ekviparálni akarták az agrárprotekcionista irány további fokozásával. *(Zaj balfelől. – Elnök csenget.)* így jött létre az a helyzet Európában, amelynek szenvedő anyai vagyunk és amely helyzetből más, mint egy új alapokra fektetése a kereskedelempolitikai viszonyoknak egyáltalában sohasem fog kivezetni. Legyünk tisztában ezzel és ne handabandázzunk a jelszavakkal. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)*

T. képviselőház! A Népszövetség és azok az európai férfiak, akik kezükbe vették ezt a kérdést. nagyon jól tudják, hogy mi ennek a jelentősége. Igenis, teljesen igaza van Schandl Károly t. barátomnak, *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azt elhisszük! – Felkiáltások jobbfelől: Mi yuan ezen csodálkozni való f – Elnök csenget.)* aki mai felszólalásában azt mondta, hogy a Tardieu-terv nem egyéb, *(Nagy zaj balfelől. – Elnök csenget.)* mint a békeszerződések gazdasági rendjének, e gazdasági rend megbukásának a bevallása, nem egyéb, mint a revízió ezen a téren, *(Hosszantartó taps a jobboldalon és a középén.)* mert bizonyítottnak veszik ma már azt. hogy a békeszerződések felépült rendje Közép-Európának nem bír azzal az ellenálló képességgel a világgazdaság krízisével szemben, amellyel bírnia kellene, hogy normális életet élhessenek az itt lakó népek. *(Úgy van! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

A Tardieu-tervnek igenis megvan az az érdeme, hogy napirendre hozta a kérdést olyan formában, *(Zaj a szélsőbaloldalon. – Buchinger Manó: Ön eszelte ki!)* Kérem, nem én eszeltem ki, én nem tehetek róla, hogy kell erről beszélnem; vele méltóztassanak vitába szállni, ha kifogásaik vannak. *(Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.)* Nem értem a

felháborodását a t. képviselő úrnak. Érdeme az, hogy napirendre hozta ezt a kérdést olyan formában, hogy az többé a napirendről le nem kerülhet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) A másik érdeme pedig az, hogy reámutatott arra, hogy a legtöbb kedvezmény elvével és annak további fenntartásával a kérdéseket Közép-Európában nem lehet többé megoldani, hanem itt egy preferenciális szisztémára van szükség.

A harmadik érdeme pedig az, hogy a gazdasági konstrukcióhoz egy pénzügyi konstrukciót kíván fűzni, amely kiegészítő részét képezné annak, s amely ennek folytán egy teljes szanalási programot képezne.

Vizsgáljuk azonban meg ezt a kérdést. mert nemzeti érdekeink szempontjából nagy jelentőséggel bír, hogy milyen álláspontra helyezkedünk ezzel a tervvel szemben. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Méltóztatnak emlékezni, hogy másfél évvel ezelőtt Bukarestben a közép-európai ögrárállamok konferenciát tartottak, (*Ulain Ferenc: Temesváron!*) Temesváron? én erről nem tudok, talán Ulain képviselő úr ott volt. (*Derütség és taps jobbfelől.*) – amelyen azt követelték, hogy mezőgazdasági feleslegünk elhelyezése érdekében preferenciát kaphassanak mindazoktól az államoktól, amelyek természetes piacai az exportjuknak. Tehát nemcsak Csehország, nemcsak Ausztria piacán, hanem Németország, Olaszország, Svájc, Franciaország stb. piacán, az összes piacokon. Sajnos, a Tardieu-terv ahelyett. hogy ezt a proposíciót. amelyben tehát a kisentente államok is érdekelve vannak, tette volna magáévá, öt államra kívánja szorítani azt a preferenciális rendszert. amelyet ajánlott s Ausztriát és Magyarországot jelöli ki, mint piacot a három másik állam számára, igaz, hogy azzal a kiegészítéssel, hogy az így el nem helyezhető feleslegekből az öt államon kívül álló többi állam bizonyos kontingenseket vehessen fel, továbbá, hogy a beviteli tilalmak stb. megszüntetessenek és bizonyos ipari preferenciák is adhatók legyenek.

Vizsgáljuk meg, mennyiben felel meg ez a mi érdekeinknek. Azt hiszem, hogy nekünk az öt államon kívül éppen olyan szükségünk van az olasz, a svájci, a német és a francia piacra és más piacokra, mint Csehország és Ausztria piacaira is. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) A kontingens-rendszernek ad absurdum vitele technikai nehézségekbe is ütköznék. Ez keresztülvihetetlen és elképzelhetetlen, mert itt nemcsak gabonáról és állatról, nemcsak vajról, nemcsak a cukorról és egyéb terményekről van szó, hanem a terményeknek egész sorozatáról, amelyeknek exportját ezen az alapon megoldani egyáltalában ki van zárva. Tehát csak bizonyos változtatással alkalmas ez a terv arra, hogy a mi igényeinknek megfeleljen. A változtatásnak nézetem szerint annak kell lennie, hogy preferencia adható legyen, úgy, ahogy ezt a bukaresti konferencia kívánta, (*Zaj a baloldalon. – Haljuk! Halljuk! jobbfelől. – Elnök csenget.*) az összes felvevő piacok által Európában aszerint. ahogyan azok természetes piacai az agrárországoknak. (*Zaj.*) Kérem, t. Ház,... (*Állandó zaj balfelől.*) várhatjuk-e, hogy ezen az alapon Németország és Olaszország csatlakozzék ehhez a tervhez, amikor abból, hogyha kontingenseket vásárol és csatlakozik a tervhez, nemcsak hogy előnyt nem kap, hanem megkapja a cseh ipari konkurrenciát fokozottabb mértékben preferenciális alapon, azon a területen, amely területen pari passu küzdöttek és konkurráltak eddig.

T. képviselőház! Én értem, hogy van itt egy ország, amelynek ipari preferenciákra igenis szüksége van és ez Ausztria, amely a békeszerződések

folytán éppoly csonka állapotba került. mint mi (*Zaj a bal- és a szélső-baloldalon. – Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középén.*) és amely nem képes ipari feleslegeit elhelyezni. Ezen ipari feleslegeknek elhelyezésére, ha preferenciát adnak az agrárállamok, ez ellen, azt hiszem, a többiek kifogást nem is fognak emelni, ha ez bizonyos kvantumhoz lesz kötve és csak bizonyos mérvig lesz lehetővé téve. De Csehországnak, amelyről Benes külügyminiszter úr számtalan nyilatkozatában azt mondja, hogy teljesen egészséges, ő várhat. s neki nincs kifogása az ellen, hogy a többiek mit csinálnak, mert az ő állama lesz az utolsó Közép-Európában, amely mint egy szál gyertya fog fennállani, amikor már a többiek mind elhervadtak, hogy ennek van-e szükségei preferenciákra – azt nem tudom? Mert ha arról van szó, hogy a beteget gyógyítsuk, akkor megértem, hogy gyógybort kínálnak a magyar miniszterelnöknek, gyógybort kínálnak a szerb külügyminiszter és miniszterelnök úrnak, hogy a román miniszterelnök gyógybort iszik, gyógybort iszik az osztrák kancellár is, de hogy mindezek kontójára a cseh külügyminiszter úr francia pezsgőt igyék, ezt a magam részéről nem tudom, megérteni. (*Élénk tetszés és taps a jobboldalon és a középén.*)

T. képviselőház! (*Felkiáltások balfelől: Lejárt a beszédideje!*) Valóban bármilyen érdemei vannak ennek a tervnek, bármennyire annak a szolgálatába állott. hogy Közép-Európát újból talpraállítsa, hibája az, hogy egy kissé Duna-konföderációs íze van (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) és hogy az a preferencia, amit kínál, kissé drága. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Ennekfolytán én azt kérem a magyar kormánytól, (*Zaj.— Halljuk! Halljuk!*) hogy miután a mi érdekünk az, hogy szabad kezünk legyen a többi piacok felé is, érdekünk az, hogy egyenlő feltételek mellett. szerződeshessünk akár Olaszországgal, akár Franciaországgal, Németországgal, mint Csehországgal, ebben a tekintetben semmit fel ne adjon a szabad kezünkől, dolgozzék azon, hogy a Tardieu-terv olyan irányban módosíttassék, amely a mi érdekeinknek megfelel. (*Helyeslés jobbfelől, – Egy hang a baloldalon: irjanak levelet!*) Amennyiben azonban ez nem sikerülne, nyomatékosan kell hangsúlyoznom, akkor számunkra nem marad más, mint egy hármass összefogás Olaszország, Ausztria és Magyarország között. (*Élénk éljenzés és taps jobb felől.*) amely a mi gazdasági és politikai érdekeinknek teljes mértékben megfelel. (*Taps a jobboldalon.*) És azt kérem a magyar kormánytól, tekintettel arra, hogy a Tardieu-terv akár más formában való létre jövele problematikus, mindenesetre hosszú ideig elhúzódhatik, (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.*) hogy az utat erre a hármass összefogásra előkészítse, mert félek, hogyha a mai helyzet hosszú ideig így marad, akkor nem bírjuk ki annak súlyát és terheit. Már pedig az országgal szemben felelősek vagyunk, hogy olyan külkereskedelempolitikai megoldást találjunk, amellyel a kérdéseket dülőre vihetjük. (*Úgy van! Taps a jobboldalon. – Zaj a szélsőbaloldalon.*) T. képviselőház! A transzfermatorium látszólag momentán nyugvópontra vitte ezt a kérdést. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) valljuk meg azonban, hogy a transzfermatorium – hogy német szóval éljek – egy Verlegenheitslösung. A transzfermatorium hibája az, (*Buchinger Manó közbeszól.*) hogy mentől tovább tart. annál nehezebb lesz belőle kijönni, (*ügy van! jobb felől. – Zaj a szélsőbaloldalon.*) mert annál nagyobb mertekben növekednek azok az összegek a Nemzeti Bankban, amelyek idővel transz-

ferálandók es amelyeknek transzferálása aljban az időben sokkal nehezebb. (*Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

T. képviselőház! Csak egy út van az én felfogásom szerint. ez: külföldi adósságaink kamatredukciója. Adósságaink kamatredukciója, felfogásom szerint. elkerülhetetlen. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Elméletileg is indokolható ez, mert amikor a hitelező bizonyos pénzüsszeget ad át az ő adósának a későbbi visszafizetés reményében, ugyanakkor bizonyos mennyiségű áru vásárlására való kapacitást transzferál rá. Ha a visszafizetés ideje és az átadás közt. (*Zaj. – Rassay Károly: Hogy lehet így elnökölni?*) az áru és pénz közt az eltolódás olyanná válik, hogy ugyanazon összeg visszafizetésével három és négyszerakkora árumegtérítés, illetve áruvásárlási képesség ruháztatik át a hitelezőre, akkor az az adós rovására gazdagszik. Ezt jóvá kell tenni. (*Úgy van! jobbfelől.*) Méltóztatik emlékezni, hogy amikor fordított folyamat volt. hogy a mi pénzünk értéke lement. amikor a mi pénzünk értékének csökkenése folytán ugyanolyan összeg visszafizetésénél áruban kifejezve csekély hányadát adtuk volna át a hitelezőnek, akkor velünk szemben felléptek a valorizáció követelésével. (*Úgy van! jobbfelől.*) Mi ezt a valorizációs követelést. nagyon sokban kénytelenek voltunk honorálni. Kérdem tehát. nem jogos-e, nem indokolt-e most. amikor a fordított folyamatról van szó. hogy a devalorizálást mi követeljük? (*Úgy van! Úgy van! Élénk zaj jobbfelől. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) De ezt követeli, t. képviselőház, minden gyakorlati szempont is azért. mert a hitelezőnek sem lehet érdeke az, hogy az adós tönkretételével akarjon hozzájutni a konjunkturális kamatokhoz, amelyekben rizikó-prémia is foglaltatnak és ahhoz a tőkéhez, amely ma egészen más vagyoneértéket reprezentál, mint reprezentált akkor, amikor a kölcsön kontraháltatott. (*Nagy zaj.*)

Én tehát azt kérem a magyar kormánytól, hogy tárgyaljon sürgősen összes hitelezőinkkel azon az alapon, hogy egy kamatredukció, még pedig nagyon lényeges kamatredukció elérhető legyen, (*Folytonos nagy zaj.*) amelyet én legalább is annak a kamatnívónak a felén képzelek, amelyen annakidején kontraháltuk az adósságokat. A másik pedig az, hogy addig, amíg ezt az összeget sem vagyunk képesek fizetni, amíg azt a 4 -ot. – vagy nem tudom mekkora lesz az a százalék, amelyre a külföldi adósságok kamata redukálható, – sem tudjuk fizetni, (*Ulain Ferenc: Ebben igaza van!*) addig méltóztatassék úgy megegyezni, hogy ez a nem fizetett összeg a tőkéhez csatoltassék (*Uain Ferenc: Ebben igaza van!*) és akkor amortizáltassék, amikor az amortizációs idő letelik. (*Élénk helyeslés és zaj a jobboldalon és a középén. – Ulain Ferenc: Ebben igaza van!*) Ha pedig egy bizonyos határnáig nem tudna ebben a kérdésben megegyezni, az én felfogásom szerint egyoldalúan is érvénybe kell léptetni a kellő intézkedéseket. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Elnök: A képviselő úr beszédideje lejárt, szíveskedjék beszédét befejezni!

Bethlen István gróf: Tekintettel arra, hogy a mélyen t. ellenzék zajongásával és közbeszólásaival lehetetlenné tette, hogy a magam igazságait kifejtsem úgy, ahogy nekem ehhez 9 hónapi hallgatás után jogom volt. (*Nagy zaj. – Egy hang a jobboldalon: Szégyene a magyar parlamentnek!*) nincs módomban feltárni mindazokat a kérdéseket, amelyekről jogom lett volna itt a t. Ház színe előtt. az országhoz beszélni. A szólás-

szabadságnak ezen nem tiszteletéért a felelősséget önökre háritom, *(úgy van! Úgy van! – Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén. – Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Önökre háritom, akik patentiözött védőiül szoktak jelentkezni a szólásszabadságnak. *(Folytonos nagy zaj.)*

Ez a szólásszabadságnak olyan meggyalázása, amely nem méltó ehhez a parlamenthez. *(Úgy van! Úgy van! – Élénk taps a jobboldalon és a középén.)*

Még akartam beszélni a belföldi kamatkérdésről, a földbirtok adóságainak miképpen való enyhítéséről; beszélni akartam az általános belföldi kamatláb kezeléséről és beszélni akartam egypár adóreform-kérdésről. Mindezekről nem szólok, jóllehet. azt hiszem, hogy az országot érdekelték volna. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. – Zaj a bal- és m szélsőbaloldalon. – Ráday Gedeon gróf: Akit nem érdekel, menjen ki! Minket érdekel!)*

Egy kérdésről beszélek csak, amely talán az ellenzékét is érdekelni fogja és pedig egészen röviden beszélek a parlamenti koncentráció kérdéséről. *(Halljuk! Halljuk!)* Van-e szükség parlamenti összefogásra, igen, vagy nem? A feleletem erre az, hogy a homogén erők összefogására mindig szükség volt. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* de a dispersiv, az egymással szemben álló, egymást kompenzáló erők éppen súlyos politikai viszonyok között. súlyos gazdasági és szociális viszonyok között a felelősségét csökkentik a kormánynak és alkalmasak a parlamentben olyan helyzetet teremteni, amelyből azután semmiféle kormányzat az országot kivezetni nem tudja.

Én sohasem voltam a koalíciók barátja. De ha valaki azon a nézetten van, hogy koalícióra van szükség, akkor ez a koalíció ebben a Házban csak három ellenzéki párttal és iránnyal köthető meg: *(Egy hang balfelől: Nem akarja senki!)* a szociáldemokratákkal, a Gaal Gaston-féle párttal és azzal a demokrata és liberális irányzattal, amely a túlsó padokon ül. Mert ezek konstituált pártok, amelyek mögött a nemzet egy részének közvéleménye áll. *(Felkiáltások jobb felől: Töredék! – Zaj.)*

De ha ettől jobbra nézek, egészen a kereszténypártig, amellyel az egységspárt – hogy úgy fejezzem ki magamat – nem egészen konzolidált házaseletet él, *(Derültség.)* nem látok egyebet. mint – hogy egy csilgászati kifejezéssel éljek – egy-két kiváló állócsillagon kívül egy meteorrajt. amely meteorraj tulajdonképpen széttöredezett égíteteknek maradványa. *(Derültség és taps a jobboldalon. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mármost. ha azt nézem, hogy lehet-e akár személyi, akár tárgyi koncessziók alapján valamit csinálnunk, azt kell mondanunk, hogy ez teljesen lehetetlen, már a pártok különfélesége folytán is, *(Friedrich István: Úgy van! Igaza van!)* amelyek itt mutatkoznak ebben a táborban; teljesen lehetetlennek tartom, hogy valaki, bármennyire képes is erre, kieszellen olyan személyi és tárgyi engedményeket. amelyeknek segítségével mindazokat. akik százfelé húznak, kielégíteni képes volna. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ennek folytán mi marad? Vagy az, hogy itt a Házban minden politikai kérdés kikapcsolásával egy gazdasági program alapján bizonyos treuga dei állapotassék meg, amelynek igenis barátja vagyok, *(Helyeslés a jobboldalon.)* amely az ország érdekeinek megfelelően *(Úgy van. Úgy van! a jobboldalon.)* s amely a pártpolitikai szempontokat kevésbé

honorálná, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* de az ország érdekeit annál inkább, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Mert van ennek a kérdésnek még egy másik oldala is. Azon az oldalon, amelyre célozni bátor voltam ... *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: A házszabályok! Éljen az elnök! – Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rögtön befejezem, csak egy mondatom van. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Hónapok óta folyik a túlsó oldalról ezzel a párttal szemben az aknamunka, a vádaskodás, sárba rántása ennek a pártnak, odaállítás, mint nemzetrontónak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha önök nemzetrontókkal össze akarnak fogni, mi azokkal, akik minket olyanoknak tartanak, nem akarunk összefogni, *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon, – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert bennünk van önértet. bennünk van becsületérzet. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. – Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mi minden áldozatot az országnak meghozunk, de semmit az önértetünkéből, semmit a becsületünkéből! *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. – Szónokot számosan üdvözlík, – Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A BÉKEREVÍZIÓ GYAKORLATI POLITIKÁJA (A REVÍZIÓS LIGA NAGYGYŰLÉSE 1932 MÁJUS 22-ÉN A VIGADÓBAN)

A Magyar Revíziós Liga *Bethlen* István gróftól tiszteletbeli elnökévé választotta. 1932 május 22-én a Liga a Vigadó nagytermébe gyűlést hívott össze, amelyen újabb tiltakozást jelentett be Trianon ellen. Ezen a nagygyűlésen *Bethlen* István gróf megköszönte elnökévé választását és a következő beszédet mondotta:

Amikor a Revíziós Liga vezetősége – mondta – tudomásomra hozta rámnézve megtisztelő elhatározását. hogy tiszteletbeli elnökévé választ. komoly megfontolás tárgyává tettem és lelkiismeretemet komoly vizsgálatnak vettem alá, hogy mitévő legyek, mert úgy éreztem, mint a közélet komoly szereplője, hogy egy súlyos dilemma előtt állok. És pedig azelőtt a dilemma előtt. vajjon nem térek-e el a gyakorlati revíziós politika azon útjától, amelyet tíz éven keresztül követtem és amely más eszközökkel, a dolog természeténél fogva más módszerekkel kell, hogy dolgozzék, mint a Revíziós Liga és amelynek taktikája, hangszerelése, egész muzsikája más, mint a Revíziós Ligáé, viszont ha kitérek ezen megtiszteltetés elől, nem kelti-e azt a benyomást. hogy talán nem érzek együtt azokkal a célokkal, amelyeket a Revíziós Liga a zászlajára tűzött? Vagy legalább is nem kelti ezen állásfoglalásom azt a benyomást. hogy nem értek egyet, ha a célokban egyek is vagyunk, azzal az eszközzel és metódussal, amellyel a Liga, a maga céljait követi. E megfontolás után úgy határoztam, hogy köszönettel vállalom ezt a megtiszteltetést. *(Hosszas éljenzés és taps.)*

Azért jöttem ide, hogy a nyilvánosság színe előtt mondjak hálás köszönetet a, Revíziós Liga elnökségének és vezetőségének és hogy állásfoglalásomat megokoljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Meggyőződésem az, hogy szükség van arra, hogy azok a férfiak, akik a magyar idealokat. a magyar célkitűzést. a magyar igazságokat hirdetik, propagálják itt az országban és a külföldön, megértsék egymást

azokkal, akik hivatalos állásban ugyanezt a célt más eszközökkel követik, hogy teljesen megbízzanak egymásban és hogy a cél érdekében, ha külön utakon is, de egyfelé törekedve, a célt együttes működéssel igyekezzenek megközelíteni. Az életet sem irányíthatja kizárólag a szív és nem lehet az élet csakis rutin, csak lélektelen munka. Az életet a szív, a lélek és a lelkiismeret együtt kell, hogy irányítsa, A cselekvésnek pedig olyannak kell lennie, amely a realitások határán mozog. Szükség van tehát és a nemzetnek van szüksége arra, hogy azok, akik az egyik irányt követik, megértsék, egymást azokkal, akik a másik úton járnak. Nézzük tehát végig, mit követel tőlünk a magyar szív és mit követelnek a realitások.

Az első kérdésre nagyon könnyű válaszolni. Azt hiszem, hogy nincs ma magyar ember, bárhol lakják, bárhol ringott a bölcsője, akármilyen legyen a foglalkozása, akármilyen legyen a társadalmi állása, bármilyen a felekezete, vagy a pártpolitikai beállítottsága, aki ne azt követelné, hogy a trianoni igazságtalanságokat mentől előbb tegyék jóvá. *(Úgy van! Úgy van!)* És nincs, aki ne kívánná a revíziót, azoknak a békefeltételeknek a megváltoztatását, amelyeket azokkal az eszmékkel ellentétben róttak reá, amely eszmék jegyében ezek a békeszerződések keletkeztek.

Ehhez egy reminiscenciát fűzök, amely tizennégy évvel ezelőtt történt. Nem azért mondom el, mintha különös esemény volna, hanem² azért, mert az eset típusa sokezer és sok százezer esetnek s vonatkozik azokra, akik a tőlünk elszakított területeken éltek és kénytelenek voltak az otthonukat odahagyni. Elmondom azért, mert a külföld felé bizonyítéka annak, hogy milyen pszichológia él ebben a nemzetben és mi az, ami szükségessé teszi, hogy minden magyar ember ebben a kérdésben egyformán gondolkozzék.

Tizennégy évvel ezelőtt, 1918 szeptember havában, az Erdélyi Szövetség Kolozsvárra gyűlést hirdetett, az az Erdélyi Szövetség, amelyet néhány politikai barátommal pártkülönbség nélkül azért alakítottam, hogy Erdély ügyét a pártpolitikai célok fölé emelve, olyan közüggé tegyék, amelyért minden párt kötelességének kell hogy tartsa, hogy a közélet terén küzdjön. Nagygyűlést hirdetett az Erdélyi Szövetség, hogy a harctérről jövő szomorú híreket megvitathassuk és azok konzekvenciáját Erdély jövője szempontjából megbeszéljük és lehetőleg egyhangú határozatra jussunk. A gyűlés előtt három nappal következett be a bolgár front összeomlása s ekkor érkezett oda Károlyi Mihály, aki abban az időben apósánál vadászott, aki, amikor a hír megjött, azt ajánlotta, hogy a nagygyűlést halasszuk el.

Így is történt s este már Budapest felé utaztunk, s Károlyi Mihály ugyanabba a fülkébe szállt be, amelybe én. Egész éjszaka nem hunytuk le a szemünket és a politikai helyzet képezte a beszélgetés és a vitatkozás tárgyát. Károlyi elmondta terveit, elmondta, hogy elérkezettnek látja az időt arra, hogy a hatalmat kézbevegye és ezzel azért fog élni, hogy kijelentse, hogy az új kormány az entente pártjára áll és hogy az összes frontokon, ennek konzekvenciájaképpen letéteti a fegyvert a magyar katonákkal.

Kifejtette, hogy a nemzetiségi kérdést is meg akarja oldani úgy, hogy föderalizmust hirdet, ahol pedig a nemzetiségek többségben vannak, ott autonómiát ad nekik. Feldúlt lélekkel hallgattam fejtegetéseit, úgy éreztem, hogy a magyar nemzet történelmének legnagyobb katasztrófája

elé vezet mindaz, amit elmond, úgy éreztem, hogy a prófétai jövőbelátás szállja meg a lelkemet és mindenáron arra törekedtem, hogy lebeszéljem terveiről.

Kifejtettem előtte, hogy ha ő ezt megteszi anélkül, hogy biztos garanciái lennének az entente részéről, hogy ezen lépését azzal fogják honorálni, hogy Magyarország területét kímélik, amint nem tagadta, hogy ilyen biztos garanciái nincsenek, akkor az entente semmibe sem fogja venni az ő szándékait és akkor a katonák fegyverletétele következtében forradalom söpör végig az országon. Ránk fognak törni összes szomszédaink és akkora területet fognak az ország testéből kivágni, amekkora éppen jólesik nekik.

Azt is megmondtam, hogy Nyugat-Magyarországot Ausztriához fogják csatolni és ha Ausztriát is úgy megcsonkítják, mint minket. eljön az az idő, amikor Ausztria Németországhoz csatlakozik.

Károlyi Mihály megdöbbenéssel hallgatta fejtegetéseimet. s a végén a szemem közé nevetett. *(Egy hang: Hallatlanul hülye volt!)* Azt mondta, hogy rémképeket látok és különösen jót mulatott a jóslásaimon. Kétségbeesve láttam, hogy nem tudom kapacitálni és két hónappal később a Károlyi által kigondolt film lepergett a szemünk előtt.

November 3-án falusi otthonomban tartózkodtam, s a nap folyamán nagy tömegekben érkeztek haza a román katonák, estefelé kigyulladtak az intelligencia házai, jómagam, családommal együtt. menekülni voltam kénytelen.

Gyalogszerrel indultam útnak, hosszú gyaloglás után egy hegyre értünk, ahonnan az éj sötétjéből még egy utolsó pillantást vettem otthonomra, arra a községre, amelyben életem legjavát leéltem. Leültem utójára az erdélyi rögökre, s úgy éreztem, hogy otthonommal együtt Erdély is elveszett. Az volt az érzésem, hogy magam előtt látom Károlyi sötét alakját. magam előtt látom a vérző csonkaországot. amelyet az ő tehetetlensége, az ő gonosz hiúsága tett tönkre. Elhatároztam, hogy ha van még ennek az életnek célja, úgy az csak az lehet. hogy azt. amit magyar emberek hiúsága, magyar emberek gonoszsága és lelkiismeretlensége ezeréves birtokállományával szemben könnyelműen elkövetett. azt jobb idők jöttével visszaszerezzük.

Akkor lementem a hegy csúcsáról és elindultam a revízió útjára. *(Bethlennek ennél a kijelentésénél újra tomboló tapsorkán támadt.)*

Sokszázan, akik ma is itt ülnek és sokezren, akik az országban vannak, hasonló élményeken mentek keresztül. Sokan vannak, akik érzik, hogy Magyarország feldarabolását nem a nemzeti kérdés, nem a wilsoni pontok igazságos végrehajtása, hanem magyar emberek gonoszsága és szomszédaink részéről ezen gonoszságnak fenéig való kihasználása idézte elő. Ne csodálkozzék tehát a világ, hogy mi, akik tíz-tizennégy éve ilyeneken mentünk keresztül, sohasem fogjuk elhinni, hogy igazság az, hogy a nemzetek önrendelkezési joga követeli azt. hogy Magyarország térképe úgy nézzen ki, ahogy ma kinéz. Bizonyítani tudjuk történelmileg, saját tanúságtételünkkel, hogy a dolog nem így következett be. Tizennégy év telt el azóta, keserves nyomorúságokkal, szenvedésekkel teljes tizennégy év, olyan tizennégy év, amilyent a magyar nemzet talán ezeréves történelmében sohasem élt még át.

Mindenki meg volt győződve, hogy elég a világ felvilágosítása ezen

feltételek abszurdításáról, hogy elég, ha feltárjuk az igazságtalanságot és meggyőzzük a világot az igazságtalanságokról. Tizennégy év azonban eltelt és nem jutottunk el odáig, ahol szerettünk volna lenni. Ebből a tizennégy évből én tizet a parancsnoki hídon töltöttem, (*Éljenezés.*) azon a parancsnoki hídon, ahonnan a szem messzebb lát. ahova nem szabad, hogy a hajó fedélzetén lévő tömeg hangulatai és szeszélyei felhatoljanak és befolyásolják a hajó irányítását; ahol a szem mindig a célt és az odavezető utat kell, hogy tekintse. És ahol ennek következtében csak *gi* lelkiismeret az, amely diktálhat és semmi más.

Mint a gyakorlatban edzett. mint olyan férfiú jövök ide ma, akinek a szeme megedződött a sötét éjszakákon való keresésében az útnak, akinek a lelke megerősödött a felelősségnek gyakran egyedül való súlyos terheivel és gondjaival, mint a gyakorlati politika férfja jövök ide önök közé és mint ilyen, kiáltom nektek, propaganda-magyaroknak, hogy ne csüggedjétek, ne habozzatok azért. mert tíz év óta nem voltunk képesek elérni azt. ami után a szív vágott.

Ne csüggedjétek és ne lankadjatok semmi körülmények között. hogy a nemzeti irányok és célkitűzések el ne sorvadjanak. Ne engedjétek, hogy a belső egyenetlenség és a belső harc váltsa fel munkátokat és tolja ki a mezőt arra a térre, ahol a nemzet számára csak a polgárháború és dudva virít. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ne engedjétek, hogy a bizalom megszűnjék magyar és magyar között. akárhol álltok és akárhol szolgáljátok a hazát.

Mert elmondhatom Apor Péterrel, aki a Metamorfózis Transsylvaniai munkájában azt írta az akkori időkről, amikor Erdély kicsiny sajkája Szkillia és Charibdisz között. a török és német között bukdácsolt. hogy mindannyian tudtuk, hogy mit lett volna kívánatos tenni, de mindig azt tettük, amit lehetett és az adott körülmények megengedtek. Ez az a gyakorlati politika, amelyet őseink Erdélyben követtek és amely egyedül vezet ma is célhoz. Mert ne felejtjük el, hogy sok katasztrófán ment át ez a nemzet. de olyan nehéz feladat előtt. mint a revízió kérdése, még sohasem állott. Nem azért mondom ezt. hogy kishitúséget támazzak közöttetek, ellenkezőleír, tiszta bort kell önteni a pohárba és a nemzetnek látni kell a feladat súlyosságát. Mert csak ez a meglátás fosrja kiváltani a nemzetnek azokat az erényeit. amelyek szükségesek, hogy célhoz juthassunk.

Mohács után három részre szakadt a nemzet. Nem volt reménység sem arra, hogy önerejéből újból lábra álljon. De volt mégis egy vigasztaló momentum, az egész civilizált keresztény világ szimpátiája, Magyarország letiprása a félhold által nemcsak magyar sérelem volt. hanem az egész világ sérelme, igaz, hogy a legnagyobb akkori nagyhatalommal, a félholddal állottunk szemben és hogy egyedül állottunk. Ne áltasson bennünket az sem, hogy időről-időre a francia királyok, hogy a Habsburgokat gyöngítsék, a félholddal kötöttek barátságot. Ez a barátság nyílt szerződésre és együttműködésre sohasem vezetett. nem is vezethetett. mert tiltotta azt a keresztény morál uralma és nem is volt végeredményben francia érdek az, hogy Magyarország talpra ne állhasson, csak az volt francia érdek, hogy az ország Habsburg uralom alatt ne álljon talpra, mert féltek a franciák attól a túlsúlytól, amelyet ez az uralom akkor gyakorolt a kontinensen.

1849-ben a világozi fegyverletétel után földig alázva állott a nemzet az önkényuralom előtt. De akkor is a világ szimpátiája egyhangúan Magyar-

ország felé fordult. Magyarország a népek önrendelkezési jogának volt az előharcosa, a népek szabadságának volt a bajnoka és mint egy hosszan és becsülettel végigküzdött szabadságharc babérkoszorújával koronázott hős állott a világ előtt és ha volt Ausztriának az elnyomatásban ideig-óráig szövetségese az orosz nagyhatalom, a krimi háború után ez is megszűnt. Nem volt a világon egyetlen civilizált ember, aki az önkényuralom elnyomó politikáját helyeselte volna. A magyar nemzet nem volt elég erős, hogy önjerejéből talpra álljon, de elég erős volt arra, hogy passzív rezisztenciával lehetlenné tegye a monarchia minden nagyhatalmi akcióját. mint ahogy ez később az olasz és porosz háborúban világossá vált. Előbb-utóbb be kellett következnie a revízióknak, ha az osztrák-magyar monarchia nagyhatalmi pozíciójának megfelelő szerepet akar biztosítani a világ népeinek konszernjében.

Sokkal nehezebb a helyzet ina, ismétlem, nem azért mondom ezt. hogy kishitúsége! keltsek, hanem, hogy mindenki tisztán lásson és hogy mindenki becsülettel teljesítse a maga kötelességét.

Még ma sem lát a világ tisztán, dacára annak az óriási felvilágosító munkának, amelyet nagy külföldi férfiak önzetlenül a magyar nemzet mellé állva végeztek. így elsősorban meg kell emlékezni Mussoliniról, (*Hosszas éljenezés.*) meg kell emlékezni angol lord barátunkról Rothermereről (*Éljenezés.*) és Amerika szenátoráról, Borahról. Ezek azok a férfiak, akik felismerték a magyar igazságot és szóval és tollal kifejezést is adtak a felismert igazságnak. Mégis ne hunyjuk be szemünket az előtt a tény előtt. hogy nom vagyunk a felvilágosító út végén. Hiszen csak arra mutatok rá, hogy szomszédaink ötven éven keresztül büntetlenül feketíthettek be bennünket azzal, hogy mi nemzetiségeink nyelvét. kultúráját és szabadságát elnyomjuk és ellenakciót alig fejtettünk ki, bízva erőnkben, nagyhatalmi állásunkban és főleg bízva igazságunkban.

Igaz, hogy ma már kezdik látni a külföldön, hogy <a trianoni szerződéssel egyidőben nemcsak Magyarországot csonkították meg és nemcsak azokat az állítólag elnyomott nemzetiségeket szabadították fel, hanem velük együtt három és félmillió magyar testvérünket elszakították, s a világ még ma sincs tisztában azzal, hogy nemcsak magyar fajtestvéreink lelkében, hanem nagyon sok más helyen nem örömtűzek gyúltak, hanem mélyeséges elkeseredés és kétségbeesés ütött tanyát. A világ nincs tisztában azzal, és ezt kötelességünk nyomatékkal hangsúlyozni, hogy a trianoni szerződés revíziója nemcsak Csonka-Magyarország, nemcsak a tőlünk elszakított három és félmillió magyarnak, hanem az összes szomszéd államoknak is ugyanolyan érdeke. (*Úgy van! Úgy van!*) Igaz, hogy azt is kezdik látni, hogy a trianoni szerződésnek anyagi intézkedései nem keltettek nyugalmat és gazdasági téren teljes katasztrófát idéztek elő.

Azonban itt is még nem a szerződések gyökeres revíziójában keresik az orvoslást. hanem még ki nem alakult gazdasági összefogásban, a Duna-medencében kifejlesztendő gazdasági föderalizmus révén keresik a megoldást. abban a reményben, hogy az itt élő népek közös szenvedése, a közös koldustarisznya majd elfeledteti velük azokat a tényeket. amelyek az anyagiaknál ideálisabb javak birtokáért választják szét őket. (*Úgy van! Úgy van!*)

Így áll tehát a helyzet és jusson eszünkbe, hogy a Revíziós Liga eddig is teljesítette és ezentúl is fogja teljesíteni kötelességét és vele

együtt halad az egész magyar nemzet. mert itt. ebben a táborban, az egész magyar nemzet együtt van. Nem elég azonban az igazság érvényesüléséhez az, hogy az igazságot külföldön és idehaza mindenki követelje, hiszen ne felejtjük el, hogy Mohács után százötven évig tartott az elnyomatás és 49 után, noha az egész civilizált világ osztatlanul a magyar oldalon volt. mégis tizenkilenc évig tartott. amíg egy kompromisszum révén a revízió bekövetkezett. Ne felejtjük tehát el, hogy ma is az igazság hirdetésén kívül szükség van olyan cselekvő erőkre, amelyek ezen igazság szolgálatában annak megvalósítása érdekében erejüket latbavetik és ezt a munkát más, mint hivatalos diplomácia, el nem végezheti. Azért szükséges, hogy azok, akik az igazságot hirdetik és azok, akik ennek a nemzetnek az ügyeit nemzetközi vonatkozásban vezetik, egymást értsék meg, legyenek egy táborban és bízzanak meg kölcsönösen egymásban. El kell készülnie annak arra és azt nyíltan, férfiasan meg kell mondani a nemzetnek és nem kell félni ettől, mert ez a nemzet bír tűrni, bír szenvedni és bír és tud harcolni, *(Éljenezs.)* meg kell mondanunk, el kell készülnie annak arra, hogy ez az állapot még tartani fog.

Éppen ezért ki kell építeni a nemzetnek a belső frontját. mert ha az igazi békének, a külföldi nemzetek felfogása szerint. a katonai leszerelés az előfeltétele, akkor én állítom, hogy a revíziónak, a magyar igazság érvényesülésének az előfeltétele a nemzet belső lelki leszerelése, az, hogy ne ellenségnek tekintsük egymást. az, hogy ne gyűlöletet szítsunk egymás ellen, hanem egyetértve dolgozzunk azokért a nagy és szent célokért. amelyekért a nemzet minden hü fiának még nagy munkát kell végeznie!

Mert higgyék el nekem, hogy nemcsak annak a közéletnek van morális inferioris képe, ahol visszaélések fordulnak elő hébekorba, amelyeket mindenki elítél és amelyeket mindenkinek üldöznie kell, *(Zajos helyeslés és taps.)* de annak a közéletnek is, ahol az emberek úgy megfélemedeznek a nemzet iránti kötelezettségeikről, hogy kölcsönös vádaskodásban merül ki a közélet. ahol úgy megfélemedeznek magukról az emberek, hogy az érvek harcát sárral és piszokkal való dobálódzás váltja fel. Szervezzük meg tehát ezt a belső frontot és ezt a frontot csakis a liga szervezheti meg. Itt ma pártkülönbség nélkül ülünk ennél az asztalnál és ennek minden magyar embernek tapsolnia kell. *(Taps.)*

Ez úgyszólván egy oázis, amelynek hús árnyékában a magyar hazafiság szent kútja áll, amely szent kútból minden becsületes magyar embernek az élet örök vizét kell merítenie a nemzet számára. Igenis, ennek a generációnak az a feladata, hogy nap-nap után, óráról-órára merítsen ebből a szent kútból, hogy megtisztuljon az élet salakjától, hogy megtisztuljon attól a portól és sártól, amellyel a trianoni pusztában való vándorlás lepett el bennünket.

Csak ha a nemzet minden hü fia megérti ezt a kötelességét. önfeláldozással és önfegyelemmel dolgozik, akkor következik el az a szép nap, amikor a csonka ország dús talajából a magyar nemzet életének fája újra nagyra nő és koronájával beárnyékolja Szent István birodalmát.

(VÉGE.)